ARISTOTELIS STAGIRITAE

METAPHYSICORUM LIBRI XIIII.

THEOPHRASTI METAphysicorum Liber.

Quorum omnium recognitionem, & additamentum versa pagina ostendit.

Tom. 3.

LVGDVNI,

Apud hæredes Iacobi Iuntæ.

M. D. LX.

QVÆ HOC VOLV-MINE CONTI-NENTVR.

ARISTOTELIS STAGIRITAE, PERIPATETICORVM PRINCIPIS METAPHYSICORVM LIBER PRIMVS.

Bessarione Cardinale Niceno interprete.

SVMMAE LIBRI.

In Prima agitur de natura, & perfectione huius Diuinæ scientiæ, quæ Sapientia dicitur.
In Secunda, Antiquorum narrantur opiniones de rerum causis, & principijs.
In Tertia, eædem confutantur opiniones.

SVMMA PRIMA.

Quæ cognitionum perfectior, quæ've imperfectior esse dicatur: pariter & cognoscentes. Cap. I.

OMnes homines natura *scire desiderant. Signum auté est sensuum dilectio. nam & absq; vsu propter seipsos amantur. præ cæteris autem, qui per oculos fit. non enim vt agamus solum, verùm etiam

Vide principium Epitomes auerrois.

** cognoscere.*

nil acturi, ipsum videre præ omnibus aliis, vt ita dicam eligimus. causa autem est, quòd sensuum hic vel maxime nos cognoscere quicquã facit, multásque* differentias manifestat. Natura itaque animalia sensum habētia fiunt. à sensu vero quibusdam eorum non innascitur memoria, quibusdam vero innascitur. & ob hoc alia prudentia, alia disciplinarum capaciora sunt, quàm illa, quę memorare non possunt. Prudentia quidem absque eo quòd discant, quæcunque scilicet audire sonos non possunt, vt apes, & si quod aliud animalium genus simile est. Discunt autem quęcunque vnà cum memoria hunc quoque sensum habēt. Cętera igitur imaginationibus, ac memoriis viuunt: experientia vero parum participant. humanum autem genus arte etiam ac ratiocinationibus. Fit autem ex memoria experientia hominibus. multę etenim eiusdem rei memoriæ vnius experientiæ vim efficiunt. Quare experientia pene simile quid scientiæ, ac arti esse videtur. per experientiam autem ars, & scientia hominibus efficitur. experientia enim, vt recte ait Polus, artem effecit in experientia vero fortunam. Fit autem ars cùm è multis experimentalibus conceptibus vna de similibus vniuersalis opinio fiat. opinari etenim quòd Calliæ hoc morbo laboranti hoc cõducit, similiter Socrati, ac sigillatim aliis multis, experientiæ: quòd autē omnibus huiuscemodi secũdum vnam speciem determinatis hoc morbo laborantibus conduxit, vtpote pituitosis, aut biliosis aut febre ardente febricitãtibus, hoc artis proprium est. Ad agendũ itaque nil videtur experientia differre ab arte. quinimmo videmus expertos magis id, quod intendunt, consequi quàm illos, qui rationem absque experientia tenent.

*a.c. addit. rerum Vide cõtra. Zim.

Apes auditu carent.

nent. Causa vero est, quòd experientia singularium, ars autem vniuersalium cognitio est. actiones autem, ac generationes omnes circa singulare sunt. non enim hominem nisi per accidens sanat qui medetur, sed Calliam, aut Socratem, aut alium quempiam eorum qui sic dicuntur cui accidit hominem esse. Si quis itaque rationem absque experientia teneat, & vniuersale quidem cognoscat, quod autem sub eo particulare est ignoret, sæpenumero errabit à sanãdo. id enim magis sanabile est, quod singulare est. Nihilominus scire, & cognoscere magis arti, quàm experiẽtiæ arbitramur inesse: ac eos, qui artẽ tenent, quàm eos, qui experientiam habent, sapientiores esse putamus: eò ꝙ sapientia propter scientiã magis omnes sequitur. hoc autem, quoniã illi quidẽ sciunt causam, hi vero minime. experti etenim sciunt quidem quod est, propter quid autẽ nesciunt: illi vero propter quid, & causam cognoscunt. Quare & eos, qui in quaq; re Architecti sunt, honorabiliores & doctiores, ac eis, qui manibus operãtur, sapientiores putamus: quoniã causas eorum, quæ fiunt, sciunt, illi vero, sicut & quædã inanimata, faciunt quidẽ, sed nescientia faciunt ea quæ faciunt, vt ignis comburit. sed inanimata natura quadam horũ singula faciunt: manibus laborantes, propter consuetudinem, tanquã sapientiores sint, nõ prout actiui sunt, sed prout rationem habent, causásque cognoscunt. Et prorsus signum scientis est posse docere. quamobrẽ magis artem quàm experientiam scientiam esse putamus. illi enim possunt, hi vero minime possunt docere. Præterea sensum nullũ putamus sapientiam esse. tametsi singularium hæ maxime propriæ cognitiones sunt, de nullo tamen dicunt propter quid,

Actiones, ac generationes omnes circa singulare sũt.

Signũ scientis est posse docere.

vt propter quid calidus ignis, sed solum q; calidus. Primum itaq; cuiuscunq; artis supra communis sensus inuentoré, non solum quoniá vtile esset, quod inuentum erat, verum etiá vt sapientem, & cæteris præstantem (vt verisimile est) homines admirabantur. Cùm autem plures artes inuenirentur, quarum aliç ad necessaria, aliç ad degendùm essent, semper tales sapientiores illis esse putamus, quòd eorum scientiæ non ad vtilitaté essent. Quò fit, vt huiusmodi iam omnibus institutis, illæ sapientiarum, quæ neq; ad degendum voluptariæ, neque ad necessaria conducunt, inuentæ sint: & in illis locis primo, vbi vacabant: quare circa Ægyptum Mathematicæ artes constitutæ sunt. illic enim gens sacerdotú vacare permissa
6. Ethic. cap. 4. est. Dictum autem in Moralibus est, quænam sit artis & scientiæ differentia, ac cæterorum, quæ eiusdem generis sunt. Cuius auté gratia nunc sermonem facimus, illud est, quod appellatá Sapientiam circa primas causas, & principia omnes arbitrantur versari. Quare, vt dictú est prius, expertus quidem sensum quencunque habentibus sapientior esse videtur: artifex vero expertis. architectus etiam manibus laborante: speculatiui autem factiuis. Quòd igitur sapientia circa aliquas causas, & principia scientia sit, patet.

Quæ sit Sapientiæ natura: & quæ sit in hac methodo intentio. *Cap. II.*

QVoniam autem hanc scientiam quærimus, hoc vtique fuerit considerandum circa quales causas, & qualia principia scientia sapientia est. Si itaque repetat quisquam quas de sapiente opiniones *habemus, fortasis ex hoc magis appareat. Primo igitur opinamur sapienté maxime omnia, vt possibile est scire, nõ haben-

* habuimus Cõditiones

tem

tem singulariter eorum scientiam. Deinde illum, qui difficiliora, neq; scitu facilia homini cognoscere possit, sapiētem existimamus. sentire enim omnibus cōmune est: quamobrē facile, & neutiquàm sapiēs est. Item illū, qui certior, ac magis docere valens causas reddat, sapientem in omni scientia esse. Scientiarum quoque illam, quæ gratia suiipsius, & propter ipsum scire, quàm illā, quę aliorum gratia eligenda sit, magis sapientiā esse. Et principaliorē, quàm ei subministrantem, potius sapientiā esse. non enim vt sapienti pręcipiatur, sed vt ille præcipiat: nec vtile ab altero, sed vt ab eo minus sapienti suadeatur, decet. Opiniones itaque tales, ac tot de sapientia, & sapientibus habemus. Horum autem hoc quidē, omnia inquam scire, illi, qui maxime vniuersalem scientiam habeat, necesse est inesse. hic enim quodam modo omnia subiecta scit. Ferè autē & difficillima hominibus cognitu sunt ea, quæ maxime vniuersalia sunt, siquidem remotissima sunt à sensibus. Scientiarum autē illæ certiores sunt, quæ maxime primorum sunt. nam quę sunt ex paucioribus certiores iis sunt, quę ex additione dicuntur: vt Arithmetica quàm Geometria. At vero illa magis docet, quæ causas speculatur. ij enim docent, qui causas singulorum dicunt. Intelligere autē, & scire eorum ipsorum gratia, illi præcipue scientiæ inest, quæ eius est, quod maxime scibile est. qui enim scire eius ipsius gratia eligit, eam, quæ maxime scientia est, præcipue eliget. talis autem est eius, quod maxime scibile. maxime autē scibilia sunt ipsa prima & causæ: propter hæc enim & ex iis cætera cognoscūtur, sed nō hæc per subiecta. Principalissima aūt sciētiarū, & principalior subministrāte est, quę cognoscat id, ob quod quodq;

ad sapientē requisita.

Vniuersalia maxime difficillima cognitu.

Vide cōtra Zim.

agendum sit, hoc auté est bonũ cuiusque, & vniuersaliter quod in omni natura optimum est. Ex omnibus itaq; dictis, in eandé sciẽtiã cadit, quod quæritur, nomẽ. oportet etenim primorũ principiorũ, & causarũ eam speculatiuã esse. nam & bonum, & cuius gratia vna de causis est. Quòd auté non factiua, etiã ex primis philosophantibus patet. propter admirationẽ enim & nunc, & primo cœperũt homines philosophari. à principio quidem admirando ea, quæ de dubitandis faciliora erant: deinde paulatim vlterius procedentes, etiã de maioribus dubitãdo, vt de passionibus Lunæ, & eorũ, quę circa Solé, & stellas fiunt, ac de generatione vniuersi. Qui vero dubitat & admiratur, putat se ignorare. quare Philosophus amator fabularum quodãmodo est, eò q fabula ex mirandis constat. Quare, si propter fugã ignorantię philosophati sunt, patet q causa cognoscẽdi, & nullius vsus gratia ipsum scire prosequebant. Testatur aũt id ipsum, quod cõtingit. ferè enim omnibus inuẽtis, quæ ad necessaria, & facilitaté, ac addegendũ conducãt, huiusmodi prudentia quæri cœpta est. Patet itaque, q ob aliã nullam vtilitaté quærimus, sed, quemadmodũ dicimus, liber homo de eo, qui sui ipsius, & non alterius gratia est, ita & hæc, sola scientiarũ libera est; siquidé sola hæc sui ipsius gratia est. Quare merito non humana eius possessio putabitur. natura etenim hominum in plerisq; serua est. Quapropter secundum Simonidé Deus vtique solus hanc habet dignitatem. Hominé vero indignũ non quærere illam, quæ sibi cõuenit, scientiã. Quòd si quid Poëtæ dicunt, & natura comparatum est vt diuinitas inuideat, in hoc maxime id verisimile est contingere, & infelices omnes esse, qui altiora se quærunt.

Propter admirari homines & nũc & primo cœperũt philosophari.

Philosophus amator fabularum.

Hominũ natura multipliciter serua est.

Sed

Sed nec diuinam naturam inuidam esse conuenit. Poetæ que, secundum prouerbiũ, multa mentiũtur. Nec aliã quàm huiuscemodi decet honorabiliorem putare. quæ enim diuinissima, eadẽ etiã honorabilissima est. Talis vero bifariã duntaxat vtique fuerit. nam & illa, quãmaxime Deus habeat, diuina scientiarũ est, & si qua est, quæ diuinorum sit. hæc autẽ sola vtrunque consecuta est. Deus etenim tum causa omnibus esse videtur, tũ quoddam principiũ: & talem aut solus, aut præcipue Deus habet. Cæteræ itaque omnes magis ea necessariæ sunt, nulla vero melior. Oportet autẽ quodã modo eius ordinem in contrarium nobis inquisitionũ, quæ à principio fiebant cõstitui. incipiunt etenim omnes, vt diximus, ab admiratione, an sic se habeat: sicut de præstigiosis, quæ per se ipsa mouentur, illi, qui nondum speculati sunt causam. aut de solstitiis, aut de diametri incommensurabilitate. admirabile enim omnibus videtur, si quid, cùm non sit minimũ, non mẽsuretur. decet autem in contrariũ, & in melius, secundum prouerbiũ, consumare, quemadmodũ in his fit, cùm discãt. nil enim magis vir Geometricus admiraretur, quàm si diameter cõmensurabilis fieret. Quęnam igitur natura eius scientiæ, quæ quęritur, & quæ intentio, quam debet quæstio, & *totus tractatus consequi, dictum est.

Poetæ multa mentiuntur.

**tota methodus.*

SVMMA SECVNDA.

Antiquorũ opiniones de rerũ causis, ac principiis.

Causarum in modos diuisio: Veterúmque opiniones de causa materiali. Cap. I.

Cvm autem manifestum sit, quòd primarum causarum oportet scientiam accipere (tum enim scire vnumquodque dicimus, cum primã causam nos

A 5

nosse arbitramur) causæ vero quadrifariam dicantur, quarum Vnam quidem causam dicimus esse substantiam, & ipsum quid erat esse: nam ipsum quare primũ refertur ad rationẽ vltimam, causa autẽ & principium, ipsum quare primum: Vnam vero materiam, & subiectum: Tertiam autem, vnde principiũ motus: Quartam vero oppositam ei causam, & cuius gratia, & bonum. hoc enim finis totius motus, & generationis est: de his autẽ omnibus & si satis inde Naturalibus speculatum sit, nihilominus tamen illos quoque, qui ante nos ad entiũ perscrutationẽ venerunt, & de veritate philosophati sunt, asciscam⁹. patet enim, quòd illi etiã principia aliqua, & causas dicunt. Proderit itaque profectò huic *tractatui nunc, si illa breuiter repetemus. aut enim aliud causæ genus inueniemus, aut certe magis illis credemus, quæ nunc dictæ sunt. Plurimi igitur eorũ, qui primo philosophati sunt, solas illas existimarunt omniũ esse principia, quę in materiæ specie sunt. ex quo enim omnia entia sunt, & ex quo primo fiunt, & ad quod vltimum corrumpũtur, substantia quidem permanente, mutata vero passionibus, hoc elementũ, & hoc omnium entium esse principium aiunt. & ob hoc nihil fieri, neq; corrumpi opinantur, tanquã huiuscemodi natura semper conseruata, quemadmodũ neq; Socratem, quando formosus, aut musicus efficitur, simpliciter fieri dicimus, neque, cùm istos habitus amittat, corrumpi: eò quòd subiectum ipsum Socrates permanet. ita & cęterorum nihil. oportet enim aliquam naturam aut vnam, aut plures esse, è quibus cætera fiunt, illa conseruata. Pluralitatem tamen, & speciem huius principij non eandem omnes dicunt. Sed Thales quidem huiusmodi Philosophiæ

** methodo.*

Opiniones circa causam materialem.

Thaletis opinio, ponẽtis aquam principiũ.

phiæ princeps aquam ait esse:quare terram quoque super aquam asserebat esse.Fortassis hanc habui' opinionem,quia nutrimentum omnium humidum esse videbat, ipsum quoque calidum ex eo factum,eóq; animal viuere. ex quo autem fit, id esse principium omnium. propter hoc igitur hanc habuit opinionem. & quoniam cunctorum semina naturam humidam sortita sunt: aqua vero naturæ principium humidis est. Sunt auté quidam,qui etiã Antiquissimos illos,& nimis à præsenti generatione remotos, & primos theologizantes sic arbitrantur de natura sensisse. Oceanum nanque, & Tethyn generationis parentes esse cecinerunt. Iusiurandum quoque deorum aquam esse,stygem ab ipsis Poëtis appellatam.honorabilissimũ enim quod antiquissimum est.iusiurandum autem honorabilissimum est.Si igitur antiqua ista & vetusta de natura opinio est, fortasse non est manifestum. Thales tamen hunc in modum de prima causa dicitur asseruisse.Hippo nem etenim nemo dignabitur cum istis cõnumerare,propter intellectus eius *simplicitaté. Anaximenes autem, & Diogenes aërem prioré aqua, & maxime simplicium corporum principiũ statuunt.Hippasus autem Metapontinus, & Heraclitus Ephesius ignem. Empedocles autem quatuor, vnà cum prædictis superaddés etiam terrã quartum. hæc enim semper permanere, nec fieri nisi pluralitate,& paucitate cõiuncta, & disiuncta in vnũ,& ex vno.Anaxagoras autem Clazomenius, ætate quidé illo superior, operibus vero inferior, infinita dicit esse principia.ferè enim omnia,quę cõsimiliũ partiũ sunt, vt aquã, vel igné, ita fieri, & corrũpi ait *cõiunctione & disiunctione solũ. aliter vero nec fieri neq; corrumpi, sed perpetua

Hippo.

* *vilitaté.*

anaximenis, & Diogenis opinio

Hippasi & Heracliti

Empedoclis.

Anaxagoras.

**congregatione, & disgregatione*

perma

permanere. Ex his itaque solam quis causam illam, quæ in materiæ specie dicitur, putabit.

Veterum opiniones de causa efficiente.

Cap. II.

HOc autem modo procedentibus, ipsa res eos duxit, & coëgit vlterius quærere. Nam, & si quàmmaxime omnis corruptio, & generatio ex aliquo vt ex vno, aut ex pluribus sit, cur hoc accidit, & quæ causa est? Non enim ipsum subiectum sese mutari facit, vtputa, dico quod neque lignũ, neque æs causa est, vt vtrunq; eorũ mutetur. neque lignum quidem lectum, æs vero statuam facit, sed aliud quippiam mutationis causa est. hoc autem quçrere, aliud principiũ quærere est, perinde atque id, quod nos vnde principium motus dicimus. Qui igitur omnino à principio istam viam attigerunt, vnúmque esse subiectum asseruerunt, nil difficultatis sibiipsis reliquerunt. Verum quidam eorum, qui vnum constituerunt, quasi deuicti ab hac quæstione, ipsum vnum immobile dicunt esse, naturámq; totam non solum secundum generationem & corruptionem (hoc enim vetus est, & cui omnes consenserunt) sed etiam secundum reliquam omnem transmutationem. & hoc eorum est propriũ. Illorum igitur, qui vnum solum esse dixerunt ipsum vniuersum, nulli contingit talem inspicere causam, nisi fortassis Parmenidi. & huic eatenus, quatenus non solum vnam, verum etiam duas quodammodo ponit causas esse. Illis vero, qui plura faciũt, magis accidit dicere, vtputa illis, qui calidum, aut frigidum, aut ignem, & terram. vtuntur enim igne, tanquam motiuam habente naturam: aqua vero & terra, & huiuscemodi, econtrario. Post hos autem, &

& huiusmodi principia tanquam non sufficientia, vt entium naturam generarent, rursus ab ipsa veritate, vt diximus, coacti, illud, quod sequitur, quæsiuerunt principium. vt enim entia bene se partim habeãt, partim fiant, nec ignem fortassis, nec terrã, nec aliud huiuscemodi quicquam verisimile est causam esse: nec illos verisimile est arbitrari: nec rursus casui, & fortunæ tantam attribuere rem probe se habet. Quare, qui vt animalibus, ita in natura intellectum inesse causam mundi, totiusq; ordinis dixerat, quasi sobrius cõparatus ad Antiquiores vana dicentes, apparuit. Istas autẽ rationes qui palàm attigit, Anaxagoram fuisse scimus. attamen Hermotimus Clazomenius dicitur causam prius dixisse. Qui igitur ita arbitrati sunt, principium entium posuerunt simul tam causam ipsius bene, quàm illam, vnde motus entibus inest. Suspicaretur autem aliquis Hesiodum primum hoc quæsiuisse, & si quis alius amorem, aut desiderium in entibus, vt principium posuit, sicuti Parmenides. etenim is vniuersi generationẽ monstrando, Primũ quidẽ inter omnes Deos amorẽ, ait, produxit. Hesiodusve ro, ante omnia fuisse chaos: Deinde terrã spatiosam, atque amorẽ, qui inter omnes immortales elucet, tanquã opportunũ sit, vt in entibus aliqua causa insit, quæ res ipsas moueat atque coniungat. Hos autem quomodo ordinare oportet, quis scilicet eorum primus sit, liceat posterius iudicare. Cũm autẽ contraria quoque bonis inesse naturæ appareret, nec solum ordo, & pulchrum, verum etiam inordinatio, & turpe, pluráque mala quàm bona, & turpia quàm pulchra, ideo alius quidam amicitiam introduxit, & contentionem, vtrunq; vtriusque horum causam. si quis enim sequat

Hesiodi opinio.

quatur, & secundum sententiam accipiat, non secundum ea, quæ balbutiens Empedocles dicit, inueniet amicitiam quidē bonorū causam esse, contentionem vero malorū. Quare, si quis dicat quodammodo dicere, & primū Empedoclem dicere malum, & bonū esse principia, fortasse bene inquiet: siquidē bonorum omniū causa ipsum bonum, ac malorū ipsum malum est. Hi quidem, vt diximus, & huculq; duas causas, quas nos in de Naturalibus determinauimus, attigerunt, materiam, & vnde motus. obscure tamen, & nō clare, sed quemadmodū inexercitati in prælio faciunt. etenim illi circumeuntes, egregias plerunq; plagas infligunt. sed nec illi ex scientia, nec isti videntur scire quid dicant. Ferè etenim nullo modo videntur his vti, nisi paulum quiddam. nam & Anaxagoras, tanquam machina vtitur intellectu ad mundi generationē. &, cùm dubitat propter quam causam necessario est, tūc eum attrahit. in cęteris vero magis cętera omnia, quàm intellectū causam eorū, quæ fiunt, ponit. Et Empedocles plus quidem isto causis vtitur: neque sufficienter tamen, neque in his reperit, quod sequitur. multis enim in locis apud eum amicitia quidem disiungit, contentio vero coniungit. cùm enim in elementa per contentionem vniuersum dissoluitur, tunc ignis in vnum coalescit, & cæterorum elementorū vnumquodque: cùm autē rursus per amicitiam in vnum cōueniant, necesse est iterum particulas vniuscuiusque separari. Empedocles itaque, præter alios Antiquiores, primus hanc causam diuidens, introduxit. nec vnū motus principium, sed diuersa fecit, & contraria. & adhæc elementa, quæ in materiæ specie dicuntur, quatuor esse primus asseruit. non tamen eis

vt

vt quatuor vtitur, sed tanquam duo essent sola, igne quidé per seipsum, oppositis vero terra, aëre, & aqua tanquã vna natura. cõprehendat autem quispiam idipsum, ex eius carminibus contemplans. Is igitur, vt diximus, ita, & tot principia asseruit. Leucippus vero, ac eius* familiaris Democritus elementa quidem plenum, & vacuum esse aiunt, dicentes hoc quidé ens, hoc vero non ens: & rursus, ens quidé plenum & solidum, non ens auté vacuum & rarũ. Quare nihilo magis ipsum ens, quàm ipsum non ens esse aiunt, quia neque vacuum quàm corpus. hęc autem causas entium, vt materiam esse. Et quemadmodũ qui vnum faciunt subiectam substantiam, cætera passionibus eius generant, rarum, & densum passionum statuentes principia: simili modo hi quoq; differentias causas cæterorũ aiunt esse. Has auté tres esse dicunt, figurã, ordinem & situm. differre etenim ens aiunt duntaxat rhysmo, diathige, & trope. quorum rhysmus quidem figura, diathige vero ordo, trope auté situs est. differt autem A ab N, figura: A N vero à N A, ordine: Z autem ab N, situ. De motu vero vnde, vel quomodo existentibus inest, & hi, perinde atque alij, per negligentiam omiserunt. Hactenus itaque de duabus causis, vt dicebamus, videtur quæsitum à prioribus fuisse.

Leucippi, & Democriti.

* *socius.*

Pythagoricorum opinio de rerum principijs.

Cap. *III.*

INter hos vero, & ante istos, qui appellati Pythagorici, primi Mathematicis operam dederunt, hæc præponebãt, & in eis nutriti, eorũ principia, entium quoque cunctorũ esse putarũt principia. Cùm auté numeri priores his natura sint, in numeris etiã plures similitudines, tum ad existentiã, tum ad ea, quę fiunt, magis quàm in igne,

in

in terra, & in aqua contemplari videbantur. talis etenim, vtputa numerorũ passio iustitia, talis vero anima, & intellectus, alia vero tempus, cęterarum quoque, vt ita dicam, vnaquæque similiter. Item cum harmoniarum in numeris inspicerent passiones, ac rationes, quoniam cætera quidem viderentur in omnibus numeris assimilari, numeri vero totius naturæ primi, numerorum elementa, entium quoque cunctorũ elementa esse putarunt, totúmque cælum harmoniam, & numerum esse: & illa quidem, quæ de numeris, & harmoniis consentanea passionibus, & partibus cæli, ac vniuersi dispositioni monstrare poterant, colligentes applicabant. Quòd siquid alicubi deerat, supplebant, vt totus eius tractatus consentaneus esset. dico autem veluti, quoniam denarius perfectus esse videatur, totámq; numerorum naturam comprehendere, ideo & ea, quæ in cęlo feruntur, decem esse aiunt. cùm vero nouem solummodo sint, quæ manifeste apparent, decimam oppositam terram faciunt. Determinatum autem est à nobis alibi de his magis exquisite. Sed cuius gratia hæc repetimus, hæc est, vt & ab his etiam accipiamus, quę ponunt esse principia, & quomodo in dictas causas incidunt. Apparet etenim etiam isti numerum existimare principium esse, vt materiam entibus, & vt passiones, ac habitus. numeri autem elementa, par, & impar, quorum alterum finitum, alterum infinitum. vnum vero ex ambobus his esse. par etenim & impar esse. numerum autem ex vno. numeros vero, vt dictũ est, totum cælum. Horum autem alij decem aiunt, inter se coordinata esse principia. finitum, infinitum: impar, par: vnum, plura: dextrum, sinistrum: masculinum, fœmininum: quiescens, motum: rectum,

curuum:

scuruum: lumen, tenebras: bonum, malum: quadratum, longius altero latere. Quemadmodum etiam Alcmęo Crotoniates putasse videtur. & aut iste ab illis, aut illi ab isto hanc mutuati sunt opinionem. fuit etenim ætate Alcmæo Pythagoræ iam senioris. Asseruit autem istis similiter. in duo nanque plerunq; humanas res ait distingui, contrarietates dicens. non tamen, vt illi, distinctas, sed quascunque, vtputa album, & nigrum: dulce, amarum: bonum, malum, paruum, magnum. itaq; indistinctū de reliquis effudit sermonem. Pythagorici vero quot etiam, & quę sunt cōtrarietates, asseruerunt. Ex ambobus igitur his tantū accipere est q̄ contraria principia entium sunt. quot autem, & quę illa sint, ex cęteris solum. verum quomodo illa ad dictas causas applicētur, clare quidem ab eis nō est determinatum, videtur tamen, vt in materiæ specie ponere elemēta. ex his enim tanquam intrinsecis constare, ac fingi substantiam aiunt. Verū itaque, ac plura elementa naturæ dicentium mentem ex his satis speculari licet. *Alcmae.*

Opiniones ponentium vniuersum esse vnum: nonnullaque de ijs, quæ antea recitata sunt, opinionibus. *Cap. IIII.*

SVnt autem qui de vniuerso, tanquam si vna natura esset, ita asseruerunt, non tamen modo eodem omnes. neque eius, quod bene, neque eius, quod secundum naturam est. In præsenti itaque causarum consideratione nullo modo conuenit sermo de eis. Non enim, vt quidam Physicorum, vnum supponentes ipsum ens, nihilominus ex vno tanquam ex materia generant, sed alio modo hi dicunt. illi enim, cum generent vniuersum, addunt tamen motum. hi vero immobile esse aiunt. Attamen aliquatenus præsenti perscruta-

tioni proprium est. Parmenides etenim vnum secundum ratione attigisse videtur: Melissus vero secundu materia. Quare & id ille quide finitum, hic vero infinitu ait esse. Xenophanes aute, quan quam prior istis, vnu posuerat (nam Parmenides eius auditor fuisse dicitur) nihil tame claru dixit, & neutrius horu natura attigisse videtur, sed ad totum cælum respiciés, ipsum vnu ait esse Deum. Hi igitur, vt diximus, in præsenti quęstione omittendi. duo quide, & penitus tanquam paululum agrestiores, Xenophanes, atq; Melissus. Parmenides vero magis inspiciens dicere, quoquo modo videtur. quod enim est præter ipsum ens ipsum non ens nihil iudicās esse, necessario vnu putat ipsum ens esse, & nihil aliud. de quo clarius in de naturalibus diximus. Coactus vero illa, quæ apparent. sequi, & vnu ratione, plura vero secundum sensum putans esse, duas causas rursum, ac duo principia ponit calidu & frigidu, velut ignem & terram dicés. Horum aute alteru, calidu scilicet cum ente, alteru vero cum no ente collocat.

Tex 1. ¶ Ex dictis itaque ac ab illis, qui rationi incubuerut, sapiétibus, ista accepimus. A primis quide & corporeum principiu. aqua nanq;, & ignis, & similia corpora sunt. & horu, a quibusdam vnu a quibusdam plura corporea principia. vtriusq; tame ista vt in materiæ specie ponentibus. A cæteris vero & hanc causam, & cum ista etiā eam vnde motus statuentibus. & hanc à quibusdā vnam à quibusdam duas.

Tex. 2. ¶ Vsq; ad Italicos igitur, & absque illis * mediocrius cæteris de eis dixerunt. nisi q; vt diximus, duabus causis vsi sunt. & harum alteram vnde motus quidā vnam, quidā duas faciūt.

* a. l. melius. a. l stultius

Tex. 3. ¶ Pythagorici vero duo quidé eodem modo dixerunt principia. tantum aute addiderunt, quod

&

& proprium eorum est, quod finitum,& infinitum,& vnũ non putarunt vllas alias esse naturas, vtputa ignem, aut terrã, aut aliud simile, sed ipsum infinitũ,& ipsum vnũ substantiam horũ esse, de quibus prædicatur, quare & numerũ substantiã omnium esse. ¶ In hunc itaq; modũ & de his asserue- Tex. 4.
runt,& de ipso quid est incœperũt quidẽ dicere, & definire, sed valde simpliciter tractarunt. definiebant nanq; * perfunctorie,& cui primo dicta *superficialiter.
definitio inesset, hoc esse substantiã rei putarũt: perinde ac si quis putaret idẽ esse duplũ,& dualitatẽ, quoniã primũ dualitati duplũ inest, sed nõ est idem fortassis duplo,& dualitati esse. quod si nõ ipsum vnũ erit multa, quod illis quoq; accidebat. A priorib⁹ igitur,& cęteris tot licet accipere.

De Platonis Philosophia: omniumq; recitatarum opinionum epilogus. *Cap. V.*

POst dictas vero philosophias disciplina Pla- Tex. 5.
tonis superuenit, in plerisq; quidem illos secuta, quædã autem etiã propria, vltra Italicorum habẽs philosophiam. Cùm Cratillo nanq; ex *re- *adolescentia.
centi cõuersatus,& Heracliti opinionibus assuetus, tanquã omnibus sensibilibus semper defluentibus,& de eis nõ existente scientia, hæc quidem etiam postea ita arbitratus est. Cùm vero Socra- Socrates circa moralia negotiatus est, & circa naturalia nihil.
tes de moralibus quidẽ tractaret, de tota vero natura nihil. ¶ In his tamen vniuersale quærere,& primus mentẽ ad definitiones applicaret, illũ ob hoc laudans, putauit de aliis,& nõ de aliquo sensibiliũ hoc fieri. impossibile enim definitionem cõmunem cuiuspiam sensibiliũ esse, quæ semper Tex. 6.
mutatur. & sic talia entiũ ideas appellauit. sensibilia vero preter hęc,& secundũ hęc, omnia dici. secundum participationẽ nanq; hæc multa vniuocorũ esse speciebus æquiuoca. participationẽ

vero secundũ nomen solum mutauit. Pythagorici etenim imitatione numerorũ aiunt entia esse: Plato vero nomen mutando, participatione. participationem vero aut imitationẽ formarũ, quęnam sit, cõmuniter quęrere omiserũt. Item pręter sensibilia, & formas mathematicas res ait medias esse, à sensibilibus quidẽ differentes, eò ꝙ perpetuæ & immobiles sunt: à formis vero, eò ꝙ illæ quidẽ multæ quædã similes sunt, forma vero ipsa quæq; vna sola. & quoniã formæ causæ cęteris, illarũ elementa omniũ putauit entium elementa esse. & vt materiam quidem magnum, & paruum esse principia, tanquam vero substantiam ipsum

Tex. 7. vnũ. ¶ Ex illis enim participatione ipsius vnius formas numeros esse. Ipsum tamen vnum, vt substantiam esse, & non aliquid aliud dici vnũ esse, quemadmodũ Pythagorici. dicebat quoque numeros causas cæteris substãtię esse, similiter atq;

Tex. 8. illi. ¶ Sed pro infinito tanquam vno, dualitatẽ facere, infinitũ vero ex magno, & paruo, hoc eius propriũ est. Item is quidẽ numeros pręter sensibilia, illi vero numero ipsas res esse aiunt, & mathematica in medio horum non ponebãt. Ipsum igitur vnũ, & numeros præter res facere, & nõ vt Pythagorici, & introductio specierum, propter eam, quæ in rationibus fit perscrutationẽ euenit. Priores enim Dialecticę expertes erant. Dualitatem vero fecisse alteram naturã, propterea ꝙ numeri, pręter primos, ex ea aptissime velut ex *quadam effigie generãtur. Atqui accidit econtra, nõ enim verisimile est ita fieri. nũc etenim ex materia multa faciũt: formas vero semen generat solum. apparet autem ex vna materia vna mensa.

Priores Dialecticã non participabant.

** quodam sigillo.*

Tex. 9. ¶ Qui vero formã inducit, quę vna est, multas facit. Similiter autem & masculus ad fœminam se habet.

habet. hæc etenim ex vno congressu impletur, masculus vero multas implet. at illa imitationes illorũ principiorũ sunt. Plato igitur de propositis quæstionibus ita determinauit. Patet autẽ ex dictis, quòd duabus causis vtitur solũ, ea, quæ ipsius quid est, & ea, quæ secundũ materiã. formæ enim cæteris ipsius quid sint causæ sunt, formis vero ipsum vnũ. & quæ subiecta materia, de qua formæ, illæ quidẽ in sensibilibus, ipsum vero vnum in formis dicitur: quia dualitas hæc est, magnũ & paruum. Itẽ ipsius bene, ipsiúsq; male causam elementis attribuit, vtrisq; vtranque: quod etiam priorum quosdam Philosophorũ Empedoclem, & Anaxagoram magis dicimus quæsiuisse. ¶ Breuiter igitur, & summatim percurrimus, quinam, & quomodo locuti sunt de principiis, & ipsa veritate. Tantũ tamen ex eis habemus, q̃ eorũ, qui de principio & causa dixerũt, nemo quicquã prętter ea, quæ in de naturalibus determinata sunt, dixerit. sed omnes obscure quidẽ, illa tamen aliquatenus visi sunt attingere. Quidã enim vt materiã principiũ ponunt, siue vnã, siue plures supponant, & siue corpus, siue incorpoream ponãt, vt Plato magnũ, & paruũ dicẽs, Italici infinitũ, Empedocles ignẽ, terram, aquam, & aërem, Anaxagoras vero infinitatẽ similium partiũ. Hi igitur omnes talem causam perstrinxerũt. & ad hæc quicunq; aërem, aut ignẽ, aut aquã, aut igne quidẽ densius, aëre vero tenuius. etenim tale quidã dixerũt primum elementũ esse. hi igitur hanc attigerũt causam solam. Alij vero quidã vnde principiũ motus, quicunq; scilicet amicitiam & contentionẽ, intellectũ, aut amorem principiũ faciunt. Ipsum vero quid erat esse, & substantiã clare quidẽ nullus assignauit. Maxime vero dicunt, qui formas

Tex. 10.

Cõditio requisita apud quæstionẽ principiorum.

Hac pars vsque ibi, Quod igitur, non est in textu Auer.

ponunt. nec enim vt materiam sensibilibus formis, & ea, quæ in formis sunt, neq; tanquã illinc principiũ motus fieret, putãt. immobilitatis enim causa, & quietis magis eis esse aiunt. sed ipsum quid erat esse vnicuiq; cæterorum formas attribuunt, formis autẽ ipsum vnũ. Ipsum vero, cuius gratia actiones, mutationes, & motus quodammodo quidẽ dicũt causam, non autẽ ita dicũt, vt aptum esse natũ est. Qui enim intellectũ, aut amicitiam dicunt, tanquam bonũ quoddam hæc ponunt. nõ tamen tanquam horũ causa quicquam entium, aut sit, aut fiat, sed tanquam ex his motus eorũ essent, ita dicũt. Similiter & qui vnũ, vel ens esse hanc naturã aiunt, substantiæ quidẽ causam esse dicũt, nõ tamẽ huius causa, aut esse, aut fieri. Quare cõtingit eius quodãmodo dicere, & negare bonũ esse tale. nõ enim simpliciter, sed secundum accidẽs dicũt. Quòd igit' de causis, & quot, & quales sint recte determinatũ sit, testari nobis etiã isti oẽs vidẽtur, cùm nõ possint aliam attingere causam. & ad hæc q; principia, aut ita omnia, aut
Tex. 11. horũ aliquo modo quærẽda sint, patet. ¶Quo vero pacto horũ quisq; dixerit, & quomodo de principiis se res habet, dubitationes, quæ contingere possunt de his ipsis, deinceps percurramus.

SVMMA TERTIA.

Antiquorum de rerum causis, ac principiis opiniones confutantur.

Aduersus eos, qui principium vnum omnium, idque corporeum statuebant: Aduersúsque etiam eos, qui plura principia, & corporea ponebant. Cap. I.

QVicunque igitur vniuersum vnum, & vnam quandam esse naturam, vt materiam ponunt, & hanc corpoream, & magnitudinẽ habentẽm, patet q; mul-

tipliciter errant. Corporū enim elementa solum ponunt, incorporeorū vero minime, cùm etiā incorporea sint. Cúmque de generatione & corruptione causas dicere conarētur, & de natura omnium rationes reddere, motus causam perimunt. Itē substantiā nullius causam ponēdo, nec ipsum quid est. ¶Et ad hęc facile simplicium corporum quodcunq; principiū esse, terra excepta: nō considerantes mutuam inter ea generationē, quonam modo ponunt, dico autem ignem, terram, aquam, & aërem. quędā enim cōgregatione, quædam vero disgregatione inuicem fiūt. hoc vero vt prius & posterius sit, multum differt. ¶ Id etenim apparere possit maxime omnium elemētale, ex quo primo congregatione fiunt. tale vero illud fuerit profecto, quod partium minutissimarum, subtilissimúmque corporum sit. Quapropter quicunque ignem principium statuunt, maxime conuenienter huic rationi dicent. tale autem cæterorum quoque quisque fatetur elementum corporum esse. ¶ Quare nemo posteriorum, qui vnum ponebant, terram elementum existimauerat, scilicet propter partium magnitudinem. Trium vero quodcunque elementorum habuit authorem aliquem. quidam enim ignem, quidam aquam, quidam aërem hoc aiunt esse. At cur non dicunt & terram, vt multi hominū? omnia etenim terram esse dicunt. Hesiodus quoque primam corporum terram ait esse, tam vulgarem & publicam accidit hanc opinionē esse. Secundū hanc itaq; rationē, si quis aut quicquā horum, excepto igne, dicat aut aëre quidem densius, aqua vero tenuius hoc ponat, non recte profecto inquiet. Quòd si id generatione posterius, natura prius sit, quod vero *digestum, & congregatum generatione poste-

Text. 12.

Text. 13.

Text. 14.

* concoctū.

tius sit, contrarium his esset vtique. aqua qui-
Text. 15. dem aëre prior, terra vero hac ipsa aqua. ¶ De his igitur, qui vnam, qualem diximus causam ponunt, hæc dicta sint. Idipsum autem & si quis hęc plura ponit, vt Empedocles quatuor corpora ait esse materiam. etenim huic partim eadem, partim propria necesse est accidere. Nam & ꝙ inuicem fiunt, videmus, tanquam non semper igne, & terra manente eodem corpore. dictum autem de eis in de Naturalibus est. Déq; causa mouētium, vtrum vnum an duo ponenda sint, neq; recte, neque irrationabiliter omnino arbitrandum est dictum fuisse. Et simpliciter alterationem auferant necesse est qui ita dicunt: non enim ex calido frigidum, nec ex frigido calidum erit. Quid enim ipsa contraria patiuntur, & quæ nam vna natura sit, quæ ignis & aqua fiat? qđ ille minime inquit.

Examinatio opinionis Anaxagoræ. Cap. II.

Text. 16. ANaxagoram vero si quis putauerit duo dicere elementa, maxime secundum rationem arbitrabitur: quam ille quidem ipse non digessit, necessario tamen secutus fuisset eos, qui eam inferrent. Quandoquidem & aliter cum absurdum sit dicere à principio omnia mista esse, tū quoniam accidit immista oportere antea esse, tū quoniam non est natura aptum quodcunque cuicunq; misceri, & ad hæc, quoniam passiones, & accidentia separarentur à substantiis: eorundē enim est mistio, & separatio, si quis tamen sequatur, digerens vnà cum eo quæ dicere vult, fortassis videbitur
Text. 17. quædam noua decentius dicere. ¶ Quando enim nil erat separatum, patet quòd nil erat vere de illa substantia dicendū. dico autem ꝙ neq; album, neq; nigrum aut fuscum, aut alium colorem, sed quod colore vacans necessario esset, alioqui nan

que

que aliquem horum colorum haberet. similiter etiam sine sapore eadem ratione, nec aliud quicquam similium. nec enim quale quid possibile est illud esse, neq; quantũ, neq; quid. formarũ enim, quæ in parte dicũtur, aliquæ ei sane inessent. hoc vero impossibile, si mista sint omnia, essent enim iam separata. ¶Ait autem omnia esse mista, intellectu excepto: hunc vero solum impermistum, & purum. Ex his vero accidit principia dicere, & ipsum vnum (hoc enim simplex & impermistum) & alterum tanquam ens, quale indeterminatum ponimus, ante quàm determinetur, & aliqua participet forma. Quare dicit quidem, neque recte, neque clare, vult autem simile quiddam & iis, quę posterius dicũt, & iis, quę nũc magis apparẽt. *Text. 18.*

Discutiuntur opiniones eorum, qui entia aliqua præter sensibilia ponebant: primúmque reprehenduntur Pythagorici, principiis alieniori modo quàm Naturales vtentes. Cap. III.

VErum hę quidem illarum, quæ circa generationem, & corruptioné, & motum sunt rationum propriæ sunt solũ. ferè enim de tali substantia & principia, & causas inuestigant solũ. Quicunq; vero de cunctis quidem entibus speculantur, entium autem quædam sensibilia, quædã non sensibilia ponunt, manifestum est, quòd de vtrisque generibus perscrutantur. Quare magis immoretur quispiam de iis quid bene, quídue non bene dicant, ad eorum, quæ nobis proposita sunt, inquisitionem. ¶Qui itaque Pythagorici appellantur, principiis quidem, & elementis alieniori modo quam Physiologi vtũtur. Causa vero est, quoniã ea non ex sensibilibus acceperunt. Entium enim, quæ mathematica sunt, sine motu sunt, præter illa, quæ circa Astrologiam sunt, disputant tamen. *Text. 19.*

& tractant omnia de natura.etenim generant cælum,& circa eius passiones,partes, & opera obseruant quod accidit, & principia, & causas in his consumunt,tanquam cæteris Physiologis conuenientes:quia ipsum ens hoc est.quodcunque sensibile est, & quod cōtinet id.quod vocatur cælū.

Text.20. ¶Causas vero,& principia sicut diximus, sufficientia,vt dicunt, etiam vsque ad superiora entium transcendere,& magis quàm de natura sermonibus conuenientia.Ex quo vero modo motus erit,finito & infinito,& pari & impari solum suppositis,nihil aiunt.

Text.21. ¶Aut quomodo possibile est sine motu & mutatione generationem & corruptionem esse,aut actiones eorum, quæ in cælo feruntur.Item siue quis eis concedat ex his magnitudinem esse,siue monstretur hoc, quomodo tamen quædam corporum leuia, quædam grauitatem habentia erunt?è quibus enim supponunt, & aiunt,nil magis quàm de mathematicis corporibus, de sensibilibus dicunt. quare de igne, aqua, aut de huiusmodi cæteris corporibus nihil dixerunt,tanquā nil de sensibilibus proprium dicentes.

Text.22. ¶Item, quomodo passiones quidem numeri, & ipsum numerum putandum causas eorum esse,quę sunt à principio,ac de nouo in cælo fiunt: numerum vero alium præter hunc numerum,

Text.23. ex quo mundus constat,nullū esse? ¶Cùm enim in hac quidem parte opinio eis,& tempus sit,paululum vero desuper aut deorsum * iniuria,& disiunctio, aut mistio.probationem autē afferant,q horū quidē vnūquodq; numerus est, cōtingit autē in hūc locū multitudinē iā cōstitutarū magnitudinē esse,eò q passiones hæ sequūtur singula loca,vtrū iste est idem numerus, qui in cælo,quem oportet accipere,quod horum vnūquodq; est,an præte

* *a.l. iniustum.*

præter istū alter? ¶Plato etenim alium esse ait. at ille quoq; numeros putat, & illa esse, & horum causas. sed intelligibiles quidem causas, hos vero sensibiles. De Pythagoricis itaq; prætermittamus modo. sufficit enim in tantum eos attigisse. Text.24.

Redargutiones aduersus Idearum assertores: quomodóque cuncti naturalium causas inquirere visi sint. Cap. IIII.

QVi vero ideas*ponūt, primū quidē, cùm quę rerēt horū existētium causas habere, cætera æqualia his numero attulerūt. velut si quis numerare volēs, cùm quidē pauciora existāt, arbitretur nō posse, plura vero ea faciat, & ita numeret. Ferè etenim formæ æquales, aut nō pauciores iis sunt. Text.25. * a.c. addit causas.

¶Ex quibus, dum de eis causas quærerent, ad illas processerunt. nā secundū vnūquodq; æquiuocum quid est, & præter substātias cætërorum quoq; in multis est vnū, & in his, & in sempiternis. Tex. 26.

¶Item quibus modis ostēditur q̃ formę sunt, secūdū nullū eorū apparēt. E quibusdam nāq; nō est necesse fieri syllogismū: è quibusdā vero etiā, quorū non putamus, horū formæ fiūt. secūdū nāq; rationes, quæ ex scientiis, formæ erūt omniū, quorū sciētię sunt. secūdū vero vnū in multis, & negationū. at secūdū q̃ intelligitur quippiā eo corrupto, etiam corruptibiliū: siquidē quicquā est horū phantasma. Tex. 27

¶Insuper rationū, quę magis certę sunt, quædā quidē eorū, quæ ad aliquid sunt, ideas faciunt, quorū nō dicimus esse per se genus: quædā vero tertiū hominē dicūt. & simpliciter hæ de formis rationes illa perimūt, quæ magis esse quàm ipsas ideas esse volūt, qui dicunt formas. Accidit enim nō dualitatē esse primā, sed numerū, & quod ad aliquid eo, quod per se est: & cūcta quæcūq;, cum quidam sequerētur de ideis opiniones, aduersati princi- Tex28.

Tex. 29. principiis sunt. ¶Itē secūdū existimationē, secun-
dū quam esse dicimus ideas, nō solū substantia-
rum, sed multorū etiā aliorū formæ erūt. Etenim
vnus conceptus nō solū de substātiis, sed de cæte
ris etiam est. & scientiæ non solum substātiæ, sed
etiam aliorum sunt. & cætera huiuscemodi acci
Tex. 30. dūt infinita. ¶Secundum vero necessitatē & opi-
niones de eis, si formæ participabiles sunt, neces-
se est substātiarū solū esse ideas. nō enim secun-
dum accidēs participatio earum est, sed eatenus
* a. l. de subiecto dicitur. oportet vniuscuiusq; participē esse, quatenus * nō
de subiecto dicitur. Dico autē, vt si quid ipso du-
plo participat, hoc etiam æterno participat, sed se
cundū accidēs: accidit enim duplo, æterno esse.
quare formæ substantia erunt, hæ autē hic, & ibi
substantiā significāt. An quicquā erit dicere esse
aliquid præter has vnū in multis? Et si eadē spe-
cies est idearū, & participantiū, erit aliquid com
mune. Cur enim magis in corruptibilibus duali-
tatibus, & pluribus quidē dualitatibus, sed æternis,
dualitatē esse vnū, & idē sit, quàm in hac, & qua-
dā? Et si nō est eadē species, æquiuocatio erit pro-
fecto: & simile, ac si quis & Calliā, & lignū homi
nē appellarit, quorū nullā inspexerit cōmunica-
Text. 31. tionē. ¶Potissimū vero dubitabit aliquis, quidnā
formæ cōferāt sempiternis sensibilium, aut illis,
quę fiunt & corrumpuntur. nec enim motus, nec ali
cuius transmutationis eis causæ sunt. At nec ad
scientiā aliorū prosunt. nec enim horū illæ sub-
stātiæ sunt: in his etenim essent, nec ad esse, cùm
nō insint participātibus. ita etenim fortassis cau-
sæ putabūtur esse, vt albū mistū albo. Sed ista ra-
tio facile redargui potest, quā Anaxagoras prius,
Eudoxus vero posterius, & quidā alij dixerūt. fa-
cile enim est multa, & impossibilia ad hanc opi-
nionem

xioné cōgerere. At nec ex formis cætera sunt, secundū vllum illorum modorum, qui dici solent. ¶Dicere vero exéplaria eas esse, & cætera eis participare, vaniloquia, & metaphoras poëticas dicere est. Quod enim est, quod agit, ad ideas inspiciens? possibile enim est & esse, & fieri quodcunq; simile, etiá nō ad illius imaginé: quare & existéte Socrate, & nō existéte, fiet vtiq; qualis Socrates est. similiter autē etiā si Socrates sempiternus esset. At eiusdé erūt plura exéplaria, ergo etiā formæ. veluti hominis, animal. & bipes, simul autem & * idealis homo ¶Ité non solū sensibiliū exemplaria formæ erūt, verū etiá ipsarū, vtputa genus, tanquā genus specierū, quare idé erit exéplar, & imago. Ité videri possit impossibile esse separatā substātiam, & cuius est substātia. quare quomodo Ideæ, cūm rerū substātiæ sint, separatæ fuerint? in Phædone autē ita dicitur, q tum ipsius esse, tum ipsius fieri formæ causæ sunt. ¶Quanquam formis existétibus, non tamen participantia fiunt, si non sit, quod moueat. At multa alia fiunt, velut domus, aut annulus, quorum nō dicimus esse formas. quare patet posse contingere cætera quoque & esse, & fieri, etiam propter tales causas, quales eorum, quæ nunc dicta sunt. ¶Item, si formæ numeri sunt, quomodo erunt causæ? Vtrū quoniam ipsa entia sunt diuersi numeri, vtputa hic quidem numerus homo, hic vero Socrates, hic autem Callias? Cur igitur illi his causæ sunt? etenim si hi quidem æterni, hi vero non, nihil differt. ¶Quòd si quoniā * proportiones numerorū ea, quæ hic, aut consonantia, patet quòd vnum quiddá erit, quorum proportiones sunt. Si igitur hoc materia est, manifestum est quòd ipsi etiam numeri proportiones cuiusquam alterius ad alterum erunt.

Dico

Tex. 32.

* ipse homo

Tex. 33.

Tex. 34.

Ideæ nō sunt nu[meri]

Tex. 35.

Tex. 36.

* rationes

Dico auté, vt si Callias proportio est in numeris ignis, terræ, aquæ, & aëris, & ipse homo aliquorum aliorum subiectorum erit. & idea numerus ac etiam ipse idealis homo, siue aliquis numerus sit, siue non, erit tamen proportio in numeris aliquorum, & non numerus, & non erit aliquis propterea numerus.

Tex. 37. ¶ Item è multis numeris vnus numerus fit, ex speciebus vero, quomodo species vna? Quòd si nec ex his, sed ex numerabilibus, vt ex decem millibus, quomodo se habét vnitates? Siue enim eiusdem speciei sunt, multa inconuenientia sequentur, siue nō eiusdé speciei, nec eædem inuicem, nec cæteræ omnes omnibus.

Text. 38. ¶ Quo nanque differét, cum impassibiles sint? hæc enim nec rationabilia sunt, nec intellectioni cōsentanea. Item necesse est aliud quiddā numeri genus ponere circa quod Arithmetica.

Tex. 39. ¶ Et omnia, quæ media dicuntur à quibusdā, quæ quomodo, aut ex quibus principiis sunt, aut cur ista sunt, quæ media illorū, & horum erunt?

Tex. 40. ¶ Ité vnitates, quæ in dualitate sunt, vtraq; ex aliqua priori dualitate, at hoc impossibile est. Item cur vnum est numerus collectus.

Text. 41. ¶ Item adhæc, quæ dicta sunt, si vnitates * differentes sunt. oportet ita dicere, sicut quicunque quatuor, aut duo dicunt elementa. Etenim horum singuli non dicunt elementum, quod commune est, vt puta corpus, sed igné, & terram, siue commune quid sit corpus, siue non. nunc autem dicitur, ac si vnū ita esset (vt ignis, aut aqua) similium partiū. quòd si ita sit, numeri non erunt substantiæ. Sed si ipsum vnum aliquid est, & hoc principium est, patet quòd vnum multipliciter dicitur. aliter nanque impossibile est. Volentes autem substantiam referre ad principia.

* a. l. indifferentes.

Tex. 42. ¶ Longitudines quidem ex longo & breui ponunt, ex quodam

quodam paruo & magno: planum vero ex lato & ſtricto: corpus autem ex alto & humili. ¶At quomodo aut planum habebit lineam, aut ſolidum lineam atque planum? aliud nanque genus latum & ſtrictum, altum & humile. Quemadmodum igitur neque numerus eſt in eis, eò quòd multum & paucum ab his aliud eſt, ita manifeſtum eſt, quòd nec aliud quicquam ſuperiorum inferioribus inerit. At vero nec latum genus alti eſt. etenim corpus eſſet planum quid. Item puncta, ex quo inſunt? At huic generi aduerſabatur Plato, tanquam exiſtenti dogmati Geometrico. ſed nominabat principium lineæ, hoc vero ſæpius ponebat lineas indiuiſibiles. atqui neceſſe eſt harum aliquem eſſe terminum: quare ex qua ratione linea eſt, punctum quoque eſt. ¶Et omnino cùm Sapientiæ ſit de manifeſtis cauſam quærere, hanc quidem prætermiſimus. nihil enim de cauſa dicimus, vnde principiũ tranſmutationis. ſubſtantiam vero eorum dicere putãtes alias ſubſtantias eſſe dicimus. Quomodo vero illę horum ſubſtãtiæ, incaſſum dicimus. participare nanque, vt prius diximus, nihil eſt. Nec illã etiam, quam ſciẽtiis eſſe cauſam videmus, propter quam omnis intellectus, & omnis natura facit: nec illam cauſam, quã vnã de principiis eſſe dicimus, ipſæ formæ attingũt. ſed qui hac ætate ſunt his * Mathemata facta ſunt Philoſophia, quamuis dicant aliorũ gratia ea oportere tractare. ¶Itẽ ſubiectã ſubſtãtiã, vt materiã magis mathematicam, quis profecto putauerit, ac magis prædicari, & differẽtiã ſubſtãtiæ, ac materię eſſe, veluti magnũ, & paruũ, ſicuti aiũt Phyſiologi rarũ, & dẽſum primas ſubiecti dicẽtes has differẽtias eſſe. hæc etenim exceſſus quidã, & defectus ſunt. De motu autẽ ſi hæc

Tex. 43. superficies
Tex. 44.
Efficiens
finalis
* Diſciplina
Text. 45.

hęc quidé motus erũt,patet q; formę mouebũtur.
Tex. 46. ¶Quòd si nõ,vnde euenit?tota etenim de natura cõsideratio perit.Et quod facile probare videtur, quòd omnia vnum non sit. expositione etenim non fiunt omnia vnum. Sed ipsum vnum si quis concedat omnia,nec hoc quidé,nisi quis vniuersale concedat esse genus.hoc auté in quibusdam impossibile.Nullá autem rationé habét,nec illæ, quæ post numeros,longitudines, plana, & solida sunt,nec quomodo sunt,aut futura sunt,nec siquá vim habent. hæc enim nec formas possibile est esse.non enim sunt numeri, nec media (mathe-
Tex. 47. matica enim illa sunt) nec corruptibilia. ¶Sed rursus quartum aliud quoddam hoc genus apparet.Et omnino elementa quærere entium nõ diuidẽdo,cùm multipliciter dicantur, impossibile est inuenire:præsertim cũ hoc modo quærát, ex quibus elemẽtis est.ex quibus enim ipsum agere aut ipsum pati, aut ipsum rectum, non est accipere. quòd si est,substãtiarum solum esse potest:quare aut quęrere,aut putare habere omniũ existẽtium eleméta,nõ est verũ.Quomodo vero aliquis cunctorum eleméta discet?Manifestũ est enim,quòd non est possibile quicquá eum cognoscere prius, quemadmodum enim ille, qui Geometriam discit, aliqua quidem præscire contingit: quorum vero illa scientia est, & quæ docendus est nihil præscit,ita & in cæteris. Quare si qua cunctorum
Text. 48. est scientia,vt quidá aiunt, nihil profecto is præcognoscere posset. ¶At qui omnis disciplina per præcognita,aut omnia, aut aliqua est: & aut per demõstratione, aut per definitiões.ex qbus enim definitio est,illa præcognoscere oportet, ac no-
Text. 49. ta esse.similiter & q per inductioné. ¶At si innata nobis est,mirũ est quomodo nos fugit, optimam scien

ſcientiarum habentes. Item quo pacto quis cognoſcet, ex quibus eſt, & quomodo manifeſtum erit? etenim hoc habet ambiguitatem. Dubitabit enim quiſpiam, ſicuti & de quibuſdam ſyllabis. quidam enim ſyllabam S M A ex S & M & A aiunt eſſe: quidam verò alium ſonum eſſe dicunt, & nullum ex notis. Item quorum ſenſus eſt, ea quomodo quis noſcet ſenſum nõ habens? atqui oporteret. ſiquidem eadem cunctorum elementa ſunt, ex quibus, ſicuti compoſitæ voces, ex propriis ſunt elementis. ¶ Quòd igitur illas, Tex. 50.
quæ in naturalibus dictæ ſunt, cauſas cuncti quęrere videantur, & præter illas nullam aliam dicere habeamus, ex illis, quæ dicta ſunt, prius patet. ſed eas obſcure dixerunt, quodam modo enim omnes dictæ ſunt prius, quodammodo minimé. Balbutienti enim aſſimilata fuit prima Philoſophia de omnibus: tanquàm in principiis noua exiſtens. ¶ Nam & Empedocles os ait eſſe Tex. 51.
ratione. hoc autem eſt quod quid erat eſſe, & rei ſubſtantia. At vero ſimiliter neceſſe eſt etiam carnis, cæterorúmq; ſingulorum eſſe rationem, aut nihil eſſe. propter hoc enim & caro, & os, cæterorúmque vnumquodque eſt, & non propter materiam, quam ille ignem, terram, aquam & aërem ait. ſed & his, altero dicente, neceſſario conſenſiſſet profecto, clare tamen non dixit.

De his igitur & antea manifeſtũ eſt, quodcunque autem de his quiſpiam dubitauerit, rurſus repetamus. fortaſſis etenim ex eis aliquid facultatis habebimus ad futuras dubitationes.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

LIBER SECVNDVS.

SVMMA LIBRI.

In hac Summa vnica, de veritatis speculatione agitur.

Veritatis speculationem tum facilem, tum vero difficilem esse. Quódque pacto Philosophia veritatis scientia recte appelletur.

Caput Primum.

Tex. 1. SPECVLATIO de veritate, partim difficilis, partim facilis est. Signum autem, quòd neque satis eam aliquis consequitur, neq; aberrant omnes ab ea, sed quisq; aliquid de natura dicit. & singuli quidem nil aut parum ei addunt, ex omnibus vero collectis aliqua magnitudo fit. Quare, si ita se videtur habere, vt in prouerbio dicimus, quis aberrabit à ianua? hoc modo profecto facilis esset totum autem, & partem habere non posse, hoc eius difficultatem ostendit. Cùm vero difficultas duobus sit modis, fortassis causa eius non rebus, sed nobis ipsis inest. quemadmodum enim

vespert

vespertilionum oculi ad lumen diei se habent, ita & intellectus animæ nostræ ad ea, quæ manifestissima omnium sunt. ¶ Verum non solum illis agendæ sunt gratię, quorũ opinionibus quis acquiescet, sed illis, qui superficietenus dixerunt. conferunt enim aliquid etiam isti. habitum nanque nostrum exercuerũt. Si enim Timotheus non fuisset, multum melodiæ nequaquam habuissemus. si tamen Phrynis non extitisset, ne Timotheus quidem. Simili modo & de illis est, qui de veritate asseruerunt. à quibusdam enim aliquas accepimus opiniones. quidam vero, vt hi fierent, causa fuerunt. ¶ Recte autem se habet Philosophiam scientiam veritatis contemplatricem appellasse. speculatiuę etenim finis veritas, practicę autem opus. etenim si quomodo se habent considerant, non causam per se, sed ad aliquid, & eo in tempore practici speculantur. ¶ Nescimus autem verum absque causa. vnumquodque vero id ipsum maxime aliorum est secundum quod aliis vniuocatio inest. vt puta ignis calidissimum: etenim cęteris hic est caliditatis causa. Quare verissimum etiam est id, quod posterioribus vt vera sint causa est. Propter quod principia semper existentium necesse est verissima esse. nec enim aliquando vera: nec illis vt sint, aliquid aliud causa est, sed illa cæteris. Quare vt secundũ esse vnumquodq; se habet, ita etiã secũdũ veritatẽ.

Tex. 2.

Tex. 3.

Tex. 4.

In nullo causarũ genere dari processum in infinitum. neque sursum versus, neque deorsum. Cap. II.

At vero quod est principium aliquod, neque sunt infinitę entium causæ, neque in rectum, neque secundum speciem, patet. Nec enim vt ex materia, hoc ex hoc potest ire in infinitũ. vt carnem ex terra, terram ex aëre, aërem ex igne, &

Tex. 5.

hoc non stare. Nec vnde principium motus. velu ti hominem quidem ab aëre moueri, hunc vero à Sole, Solem autem à contentione, & huius nullum esse finem. Similiter nec cuius causa in infinitum progredi potest, vt deambulationé quidem sanitatis causa, illam vero felicitatis, felicitatem vero alterius, & ita semper aliud alterius gratia esse. Similiter autem & de ipso quid erat

Tex. 6. esse. ¶ Mediorum enim, quorum extra aliquid vltimum & primum est, necesse est quod prius est, causam esse eorum, quæ post illud sunt. Si enim dicere nos oportuerit quid trium causa est, primum dicemus. non enim vltimum: nullius enim quod vltimum est, neque mediū: vnius enim. nil enim differt vnum an plura sint, nec infinita, aut finita. infinitorum quidem hoc modo, & omnino infiniti omnes partes mediæ sunt simili-

Tex. 7. ter hucusque. Quare, si primum nihil est, omnino nulla causa est. ¶ Et neque deorsum possibile est in infinitum descendere, cùm id, quod sursum versus principium habet. vt ex igne quidem aquam, ex hac vero terram, & ita semper aliud quoddam genus fieri. Dupliciter enim hoc ex hoc fit, non vt hoc post hoc dicitur, vt ex Isthmiis ludis olympiaci, sed vt aut ex puero mutato vir, aut vt ex aqua aër. Verum enimuero vt ex puero quidem virum fieri dicimus, tanquam ex eo, quod fiebat, id quod factum est, aut quod perfectum est ex eo quod perficiebatur. semper etenim est aliquid medium, vt inter esse & non esse generatio, ita quod fit inter existens & non existens. qui auté discit, fit sciens. & hoc est, quod dicitur, q; fit ex discente sciens. vt autem, tanquā ex aëre aqua, corrupto altero. Quare illa quidem non reflectuntur mutuo, nec fit puer ex viro, non enim

enim fit ex generatione quod fit,sed post genera tionem est.sic enim dies ex diluculo, quoniam post hoc est.quare nec diluculum ex die. cætera vero reflectunctur.Vtroque tamen modo impossibile est in infinitũ progredi. Illorũ enim, cùm media sint,necesse est finem esse. hæc autem in uicem reflectuntur. alterius enim corruptio alterius generatio est. Simul autem impossibile est primum corrumpi, cùm sempiternum sit. cùm enim generatio non sit infinita sursum versus, necesse est non esse sempiternum illud, quo primo corrupto quicquam factum est. ¶ Item ipsum cuius causa finis.tale autem est, quod non est alterius gratia, sed eius causa cætera.Quare,si tale erit vltimũ, non erit infinitum. quòd si nihil tale,non erit ipsum huius causa.Sed qui faciunt infinitum, latet eos, quòd boni naturam auferunt. at nullus inciperet agere quicquam, si non esset peruenturus ad finem. ¶ Nec esset intellectus in huiusmodi,alicuius enim causa agit, quicunque intellectum habet. hoc nanque terminus est, finis vero ipse terminus. ¶ At vero nec ipsum quid erat esse reduci ad aliam definitionem ratione abundantem contingit. Semper etenim prior magis est, posterior vero non est, cuius autem primum non est,nec quod sequitur est. ¶ Ité ipsum scire perimunt,qui ita dicunt. non enim posibile est scire,antequam ad indiuidua deueniatur. Et ipsum cognoscere non est. quæ enim ita infinita sunt, quomodo intelligere contingit? Nec enim simile de linea est, quæ secundum diuisiones quidem non stat.intelligere vero non potest, nisi sistat.quare nõ numerabit diuisiones,qui infinitã pertransit. ¶ Sed etiã materiam necesse est in eo,quod mouetur,intelligere,atq; nulli est es-

Tex.8.

Tex.9.

Intellectũ habens alicuius causa agit.

Tex.10.

Tex.11.

Tex.12.

se infinito. quod si nō, nō infinitum est infinito esse. ¶ Atqui etiā, si species causarū infinitæ multitudine essent, nec hoc modo esset ipsum cognoscere: tunc enim scire putamus, cum causas cognoscimus. infinitum vero secundum additionem non est in tempore finito pertransire.

Tex.13. *Infinitū nō est ptrāsire infinito tēpore.*

Quales debent esse veritatis auditores: quaq́; veritatis cognitionem impedire soleant. Cap. III.

Text.14. AVscultationes autem secundum consuetudines accidunt. quemadmodum enim cōsueuimus, ita iudicamus dici debere, & quę pręter hęc non apparent similia: sed quia nō consueuimus, ignotiora, & magis peregrina. consuetum etenim notius est. Quantā vero vim cōsuetudo habeat, leges declarant, in quibus fabulosa, ac puerilia plus possunt propter cōsuetudinē, quā si cognosceremus ea. ¶ Aliqui igitur, nisi mathematice loquētes, nō admittūt. Quidam vero non nisi exēplis vtētē. Quidam autē dignū ducūt, vt testis producatur aliquis Poëta. Et quidā exacte omnia. Quosdā vero tędet certitudinis, aut propterea q̀ nō possunt consequi aut propter curiositatē. habet enim certitudo tale aliquid. quare vt in cōtractibus, ita & in orationib⁹ illiberale esse quibusdā apparet. Quapropter oportet peritum esse quomodo singula admittēda sunt: quoniam absurdū est simul scientiā, & modū scientiæ quęrere. neutrū autē facile accipere est. ¶ Certitudinē vero sermonis mathematicā nō oportet in cunctis quærere, sed in his, quæ nō habēt materiam, Quare nō est naturalis modus, tota enim natura forte habet materiā. Quāobrē cōsiderādū est primū quid nā natura sit. sic enim & de quo Naturalis sciētia est manifestum erit, & vtrum vnius sciētię, an pluriū est causas, & principia speculari.

Cōsuetudinis vis. *Text.15.* *Text.16.*

ARIS.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

LIBER TERTIVS.

SVMMÆ LIBRI.

In Prima dubitationes multæ proponũtur.
In Secunda eædem examinantur dubitationes.

SVMMA PRIMA.

Dubitationis causa exponitur. Cap. I.

AD illam, quę quęritur, scientiam, necesse est in primis nos percurrere, de quibus primo dubitandũ est. hæc autem sunt, & quæcunq; de eis aliter quidam existimarunt, & si quid vltra hæc prætermissum sit. Est autem operæpretium, aliquid facultatis habere volentibus, bene dubitare. nam posterior facultas solutio eorum est, quę ante dubitata fuerunt. †Soluere autem nõ est, cùm nodus ignoretur, sed intellectus hæsitatio manifestum hoc de re facit. quatenus enim dubitat, eatenus simile quiddam ligatis patitur. vtroque nanq; modo impossibile est ad vlteriora procedere. Quare omnes primo difficultates speculari par est, & horum gratia, & propterea quòd illi, qui quærunt, nisi primo dubitent, similes illis sunt, qui quonã ire oporteat ignorant, & adhuc neque vtrum in-

Text. 1.

Posterior facultas solutio prius dubitatorũ est.

† Soluere enim est, cum nodus ignoretur.

uenerint quod quæritur, an non, cognoscere possunt. finis etenim his quidem non est manifestus illi autem, qui antea dubitauerit, patescit. Item melius se habere necesse est illum ad iudicandum, qui tanquam aduersarios, omnes vtrinque rationes oppositas audiat.

Melius se habet ad iudicādum, qui vtrinq; rationes oppositas audit.

Dubitationes variæ ad hanc scientiam pertienntes proponuntur. Caput II.

Text.2.

Est auté prima dubitatio de his, quæ in procemio quoq; dubitauimus, vtrum vnius an multarum scientiarum sit causas speculari. Et vtrum primæ substantiæ principia solum huius sit scientiæ considerare, an etiam de principiis, ex quibus omnes demonstrant. vt puta vtrũ contingit vnũ & idem simul affirmare & negare, an non, & de aliis huiusmodi. Quòd si circa substantiam est, vtrum vna, an plures circa omnes sint. & si plures, vtrum omnes inter se affines, an aliquas earum sapientias, nonnullas aliquid aliud appellandum sit. Et hoc etiam ipsum necessarium est vt quæratur, vtrum sensibiles substãtias esse dun taxat dicendum sit, an præter has, etiam alias. Et vtrum vnum, an plura substantiarum genera sint. veluti qui formas, quíque mathematicá harum & sensibilium media faciunt, & de his igitur, vt dicimus, considerandum est. Et vtrum circa substantias solum speculatio sit, an etiam circa ea, quæ per se substantiis accidunt. Et ad hæc de eodem & diuerso, simili & dissimili, & contrarietate, & de priori & posteriori, & cæteris cunctis huiuscemodi, de quibus Dialectici considerare conantur, ex probabilibus solum perscrutantes, cuius est de his omnibus speculari. Item quæcunque per se eiusdem ipsis accidunt. & non solum quid horũ vnũquodq; est, sed etiam

vtrum

vtrum vni contrarium. Et vtrum ipsa genera sint principia, & elementa, an illa, in quæ diuiduntur, quæ insunt singula. Et si ipsa genera, vtrum quæcunque vltima de indiuiduis prædicantur, an priora. vtputa, vtrum animal, vel homo principio, & magis quàm singularia sit. Potissimum vero quærendum & tractandum est vtrum est aliqua, præter materiam, causa per se, an non. Et hæc separata, an non. Et vtrum vna, an plures numero. Et vtrum est aliquid præter * cunctum (dico autem cunctum, cùm quicquam de materia prædicatur) an nihil. an quorundam quidem sit, quorundam vero non, & quænam entium talia sint. Item principia, vtrum numero, an specie definita sint, & quæ in rationibus, & quæ in subiecto. Et vtrum corruptibilium & incorruptibilium eadem, an diuersa. & vtrum incorruptibilia omnia, an corruptibilium corruptibilia. Item, quod omnium difficillimum est, & maximam ambiguitatem habet, vtrum vnum & ens, vt Pythagorici, & Plato dicebant, non est aliud quicquam, sed entium substantia, an non: sed aliud quid subiectum, vt Empedocles amicitiam ait, alius vero quidam ignem, etiam alius aquam, aut aërem. Et vtrum principia vniuersalia sint, an tanquam singularia rerum. Et potentia, an actu. Item vtrum aliter, an secundum motum. & hæc enim multam dubitationem præbere queant. Et ad hæc vtrum numeri, longitudines, figuræ, & puncta substantiæ quędam sint, an non. Et si substantiæ, vtrum separatæ à sensibilibus, an in eis. De his enim omnibus non modo inuenire veritatem difficile, verum neque bene ratione dubitare facile est.

* *totum.*

C 5

SVMMA SECVNDA.

Examinantur propositæ difficultates.

Disputantur difficultates de causarũ, principiorum, ac substantiarum cognitione. Cap. I.

Text. 3.

Vtrũ vnius an pluriũ sciẽtiarum sit omnia genera causarũ speculari.

PRIMVM itaque de quibus primo diximus, vtrum vnius, an plurium scientiarũ sit omnia causarum genera speculari. Vnius enim scientiæ, quomodo essent principia, cum non sint contraria, cognoscere? Item multis entium, non omnibus, omnia insunt. Quo nanq; modo posibile est motus principiũ in immobilibus esse, aut boni naturã, siquidem omne, quodcunque per se, & propter suam ipsius naturam bonum sit, finis est, & ita causa, quoniã illius gratia cętera & fiunt, & sunt: finis autem & cuius causa actionis cuiusdam finis est. actiones vero omnes cum motu. Quare in immobilibus non contingere queat hoc principium esse. non autem esse contingat quicquam per se bonum. Vnde in Mathematicis nihil per hanc causam probatur, nec est aliqua demõstratio, quare eius, quod melius, aut peius, & omnino alicuius talium, nemo mentionem facit. Quapropter quidam Sophistarum, vt Aristippus, spernebat eas. in aliis enim artibus, ac ipsis etiam illiberalibus, vt in Fabrili, & Coriaria, inquiebat, cur melius, aut peius, de omnibus dici: Mathematicas autem nullam de bonis, & malis rationem facere. At si plures sunt causarũ scientiæ, & alia alius principij, quam earum dicendum, eam esse, quæ quæritur? aut quis illorum, qui eas habent, rem quæ quæritur, maxime sciet? contingit enim eidem omnes modos causarum inesse. vtputa domus, vnde quidem motus, ars & faber

faber:cuius vero causa,opus:materia autem,terra,& lapides:forma vero,definitio. Ex his itaq;, quæ ab Antiquis determinata sunt,quæ scientiarum appellanda sit Sapiētia,rationabile videatur vnamquanq; ita appellandam esse. Verum,quatenus principalissima & honorabilissima,& cui cæteras sciētias tanquam ancillas nō contradicere decet,illa est ipsius finis & boni.huius enim causa cætera. Quatenus vero primarū causarum, & eius, quod maxime scibile definita est esse, ipsa vtique substantiæ fuerit.cùm enim multipliciter sit idem scire, magis quidē illum scire dicimus, qui rem quidnam sit ipso esse cognoscat, quàm illū,qui ipso non esse. Istorū autem ipsorū,alterum altero magis,& maxime illū, qui quid est, non vero illum,qui quantum,aut quale,aut quid agere,siue quid pati natura aptum est. Item & in cæteris tunc scire vnumquodq; eorū etiam,quorum demonstrationes sunt,arbitramur, cū quid est sciamus.vtputa quid est tetragonismus,ꝙ inuentio mediæ.similiter & de cęteris.Circa generationem autem,& actiones totámq; transmutationem,cùm sciamus motus principium.hoc autem aliud,& fini oppositum est. Quare * alterius esse scientiæ videatur harum causarum vnamquanq; speculari. ¶ At vero & de principiis demonstratiuis, vtrum vnius scientiæ an plurium sunt,ambiguum est.Dico autem demonstratiua, opiniones communes,ex quibus omnes demonstrant,vtputa ꝙ necesse est omne, aut affirmare, aut negare:& ꝙ impossibile est simul esse & non esse:& quæcunq; aliæ similes propositiones sunt. Vtrum vna istarum,ac substantię scientia est,an diuersa, quòd si non vna, vtra dicenda est illa esse,quæ nunc quæritur.Vnius itaque non est rationab

**a.l.non alterius.*

Text.4.

Vtrū vnius scientiæ an plurīū sit de principijs inuestigare demōstratiuis.

tionabile esse. Cur enim Geometriæ magis quàm cuiuscunque propriū sit de his speculari? Si itaque æqualiter quidem cuiuscunque est, de omnibus vero nō contingit, sicuti nec cæterarum, ita nec illius, quæ cognoscit substantias, propriū est de eis cognoscere. Et ad hæc, quomodo eorum scientia erit? quid enim horū quodque est nunc quoque cognoscimus, vtuntur nanque eis cæteræ etiam artes, tanquam cognitis. Quod si demonstratiua de eis est, oportebit aliquod genus subiectum esse, & aliquas passiones, & aliquas eorum dignitates esse. de omnibus enim demonstrationem esse impossibile est. siquidem necesse est ex quibusdā, & circa quippiam, & quorundam demonstrationem esse. Quare accidit cunctorum, quæ demonstrantur, vnum quoddam genus esse. omnes enim demōstratiuę vtuntur dignitatibus. At vero, si altera, quæ de substantia, & illa, quę de his, vtra earū principalior, & prior est? vniuersaliter enim, & maxime principia omnium dignitates sunt. Et, si nō est Philosophi, cuius alterius erit de eis verum, & falsum speculari? ¶ Et omnino, vtrum vna omnium substantiarum, an plures scientiæ sunt. Si igitur non vna, cuius substantiæ hæc scientia erit ponenda? Vnam autē omnium esse non est rationabile. etenim demonstratiua vna de omnibus accidētibus esset. siquidem omnis demonstratiua ea, quæ per se circa aliquod subiectum accidunt, speculatur ex communibus opinionibus. Circa itaque idem genus per se accidentia eiusdē est speculari, & eisdem opinionibus. Circa enim quod est vnius, & ex quibus vnius, siue eiusdem, siue alterius, vnde & accidentia aut* hæ speculabuntur, aut ex his vna. ¶ Item, vtrum circa substantias solum speculatio est, an etiam

De omnibus demonstrationem esse est impossibile.

Tex. 5. *Vtrū omnium substātiarum sit vna sciētia.*

**a. l. eadē*

Tex. 6. *Vtrum hæc*

etiam circa accidentia eis. Dico autem, vtputa si solidum quædam substantia est, ac lineæ, & plana, vtrū eiusdem scientiæ est ista cognoscere, & quæ circa vnumquodq; genus accidunt, de quibus Mathematicæ demonstrant, an alterius. Si enim eiusdem, demōstratiua quædam erit etiam quæ substantiæ. nō videtur autem ipsius quid est demonstratio esse. Quòd si alterius, quæ erit, quæ speculatur circa substantiā accidētia? hoc enim difficillimum reddere est. ¶ Item vtrum sensibiles solum substantias esse dicendū est, an præter istas etiam alias. Et vtrum vnū, an plura substantiarū genera sunt, vt hi, qui dicunt formas & media, circa quę Mathematicas aiunt scientias esse. Quomodo igitur dicimus formas causas, & substantias per seipsas esse in superioribus sermonibus dictū est. Cùm verò multiplicem difficultatē habeant, nō minus est inconueniens dicere quidem esse quasdam naturas præter eas, quæ in cælo sunt, illas vero easdem, quas & sensibiles ponere, nisi quòd illa quidem sempiterna, hæc vero corruptibilia. Idealem nanq; hominem & idealem equum, & sanitatē aiunt & nihil aliud: simile quid illis facientes, qui dicunt quidem esse Deos, sed formę similis hominibus. nec enim isti aliud faciebāt, nisi homines sempiternos. nec illi formas, nisi sensibilia sempiterna. Item si quis præter formas, & sensibilia ponat media, multas dubitationes habebit. Patet enim ꝙ similiter, & lineæ pręter etiam ipsas sensibiles erunt, & aliorum generū singula. Quare cùm Astrologia vna earū sit, erit & cælū aliquod præter sensibile cælum, & Sol, & Luna, & cętera similiter, quę in cælo sunt. At quomodo credendū est talibus? nam immobile nō est rationabile esse. mobile autem

& omni

Scientia sit solum circa substantias.

Tex. 7.

Vtrum solæ substantiæ sensibiles inueniātur.

& omnino est impossibile. Similiter & de quibus Perspectiua tractat, & quę in Mathematicis Harmonica. & hæc enim impossibile est pręter sensibilia esse propter similes causas. si enim sensibilia sunt media, & sensus patet ꝙ animalia etiam erunt eorũ mediorum, & quidem corruptibiliũ.

Tex. 8. ¶ Dubitauerit autẽ aliquis, circa quæ entia oportet has scientias quærere. si enim in hoc differret solum à Geometria Geodæsia, ꝙ hęc quidem eorum est quę sentimus. illa vero non sensibiliũ est, patet quod præter Medicinã erit aliqua scientia, & præter quamcunq; aliarũ inter ipsam Medicinam, & hanc medicinam. At quomodo possibile est? etenim etiam salubria quędam essent, pręter sensibilia & ipsum salubre. Simul autẽ nec hoc verum est, quòd Geodæsia sensibilium, & corruptibiliũ magnitudinum sit. corrumperetur enim illis corruptis. At neque sensibiliũ magnitudinũ, neque circa hoc cælũ Astrologia esset. Nec enim sensibiles lineæ tales sunt quales Geometria dicit. nil enim sensibilium ita rectũ atque rotundũ. tangit enim circulus regulam, non secundũ punctum, sed sicut Protagoras dicebat, redarguens Geometras. nec motus, nec reuolutiones cæli similes, de quibus Astrologia rationes facit. neque

Tex. 9. puncta eãdem naturã, quam stellæ habẽt. ¶ Sunt autem quidam, dicentes esse quidẽ hæc, quæ formarũ, & sensibiliũ media dicuntur, non tamen à sensibilibus separata, sed in eis. Quos quæ impossibilia sequuntur omnia quidẽ enumerare longi sermonis esset. sufficit autẽ talia speculari. Non enim de his solum, vt ita se habeant, rationabile est, sed patet, ꝙ etiam formas cõtingeret in sensibilibus esse. eiusdem enim rationis vtraque hæc sunt. Item duo solida in eodẽ loco necesse esset esse.

esse, & non esse immobilia, in sensibilibus existentia motis. Et omnino cuius causa quis ponet quidem esse ea, esse auté in sensibilibus? eadem enim, quæ prædicta sunt, absurda sequentur. erit nanque aliud quoddam cælũ præter cælum: nisi quòd non separatum, sed in eodem loco, quod impossibilius est.

Examinantur quæstiones de Generibus. Cap. II.

MAgna itaque de his dubitatio est, quonam modo ponendo, veritatem consequemur. Et de principiis, vtrum oporteat genera existimare elementa, & principia, an illa magis, ex quibus inexistentibus quicquam primũ est. vt vocis elementa, & principia vidétur ea esse, ex quibus primo omnes voces compositæ sunt, sed non vox in cõmuni. & designationum ea dicimus elementa, quorũ demonstrationes in aliarũ aut omnium, aut pluriũ demonstrationibus insunt. Item etiam corporũ, & qui plura dicũt elementa esse, & qui vnum, ex quibus componuntur, & ex quibus con stant, principia esse aiunt. vt Empedocles igné & aquá, & quæ cũ eis sunt elementa ait esse, ex quibus inexistentibus entia sunt: sed nõ ea, vt genera entium ponit. Et ad hæc, si quis cæterorũ quoq; naturam velit cõsiderare, veluti lectũ ex quibus partibus, & quomodo cõpositus est, tunc eius naturam cognoscit. Ex his itaque rationibus non essent principia genera entium. Cùm auté singula cognoscamus per definitiones: principia vero definitionum genera sint: necesse est definitorũ etiam principia genera esse. Et si entium habere scientiã est ipsum habere specierũ scientiam, secundum quas etiam dicuntur, specierũ principia ipsa genera sunt. Vidétur auté quidam etiam eorum, qui elementa entium ipsum vnũ, aut ens, aut magn

Tex. 10.
Vtrũ genera & principia rerũ poni debeãt an ea, ex quibus quicq̃ primum est.

magnum, aut paruum dicūt, tanquam generibus eis vti. Aut vero non possibile est vtroque modo principia dicere: ratio nanq; substantiæ vna, diuersa vero erit, quæ fit per genera, definitio, & quæ dicit, ex quibus inexistentibus. Et ad hæc, & si quàm maxime ipsa genera principia sunt, vtrū prima generū arbitrandum sit esse principia, an vltima, quæ de indiuiduis prædicantur. etenim hoc dubitatur. Si enim quoniam vniuersalia, magis principia sunt, patet ꝙ suprema generum. hęc enim de omnibus dicuntur. Tot igitur principia entium erunt, quot prima generum sunt. Quare & ipsum ens, & ipsum vnū principia, & substantiæ erunt, hæc enim de omnibus maxime entibus dicuntur. Non est autem possibile, neq; ipsum vnum entium esse genus, neq; ipsum ens. necesse etenim est vniuscuiusque generis differentias & esse, & vnamquanq; vnam esse. impossibile vero est, aut species generis de propriis differētiis prædicari, aut genus absque suis speciebus. Quare si vnum, vel ens genus est, nulla differentia nec vnū, nec ens erit. at, si non genera, nec principia erunt: si quidem genera principia sunt. ¶ Item etiam media, cū differentiis collecta, erunt genera vsque ad indiuidua, nunc autē quædam videntur, quædam vero nō videntur. Et ad hæc differētiæ magis principia, quàm genera. si igitur istæ etiam principia, infinita, vt ita dicam, principia fiunt, & maxime si quis primū genus principium ponat. At vero, & si principalis species magis ipsum vnum est: vnum autem est, quod indiuisibile est: omne vero indiuisibile, aut secundum quantum, aut secundum speciem: prius autem, quod secundum speciem est: genera autē magis diuisibilia in species: vnum erit profecto, quod vltimo prædicat

Idem. t. huius. 17.

Vtrum prima genera an vltima ponēda sint principia.

Impoßibile est aut species generis de ꝓpriis differentiis prædicari. aut genus absque suis speciebus.

Tex. 11.

Omne indiuisibile, aut quātitate aut specie est.

dicatur. non enim est homo genus singularium hominũ. Item in quibus prius,& posterius est, nõ est possibile,quod de his dicitur, aliquid præter hæc esse. vtputa si dualitas numerorũ est prima, nõ erit aliquis numerus pręter species numerorũ. similiter neque figuræ præter species figurarum. Quòd si non horũ,multo minus aliorũ erunt genera pręter species.horum enim maxime videntur genera esse:in indiuiduis vero nõ est hoc quidem prius, illud vero posterius.Item vbicunque hoc quidẽ melius, hoc verõ deterius est,semper prius est,quod melius est.quare nihil horum genus esset.Ex his itaq; magis apparent,quæ de indiuiduis prædicantur quàm genera, esse principia.Rursus tamen quomodo oporteat ista existimare principia non est facile dictu. Principium enim,& causam esse oportet præter res, quarum principium est,& posse esse separatũ ab eis.Tale quid autem esse præter singulare cur quisquam opinaretur,nisi quoniã vniuersaliter,& de omnibus prędicatur? At si propter hoc,quę magis vniuersalia sunt,magis ponẽda principia sunt. quare prima genera vtiq; principia sint.

In indiuiduis non est hoc prius, illud posterius.

Quæstiones de vniuersalibus.

Cap. III.

Est autem consequens his,& ad speculandum omniũ difficillima, maximéq; necessaria dubitatio,de qua præsens fit sermo.Si etenim nõ est quicquam pręter singularia,singularia vero infinita sunt,quomodo possibile est infinitorũ habere scientiam? quatenus enim vnũ quid,& idem, & quatenus vniuersale quid est, eatenus omnia cognoscimus.At si hoc necesse est,& oportet aliquid præter singularia esse,necesse erit, vt genera,aut vltima,aut prima, sint præter singularia.

Tex. 12.

Vtrũ vniuersale q. genuã sit præter singularia,vel ne.

hoc autem ꝙ impossibile sit, paulo ante dubitauimus. Item, si quam maxime aliquid est præter totum, cùm quicquam de materia prædicetur, vtrũ si aliqua species est, præter omnia esse aliquid oporteat, an præter aliqua esse, & præter aliqua non esse, an præter nullum Si igitur nihil præter singularia est, nihil intelligibile erit, sed omnia sensibilia: & sciẽtia nullius erit, nisi quis sensum dicat scientiam esse Item nihil esset sempiternũ, nec immobile. sensibilia enim omnia corrumpuntur, & in motu sunt. At si nihil est sempiternum, neque generationẽ esse possibile est. necesse est enim aliquid esse id, quod fit, & ex quo fit, & vltimum horũ ingenitum esse: siquidem stat, & ex nõ ente fieri impossibile est. Item generatione & motu existẽte, necesse est vt finis etiam sit, nec enim infinitus est aliquis motus, sed cuiusq; est finis. & fieri non est possibile quod factũ esse impossibile sit. quod autem factum est, necesse est vt sit, cùm primo factũ est. Item, si materia est, propterea quod ingenita est, multo magis rationabile est ipsam substantiam esse, cùm illa existat, vt hæc sit. Si enim nec hæc erit, nec illa, nihil erit omnino. ꝙ si hoc impossibile est, necesse est vt forma, & species aliquid præter totum sit. Si autẽ rursus hoc aliquis ponet, dubium est de quibus hoc ponet & de quibus non. quòd enim de omnibus non est possibile, patet. non enim ponemus aliquam esse domum, præter domos singulares.

Tex. 13. ¶ Et ad hæc vtrum vna erit omnium substantia, vtputa hominum. Sed absurdum est. non enim vnum essent omnia, quorum substantia vna, sed multa atque diuersa. sed hoc etiã inconueniens est. Simul autem quomodo materia vnumquodque horum est, & est totum hæc ambo?

Vtrum

Vtrum principia sint eadem numero, vel specie. Et an corruptibilium, & incorruptibilium eadem sint principia, vel ne. Cap. IIII.

Item de principiis hoc etiã aliquis dubitabit, nam si specie sunt vnũ, nihil erit numero vnũ, nec ipsum vnũ, & ipsum ens. Ipsúmq; scire quomodo erit, si non aliquod vnũ in omnibus erit? At vero si vnũ numero quodque principiorum vnũm, & non, vt in sensibilibus, alia aliorũ, vt puta huius syllabę cũ specie sit eadem, etiam principia specie eadem sunt. etenim hęc numero alia sunt. Quòd si non ita, sed principia entium numero sunt vnum, non erit præter elementa aliquid aliud. numero enim vnum dicere, aut singulare, nil differt. ita enim singulare dicimus, quod vnũ numero est: vniuersale vero, quod in his. quemadmodum si vocis elementa, cò ꝙ vnũ numero est, determinata essent, necesse esset tot omnes literas esse, quot elementa, cũ non essent duo, aut plura eadem. ¶ Nihilo autẽ minor dubitatio & à præsentibus & à prioribus prætermissa est, vtrum eadem corruptibilium & incorruptibiliũ principia sint, an diuersa. Si enim eadẽ sunt, quomodo hæc quidem incorruptibilia, hęc vero corruptilia sunt, & propter quam causam? Quicunq; igitur circa tẽpora Hesiodi fuerunt, & cuncti Theologi, solum quò ad sibi persuaderent, curæ habuerunt, nos autẽ contempserũt. Cùm enim principia Deos facerẽt, & ex Diis fuisse dicerẽt, quæcunque nõ gustarunt nectar, & ambrosiam, mortalia dicunt fuisse. Manifestum autem est, ꝙ sibi ipsis hæc nomina cognita dicentes, taléśq; afferentes causas, supra vires nostras dixerunt. nam si voluptatis gratia ea attigerunt, nequaquam sunt ipsius esse causa nectar, & ambrosia. quòd si ipsius esse gratia, quomodo essent sempiterni,

Tex. 14

Vtrũ principia sunt eadẽ numero, vel specie.

Tex. 15.

Egens cibo non est sempiternum.

cùm alimento indigeret? Sed de his, quæ fabulose & sophistice dicuntur, nõ est dignũ accurate considerare. Ab illis vero, qui per demõstrationem dicunt, petere oportet, ac interrogare, cur cùm ex eisdẽ sint, hæc quidẽ entium sempiterna natura sunt, hæc vero corrumpuntur? cũ autem neq; dicãt causam, neq; rationabile sit ita se habere, patet q̃ nõ sunt eorũ eadẽ principia neque causæ. Empe. nanque, quẽ quis maxime sibi ipsi putauerit consona dicere, is quoq; idẽ passus est. ponit enim quoddã principiũ corruptionis causam, contentionẽ. nihilominus tamen & hæc videbitur generare, præter Deum. dicit enim.

Ex quibus oĩa qua erãt, q̃ sunt, quæq; in posterũ erũt,
Ac arbores pullularunt, & viri, ac mulieres,
Feræ, alitesq;, & pisces in aqua nutriti,
Ac Dij longæui.

At etiã absq; his patet. nam, si nõ inesset in rebus contẽtio, vnũ omnia, vt ait, essent. cũ enim conueniãt, tũc extima statuitur cõtentio. Vnde & accidit ei felicissimũ Deũ minus sapientem cæteris esse. nõ enim cognoscit omnia elementa. contentionẽ nanq; nõ habet. cognitio aũt similis simili.

Vide 1. de Anima t. 25.

Terra enim, ait, terram inspicimus, aquam vero aqua:
Æthera autẽ æthera diuum, sed igne ignè manifestũ:
Ac amicitia amicitiam, & contentionem contentione perniciosa.

Sed vnde sermo digressus est, hoc est manifestum, quod accidit ei, contentionẽ nõ magis corruptionis, quàm ipsius esse causam esse. similiter nec amicitiam ipsius esse. cum enim congreget in vnum, corrumpit cętera. & simul ipsius transmutationis nullam causam dicit, nisi quod ita natura aptum est. ait enim.

Magna contentio in mẽbris nutrita fuit.
Ac ad honores ascendit tempore perfecto.

Quod

Quod eis cũ alternũ sit, amplũ præcessit iusiurandũ.
Tanquam necesse sit quidẽ transmutari, causam tamen necessario nullã manifestat. tantũ tamen sibi ipsi consentanee dicit, q̃ nõ facit hæc quidẽ entiũ corruptibilia, hæc vero incorruptibilia, sed omnia corruptibilia, præter elemẽta. Quæ autem dicitur nũc dubitatio est, cur si omnia ex eisdem sunt, hęc quidem sunt, hęc vero non. Quòd igitur non sint eadẽ principia, hæc demum dicta sint. Quòd si diuersa principia sunt, vna quidẽ dubitatio est, vtrum incorruptibilia etiam ista erunt, an corruptibilia. Si enim corruptibilia, patet q̃ necesse est ea quoq; ex aliquibus esse. omnia enim in illa, ex quibus sunt, corrumpuntur. quare accidit principiorũ alia esse principia priora. hoc autem impossibile, siue statur, siue in infinitum progreditur. Item, si principia adimẽtur, corruptibilia quomodo erũt? Quòd si incorruptibilia sunt, cur ex his quidẽ cùm incorruptibilia sint, corruptibilia erũt, ex alteris vero incorruptibilia? hoc enim non est rationabile, sed aut impossibile est, aut multis indiget rationibus. Item nemo conatus est alia ostendere, sed eadẽ omnium principia dicũt, & quod primo dubitatum est, tanquam paruum quiddam putantes, prætereunt.

Omnia corrumpũtur in ea, ex q̃bus sunt. Idẽ 1. phy. te. 65. et 9. ph. 45.

An ens & vnum sint rerum substantiæ. Cap. V.

Tex. 16.

OMnium autẽ & ad speculandum difficillimum, & ad cognoscendam veritatẽ maxime necessariũ est, vtrũ ipsum ens, & ipsum vnũ substantiæ entium sint, & non aliquid aliud vtrunq; eorũ sit, sed hoc vnũ, illud vero ens sit: aut oporteat quid nam sit ipsum ens, & ipsum vnũ quærere, tanquam altera natura subiecta. Quidã enim illo, quidam vero hoc modo putant naturam habere. Plato nanque, ac Pythagorici nõ esse aliud

quid ipsum ens,nec ipsum vnum aiebant,sed hoc eorum naturam esse tanquam substantia idem vnum,& ens esset.Qui autẽ de natura tractarunt, vt Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quòd vnum est ens. videri nanque possit dicere hoc amicitiam esse.causa enim hæc omnibus est,vt vnum sint. Alij vero ignẽ, & alij aërem aiunt ipsum vnũ,& ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, & qui plura elementa ponunt. necesse enim & his est tot esse dicere ipsum ens,& ipsum vnum,quot aiunt principia esse. Accidit autem, si quis non ponet esse aliquam substantiam ipsum vnum, & ipsum ens, nec aliorum vniuersalium quicquam esse. hæc enim vniuersalia maxime omnium sunt.Quòd si non est aliquid ipsum ens,& ipsum vnum, multo minus quicquam aliorum sit præter ea, quæ singularia dicuntur. Item, si ipsum vnum non sit substantia, patet quòd nec numerus erit tanquam natura alia separata ab entibus. numerus enim vnitates,vnitas vero vnum quid est. Quòd si quid est ipsum vnum & ipsum ens, necesse est eorum substantiam esse vnum & ens. non enim aliquid aliud vniuersaliter prædicatur, sed eadem ipsa.At vero si quid erit ipsum ens,& ipsum vnum, magna dubitatio est, quonam modo aliquid aliud præter hæc erit.dico autem quomodo entia erunt plura vno.quod enim aliud ab ente est,non est. quare secũdum Parmenidis rationem necesse est accidere omnia entia esse vnum, & hoc esse ens. Vtroq; autem modo difficile est. siue enim vnum non sit substantia, siue ipsum vnum sit, impossibile est numerum esse substantiam.Si igitur non sit, dictum est prius quare. Si autem sit,eadem ac de ente dubitatio est. ex quo enim

enim & præter ipsum vnũ erit aliud vnũ, necesse profecto est nihil esse. omnia vero entia, aut vnũ, aut plura, quorum vnumquodq: vnum est. Item, si ipsum vnum indiuisibile, secundum quidem Zenonis positionem nihil vtique fuerit. Quod enim neq; additum, neq; demptũ facit aliquid maius, id non esse entium aiunt, tãquam ens magnitudo sit. & si magnitudo corporalis: hæc nanq; omniquaq; ens. cætera vero quodammodo quidẽ addita faciẽt maius, quodãmodo vero nihil: vt superficies & linea faciẽt, punctũ vero & vnitas minime. Sed, cũ ipse moleste speculetur, ac contingat aliquid indiuisibile esse, sic ad illum habetur aliqua respõsio. huiuscemodi nãque additum non maius, sed plus efficit. Sed quomodo ex vno tali, aut pluribus magnitudo erit? simile nãq; est, ac si dicatur ex punctis lineam esse. Quòd si quis ita putat, vt quemadmodum quidam dicunt, ex ipso vno, & alio quodam non vno numerus fiat, nihilominus tamen quærendũ est, cur, & quomodo quandoq: numerus, quãdoq; magnitudo erit. quod sit, si ipsum non vnum inæqualitas, ac eadẽ natura erat. Nec enim apparet, quo pacto ex vno, & ista, neq; quo pacto ex aliquo numero, & ista magnitudines fieri queant.

An numerus, & magnitudo substantiæ sint, vel ne. *Cap. VI.*

His autem consequens dubitatio est, vtrum numeri, & corpora, & superficies, & puncta aliquæ substantiæ sint, an non. Si enim non sunt, fugit nos quidnam ipsum ens, & quæ entium substantiæ sint. Passiones enim, & motus, & quæ ad aliquid sunt, ipsæque dispositiones, ac rationes nullius substãtiam significare videntur. cuncta Tex. 17.

etenim de aliquo subiecto dicuntur, nihilq; horũ *ipsum quid est. Quæ vero maxime substantiam videantur significare, sunt aqua, terra, & ignis, ex quibus composita corpora consistunt. horum autem caliditates quidẽ, & frigiditates, & huiuscemodi passiones non substantiæ sunt. corpus vero solum, quod hæc patitur, permanet tanquam aliquod ens, & aliqua existens substantia. At vero corpus minus est substantia, quàm superficies, & superficies quàm linea, & linea quàm vnitas, & punctum. his enim corpus definitur. & hæc quidẽ videtur posse sine corpore esse, corpus vero absq; his impossibile esse. Quare plures quidem, & Antiquiores substantiam quidem & ens, putabant esse corpus, cætera vero huius passiones: vt & principia corporum entium essent principia. Posteriores vero, & illis sapientiores habiti numeros. Quemadmodum itaque dicimus, si hæc non sunt substantiæ nulla substantia, nec aliquod ens omnino est. quæ enim eis accidunt, non conuenit entia nominare. At si hoc quidem conceditur, quòd longitudines, & puncta magis quàm corpora substantiæ sint. at qualia corpora hęc sint non videmus (in sensibilibus nanque impossibile est esse) non erit profecto vlla substãtia. Item videntur hæc omnia dimensiones corporis esse, hoc quidem ad latitudinem, hoc vero ad profunditatem, illud porro ad longitudinem. Et ad hæc similiter inest in solido quæcunque figura. Quare si nec in lapide Mercurius, nec in cubo dimidiũ cubi, sic vt disterminatum, ergo nec superficies. nam si quæcunque, & ea profecto sit, quæ dimidium disterminat. eadẽ autem ratio & de linea, puncto, & vnitate est. Quare si corpus maxime substantia est, hæc autẽ corpore magis, hæc vero non

*hoc aliqd

non sint,neque substantiæ quædã sint,fugiet nos profecto quidnam sit ens,quę'ue entium substantia est. Ad hæc enim, quæ dicta sunt, etiam quæ circa generationẽ,& corruptionem accidunt inconuenientia. Videtur enim substantia,cum ante non existens,nunc sit,aut cũ antea existens,postea non, cũ generatione & corruptione hæc pati. At puncta lineas,& superficies, neque fieri,neque corrumpi contingit,cũ quãdoq; sint,quãdoq; vero non sint.Cùm enim tãgant,aut diuidantur corpora,quandoq; vna,cùm simul tangũt, quãdoque duæ,cùm diuidũtur, fiunt.quare neq; iã cõpositis, sunt,sed corruptæ sunt:& diuisis,sunt, cùm antea non essent.punctum nãq; indiuisibile, non est diuisum in duo.Cæterũ,si generantur,& corrũpuntur, ex aliquo fiunt. Similiter autem se habet & circa nunc. quod est in tempore. nec hoc enim contingit generari,& corrumpi,sed tamen aliud esse semper videtur,cùm nõ substantia aliqua sit. Patet autẽ quod etiam circa puncta,lineas,& superficies similiter se habet.eadem enim ratio est. cũcta nãq; similiter,aut fines,aut diuisiones sunt.

Hæc nõ habet Auer.

Dubitationes de Ideis. *Cap. VII.*

OMnino autẽ aliquis dubitauit,quare oportet alia quædã pręter sensibilia,& media quęrere,vtputa eas,quas ponimus,formas.Si enim propterea ꝙ mathematica quidẽ ab his,quę hic sunt, alio quodã differũt, in eo sanè, ꝙ plura eiusdem speciei sunt,nihil differũt.& ideo nõ erũt eorum principia,numero determinata,sicuti etiã literarũ quæ hic, numero quidẽ nõ sunt omniũ principia determinata,sed specie,nisi quis huius syllabæ,& huius vocis accipiat. harum enim numero etiã determinata erũt.similiter etiã de mediis.infinita etenim etiã illic sunt,quę eiusdẽ speciei sũt. *Tex. 18.*

D 5

Quare, si prçter sensibilia, & mathematica nõ sint alia quædã, qualia dicũt quidã formas esse, non erit vna numero, & specie substantia: nec entium principia aliqua numero aliquot, sed specie erũt. Si itaq; hoc necessariũ est, & formas propterea necesse est esse. etenim quãquã nõ bene declarẽt, qui hæc dicũt, hoc tamẽ est, quod volũt: & necesse est eis hoc dicere, q formarum vnaquæq; substantia quędã sit, & nulla secũdũ accidẽs. At vero si ponemus formas esse, & principia vnũ numero, nõ specie esse, diximusq̃ ĩpossibilia necesse est accidere.

Vtrum principia potentia sint, vel alio modo: Et vtrum vniuersalia, an singularia. Cap. VIII.

Tex. 19. Vtrũ principia sint in potentia

His autẽ ꝓpè est dubitare, vtrũ potẽtia an alio quodã modo elemẽta sint. Si enim alio quodã modo, erit aliquid aliud principiis prius. potẽtia nãq; prior illa causa est. nõ est autẽ necesse, vt omne, qđ potẽtia est, illo modo se habeat. Quòd si elemẽta potẽtiã sunt, cõtingit nihil entiũ esse. possibile enim est esse, etiã qđ nõdũ est. fit enim quod nõ est, sed nihil eorũ fit, quæ esse impossibilia sunt. Et has itaque de principiis dubitationes necesse est dubitare.

Tex. 20. Vtrũ principia sint vniuersalia an singularia.

¶ Et vtrũ vniuersalia sint, an, vt dicimus, singularia. Si enim vniuersalia, non erũt substãtiæ. nihil enim cõmuniũ qđ quid, sed quale quid significant, sed substantia quod quid. Quòd si quod cõmuniter prædicatur, quod quid sit, & exponi possit, multa animalia erũt ipse Socrates, & homo, & animal. si singula quidẽ, quod quid, & vnũ significãt. Si igitur principia vniuersalia sunt, hæc accidunt. Quòd si nõ vniuersalia sint, sed vt ipsa singularia, nõ erũt scibilia. ipsius enim vniuersalis omniũ sciẽtiæ sunt. quare erũt alia principia priora de principiis vniuersaliter prædicata, si sit quidem eorum futura scientia.

Arist. libri tertij Finis.

ARISTOTELIS METAPHYSI- CORVM.

LIBER QVARTVS.

SVMMAE LIBRI.

In Prima agitur de quibus habeat prima Philosophia pertractare.

In Secunda de Principiorum cognitione.

SVMMA PRIMA.

Ens, prout est ens, & primas causas à primo Philosopho considerari. Cap. I.

EST scientia quædam, quę specu- *Tex. 1.*
latur ens, prout ens est, & quæ ei per se insunt: Hæc autẽ nulli earum, quę in parte dicuntur, eadem est. nullæ nanq; cæterarum vniuersaliter de ente, prout ens est, considerant, sed eius aliquam partem abscindentes, quod ei accidit speculantur, vt Mathematicæ scientiæ. Cùm autẽ principia, & supremas causas quæramus, patet quòd alicuius naturæ per se necesse est eas esse. Si igitur illi etiam, qui entiũ elementa quærebant, ista principia quærebant, necesse est etiam elementa entis non secundũ accidẽs esse, sed prout entia sunt. Quare nobis quoq; entis, prout entis, primas causas accipiendum est.

Quo

Quo pacto ens multipliciter dicatur. Ens, & vnum idem esse. Item de ente, vt ens est, & de eius speciebus, ac consequentibus hanc cōsiderare scientiam.
Caput Secundum.

Tex. 1. ENs autem multipliciter quidem dicitur, verū ad vnum, vnámq; quandam naturam, & non æquiuoce, sed quemadmodum omne salubre ad sanitatem, quoddā eò quòd conseruat: quoddam, eò quòd facit: quoddam, eò quòd signum sanitatis: quoddam vero capax eius est. Et medicinale ad medicinam: quoddam enim, eò quod habet medicinam, medicinale dicitur: quoddam, propterea quòd natura aptum ad eam sit: quoddam, propterea quòd opus medicinæ sit. eodem modo cætera quoq; accipiemus. Ita & ens multipliciter quidem dicitur, sed totum ad vnum principium: quædam enim, quoniam substantiæ, entia dicuntur: quædam, quoniam passiones substantiæ: quædam, quoniam via ad substātiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua, aut generatiua substātiæ, siue eorum, quæ ad substantiam dicuntur, aut ad aliquorum ex his negationes, aut substantias. Quare & ipsum non ens, esse non ens dicimus. Quemadmodum igitur sanorum omnium vna scientia est, ita & de cæteris est. Non enim solum eorum, quæ secundum vnum dicuntur, verum etiam eorū, quæ ad vnam naturam dicuntur, vnius scientiæ est speculari. etenim hæc etiam quodammodo secundum vnū dicuntur. Patet itaq; vnius esse, & entia prout entia, speculari. Vbiq; autē proprie primi, & ex quo cætera pendent, & propter quod dicuntur, scientia. Quòd si hoc substantia est, oportet profecto vt substantiarū principia, & causas Philosophus habeat. Omnis autē generis, & sensus vnus vnius, & sci

Neq; solū eorum, quæ secundum vnū, sed & eorum, quæ ad vnā naturā dicūtur, vnius scientia est speculari.

& scientia:velut Grammatica, vna existens, omnes voces speculatur. Quare entis quoque quot species sunt, & species specieru speculari vnius scientiæ genere est. ¶Si itaq; ens,& vnum idem, ac vna natura sunt,propterea quòd se inuicem sequuntur, quemadmodum principium, & causa, sed non quòd vna ratione significantur, * nihil quidem refert, si etiã similiter putabimus, quinimmo magis proderit. Idem enim vnus homo; & ens homo ac homo.& nõ significat diuersum aliquid secundum dictionem repetitam, idest homo & homo, & vnus homo. Patet autem quòd non separatur ens,nec in generatione, nec in corruptione.similiter & in vno. Quare manifestum est quòd additio in his idem significat, & quòd vnum nihil aliud est præter ens. Item cuiusque substantia vnum est,non secundum accidens:similiter & *ipsum ens quoduis.Quare quot vnius species,totidẽ & entis sunt,de quibus ipsum quid est speculari,eiusdem genere scientiæ est.dico autem vtputa de eodem,& simili,cæterísque huiuscemodi. ferè autẽ omnia contraria ad hoc principium reducuntur. ¶Considerata sunt autẽ hæc in electione contrariorum. Atq; tot Philosophiæ partes sunt, quot substantiæ. quare necesse est vt aliqua earum prima, & alia sequens sit. sunt autem subinde habentia genera, ipsum vnũ & ens: quare etiam scientiæ sequentur ista. Philosophus nanque est,vt ille, qui Mathematicus dicitur. & hæc enim habet partes.ac prima quædam, & secunda scientia est. cæteræ quoque consequenter in Mathematibus.Cæterum, cùm vnius sit opposita speculari, vni vero opponitur pluralitas, negationem quoque & priuationem vnius est speculari:propterea quòd vtroque modo vnum speculatur

Tex. 3.

* a. l. nihil autem.

* a. l. quod proprie ens quid.

Text. 4.

culatur

culatur id, cuius est negatio, aut priuatio, siue quæ simpliciter dicitur, quòd non inest illi, siue alicui generi. ibi siquidē vni differentia est, præter illud, quod in negatione, negatio nanq; absentia illius est, in priuatione vero & subiecta quædam natura fit, de qua priuatio dicitur. vni autē pluralitas opponitur. quare etiam prædictis opposita, diuersum, dissimile, & inæquale, & quæcunque alia, quæ aut secundum eadem dicuntur, aut secundum pluralitatem, & vnitatem cognoscere dictæ scientiæ est. ex quibus vnum quidem est, & ipsa contrarietas. contrarietas enim differentia quædam, differentia vero diuersitas. Quare cùm vnum multipliciter dicatur, hæc quoque multipliciter quidem dicentur. Vnius tamen est cuncta cognoscere. non enim si multipliciter, ideo alterius, sed si neque secundum vnum, neq; ad vnum rationes reducuntur, tunc alterius. Cum autem ad primū cuncta reducuntur, vtputa quotcunque vnum dicuntur ad primum vnum similiter de eodem, & diuerso & contrariis dicendum se habere. Quapropter diuidendo quoties singula dicuntur, sic attribuendum est ad primum in vnoquoque prædicamento, quomodo ad illud dicitur. quædam enim eò quòd habent illud, quædam eo quòd faciunt, quędam secundū alios huiuscemodi modos dicentur. Manifestum itaq; quod in dubitationibus dictum est, vnius esse tam de his, quàm de substantia rationem habere. hoc autem vnum erat eorum, quæ in dubitationibus diximus. ¶Et Philosophi est de omnibus posse speculari. Si enim non Philosophi, quis erit, qui considerabit, si idem Socrates, & Socrates sedens? aut si vnum vni contrarium? aut quid est contrarium, aut quoties dicitur? similiter de cæteris quoque

Text. 5. Philosophi est de omnibus posse speculari.

quoq; huiuscemodi? Cùm itaq; vnius, prout vnius, & entis prout entis, hæ per se passiones sint, & nõ prout numeri, aut lineæ, aut ignis, patet quòd illius scientiæ est, & quid est cognoscere, & accidentia eis. Et non in hoc erant, qui de his considerant, tanquam non philosophãtes, sed quoniã substãtia, de qua nihil sciũt, prior est. Nã, quẽadmodũ & numeri, prout numerus est, propriæ passiones sunt, vt imparitas paritas, commensuratio æqualitas, excessus defectus, & hæc tũ ab solutis, tum mutuo relatis insunt numeris, similiter solido, & immobili & mobili, & leui & graui aliqua propria sunt, ita & enti prout ens est, quædã propria sunt. & hæc sunt, de quibus veritatem cõsiderare Philosophi est. Signum autem est, quòd Dialectici, & Sophistæ eandem quidem, quam Philosophus subeunt figuram. Sophistica enim apparens solum Sapientia est. Dialectici quoq; de omnibus disputãt. ens vero cõmune omnibus est. Disputãt autẽ de his scilicet, eò quod hæc propria Philosophiæ sunt. circa idem enim genus Sophistica, & Dialectica versatur cum Philosophia. verum Philosophia ab hac quidẽ modo potestatis, ab illa vero electione vitę differt. Dialectica autẽ est tẽtatiua, de quibus Philosophia est cognitiua: Sophistica vero apparens, existẽs vero minimè.

Vnius vt vnum, & entis vt ens, eadẽ sunt passiones.

Vnius scientia est quid est cognoscere, & accidentia eis.

Circa idem genus versatur Dialectica Sophistica, & Philosophia.

Text. 6.

¶ Itẽ, contrariorum altera coordinatio priuatio est, & cuncta ad ens & nõ ens, & vnũ & pluralitatem reducuntur, vtputa status quidẽ vnius est, motus vero pluralitatis. Entia vero, & substãtiã ferè cũcti cõcedunt ex cõtrariis cõpositã esse. omnes etenim principia aiũt esse cõtraria. quidã par & impar, quidã calidũ & frigidũ, quidã finẽ & infinitũ, quidã amicitiã & cõtentionẽ. cætera quoque omnia vidẽtur reducta ad vnũ, & pluralitatem

tem. accipiatur enim reductio à nobis, principia vero & omnino, & quæ ab aliis, in hæc tanquam in genera cadunt. Manifestũ itaq; ex his etiã est, quòd vnius sciẽtię est ens, prout ens est, speculari. Cũcta etenim, aut cõtraria, aut ex cõtrariis, principia vero cõtrariorũ, vnũ & pluraritas. hæc autẽ vnius scientiæ, siue secundũ vnũ dicantur, siue nõ: sicuti fortassis & veritas se habet. Et quamuis vnum multipliciter dicatur, ad primũ tamẽ cætera reducẽtur, & cõtraria similiter. Ac propterea & si ens, aut vnũ nõ est vniuersale, & idẽ in omnibus, aut separatum, sicuti fortassis nõ est, hæc nihilominus ad vnum, illa vero cõsequenter. Et propterea, non est Geometræ quid cõtrarium, aut perfectum, aut vnũ, aut ens, aut idẽ, aut diuersum sit, speculari, nisi ex supposito. Quòd igitur vnius scientiæ est ens prout ens est, & quæ ei prout enti insunt speculari, manifestũ est: & quòd non solũ substantiarũ, verũ etiam eorũ, quæ substãtiis insunt eadem speculatiua est, ac illorum, quæ dicta sunt: & de priori & posteriori, & genere & specie, & toto & parte, cæterisque huiuscemodi.

SVMMA SECVNDA.

De Principiorum cognitione.

Ad Philosophum considerationem de Principiis omnibus communibus pertinere. Cap. I.

Text. 7. DIcendum autem est, vtrũ vnius, an alterius sciẽtiæ est de hisce, quæ in Mathematibus dignitates nominantur, & de substantia speculari. Patet itaq; quòd vnius est, & eius, quæ Philosophi est, consideratio. Omnibus enim entibus insunt, sed non alicui generi separatim ab aliis. & oẽs quid ẽvtũtur, quia entis, prout entis sunt. vnũ quodq;

quodq; auté genus ens. at eatenus vtuntur, quatenus eis satis est. hoc auté est, quãtũ illud cõtinet genus, de quo demonstrationes afferunt. Quare, cùm pateat quòd, prout entia sunt, eis insunt (hoc nanque eis commune est) illius de his speculatio est, cuius est de ente, prout ens est cognoscere. Propter quod nemo eorum, qui particulariter considerant, conatur aliquid de his, siue quatenus vera, siue non, dicere. nec enim Geometra, nec Arithmeticus, sed naturalium quidem merito hoc facientes. soli nanque putabant & de tota natura, & de ente considerare. Cùm autem aliquis adhuc superior Naturali sit (natura nanq; vnum quoddam entis genus est) illius vniuersalis, & circa primam substantiam speculatiui profectò fuerit de his etiam consideratio. est autem Naturalis sapiẽtia quædam, sed non prima.

¶ Quæcunque vero quidam eorum, qui de veritate dicunt, quo nam modo oportet admitti, dicere conantur, propter ignorantiam Resolutiuorum hoc faciunt. oportet enim accedere hæc edoctum, sed nequaquã, dum audiunt quęrere. Quòd itaque Philosophi, & eius, qui de tota substantia, quoad natura fert, speculatur, etiam de principiis syllogisticis est considerare, manifestum est. Decet autem illum, qui maxime circa quodque genus cognoscat, vt dicere habeat certissima rei principia. quare & illum, qui de entibus, prout entia, omnium certissima, hic auté est Philosophus. Omnium auté certissimum principiũ est, circa quod impossibile est mentiri. Notissimum etenim, vt huiusmodi sit necesse est. circa nanque illa, quæ non cognoscunt, decipiuntur omnes. Et non ex suppositione: quod enim necesse est illum habere, qui quoduis entium intel- *Text.8.* *Omniũ certissimum principiũ est, circa quod impossibile est mentiri.*

ligat, hoc non est suppositio. quod autem cognoscere illum necesse est, qui aliquid cognoscat necesse est, vt veniat habens illud. Quòd igitur tale principium omnium certissimum est, patet.
Text. 9. Quid autem illud sit, deinceps dicamus. ¶ Idem enim simul inesse & non inesse eidem, & secundum idem, impossibile est. & quęcunq; alia annotaremus, sint ad Logicas difficultates annotata. hoc autem omnium est principiorum certissimum. habet etenim dictam annotationem. Impossibile nanque est quempiam idem putare esse & non esse, quemadmodum quidam Heraclitū dicere arbitrabantur. non enim necesse est quæcunq; quis dicat, ea etiā putare. Quòd si non contingit inesse eidem contraria: annotentur autem à nobis etiam huic propositioni consueta, contraria vero opinio opinioni est, quæ contradictionis est. Et patet quòd impossibile est simul eundem idem arbitrari esse, & non esse. simul etenim haberet opiniones contrarias, qui de ea re haberetur mendax. Quare omnes demonstrantes ad hanc vltimam opinionem reducunt. natura etenim hæc cæterarum quoque dignitatum omnium principium est.

Disputatio contra eos, qui contingere idem esse, & non esse dicunt, & ita arbitrari. Cap. I I.

SVnt autem quidam, qui, vt diximus, ipsi quoque dicunt, contingere idem esse, & non esse, & ita arbitrari. vtuntur autē hac oratione multi quoque eorum, qui de natura tractant. Nos autem nunc accepimus, tanquam impossibile sit, de eodem simul esse & non esse. & per hoc monstrauimus, quòd certissimum hoc cunctorū principiorum est. Conantur autem quidam hoc quoque probare, propter ignorantiam. Est etenim igno
Ignorātia quid.

ignorantia, nescire quorum oportet quærere demonstrationem,& quorum non.etenim omnino impossibile est omnium esse demonstrationem. in infinitum nanque progrederetur : quare nec hoc modo esset demonstratio. Si autem aliquorum non oportet quærere demonstratioẽ,quod magis principiũ esse tale iudicarẽt dicere nõ haberẽt.Est autẽ etiam de hoc demõstrare, redarguẽdo ꝙ impossibile est,dũmodo aliquid dicat, qui dubitat. Quòd si nihil, ridiculũ est quærere rationẽ ad eũ,qui nullius habet rationẽ, quatenus nullã habet rationẽ. similis nãq; plãtæ talis est,prout talis est.Demõstrare vero redarguẽdo, dico differre à demõstratione:quia q demõstraret,videretur petere quod à principio. cũ autem alia huiusce causa sit,redargutio,& non demonstratio. ¶ Principium vero ad hæc omnia * non petere vt aut esse aliquid,aut non esse dicat(hoc enim fortassis aliquis esse putaret quod à principio petere) sed aliquid significare & sibi ipsi & alteri,hoc enim necesse est, siquidem aliquid dicat.Quòd si non, tali non esset sermo,nec sibi ad seipsum,nec ad alium.Si autem aliquis hoc concedat, erit demonstratio. iam enim erit aliquid determinatum,attamen non qui demonstrat, sed qui sustinet, causa est, tollens enim orationem, sustinet orationem. * Primo igitur manifestũ est hoc ipsum verũ esse, ꝙ nomen esse hoc, aut non esse significat.quare non vtique omne ita & non ita se habet.Item si homo vnũ significat, sit hoc animal bipes. dico autem vnum significare hoc quasi hoc est homo, si quid homo sit hoc est homini esse.Nihil autem differt,etiam si plura quis significare dicat,solum autẽ sint determinata:imponeretur etenim cuilibet orationi aliud nomẽ.

Text.10.

** a. l. legit affirmatiue, sed melior negatiua ait Alexan.*

**Ex Alex. adde hæc. Præterea q hoc concessit,concessit aliquid verũ esse sine demonstratione: quare nõ omne vtique sic, & nõ sic se habet.*

dico autem vt puta, si non dicat hominem vnum significare, sed multa, quorum vnius quidem vna oratio, animal bipes. sint autem cæteræ quoque plures, determinatæ vero numero: imponeretur etenim proprium nomen secundum quamque orationem. Quòd si non poneretur, sed infinita significare dicat, manifestum est quòd non esset oratio. non vnum enim significare nihil est significare. nominibus vero non significantibus, perit ipsa reuera disputatio, & ad inuicem, & ad seipsum. nihil enim intelligere contingit nihil vnum intelligentes. Quòd si contingit, imponeretur nomen huic rei, vnum.

Text. 11. ¶Nomen itaque, vt à principio dictum est, sit aliquid significans, & vnum signifians, Non potest igitur homini esse signifiare id. quod nõ esse homini, si homo quidem non solum de vno, sed etiam vnum significat. Non enim hoc dicimus vnũ significare quod de vno. hoc enim modo musicum etiam, & album, & homo vnũ significant. quare vnum omnia erunt. vniuoca nanq; & non erit esse & non esse idem, nisi secundum æquiuocationem sicuti si quem nos hominem nominamus, alij non hominẽ vocarent. Quod autẽ dubitatur non est hoc, si contingit simul idem esse, & non esse hominem nomine, sed re. Si autem non alterum significat homo & non homo, patet, quòd nec non esse homini ab eo quod est esse homini: quare homini esse erit nõ homini esse. vnum nanque erit. hoc enim significat vnum esse, sicuti tunica & vestis, si ratio vna. Si autem erit vnum, vnum significat homini esse, & non homini. verum monstratum est quòd aliud significat: necesse igitur si quid est verũ dicere ꝙ homo, animal esse bipes. hoc enim erat, quod significa

ficabat homo. Si autem necesse est, non potest idem non esse animal bipes. ¶Hoc nanque significat ipsum necesse esse, quòd impossibile est, nõ esse hominem. non contingit ergo simul verum esse idem dicere hominem esse, & non esse hominem. Eadem ratio est & de nõ esse hominem. homini nanq; esse & non esse homini diuersum significat. siquidem & album esse & hominẽ esse diuersum. multo enim magis illud opponitur. quare diuersum significat. Si autem albũ aliquis dicat vnum & idem significare, rursus idem dicemus, quod & antea dictũ est, quòd omnia vnũ sunt, & non solum opposita. Quòd si hoc nõ contingit, accidit quod dictũ est, si ad interrogatum respondeat. Si vero simpliciter interrogante, addat etiam negationes, non respondet ad interrogatum. nihil enim prohibet idem & hominem & album, & alia infinita multitudine esse. Attamen interroganti si vere est dicere hoc hominem esse, an non, id respõdendũ est, quod vnum significat, & non addendum, quòd & album & magnum. impossibile nanque est accidẽtia, cùm infinita sint, percurrere. aut igitur omnia percurrat, aut nullum. Similiter & si infinities idem esset homo & nõ homo, interrogatus si homo est, non debet vnà cum eo, quòd simul etiam non homo respondere, nisi cætera quoque, quæcunque acciderunt, quęcunq; est, aut non est respõdeat. hoc autem si non fecerit, non disputat. ¶Et qui hoc dicũt, omnino perimunt substantiã, & ipsum quid erat esse. necesse est nanque eis dicere omnia accidere, & ipsum homini esse, aut animali esse non esse. Si enim quicquam erit ipsum homini esse, hoc non erit non homini esse, aut non esse homini, tametsi hæ sunt eius negationes. vnũ

Text. 12.

Ad vnum quæsitum vna responsio.

Text. 13.

nanque erat, quod significabat, & hoc erat alicuius substantia. substantiam vero significare est cui non est ei esse aliud quippiã. Si autem ipsam homini esse erit ei ipsum nõ homini esse, aut ipsum non esse homini, aliud erit. Quare necesse est eis dicere quòd nullius, talis ratio erit, sed omnia secundum accidens. hoc enim substantia & accidens differunt. albedo etenim homini accidit, quoniam est quidem albus. sed nõ est ipsa albedo.

Text.14. ¶Si autem omnia secundum accidens dicuntur, nihil erit primũ vniuersale. Si autẽ accidens semper de aliquo subiecto significat prędicationem, necesse est in infinitum progredi, sed impossibile est. plura enim quàm duo nõ conueniunt. accidens enim non est accidenti accidens, nisi quia vtrunque eidem accidit. dico autem veluti album est musicum, & hoc albũ, quoniam vtrunque homini accidit. sed non ita Socrates musicus, quoniam vtrunq; alicui alteri accidit. Cum itaque quędam ita, quædã aliter accidentia dicantur, quęcunque ita dicuntur, vt album Socrati, non possunt infinita sursum versus esse, vt Socrati albo alterum aliquod quoq; accidens, non enim fit aliquod vnum ex omnibus. nec albo aliquid aliud accidẽs erit vt puta musicũ: non enim magis hoc illi quã illud huic accidit. Et ad hęc distinctum est, quòd quædam ita accidunt, quædam, vt musicum Socrati. Quotcunque vero hoc modo, nõ accidenti accidit accidẽs, sed quotcũque illo modo. quare non omnia secundum accidens dicentur. erit ergo aliquid tanquã substantiam significans. quod si est, monstratũ est quod impossibile est simul contradictiones prędicari.

Accidẽs nõ est accidenti accidẽs, nisi quia vtrunque eidem accidit.

Text.15. ¶ Itẽ, si cõtradictiones simul veræ de eodẽ oẽs, patet ꝙ omnia erũt vnũ, erit etenim idẽ & triremis

mis, & paries, & homo, si de omni cōtingit quicquā affirmare, aut negare: sicuti illis necesse, qui Protagorę opinionē sequūtur. si enim cuiquā videatur homo non esse triremis, patet ꝙ non erit triremis sed etiam est, si cōtradictio quidē vera est. & certe fit quod Anaxagoras aiebat, simul omnes res esse, ita vt nihil vere vnū sit. Indefinitū itaq; videntur dicere: & putātes de ente tractare, de non ente dicunt. quod enim potentia, & non actu est, illud est indefinitum. At vero dicenda est eis de omni aut affirmatio, aut negatio. inconueniens nanque est, si cui sua quidem negatio inerit, alterius verò quod non inest ei, non inerit. dico autem vtputa, si verū est dicere de homine, ꝙ non est homo, manifestum est ꝙ etiam nō triremis est. Si affirmatio igitur, necesse est etiā negationem inesse. ꝙ si affirmatio non inest, negatio tamē inerit, magis quàm quæ ipsius est. si igitur & *illa* inest, inerit triremis negatio. & si hæc etiā affirmatio. Hęc igitur eis accidunt, qui hanc orationē dicūt, & ꝙ non est necesse, aut affirmare, aut negare. nam si verū est ꝙ homo, & nō homo, patet ꝙ nec homo, nec non homo erit. duorū enim duæ negationes. ꝙ si illa ex vtrisq; vna, & hęc vna profecto opposita esset. ¶Itē aut in omnib9 ita se habet, & est albū, & ens & nō ens, *Text. 16.* + et non alb & circa cęteras affirmationes & negationes simili modo. aut nō, sed circa aliquas, circa vero aliquas nō. Et si non circa oēs, istę vtiq; certę essent. Quòd si circa oēs, rursus, aut de quibuscūq; est affirmare, etiā negare est, & de quibuscūq; negare etiā affirmare: aut de quibus quidē est affirmare, etiā negare est, de qbuscūq; vero negare, nō de oībus est affirmare, & si ita, esset aliquid vtiq; pro certo nō ens, & hęc firma opinio. ꝙ si ipsum non

esse,certũ quid,& notũ est,notior erit opposita affirmatio. Quòd si quodcũq; est negare, similiter etiã affirmare necesse sit, aut verũ est diuidendo dicere,vt puta albũ,& rursus quod non albũ, aut nõ.Et,si nõ verũ diuidẽdo dicere, neq; dicit hæc, nihilq; prorsus sunt illa sane, quæ non sunt. quo loquũtur,aut *ambulabũt? Et,vt etiã antea dictũ est,omnia vnũ erunt & homo, Deus, triremis,ac eorũ cõtradictoria idẽ erũt. Quòd si de quocũque similiter,nihil aliud ab alio differet.nam si differet,hoc verũ & proprium erit.Similiter autẽ & diuidentẽ vera dicere cõtingit, quod dictum est accidit.Et ad hæc,ꝙ omnes vera dicerẽt,omnẽsque mẽtirentur,ipsẽq; seipsum mentiri concederet.Simul autẽ manifestum est,ꝙ de nullo est ad eum cõsideratio.nihil enim dicit.neq; enim ita neq; nõ ita ait,sed ita & nõ ita. & rursus his ambobus negationem,ꝙ nec ita,neq; non ita.nam si non,esset aliquid vtiq; determinatũ. ¶Item,si cum affirmatio vera sit,negatio falsa, & cũ hæc vera sit affirmatio falsa est,non erit simul idẽ affirmare & negare vere. sed dicent fortassis hoc esse quod à principio positũ est.Item vtrũ ille quidẽ qui quãq; rem,aut aliquo modo se habere existimat,aut non se habere mentitur, qui vero ambo verũ dicit.Nam si verum dicit, quid aliud quod dicitur,est, nisi ꝙ talis natura entiũ est? Quòd si non iste,sed ille magis dicit verum,qui illo modo existimat.iã aliquo modo se haberẽt existentia.& hoc verum esset, & non simul etiã non verum.Quòd si cuncti similiter & mẽtiuntur, & verũ dicunt.nec loqui,nec dicere quicquã tali homini posibile est.simul enim eadem,& non eadem dicit. Quòd si nihil existimat, sed similiter arbitratur & non arbitratur,quid nam differat à plantis?

*a.l.intelligenti

Text.17.

plantis? ¶ Vnde & maxime manifestum est, ꝙ nemo nec cæterorũ, nec eorũ, qui hanc orationem dicũt, ita affectus est. Cur enim Megara vadit, & non quiescit ire putans? nec mox à diluculo ad puteum, aut ad præcipitiũ aliquod pergit? sed videtur verens, tanquàm nõ similiter non bonum, & bonum esse putans cadere in illa. patet itaq; ꝙ hoc quidem melius esse putat, illud vero minime. Si autẽ hoc necesse est, vt & hoc quidem hominem, illud vero nõ hominem, & hoc quidem dulce, illud vero nõ dulce putet. non enim ęqualiter omnia quærit & putat, cum melius esse bibere aquam, aut hominem *visitare arbitratus, deinde quærat ea. attamẽ oportebat, si similiter eadẽ essent homo & non homo. sed, vt dictum est, nemo est, qui non videatur aliqua verens aliqua vero non. Quare, vt videtur, omnes arbitrantur simpliciter se habere, etsi non circa omnia, saltem circa melius, & deterius. Quòd si non scientes, sed opinantes, multo magis curandũ esset de veritate, sicuti & infirmo existẽti quàm sano, de sanitate. opinans nanque ad scientem, non sane ad veritatem dispositus est. Item, etsi quam maxime omnia ita, & non ita se habeãt, attamẽ ipsum magis & minus inest entium naturæ. Non enim similiter paria esse duo ac tria dicemus. nec eodẽ modo mẽtitus est, qui quatuor esse putet quinq;, aut qui mille. Si itaq; non similiter, patet ꝙ alter minus. quare magis verum dicit. Si igitur quod magis est, propinquius est, profecto erit aliquid verũ, cui propinquius est, quod magis verum est. Quod si non est, at iã saltẽ aliquid est certius, & verius. & ita ab illa intemperata oratione remoti erimus, quę ꝓhibet quicquã mẽte determinare.

Tex. 18.

* videre.

Cõtra Protagoram, asserentem omne quod opinamur,

& nobis apparet, verum esse. *Caput* III.

Text.19. EX eadem vero opinione Protagoræ quoque oratio est. & similiter est necesse ipsas ambas aut esse, aut nõ esse. Si enim omnia, de quib⁹ opinantur, quęq; apparent, vera sint, necesse est omnia simul vera & falsa esse. siquidem multi contraria inuicem opinãtur, ac eos, qui non opinantur eadem, quę ipsi, mentiri putant. quare necesse est idem esse & non esse. quod si est, necesse est omnia, de quibus opinantur, vera esse. opposita nãq; opinantur qui mentiuntur, & qui verum dicunt. si igitur ea, quæ sunt, ita se habent, verum omnes dicunt. Quòd itaque ambæ orationes ex eadem mente sint, patet. Non est autem idem omnes conueniendi modus. Quidam enim persuasione, quidam vero vi indigent. Quicunque nanque, propterea quod dubitent, ita existimarunt, horum ignorantia sanabilis est. non enim ad sermonem, sed ad mentem eorum obuiatio est. Quicunque vero sermonis gratia dicunt, horum sanatio redargutio est, & eius sermonis, qui in voce, & eius, qui in nominibus. Aduenit autem illis, qui dubitant, hæc opinio à sensibilibus, illa quidem, qua dicitur simul contradictoria & contraria esse, videntibus ex eodem contraria fieri. si igitur non est possibile quod non est fieri, præextitit similiter vtrunque ens: sicut & Anaxagoras omne in omni misceri ait, atq; Democritus. etenim hic quoque vacuum & plenum similiter in quacunque parte esse, atqui horum hoc quidem ens,

Text.20. hoc vero non ens esse. ¶Ad illos itaq; qui ex his ita arbitrantur, dicemus quòd quodãmodo quidem vere dicunt, quodammodo vero ignorant. ens nanque dupliciter dicitur. quare aliquo modo quidẽ possibile est aliquid ex non ente fieri,

ali

aliquo vero modo non est. simulque idem ens & non ens esse, sed non secundum idem ens. potentia nanque contingit simul idem contraria esse, actu vero minime. Item eos efflagitabimus aliam quoque substantiam entium existimare, cui neque motus neq; corruptio, neque omnino generatio insit. ¶ Similiter autem veritas in his quoque, quæ apparent, quibusdam ex sensibilibus aduenit. At enim verum non pluralitate neque paucitate iudicari censere debent. idem autem quibusdam gustantibus dulce, quibusdam amarum esse videtur. quare, si omnes ægrotarent, aut omnes insanirent, duo vero, vel tres sani, aut mentis compotes essent, hi vtique videri possent ægrotare, ac insanire, cæteri vero minime. Item multis aliorum animalium contrario apparent quàm nobis, ac nostrum cuique non eadem ad seipsum semper secundum sensum apparent. Qualia igitur horum vera vel falsa, non est manifestum. nihilominus enim magis hæc quàm illa vera sunt, sed æqualiter: propter quod Democritus, aut nihil esse verum, aut nobis ignotum ait. Et simpliciter propterea quòd sensum quidem prudentiam putāt, hanc vero alterationem esse, quod secundum sensum apparet, necessario verum esse aiunt. Ex his enim & Empedocles, & Democritus, cæterorum quoque singuli, talib⁹ opinionibus irretiti fuere. Empedocles etenim habitu mutato, prudentiā quoque mutari ait. Text.21.

Ad præsens nanque prudentia hominibus augetur.

In aliis quoque dicit.

Quatenus mutantur, eatenus semper etiam altera sapere eis affluit.

Parmenides quoque eodem asserit modo.

Vt

Vt enim cuiq; cōplexio membrorū flexibiliū se habet,
Ita intellectus hominibus adest.

Idem nanq; est, quod sapit membrorū natura hominibus, & omnibus, & omni. quod enim plus est, intelligentia est. Anaxagoræ autē sententia ipsa quoque à quodam suorū necessariorum memoriæ tradita est, ꝙ talia eis entia erūt, qualia ea esse putarint. Homerū etiam talem aiunt opinionem habere videri: quippe, qui faciat Hectorem, cum à vulnere insaniret, iacere, aliud sapiētem. tanquam & insanientes saperēt quidem, sed non eadem. Patet itaque, ꝙ si vtraq; prudentia est, entia quoque simul ita, & non ita se habent. Quare ex re difficillimū quod sequitur est. si enim qui maxime possibile verū vident, hi autem sunt, qui maxime illud quærunt, & amant, hi tales opiniones habent, & talem de veritate sententiam ferunt, quomodo non secordia illis sit, qui philosophari conantur? nam quærere veritatē non esset nisi

Text. 22. volucres persequi. ¶ Causa vero huius opinionis hæc fuit, quia veritatem quidē de entibus considerabāt. entia vero sola arbitrati sunt sensibilia esse. In his autē magna indeterminati natura inest, & eius, quod ita ens est, vt prædiximus. quare verisimiliter quidē, sed non vere dicunt. ita enim magis conuenit dicere, quàm vt Epicharmus in Xenophanem. Item cùm hanc omnem naturam moueri viderent, de eo autē, quod mutatur, nihil verificari, circa illud, quod omnino mutatur, nihil verificari posse putabant. Ex hac enim existimatione summa illa eorū opinio pullulauit, qui se Heraclitum sequi affirmabant, qualem & Cratylus habebat, qui tandem nihil putabat dicere oportere, sed solum digitū mouebat, & Heraclitum, quòd bis dixisset in eundem fluuiū non esse

intra

I mitare, reprehendebat. ipse enim existimabat ne semel quidem. Nos autem ad hanc etiam rationem dicemus, q id quod mutatur, cùm mutatur, habet aliquam veritatem non esse putare, quanquam etiam ambiguum est. Abiiciens enim habet aliquid eius, quod abiicit. ac necesse est aliquid etiã eius, quod fit, esse. & simpliciter, si corrumpitur, erit aliquid ens. & si fit, necesse est esse, ex quo fit, & à quo generatur, & hoc non esse in infinitum. Sed his omissis, illa dicamus, q non est idem secundũ quantitatẽ & secundũ qualitatem transmutari. detur itaq; nõ permanere secũdum quantitatẽ, attamẽ secundũ formã omnia cognoscimus. ¶ Item dignũ est reprehẽdere eos, qui ita arbitrãtur, quoniã cùm & ipsorũ sensibiliũ pauciora numero ita se habere viderent, de toto tamen cælo similiter senserunt. hic enim qui circa nos est, solum sensibiliũ locus in corruptione & generatione est, qui nulla, vt ita dicam, vniuersi pars est. Vnde iustius fuisset propter illa, ista etiã absoluisse, quàm propter ista, illa condemnasse. Item manifestum est q & ad illos eadem dicemus, quæ olim dicta sunt. q enim est immobilis quædam natura ostendendum, & persuadendum est eis. at accidit eis, qui simul dicunt esse, & non esse, magis dicere quiescere cuncta, quàm moueri. nõ enim est in quo quicquam moueretur, nam omnia omnibus insunt. ¶ De veritate vero, quòd non omne, quod apparet, verũ sit. Primo quidem neque sensus proprij fallax est. sed imaginatio non est idem, quod sensus. Deinde admiratione dignum est, si hoc dubitant, vtrum tantæ sint magnitudines, talésque colores, quales eminus, an quales cominus appareant & vtrũ qualia sanis an qualia ægrotantibus. & grauiora, vtrum qualia debi-

Text. 23.

Text. 24.

debilibus,an qualia robustis. & vera,vtrum qualia dormientibus,an qualia vigilantibus. Quod enim non arbitrantur,patet. nemo etenim,si nocstu existimet se Athenis esse,cùm in Libya sit.ad

*ὠδεῖον. Ariopagum vadit.Item de futuro(vt Plato quoq; ait) non est profecto similiter certa Medici, & ignari opinio: vtputa de futuro sano, aut non

Text.25. futuro. ¶ Item in ipsismet sensibus non est similiter certus, qui alieni est, & qui proprij,nec illius,qui prope est,& ipsiusmet:sed de colore quidem visus,non gustus.de sapore gustus, & nō visus ,quorū nullus vnquā ait eodem tēpore circa idem simul ita,& nō ita se habere.At nec in alio tempore circa passionē dubitarint, sed circa illud,cui passio accidit.dico autem veluti idē quidem vinum,aut ipsum mutatum,aut corpore mutato,videri possit quandoq; dulce,quandoq; non dulce,sed non ipsum dulce,cùm quale est sit,vnquam mutatum est,sed semper verificatur de eo, & quod futurū est dulce,necessario tale est. Attamen omnes illæ orationes hoc perimunt.& quēadmodum substantiā nō esse vllius,ita nec quicquam necessario esse. necessariū enim non contingit aliter,& aliter se habere.quare, si quid necessario est,nō ita,& nō ita habebit. Et simpliciter,si sensibile solū esset,nihil esset profecto,cùm animata nō essent.sensus nāq; nō esset.neq; sensibilia itaq;,neq; sensiones esse fortassis verū esset. sentientis enim hęc passio est.Ipsa vero subiecta, quæ sensum faciunt , non esse etiam absq; sensu, hoc impossibile est.Sensus nanq; non ipse est suiipsius,sed est aliquid aliud etiam præter sensum, quod necesse est prius sensu esse. moués enim natura prius est moto.& si ad seinuicé dicūtur hæc ipsa,nihil minus.

Contra

Contra eos, qui vel contradicendi studio, vel alia quapiam de causa in dictam opinionem deuenerunt. Item contraria simul eidē inesse non posse. Cap. IIII.

SVnt autem quidā eorū quibus de his persuasum est, quinq; has orationes solū dicunt, qui dubitant. quærunt etenim, quis eū, qui sanus est, & omnino qui circa singula recte iudicarit, examinet. Tales autē dubitationes similes sunt, ac si quis dubitaret, vtrum dormimus nunc, an vigilamus. tales nanq; cunctę dubitationes idē possunt. de omnibus etenim hi dignam ducunt rationem esse. principium nanq; (& hoc per demonstrationem) accipere quærūt. Quòd autē non est eis persuasum, ex eorum actionibus manifeste apparet: sed, vt diximus, iste eorum affectus est. rationem nāq; eorū quærūt, quorū nō est ratio, demōstrationis enim principiū non est demonstratio. His quidē facile hoc persuadebitur. non enim est difficile perceptu. Qui vero in oratione solum vim quærunt, impossibile quærunt, contraria nanque dicere dignum censent, mox contraria dicentes. Si autem non sunt omnia ad aliquid, sed quędam ipsa per seipsa sunt, nō erit vtiq; verum omne, quod apparet. apparens enim alicui est apparens. quare qui dicit omnia vera, quæ apparēt esse, omnia entia facit ad aliquid. Quare obseruandum est his, qui vim in oratione quærunt, simulque reddere orationes dignum ducunt, quòd non quod apparet, est, sed quod apparet, cui apparet, & quando apparet, & quatenus, & quomodo. Quòd si reddāt quidem orationem, non tamen ita reddant, accidet eis quamprimum contraria dicere. potest etenim eidem secundum visum quidem mel apparere, gustu autem non. & cum oculi duo sint, si

Text. 26.

Demōstrationis principium nō est demonstratio.

Qui dicit omnia vera, quæ apparent esse, omnia entia facit ad aliquid.

sint dissimiles non eadem vtrique visui. Ceterum ad eos, qui propter olim dictas causas, quod apparet verum esse dicunt, & ob hoc omnia similiter esse falsa & vera, nec sanè omnibus eadē apparere, nec eidem semper eadē, sed plerunq; contraria, etiam eodem tēpore. tactus etenim duo dicit in digitorū variatione, visus autem vnum: sed neque eodē sensu, & secundū idē, & eodē modo & in eodē tēpore. Quare hoc esset verū profecto.

Sed ob hoc fortassis his, qui non propter dubitationē, sed orationis gratia dicunt, necesse est dicere quod hoc non sit verū, sed huic verum, & vt antea dictum est, necesse est aliquid, & ad opinionē, & ad sensum omnia facere. Quare nec factum est, nec erit quicquā, si nemo prius opinatus sit. Quòd si factū fuit, aut erit, patet quod non ad opinionem omnia sunt. Item si vnū ad vnum, aut ad determinatum, & si idem est dimidium, & æquale, non tamen ad duplum, quod æquale est. ad opinionem itaq;, si idē est homo, & quod opinatum est, non est homo, quòd opinatur, sed quod opinatū est. Quòd si vnumquodq; ad aliud erit, quod opinatur, infinita specie quod opinatur erit. Quòd igitur omnium certissima opinio est non esse simul veras oppositas dictiones, & quid illis, qui sic dicūt accidat, & cur ita dicunt, hæc demum dicta sint. Cum verò impossibile sit contradictionem simul de eodē verificari, patet quod neq; contraria simul eidem inesse contingit. contrariorū enim alterū non minus priuatio est. substantiæ vero priuatio negatio à quadam determinato genere est. Si impossibile itaq; est simul affirmare, & negare vere impossibile est etiā contraria simul inesse. sed aut ambo secundū aliqd, aut alterū secūdū aliquid, alterū simpliciter.

Caput

Inter contradictionem non dari medium.
Caput V.

AT vero nec inter contradictioné possibile est quicquam mediū esse, sed necesse est dicere, aut negare vnumquodq, de vno. Manifestū autem est primo quidé definientibus quid verum, quídue falsū est. dicere nāq; ens nō esse, aut hoc esse falsum: ens auté esse, & nō ens esse nō verū est: quare & qui dicit esse, aut non esse, verum dicet, aut mentietur. sed nec ens dicitur non esse, aut esse, nec non ens. Item medium inter contradictionem, aut erit quemadmodum fuscū inter album & nigrū, aut quemadmodum neutrum inter hominem & equum. Si itaq, ita est, non mutabitur profecto. ex non bono nanq; in bonū mutatur, aut ex hoc in non bonū. nunc vero semper apparet. non enim est mutatio, nisi ad opposita & media. quod si est medium, etiam sic aliqua erit in album non ex non albo generatio. nunc autem non videtur. Item omne intellectuale, aut intelligibile mens aut affirmat, aut negat: hoc vero ex definitione patet, cùm verū dicat, aut mentiatur. Cùm enim sic componés dicat, aut neget, verum dicit: cū vero sic, mentitur. Item in omnibus contradictionibus esse oportet, nisi orationis gratia dicatur. quare neq; verum dicet aliquis, neq; non verum, & præter ens & non ens. quare etiam præter generationem & corruptioné transmutatio aliqua erit. Item in quibuscunq; generibus negatio contrarium inducit, in his etiā erit, vt puta in numeris, nec impar, nec non impar, numerus: sed impossibile est. ex definitione autem est manifestū. Item in infinitū procedet, & entia nō solū sexquialtera, sed etiā plura erūt. rursus nāque hoc negare erit ad affirmationé & negatio-

nem. & hoc quicquã erit. substantia nãq; eius est alia quædã. Item, cùm aliquo interrogante, an album est dicat quòd non, nihil aliud negauit nisi ipsum esse, ipsum vero non esse negatio est. ¶ Aduenit auté quibusdam opinio ista, sicuti cæteræ quoque præter cõmunem opinionem sunt. cùm enim nõ possint cõtentiosas rationes soluere, cedunt rationi, assentiúntq; verũ esse quod syllogizatum est. Quidam itaq; ob talem causam dicũt, quidam vero, propterea q̃ omnium causam quærunt, principiũ vero ad hos omnes ex definitione. fit autem definitio ex eo, q̃ necessariũ est aliquid eos significare. ratio enim cuius signum est nomen, definitio fit. Videtur auté Heracliti quidé opinio, omnia esse & nõ esse dicens, vera omnia facere. Anaxagoræ vero, esse aliquod contradictionis mediũ. quare omnia falsa. cùm enim misceantur, neque bonum, neque non bonum est aliud mistum: quare nihil est dicere verum.

Text. 28.

Ratio, cuius signum est nomen, est definitio.

Contra eos, qui omnia falsa, aut qui omnia vera esse dicebant. Et cõtra eos etiam, qui omnia quiescere, aut moueri dicebant. Cap. VI.

His autem determinatis, manifestũ est q̃ illa quoque, quæ vno modo, & de omnibus dicuntur, impossibile est esse, vt quidam aiunt. quidam quidem, nullum dicentes verum esse, nihil enim prohibere ita cuncta esse aiunt, vti diametrum cõmensurabilem esse: quidam vero omnia vera. ferè enim rationes eorũ eædem quæ & Heracliti sunt. Qui enim dicit q̃ omnia vera & omnia falsa, etiã separatim vtranq; harum orationum dicit. quare, si hęc impossibilia sunt, illa quoque impossibilia esse necesse est. Item patet quod contradictiones sunt, quãs nõ possibile est simul veras esse, neq; falsas: etsi id videri posset magis

contin.

contingere ex iam dictis. Verũ ad oẽs tales orationes petere oportet, vt in superioribus sermonibus dictũ est, nõ si sit aliquid aut nõ sit, sed si aliquid significat. quare ex definitione disputãdum est accipientibus quid verũ quídue falsum significat. ¶ † (Si autem nihil aliud est, quã quod verum est affirmare, aut quod negare falsum est,) impossibile est omnia falsa esse. necesse est. n. alteram cõtradictionis partẽ verã esse. Itẽ, si omne aut affirmare, aut negare necesse est, impossibile est vtraq; falsa esse. altera enim cõtradictionis pars falsa est. Accidit aũt, quod etiã publice fertur, his omnibus orationibus eas seipsas perimere. quę enim oĩa vera dicit, cõtrariã quoq; sibi orationem verã facit: quare suã ipsius nõ verã. cõtraria nãque, dicit eam non esse verã. quæ vero oĩa falsa, & hæc seipsam. Quòd si excipiant illa quidem contrariã, quod sola non vera est, hæc vero seipsam, quod sola non falsa, nihilhominus infinitas accidit eis petere orationes veras, & falsas. qui enim dicit veram orationẽ esse verã, cõsentit huic, q̃ vera est. hoc vero in infinitũ procedet. Clarũ autẽ est, quòd nec illi, qui omnia quiescere dicũt, verũ dicũt, nec qui omnia moueri. Etenim, si omnia quidẽ quiescũt, semper eadẽ vera, & falsa erunt. apparet autẽ hoc transmutari. qui enim hoc dicit, aliquando ipse non erat, & rursus non erit. Si vero omnia mouentur, nihil erit verũ. cuncta ergo falsa. sed demonstratum est hoc impossibile esse. Item necesse est ens transmutari. ex aliquo nanque ad aliquid trãsmutatio. At vero nec omnia quiescunt, aut mouentur aliquando, semper vero nihil. Est enim quidam, quod semper mouet ea, quæ mouentur. & primum mouens, ipsum immobile est.

† Si autem nihil aliud verũ significat, quã affirmare, vel etiã negare & falsum similiter.

Text. 29.

E x

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER QVINTVS.

SVMMA LIBRI.

In hac Summa vnica nonnullorum nominum multipliciter dictorum significationes distinguuntur.

De Principio. Caput I.

Text.1. Vide auer. ĩ Epit. Tracta.primo.

PRincipium hoc quidem dicitur illud rei,à quo quis primũ mouetur, vtputa magnitudinis, & viæ, hinc quidem hoc principiũ est. Ex opposito vero aliud principium est,illud, vnde quodq; optime fiat,vt doctrinę,non à primo,ac rei principio aliquando inchoandum est , sed vnde quis facilius discat.Aliud autem,à quo primo inexistente fit.vt nauis carina,& domus fundamentum. animalium quoq; quidam cor , quidam cerebrum, quidam quodcunq; tale contingit,putant. Aliud vero , à quo primo non inexistente fit , & à quo primo natura aptus est motus,& transmutatio inchoari,vt proles ex patre & matre,& bellũ ex cõtumelia.Aliud porrò id,ad cuius electionem mouentur quæ mouẽtur, & mutantur quæ mutantur, quẽadmodũ ciuitatũ.principatus,potẽtię, regna & tyrannides principia dicuntur etiam artes , & ex his maxime architectonicæ.Itẽ vnde primum

Non à primo aliquãdo inchoandũ,sed vnde quis facilius discat.

res cog

res cognita est, illud quoq; principium rei dicitur, vtputa demonstrationũ suppositiones. Toties autem causæ quoq; dicuntur. omnes nanq; causæ principia. Omnibus igitur principiis commune est esse primum, vnde aut est, aut fit, aut cognoscitur. Horum vero quædam intrinsecus, quædam extrinsecus sunt. Quare natura quoque principium, & elementum. mens etiam & electio, & substantia, & quod cuius causa. multis etenim & cognitionis, & motus principium ipsum bonum, & malum.

De causa. *Cap. II.* *Text.2.*

Causa vero vno modo dicitur, ex qua inexistente aliquid fit, vt æs statuæ, & argẽtũ pateræ, & horũ genera. Alio vero forma, & exemplar. hæc autẽ est ratio ipsius quid erat esse, & horũ genera. vt ipsius diapason, duo ad vnũ, & simpliciter numerus, & partes, quæ in ratione sunt. Itẽ, vnde principiũ mutationis primũ, aut quietis. vt qui consulit causa, & pater prolis, & simpliciter faciens eius, quod factũ est, & transmutatiuũ transmutati. Item vt finis. hæc autẽ est cuius causa. vt ambulandi, sanitas. propter quid enim ambulat, dicimus vt sanetur. & cùm ita dicamus, putamus causam reddidisse. & quæcunq; inter illud mouens, & finem media fiũt. vt sanitatis, attenuatio, purgatio, medicamenta, aut instrumenta. omnia etenim hęc finis gratia sunt. differunt vero ab inuicem, eò quòd hæc quidem instrumenta, illæ vero vt opera sunt. Causæ itaque ferè toties dicuntur. At, cùm multifariam causæ dicantur, accidit multas quoq; eiusdẽ nõ secundũ accidẽs causas esse, vt statuæ & ars statuaria, & ipsum ęs, nõ secũdũ aliud quippiã, sed prout statua est: nõ tamẽ eodẽ modo, sed hoc qdẽ vt materia, illa vero

Vide hac ea dẽ. 2. Ph. text. 28. & inde. Vide Auer. in Epi. trac. 1.

Causas accidit sibi inuicē causas esse. Itē aliquando cōtrariorum causa est.

vt vnde motus. Et inuicem causas esse, vt labora re bonæ habitudinis, hæc vero laborandi, non t men eodem modo: sed hæc quidem, vt finis, illu vero vt principium motus. Item, idem aliquand contrariorum causa est. quod enim cum adsit, a cuius causa est, idem cum absit causam contrari nonnunquam dicimus, vt absentiam gubernato ris, naufragij, cuius præsentia salutis causa era ambæ autem, & præsentia, & priuatio, tanquam mouentes causæ sunt. ¶Omnes autē nunc dictæ causę in quatuor incidūt manifestissimos modos: eleméta etenim syllabarū, & materia factibiliū, & ignis, & terra, & omnia huiuscemodi corporum. partes quoque totius, & suppositiones conclusionis causæ sunt, vt ex quo. Harum vero hæc quidem tanquàm subiectum, vt partes, hæc vero tanquam ipsum quid erat esse, vt totum, & compositio, & forma. Semē vero, & medicus, & consiliator, & simpliciter efficiens, omnia vnde trāsmutationis, aut status principiū. Cætera vero tanquàm finis, & bonum aliorum, ipsum enim cuius causa optimū, & finis aliorū vult esse. nil autē differat, bonū id, an apparēs bonum dicatur. Hę itaque causæ, ac tot specie sunt. Modi autē causarū numero quidē multi sunt, in pauciores autē reducuntur. Dicūtur etenim causæ etiā earū, quæ eiusdem speciei sunt multipliciter, prius videlicet, & posterius alia, quàm alia, vt sanitatis medicus, & artifex: & ipsius diapason duplum, & numerus: & illa semper, quæ cōtinent quodcunq; particularium. Itē vt ipsum accidēs, & eorum genera, vt statuæ aliter Polycletus, & aliter statuarius, quia accidit statuario Polycleto esse. Et ea, quæ continēt accidēs. vt homo causa statuę, aut simpliciter animal, quoniā Polycletus homo, homo autem

Text.3.

anima

animal est. Est autẽ accidentiũ quoq; aliud alio remotius,& propinquius.vtputa,si albus, & musicus dicatur statuę causa,& nõ solum Polycletus, aut homo. Præter omnes autem, quæ propriedicuntur,quęue secundum accidens,aliæ vt potentia dicuntur.aliæ vt agentes.vt ædificij extruendi ædificator,aut ædificãs ædificator.Similiter autẽ illæ quoq; dicuntur de his,quorum causæ sunt.vt huius statuæ,aut statuæ,aut simpliciter imaginis. aut huius æris, aut æris, aut simpliciter materiæ. & de accidentibus similiter. Item hæ, & illæ coniunctæ dicentur. vtputa non Polycletus, nec statuarius,sed Polycletus statuarius. Attamẽ hæ omnes multitudine quidẽ sex sunt:dicuntur autẽ dupliciter.aut enim vt singulare, aut vt genus eius: aut vt accidens, aut vt genus accidẽtis:aut vt cõiunctæ,aut simpliciter dictæ. item tanquã agentes,aut secundum potentiam.Differunt autem, eò quòd agentes quidem,& singulares simul sunt,& non sunt tam ipsæ,quàm illa,quorum causæ sunt, veluti hic medicans huic conualescenti, & hic ædificator huic,quod ædificatur. Quòd vero secundum potentiã, nõ semper:corrumpitur enim non simul domus,& ædificator.

De Elemento. Cap. III.

Elementum dicitur, ex quo cõponitur primo inexistenti indiuisibili specie in aliam speciem. vt vocis elementa, ex quibus componitur vox, & in quæ vltima diuiditur:illa vero nõ amplius in alias voces ab ipsis specie diuersas. sed & si diuidantur,particulæ,tamen eorum eiusdem speciei sunt:vt aquæ particula, aqua,sed nõ syllabæ. Similiter etiam corporum elementa dicunt, ea dicentes vltima,in quæ corpora diuiduntur,illa vero nõ amplius in alia specie differentia cor- *Text.4. Vide auer. in Epi. Tractã. primo.*

pora: & siue vnum, siue plura huiuscemodi sint, hæc elementa aiũt. Similiter autem * figurationũ quoq; elementa dicuntur: ac simpliciter demonstrationum. primæ enim demonstrationes, quę in pluribus demonstrationibus insunt, hæc elemẽta demonstrationum dicuntur. sunt autem tales primi * ex tribus per vnum mediũ syllogismi. Hinc autem transferentes appellant etiam elementũ, quod vnum & paruum existens, ad plura vtile sit. Quare & paruum, & simplex, & indiuisibile, elementum dicitur. Vnde euenit, quæ maxime vniuersalia sunt elemẽta esse. quoniam cùm vnumquodq; aut eorum vnum, & simplex sit, in multis, aut omnibus, aut quam plurimis inest. Et vnum, & punctum principia quibusdam esse videtur. Cùm itaq; illa, quę genera vocantur, vniuersalia, & indiuisibilia sint (vna enim est ipsorum ratio) genera quidã dicunt elemẽta: & magis quàm differentiam, quoniam genus magis vniuersale est. cuicunq; enim differentia inest, genus quoq; sequitur illud: cui vero genus, non vtique differentia. Omnibus vero commune est, illud cuiusque esse elementum, quod primum cuique inest.

* designationum.

* a. l. trium mediorũ.

De Natura. Cap. IIII.

NAtura vero dicitur, vno quidem modo nascentium generatio, vt si quis producta voce dicat Y. Alio vero, ex quo primo inexistente generatur quod gignitur. Item vnde primus motus in vnoquoq; eorum, quæ natura sunt, in eo secundum quod ipsum est. nasci autem dicuntur, quæcunq; incrementũ per aliud habent, tangendo, & connascẽdo, aut adnascendo: sicuti embryones. Differt autẽ cõnascentia à tactu. hic enim nihil aliud præter tactum necesse est esse. in cõnascentibus vero est quiddã vnũ in ambobus idẽ, quod propter

Text. 5. Vide auer. in Epito. tract. 1.

propter id, quod se cõtingãt, facit vt cõnascãtur, & vnum secundum cõtinuationẽ & quãtitatem, nõ secundũ qualitatem sint. Itẽ natura dicitur, ex quo primo inordinato existente, & immobili ex sua potentia, aut est, aut fit aliquid eorũ, quæ natura sunt, vt statuę, vasorũq; aheneorũ æs natura dicitur, ligneorũ vero lignum. similiter autẽ & de cæteris. ex his enim vnumquodq; est, prima materia salua. hoc enim modo & eorum, quæ natura sunt, elementa dicũt esse naturam, quidã ignem, quidam terram, quidam aërem, quidam aquam, quidam aliquid aliud tale dicentes, & quidã aliqua horum, quidam vero hæc omnia. Alio item modo natura dicitur substantia eorũ, quę natura sunt, sicuti qui dicunt naturam esse primam compositionem. aut, sicut Empedocles dicit, ꝙ nullius entium natura est, sed mistio solum, & mixtorum permutatio est. natura vero ab hominibus nominatur. Quare & quæcunq; natura sunt, aut fiunt, iã existente ex quo aptum est fieri, aut esse, nõdnm dicimus naturã habere, si speciem, & formã non habeant. Natura igitur, quod ex ambobus his est, vt animalia, & partes eorum. Natura vero hæc, prima materia. & hæc dupliciter, aut quæ ad ipsum prima, aut simpliciter prima. vtputa operũ aheneorũ ad ipsa quidẽ æs primum, simpliciter autem aqua fortassis, si omnia quidem liquabilia aqua. Et forma, & substantia. hæc autem est generationis finis. Metaphorice vero omnino omnis substantia natura propter hanc dicitur, quoniam & natura est aliqua substantia. Ex dictis itaque prima, & quæ proprie dicitur natura, est substantia eorum, quæ in seipsis, vt ipsa sunt, motus principium habent. materia enim, eò ꝙ huius est susceptiua, dicitur natura. generationes autem, ac

ipsum nasci,eò ꝙ ab hac motus sunt.principium quoque motus eorum, quæ natura sunt, hæc est, inexistens quodammodo, aut potentia, aut actu.

De Necessario. Cap. V.

Text.6. Vide auer. in Epito. tract.1.

Necessarium dicitur, sine quo non contingit viuere tanquàm concausa.vt respirare,& alimentum animali necessariū est.impossibile enim est absque his animal esse.Et sine quibus bonum non contingit aut esse,aut fieri,siue aliquid mali repellere,aut eo priuari. vt bibere potionem medicatam necessarium est, vt nō ægrotet.& in Aeginam nauigari,vt pecuniam recipiat.Item violentum,& vis.hoc autem est,quod præter propositum & electionem obstat, & prohibet.violentum enim necessarium dicitur, quare etiam triste,vt Euenus quoque ait.omnis nanque necessaria res tristis est, & vis necessitas quædam est. quemadmodum Sophocles dicit,

Etiam vume cogit hæc facere.

Et rectè necessitas videtur ineuitabile quiddam esse.contrarium enim voluntario, & secundum cogitationem motui est.Item, quod non contingit aliter se habere, necesse dicimus ita se habere.& secundum hoc necessarium cætera quoque omnia dicuntur quodammodo necessaria. nam & ipsum necessarium aut agere, aut pati tunc dicitur,cùm non contingat propter illud,quod vim infert,secundum propositum fieri, tanquàm illa existente necessitate, propter quam non contingit aliter.Et in eis,quæ concausæ viuendi,& boni sunt, similiter cum enim non contingat hic quidem ipsum bonum,hic vero ipsum viuere, & esse sine quibusdam,hæc necessaria,& hæc causa necessitas quædam est. Item demonstratio necessariorum est:quoniā non cōtingit aliter se habere,

si

& simpliciter demõstratum est. Huius vero causæ ipsa prima, si impossibile est aliter se habere, ex quibus fit syllogismus. Quorundam itaq; alia est causa, vt necessaria sint: quorundã vero nihil, sed propter hæc, alia necessario sunt. Quare & proprie necessariũ est, quod simplex est. hoc enim nõ potest multipliciter se habere. quapropter nec aliter & aliter: etenim multipliciter se haberet. Si igitur aliqua perpetua, & immobilia sunt, nihil in eis violentum, aut præter naturam est.

De vno. Cap. V I.

VNũ dicitur vno modo secundũ accidẽs, altero per se. Secũdũ accidens quidẽ, vt Coriscus & musicũ, & Coriscus musicus. idẽ enim est dicere Coriscus & musicũ, & Coriscus musicus: & musicũ & iustũ, & musicus iustus Coriscus. Cũcta etenim hęc vnũ dicũtur secũdũ accidẽs. iustũ quidẽ & musicũ, quoniã vni substãtiæ accidũt: musicũ vero & Coriscus, quoniã alterũ alteri accidit. similiter etiã quodãmodo musicus Coriscus cum Corisco vnũ est, quoniã altera partiũ earũ quę in oratione sunt, alteri accidit. vtputa musicũ Corisco, & musicus Coriscus iusto Corisco, quoniam vtriusq; pars vna eidẽ vni accidit. nihil enim differt, aut Corisco musicum accidere, aut isti hoc. Similiter autem, tam si de genere quàm si de aliquo vniuersalium nominum accidens dicatur. vtputa, q̃ idẽ homo, & musicus homo. aut enim homini, qui vna est substãtia, musicũ accidit, aut quoniam ambo alicui singulariũ accidũt, veluti Corisco. nõ tamẽ eodem modo ambo insunt: sed hoc quidẽ vt genus fortassis, & vt in substantia, illud vero vt habitus, aut passio substãtiæ. Quæcunque itaque secundum accidens vnum dicuntur, hoc modo dicuntur. ¶ Illorũ vero, quę per se vnũ dicun

Text. 7. Vide auer. in Epito. tra. 1. Zim. elicit ex tex. propositionẽ, super qua notat contrad.

dicuntur,hæc quidem dicuntur,eò quòd cōtinua sunt,vt fascis vinculo,& ligna visco.linea quoq; etiam,si curua sit,sed continua,vna dicitur,sicuti partium etiam vna quæq;, crus,& brachium. Ex his autem ipsis illa magis vnum sunt , quæ natura,quàm arte continua sunt. Continuum vero dicitur, cuius vnus per se motus , & non potest aliter esse. vnus vero,qui indiuisibilis. indiuisibilis autem secundum tempus. Secundum se autem continua,quæcunq; non tactu vnum sunt.si enim pones inuicem tangentia ligna,nō dices ea vnū, neq; lignum,neq; corpus,nec aliquid continuum esse.Igitur & illa,quæcūq; omnino cōtinua sunt, vnum dicuntur,etiam si habeant flexionē. & adhuc magis,quæ non habent,vt tibia , aut femur, quàm crus : quoniam contingit vnum non esse motum cruris.& recta magis,quàm curua, vnum est,curuam vero, & angulum habētem & vnam, & non vnam dicimus:quoniam cōtingit & non simul eius motum,& simul esse. rectæ vero semper simul,nulláque particula magnitudinem habens, hæc quidem quiescit , hæc vero mouetur, quemadmodum curuæ.

Text.9. ¶Alio item modo vnum dicitur,cùm subiectum sit forma indifferens. Indifferens autem , quorum forma indiuisibilis secundum sensum est.subiectum vero,aut primum, aut vltimum ad finē.etenim vinum vnū, & aqua vna dicitur,quatenus indiuisibilis secundum formam est:liquorésq; omnes,vt oleum, vinum,& liquabilia vnum dicuntur,quoniam omnium vltimum subiectum idem est, aqua nanq; & aër hæc omnia sunt.

Text.10. ¶ Dicuntur autem vnum,& quorum vnū genus differens oppositis differentiis,ac cuncta hæc vnum dicuntur , quoniam vnum est genus subiectum differentiis,vt homo,equus,canis,

vnum quid, quoniam omnia animalia, & quodam simili modo, sicuti materia vna. Hæc autem quandoque quidem ita vnum dicũtur, quandoq; vero superiore genere, quod idem dicitur, si vltimæ generis species sunt, illa auté superiora ipsis: vtputa triangulus duorum æqualium laterum vna & eadem figura cum triangulo trium æqualium laterum est, ambo etenim trianguli, sed non iidem trianguli. ¶ Item vnum ea dicuntur, quorum ratio, quod quid erat esse dicens, indiuisibilis ad aliam est, quod quid erat esse rei significantem. ipsa enim per seipsam omnis ratio diuisibilis. sic enim & auctum, & diminutum vnum est, quoniam ratio vna: quemadmodũ in superficiebus est ipsius speciei vna. Et omnino quorumcunque intellectio; quæ quod quid erat esse intelligit, indiuisibilis est, neq; separari potest nec tempore, nec loco, nec ratione, hęc maxime vnum sunt. & horum, quæcunq; substantiæ sunt. Vniuersaliter nanq; quotcunque non habét diuisionem, quatenus non habent, eatenus vnum dicuntur, vtputa, si prout homo non habet diuisionem, vnus est homo: q; si prout animal, vnum animal: quòd si prout magnitudo, vna magnitudo. Plurima itaque vnum dicuntur, eò quòd aliquid vnum aut agunt, aut patiuntur, aut habent, aut ad aliquid vnum sunt. Quæ vero primo vnũ dicuntur, illa sunt, quorum substãtia vna: vna vero, aut continuatione, aut forma, aut ratione. numeramus etenim tanquàm plura, aut quæ nõ continua sunt, aut quorũ forma non est vna, aut quorum ratio non est vna. Itẽ est quidẽ, vt quodcunq; dicamus cõtinuitate vnum esse, modo quãtum & cõtinuum sit: est autẽ vt nõ aliquid totum sit: hoc autẽ, si nõ habeãt formã vnam. nõ enim dicemus simili Text. 11.

similiter vnū, cum viderimus partes calceamēti quomodocunque cōpositas, propter cōtinuitatē, sed si ita vt calceamētum sit, ac quandā formam habeat, tunc vnum. Quare maxime linearum circuli linea vna est, quoniam tota & perfecta est.

text.12. ¶Vni autem esse, principium est alicui numero esse. prima enim mēsura principiū est. quo nāque primo cognoscimus, hoc prima cuiusque generis mēsura. Principiū itaq; scibilis circa vnūquodq; ipsum vnum. nō est autē idem in cunctis generibus vnum. sed hic quidem diesis, hic vero vocalis aut muta. grauitatis autē aliud, & motus aliud. Vbiq; autē ipsum vnum, aut quātitate, aut forma indiuisibile. Illud igitur, quod secundū quātum, prout quantum, indiuisibile est quod quidem omnino & sine positione est, dicitur vnitas: quod vero omnino & positionem habēs, punctum: quod autem secundum vnum, linea: quod vero secundū duo, superficies: quod autē omnino, & in tria secundum quātum diuisibile, corpus, & ecōuerso: in duo quidē diuisibile, superficies est: quod vero in vnum, linea: quod autem nequaquā secundum quantitatem diuisibile est, punctum, & vnitas est. quę quidē sine positione, vnitas: quod vero habet positionē, punctum. Item alia numero, alia genere, alia specie, alia analogia vnum sunt. Numero quidem, quorum materia vna. Specie vero, quorū ratio vna. Genere autē, quorum eadē prædicationis figurā. Secundum analogiā vero, quæcunque se habent, vt ad aliud. Semper autē posteriora sequuntur præcedentia. vtputa quæcunq; numero, specie quoq; vnum sunt: quæcunq; vero species, non etiam numero, sed genere cuncta vnum sunt quæcunque etiam specie: quæcunque autem genere, non omnia specie, sed secundum analogiam: quæcun-

quæcunque vero analogia vnum, non omnia genere. Manifestum autem etiam est, quòd Multa quoque vni opposite dicuntur. quædam enim, eò quòd non sint continua, quædam vero, eò quòd diuisibilem secundum speciem materiam habeant, aut primam, aut vltimam. quædam autem, eò quòd rationes, quod quid erat esse dicentes, plures sint. *Multa quotupliciter.*

De Ente. Cap. VII.

ENs dicitur, aliud secundum accidens, aliud per se. Secundum accidens quidem, vt iustum musicum esse dicimus, & hominem musicum, ac musicum hominem: similiter dicētes vt cùm dicimus musicum ædificare, quia accidit ædificatori musico esse, aut musico ædificatori. hoc etenim hoc esse dicere significat hoc huic accidere. Ita igitur de his, quę dicta sunt: cùm hominem dicimus musicum esse, & musicum hominem aut album musicum, siue hunc album, hoc quidem, quoniam ambo eidem accidūt: illud vero, quoniam enti accidit. Hoc autem musicum hominē, quoniam huic musicum accidit. ita etiam dicitur album esse, quoniam cui accidit, illud est. Quæ igitur secundum accidens esse dicuntur, ita dicuntur, aut quoniam eidem enti ambo insunt, aut quoniam illud enti inest, aut quoniam ipsum est, cui inest, de quo ipsum prædicatur. ¶Per se vero esse dicuntur, quæcunque significant prædicationis figuras. quoties enim dicuntur, toties ipsum esse significant. Cùm ergo eorum, quæ prædicantur, quædam ipsum quid est significant. quædam quale, quædam quantum, quædam ad aliquid, quædam facere, aut pati, quædam vbi, quædam quādo, horū cuiq; idē ipsum esse significat. nihil enim differt, homo cōualescēs est, aut homo cōualescit. *Text. 13. Vide auer. in Epit. tracta. 1.* *Text. 14.*

ualescit:& homo ambulans vel incedens est, aut homo ambulat vel incedit.similiter in aliis quoque.Item ipsum esse,& ipsum est significat quod verum est, ipsum vero non esse, quod nō verum, sed falsum similiter, tam in affirmatione, quàm in negatione. vtputa, quòd Socrates musicus est, quoniam verum hoc est:aut quòd Socrates non albus,quoniam verum. quòd autem diameter nō sit incommensurabilis,quoniam falsum est.Item ipsum esse,& ipsum ens quoddam eorum, quæ dicta sunt,potentia dici posse significat, quoddam actu.videns etenim dicimus esse, & quod potentia.vt dicitur,videt, & quod actu.ipsum quoque sciés similiter,& quod potest vti scientia,& quod iam vtitur.ac etiam quiescens,tum illud,cui iam inest quies,tum quod quiescere potest. Similiter autem in substantiis.etenim Mercurium in lapide dicimus esse,& lineæ medietaté, ac triticum, quod nondum maturum est.quando vero possibile,& quando non,in aliis determinandum est.

De Substantia. Cap. VIII.

text.15. Vide auer. in Epito. tract.1. Vide contr. Zim.

Svbstantia dicũtur & simplicia corpora,vt terra,ignis,aqua,& quæ talia sunt, & vniuersaliter corpora,& quæ ex his cõsistunt animalia; & dæmonia,ac eorũ particulæ.hæc vero omnia dicuntur substantia,quoniā non dicuntur de subiecto,sed de eis cætera. Alio vero modo quodcunq; fuerit causa existétiæ,talibúsque inexistens, quæ non dicuntur de subiecto,vt anima animali. Itẽ quæcũq; particulæ inexistéres sunt in talibus,definiétes,& quod quid significãtes,quibus peremptis,totũ perimitur.vt superficie,corpus,vt quidā aiunt,& linea superficies.& vniuersaliter numerus videtur quibusdā talis esse.eo etenim perepto nihil esse, & omnia terminare. Item quod quid erat

erat esse, cuius ratio definitio est, & hoc vniuscuiusque substantia dicitur. Accidit igitur duobus modis substantiam dici, & ipsum vltimum subiectũ, quod non dicitur de alio: & id, quod cùm *quod quid sit, etiam separabile fuerit. tale vero cuiusque forma & species. * hoc aliquid.

De Eodem, Diuerso, Differenti, Simili, & Dissimili. Caput IX.

Eadem vero, quædam secundum accidens dicuntur, vt album, & musicum idem, quoniam eidem accidunt: ac homo & musicum, quoniam alterum alteri accidit. musicus vero homo, quoniam musicum homini accidit. vtriq; vero hoc, & huic vtrunque illorum. etenim homini musico & homo, & musicum idem dicitur, & his illud. Quare omnia hæc vniuersaliter non dicuntur. non enim est verum dicere quòd omnis homo idem & musicum. vniuersalia nanque per se existunt, accidentia vero nõ per se, sed de singularibus simpliciter dicuntur. Idem enim videtur Socrates, & Socrates musicus esse. Socrates enim non de multis. quare non dicitur omnis Socrates sicuti omnis homo, quædam igitur ita dicuntur eadem. Quædam vero per se, sicuti & vnum. etenim quorũ materia, aut specie, aut numero vna, eadem dicuntur: & quorum substantia vna. Quare patet, quòd identitas vnitas quædam essentiæ est, aut plurium, aut cùm vt pluribus vtatur. vt puta cùm dicat ipsum sibi ipsi idem, vt duobus enim ipso vtitur. Diuersa vero dicuntur, quorum aut species plures, aut materia, aut ratio substantiæ. & omnino diuersum dicitur opposite ad id, quod idem dicitur. Differentia vero dicũtur, quæcunq; diuersa sunt, cũ idem quid sint, modo non sint idem numero, sed aut specie, aut genere, aut

text.16. Hæc duo sequẽtia Capita. 9. & 10. Auer. nõ habet in hac cõmentatione. Vide ipsũ in Epi. tractatu 1.

Diuersa.

Differẽtia.

proportione. Item, quorum diuersum genus, & contraria, & quæcunq; diuersitatem in substantia habent. Similia dicuntur, & quæ idem passa sunt, & quę plura eadē quàm diuersa passa sunt, & quorum qualitas vna. ac secundum quæcunq; contrariorum alterari contingit id, quod plura his, aut magis propria habet, simile illi est. Opposite vero similibus dissimila dicuntur.

Similia.

Dißimilia

De Oppositis, Contrariis, Diuersis, & eisdem specie.
Caput X.

Vide auer. in Epi. tractatu 1.

Opposita dicuntur, contradictio, contraria, ad aliquid, priuatio & habitus, & ea, ex quibus, & in quæ vltima. vt generationes & corruptiones, & quæcunque susceptiuo amborum non contingit simul adesse, hæc opponi dicūtur, aut ipsa, aut ex quibus sunt. fuscū nanque & album simul eidem non insunt. quare ea, ex quibus sunt, opponuntur ipsi. Contraria dicuntur, quæ non possunt simul eidem adesse, cùm eorum sint, quæ secundum genus differūt. & quę plurimum differunt, cùm in eodem genere sint. quę ue plurimum differunt, cùm in eodem susceptiuo sint. ac etiā quę plurimum differunt, cùm eorum sint, quę sub eadem potentia sunt. & quorum differentia maxima, aut simpliciter, aut secundum genus, aut secundum speciem. Cætera vero contraria dicuntur, quædam, eò quòd talia habent: quædam, eò quòd susceptiua talium sunt: quædam, eò quòd actiua aut passiua talium sunt, aut agentia, aut patientia, aut abiectiones, aut sumptiones, aut habitus, aut priuationes sunt horum, ac talium. Cùm autem vnum & ens multipliciter dicatur, necesse est, vt cætera quoque, quæcunque secundum hæc dicuntur, sequantur. quare & idem & diuersum, & contrarium vt secundum vnumquodque

Contraria.

quodq; prędicamētū diuersum sit. Diuersa vero *Diuersa specie.* specie dicūtur, quæcunq;, cùm eiusdē sint generis, nō sunt subalterna, & quęcūq;, cū in eodē genere sint, differentiam habēt. & quęcunq; in substantia cōtrarietatem habent. Cōtraria quoq; diuersa specie inuicē sunt, aut omnia, aut quæ primo dicūtur, & quorū in vltima generis specie rationes diuersæ. vt homo & equus indiuidua genere, rationes vero eorū diuersæ, & quæcunque, *Eadem specie.* cū in eadē substātia sint, differentiā habēt. Eadē vero specię sunt, quæcūq; his opposite dicuntur.

De Priori & Posteriori.

Caput XI.

PRiora, & posteriora dicuntur, vno quidē mo- *Vide auer. in Epit. tractatu I.* do tanquā aliquo primo & principio in quoque genere existente, quod propinquius est principio cuidā determinato, aut simpliciter & natura, aut ad aliquid, aut vbi, aut ab aliquib⁹. Vt puta quędā secūdū locum, eò q; propinquiora sunt alicui loco natura determinato, medio videlicet, aut vltimo, aut ad quoduis. Quod vero remotius, est posterius. Quædam secundū tempus, aliqua enim, eo q; remotiora à nunc sunt: vt de eis, quæ facta sunt. quæ enim in Troia fuerunt, priora sunt his, quæ apud Mediam facta sunt, quoniam remotius à nūc distant. aliqua vero, eò q; propinquiora ipsi nunc sunt: vt de futuris. prius enim festum, quod apud Nemeam futurum est, quàm quod apud Delphos, quoniā propinquius ipsi nunc est, vt principio, & primo ipso nunc posito. Quædam secundum motum. quod enim propinquius primo mouente est, prius est: vt puer viro. etenim quoddā & hoc simpliciter principiū est. Quædam secundum potentiam. quod enim excellit potentia, & fortius est, prius est. tale vero

est,cuius electionem, vt alterum, & quod posterius est,sequatur necesse est,vt non mouente illo, nõ moueatur,& mouẽte moueatur. electio enim principium est. Quædam secundum ordinẽ, hæc vero sunt, quæcunq; ab aliquo vno determinato proportionaliter distãt,vt in tripudiis qui secundum locum obtinet, prior est eo, qui tertium tenet, & * paranete, quàm nete. illic enim tripudij ductor, hic vero media principiũ est. Hæc itaq; hoc modo priora dicuntur. Alio vero modo,quod cognitione prius, tanquàm & simpliciter prius. Horum autem aliter ea, quæ secundum rationem,atque ea quę secundum sensum. Secundum enim rationẽ vniuersalia priora, secundum vero sensum singularia. Et secundum rationem accidens toto prius,vt musicum homine musico. non enim erit ratio tota absq; parte. tametsi non contingit musicum esse, si nõ sit aliquis musicus. Item priores dicuntur passiones priorum,vt rectitudo læuitate.ista enim lineę per se passio hæc vero superficiei.quædam igitur ita priora & posteriora dicuntur. Quædam vero secundum naturã & substantiam, quæcunq; contingunt absque aliis esse,ista vero sine illis minime:qua diuisione vsus est Plato. Cùm autem ipsum esse multipliciter dicatur, primo quidẽ subiectũ est prius, propter quod substantia prior.Deinde aliter quæ secundum potentiam,& quæ secũdum actũ. quędam enim secundum potẽtiam priora sunt, quędam vero secundum actum.veluti secundum potentiam quidem dimidia quàm tota, & particula quàm totum, & materia quam substantia. secundum actum vero posterior dissolutio etenim secundũ actum erit. Quodã modo igitur omnia, quæcũq; prius & posterius dicuntur, secundũ hęc dicun

* *penultima quam vltima.*

dicuntur. Quædam enim secundū generationem contingit absq; aliis esse, vt totum partibus, quædam vero secundum corruptionem, vt pars toto. similiter etiam cætera.

De Potentia & Impotentia. *Caput XII.*

POtentia dicitur, quædam quidem principium motus, aut transmutationis in altero, aut prout alterum est, vt ædificatiua potētia est, quæ non inest in ędificato. sed ars medendi cùm sit potentia, inerit vtique in eo, qui sanatur, sed nō prout sanatur. Quędam igitur omnino principiū transmutationis, aut motus dicitur potentia in altero, aut prout alterum est. Quædam vero ab altero, aut prout alterum est: secundum quam profecto quo patitur, aliquid patitur. Quandoq; igitur, si quodcunq; pati possibile est, dicimus illud posse pati: quādoq; vero non secūdū omnē passionem, sed si ad melius. Item qua eius, quod bene, quippiam efficiatur, aut secundum electionē. aliquādo enim eos, qui solum ambularunt, aut dixerūt, non autē bene, nec vt proposuerunt, non dicimus posse dicere, aut ambulare. similiter quoque de pati. Itē quicūq; habitus, secūdū quos impassibilia omnino aut immutabilia sint, aut non facile ad deterius moueantur, potentiæ dicuntur. franguntur nanq;, & conteruntur, & flectuntur, & omnino corrumpuntur, nō propter posse, sed propter non posse, & in aliquo deficere. impossibilia vero à talibus sunt, quæ propter potentiam & posse, & aliquatenus se habere vix & parum patiuntur. Cùm autem potentia tot modis dicatur, potens quoque vno quidem modo dicetur, quod motus, aut transmutationis principium habet. etenim se datiuū potens quid est in altero, aut prout alterum est. Alio vero, si quid eius aliud talem

text.17. *Vide auer. in Epit. tractat.1.*

De Possibile.

potentiam habet. Alio vero, si quid ad quodcunque transmutetur, siue in peius, siue in melius potentiam habeat. etenim quod corrumpitur, videtur possibile esse corrumpi. aliter non corrumperetur, si impossibile esset. nūc autē habet quandā dispositionem, causam, & principium huiuscemodi passionis. quādoq; enim propterea ꝙ habet quādoq; propterea ꝙ priuatur, tale videtur esse. Quòd si priuatio habitus quodammodo est, omnia, propterea ꝙ habēt, profectò aliquid erunt. æquiuoce autem dicimus ipsum ens. Quare propterea ꝙ habet habitum quendā, & principium, possibile est: & propterea ꝙ habet huius priuationē, si possibile est priuationē habere. Alio autē modo, propterea ꝙ nō habet eius potentiam, aut principium in altero, aut prout alterum, corruptiuam. Item hæc omnia, aut eò ꝙ solum contingāt hæc fieri, aut non fieri aut eò ꝙ bene. etenim inanimatis etiam talis potentia inest, vt instrumentis. aliquā enim posse sonare lyram aiunt, aliquā minime, si non bene sonans est.

De Impotentia.

Impotentia vero potentię priuatio est, & quędā talis principij ablatio, quale diximus, aut omnino, aut ab eo, qui natura aptus est habere, aut & cum natura aptus sit iam habere. non enim similiter dicēt impossibile esse puerum generare, & virum eunuchum. Itē vtriq; potentiæ est impotentia opposita, & ei, quæ solū motiua, & ei, quæ bene motiua est. Ita possibilia quoq; quędā secundū hāc impotentiā dicūtur, quędā alio modo, vti possibile, & impossibile. impossibile quidē, cuius cōtrariū necessario verū est. veluti diametrum commensurabilē esse impossibile est. quoniā falsum huiuscemodi est. & cuius contrariū non solum verū, sed necessarium quoq; est, vt incōmensurabilis sit. cōmensu-

cabi

rabile igitur nō solū falsum, sed necessario etiā falsum est. Ipsum vero possibile huic contrariū, cùm non sit necessarium, cōtrarium falsum esse. vt sedere hominem possibile est. non enim necessario nō sedere falsum est. possibile itaq; vno quidem modo significat, vt dictum est, quod non necessario falsum est: alio vero, ipsum verum esse: alio autem, contingens verum esse. Metaphorice autem, quæ in Geometria, potentia dicitur. Hęc igitur possibilia, non secundum potentiam. Quæ autem dicuntur, secundum potentiā, omnia ad primam vnam dicuntur. hæc autem est principium trāsmutationis in altero, prout alterū est. cætera nanq; possibilia dicuntur, quædam, eò q̄ eorum aliquid talem potentiam habet: quædam, eò q̄ non habent: quędam, eo q̄ sic habent: Similiter etiā impossibilia. Quare propria primæ potentiæ definitio profecto erit, principium transmutatiuum in altero, prout alterum est.

De Quanto. Caput XIII.

text. 18. Vide auer. in Epit. tractа. 1. sub cap. de accidente. Vide cōtra dictiones Zim.

Qvantum dicitur, quod est in ea quæ insunt diuisibile, quorum vtrunq;, aut singulum vnum quid, & *quod quid aptum est esse. Multitudo igitur quantum quid, si numerabilis est: magnitudo vero, si mensurabilis. Dicitur autem multitudo quidem, quæ potentia diuisibilis est in non continua: magnitudo vero, quæ in continua. Magnitudinis autem, quæ quidem ad vnum continua est, longitudo: quæ vero ad duo, latitudo: quæ autem ad tria profunditas est. Horum autem multitudo quidem finita numerus, longitudo vero linea, latitudo autem superficies, profunditas vero corpus est. Item alia per se quanta quędam dicuntur, alia secundum accidens, vtputa linea quidem quātum quiddam per

* hoc aliqd

se est, musicum vero secundum accidens. Eorum vero, quæ per se sunt: quædam secundum substantiam sunt: vt linea quantũ quiddam. in definitione nanq;, quod quid est dicenti quantum quiddã inest. quædam passiones, & habitus huiuscemodi substantiæ sunt: vt multum & paucũ, longum & breue, latum & strictum, profundum & humile, graue & leue, & cætera quoque huiuscemodi. Sunt autem magnum etiam & paruum, maius & minus, tam secundũ se, quàm ad se inuicẽ dicta quanti per se passiones. transferuntur autẽ & ad alia ista nomina. Eorum autem, quæ secundũ accidens dicuntur quanta, quoddam ita dicitur, vt prædictum est, quod musicum, & albũ quantum est: eò ꝙ illud, cui insunt, quantum quid est. Quędam, vt motus & tẽpus. & hæc enim quanta quędam & continua dicuntur, eò ꝙ illa diuisibilia sunt, quorum hæc sunt passiones. dico autem non quod mouetur, sed quo motum est. etenim quoniam illud quantum est, & motio est quanta. tempus autem, propter illam.

De Quali. *Caput XIIII.*

Tex. 19. Vide auer. in Epi. tract. 1. sub cap. de Accidente.

QVale dicitur vno modo differentia substantiæ: vtputa quale animal homo, quoniam bipes, equus vero quadrupes. & circulus qualis quędam figura, quoniam absque angulis est, tanquam differentia, quæ secũdum substantiam, qualitas sit, vno itaque modo qualitas dicitur substantiæ differentia. Alio, vt immobilia, & mathematica, veluti numeri quales quidã sunt, vt qui compositi: & non solum, qui ad vnũ sunt, sed hi, quorum imitatio superficies & solidum. hi autem sunt, qui quoties quanti aut quoties quanti quoties. & omnino quod in substantia, prçter quantum existit: substantia nanque cuiusque

iusq; est quod semel vtputa ipsorũ sex, nõ qui bis vel ter, sed qui semel. sex enim semel sex sunt. Itẽ quęcũq; substantiarũ, quæ mouẽtur paßiones, vt caliditas & frigiditas, albedo & nigredo, grauitas & leuitas, & quæcunq; similia, secundum quæ dicuntur alterari corpora, ipsis mutatis. Item secundum virtutem & malitiam, & omnino bonũ & malum. Fere itaq; secundum duos modos dici posit ipsum quale, & horum vnum maxime proprium. prima etenim qualitas substantię differentia est. huius autem pars, & quæ in numeris qualitas est. etenim differentia quædam substantiarum est. sed non aut eorũ, quę mouentur, aut non prout mouentur, hæc autem passiones eorũ, quæ mouentur, prout mouentur sunt, & motuum differentiæ. Virtus autem, & malitia pasionum quædam partes sunt. differẽtias enim motus, & actionis quasdam manifestant secundum quas bene, vel male agunt, aut patiũtur ea, quę in motu sunt. Quod enim hoc modo potest moueri, aut agere, bonum: quod verò illo modo & cõtrario, prauũ. Maxime autem bonum & malũ significant qualitatem in illis quæ animata sunt, & in illis maxime, quæ habent electionem.

Sex semel sex sunt.

De Ad aliquid. *Cap.* *XV.*

Ad aliquid dicuntur quædam, vt duplum ad dimidiam, & triplum ad tertiam partem, & omnino multiplex ad multiplicati partem, & excedens ad excessum. Quædã, vt calefactiuum ad calefactibile, & sectiuũ ad secabile, & omnino actiuũ ad pasiuum. Quædam, vt mensurabile ad mensuram, & scibile ad sciẽtiam, & sensibile ad sensum. Dicuntur autem prima quidem secundũ numerũ, aut simpliciter, aut determinate ad eos, aut ad vnum. vtputa duplum quidem ad vnũ nu-

text. 20. Vide auer. in Epit. tracta. 1. sub ca. de Accidente.

merus determinatus.multiplex vero secundū numerū ad vnū,nō tamen determinatū,vt hūc, vel hūc. sexquialterū vero ad subsexquialterū secūdum numerum ad numerū determinatum. superpatiens autem ad suppartientem secundū indeterminatum,sicuti multiplex ad vnum.excedens autem ad excessum,omnino indeterminatum secundum numerum.numerus enim commensurabilis,secundum vero incommēsurabilem numerū dicitur. excedens enim ad excessum tantum est,& vltra. hoc vero indeterminatum est:quodcunque enim contingit, est aut æquale, aut non æquale.Hæc itaque ad aliquid omnia secundum numerum dicuntur, & numeri passiones sunt. Et adhuc æquale, simile, & idem secundum alium modum. secundum vnum etenim omnia dicuntur.Eadem enim sunt,quorum substantia vna.Similia vero,quorum qualitas vna.Æqualia autem quorum quantitas vna,ipsum vero vnum numeri principium & mensura.vnde hæc omnia ad aliquid dicuntur,secundum numerum quidem,non tamen eodem modo. Actiua vero, & passiua secundum actiuam & passiuam potētiam,& potentiarum actiones.vtputa calefactiuum ad calefactibile,quoniam possunt.& rursus calefaciens ad id,quod calefit,& secans ad id, quod secatur, vt agentia.Eorum autem,quæ secundum numerum sunt, non sunt actiones, nisi quemadmodum in aliis dictum est,sed secundum motū actiones nō existunt.Eorum vero,quæ secundum potentiam, etiam secundum tempora iam dicuntur ad aliquid.veluti quod fecit, ad id,quod factum est:& id,quod facturum est,ad id,quod faciendum est. sic enim pater quoq; filij pater dicitur.hoc enim fecit,at illud passum quid est,Itē quædā secūdum

pri

priuationẽ potẽtiæ,vt impoſſibile:& quæcũq; ita dicuntur,vt inuiſibile.Quæcunq; igitur ſecũdum numerũ,& potentiam ad aliquid dicuntur, cuncta ſunt ad aliquid,eò q̇ ipſum,quod eſt alterius dicitur ipſum,quod eſt,ſed non eò q̇ aliud ad illud.Menſurabile autẽ,& ſcibile, & intelligibile, eò q̇ aliud ad illud dicitur.Nam intelligibile ſignificat q̇ eius eſt intellectus. Non eſt autem intellectus ad illud, cuius intellectus eſt. idẽ enim profecto bis dictũ eſſet ſimiliter & viſus cuiuſdã eſt viſus,non cuius eſt viſus (etſi verũ eſt hoc dicere)ſed ad colorem, aut aliquid aliud tale. illo vero modo bis idem diceretur, q̇ viſus eſt,cuius eſt viſus.eorũ igitur,quæ per ſe ad aliquid dicuntur,quædam ita dicuntur,quædam ſi genera eorum talia ſunt.vtpute Medẽdi ars eorum eſt, quę ad aliquid ſunt,quoniã genus eius ſcientia videtur eorũ eſſe,quæ ad aliquid ſunt. Item ſecundũ, quæ ad aliquid dicuntur ea, quæ illa habent. vt æqualitas,quoniam ipſum æquale:& ſimilitudo, quoniã & ipſum ſimile.Aliqua vero ſecundũ accidẽs dicuntur.vt homo aliquid. quoniã accidit ei duplo eſſe.hoc autem eorũ eſt, quę ad aliquid ſunt.aut albũ,ſi eidẽ accidit duplo, & albo eſſe.

De Perfecto. Caput XVI.

PErfectum dicitur vno quidem modo, extra quod non eſt vllam accipere particulam, vtputa tempus ipſum, vniuſcuiuſque perfectum eſt, extra quod non eſt vllum accipere tempus, quod pars huius tempóris ſit. Et quod ſecundum virtutem, & quod eſt eius, quod bene, non habens exceſſum ad genus.vt perfectus muſicus, & perfectus tibicen, cum ſecundum propriæ virtutis ſpeciem in nullo deficiãt. Ita etiam in malis transferentes dicimus calumniatorem perfec *text.21.* *Vide auer. in Epi.tractа.1.*

perfectum, & furem perfectum, quoniã etiã bonos eos appellamus, vtputa furẽ bonum, & calumniatorem bonũ. Virtus quoq; quędã perfectio est vnum quodq; nanq; tunc perfectum est cunctáq; substantia tunc perfecta, cum secundũ speciem propriæ virtutis nulla desit particula magnitudinis naturalis. Item quibus finis studiosus est, ea perfecta dicuntur. etenim secundũ quod habent finem, perfecta dicuntur. Quare cùm finis vltimorũ quippiam est, ad praua quoq; transferentes, dicimus perfecte interemptũ esse, & perfecte corruptũ esse, cùm nil corruptionis, aut mali desit, sed in vltimo sit. propter quod & mors metaphorice dicitur finis, quoniam vltima. finis autem & quod cuius gratia, vltimũ. Quæcunq; igitur per se perfecta dicuntur, toties dicuntur. Quędam, eò ꝙ secundũ bene in nullo deficiunt, nec habent in aliquo genere excessum, nec est quicquam extra. Quædã, eò ꝙ omnino in vnoquoque genere excessum non habent, nec quicquam est extra. Cętera vero iam secundũ ipsa, eò ꝙ aut tale faciunt, aut habent, aut conueniũt, aut tali aut aliquo alio modo ad ea, quæ primo dicta sunt, perfecta dicuntur.

Nota hic clari magnitudinẽ virtutis idem 10. huius tex. 15.

De Termino. *Cap.* XVII.

Tex. 22. **Extremũ*

Terminus * dicitur, quod vltimũ cuiusque est, extra quod nihil est accipere primũ, & intra quod omnia primum. Et quod magnitudinis forma, aut magnitudine habentis. Et cuiusq; finis. tale vero est, ad quod motus & actus, & non à quo. quandoq; autẽ ambo, & à quo, & ad quod. Et cuius causa. Et substantia vniuscuiusque, ac quod quid erat esse vnicuiq;. cognitionis enim hoc terminus est, ꝙ si cognitionis, rei quoque est. Quare patet quòd quoties dicitur principium, toties etiam

etiam terminus, & adhuc amplius. principium nanque terminus quidam: sed non omnis terminus principium.

De Secundum quod. *Cap. XVIII.*

SEcundum quod multipliciter dicitur. Vno modo, forma & substantia cuiusq; rei, vt secundũ quod bonus, ipsum bonũ. Alio, in quo primo fieri aptum est, vt color in superficie. Quod igitur primo dictũ est secundũ quod ipsa forma est. secundo vero, tanquam cuiusq; materia, & primum cuiusq; subiectum. Et omnino ipsum secundum quod, toties dictũ erit, quoties dicitur causa. secundum quod enim venit, aut qua causa venit dicitur, & secundum quod paralogizatum, siue syllogizatum est, & quæ syllogismi, siue paralogismi causa est. Item secundũ quod dicitur, quod secundum positionem est. secundum quod stetit, aut secundum quod vadit. etenim hęc omnia positionem & locum significant. Quare & secundum se multipliciter vt dicatur necesse est. Vno nanq; modo secundum se est quod erat esse cuilibet. vt Callias, & quod quid erat esse Calliam. Alio vero, quæcunq; in eo quod quid est insunt. vtputa Callias secundum se animal est. in ratione enim animal inest. Callias enim quoddã animal est. Item si in seipso primo suscepit, aut in aliquo sui. vtputa superficies alba secundum se, & homo secundum se viuens. anima nanq; pars quædam hominis est, in qua prima ipsum viuere est. Item cuius non est aliqua alia causa. hominis nanque multæ causæ sunt, animal, bipes: attamen secundum se homo est homo. Item quæcunque soli, prout soli insunt: quare quod * separatum est, secundum se est.

Tex. 23.

Vide auer. in Epi. tra. 1. sub cap. de Essẽtia.

* *a. l. coloratum.*

De

De Dispositione. *Cap.* XIX.

Tex. 24. DIspositio dicitur ordo partes habẽtis, aut secundum locum, aut secundũ potentiam, aut secundum formam. positionem enim quandam esse oportet, sicut ipsum etiam dispositionis nomen significat.

De Habitu. *Cap.* XX.

tex. 25. HAbitus autem dicitur vno modo, tanquam quidam habẽtis, & habiti actus, sicuti actio quædam aut motus. nam cum hoc quidé efficit, illud vero fit, est media effectio. ita & habentis vestem & vestis habitæ est medius habitus. Hunc itaque habitum, ꝙ non contingit habere manifestum est. in infinitũ enim progrederetur, si habiti esset habitum habere. Alio modo habitus dicitur dispositio, secundum quam bene vel male disponitur, dispositũ, & aut secundum se, aut ad aliud, vt sanitas quidam habitus est. dispositio etenim talis est. Item habitus dicitur, si particula talis dispositionis sit. quare partium quoque virtus quidam habitus est.

De Passione. *Cap.* XXI.

Tex. 26. PAssio dicitur vno quidem modo qualitas, secundum quam alterari cõtingit, vt album & nigrum, dulce & amarum, grauitas & leuitas, & quæcũque alia similia. Alio modo horum actiones, & iam alterationes. Item harum magis, quæ noxiæ alterationes, & motus, & maxime quę tristes & noxiæ sunt. Item calamitatum & tristium magnitudines passiones dicuntur.

De Priuatione. *Cap.* XXII.

Vide auer. in Epi. tra. primo. PRiuatio dicitur vno modo, si non habeat aliquid eorum, quæ apta sunt haberi, etiam si ipsum non sit natura aptum habere. vt planta dicitur

citur oculis priuari. Alio modo, si cũ aut ipsum, aut genus eius aptum habere sit, non habeat, vt puta aliter cæcus homo visu priuatur, & aliter talpa: hæc quidem secundum genus, ille vero secundum se. Item si cùm aptum sit, & quando sit aptum habere, non habeat. cæcitas nanque priuatio quędam est. cæcus autem non secundum omnem ætatem, sed si, in qua aptus est habere, nõ habet. Similiter si in quo, & secundum quod, & ad quod, & quemadmodũ natura aptus sit, non habeat. Item violenta cuiusq; ablatio priuatio dicitur. Et quoties negationes ab I N, vel simili negatione incipientes dicuntur, toties etiam priuationes dicentur. Inæquale nanq; dicitur, eò quòd non habeat ęqualitatem, aptum existens habere. inuisibile vero, eò q, non habeat omnino colorem, & quod exiguo. & impes, eò q & nõ habeat omnino pedes, & quòd debiles. Item cùm parum quid habeat. vt cùm dicimus * exossem, hoc autem est, eò quòd exile quiddam habet. Item, cùm non facile, aut non bene. vt insecabile, non solum eò quòd non secetur, sed etiam eò quòd non facile, nec bene. Item, cùm omnino non habeat. cæcus nanque dicitur non qui vnoculus est, sed qui vtriusque oculi visu caret. Quare non omnis, bonus vel malus, aut iustus vel iniustus, sed etiã intermedium est. *innucleosum.

De Habere. Cap. XXIII.

HAbere multipliciter dicitur. Vno modo, cùm quid secundum suam naturam, aut suam inclinationem agat: quare dicitur quod febris hominem habet, & tyranni ciuitates, & induti vestem. Alio modo, in quo quid tanquam susceptiuo existit, vt æs habet statuæ formam, & corpus *Tex. 28.*

ægrit

ægritudinem. Alio modo, vt continens ea, quæ contenta sunt. in quo nanq; contentum quiddam est, haberi ab eo dicitur. vt vas habere humidum dicimus, & vrbem homines, & nauem nautas. sic & totū partes habet. Item quod prohibet aliquid secundum suam inclinatione moueri, aut agere, habere dicitur hoc ipsum, vt & columnæ imposita onera. & vt Poëtæ Atlantem faciūt cælum habere, tanquam, nisi ipse teneret, casurum super terram, vt quidam Physiologorum tradunt. Hoc autem modo & continens dicitur, quę continet habere, tanquam separaretur secundum suam inclinationem vnumquodque. In aliquo etiam esse similiter & consequenter, sicuti habere dicitur.

De Ex aliquo. *Cap. XXIIII.*

tex. 29. EX aliquo esse vno modo dicitur ex quo, vt ex materia est, & hoc dupliciter, aut secundum primum genus, aut secundū vltimam speciem. vt puta omnia liquabilia quodam modo quidé ex aqua sunt, quodam modo vero ex ære statua est. Vno modo dicitur ex primo mouente principio. vt ex quo pugna? ex conuicio: quia hoc pugnæ principiū. Vno modo ex composito ex materia, & forma. sicuti ex toto partes, & versus ex Iliade, & lapides ex domo. finis nanque ex forma: perfectum vero, quod habet finé. Quædam vero tanquam ex parte forma, vt homo ex bipede, & syllaba ex elemento. aliter nanque hoc, atque statua ex ære. ex sensibili nanq; materia cōposita substantia est. forma quoque ex materia. Quædam itaq; ita dicuntur. quædam, si quis horum modorum secundū aliquam partē fit. vt ex patre & matre proles, & ex terra plantæ, quia ex aliqua eorū parte. Vno modo, post quod tempore, vt ex die nox, & ex sereno tempestas, quoniam hoc post illud.

illud. Horum autem quædam, eò q; habent mutuam transmutationem, ita dicuntur, sicuti & quę nunc dicta sunt. quædam, eò quòd solum secundum tempus consequentur. vt ex æquinoctio facta est nauigatio, quoniam post æquinoctium facta est. & ex Bacchanalibus Thargelia, quia post Bacchanalia. *thargelia, ludi in honorē Apollinis.*

De Parte. Cap. XXV.

PArs dicitur vno quidem modo, in quod quoquo modo quantū diuidi potest. semper enim quod à quanto, prout quantum, aufertur, pars illius dicitur, vt duo pars trium quodam modo dicitur. Alio modo, ex his ea duntaxat, quę metiuntur. quare duo quodam modo quidem sunt pars trium, quodam modo vero non. Item in quæ forma absque quanto diuidi potest, hęc quoque partes eius dicūtur. quare species generis aiunt partes esse. Item in quę aliquid diuiditur, aut ex quibus totum componitur, aut ipsa forma, aut quod formā habet. vt sphæræ aheneæ, aut ahenei cubi & ipsum æs pars, hoc autē est materia, in qua forma, & angulus pars. Item quæ in ratione vnumquodq; significante sunt, hæc quoque pars totius sunt. quare genus pars etiam speciei dicitur. aliter vero species generis pars est. *tex. 30. Vide auer. in Epi.tra. primo.*

De Toto. Cap. XXVI.

TOtum dicitur, cuius nulla pars eorum abest, ex quibus totum natura dicitur. Et quod continet contenta, vt vnum quid illa sint. hoc autem dupliciter. aut enim vt vnumquodque vnum, aut ex his illud vnū. ipsum enim vniuersale, & quod omnino vt totū quippiam ens dicitur, sic est vniuersale, vt multa continens, eò quòd de singulis prædicatur, & vnum omnia sunt singula. vt homo, equus, Deus, quoniam omnia animalia. Cęte- *tex. 31. Vide auer. in Epi.tra. primo.*

rum cōtinuum & finitum, cùm è pluribus inexistentibus vnum quid sit, maxime quidem potentia, non actu. horū autem ipsorū, magis quæ natura, quam arte talia sunt: sicut & de vno dicimus, tanquam totalitas vnitas quædam sit. Item, cùm quantum habeat principiū medium, & vltimum, quorumcūq; positio nō facit differentiam, omne dicitur: quorumcunq; vero facit, totum: quæ autē ambo facere contingit, & omne, & totū. Sunt autem hæc, quorum natura quidem eadem manet in transpositione forma vero minime, vt cæra, & vestis. etenim totum & omne dicuntur, ambo nanque habent. Aqua vero, & quęcunque humida, ac numerus, omne quidem dicuntur: totus vero numerus, totáq; aqua non dicuntur, nisi translatione. Omnia vero dicuntur, de quibus omne tanquàm de vno, de his omnia, vt de diuisis, omnis hic numerus, omnes hæ vnitates.

De Mutilo. Cap. XXVII.

tex. 32. Vide auer. in Epi. tra. primo sub nomine de imperfecto

MVtilum dicitur quantorum nō quodcunque, sed & diuisibile, & totum illud sit oportet. Duo etenim non sunt mutila, altero ablato vno. non enim æquale mutilamen & reliquū vnquam est. nec omnino numerus vllus. substantiā nanq; manere oportet. si calix mutilus, adhuc oportet esse calicem, numerus vero nō amplius idem. Et ad hæc etiam, si partiū dissimilariū sint, nec hæc omnia, numerus etenim est, vt etiam dissimilares habeat partes, vtputa binarium & ternariū. Cæterum nihil omnino eorū, quorum positio differentiam non facit, mutilum est, vt aqua vel ignis: sed oportet talia esse, quę secundum substantiam positionem habent. Item continua, harmonia nanque & ex partibus dissimilaribus est, & positionem habet, mutila autem non fit. Et ad hæc nec

illa,

illa,quæ tota sunt cuiuscunq; particulæ priuatione,mutila sunt.nõ enim oportet,nec quæ principales ipsius substantiæ, nec vbicunq; existentes. vt si perforetur calix,non mutilus,sed si ansa,aut extremũ aliquod:homo quoque,non si carnem, aut splenem,sed si extremitatem: & hanc non omnem,sed quę tota ablata non habeat generationem:quare calui,non mutili.

De Genere. *Cap.* *XXVIII.*

Genus dicitur,hoc quidẽ,si generatio eorum, quæ eandẽ speciẽ habent,cõtinua sit,vtputa dicitur quousque genus hominũ sit, quia donec eorũ generatio continua sit.Hoc vero,à quo sint primo adesse mouẽte.ita enim Græci genere,alij vero Iones dicuntur : eò ꝙ illi quidem à Græco, hi vero ab Ione primo generante sunt, & magis qui à generante,quàm qui à materia.dicuntur etenim à fœmina genere,vt à Pyrrha. Item vt superficies figurarum superficialium genus, & solidum solidarũ,quæq; enim figurarum, hæc quidem superficies talis,illa vero solidum tale. hoc autẽ est,quod subiectũ differentiis est.Item,vt in rationibus quod primũ inest,quod dicitur in eo quod quid est,hoc genus,cuius differẽtiæ dicuntur qualitates.Genus itaq; toties dicitur.hoc quidem secundũ generationẽ continuã eiusdẽ speciei,hoc vero secundũ primũ mouẽs eiusdẽ speciei,hoc aũt vt materia. cuius enim differẽtia, & qualitas est,hoc est subiectũ quod dicimus materiam.Diuersa autẽ genere,quorũ primũ subiectũ diuersum est, & nõ resoluitur alterũ in alterum, nec ambo in idem,vtputa forma , & materia diuersa genere. Et quæcunq; secundũ diuersam figuram prædicationis entis dicũtur,quædã enim entium quid est significant, quædam autẽ quale

tex. 35. *Vide cõtra Zim.*

Diuersa genere.

quid, quędam vero vt est prius diuisum. nec enim hæc resoluuntur in inuicē, nec in vnū quiddam.

De Falso. *Cap.* XXIX.

tex. 34. FAlsum dicitur vno modo, vt res falsa. & huius, hoc quidem eò quòd nō componitur, aut quòd impossibile sit cōponi. quemadmodum dicitur diametrum esse cōmensurabilem, aut te sedere. horum enim illud quidem semper, hoc vero aliquando falsum est. sic enim nō entia hæc. Alio vero, quæcunq; sunt quidem entia, apta tamen natura sunt apparere, aut nō qualia sunt, aut quæ nō sunt, vt vmbra picturæ, & insomnia. hæc enim sunt quidem aliquid, sed nō sunt ea, quorū faciūt imaginationē. res itaq; falsę sic dicuntur, aut eò ꝙ non sunt, aut eò ꝙ imaginatio ab eis facta nō entis est. Oratio vero falsa prout falsa est, quæ nō entium est. vnde omnis oratio falsa alterius est, quàm eius, cuius est vera, vtputa quæ circuli, falsa trianguli. Cuiusq; vero oratio quodam modo quidem vna, quæ est ipsius quid erat esse, quodam modo vero multæ, quoniam idem quodam modo est ipsum, & ipsum passum. vt Socrates, & Socrates musicus. falsa vero oratio nullius est simpliciter oratio. Quare Antisthenes inscite putabat, nihil ducens dignū dici, nisi propria ratione vnū de re vna. ex quibus accidebat nō esse cōtradicere. fere autem, neque mentiri. est autem vnumquodq; dicere, non solum sua ratione, sed etiam ea, quæ alterius est, & falsæ quidem omnino, quodam autē modo etiam verè: quemadmodum octo dupla sunt, ratione dualitatis. Quædā igitur ita falsa dicuntur. Homo vero falsus; qui promptus tales eligit orationes, non propter aliquid aliud, sed propter idipsum, & qui aliis taliū orationū causa. quemadmodū res falsas esse dicimus

cimus, quæ falsam imaginationé faciunt. Vnde oratio, quæ apud Hippiā est,sophistica est,q̃ idé sit médax & verax.Eum nanque,qui potest mentiri,accipit vt mendace.hic vero sapiens & prudens est.itē eū,qui sponte prauus est,melioré ait. hoc aūt falsum per inductióné accipit.qui enim spōte claudicat,melior est eo,qui inuitus,claudicare dicés,pro imitari. nā si claudus sponte,esset peior fortassis,quemadmodū in moribus & hoc.

De Accidente. *Cap. XXX.*

Accidens dicitur,quod inest alicui,& quod verum est dicere,non tamen neque necessario, nec vtplurimū. vtputa si quis pro planta fodiens fossam,inuenit thesaurū. hoc itaq; accidens fuit fodiendi fossam, thesaurum inuenire. nec enim necessario hoc ex hoc,aut post hoc, nec vtplurimum,si quis plantet,thesaurum inuenit.musicus quoq; fuerit quispiā albus:sed cùm nec necessario,nec vtplurimū hoc fiat, accidés ipsum dicimus.Cùm igitur sit existens aliquid,& alicui, & horū quædam etiā alicubi,& quandoq;,quod vtcunq; existit quidem,sed non propter id hoc,aut nūc,aut hic accidés erit. nec itaq; vlla causa determinata accidētis est,sed quęcūq; cōtingit.hęc aūt indeterminata, vt abire in Æginam accidit, si nō propter hoc euenit,vt illuc iret,sed à tempestate pulsus,aut à latronibus captus.factū fuit igitur, & est ipsum accidens, sed secundum se, sed non secundum alterum. tempestas enim causa,vt iret,quò non nauigabat.hoc auté erat Ægina.Dicitur etiam aliter accidés,vt quecunque existunt in vnoquoq; secundum se,non existentia in substantia. vt triangulo duos rectos habere, & hæc quidem contingit sempiterna esse, illorum vero nihil.ratio autem huius in aliis.

tex. 35. Vide auer' in Epi.tra. primo.

se est,musicum vero secundum accidens.Eorum vero,quæ per se sunt;quædam secundum substantiam sunt:vt linea quantū quiddam.in definitione nanq;,quod quid est dicenti quantum quiddā inest:quædam passiones, & habitus huiuscemodi substantiæ sunt : vt multum & paucū, longum & breue,latum & strictum,profundum & humile,graue & leue, & cætera quoque huiuscemodi. Sunt autem magnum etiam & paruum, maius & minus,tam secundū se, quàm ad se inuicē dicta quanti per se passiones. transferuntur autē & ad alia ista nomina.Eorum autem,quæ secundū accidens dicuntur quanta, quoddam ita dicitur,vt prædictum est,quod musicum , & albū quantum est:eò q̄ illud,cui insunt,quantum quid est.Quędam,vt motus & tēpus. & hæc enim quanta quędam & continua dicuntur , eò q̄ illa diuisibilia sunt,quorum hęc sunt passiones.dico autem non quod mouetur, sed quo motum est.etenim quoniam illud quantum est,& motio est quanta.tempus autem ,,propter illam.

De Quali. Caput XIIII.

Tex.19. Vide auer. in Epi.tractа.1. sub cap.de Accidente.

QVale dicitur vno modo differentia substantiæ : vtputa quale animal homo , quoniam bipes,equus vero quadrupes.& circulus qualis quędam figura,quoniam absque angulis.est,tanquam differentia, quæ secūdum substantiam,qualitas sit, vno itaque modo qualitas dicitur substantiæ differentia. Alio, vt immobilia,& mathematica, veluti numeri quales quidā sunt,vt qui compositi : & non solum, qui ad vnū sunt, sed hi , quorum imitatio superficies & solidum.hi autem sunt , qui quoties quanti aut quoties quanti quoties. & omnino quod in substantia,prçter quantum existit:substantia nanque cuiusque

iusq; est quod semel vtputa ipsorũ sex, nõ qui bis vel ter, sed qui semel. sex enim semel sex sunt. Itẽ quęcũq; substantiarũ, quæ mouẽtur passiones, vt caliditas & frigiditas, albedo & nigredo, grauitas & leuitas, & quæcunq; similia, secundum quæ dicuntur alterari corpora, ipsis mutatis. Item secundum virtutem & malitiam, & omnino bonũ & malum. Fere itaq; secundum duos modos dici possit ipsum quale, & horum vnum maxime proprium. prima etenim qualitas substantię differentia est. huius autem pars, & quæ in numeris qualitas est. etenim differentia quædam substantiarum est. sed non aut eorũ, quę mouentur, aut non prout mouentur, hæc autem passiones eorũ, quæ mouentur, prout mouentur sunt, & motuum differentiæ. Virtus autem, & malitia passionum quædam partes sunt. differẽtias enim motus, & actionis quasdam manifestant secundum quas bene, vel male agunt, aut patiũtur ea, quę in motu sunt. Quod enim hoc modo potest moueri, aut agere, bonum: quod verò illo modo & cõtrario, prauũ. Maxime autem bonum & malũ significant qualitatem in illis, quæ animata sunt, & in illis maxime, quæ habent electionem. *Sex semel sex sunt.*

De Ad aliquid. *Cap.* *XV.*

AD aliquid dicuntur quædam, vt duplum ad dimidiam, & triplum ad tertiam partem, & omnino multiplex ad multiplicati partem, & excedens ad excessum. Quædã, vt calefactiuum ad calefactibile, & sectiuũ ad secabile, & omnino actiuũ ad passiuum. Quædam, vt mensurabile ad mensuram, & scibile ad sciẽtiam, & sensibile ad sensum. Dicuntur autem prima quidem secundũ numerũ, aut simpliciter, aut determinate ad eos, aut ad vnum. vtputa duplum quidem ad vnũ nu- *text. 20. Vide auer. in Epit. tracta. 1. sub ca. de Accidente.*

merus determinatus,multiplex vero ſecundũ numerũ ad vnũ,nõ tamen determinatũ,vt hũc, vel hũc. ſexquialterũ vero ad ſubſexquialterũ ſecũdum numerum ad numerũ determinatum. ſuperpatiens autem ad ſuppartientem ſecundũ indeterminatum,ſicuti multiplex ad vnum.excedens autem ad exceſſum,omnino indeterminatum ſecundum numerum.numerus enim commenſurabilis,ſecundum vero incommẽſurabilem numerũ dicitur. excedens enim ad exceſſum tantum eſt,& vltra. hoc vero indeterminatum eſt:quodcunque enim contingit, eſt aut æquale, aut non æquale.Hæc itaque ad aliquid omnia ſecundum numerum dicuntur, & numeri paſſiones ſunt. Et adhuc æquale, ſimile, & idem ſecundum alium modum. ſecundum vnum etenim omnia dicuntur.Eadem enim ſunt,quorum ſubſtantia vna.Similia vero,quorum qualitas vna.Æqualia autem quorum quantitas vna,ipſum vero vnum numeri principium & menſura.vnde hæc omnia ad aliquid dicuntur,ſecundum numerum quidem,non tamen eodem modo. Actiua vero, & paſſiua ſecundum actiuam & paſſiuam potẽtiam,& potentiarum actiones.vtputa calefactiuum ad calefactibile,quoniam poſſunt.& rurſus calefaciens ad id,quod calefit,& ſecans ad id, quod ſecatur, vt agentia.Eorum autem,quæ ſecundum numerum ſunt, non ſunt actiones, niſi quemadmodum in aliis dictum eſt,ſed ſecundum motũ actiones nõ exiſtunt.Eorum vero,quæ ſecundum potentiam, etiam ſecundum tempora iam dicuntur ad aliquid.veluti quod fecit, ad id,quod factum eſt:& id,quod facturum eſt,ad id,quod faciendum eſt. ſic enim pater quoq; filij pater dicitur.hoc enim fecit,at illud paſſum quid eſt.Itẽ quædã ſecũdum

priuationẽ potẽtiæ, vt impossibile: & quæcũq; ita dicuntur, vt inuisibile. Quæcunq; igitur secũdum numerũ, & potentiam ad aliquid dicuntur, cuncta sunt ad aliquid, eò quòd ipsum, quod est alterius dicitur ipsum, quod est, sed non eò quòd aliud ad illud. Mensurabile autẽ, & scibile, & intelligibile, eò quòd aliud ad illud dicitur. Nam intelligibile significat quòd eius est intellectus. Non est autem intellectus ad illud, cuius intellectus est. idẽ enim profecto bis dictũ esset similiter & visus cuiusdã est visus, non cuius est visus (etsi verũ est hoc dicere) sed ad colorem, aut aliquid aliud tale. illo vero modo bis idem diceretur, quòd visus est, cuius est visus. eorũ igitur, quæ per se ad aliquid dicuntur, quædam ita dicuntur, quædam si genera eorum talia sunt. vtputa Medẽdi ars eorum est, quę ad aliquid sunt, quoniã genus eius scientia videtur eorũ esse, quæ ad aliquid sunt. Item secundũ, quæ ad aliquid dicuntur ea, quæ illa habent. vt æqualitas, quoniam ipsum æquale: & similitudo, quoniã & ipsum simile. Aliqua vero secundũ accidẽs dicuntur. vt homo aliquid. quoniã accidit ei duplo esse. hoc autem eorũ est, quę ad aliquid sunt. aut albũ, si eidẽ accidit duplo, & albo esse.

De Perfecto. Caput XVI.

Perfectum dicitur vno quidem modo, extra *text.21.* quod non est vllam accipere particulam, *Vide auer.* vtputa tempus ipsum, vniuscuiusque perfe- *in Epi.tra-* ctum est, extra quod non est vllum accipere tem- *cta.1.* pus, quod pars huius temporis sit. Et quod secundum virtutem, & quod est eius, quod bene, non habens excessum ad genus. vt perfectus musicus, & perfectus tibicen, cum secundum propriæ virtutis speciem in nullo deficiãt. Ita etiam in malis transferentes dicimus calumniatorem perfec-

perfectum, & furem perfectum, quoniã etiã bonos eos appellamus, vtputa furẽ bonum, & calumniatorem bonũ. Virtus quoq; quędã perfectio
Nota hic clari magnitudinẽ virtutis idem 10. huius tex. 13.
est vnum quodq; namq; tunc perfectum est cunctáq; substantia tunc perfecta, cum secundũ speciem propriæ virtutis nulla desit particula magnitudinis naturalis. Item quibus finis studiosus est, ea perfecta dicuntur. etenim secundũ quod habent finem, perfecta dicuntur. Quare cùm finis vltimorũ quippiam est, ad praua quoq; transferentes, dicimus perfecte interemptũ esse, & perfecte corruptũ esse, cùm nil corruptionis, aut mali desit, sed in vltimo sit. propter quod & mors metaphorice dicitur finis, quoniam vltima. finis autem & quod cuius gratia, vltimũ. Quæcunq; igitur per se perfecta dicuntur, toties dicuntur. Quędam, eò q̧ secundũ bene in nullo deficiunt, nec habent in aliquo genere excessum, nec est quicquam extra. Quædã, eò q̧ omnino in vnoquoque genere excessum non habent, nec quicquam est extra. Cętera vero iam secundũ ipsa, eò q̧ aut tale faciunt, aut habent, aut conueniũt, aut tali aut aliquo alio modo ad ea, quæ primo dicta sunt, perfecta dicuntur.

De Termino. *Cap. XVII.*

Tex. 22. **Extremũ*

TErminus * dicitur, quod vltimũ cuiusque est, extra quod nihil est accipere primũ, & intra quod omnia primum. Et quod magnitudinis forma, aut magnitudine habentis. Et cuiusq; finis. tale vero est, ad quod motus & actus, & non à quo. quandoq; autẽ ambo, & à quo, & ad quod. Et cuius causa. Et substantia vniuscuiusque, ac quod quid erat esse vnicuiq;. cognitionis enim hoc terminus est, q̧ si cognitionis, rei quoque est. Quare patet quòd quoties dicitur principium, toties etiam

etiam terminus, & adhuc amplius. principium nanque terminus quidam: sed non omnis terminus principium.

De Secundum quod. *Cap. XVIII.*

Secundum quod multipliciter dicitur. Vno modo, forma & substantia cuiusq; rei, vt secundũ quod bonus, ipsum bonũ. Alio, in quo primo fieri aptum est, vt color in superficie. Quod igitur primo dictũ est secundum quod ipsa forma est. secundo vero, tanquam cuiusq; materia, & primum cuiusq; subiectum. Et omnino ipsum secundum quod, toties dictũ erit, quoties dicitur causa. secundum quod enim venit, aut qua causa venit dicitur, & secundum quod paralogizatum, siue syllogizatum est, & quæ syllogismi, siue paralogismi causa est. Item secundũ quod dicitur, quod secundum positionem est. secundum quod stetit, aut secundum quod vadit. etenim hęc omnia positionem & locum significant. Quare & secundum se multipliciter vt dicatur necesse est. Vno nanq; modo secundum se est quod erat esse cuilibet. vt Callias, & quod quid erat esse Calliam. Alio vero, quæcunq; in eo quod quid est insunt. vtputa Callias secundum se animal est. in ratione enim animal inest. Callias enim quoddã animal est. Item si in seipso primo suscepit, aut in aliquo sui. vtputa superficies alba secundum se, & homo secundum se viuens. anima nanq; pars quædam hominis est in qua prima ipsum viuere est. Item cuius non est aliqua alia causa. hominis nanque multæ causæ sunt, animal, bipes: attamen secundum se homo est homo. Item quæcunque soli, prout soli insunt. quare quod * separatum est, secundum se est.

Tex. 23.

Vide auer. in Epi. tra. 1. sub cap. de Essẽtia.

* *a. l. coloratum.*

De

De Dispositione. Cap. XIX.

Tex. 24. DIspositio dicitur ordo partes habētis, aut secundum locum, aut secundū potentiam, aut secundum formam. positionem enim quandam esse oportet, sicut ipsum etiam dispositionis nomen significat.

De Habitu. Cap. XX.

tex. 25. HAbitus autem dicitur vno modo, tanquam quidam habētis, & habiti actus, sicuti actio quædam aut motus. nam cum hoc quidē efficit, illud vero fit, est media effectio. ita & habentis vestem & vestis habitæ est medius habitus. Hunc itaque habitum, ꝙ non contingit habere manifestum est. in infinitū enim progrederetur, si habiti esset habitum habere. Alio modo habitus dicitur dispositio, secundum quam bene vel male disponitur, dispositū, & aut secundum se, aut ad aliud, vt sanitas quidam habitus est. dispositio etenim talis est. Item habitus dicitur, si particula talis dispositionis sit. quare partium quoque virtus quidam habitus est.

De Passione. Cap. XXI.

Tex. 26. PAssio dicitur vno quidem modo qualitas, secundum quam alterari cōtingit, vt album & nigrum, dulce & amarum, grauitas & leuitas, & quæcūque alia similia. Alio modo horum actiones, & iam alterationes. Item harum magis, quæ noxiæ alterationes, & motus, & maxime quę tristes & noxiæ sunt. Item calamitatum & tristium magnitudines passiones dicuntur.

De Priuatione. Cap. XXII.

Vide auer. in Epi. tra. primo. PRiuatio dicitur vno modo, si non habeat aliquid eorum, quæ apta sunt haberi, etiam si ipsum non sit natura aptum habere. vt planta dicitur

citur oculis priuari. Alio modo, si cũ aut ipsum, aut genus eius aptum habere sit, non habeat, vt puta aliter cæcus homo visu priuatur, & aliter talpa: hæc quidem secundum genus, ille vero secundum se. Item si cùm aptum sit, & quando sit aptum habere, non habeat. cæcitas nanque priuatio quędam est. cæcus autem non secundum omnem ætatem, sed si, in qua aptus est habere, nõ habet. Similiter si in quo, & secundum quod, & ad quod, & quemadmodũ natura aptus sit, non habeat. Item violenta cuiusq; ablatio priuatio dicitur. Et quoties negationes ab IN, vel simili negatione incipientes dicuntur, toties etiam priuationes dicentur. Inæquale nanq; dicitur, eò quòd non habeat ęqualitatem, aptum existens habere. inuisibile vero, eò q; non habeat omnino colorem, & quod exiguo. & impes, eò q; & nõ habeat omnino pedes, & quòd debiles. Item cùm parum quid habeat. vt cùm dicimus * exossem, hoc autem est, eò quòd exile quiddam habet. Item, cùm non facile, aut non bene. vt insecabile, non solum eò quòd non secetur, sed etiam eò quòd non facile, nec bene. Item, cùm omnino non habeat. cæcus nanque dicitur non qui vnoculus est, sed qui vtriusque oculi visu caret. Quare non omnis, bonus vel malus, aut iustus vel iniustus, sed etiã intermedium est. *innucleosum.

De Habere. Cap. XXIII.

HAbere multipliciter dicitur: Vno modo, cùm quid secundum suam naturam, aut suam inclinationem agat: quare dicitur quòd febris hominem habet, & tyranni ciuitates, & induti vestem. Alio modo, in quo quid tanquam susceptiuo existit, vt æs habet statuæ formam, & corpus *Tex. 28.*

ægrit

ægritudinem. Alio modo, vt continens ea, quæ contenta sunt. in quo nanq; contentum quiddam est, haberi ab eo dicitur. vt vas habere humidum dicimus, & vrbem homines, & nauem nautas. sic & totũ partes habet. Item quod prohibet aliquid secundum suam inclinatione moueri, aut agere, habere dicitur hoc ipsum, vt & columnæ imposita onera. & vt Poëtæ Atlantem faciũt cælum habere, tanquam, nisi ipse teneret, casurum super terram, vt quidam Physiologorum tradunt. Hoc autem modo & continens dicitur, quę continet habere, tanquam separaretur secundum suam inclinationem vnumquodque. In aliquo etiam esse similiter & consequenter, sicuti habere dicitur.

De Ex aliquo. *Cap. XXIIII.*

tex. 29. EX aliquo esse vno modo dicitur ex quo, vt ex materia est, & hoc dupliciter, aut secundum primum genus, aut secundũ vltimam speciem. vt puta omnia liquabilia quodam modo quidé ex aqua sunt, quodam modo vero ex ære statua est. Vno modo dicitur ex primo mouente principio. vt ex quo pugna? ex conuicio: quia hoc pugnæ principiũ. Vno modo ex composito ex materia, & forma. sicuti ex toto partes, & versus ex Iliade, & lapides ex domo. finis nanque ex forma: perfectum vero, quod habet finé. Quædam vero tanquam ex parte forma, vt homo ex bipede, & syllaba ex elemento. aliter nanque hoc, atque statua ex ære. ex sensibili nanq; materia cõposita substantia est. forma quoque ex materia. Quædam itaq; ita dicuntur. quædam, si quis horum modorum secundũ aliquam partẽ fit. vt ex patre & matre proles, & ex terra plantæ, quia ex aliqua eorũ parte. Vno modo, post quod tempore, vt ex die nox, & ex sereno tempestas, quoniam hoc post illud.

illud. Horum autem quædam, eò q; habent mutuam transmutationem, ita dicuntur, sicuti & quæ nunc dicta sunt. quædam, eò quòd solum secundum tempus consequentur. vt ex æquinoctio facta est nauigatio, quoniam post æquinoctium facta est. & ex Bacchanalibus Thargelia, quia post Bacchanalia. *thargelia, ludi in honorē Apollinis.*

De Parte. Cap. XXV.

PArs dicitur vno quidem modo, in quod quoquo modo quantū diuidi potest. semper enim quod à quanto, prout quantum, aufertur, pars illius dicitur, vt duo pars trium quodam modo dicitur. Alio modo, ex his ea duntaxat, quę metiuntur. quare duo quodam modo quidem sunt pars trium, quodam modo vero non. Item in quæ forma absque quanto diuidi potest, hęc quoque partes eius dicūtur. quare species generis aiunt partes esse. Item in quę aliquid diuiditur, aut ex quibus totum componitur, aut ipsa forma, aut quod formā habet. vt sphæræ aheneæ, aut ahenei cubi & ipsum æs pars, hoc autē est materia, in qua forma, & angulus pars. Item quæ in ratione vnumquodq; significante sunt, hæc quoque pars totius sunt. quare genus pars etiam speciei dicitur. aliter vero species generis pars est. *tex. 30. Vide auer. in Epi. tra. primo.*

De Toto. Cap. XXVI.

TOtum dicitur, cuius nulla pars eorum abest, ex quibus totum natura dicitur. Et quod continet contenta, vt vnum quid illa sint. hoc autem dupliciter. aut enim vt vnumquodque vnum, aut ex his illud vnū. ipsum enim vniuersale, & quod omnino vt totū quippiam ens dicitur, hic est vniuersale, vt multa continens, eò quòd de singulis prædicatur, & vnum omnia sunt singula. vt homo, equus, Deus, quoniam omnia animalia. Cęte *tex. 31. Vide auer. in Epi. tra. primo.*

rum cõtinuum & finitum, cùm è pluribus inexistentibus vnum quid sit, maxime quidem potentia, non actu. horũ autem ipsorũ, magis quæ natura, quam arte talia sunt: sicut & de vno dicimus, tanquam totalitas vnitas quædam sit. Item, cùm quantum habeat principiũ medium, & vltimum, quorumcũq; positio nõ facit differentiam, omne dicitur: quorumcunq; vero facit, totum: quæ autẽ ambo facere contingit, & omne, & totũ. Sunt autem hæc, quotum natura quidem eadem manet in transpositione forma vero minime, vt cæra, & vestis. etenim totum & omne dicuntur, ambo nanque habent. Aqua vero, & quęcunque humida, ac numerus, omne quidem dicuntur: totus vero numerus, totáq; aqua non dicuntur, nisi translatione. Omnia vero dicuntur, de quibus omne tanquàm de vno, de his omnia, vt de diuisis, omnis hic numerus, omnes hæ vnitates.

De Mutilo. Cap. XXVII.

tex. 32. Vide auer. in Epi. tra. primo sub nomine de imperfecto

Mutilum dicitur quantorum nõ quodcunque, sed & diuisibile, & totum illud sit oportet. Duo etenim non sunt mutila, altero ablato vno. non enim æquale mutilamen & reliquũ vnquam est. nec omnino numerus vllus. substantiã nanq; manere oportet. si calix mutilus, adhuc oportet esse calicem, numerus vero nõ amplius idem. Et ad hæc etiam, si partiũ dissimilariũ sint, nec hæc omnia, numerus etenim est, vt etiam dissimilares habeat partes, vtputa binarium & ternariũ. Cæterum nihil omnìno eorũ, quorum positio differentiam non facit, mutilum est, vt aqua vel ignis: sed oportet talia esse, quę secundum substantiam positionem habent. Item continua, harmonia nanque & ex partibus dissimilaribus est, & positionem habet, mutila autem non fit. Et ad hæc nec

illa,

illa, quæ tota sunt cuiuscunq; particulæ priuatione, mutila sunt. nō enim oportet, nec quæ principales ipsius substantiæ, nec vbicunq; existentes. vt si perforetur calix, non mutilus, sed si ansa, aut extremū aliquod: homo quo que, non si carnem, aut splenem, sed si extremitatem: & hanc non omnem, sed quę tota ablata non habeat generationem: quare calui, non mutili.

De Genere. Cap. XXVIII.

GEnus dicitur, hoc quidē, si generatio eorum, quæ eandē speciē habent, cōtinua sit, vtputa dicitur quousque genus hominū sit, quia donec eorū generatio continua sit. Hoc vero, à quo sint primo adesse mouēte. ita enim Græci genere, alij vero Iones dicuntur: eò ꝙ illi quidem à Græco, hi vero ab Ione primo generante sunt, & magis qui à generante, quàm qui à materia. dicuntur etenim à fœmina genere, vt à Pyrrha. Item vt superficies figurarum superficialium genus, & solidum solidarū, quæq; enim figurarum, hæc quidem superficies talis, illa vero solidum tale. hoc autē est, quod subiectū differentiis est. Item, vt in rationibus quod primū inest, quod dicitur in eo quod quid est, hoc genus, cuius differētiæ dicuntur qualitates. Genus itaq; toties dicitur. hoc quidem secundū generationē continuā eiusdē speciei, hoc vero secundū primū mouēs eiusdē speciei, hoc aūt vt materia. cuius enim differētia, & qualitas est, hoc est subiectū quod dicimus materiam. Diuersa autē genere, quorū primū subiectū diuersum est, & nō resoluitur alterū in alterum, nec ambo in idem, vtputa forma, & materia diuersa genere. Et quæcunq; secundū diuersam figuram prædicationis entis dicūtur, quædā enim entium quid est significant, quædam autē quale

tex. 35. Vide cōtra Zim.

Diuersa genere.

quid,quędam vero vt est prius diuisum.nec enim hæc resoluuntur in inuicē, nec in vnū quiddam.

De Falso. Cap. XXIX.

tex. 34. FAlsum dicitur vno modo,vt res falsa,& huius,hoc quidem eò quòd nō componitur, aut quòd impossibile sit cōponi. quemadmodum dicitur diametrum esse cōmensurabilem,aut te sedere.horum enim illud quidem semper,hoc vero aliquando falsum est. sic enim nō entia hæc. Alio vero,quæcunq; sunt quidem entia , apta tamen natura sunt apparere,aut nō qualia sunt,aut quæ nō sunt,vt vmbra picturæ,& insomnia.hæc enim sunt quidem aliquid,sed nō sunt ea , quorū faciūt imaginationē. res itaq; falsę sic dicuntur, aut eò ꝙ non sunt,aut eò ꝙ imaginatio ab eis facta nō entis est.Oratio vero falsa prout falsa est, quæ nō entium est.vnde omnis oratio falsa alterius est,quàm eius,cuius est vera,vtputa quæ circuli,falsa trianguli.Cuiusq; vero oratio quodam modo quidem vna , quæ est ipsius quid erat esse, quodam modo vero multæ,quoniam idem quodam modo est ipsum,& ipsum passum.vt Socrates,& Socrates musicus.falsa vero oratio nullius est simpliciter oratio. Quare Antisthenes inscite putabat,nihil ducens dignū dici,nisi propria ratione vnū de re vna. ex quibus accidebat nō esse cōtradicere.fere autem,neque mentiri.est autem vnumquodq; dicere,non solum sua ratione , sed etiam ea,quæ alterius est,& falsæ quidem omnino,quodam autē modo etiam verè: quemadmodum octo dupla sunt,ratione dualitatis. Quædā igitur ita falsa dicuntur. Homo vero falsus , qui promptus tales eligit orationes, non propter aliquid aliud,sed propter idipsum , & qui aliis taliū orationū causa. quemadmodū res falsas esse di-

cimus

cimus, quæ falsam imaginationẽ faciunt. Vnde oratio, quæ apud Hippiã est, sophistica est, q̃ idẽ sit mẽdax & verax. Eum nanque, qui potest mentiri, accipit vt mendace. hic vero sapiens & prudens est. itẽ eũ, qui sponte prauus est, meliorẽ ait. hoc aũt falsum per inductionẽ accipit. qui enim spõte claudicat, melior est eo, qui inuitus, claudicare dicẽs, pro imitari. nã si claudus sponte, esset peior fortassis, quemadmodũ in moribus & hoc.

De Accidente. Cap. XXX.

ACcidens dicitur, quod inest alicui, & quod verum est dicere, non tamen neque necessario, nec vtplurimũ. vtputa si quis pro planta fodiens fossam, inuenit thesaurũ. hoc itaq; accidens fuit fodiendi fossam, thesaurum inuenire. nec enim necessario hoc ex hoc, aut post hoc, nec vtplurimum, si quis plantet, thesaurum inuenit. musicus quoq; fuerit quispiã albus: sed cùm nec necessario, nec vtplurimũ hoc fiat, accidẽs ipsum dicimus. Cùm igitur sit existens aliquid, & alicui, & horũ quædam etiã alicubi, & quandoq;, quod vtcunq; existit quidem, sed non propter id hoc, aut nũc, aut hic accidẽs erit. nec itaq; vlla causa determinata accidẽtis est, sed quęcũq; cõtingit. hęc aut indeterminata, vt abire in Æginam accidit, si nõ propter hoc euenit, vt illuc iret, sed à tempestate pulsus, aut à latronibus captus. factũ fuit igitur, & est ipsum accidens, sed secundum se, sed non secundum alterum. tempestas enim causa, vt iret, quò non nauigabat. hoc autẽ erat Ægina. Dicitur etiam aliter accidẽs, vt quęcunque existunt in vnoquoq; secundum se, non existentia in substantia. vt triangulo duos rectos habere, & hæc quidem contingit sempiterna esse, illorum vero nihil. ratio autem huius in aliis.

tex. 35. Vide auer' in Epi. tra. primo.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER SEXTVS.

SVMMÆ LIBRI.

In Prima declaratur, de quo ente prima Philosophia consideret, ex distinctione considerationis,& modi definiendi aliarum scientiarum,quarum hic fit diuisio.

In Secunda declarantur quędam entis species,quæ ab hac scientia secluduntur.

Summa Prima.

tex. 1. PRINCIPIA, & causæ entium quæruntur.& patet,ꝙ prout entia sunt. Est etenim aliqua sanitatis,bonæq; habitudinis causa.mathematicorum quoque principia,elementa,& causæ sunt, & simpliciter omnis intellectualis scientia, siue aliquo modo intellectu particepas,circa causas, & principia, aut certiora, aut simpliciora est. Attamen hæ omnes, circa vnum quid, & quoddam genus circunscribentes,de eo tractant,sed non de ente simpliciter, nec prout ens est, neque ipsius quid est vllam rationem faciunt:sed ex hoc, quædam sensu illud manifestum facientes, quædam suppositione ipsum quid est accipientes, consequenter ea, quæ per se generi insunt,circa quod sunt,

sunt, aut magis necessario, aut debilius demonstrant. Quare manifestum est non esse demonstrationem substãtiæ, ipsiúsue quid est ex ipsa inductione, sed alium aliquẽ manifestationis modum. Similiter autem nec si est, aut nõ est genus, circa quod tractant, quicquam dicunt, eo quod eiusdem mentis est & ipsum quid est manifestare, & si est hoc. Cùm autem Naturalis etiam circa quoddam entis genus scientia sit (etenim circa talem substantiam est, in qua principium est motus, & status, qui in ea est) patet quòd nec actiua, nec factiua est. Factiuarũ etenim in faciente principium est, aut intellectus, aut ars, aut aliqua potentia. actiuarum vero in agente electio. idem enim agibile & eligibile. Quare, si omnis intellectus, aut actiuus, aut factiuus, aut speculatiuus est: Naturalis speculatiua quædã profecto est. sed speculatiua circa tale ens, quod possibile moueri, & circa substantiam secundum rationẽ vt plurimum inseparabilem solum est. ¶ Oportet autem vt non lateat, quomodo ipsum quid erat esse, & ratio sit. nam absque hoc quærere, nihil est facere. Eorum igitur quæ definiuntur, & ipsorum quid est, quædam quidem ita sunt, vt ipsum simum, quædam, vt ipsum concauũ. differunt autem hæc, quoniam simum quidem vnà acceptũ est cum materia: est enim simum cõcauus nasus, concauitas vero absque materia sensibili. Si cuncta igitur naturalia ita, vt simum dicuntur, vt nasus, oculus, facies, caro, os, omnino animal: foliũ, radix, cortex, omnino plãta (nullius enim eorum ratio absque motu, sed semper habet materiam) manifestum est quomodo in naturalibus oportet ipsum quid est quærere, & definire. & cur etiã de quadam anima speculari Naturalis est, quæcũq;

tex. 2.

Eorũ quæ definiũtur et ipsorum q͂d est, quædã sunt vt simũ, quædã, vt concauũ. Idẽ 2. ph. 19. & 3. de anima 35. & 7. Meta. 34. Vide duas cõtra. Zim.

non sine materia. Quòd igitur Naturalis specula tiua est, ex his patet. sed & Mathematica specula tiua est. verum si immobilium & separabilium, adhuc non est manifestum. quòd autem aliqua mathematica prout immobilia, & prout separabilia sunt speculatur, dilucidum est. Quòd si quippiam est immobile, & perpetuum, & separabile, patet quòd speculatiuæ est cognoscere, & non Naturalis: de mobilibus nanque quibusdam Naturalis est, nec Mathematicæ, sed prioris ambabus. etenim circa inseparabilia quidem, sed non immobilia. ipsius vero Mathematicæ nõnullæ sunt circa immobilia quidem, non tamen separabilia fortasse, sed vt materia. Prima vero etiam circa separabilia & immobilia. Necesse autem est omnes quidem causas perpetuas esse, maxime vero has. hæ etenim causæ manifestius diuinorũ sunt. Quare tres vtiq; erunt speculatiuæ Philosophiæ, Mathematica, Naturalis, Theologia. Manifestũ est enim quod, sicubi diuinum existit, in tali natura existit. & honorabilissimam oportet circa honorabilissimum genus esse. speculatiuæ itaque aliis scientiis præponendæ sunt, hæc vero speculatiuis. ¶ Dubitauerit etenim aliqs, vtrũ prima Philosophia vniuersalis sit, an circa aliquod genus, & vnam naturã. Non enim idem modus est atq; in Mathematicis, sed Geometria quidẽ, & Astrologia circa quandam naturam sunt, illa vero vniuersaliter omnibus communis est. Si igitur non est aliqua alia substantia præter eas, quæ natura consistunt. Naturalis profecto prima scientia est. Quòd si est aliqua substãtia immobilis, hęc prior, & Philosophia prima, & vniuersalis sic, ꝙ prima. Et dignum est quęrere vtrum prima Philosophia sit vniuersalis, aut alicuius generis, aut vnius naturæ.

Idẽ 3. Met. t. cõ. 3. et 7. Met. c. 35. et 2. Ph. 18 & 1. de anima 17. & 2. Ph. 71.

Scientiarũ speculatiuarum diuisio.

honorabilissimã scientiam oportet circa honorabilissimum genus esse. Idẽ 1. de anima t. primo. tex. 3.

Nisi est et aliqua substantia præter naturales, Naturalis sciẽtia esset prima.

turæ. Non enim est vna species, neque in sciétiis Mathematicis etiam, sed Geometria, & Astrologia sunt alicuius naturæ, & scientia vniuersalis est communis omnibus. Si igitur non fuerit substantia aliqua alia à substantiis existentibus natura, tunc prima sciétia est Naturalis. Et si aliqua substantia immobilis fuerit, illa erit primum, & scientia eius erit prima Philosophia, vniuersalis etiam. ¶Et de ente prout ens est, ac quid est, & quæ ei insunt, prout ens est, speculari huius est. *tex. 4.*

SVMMA SECVNDA.

Declarãtur quædam entis species, quæ ab hac scientia secluduntur.

Dari ens per accidens, quidque illud sit. Cap. I.

SED cùm ens illud, quod simpliciter dicitur, multipliciter dicatur, quorum vnum quidem erat, quod secundum accidens, aliud vero, quod vt verum, & non ens vt falsum: præter hæc auté sunt prædicationis figuræ, vt quid, quale, quantũ, vbi, quando, & si quid aliud hoc modo significat: ité præter hæc omnia, quod potétia, & actu: cùm itaque ens multipliciter dicatur, primo de eo, quod secundum accidens est, dicẽdum, quod nulla circa illud speculatio est. Signum autem, quod nulli scientiæ curæ est illud, neque actiuæ, neque factiuæ, neque speculatiuæ. Nec enim qui facit domũ, facit simul quæ accidunt domui factæ. infinita nanque sunt. quibusdam enim delectabilem, quibusdam noxiam, quibusdam vtilem nihil prohibet factam esse, &, vt ita dicam, ob eas res omnes esse aliam, quarum nullius factiua est ædificatiua simili modo. Nec Geometra ea, quæ ita figuris

accidunt, speculatur, nec si diuersus triangulus duos rectos habens. & hoc rationabiliter contingit. nam quasi nomine solum ipsum accidens est. Quare Plato non male quodammodo circa Sophisticam ipsum non ens applicuit. Sophistarum etenim rationes circa accidens, vt ita dicam, maxime omnium sunt. vtrum diuersum an idem musicum & grammaticum, & musicus Coriscus ac Coriscus, & si omne, quod est, non autem semper factum est, quare si musicus existens grammaticus factus est, & grammaticus existens musicus, & quæcunque aliæ orationum tales sunt. Videtur etenim accidens propinquum quiddam esse non enti. hoc autem ex his etiam orationibus manifestum est. eorum etenim, quæ alio modo se habent, est generatio & corruptio: eorum autem, quæ secundum accidens, non est.

tex. 5. ¶ Attamen dicendum est amplius de accidente, quoad possibile est, quænam eius natura sit, & ob quã causam est. simul autem patebit, & cur eius scientia non est. Cùm igitur in entibus sint quædam semper similiter se habentia, & ex necessitate, non ea, quæ secundum vim dicitur, sed quam dicimus, eò quòd non contingit aliter, quædam ex necessitate quidem non sunt, nec semper, sed vtplurimũ, hoc principium & huius causa est, vt accidens sit. Quodcunque enim non semper, neque vtplurimum est, hoc dicimus accidens esse. vtputa, si sub cane tempestas & frigus factum fuerit, hoc dicimus accidisse, non si æstus aut calor. quoniam hoc quidem semper, aut vtplurimum, illud vero non. hominem quoque album esse accidit: nec enim semper, nec vtplurimum. animal vero non secundum accidens. & Fabrum sanitatẽ fecisse, accidens est, quoniam non est aptus ad sanitatẽ

faci

faciendam Faber, sed Medicus, verum accidit Fabrum esse Medicum. Cocus etiam voluptati intentus facit quicquam salubre, sed non secundũ pulmentariam. vnde dicimus ꝙ accidit, & quodammodo quidem facit. simpliciter vero minime. Illorum etenim aliæ quandoque factiuæ potentiæ sunt, horum vero nulla ars, nulláq; potentia determinata est, eorum enim, quæ secundum accidens aut sunt, aut fiunt, causa quoque secundum accidens est. Quare cùm non omnia ex necessitate, & semper, aut sint, aut fiant, sed multa vtplurimum, necesse est esse, quod secundum accidens est. vtputa nec semper, nec vtplurimum albus musicus est. cùm autem aliquando fiat, secundum accidens erit. quòd si non, cũcta ex necessitate erũt. Quare materia erit causa contingens eius, quod aliter accidit, quàm illud, quod vtplurimum est. *Principium* autem hoc sumendum est, vtrum nihil *est*, quod nec semper, nec vtplurimum, an hoc impossibile. Præter hæc igitur aliquid est, quod vtcunque contingit, & secundum accidens. Sed vtrum, quod vtplurimum, quódue semper nulli inest, an aliqua sunt sempiterna, de his sanè posterius considerandum est. ¶ Quòd autem non est accidentis scientia patet. Omnis enim scientia eius est, quod aut semper, aut vtplurimũ est. quomodo enim discet, aut alium docebit? oportet enim vt determinentur, aut per semper, aut per vtplurimum. vtputa febricitanti proficuum melicratum est vtplurimum. Quod vero præter hoc est, non habebit dicere quando non, vt in nouilunio. nam etiam in nouilunio aut semper, aut vtplurimum, accidens vero præter hæc est. ¶ Quid itaque accidens est, & ob quam causam, & quod non est eius scientia, dictum est. Quòd autem sint *tex. 6.* *tex. 7.*

principi

principia & causæ generabiles, & corruptibiles, absque eo quod generentur, & corrumpantur, manifestũ est. Etenim si non hoc, ex necessitate omnia erunt, si eius, quod generatur, & corrumpitur non secundum accidẽs causam aliquam necesse sit esse. Vtrum enim erit hoc, an non? Si hoc, fiet, sin vero non, minime. hoc verò, si aliud, & hoc modo videlicet (tempore semper dempto à tempore finito) deuenies vsque ad nunc. quare hic morietur ægritudine, aut vi, si exiuerit, hoc autem, si aliud. & sic deueniet ad id, quod nunc est, aut aliquid eorum, quæ facta sunt. vtputa, si sitiuerit. hoc vero, si comederit acria. hoc vero aut est, aut non. quare necessario morietur, aut non morietur. Similiter & si quis ad iam facta ascẽderit, eadem ratio est. iam enim hoc in aliquo est. dico autem quod factum est. ex necessitate ergo erunt omnia futura, vt mori viuentem: iam enim aliquid factum est, vtputa contraria in eodem corpore. sed si ægritudine aut vi, nondum, sed si hoc factum fuerit. Patet igitur quòd vsque ad aliquod vadit principium: hoc vero nõ amplius ad aliud. erit igitur hoc eius, quod vtcunq; contingit, causaque generationis eius nulla. Sed in quale principium, & qualem causam talis reductio est. Vtrũ vt ad materiam, an vt ad cuius gratia, an vt ad mouens, maxime considerandum est. De eo itaque, quod secundum accidens est, dimittatur: determinatum enim sufficienter est.

De ente vero, & falso: omittendúmque esse ens per accidens, verúmque ac falsum: ac de ente vt ens est considerandas esse causas, ac principia.

Caput II.

tex. 8. QVod autem tanquam verum ens, & non ens vt falsum, quoniam circa compositionem, & diui

& diuiſionem eſt; & omnino circa partitionem contradictionis. verum etenim affirmationem in compoſitis habet, negationem vero in diuiſis, falſum vero huius partitionis contradictioné. Quo autem modo quod ſimul, aut quod ſeparatim eſt intelligere accidit, alia ratio eſt. dico auté quòd ſimul, & quòd ſeparatim, vt non conſequenter, ſed vnum quid fiat. Non enim eſt falſum, & verum in rebus (vt quod bonum verum, quod vero malum falſum) ſed in méte. quæ vero circa ſimplicia & circa ea, quæ quid ſunt, non quidem ſunt in mente. Quæcunque igitur ſpeculari oportet circa id, quod ita ens & non ens eſt, poſterius perſcrutandum eſt. Cùm autem compoſitio, & diuiſio in mente, nõ in rebus ſit: quod autem ita eſt, diuerſum à proprie dictis, ens eſt: aut enim quod quid eſt, aut quod quale, aut quod quantum, aut ſi quid aliud copulat, aut diuidit mens: quod quidé tanquam accidens, & vt verum ens, omittendũ eſt. cauſa enim illius quidem determinata, huius vero, mentis aliqua paſſio. & ambo circa reliquũ entis genus, & non extra oſtendunt eſſe aliquam entis naturam. Propter quod hæc quidem prætereantur, conſiderandæ autem ſunt ipſius entis cauſæ, & principia, prout ens eſt. Manifeſtum autem eſt in his, quæ determinauimus de eo, quoties vnumquodque dicitur, quòd ens multipliciter dicitur.

Ariſtotelis libri Sexti Finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM.

LIBER SEPTIMVS.

SVMMAE LIBRI.

In Prima proponit de Substantia agendum esse, cùm sit primum entium.
In Secunda agit de ipsa substantia.

SVMMAE PRIMAE

Substantiam multis modis entium omnium primum esse. Cap. I.

Tex. 1. * a. l. eo quod multipliciter. * hoc aliquid Vide Auer. in Epito. tracta. 2.

ENS multipliciter dicitur, quemadmodum in his, quæ de * quoties prius diuisimus. significat enim aliud quidem quid est, & * quod quid, aliud vero quod quale, aut quantum, aut singula aliorum, quæ ita prædicantur. Ens dicitur multis modis, vt prius diximus in sermone, in quo diximus quot modis dicitur aliquid. quoddam enim significat quid est aliquid, & quod est hoc, & quoddã significat quod est quale, aut quantum, aut aliud eorum, quæ prædicantur in sermone secundum hunc modum.

Text. 2. ¶Cùm autem ens toties dicatur, patet primũ horũ ens esse ipsum quid est, quódque substantiam significat. cùm enim dicimus quale quippiã hoc, aut bonũ dicimus, aut malũ, sed nõ tricubitũ, aut hominẽ. cùm autẽ quid est, non album

bum, nec calidum, nec tricubitum, sed hominem aut deum. Cætera vero entia dicuntur, eò quòd *vere entis quædam sunt quantitates, quædam qualitates, quædam passiones, quædam aliquid aliud tale. ¶ Vnde dubitauerit aliquis, vtrum ipsum ambulare, & sanũ esse; ac sedere, & vnumquodque horum ens an non ens est, similiter & de quocunque cæterorum similium. nihil enim horum est per se natura aptum, neque possibile à substantia separari: sed magis, siquidem ambulãs entium aliquid: & sedens, & sanum. hæc autem magis entia apparent, quoniam subiectum eis determinatum est. hoc autem substantia, & singulare est, quod in tali prædicatione apparet. bonum enim, aut sedens absque hoc non dicitur. patet igitur quòd propter hanc illorum quoque singula sunt. ¶ Quare quod primo est ens, & non aliquod ens, sed simpliciter ens, substantia. Multis igitur modis primum dicitur, attamen substantia & ratione, & cognitione, & tempore, & natura omnium primum est. aliorum enim quæ prædicantur, nullum est separabile, sed hæc sola. Ratione quoque hoc primum. necesse est enim in cuiusque ratione inesse rationem substantiæ. Scire etiam tunc putamus vnumquodque magis, cùm quid est homo, aut ignis sciamus, quàm quale, aut quantum, aut vbi. nam & horum ipsorum tunc vnumquodq; scimus, cùm quid est ipsum quale, aut ipsum quãtum sciamus. ¶ Quod quoque tam olim, quàm nunc, & semper quæritur, semperque dubitatur quidnã ipsum ens sit, hoc est quænam substantia est. hoc enim quidam vnum aiunt esse, quidã plura quàm vnum: & quidam finita, quidam vero infinita. Quare nobis quoq; maxime, & primũ, & solũ, vt ita dicã, de

Vide supra 4. huius t. c.2. & infra t.14. & 12. t.c.3. & 22.
** a. l. taliter entis.*
tex.3.
tex.4.
tex.5.

de ente hoc pacto quidnam sit speculandum est.

Quæ manifestissime videntur esse substantiæ: & an ea sola substantia sint, vel alia etiam, multorum opiniones. Cap. II.

Vide auer. in Epi. tractatu 2.

Videtur autem substantia existere manifestissime quidem in corporibus: quare animalia, & plantas, & eorum partes substantias esse dicimus, ac naturalia corpora, vt ignem, aquam, & terram, cæterorum quoque singula: & quæcunque aut horum partes, aut ex his sunt, aut partibus, aut omnibus, vt cœlum, & eius partes, sidera, Luna, & Sol. Vtrum autem hæ solæ substantiæ sint, an etiam aliæ, an harum quidem nulla, sed aliquæ aliæ, considerandum est. Videtur autem quibusdam corporis terminos, vt superficiem, lineã, punctum, & vnitatem substantias esse, & magis quàm corpus, & solidum. Item præter sensibilia quidam non putant aliquid esse tale. quidam plura, & quæ magis sempiterna sunt, sicuti Plato, & ipsas formas, & mathematica duas substantias, tertiam vero sensibilium corporum substantiam. Speusippus vero etiam plures substantias, ab vno incipiens, & principia cuiusque substantię, aliud numerorum, aliud magnitudinũ, deinde animæ. & hoc modo extendit substantias. Quidam autem formas quidem, & numeros eandem habere naturam aiunt, cætera vero sequentia, lineas, & superficies, vsque ad cœli substantiam, & sensibilia.

text. 6.

¶De his igitur quid bene, quídue non bene dicatur, & quæ substantiæ sint: & vtrum aliquæ præter sensibiles sint, necne: & hæ quomodo sint: & vtrum est aliqua separata substantia, & cur, & quomodo, an nulla præter sensibiles, perscrutandum est, descripta primo substantia, quidnam sit.

Summa

SVMMA SECVNDA.

De ipsa Substantia.

Substantia quot modis dicatur: & quæ propriè substantia sit. Caput Primum.

Dicitur autem substantia, si non pluribus, saltem quatuor modis maxime. etenim quod quid erat esse, & vniuersale & genus substantia cuiusque esse videtur: & quartum, subiectum. subiectum autem est, de quo cætera dicuntur: illud vero non amplius de alio. Quare primo de eo determinandum est. maxime nanque substantia subiectum primum esse videtur. Tale vero quodam modo quidé materia dicitur, quodammodo vero forma, tertium vero, quod ex his est. Dico autem materiam quidem, vt æs: formam autem figuram ideę: quod vero ex his est, totá statuam. vnde si forma prior materia est, & magis ens, illud quoque quod ex ambobus est, prius erit ob eandem rationem. Nunc itaque quidnam substantia sit, quasi figura dictum est, quod nó de subiecto, sed de quo cætera. ¶Oportet auté non ita solum, non enim sufficiens est. & hoc nanq; ipsum non est manifestú. Et item materia substantia est. ná, si hæc non est substantia, quæ alia est fugit nos. Demptis etenim cęteris, nihil aliud remanere videtur. cætera nanq; passiones corporú & effectiones, & potétię sunt. lógitudo vero latitudo, & profunditas quátitates quædá, sed nó substátię sunt. quátitas etenim nó est substantia, sed magis cui hæc ipsa primo insunt, illud est substátia. enimuero ablata longitudine latitudine, & profunditate, nihil videmus reliquú, nisi si quid est, quod ab eis determinetur. vt ita considerantibus, materiam solam necesse sit apparere substantiam.

Text.7.

Text.8.

Vide cótradict. Zim.

Mat. Dico autem materiā, quæ per seipsam, neq; quid neq; quātum, nec aliquid aliud quippiā dicitur, quibus ens determinatur. est enim quid, de quo singula horū prędicantur: cui esse, ac cuiq; prędicationum diuersum est. cętera nanq; de substantia prædicātur. hæc vero de materia. Quare quod vltimum est per se, neq; quid, neque quātum, nec aliquid aliud est, neque etiā negationes. etenim hæ quoq; secundum accidens erunt. Ex his itaq; speculantibus, accidit substātiam esse materiam. At impossibile est. etenim separabile, & quod q̃d videntur maxime inesse substantię, propter quod forma, & quod ex ambobus substātia videtur es-

Tex. 9. se magis, quàm materia. ¶ At illa substantia, quæ ex ambobus, dico autem quæ ex materia & forma est omittenda est. posterior enim, & manifesta est. manifesta vero quodammodo etiam ipsa materia. At de tertia cōsiderādum est. hæc enim maxime dubitabilis. Cōceditur autem quasdam esse substantias sensibiliū: quare in his primum quærendum est.

De ipso quid est agendum esse: Et quid ipsum sit.
Caput II.

tex. 10. *Vide auer. in Epi. tractatu. 2.*

CVm autē in principio diuiserimus quot modis substantiam determinamus, ac horum vnum quiddam esse videatur, quod quid erat esse, de eo considerandum est. prodest etenim trāscendere ad notius. Ita nanque disciplina fit omnibus, per minus nota naturæ ad magis nota. & hoc opus est, vt in actionibus ex eis, quæ cuique sunt bona facere, quæ simpliciter bona sunt, sint cuiq; bona, ita ex sibi notioribus, quę naturæ nota sunt sibi facere nota. Quæ autem singulis nota, & prima, sæpenumero parū nota sunt, & parum, aut nihil entis participant. attamē ex eis, quę parum

rum nota, sibi tamen nota sunt, conandum est cognoscere, quę simpliciter nota sunt, per hæc ipsa, vt dictũ est, trãscendẽtibus. ¶ At primo quædam de eo logice dicamus, q̃ illud est, quod quid erat esse vnũquodq;, quod secundũ se dicitur. Etenim tibi esse nõ est musico esse. non enim secundum teipsum musicus es. quod ergo secundũ teipsum. Nec tamen hoc totum. nec enim illud, quod ita secũdũ se est, vt superficies alba: quoniã superficiei esse non est albo esse. Quare? quoniã hæc inest. In qua ergo ratione ipsum dicente non inerit ipsum, hæc ratio ipsius quid erat esse cuique. quare, si superficiei albæ esse est superficiei læui esse, albo & læui esse vnum & idem est. Tex. 11. subiectum

Quomodo substantiarum, accidẽtiũ, ac copulatorum sit ipsum quid est, & definitio. *Caput III.*

CVm autem secundum cætera quoque prædicamenta composita sint (est enim aliquod subiectum cuique, vt qualitati, & quantitati, & quando & vbi, & motui) perscrutandũ est vtrum est ratio ipsius quid erat esse cuique horum: & vtrum inest etiam his ipsum quid erat. vt homini albo quid erat albo homini: sit autem nomen eius vestis: quid est vesti esse. At vero, nec hoc eorum est, quæ secundum se dicuntur. An hoc, non secundum se, dupliciter dicitur. & huius est hoc quidem ex additione, istud vero non. Hoc enim dicitur, eò quòd ipsum, quod definitur, alteri adiicitur. vtputa, si albo esse definiens dicit albi hominis rationem. Istud vero, eò quòd aliud ipsi. vt si vestis albũ hominem significat, ille vero definiat vestem vt albũ. quod autem est albus homo, est album quidem, non tamen quid erat esse albo homini, sed vesti esse. Vtrum est quod quid erat esse aliquod, aut Tex. 12.

simpliciter? An non ipsum enim quod quid erat esse est ipsum quid erat esse? cùm vero aliud de alio dicatur, non est ipsum quod quid. vt homo albus non est quod quid: si ipsum quidem quod
tex. 13. quid substãtiis solis inest. ¶Quare quod quid erat esse illorũ est, quorũcunq; ratio est definitio. Definitio autem est, nõ si nomen idem quod oratio significet (omnes etenim sermones definitiones essent. erit nanq; nomen idẽ cuicunq; sermoni. quare & Ilias definitio erit) sed si primi alicuius sit. talia vero sunt, quæcunque dicuntur nõ eo q aliud de alio dicatur. Non ergo vlli eorũ, quæ nõ sunt species generis, inerit quod quid erat esse, sed his solum. hæc enim videntur non secundum participationem, & passionẽ, nec vt accidẽs
tex. 14. dici. ¶Sed oratio quidem cuiusq; etiã aliorũ erit quid significat, si nomen sit, q hoc huic inest: aut pro simplici oratione certior: definitio vero non erit, neq; quod quid erat esse. An definitio quoq; vt & ipsum quid est multipliciter dicitur. Etenim ipsum quid est vno quidem modo substantiam, & quod quid significat, alio vero singula eorum, quæ prædicantur, quãtitatẽ, qualitatẽ, & quæcũq; cętera talia sunt. Quẽadmodũ enim & ipsum est, inest quidẽ omnibus, nõ tamẽ similiter, sed huic quidẽ primo, illis vero consequenter, ita & quod quid est simpliciter substantiæ cæteris vero quodãmodo. etenim interrogare possumus quid est ipsum quale. quare & ipsum quale est eorũ, quorũ est quid est. non tamẽ simpliciter: sed sicut de non ente logice quidã aiunt esse ipsum non ens, non simpliciter, sed non ens, ita & ipsum quale.
tex. 15. ¶Oportet igitur cõsiderare & quomodo de quocunque dicere decet, non tamen magis, quàm quomodo se habet. Quare nunc quoq;, cum manifest

nifestum quod dicitur sit,ipsum etiã quod quid erat esse similiter inerit.primo quidé & simpliciter substãtiæ,deinde cęteris,sicut & ipsum quid est nõ simpliciter quid erat esse,sed qualitati aut quãtitati quid erat esse.Oportet etenim aut ęquiuoce ista esse, aut cũ additione vel ablatione.sicut & quod non scibile, scibile. nam rectius est neq; æquiuoce dicere, neq; eodé modo. sed quémadmodum medicinale,eò ꝙ ad idem quidem & vnum,non autem idem & vnũ,non tamen etiam æquiuoce. nullum etenim medicinale corpus, opus ,& vas dicitur æquiuoce , neque secundum vnum, sed ad vnum.sed hæc quidem quomodocunque dicere quis velit nihil differt.¶Illud autem manifestum est ꝙ quæ primo & simpliciter definitio,& quod quid erat esse substantiarũ est, ac cæterorum quoq; similiter est,non tamen primo.Non enim est necesse,si hoc ponamus,huius definitionem esse quodcunq; oratione idé significat,sed quod aliqua oratione.hoc auté si vnius sit, non continuatione, sicuti Ilias,aut quæcunq; coniunctione,sed si quoties dicitur vnum.Vnum autem dicitur,sicuti & ens.ens autem, quoddam quod quid , quoddam quantum , quoddam quale quid significat.Quare & albi hominis erit oratio & definitio , alio vero modo & albi , & substantiæ.

tex. 16.

Quo pacto substantiarum,ac aliorum sit definitio.

Dubitationes quædam circa copulatorum definitiones,& eorum,quæ ex additione dicuntur:substantiarũque primo & simpliciter,aliorũ vero quodammodo esse definitionem. Caput IIII.

HAbet autem dubitationem, si quis non dicat definitionem esse eam,quæ ex additione fit, rationem , cuius erit definitio non simplicium, sed copulatorum.Ex additione enim necesse est

tex. 17.

manifestare. Dico auté vtputa est nasus, & cócauitas, & simitas, quod ex ambobus dicitur: eò ꝙ hoc in hoc, & non secundum accidens, neq; concauitas, neq; simitas passio nasi, sed secúdum se: nec vt album Calliæ, aut homini, quoniam Callias albus, cui accidit homini esse: sed vt masculum animali & ęquale quanto, & cuncta, quę per se esse dicuntur. Hæc autem sunt, in quibus inest, aut ratio, aut nomen eius cuius hæc passio est: & non contingit separatim ostendere, sicuti album absq; homine cõtingit, sed nõ fœmininum absque animali. Quare istorum quod quid erat esse, & definitio, aut nullius est: aut si est, aliter est quá quemadmodum diximus.

Tex. 18. ¶Est autem alia quoq; de eis dubitatio. Si enim idé simus nasus, & concauus nasus idem erit simum, & cõcauum. Quòd si non propterea ꝙ impossibile est dicere simum absq; ipsa re, cuius per se passio est, & simum erit concauitas in naso, nasum simum aut non est dicere, aut bis idem erit dictum nasus, nasus concauus. nasus nanque simus, nasus concauus erit. propter quod inconueniens est talibus inesse quod quid erat esse. quod si non, in infinitum progredietur. naso nanq; naso simo aliud inerit. Patet igitur quòd solius substantiæ definitio est.

Tex. 19. ¶Si enim & cęterorum quoq; prędicamentorum, necesse ex additione esse. vt qualitatis, & imparis. nõ enim sine numero, nec huius, quod est fœmininum, sine animali. Ex additione auté dico, in quibus accidit bis idem dicere, sicut in istis. Quòd si hoc verum est, neque copulatorum erit, vtpote numeri imparis: sed latet quod nunc non accurate dicuntur rationes. Si autem & istorum sunt definitiones, aut alio modo sunt, aut, sicuti dictum est, multipliciter est dicendum definitionem.

nem, & quod quid erat esse. quare quodammodo quidem nullius erit definitio, nullique inerit quidquid erat esse, nisi substantiis, quodammodo vero erit. Quòd igitur definitio est ipsius quid erat esse oratio, & quod quid erat esse, aut substantiarum solum est, aut maxime primo & simpliciter, manifestum est.

Quo pacto ipsum quidquid est, & vnumquodque in primis, & iis, quæ per se dicuntur, idem sit: in aliis vero, quæ per accidens quodammodo. Sophisticarum item redargutionum solutio. Cap. V.

VTrum autem idem est, an aliud ipsum quid erat esse, & vnumquodq; perscrutãdum. proderit etenim aliquid ad cõsiderationem de substantia. Nam & vnumquodq; non videtur aliud esse à sua substantia: & ipsum quid erat esse dicitur esse vniuscuiusque substantia. De his igitur, quæ secundum accidens dicuntur, videri possit aliud esse. vtputa albus homo aliud est, & albo homini esse, si enim ipsi homini esse, & albo homini idem: idem nanque homo, & albus homo, vt aiunt: quare & albo homini, & homini. An non necesse est quæcunque secundum accidens eadem esse? non enim extrema similiter eadem fiunt. sed fortassis illud videatur accidere, extrema eadem secundum accidens fieri. vtputa albo esse, & musico esse. videtur autem minime. In his autem, quæ per se dicuntur, semper necesse est eadem esse. vt si quæ substantiæ sunt quibus diuersæ substantiæ non sunt, nec aliç naturæ priores, quales aiunt aliqui esse ideas. Si enim erit aliud ipsum bonũ & bono esse, & animal & animali esse, & enti & ipsum ens erunt & aliæ substantiæ, & naturæ, ac ideæ præter eas, quæ dicuntur: & illæ priores substantiæ, si ipsum quid erat Tex. 20.

esse substãtiæ est. Et si absolutæ ad se inuicé, harũ quidé non erit sciétia, illæ vero nõ erũt entia. Dico auté absolui, si nec ipsi bono est esse bono, nec huic esse bonũ. Sciétia nanq; cuiusq; hęc est, quod quid erat illi esse. & de bono, & de cæteris similiter se habet. Vnde, si neq; ipsi bono esse bonũ, nec ipsi enti ens, nec ipsi vni vnũ, similiter autẽ omnia sunt, certe nihil est quod quid erat esse. quare si nec ipsi enti ens, nec aliorũ alicui. Item, cui non inest bono esse, nõ bonũ est. necesse est igitur vnũ esse bonũ & bono esse, & honestũ & honesto esse, quęcunq; nõ per aliud dicuntur, sed prima & per se. etenim hoc sufficiẽs est, si existit etiã si nõ sint formæ: fortasſis autẽ magis, si formę sint.

Tex. 21. ¶Simul autẽ patet etiã quod, si ideæ sint quales eas quidã aiũt, quod etiã non erit subiectũ substantia. has enim substantias quidem necesse est nõ de subiecto quidé esse. essent enim secundum participationé. Ex his itaq; rationibus vnũ & idẽ nõ secundũ accidens ipsum vnũquodq;, & quod quid erat esse: & quod scire vnũquodq;, hoc est ipsum quid erat esse scire. quare secundũ expositionem necesse est vnũ quiddã ambo esse. Quod autẽ secundũ accidẽs dicitur, vt musicũ, aut albũ, propterea quòd duplex significat, nõ est verũ dicere quod idẽ sit quod quid erat esse, & ipsum: etenim cui accidit albũ, & accidẽs, quare quodãmodo quidẽ est, quodammodo vero non est idẽ quod quid erat esse & ipsum. homini nãq;, & albo homini nõ est idẽ, passione vero idẽ. Absurdũ autẽ apparet, & si quis vnicuiq; ipsorũ quid erat esse nomẽ imponat. erit nãq; etiã pręter illud, aliud, quod quid erat esse equo. At vero quid prohibet nunc quoq; è vestigio esse quædã quid erat esse, si substãtia quidẽ est quod quid erat esse? enimuero nõ

solum

solũ vnũ, sed ratio etiã eorum eadem, vt ex dictis patet. nõ enim secundũ accidẽs vnũ vni esse, & ipsum vnũ. Itẽ, si aliud erit, in infinitũ procedet, etenim hoc quidẽ erit quid erat esse vni esse, illud vero vnũ. quare de illis quoq; eadẽ ratio erit. Quòd igitur de primis, & quæ per se dicũtur, vnicuiq; esse, & vnũquodq; idẽ, & vnũ est, patet. Sophisticę autẽ ad hac positione redargutiones manifestũ est q; eadẽ solutione soluũtur, & si idẽ Socrates, & Socrati esse. nihil enim differt, nec ex quibus aliquis interrogauerit, nec ex quibus soluens obtinuerit. Quo igitur modo idem cuiq; est quod quid erat esse, & quo non idem, dictum est.

Entium alia natura, alia arte, alia căsu: omnia vero ab aliquo, ex aliquo, & aliquid fieri. Cap. VI.

EOrũ autẽ, quæ fiunt, quædã natura, quædã arte, quædã à casu fiunt. Omnia vero, quę fiunt, & ab aliquo, & ex aliquo, ac aliquid fiunt. Aliquid vero dico, secũdũ quodq; prædicamentum. aut enim hoc, aut quantũ, aut quale, aut vbi. Generationes vero, naturales quidem hæ eorum sunt, quorũ generatio ex natura est. ex quo autẽ fit, ea est, quam materiã dicimus. à quo vero, quippiam eorum est, quæ natura sunt, ipsum autem aliquid, homo, aut plãta, aut quicquã aliud similium, quæ maxime dicimus substãtias esse. Cũcta vero quæ aut natura, aut arte fiunt habẽt materiam. possibile enim est esse, & non esse eorũ vnũquodq;. hoc autem cuiq; materia. Vniuersaliter vero & id ex quo natura, & illud, per quod natura. quod enim fit habet naturã, vt plãta, aut aĩal. Et à quo natura quę secũdũ formã dicitur, quæ eiusdẽ speciei est. hæc autẽ in alio est. homo nãq; hominẽ generat. sic igitur fiũt, quæ ob naturã fiũt. Cæterę vero generationes dicũtur effectiones. Oẽs autẽ effe- Tex. 22.

ctiones,aut ab arte,aut à potestate,aut ab intelle-
ctu.¶Harũ aũt quędã etiã à casu fiũt,& à fortuna, *Text.23.*
perinde atq; in his,quę à natura fiũt.quędã enim
& illic,eadẽ & ex semine,& absq; semine fiũt.de
his itaq; postea cõsiderãdũ est . Ab arte autẽ fiũt,
quorũ forma in anima.formã autem dico ipsum
qd erat esse vniuscuiusq; , & primã substãtiã. Et-
enim cõtrariorũ quodammodo eadẽ forma est.
priuationis nãq; substantia opposita substantia,
vt sanitas ęgritudinis.illius enim absentia osten
ditur ægritudo.sanitas vero est ratio, quę in ani-
ma & in sciẽtia est. Fit autẽ sanũ, ita intelligẽte,
cũ hoc sanitas sit necesse est, si sanitas erit , hoc
fieri,vtputa æqualitatẽ.ꝙ si hoc, caliditatẽ.& ita
semp intelligit,donec redigat in illud,quod ipse
potest vltimũ facere.Deinde motus qui iam post
hęc fit,effectio ad sanitatẽ appellatur.Quare quo
dãmodo ex sanitate sanitatẽ accidit fieri, & do-
mũ ex domo quæ sine materia,eã,quę habet ma-
teriã.Ars enim medẽdi,& ędificãdi est forma sa
nitatis,& domus.dico autẽ substãtiã absq; mate-
ria quod qd erat esse.Generationũ aũt,& motuũ,
hęc quidẽ intellectio,illa vero effectio vocatur.
quę quidẽ à principio & forma, intellectio : quæ
vero ab vltimo ipsius intellectionis, effectio. Si-
militer aũt & in cęteris mediis vnũquodq; fit.d i
co aũt,vtputa, si cõualescet,oportet adęquari.q d
igitur est adęquari? hoc autẽ erit , si calefiet.hoc
autẽ quid est?hoc quidẽ.hoc autẽ potestate inest,
hoc vero iã in ipso est.Faciẽs igit,& vnde cõua-
lescẽdi motus incipit,si ab arte,forma est in aĩa.
ꝙ si à casu,ab eo , quod est faciẽdi principiũ illi,
q ab arte facit. sicuti fortassis & in medẽdo prin-
cipiũ à calefaciẽdo fit. hoc autẽ facit fricatione.
Calor itaq; in corpore, aut pars sanitatis , aut se-
quitur

Hic habes Methodos resolutiuã ac Compositiuam.

quitur eum aliquid tale,quod est pars sanitatis, aut plura, hoc autem vltimum faciens, & quod ita pars est sanitatis, & domus, & aliorũ, vt lapides. Quare, quemadmodũ dicitur, impossibile est fieri, si nihil præexistat. ¶ Quòd igitur pars ex necessitate existet, patet. materia nanq; pars, inest etiam hæc, & fit. Sed vtrũ eorum etiam est, quę in ratione? vtroq; quidẽ modo dicimus multos circulos quidnam sint, & materiã dicentes, ꝙ æs, & formam, ꝙ talis figura, & hoc est genus, in quo primo ponitur. æneus autem circulus habet in ipsa ratione materiã. Ex quo vero tanquam materia fiunt, aliqua dicuntur cùm fit nõ illud, sed illiusmodi, vt statua, nõ lapis, sed lapidea. homo autem conualescens non dicitur illud, ex quo. *Text. 24.*

¶ Causa vero est, quia fieri contingit ex priuatione, & subiecto, quod dicimus materiã, vtputa & homo, & ægrotus fit sanus: magis tamen dicitur ex priuatione fieri, veluti ex ægroto sanus, quàm ex homine: quare sanus ægrotus quidẽ non dicitur, sed homo, & homo sanus. Quorũ vero priuatio incerta & innominata est, vt in ære cuiuscũq; figuræ, aut in lateribus & lignis domus, ex his nõ dicentur fieri, sicuti illic ex ægroto. Quare, sicut nec vbi ex quo, hoc nõ dicitur illud, nec hic statua lignum, sed deriuatiue dicitur lignea non lignum, & ænea nõ æs, & lapidea & non lapis, & domus lateritia, sed nõ lateres. *Tex. 25.*

¶ Cùm neq; tanquam ex ligno fit statua, aut ex lateribus domus, si quis accurate inspexerit, profectò simpliciter dicet: propterea ꝙ oporteat fieri, mutato ex quo, sed nõ permanẽte. propter hoc igitur sic dicitur. *Tex. 26.*

Formam non fieri, sed compositum ex materia & forma. Cap. VII.

CVm autem & ab aliquo fiat quod fit, hoc autem

tem dico vnde generationis principium est, & ex aliquo, fit autem hoc non priuatio, sed materia, iam enim determinatū est, quemadmodum hoc dicimus: & quod fit, hoc autē est aut sphæra, aut circulus aut quodcunq; cæterorū euenit, sicuti neque subiectum facit ipsum æs, ita neque sphęram, nisi secundū accidens, quia ænea sphęra sphæra est. illam autem non facit: hoc aliquid enim facere ex omnino subiecto hoc facere est. Dico autē q̄ æs facere rotundū aut sphæram facere, sed aliquid aliud, vtputa formam hanc in alio. Si enim facit, ex aliquo alio profecto facit. hoc enim supponebatur, vtputa facere æneam sphæram, hoc autem ita, quia ex eo, quod æs, hoc facit, quod sphæra est. Si igitur & hoc ipsum facit, patet q̄ similiter faciet, & generationes in infinitum procedent.

text. 2. ¶Manifestū igitur est, q̄ neq; species fit, aut quodcunq; nominare oportet formam, quæ in sensibili est, nec est eius generatio, nec est hæc ipsum quid erat esse. Hoc enim est, quod in alio fit, aut ab arte, aut à natura, aut potentia. æneam vero sphæram esse facit: facit nanque ex ære & sphæra. in hoc enim hanc formam facit: & hoc est sphæra ænea. hoc autem sphæræ esse. Eius vero, quod est sphæræ esse omnino si generatio est, ex aliquo aliquid erit. oportebit nanq; diuisibile semper esse quod fit, & esse, hoc quidem hoc, illud vero hoc. dico autē quòd hoc quidē materiam, illud vero formam. Si itaq; sphæra est figura, quæ à medio æqualis est, huius hoc quidem est, in quo erit quod facit: illud autem in illo: totum vero, quod factum est, vtputa ipsa ænea sphæra. Manifestum igitur ex dictis est, q̄ illud quidem, quod vt forma, aut substantia dicitur, non fit: copulatio vero, quæ secundum

hanc

hanc dicitur fit,& ꝙ in omni, quod fit, materia inest:& est hoc quidem hoc,illud vero hoc.

Non dari aliquam formam à singularibus separatam. Cap. VIII.

VTrum igitur est aliqua sphæra præter has,aut domus præter lateres? An nec factum fuisset vnquam,si ita esset quod quid:sed quoniã tale significat:hoc autẽ & terminatũ non est,sed facit, & generat ex hoc tale,& cùm generatum est,est hoc tale. totũ autẽ hoc Callias aut Socrates est, sicuti sphæra ænea hæc: homo vero & animal, sicuti sphæra ænea simpliciter. Patet ergo quòd formarũ causæ (quemadmodũ quidã dicere solent formas) si aliquæ sunt præter singularia, ad generationes, & substantias nihil prosunt, nec sunt propter has substantiæ secundum se.In quibusdam etenim etiã manifestũ est,ꝙ generãs tale est,quale quod generatur,nõ tamen idem,nec vnũ numero,sed vnũ specie:vt in naturalibus.homo nanque hominẽ generat,nisi quid præter naturam fiat,vt equus mulũ.& hæc quoq; similiter. quod enim est cõmune equo & asino, nõ est nominatũ propinquissimũ genus:fuerint autẽ ambo fortassis,vti mulus.Quare patet ꝙ nõ oportet tanquã exemplar formã ponere.in his etenim maxime quærerẽtur:hæ enim maximè substantię sunt. sed generãs sufficiẽs est vt faciat,& causa sit formæ in materia,tota vero iam talis forma in his carnibus,& ossibus Callias,& Socrates,& diuersa quidem propter materiam (diuersa etenim) idem autem specie: indiuisibilis nanque forma est.

tex. 28. *Vide cõtra Zim.*

Hinc sumitur multa esse genera innominata.

Cur quædam ab arte & à casu fiant: quædam vero minime. Cap. IX.

DVbitauerit autem aliquis, cur quædam & arte,& casu fiunt,vt sanitas:quædam autẽ minime,

tex. 29.

nime, vt domus. Causa vero est, quòd horum quidem materia, quæ principium generationis est cùm faciens sit, & factum aliquid eorum, quæ ab arte sunt, in qua est aliqua pars rei quędam talis, vt à seipsa moueatur, quædam nō, & huius quædam sic possibilis est, quædam impossibilis: multa nanque possibilia quidem à seipsis moueri, sed non sic, vtputa saltare. Quorumcunq; itaque talis materia est, vt lapides, impossibile est sic moueri nisi ab alio, sic tamen certe est & ignis. propterea quædā non erūt absque eo, qui habet artem, quædam erunt. ab his enim mouebuntur, quæ non habent quidem artem moueri vero possunt ipsamet aut ab aliis non habentibus artem, aut ex parte.

Omnia ex vniuoco generari. *Cap. X.*

Tex. 30. MAnifestum autem est ex his, quæ dicta sunt, & quòd quodammodo omnia fiunt ex vniuoco, quemadmodū quæ natura sunt: aut ex parte vniuoca, vt domus ex domo: aut ab intellectu, ars enim forma est: aut ex parte, aut habente aliquam partem, si non per accidens fiant. Causa enim faciendi, prima secundum se pars. calor enim in motu calorem in corpore fecit. hic vero, aut sanitas est, aut pars, aut sequitur eum aliqua sanitatis pars, aut ipsa sanitas: quare & dicitur facere, quia illud, quod sequitur, & cui accidit calor, sanitatem efficit.

Tex. 31. ¶ Quare, sicut in syllogismis omnium principium substantia est (ex ipso enim quid est syllogismi sunt) hic etiam generationes. Similiter se habent, & quæ natura cōstituta sunt. semen nanq; facit, sicut ea, quæ ab arte sunt. habet etenim potestate formā, & à quo semen est, quodammodo vniuocum (non enim omnia ita oportet quærere, sicuti ex homine homo: etenim mulier ex viro. vnde mulus non ex mulo)

mulo) sed si non læsura fuerit. Quæcunque vero, quorũ materia potest, & à seipsa moueri eo modu, quo semen mouet, à casu, sicut ibi, fiunt: quorum autem non, hæc impossibilia sunt aliter fieri, quàm ex ipsis.

Formam non generari, non tantum in substantia, sed & in cæteris prædicamentis verum esse.
Caput XI.

NOn autem de substantia solum ostendit ratio non fieri formam, sed de omnibus primis similiter communis ratio est, vtputa quantitate, qualitate, & aliis prædicamentis. Fit enim, vtputa ænea sphæra, sed non sphæra, nec æs, & in ære fit: semper nanque oportet præexistere materiam, & formam, ita & in ipso quid est, & in qualitate, & quantitate, & aliis prædicamentis similiter, non enim fit qualitas, sed quale lignum: nec quantitas, sed quantum lignum, aut animal. Cæterum ex his propriũ substantiæ accipere est, quòd necesse est præexistere semper aliam substantiam actu existentem, quæ facit, vtputa animal, si animal fit: quale vero, aut quantum non est necesse, nisi potentia solum. *Tex. 32.* *Vide p hoc 2. cæ. c. 42.*

Dubitationum solutio, An partium rationes in totius ratione ponantur. Et an partes toto sint priores. Cap. XII.

CVm autẽ definitio ratio sit, omnis autem ratio partes habeat, ac sicuti ratio ad rem, similiter & pars rationis ad partem rei se habeat, dubitatur vtrũ oportet partium rationem inesse in ratione totius, an non. In quibusdam enim videntur inesse, in quibusdam vero non. circuli enim ratio nõ habet rationem sectionum: ratio vero syllabæ habet rationẽ elementorum. atqui circulus diuiditur in sectiones, sicuti syllaba in elem *Primũ dubium.* *Tex. 33.*

Secundum dubium. Vide Auer. in Epi.tra ctatu 2.

elementa. Item autem, si partes priores sunt toto, recti autem acutus est pars, & digitus animalis, prior erit acutus recto, & digitus homine. Videntur tamen ista esse priora: ratione nanque dicuntur ex istis, & eò quòd sint absq; inuicem, priora sunt. An multis modis dicitur pars? Quorum vnus

tex. 34.

modus, quæ secundum quantum mensurat. ¶ Sed hæc quidem prætermittatur, ex quibus vero substantia, tanquam ex partibus est, hoc considerandum est. Si igitur hoc quidē materia est, hoc vero forma, hoc vero ex his: & substantia est materia, & forma, & quod ex his: quodammodo quidem materia etiā pars alicuius dicitur, quodam modo vero non. quandoquidem ex quibus ratio formæ, vtputa concauitatis, nō est pars caro. hæc enim materia, in qua fit, simitatis autē pars aliqua est. & totius quidē statuæ pars æs: eius autem quod vt forma dicitur statuæ, minime. dicendū enim forma & quatenus formam habet, vnumquodque: materiale vero nunquam secundum se dicendū. Quare circuli quidem ratio non habet eam, quæ sectionum ratio est: sed syllabæ eam, quæ elementorū est: quia elementa rationis partes sunt formæ, & nō materiæ: sectiones vero horum sic partes tanquam materia, in quibus adueniunt: propinquiores tamen ipsi formæ, quàm æs, cùm in ære rotunditas fiat. Quodammodo vero nec elementa cuncta in ratione syllabæ inerunt. vtputa hæc cerea, aut quæ in aëre sunt. iam enim etiam hæc syllabæ pars sunt. tanquam materia sensibilis. Etenim linea non, si cùm diuiditur in medietates corrūpitur, aut homo in ossa, & neruos, & carnes, propter hoc & ita ex his sunt, tanquam ex his, quæ sunt partes substantiæ, verum tanquam ex materia, & totius quidem sunt partes,

tes, formæ vero & cuius ratio minime: propter hoc nec in rationibus. Quorundã itaq; inerit talium partium ratio, quorundam vero nõ oportet inesse, nisi sint ipsius simul sumpti. propter hoc enim nonnullæ ex his, tanquam principiis sunt, in quas corrumpuntur: quædam vero non sunt. Quæcunq; igitur simul sumpta, forma & materia sunt, vt simum, aut aheneus circulus, illa sanè in hæc corrúpuntur, & pars ipsorũ est materia, quæcunque vero non simul cũ materia sumuntur, sed absq; materia, vt rationes formæ solũ, hęc profectò nõ corrumpũtur, aut penitus, aut nequaquam ita. Quare illorũ quidem principia & partes, quæ in eis sunt, formæ vero neque partes, neque principia huiusmodi, & propterea lutea statua in lutum corrumpitur, & sphæra in æs, & Callias in carnem & ossa, item & circulus in sectiones. est enim aliquid, quod cũ materia sumitur, æquiuoce nanq; dicitur circulus, & qui simpliciter dicitur, & singuli, propterea q; singulis nõ sit propriũ nomen. ¶ Dicta itaq; nunc quoq; veritas est, adhuc tamen dilucidius dicamus repetentes. Quæcunque enim rationis partes, & in quas diuiditur ratio, hæ priores, aut omnes, aut aliquæ. Ratio vero recti non diuiditur in acuti rationẽ, sed acuti in rectum: vtitur nanque recto, qui definit acutum. minor etenim recto acutus, similiter autem circulus & semicirculus sese habẽt: semicirculus nanq; circulo definitur, & digitus toto: talis enim hominis pars digitus. Quare quæcunque quidem partes vt materia, & in quas diuiditur vt in materiam, posteriores: quæcunque vero vt rationis, & secundum rationem substantiæ, priores, aut omnes, aut aliquæ. Quoniã vero animalium anima (hoc enim substantia animati) secundum ratio-

tex. 35.

Vide contra dictio. Zim.

nem, & formam substātia, & quod quid erat esse tali corpori: cuiusque nanque pars, si probe definiatur, non sine eo opere definietur, quod sine sensu non existet: sanè partes eius priores, aut omnes, aut aliquæ toto animali, & de vnoquoq; similiter, corpus vero, & eius partes posteriores hac substantia, & diuidetur in eas vt in materiā, non ipsa substantia, sed totum. Toto itaque quodammodo quidem priores sunt hæ, quodammodo vero non, quandoquidem nec esse possunt separatæ, nō enim qui quomodocunque se habet, digitus animalis est, sed æquiuocus, qui mortuus est. Quædam vero simul, quæcunq; principales, & in qua prima ratio, & substantia, vtputa si hæc cor, aut cerebrū est, nihil enim differt, vtra talis sit. Homo vero, & equus, & quæ ita se habent in singularibus sunt. vniuersale vero substantia nō est, sed totū quiddam ex hac ratione, & hac materia tanquam vniuersali: singulare vero ex vltima materia iam Socrates est, & de cæteris similiter. Pars itaq; etiam formæ est (formam autem dico quod quid erat esse) & ipsius totius, quod ex forma & ipsa materia est. Sed rationis partes, quę formæ solum sunt, ratio vero est ipsius vniuersalis: circulo nanque esse & circulus, & animæ & anima idē est. Totius vero vt circuli huius, & singularium alicuius sensibilis, aut intelligibilis (dico autē intelligibiles quidem, vt mathematicos: sensibiles vero, vt æneos & ligneos) horum inquam nō est definitio sed intellectione, aut sensu cognoscuntur: cùm vero abeant ab actu, non est manifestum vtrum sint aliquando, an non sint: tamen semper dicuntur & cognoscuntur vniuersali ratione. Materia vero per seipsam incognita. Materia vero, quædam sensibilis, quædam

Materia quadā sen

dam intelligibilis. Sensibilis quidem, vt æs, & lignum, & quæcunque mobilis materia. Intelligibilis vero, quæ in sensibilibus existit, non prout sensibilia, vtpute ipsa mathematica. ¶ De toto igitur & parte, ac priore & posteriore, quomodo se habeant dictum est. Ad interrogationem vero necesse est occurrere, cùm quis interrogaret vtrũ rectus, & circulus, & animal priora, an in quas diuiduntur, & ex quibus sint partes, quòd non simpliciter. nam etiam si anima animal est, aut animatum, aut vnumquodque, aut vniuscuiusque, & circulus circulo esse, & rectus recto esse, & substantia recti, aliquid quidem & aliquo posterius dicendum est, vt puta his, quæ in ratione, & aliquo recto. Etenim qui cum materia æneus rectus, & qui in singularibus lineis, qui vero absque materia his quidem, quæ in ratione sunt, posterior, partibus vero, quæ in singulari sunt, prior est: simpliciter autem nõ est dicendum, & si diuersa est, & non est anima animal, sic etiam quasdam dicendum, quasdam non dicendum, vt dictum est.

sibilis, quadã intelligibilis. Id infra. tex. 39. & 38. Meta. tex. 15.

Text. 36.

Quænam formæ, quæ'ue compositi partes sint in ipsa definitione. Cap. XIII.

MErito auté dubitatur etiam quænam formæ sint partes, quæ vero non, sed eius, quod simul sumitur, cùm & hoc nõ existente manifesto, non sit definire vnumquodq;. Vniuersalis etenim & formæ definitio est, quę igitur partiũ vt materia sunt, & quæ non, si nõ sint manifestæ, nec ratio rei manifesta erit. Quæcunq; igitur apparent aduenićtia in diuersis specie, vt circulus in ære, ligno, & lapide, hęc quidẽ manifesta esse videtur: quoniam nihil substantiæ circuli æs, neque lapis est: propterea q ab eis separetur. Quę vero nõ vi-

Text. 37.

dentur separari,nihil quidem prohibet similiter his se habere,quemadmodũ si circuli omnes viderentur ahenei.nihil enim minus æs esset ipsius formæ: difficile tamen est hoc mente auferre,vtputa forma hominis semper in carnibus & ossibus,& talibus partibus apparet.Vtrum igitur sint etiam hæc partes formæ & rationis? An non,sed materia, verũ quoniã non adueniũt etiã in aliis, non possumus separare.Cùm autẽ hoc videatur quidem cõtingere,quando vero,nõ est manife-
Text.38. stum. ¶Quidã etiam de circulo,& triangulo dubitant:tanquam nõ deceat lineis & continuo definiri,sed hæc omnia similiter dici sicuti carnes aut ossa hominis,& æs & lapis circuli.& cuncta referunt ad numeros:& lineę rationem,eam,quę duorum esse dicunt.Eorũ etiam,qui ideas dicũt, quidam ipsam lineam dualitatem,quidam lineę formam,quædam etenim eadem esse formam & cuius forma,vtputa dualitatem & dualitatis formam,in linea vero nõ est. Accidit itaq; & vnam multorum formam esse,quorum species videtur diuersa : quod etiam Pythagoricis accidebat,& contingit vnam omnium facere ipsam formam, cætera vero non formas.ac hoc modo vnũ om-
Text.39. nia erunt. ¶ Quòd itaq; habent aliquam dubitationẽ ea,quæ circa definitiones sunt,& quam ob causam dictum est.Quare cuncta ita reducere,& auferre materiam, superuacaneum est,quædam nanque fortasse hoc in hoc sunt,aut sic hæc habentia.Et comparatio de animali, quam iunior Socrates dicere solebat,non bene se habet:abducit enim à vero,& opinari facit,tanquam contingeret hominem sine partibus esse,quemadmodũ absque ære circulum. Hoc autem non est simile, etenim sensibile quiddam fortassis animal est,&

absque

abſque motu definire non eſt: quare neque ſine partibus quodammodo ſe habentibus: non enim omnino pars hominis eſt manus, ſed illa, quæ poteſt opus perficere: quare animata exiſtens, non animata vero non eſt pars. Circa Mathematica vero, cur rationes non ſunt partes rationum? vt circuli ipſi ſemicirculi: hæc enim non ſunt ſenſibilia. An nihil refert, erit nanque quorundam etiam non ſenſibilium materia, & omnis, quod non eſt quid erat eſſe: circuli itaque vniuerſalis quidem non erunt, ſingulariũ vero erunt hæ partes, vt prius dictum eſt, eſt etenim materia, quædam ſenſibilis, quædam intelligibilis. Manifeſtum autem eſt quòd anima quidem ſubſtantia prima, corpus vero materia, homo vero vel animal quod ex ambobus, vt vniuerſale. Socrates vero, & Coriſcus, ſi anima quidem, duplex. hi enim vt animam dicent, illi autem vt ipſum totum. Quòd ſi ſimpliciter anima hæc, & hoc corpus, quemadmodum vniuerſale, etiam & ſingulare. Vtrum autẽ præter materiam huiuſcemodi ſubſtantiarum ſit aliqua alia, & oporteat quærere ſubſtantiam eorum aliquam aliam, vtputa numeros, aut aliquid tale, poſterius cõſiderandum eſt. Huius enim gratia & de ſenſibilibus ſubſtantiis definire tentamus, quandoquidẽ quodammodo Naturalis & ſecundæ philoſophiæ opus eſt, ea, quæ circa ſenſibiles ſubſtantias, ſpeculatio eſt. non enim ſolum de materia Naturalem cognoſcere oportet, ſed etiam de ea, quæ ſecundum rationem, & magis. ¶ In definitionibus vero, quomodo partes, quæ in ratione ſunt, & cur vna ratio definitio (patet etenim ꝙ res vna: res autem aliquo vna, partes habens) poſtea conſiderandum eſt. Quid igitur eſt quod quid erat eſſe,

Nõ omnino pars hominis est manus, sed qua potest opus perficere.

Idẽ supra text. 35. & 4. Met. 15.

Text. 40.

& quomodo ipsum per seipsum, vniuersaliter de omni dictum est. & cur quorundam ratio ipsius quid erat esse habet definiti partes, quorundam non, & quòd in ratione quidem substantiæ, quæ ita partes sunt vt materia, non inerunt. non enim sunt illius substantiæ partes, sed totius. Huius vero est quodammodo ratio, & non est. cum materia nanque non est: indefinitum etenim, secundũ primam autem substantiam est, vt hominis animæ ratio. substantia enim est forma, quæ inest: ex qua & materia, tota dicitur substantia: vt concauitas. ex hac enim & naso, simus nasus, & simitas

Tex.41. est. bis nanque in his inerit nasus. ¶In tota vero substantia, vt naso simo, aut Callia, inest etiã materia. Et quod quid erat esse & vnumquodque in quibusdam quidẽ idem est, vt in primis substantiis: vtputa curuitas & curuitati esse, si prima est. dico autem primam, quæ non dicitur, eò quòd aliud in alio sit, & subiecto, vt materia. Quęcunque vero vt materia, vel vt simul cum materia sumpta sunt, non idem: neque secundum accidẽs vnum, & Socrates & musicum, hæc enim secundum accidens eadem sunt.

Quo pacto ex definitionis partibus vnum fiat. Vbi de definitionibus secundum diuisionem multa. Cap. XIIII.

Tex.42. NVnc autẽ primo dicamus quatenus in Analyticis de definitione non est dictum. dubitatio nanque, quæ in illis dicta est, proderit sermonibus de substantia. Dico autem hanc dubitationem, quare vnum est definitum, cuius rationem definitionem esse dicimus, vt hominis animal bipes (sit nanq; eius ratio) cur igitur hoc vnum est, non autem multa, animal & bipes? Homo enim & album multa quidem sunt, cùm nõ insit alterũ

alteri,

alteri,vnũ vero cùm insit,& subiectum,vt homo, aliquid passum fuerit,tũc enim albus homo vnũ fit,& est,hic vero nõ est alterũ alterius particeps. genus etenim non videtur particeps esse differentiarũ,simul nanq; cõtrariorũ idẽ participaret,differẽtiæ nãq; cõtrariæ,quibus genus differt.Quòd si etiã participat,eadẽ ratio est,si differentiæ quidem plures sunt:vt pedestre, bipes,implume. Cur enim vnum, sed non multa sunt hæc? non enim, quia insunt:sic enim ex omnibus erit vnũ, oportet autem vnũ esse,quæcunq; in definitione sunt, definitio nãq, ratio quædã vna, & substantia est: quare vnius cuiuspiã oportet ipsam esse rationẽ, etenim substãtia vnũ quiddã & quod quid,vt dicimus,significat. ¶Oportet autem primo considerare de his,quæ secundum diuisiones sunt,definitionibus.Nihil enim aliud in definitione est,nisi quod primũ dicitur,genus, & differentiæ, cætera vero genera sunt, & ipsum primum, & post hoc, quæ comprehenduntur differentiæ,vtputa ipsum primum,est animal:consequens vero,animal bipes, & rursus animal bipes implume. Similiter etiã si per plura dicatur, & omnino nihil differt per multa,an per pauca dicatur, neque vtique per pauciora quàm duo,duorum vero hoc quidẽ genus,hoc vero differẽtia.vtputa huius animal bipes,animal quidẽ genus, differentia vero alterũ. Si igitur genus simpliciter nõ est præter eas,quæ vt generis species sunt,aut si est quidem, sed tanquã materia est (vox nanq; genus & materia,differentiæ autẽ species, & elementa quoq; ex hac faciunt)manifestum est quòd definitio est ex differentiis ratio.At vero oportet etiam diuidi differentia differentiam, vtputa animalis differentia est pedes habere, rursus animalis pedes habentis

Genus nõ videtur particeps esse differentiarũ.

Definitio ratio quædã,& substantia est vna.

Text. 43.

differétiā scire oportet, prout pedes habet, quare non est dicendū pedes habentis aliud plumiferū, aliud implume, si bene dicatur (verū quia nō potest, faciet hoc) sed si aliud fissos, aliud non fissos pedes habens. hæ enim pedis differentiæ sunt. fissio namque pedū aliqua peditas est, & sic semper procedi vult, donec ad indifferentia deueniatur. tū auté tot pedis species erunt, quot differétiæ, & pedes habentia animalia æqualia differentiis. Si igitur hæc ita se habeant, manifestū est quòd vltima differentia rei substātia erit, & definitio, siquidé non oportet crebro eadé in definitionibus dicere: superfluū nāq; est. Accidit auté hoc. cum enim animal pedes habens, bipes dicat, nihil aliud dixit, nisi animal pedes habés, duos pedes habés, & si hoc propria diuisione diuidat, crebro & æqualiter, ac differentias dicet. Si igitur differétię differétia fiat, vna, quę vltima est, erit species & substātia. Si auté secundū accidés, vt si diuidat habétis pedes, aliud albū, aliud nigrum, tot quot sunt sectiones. Quare manifestum est ꝙ definitio est ratio, quæ ex differétiis est, & ex harū vltima secūdū rectū. Patet autem hoc, si quis transponat tales definitiones, vtputa hominis, dicés animal bipes, habés pedes, superfluū enim est habés pedes, dicto bipede, ordo vero nō est in substantia, quo nāq; modo intelligere oportet, hoc quidem prius, illud vero posterius? De his igitur definitionibus, quæ secundū diuisiones fiūt, quales quædā sunt, hactenus dicta sint.

Vniuersalia substantias non esse. Ad hoc autem dubitationem sequi, nullius rei esse definitionem. *Cap. XV.*

Text. 44. CVm auté de substātia consideratio sit, rursus redeamus. Dicitur auté, sicuti subiectū substantia

ftantia esse, & quod quid erat esse, & quod ex his, & vniuersale. De duobus itaq; dictũ est, etenim de ipso quid erat esse, & de subiecto, quòd dupliciter subiicitur, aut quod quid existens, vt animal passionibus: aut, vt materia actui. ¶ Videtur autẽ etiã vniuersale causa quibusdã esse maximè, ac esse principiũ ipsum vniuersale, quare de hoc etiã tractemus. Videtur nanq; impossibile substãtiã esse quodcunq; eorũ, quæ vniuersaliter dicuntur. Prima nãq; substãtia vniuscuiusq;, quæ propria cuiusque est, quæ alij nõ inest, vniuersale vero cõmune. hoc enim dicitur vniuersale, qđ pluribus natura aptũ est inesse. Cuius igitur hoc erit substãtia? aut enim omniũ, aut nullius, omniũ vero non est possibile, vnius autẽ si erit, cætera quoq; hoc erũt. quorũ enim substãtia vna, & quod quid erat esse vnũ, ipsa quoq; vnũ sunt. ¶ Itẽ substãtia dicitur, quod nõ de subiecto, vniuersale vero de subiecto aliquo dicitur semper. Sed vtrũ ita quidẽ nõ contingit, vt quod quid erat esse? in ipso autem inest, vtputa animal in homine, & equo. patet igitur quòd erit aliqua eius ratio, differt autẽ nihil, si nõ omniũ ratio est eorũ, quæ in substantia sunt, etenim nihil minus hoc erit substãtia alicuius, vt homo hominis, in quo existit. quare iterum idẽ accidit, erit enim substantia illius substantia, vt animal speciei, in qua vt propriũ existit. ¶ Itẽ impossibile, ac inconueniens est ipsum quid & substãtiã esse, si ex aliquibus nõ ex substãtiis, nec ex ipso quid, sed ex quali. Prius nãq; nõ substãtia, & quale erit, quàm substãtia, & quod quid: quod impossibile est. nec ratione enim, nec tẽpore, nec generatione possibile est passiones priores substantia esse, essent nanque separabiles. ¶ Item Socrati substantiæ inerit substantia: quare duobus erit substan-

Substantia dicitur quatuor modis.
Text. 45.
Vniuersale est, quod pluribus natura aptũ est inesse. Idẽ infra t. cap. 57.
Text. 46.
Text. 47.
Text. 48.

tia. Et omnino, si homo, & quæcunq; ita dicuntur, substantia est, accidit nihil eorum, quæ in ratione sunt, alicuius substantiã esse, nec sine ipsis existere, nec in alio, dico autem vtputa non esse aliquid animal præter aliqua, nec vllum aliud eorum, quæ in ratione sunt. Ex his itaq; considerantibus patet nihil eorum, quæ vniuersaliter existunt, substantiam esse: nihilq; eorũ, quæ communiter prædicantur, quod quid, sed tale significare. Quòd si non, & alia multa accidũt, ac tertius homo.

Text.49. *Actus separat.* ¶Item sic quoque patet. Impossibile enim est substantiam ex substantiis esse, quæ sic insunt, vt actu, quæ enim duo sic actu sunt, nunquam vnum actu sunt, sed si potentia duo sunt, erunt vnum: vt duplum ex duobus dimidiis potentia, actus nanq; separat. Quare, si substantia vnum, nõ erit ex substantiis inexistentibus, & secundum hunc modũ, quem recte Democritus dicit, impossibile enim ait esse ex duobus vnum, aut ex vno duo fieri, magnitudines nãq; indiuisibiles substantias facit. Patet igitur quòd similiter & de numero se habebit, si numerus quidem compositio vnitatum est, vt à quibusdam dicitur, aut enim non est vnum dualitas, aut non inest in ea vnitas actu.

Text.50. ¶Habet autem quod accidit dubitationem. Si enim nec ex vniuersalibus possibile est vllam substantiam esse, propterea quod tale, & non quod quid significant, nec ex substantiis actu contingit vllã substantiam esse compositam, quicquam incompositum erit profecto omnis substantia: quare neque ratio vllius substantiæ erit. At cunctis videtur, & iam dictum est, aut solius substantię, aut maxime definitionem esse: nunc vero nec huius: nullius igitur definitio erit. An quodammodo quidem erit, quodammodo vero non, manifestum

autem

autem quod dicitur magis erit ex posterioribus.

Quæ sequuntur incommoda aduersus asserentes ideas substantias esse, & separatas, & ipsas ex genere & differentijs constare. Cap. XVI.

EX his autem ipsis id etiam patet, quod accidit illis, qui ideas pariter substátias, & separatas esse dicunt: & pariter ex genere & differentiis faciunt formam. Si enim formæ & animal in homine sunt, & equo, aut vnum & idem numero sunt, aut alterum. ratione nanque patet quòd vnum, eandem enim exhibebit rationem, qui dicit in vtroq;. Si itaque aliquis homo est ipsum per se quod quid, & separatum, necesse est, vt etiam illa, ex quibus (sicuti animal, & bipes) quòd quid signi ficent, & separata, ac substantiæ sint: quare & ipsum animal. Si idem igitur, & vnum quiddam etiam in equo, sicuti tu tibi ipsi, quomodo in separatim existentibus vnum erit? & cur non etiam absque seipso erit animal hoc? ¶Deinde, si participabit quidem bipede & multipede, impossibile quiddam accidit. contraria nanque simul inerũt ipsi vni, & huic quidem enti, sin minus, quis modus est, cùm aliquis dicat animal, & bipes, aut pedestre esse? Sed fortassis componuntur, & tangũt, aut miscentur. At cuncta incõuenientia sunt. Sed diuersum in vnoquoque est. Infinita igitur, vt ita dicam, erunt, quorum substantia animal est. non enim secundum accidens ex animali homo est. Item multa erit ipsum animal. nam & substantia animal est, quod in vnoquoque est. non enim secundũ aliud dicitur. Quòd si non, ex illo erit homo, & genus eius illud. Ac item omnia, ex quibus homo, ideę. non igitur alterius quidem idea erit, alterius vero substantia. impossibile nanque est, ipsum Text.51. Text.52.

ipsum ergo animal erit vnumquodque eorum, quæ in animalibus sunt. Item ex aliquo hoc ipso erit:& quomodo est ex ipso animali?aut quomodo est possibile esse animal,quod hoc ipsum substantia est,præter ipsum animal? Item in sensibilibus & hæc accidunt,& his absurdiora. Quòd si impossibile est ita se habere, patet quòd non est eorum idea ita,vt quidam aiunt.

Singularium non esse definitiones,& propterea nec etiam Idearum. *Cap. XVII.*

Text.53. CVm autem substantia altera sit, ipsum scilicet totum,& ratio.dico autem quòd illa quidem ita substantia est cum materia simul accepta ratio.hæc vero ratio simpliciter.Quæcunque igitur illo modo dicuntur,eorum quidem est corruptio:nam & generatio. rationis autem nõ est ita vt corrumpatur. nec enim generatio est (non enim fit domui esse, sed huic domui) sed absque generatione, & corruptione sunt, & non sunt. ostensum est enim quòd nullus hæc generat, neque facit. Propterea etiam substantiarum sensibilium singularium neque definitio, neque demonstratio est, eò quòd habet materiam, cuius natura talis est, vt esse & non esse contingat.quare corruptibilia sunt omnia singularia earum.Si igitur demonstratio, & definitio scientifica necessariorum est,&non contingit,sicuti neque scientiam,quandoque scientiam, quandoque ignorantiam esse,sed quod tale est opinio est, ita neque demonstrationem,neque definitionem, sed opinio est eius, quod contingit & aliter se habere, patet quòd neque demonstratio, neque definitio eorum est. corruptibilia nanque non sunt manifesta his, qui scientiam habent, cùm à sensu abscesserint. & rationibus eisdem in animo seruatis,

Non fit domui esse, sed huic domui.

Substãtiarum sensibiliũ singularium nõ est definitio, neque demõstratio.

tis non erit amplius neque definitio, neque demonstratio. Quare cùm quis eorum, quæ ad definitionem quicquam singularium definiat, oportet non ignorare quòd semper perimendum est. non enim contingit definire. Nec vllam ideã est definire. singularium enim, vt aiunt, idea est, & separata. ¶ Necessarium autem ex nominibus rationem esse. nomen vero non faciet, qui definit. ignotum enim erit. quæ vero posita sunt, omnibus communia sunt. necesse est igitur & aliis talia inesse. Et si quis te definiat, animal dicet gracile, aut album, aut aliquid aliud, quod & in alio sit. Quod si quis dicat nihil prohibere separatim quidem omnia; multis, simul vero huic soli inesse, primum quidem, quòd etiam ambobus, vt animal bipes animali & bipedi. & hoc in sempiternis quidem etiam necesse est esse, cùm priores existant, & partes compositi. at vero etiam separabilia, si hoc quidem, quod homo, separabile. nam aut nullum, aut ambo. Si igitur nullum, non erit genus præter species. quòd si erit, erit etiam differentia. deinde, quoniam priora ipso esse, hæc sanè non vicissim perimuntur. ¶ Deinde, si ex ideis ideæ, minus profecto composita sunt, ex quibus. Item de multis oportebit etiam illa prædicari, ex quibus idea, vt animal & bipes. Quòd si non, quomodo scietur? erit nanque aliqua idea, quam impossibile est de pluribus prædicari quàm de vno. non videtur autem, sed omnis idea videtur esse participabilis. Quemadmodum igitur dictum est, latet quòd impossibile est in perpetuis definire, maxime vero quæcunque vnica sunt, vt Sol, aut Luna. Non solum enim in hoc peccant, quòd talia addunt, quibus ablatis, adhuc erit Sol, vt puta, quod

Text. 54.

Text. 55.

quod circuit terram, aut quod nocte absconditur (si enim steterit, aut apparuerit, non erit amplius Sol) sed inconueniens est, si non. Sol enim substantiam quandam significat. Item quæcunq; in alio contingunt, veluti si alter fiat talis, patet quod erit Sol. communis ergo ratio. at Sol singularium erat, sicut Cleõ, aut Socrates. Cæterũ cur nemo eorum definitionẽ profert ideæ? fiet enim profectò manifestũ tẽtãtibus, verũ esse quod nũc dictũ est.

Plura, quæ videntur substantiæ, potentias & partes esse. Cap. XVIII.

Text.56. MAnifestum autem est quòd etiam eorum quæ videntur esse substantiæ, plures potentiæ & partes animalium sunt. nihil enim eorum separatum est. cùm autem separarentur, tum etiam vt materia omnia, terra, ignis, & aër. nihil enim eorum vnum est, sed quasi * cumulus, antequàm concoquantur, & ex eis vnum fiat. Maxime autẽ aliquis animatorum partes putauerit, & animæ propinquas ambas fieri, vt sint & actu, & potentia, eò quòd principia motus ab aliquo in flexibus habent: quare quædam animalia diuisa viuunt. sed tamen potentia omnia erũt, cùm vnum & continuum fuerit natura, sed non vi, aut copulatione. tale nanque læsio est.

* a.l. serum ex Michaele Ephe.

Ens & vnum, siue ipsum ens & ipsum vnum non esse rerum substantias. Cap. XIX.

Text.57. CVm autem vnum dicatur, sicuti & ens, & substantia vnius vna, & quorum vna numero vnum numero, manifestum quòd neque vnum neque ens contingit substantiam esse rerum, sicuti neque elemento esse, aut principio. sed quærimus quid ergo principium, vt ad notiora referamus. Magis igitur his substantia est ens & vnum, quàm principium, & elementum, & causa. sed

necdum ista, si nec aliud quidem commune vllum substantia est. nulli enim inest substantia nisi sibi ipsi, & habenti eam, cuius substantia est. Item ipsum vnum in pluribus non erit simul: commune vero simul in pluribus est. Quare patet quòd nihil vniuersalium separatim præter singularia est. ¶ Sed qui formas dicunt, partim recte dicunt separantes eas, si substantiæ quidem sunt: partim non recte, quoniam vnam in multis formam dicunt. Causa vero est, quòd non habent reddere quædam tales incorruptæ substantiæ, præter singulares & sensibiles, sint. Faciunt igitur easdem specie his, quæ sunt corruptibiles (has enim cognoscimus) ipsum hominem & ipsum equum, addentes vocabulum ipsum, sensibilibus. Attamen etiam si non videremus astra, nihil minus, vt puto, essent substātiæ perpetuæ præter eas, quas nos sciremus. Quare nunc quoque, si non habeamus quænam sint, necesse tamen fortassis fuerit aliquas esse. Quòd igitur nec eorū quicquam, quæ vniuersalia dicuntur, substantia sit, nec vlla sit substantia ex substantiis, patet. Tex. 58.

Quid propriè substantiam dicere oporteat: eámque non elementum, non compositum, sed principium esse. Vbi de quæstione propter quid multus sit sermo. Cap. XX.

Quid vero, & quale quid substantiam dicere oporteat, rursus aliud quasi principiū cùm fecerimus, dicamus. fortassis enim ex his erit manifestum de illa quoq; substātia, quæ est separata à sensibilibus substantiis. Cùm igitur substantia principium, & causa quædam sit, hinc est procedendū. Quęritur vero ipsum propter quid semper sic, propter quid aliud alij alicui inest. quærere nāq; propter quid musicus homo est, certe quæ- Text. 59. *Vide auer. in Epi. tra. secundo.*

rere

rere est quod dictum est, propter quid homo musicus est, aut aliud. Quærere igitur propter quid ipsum est ipsum, nihil est quærere. oportet enim ipsum quod, & ipsum esse existere manifesta entia. dico auté, vtputa quòd Luna patitur eclipsim. ipsius autem quod id ipsum, non nisi vna ratio, vnáq; causa in omnibus (propter quid homo est homo, aut musicus musicus) nisi quis dicat quòd vnumquodque ad seipsum indiuisibile est. hoc autem erat vnum esse. sed hoc, & commune de omnibus, & breue est. Quærat autem aliquis, propter quid homo animal tale quoddam est. hoc igitur manifestum est quòd non quærit propter quid is, qui est homo, homo est. aliquid ergo de aliquo quærit, propter quid inest. quod autem inest oportet manifestum esse. si enim non ita, nihil quærit. vtputa, propter quid tonat? quia sonus in nubibus fit. ita nanque aliud de alio est, quod quæritur. & propter quid hæc, vtputa lateres & lapides domus sunt? Manifestum itaque est quòd causam quærit. hæc autem est quod quid erat esse, vt logice dicam: quæ in quibusdam quidem est cuius gratia, vtputa fortassis in domo & lecto: in quibusdam vero quod primum mouit. causa nanque etiam hoc. sed talis quidem causa quæritur, dum quippiam fit, vel corrumpitur: altera verò etiam, dum est. Latet autem præcipue quod quæritur in his, quæ non de aliis dicuntur, vtputa quæritur homo quid est: eò quòd simpliciter dicitur, neque determinatur quòd hæc vel hoc. Oportet igitur recte disponentes quærere. quòd si non, commune fit eius quod nihil est quærere, & eius, quod aliquid quærere. ¶ Cùm autem & habere & existere ipsum esse oporteat, manifestú est q. propter quid

est

est ipsam materiam quærit.vtputa hæc sunt domus.propter quid?quia hæc existũt,quod erat do mui esse.& homo hoc,aut corpus hoc tale habẽs quare?causa materiæ quæritur . hæc autẽ est forma,qua aliquid est.hæc autem est substantia.Patet itaq; q̃ de simplicibus nõ est aliqua quæstio, neq; doctrina,sed alius taliũ quæstionis modus. Cùm vero quod ex aliquo cõpositũ, ita vt vnum totũ sit,nõ est vt cumulus, sed vt syllaba.syllaba vero nõ est ipsa elemẽta,nec idem,quod B,& A. nec caro ignis,& terra.dissolutis nanq;,hęc quidẽ amplius non sunt,vt caro & syllaba : elemẽta vero ignis & terra sunt.est ergo syllaba aliquid, non solum elementa,vocalis & muta, sed etiam aliquid aliud.& caro,non solũ ignis & terra,aut calidum & frigidum,sed etiam aliquid aliud. Si igitur necesse est illud quoq; aut elementum,aut ex elementis esse:si elementũ quidem, rursus eadem ratio erit. ex hoc enim & igne & terra erit caro,& item alio: quare in infinitum progredietur.si vero ex elemento, patet quòd non ex vno, sed ex pluribus quàm idipsum erit. quare iterum de hoc eandem rationem dicemus, quàm de carne,aut syllaba.Videbitur autem esse aliquid tale, & non elementum,ac causam, sed hoc carnem, hoc vero syllabam esse. similiter & de cæteris. substantia vero cuiusque quidem hoc. hoc nanque prima ipsius esse causa est. Cùm autem quædam rerum non substantiæ sint, sed quæcunque substantiæ secundum naturam, & natura constitutæ sint, videri possit profecto aliquibus hæc quoque natura substantia esse, quæ non elementum, sed principium est. Elementum autem est, in quod existens diuiditur, vt materiam, vtputa syllabæ ipsum A, & B.

Elemẽtum quid.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

LIBER OCTAVVS.

SVMMA LIBRI.

In hac vnica Summa agitur de sensibilium substantiarum principalis, Materia scilicet & forma.

Dictorum recollectio. *Caput I.*

Text.1. EX his igitur, quæ dicta sunt, colligere oportet, ac cõgregãdo summatim finem imponere. Dictum autem est, quòd substantiarũ causæ, principia, & elementa quærun tur. Substantiæ vero, quædam ab omnibus concessæ sunt, de quibusdam autem separatim enuntiauerunt quidẽ: Concessę quidem, quæ naturales sunt, vt ignis, terra, aqua, & cætera simplicia corpora: deinde plãtæ, & partes earum, animalia, & partes eorum: & tandem cœlum, & partes cœli. Separatim autem substãtias quidam

Text. 2. esse dicunt formas, & mathematica. ¶ Alias vero accidit ex rationibus substantias esse, quod quid erat esse, & subiectum. Item aliter genus magis quàm species, & vniuersale quàm singularia: Vniuersali vero & generi ideæ quoque copulantur.

eadem

eadẽ nanq; ratione substãtiæ videntur esse. Cùm autem quod quid erat esse substãtia, huius autem ratio definitio: ideo de definitione, & de ipso per se determinatũ est. Quoniã vero definitio ratio, ratio autẽ partes habet, necesse quoque de parte erat videre quęnã substãtiæ partes, & quæ non, & si has definitionis quoq; esse oportet. Item etiam nec vniuersale substãtia est, neq; genus. De Ideis vero, & Mathematicis posterius considerandum est. etenim præter sensibiles substantias, has quidem esse dicunt. Nunc vero de concessis substantiis tractemus. hę autem sunt quæ sensibiles sunt. *Vide cõtra. Zim.*

Substantiæ diuisio: Materiámque substantiam esse. *Caput II.*

Sensibiles vero cunctæ substantiæ materiã habent. Est autẽ substantia idipsum, quod subiicitur, aliter quidem materia, *& aliter ratio. materiam autem dico, quæ, cùm nõ quod quid actu sit, potentia est quod quid. Aliter autem ratio & forma, quod cũ sit quod quid ratione separabile est. Tertium vero, quod ex his est, cuius generatio solius, & corruptio est, & separabile simpliciter. earum enim substãtiarum, quæ secũdũ rationem, quædam sunt separabiles, quædã vero non. *Text. 5.* *Vide auer. in Epi. tra. secundo.* ** a. c. nõ habet hac, & aliter ratio*

¶Quòd autem materia quoq; substãtia est, patet. In cunctis nanq; oppositis trãsmutationibus est aliquod trãsmutationis subiectum. vtpùta secundũ locũ, quod nunc hic, rursus alibi. & secũdum augmentationem, quod nunc tantum, rursus minus aut maius. & secundũ alterationẽ, quod nũc sanum, rursus ægrum, similiter autem & secundũ substantiã, quod nunc in generatione, rursus in corruptione. & nũc quidẽ subiectum, vt quod quid, rursus autẽ subiectum, vt secundũ priuationẽ. Et sequuntur hãc etiã alię trãsmutationes, cę- *Text. 4.*

terarum vero aut vnam,aut duas hæc non sequitur.non enim est necesse,si quid materiam habet localem , hoc generabilem etiam & corruptibilem habere.Verum quæ inter simpliciter fieri,& nõ simpliciter differẽtia sit,in Physicis dictũ est.

De substantia,quæ forma & actus est.Item definitiones,formam & materiam complectentes,potiores esse, quàm quæ alteram tantum. Caput II.

Text. 5.

CVm autem quædã,vt subiecta & vt materia, concedatur substantia : hæc autem est, quæ potentia est, restat illam, quæ vt actus substantia sensibilium est,quęnã sit dicere.Democritus igitur tres differentias esse videtur existimare. subiectum enim corpus,materiam, vnũ & idem.differre autem,aut rhysmo,quod est figura: aut trope,quod est situs:aut diathige,quod est ordo.Videntur autem multę differentiæ esse.vtputa quædam compositione dicuntur materiæ,sicuti quæcunque mistura,quemadmodũ melicratum.quędam clauo,vt arca. quædam ligamine,vt fascis. quædam glutine,vt liber. quædã pluribus ex his. quædã positione,vt limen & superliminare. hæc enim, eò quòd modo quodam sita sint differunt. quędam tempore,vt cœna,& prandium.quædam loco,vt venti. quædam sensibilium passionibus, vt duritie & mollitie,& dẽsitate & raritate,& siccitate & humiditate.& quędam quibusdã ex his, quædam omnibus his.& omnino quędam redundantia , quædam defectu . Quare patet , quod & ipsum est,toties dicitur.limẽ enim est , quoniam ita situm est.& esse , sic ipsum poni significat. & glaciem esse, sic densari . Quorundam vero esse & his omnibus definietur: eò quòd quædam miscentur, qųędam temperantur,quædam ligantur, quædam densantur,quædam cæteris differentiis

Vide in proœmio Meta.

vtunt

vtuntur, ficuti manus aut pes. Accipienda igitur genera differentiarum. hæc enim principia existentiæ erunt. vt quæ in magis & minus, aut denso & raro, & cæteris talibus. cuncta etenim hæc redundantia & defectus sunt. Quòd si quid figura, aut leuitate, aut asperitate, omnia recto & curuo. his vero esse erit misceri, opposito autem modo, non esse. Manifestum igitur ex his est, quòd si substãtia causa est, vt vnumquodq; sit, in his quęrendum est quænam vt horum singula sint causa est. Substantia itaque nihil horum est, neque combinatum: attamen proportionale in vnoquoque. ¶ Et quemadmodum in substantiis, quod de materia prędicatur, ipse actus est, & in aliis definitionibus maxime. vtputa, si limen oportebit definire, lignum, aut lapidẽ sic positum dicemus. & domum, lateres, aut ligna sic posita. (An etiam & cuius causa in quibusdã est.) Si vero glaciem, aquam congelatã, aut sic densatam. consonantia vero est acuti & grauis mistio talis. eodẽ autem modo & in cæteris. Manifestum itaq; ex his est, q actus alius alterius materiæ, & ratio. quorundam enim cõpositio, quorũdam mistio, quorundam aliquid aliud eorum, quæ dicta sunt. Quare eorum, qui definiunt, hi quidem, qui dicunt, quid est domus, q lapides, lateres, ligna, potentia domũ dicunt. materia enim hęc sunt. Qui vero vas conseruatiuum rerum & corporũ, aut aliquid aliud tale addentes, actum dicunt. Qui porrò hæc ambo componunt, tertiam, & quæ ex his est substantiam. videtur etenim ea quidem, quæ ex differentiis ratio fit, formæ & actus esse. quæ vero ex his quæ insunt, materiæ magis. Similiter, & quas Archytas approbat definitiones. etenim simul vtriusq; sunt. vtputa quid est Serenitas? quies in mul- Text. 6. Definitiones Archytæ.

titudine aëris.materia quidem aër: actus vero & substantia quies. quid est Tranquillitas? maris planities.subiectũ quidé, vt materia, mare:actus vero & forma,planities. Manifestum itaq; ex dictis est quænam sensibilis substantia, & quomodo sit.etenim hęc quidem vt materia,hæc autem vt forma,quoniam actus: tertia vero ex his.

Dubium,vtrum nomina compositorum, formarúmue signa sint. Compositum non formam generari. Antisthenicæ item dubitationis solutio, definitionem non dari astruentis. Caput IIII.

Tex. 7. *Vide auer. in Epi.tractatu* 2. OPortet autem non ignorare, ꝙ aliquando latet vtrum nomen compositam substantiam significet,an actũ & formã.vtputa domus vtrum est signum communis.quod operimentum est ex lapidibus,&lateribus sic positis: an actus & formę,quod est operimentum,& linea,vtrum dualitas in longitudine,an quod dualitas. Et animal, vtrũ anima in corpore,an anima.hæc enim substantia & actus alicuius corporis. Erit auté vtiq; in vtrisq; animal,non vt vna ratione dictum,sed

Tex. 8. vt ad vnum. ¶Sed hæc ad aliud quidem aliquid conferunt,ad quæstionem autem substantiæ sensibilis nihil.etenim quod quid erat esse formę &

Vide cõtradict.Zim. actui adest.anima nanq; & animæ esse idem est. homini vero & homo nõ idem,nisi & anima homo dicatur.sic autem alicui quidem,alicui vero non.Non videtur itaq; quęrentibus,ꝙ syllaba ex elementis, & compositione sit, neq; domus lateres,& compositio.Et hoc recte.Compositio enim & mistio non est ex his,quorũ est cõpositio, aut mistio,similiter nec aliorum, vtputa limen positione;nõ ex limine positio,sed magis istud ex illa.nec homo est ipsum animal & bipes, sed aliquid esse oportet,quod pręter hæc est,si hæc materia,

teria sunt, sed nec elemẽtum, nec ex elemẽtis, sed substantia, quod materiam auferentes dicunt. Si itaque hoc ipsius esse causa, & hoc substantia, ipsam substantiam vtique non dicerent. Necesse autem est, aut sempiternam hanc esse, aut corruptibilem, absq; eo ꝙ corrumpatur, & factam esse, absque eo ꝙ fiat. Ostensum autem est, & declaratum in aliis, ꝙ formam nullus facit, neque generatur, sed efficitur hoc: fit autem quod ex his. Si vero corruptibilium substantiæ sunt separatæ, nondum est manifestum: attamen ꝙ quorũdam non contingit, patet, vt ea, quæ non possunt præter particularia esse, vt domũ, aut vas. ¶ Fortassis igitur nec substantiæ sunt hæc ipsa, nec aliorum quicquam, quæcunq; non natura consistunt. naturam etenim solam profecto quis ponet eam, quæ in corruptibilibus est, substantiam. Quare dubitatio, quã Antisthenici, & hoc pacto pariter indocti dubitabãt, habet aliquid occasionis vt soluatur, ꝙ nõ est ipsum quid est definire (definitionem enim longum esse sermonẽ) sed quale quid est contingit etiam docere. quemadmodum argentũ quid est, non: quod autem quale, stannum. Quare substantię, est quidem, cuius contingit definitionem & rationẽ esse, vtputa compositæ, siue sensibilis, siue intellectualis sit. ex quibus autem hoc primis, non est: siquidem aliquid de aliquo significat ratio definitiua: & oportet hoc quidem vt materiam, illud vero vt formam esse. *Text. 9.*

Quo pacto substantiæ numeri dici possunt. Cap. V.

Manifestum autem hoc etiam est, ꝙ si aliquo modo substãtię numeri sunt, ita sunt: & non quemadmodum quidam dicunt, vnitatum. Nam & definitio numerus quidã est, diuisibilis etenim & in indiuisibilia. non enim infinitæ rationes. *Text. 10.* *Quo pacto substantiæ numeri sint.*

L 4

numerus vero tale quid est. Et quemadmodum de numero, ablato aut addito aliquo, ex quibus numerus est, non est amplius idem numerus, sed diuersus, etiam si minimum auferatur, aut addatur, ita nec definitio, nec ipsum quid erat esse erit amplius, ablato aliquo aut addito. Et numerum oportet aliquid esse, quo vnus, quod nunc non habet dicere quo vnus, si vnus est. aut enim non est, sed quasi congeries: aut si est, dicendum est quidnam illud sit, quod vnum ex multis facit. Et definitio vna est. similiter autem nec hanc dicere habent. & hoc merito accidit. eiusdem enim orationis & substantia est, vt vnum: non, vt quidam aiunt, vt vnitas quædam existens, aut punctum, sed actus & natura quædam vnaquæque. Et quemadmodum nec numerus habet magis & minus, ita neque substantia, quę secundum formam est. sed, si est quidem, ea est, quæ secundum materiam est. De generatione igitur, ac corruptione dictarum substantiarum, quomodo accidit, quoque modo impossibile est, déque reductione ad numerum hactenus determinatum sit.

De materiali rerum principio, eodem, ac diuerso: agentéque etiam. & quo pacto ad quærentem causam per omnia causarum genera sit respondendum.

Caput VI.

Text. 11.

Materia omniũ vna cõmunis, cuiusque autẽ propria.

DE materiali vero substantia oportet non latere, quòd etsi ex eodem omnia primo, aut eisdem tanquam primis, & eadem sit materia, vt principium illis quæ fiunt, est tamen quædam cuiusque propria. pituitæ prima materia, ipsa dulcia aut pinguia: bilis vero, amara, aut aliqua alia. Fortassis autem hæc ex eodẽ. Fiunt autẽ plures materiæ eiusdẽ, cum alterius altera sit. vtputa pituita ex pingui & dulci, si pingue ex dulci: ex

ex bilis vero esse, ob resolutionem in primã materiã. Dupliciter enim hoc ex hoc, aut quoniam ex eò ꝙ præcedet, aut quoniam ex eò quòd resolutum fuerit in principium. Contingit autem, vna existente materia, diuersa fieri propter mouẽtem causam. vt ex ligno fit arca, & lectus. Quorundam autem diuersa materia necessario, diuersis existentibus. vtputa serra nunquam fiet ex ligno, nec est hoc in causa mouente. non enim faciet serram ex lana, aut ligno. Si autem idem contingit ex alia materia facere. ¶ Patet ꝙ principium & ars, quæ est vt mouens, eadem est. etenim, si materia diuersa & mouens, & ipsum quod factũ est. Cùm itaque quisquam quænam sit causa quærat, quoniam multipliciter causę dicũtur, omnes contingentes causas dicere oportet. vtputa hominis, quæ causa vt materia? nempe menstrua. quæ vero vt mouens? nempe semen. quæ vero vt forma? quod quid erat esse. quæ autem vt huius causa? finis fortassis autem hæ ambæ idem sunt. Oportet autem proximas causas dicere. quæ materia, non ignem vel terram, sed propriam. In naturalibus igitur & generabilibus substãtiis necesse est ita procedere, si quis recte procedet: siquidẽ hæ tót. que causæ sunt, & oportet causas cognoscere. De naturalibus autem, sed perpetuis substantiis alia ratio est. fortassis etenim quædam non habent materiam, aut non talem, sed solum quæ secundum locum mobilis est. Nec quæcunque natura quidem, non autem sunt substãtiæ, his materia est, sed quod subiicitur substantia. vtputa quę causa eclipsis? quæ materia, non enim est, sed Luna est, quæ patitur. quæ causa vt mouens, atque corrumpens lumen? terra. ¶ Cuius vero causa forsan non est, quæ vero vt forma, ratio: sed nõ ma-

Contingit ex vna materia diuersa fieri propter mouẽtẽ causam.

Text. 12.

Text. 13.

nifefta ratio, nifi cùm ipfa caufa fit. vtputa, quid eclipfis? priuatio luminis. fi vero addatur à terra in medio interpofita, hæc eft cum ipfa caufa ratio. De fomno vero non eft manifeftum quid eft primum, quod patitur, fed nunquid animal? ita. attamen hoc fecundum aliquid. & quid primum cor, an aliquid aliud? deinde, à quo? deinde quę paffio, quæ illius & non totius? quia talis immobilitas, ita. fed hæc, eò quòd aliquid patiatur ipfum primum.

Non omnia contraria vicifsim fieri, nec omnium effe materiam. & quo pacto materia cuiufque ad contraria fe habeat. *Cap. VII.*

Tex. 14. CVum autem quædam abfque generatione & corruptione fint, & non fint, vtputa puncta fi fint quidem, & omnino fpecies & formæ (non enim albedo fit, fed lignum album, fi ex aliquo & aliquid fit omne, quod fit) profecto non omnia contraria fiunt vicifsim, fed aliter albus homo ex nigro homine, & albedo ex nigredine. Nec omnium materia eft, fed quorumcunque generatio, & tranfmutatio inuicem funt. quęcunque vero abfque eo quòd trāfmutentur funt, aut non horum materia non eft. Habet autem dubitationem, quonam modo ad contraria cuiufque materia fe habeat. vtputa, fi corpus potentia fanum, cōtrarium vero fanitati infirmitas, vtrum ambo potentia & qua potētia vinū & acetum. An huius quidē fecundum habitū & fecundum formā materia eft, illius vero fecūdū corruptionē & priuationem præter naturam? At quædam dubitatio eft, cur vinum non fit materia aceti, neque potentia acetum, tametfi fiat ex eo acetum. & viuēs potentia mortuus, an non, fed fecundum accidens corruptiones. Ipfa vero animalis materia fecundum

dum

dum corruptionem mortui potentia & materia. aqua quoq; aceti est. fiunt etenim ex illis, quemadmodum ex die nox. & quæcunque ita inuicem transmutantur, ad materiam oportet redire. vtpu ta si ex mortuo animal, primum ad materiam, deinde animal: & acetum ad aquam, deinde vinum.

Dubitationis solutio, quæ causa est, vt definitiones & numeri vnum sint in rebus omnibus: & vnionis materiæ ac formæ. Caput VIII.

De dubitatione autem dicta & circa definitiones, & circa numeros, quæ causa est vt vnum sint. Omnium nanque, quæcunque plures partes habent, & non est totum quasi coaceruatio, sed ipsum totum est aliquid aliud præter partes, est aliqua causa. Nam & in corporibus quibusdam tactus est causa, vt vnũ sint: quibusdam vero viscositas, aut aliqua alia talis passio. definitio vero oratio est vna, non cõiũctione, vt Ilias, sed eò quòd vnius est. Quid est igitur quod hominem facit vnum, & cur vnum & non multa sunt animal & bipes; pæsertim si, quemadmodũ quidam dicunt, sit quid ipsum animal, & ipsum bipes? cur enim non illa homo est? & erunt secundum participationẽ homines nõ hominis vnius, sed duorum, animalis & bipedis. & omnino profecto homo non erit vnum, sed plura animal, & bipes. Manifestum itaque est quòd ita quidem tractantibus, vt solent definire & dicere, non est possibile reddere rationem, & soluere dubitationem. Quòd si, quemadmodum dicimus, hoc quidem materia, hoc vero forma est, & hoc quidem potentia, hoc vero actu, profecto non videtur amplius dubitatio esse quod quæritur. Etenim dubitatio est eadem, ac si definitio *Tex. 15.*

vestis

vestis esset ęs rotundum. esset etenim hoc nomen rationis signum: quare quod quæritur est, quænam causa sit, vt rotundum & æs vnum sint, amplius vero non apparet dubitatio, quoniam hoc quidem materia, illud vero forma est. Quæ igitur huius causa est, vt quod potentia est actu sit in quibuscunq; generatio est, præter illud, quod fecit? nulla enim alia causa est, vt actu sphæra sit, quæ potentia sphæra erat: sed hoc erat ipsum quid erat esse vtrique. Est autem materia, quædam intelligibilis, quædam sensibilis, & semper rationis hoc quidem materia, hoc vero actus est, vt circulus figura plana. ¶ Quæcunque vero neque intelligibilem, neq; sensibilem materiam habent, statim vnum quiddam esse vnumquodq; est: quemadmodum ipsum ens hoc quiddam, hoc, quale, quantum: quare non inest in definitionibus nec ens, nec vnum: & ipsum quid erat esse statim vnum quiddam est, quemadmodum & ens quiddam. Propterea non aliqua alia causa vlli istorum, vt vnum sint, nec vt ens quiddam sint. statim etenim vnumquodque est ens quiddam, & vnum quiddam, nō vt in genere in ente & vno, nec tanquam sint separata præter particularia. Ob hanc autem dubitationem quidam participationem aiunt, & causam quandam participationis, & quidnam sit illud participare dubitant. Quidam copulam animæ, sicuti Lycophron ait, scientiam esse ipsius scire & animæ. Quidam compositionem, aut coniunctionē animæ cum corpore, ipsum viuere. Attamen eadem de omnibus ratio erit, etenim ipsum sanum esse, aut copula, aut compositio, aut coniunctio animæ & sanitatis erit, & æs esse triangulum, compositio æris & trianguli, & album esse compositio

Vide 2. de Anima. text. 7.

Idē 7. Meta. t. 35. & 39.

Text. 16.

tio superficiei & albedinis. Causa vero est, quoniam potentiæ & actus rationem quærũt vnientem, & differentiam: est autem, vt dictum est, vltima materia & forma idem: & hoc quidem potentia, hoc vero actu. Quare simile est quærere quidnam vnius causa sit, & vt vnum sit. vnum enim quiddam vnumquodq;, & quod potentia, & quod actum vnum quodammodo est. Quare nulla alia causa est, nisi si quid fuit, tanquam ex potentia in actũ mouens.

Quæcunque vero non habent materiam, cuncta simpliciter entia sunt ipsum quid.

*.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER NONVS.

SVMMÆ LIBRI.

In Prima agitur de potentia. In Secunda de Actu.

SVMMA PRIMA.

Dicenda proponuntur. Caput Primum.

Text.1. DE primo itaque ente, & ad quod cæteræ omnes entis prædicationes referuntur, hoc est de substantia, dictũ est: nam secundum substantiæ rationem cætera dicuntur entia, quantũ & quale, ac cætera, quæ ita dicuntur. cuncta etenim habebunt substantiæ ratione, vt in primis sermonibus disseruimus. Cùm autẽ ens dicatur, hoc quidẽ quid, aut quantitas, aut qualitas, hoc vero secundũ potentiam & actũ ac opus, determinemus etiam de potentia & actu. Et primo de potẽtia, ea quidem, quæ dicitur maxime proprie, non sanè est vtilis ad quod nunc volumus. potentia nanq; & actus in plus est, quàm illa, quæ secundũ motum solum dicuntur. Sed, cùm de ea dixerimus in determinationibus de actu, declarabimus etiam de aliis.

Potẽtia & actus ĩ plus est, quàm illa, quæ secundũ motum solum dicuntur.

Diuid

Diuiditur potentia in sua significata.
Cap. II.

QVòd igitur multipliciter potentia & posse dicatur, determinatū est à nobis in aliis. Harum vero quęcunq; quidem æquiuoce dicuntur potentiæ, prætermittantur: Quædam etenim similitudine quadam dicuntur, vt in Geometria & posibilia ac imposibilia dicimus, eò quòd quodammodo sint aut nō sint. Quæcunque vero ad eandem formam omnes, aliqua principia sunt, & ad vnam primam dicuntur, quæ est principium transmutationis in alio, prout aliud est. Aliqua enim est patiendi potentia, quę in ipso patiente principium est transmutationis passiuæ ab alio, prout aliud est. aliqua vero habitus impossibilitatis, quæ in deterius est, & corruptionis, quæ est ab alio, prout aliud est, principio transmutatiuo. in his enim omnibus definitionibus inest primæ potentiæ ratio. Rursus autem hæ potentiæ dicuntur, aut ipsius faciendi solum, aut patiendi, aut ipsius bene: quare in harum quoque rationibus quodammodo insunt priorum potentiarum rationes. Manifestū igitur est quòd quodammodo quidem vna est ipsius facere & pati potentia (potens enim est, & eo quòd ipsum habeat patiendi potentiam, & eo quòd aliud ab eo) quodammodo vero alia. Hæc enim in patiente est, propterea enim quod habet aliquod principium, & quod materia aliquod principiū est, patitur quod patitur, & aliud ab alio. pingue nanq; cōbustibile est: cedens vero sic pressibile, & similiter de cæteris. Hæc vero in faciente, vtputa, calidum, & ędificatiua. hoc quidē in calefactiuo, hęc vero in ædificatiuo. Propter quod nullum, prout *connaturale factū, ipsum à seipso patitur. vnum etenim

Text. 2.
Vide auer. in Epi. tractatu 3.
* *a.l. connatum.*

etenim, & non aliud est. At impotentia quoque, & impotens, atque quæ tali potentiæ contraria est, priuatio est: quare eiusdé & secundum idem potentia, impotentiáq; omnis. Priuatio autem multifariam dicitur: etenim quod non habet, & quod natura aptum est si non habet, aut omnino, aut cùm natura aptum sit, aut sic, vtputa omnino, aut quomodocunque: in quibusdam autem si natura apta habere, vi non habeant, priuari ea dicimus.

Distinguuntur potentiæ per earum subiecta.

Cap. III.

Text. 3. Vide auer. in Epit. tractatu 3. Vide cõtra. Zim.

CVm autem quędam in inanimatis talia principia insint, quædam vero in animatis, & in anima, & in animæ ea parte, quæ rationẽ habet, patet quòd potentiarum quoque quędam irrationales, quædam cum ratione erunt. Quare omnes artes & factiuæ scientiæ potentiæ sunt, principia enim transmutatiua in alio, prout aliud est. Et quæ quidem cum ratione omnes, eædem contrariorum sunt: irrationales vero, vna vnius: vt calidum, ipsius calefaciendi solius: medicandi vero potentia, infirmitatis & sanitatis. Causa vero est, quia scientia ratio est, ratio auté eadem manifestat & rem, & priuationem, nisi q̃ nõ similiter: & quodammodo quidem amborũ est, quodammodo vero eius magis, quod existit. Quarenecesse est talesetiã scientias esse quidem contrariorum: esse vero huius quidé per se ipsas, illius vero non per se ipsas: etenim ratio huius quidé secundum seipsam, huius vero quodammodo secundum accidens. negatione enim & sublatione manifestat contrarium. prima nanque priuatio contrarium

Text. 4 est: hæc autem alterius demptio est. ¶ Sed, quoniam cõtraria non fiunt in eodem, scientia vero potentia, eò quòd habet rationem, animaquoque

motus

motus principium habet(salubre quidem sanitatem solum facit,& calefactiuum caliditatem, & frigefactiuum frigiditaté, sciens auté ambo: ratio enim amborũ quidem est,non tamen similiter,& in anima,quæ motus principiũ habet)ambo profecto ex eodẽ mouebit principio,ad idem coniungens.Quare quæ secundum rationẽ potentia sunt, cõtraria his faciunt,quę absque ratione potentia sunt:vnum nanque principium continetur ratione.Manifestum autem est ꝙ & ipsius bene potentiam sequitur solius faciendi aut patiendi potentia:hanc vero illa non semper,qui enim bene facit,necesse est vt etiam faciat:qui vero solum facit,non necessario & bene facit.

Contra negantes potentiam nisi cùm res sit in actu.

Cap. IIII.

SVnt autem quidam, vt Megarici, qui dicunt tunc solũ posse, cùm agat: cùm vero nõ agat, non posse,vtpura eum,qui nõ ædificat, ædificare non posse,sed ædificantem,cùm ædificat. similiter quoque & de cæteris. Quibus quæ inconuenientia accidunt, non est difficile videre. Patet nanque,ꝙ nec ædificator erit,si nõ ædificat.ædificatori enim esse ipsum posse ædificare est,similiter auté & de aliis artibus.Si igitur impossibile est huiuscemodi artes habere, nisi quandoq; discat,& accipiat,& non habere, nisi amittat aliquando(aut enim obliuione,aut quadã passione, aut tẽpore,non enim re corrupta,semper nanque est)cùm cessauerit,non habebit artem.rursus autem statim ædificabit,quomodo accipiẽs? Et inanimata etiam similiter,nec enim frigidũ,neque calidum,neq; dulce,nec omnino vllum sensibile erit non sentientibus, quare Protagoræ opinionem accidet eis dicere. Atqui nec sensum ali-

Text.5. Vide auer. in Epi.tractatu 3.

quid habebit, si non sentiat, aut operetur: si igitur cæcum est, quòd non habet visum, natura tamen aptum, & quando aptum, & item prout natura aptum est habere, iidem sæpius in codé die cæci, & surdi erunt.

Tex. 6. ¶ Item, si impossibile id est, quod priuatur potentia, quod nō fit, impossibile est fieri, quod vero impossibile est fieri, qui dicit esse aut futurū esse, mentietur. impossibile enim hoc significabat. Vnde illę orationes & motum, & generationem perimūt. semper etenim & quod stat stabit, & quod sedet sedebit, si enim sedet, non surget: impossibile nanq; erit surgere, quod non est possibile surgere. Quòd si non est possibile ista dicere, manifestū est quòd potentia & actus aliud & aliud est. illæ vero orationes idé faciunt potentiam & actū, propter quod non parū quiddam quærūt perimere.

Text. 7. ¶ Quare contingit possibile quidem esse aliquid, nō esse autem, & possibile non esse, esse vero. similiter auté in cæteris quoque prædicamentis, quicquam possibile ambulare, nō autem ambulare: & possibile nō ambulare, ambulare. Hoc auté possibile est, cui si illius insit actus, cuius potentiam habere dicitur, nihil impossibile erit. dico autem, vt si possibile sedere est, vt sedere contingit, huic si extiterit ipsum sedere, nil impossibile erit. etsi moueri quicquam, aut mouere, aut stare, aut sisti, aut esse, aut fieri, aut non esse, aut non fieri, similiter. Nomen vero actus, qui ad perfectionem annectitur, aduenit etiā in aliis, maxime ex motibus. videtur etenim maxime motus actus esse. Quare non entibus non attribuunt ipsum moueri, sed alias quasdam prædicationes, vtputa intelligibilia, & desiderabilia esse ipsa nō entia, non autem mota. hoc autem, quia cùm nō sint actu, erunt actu,

non

non entium enim quædam potentia sunt, non autem sunt, quoniam actu non sunt.

Contra ponentes omnia possibilia. Cap. V.

SI autem possibile est quod dictũ est, quatenus sequitur, manifestum est q; non potest verum esse dicere, q; possibile quidẽ est hoc, non tamen erit. alioqui quænam impossibilia sint, hoc modo fugiunt nos. dico autem, vt si quis dicat posse diametrum cõmensurari, non tamen cõmensurabitur, non cogitans quidnam impossibile sit: quia nihil prohibet aliquid, possibile existẽs aut esse aut fieri, nõ esse nec futurũ esse. Attamen ex his, quę posita sunt, illud necessario sequitur, quia si supponamus esse, aut factum esse, quod nõ quidem est, possibile autẽ est, nihil impossibile erit. at accidet quidem, cõmensurari enim impossibile est. Enimuero nõ est idem falsum, & impossibile. te nanq; nunc stare falsum quidem, sed non impossibile est. *Text. 8.* ¶ Simul autẽ manifestum est, q; si A existente, necesse est B esse, ita etiam A existente possibile esse, necesse est B quoque possibile esse. Nam, si nõ necesse est possibile esse, nihil prohibet nõ esse possibile esse, sit itaque A possibile. cùm igitur A possibile fuerit esse, si ponetur ipsum A, nihil impossibile esse accidit. at tum ipsum B necesse est esse. attamẽ impossibile erat. Sit igitur impossibile: q; si impossibile, necesse est A esse, necesse est & B esse. sed erat A possibile: ergo etiã B. Si igitur A possibile sit, B etiã possibile erit: si ita quidẽ se habebãt, vt A existẽte, necesse sit etiã B esse. Si itaq; sic se habẽtibus A B, non ita possibile sit B, nec ipsum A B se habebunt, vt positum est. & si A possibili existente, necesse est B possibile esse, si A est, necesse est B etiam esse. possibile nanque esse necessario B esse, si A possi- *Text. 9.*

bile,hoc significat,si A sit,& quãdo,& sicuti erat possibile esse,illud quoq; tunc, & ita necesse esse.

Quæ potentia præcedente opere in re significantur, quæ vero non, & quo pacto potentia ad actum deducantur. Cap. VI.

Text.10. CVm autem omnium potentiarũ quædam natura nobis insitæ sint, vt sensuum: quædam consuetudine,vt tibiis canendi: quædã doctrina vt artium,has quidem necesse est eos,qui primo operati sunt,habere,quęcunq; scilicet cõsuetudine & ratione,quæcunq; vero nõ tales,& quæ patiendi potentiæ sunt,nõ est necesse.Quoniã vero quod potest,aliquid potest,& aliquãdo,& aliquo modo, & quæcunq; alia necesse est adesse in definitione: & quædam quidẽ ratione possunt mouere,& potentiæ eorũ cum ratione,quędam vero irrationalia,& potentiæ irrationales,& illas quidem necesse est in animato esse,has vero in ambobus:huiuscemodi quidẽ potentias necesse est, vt cum quoad possint actiuum & passiuum approximent, hoc quidem faciat, illud vero patiatur, illas vero non est necesse. hæ enim omnes, vna vnius factiua,illę vero contrariorũ.Quare,simul ne faciat contraria?hoc vero impossibile est.Necesse est igitur aliud quiddã esse, quod dominetur. dico autẽ,siue appetitũ,siue electionẽ.quodcunq; enim appetat,principaliter hoc faciet,cùm quoad possit proximet passiuo.Quare omne secundum rationem potens necesse est,vt cùm appetat id,cuius potẽtiam habet,& vti habet,hoc faciat. habet autẽ passiuo præsente, & sic se habente facere,sin minus,facere nõ poterit. nullo enim intrinsecus prohibente, separationem faciendo, nihilo opus amplius est: potentiam enim habet, vt eius quod est potestate faciendi, at non quo mod

modocunque,sed aliquo modo se habentibus, à quibus separabūtur etiam extrinsecus prohibentia:remouentur enim hęc eorum quędam, quæ in definitione assunt. Quare nec si simul velit aut desideret duo, aut contraria facere, faciet. non enim ita potentiam eorū simul habet, nec est potentia simul faciendi, at quorum est, ita faciet.

Summa Secunda.

De actu.

Quid, & quale sit id, quod actu dicitur. Cap. I.

CVM autem de potentia, quæ secundum motū dicitur, dictū sit, de actu determinemus quidnam actus, & quale quid sit. etenim possibile quoque simul manifestum erit, si diuiserimus, ꝙ non solum hoc dicimus possibile, quod natura aptum sit aliud mouere, aut moueri ab alio, aut simpliciter, aut quodammodo, sed etiā aliter, propter quod cùm inquiramus: de his etiā tractabimus. Est autē actus, rem existere, non ita quemadmodum dicimus potestate. Dicimus autem potestate, vt in ligno Mercurium, & in tota dimidiam, eò ꝙ auferri possit, & scientem etiam illum, qui non speculatur, modo speculari possit: est autem hoc actu. Manifestum autē quod dicere volumus per inductionem in singularibus, & non oportet omnium definitionem quærere, sed etiam quod proportionale est conspicere: quoniam vt ædificans ad ædificatiuum, & vigilans ad dormiens, & videns ad conniuens habens tamen visum, & segregatum à materia ad materiam, & elaboratum ad inelaboratum. huius autē differentiæ alteri parti actus applicatus sit, alteri vero possibi-

Vide auer. in Epi. tra. tertio. Tex. 10.

le. Dicuntur autem actu non omnia similiter, sed proportionaliter. vt hoc in hoc, aut ad hoc, ita illud in illo, aut ad illud in illo, aut ad illud. quædam enim, vt motus ad potentiam, quædam, vt substantia ad aliquam materiam. Aliter autem infinitum & vacuum, & quæcunque huiuscemodi, quàm pleraque entium potentia & actu dicuntur, vt quàm videns, ambulans, & visum. etenim hæc quidem contingunt, & simpliciter, & quandoque vera esse. visum enim hoc quidē quoniam videtur, hoc vero quoniam videri possibile est, infinitum vero non ita potētia est, vt actu futurum separatum, sed cognitione. etenim potentia esse hunc actum attribuunt diuisioni, ne deficiat, non autem vt separetur.

Sequens textus quãuis reperiatur in Græco exemplari à nullo tamen vnquàm ex Latinis fuit considera tus præter quàm à Domino Kiriaco Strozza Florētino nobili & eruditissimo viro, græcarumq; literarū peritissimo: qui cum in Pisano gymnasio græcas literas doceret, non solum hoc animaduersione dignum putauit, sed & transtulit doctissiméque ipsum publicè interpretatus est.

QVoniam verò actionum, quarum est terminus, nulla finis est, sed ex iis quæ circa finem, vt extenuandi tenuitas ipse est, ipsa autem quando extenuent. sic sunt in motu non existentia ea quorū causa est motus, non sunt hæc actio, aut saltem non perfecta. Non enim finis sed illi inest finis & actio vt videt. Verum etiam sapit & intelligit & intellexit, sed non discit & didicit, nec conualescit & conualuit, bene viuit & bene vixit, sed etiam felicitate fruitur & felicitate frui

tus

tus est. sin oportebat aliquando cessare vt quando extenuauerit, nunc autem non, sed viuit & vixit: harum quidem alias motus dicere, alias autem operationes. Omnis enim motus imperfectus extẽuatio, disciplinatio, itio, ædificatio, hæc enim sunt motus & imperfecti profectò. non enim simul it & iuit, nec ædificat & ædificauit. nec fit & factum est, aut mouetur & mouit: sed diuersum & mouet & mouetur: vidit autem & videt simul idem, & intelligit & intellexit. Huiusmodi igitur appello operationem illam autem motum. ¶ Quidnam igitur, & quale quid sit, quod actu est, & his & huiusmodi manifestum nobis sit.

Quando aliquid dicendum est potentia esse, & quando non. Cap. II.

QVando autem potentia vnumquodq; est, & quando non, determinandum est. Nõ enim quandocunque. vtputa, terrâne homo est potentia, an non, sed magis cùm iam fuerit semen? nec hoc adhuc fortassis, quemadmodum nec à Medicina quodcunque vtique sanetur, nec à fortuna; sed aliquid est, quod possibile est, & hoc potentia sanum. Definitio vero eius, quod à mente actu fit, ex potentia ente est, quando quod vult fiat, nullo eorum quæ extrinsecus sunt, prohibẽte. ibi enim in eo qui sanatur est, cùm nihil eorum quæ in eo sunt, prohibeat. similiter autem potentia & domus, si nihil eorum, quæ in ea re & in materia sunt, vt domus fiat prohibeat, nec est, quod aut addatur, aut tollatur, aut mutetur, hoc est potentia domus. Similiter autem in cæteris, quorũ extrinsecus generationis principium, & quorum in habente ipso, quæcunque nullo exteriori prohibente per seipsa erunt: quale semen nondũ est, opor-

Text. 12. *Vide auer. in Epi. tra. tertio.*

tet nanque in alio esse, & trásmutari. cùm autem iam per suum principium tale fuerit, hoc iam potentia est, illud vero altero principio indiget. quemadmodum terra nondum est potentia statua: transmutata nanque æs erit. Videtur autem esse quod dicimus, non hoc, sed illiusmodi. vt arca non lignum, sed lignea: neque lignum terra, sed terreum. rursus terra, si sic non aliud, sed quod illiusmodi, ipsum semper potentia simpliciter posterius est. vt arca, neque terrea, neque terra, sed lignea. hoc enim potentia arca, & materia arcæ hæc. simpliciter quidē eius, quod simpliciter est, huius autem hoc lignum. Quòd si est aliquid primum, quod non secundū aliud dicitur illiusmodi hoc prima materia. vtputa, si terra aërea, aër vero non ignis, sed igneus, ignis prima materia est, tanquàm quod quid & substantia. hoc enim vniuersale, & subiectum differt, eò quòd est quod quid aut non est. vtputa quod subiicitur passionibus, homo, corpus, & anima: passio vero musicum & album. dicitur autem, musica adueniente, illud non musica, sed musicum: & homo, non albedo, sed album: nec ambulatio, aut motus, sed ambulans, aut motum, sicut ipsum illiusmodi. Quæcunque igitur ita, vltimum substantia est. quęcunque autem non ita, sed forma aliqua, & quod quid est quod prædicatur, vltimum materia & substantia materialis est. Et rectè sanè accidit illiusmodi dici secundum materiam, & passiones. ambo etenim indeterminata sunt. ¶ Quando igitur di-
Text.13. cendum est potentia, & quando non, dictum est.

Actum priorem esse potentia, generatione, & tempore. Cap. III.

QVoniam autem quot modis dicatur prius determinatum est, manifestū est quòd actus prius

prius potentia est. Dico autem non solum illa potentia definita, quæ dicitur principium transmutatorium in alio prout aliud est, sed prorsus omni motiuo, & statorio principio. etenim natura in eodem fit. in eodem enim genere cum ipsa potentia. principium enim motiuum: non tamen in alio, sed in ipso, prout ipsum. Omni itaque tali prior est actus, & ratione, & substantia: tempore vero quodammodo quidem est, quodammodo vero non. Quòd autem ratione prior, patet. potés enim est, quod primo potest, propterea quòd contingit operari. vtputa ædificatiuum, quod potest ædificare: & visiuum, quod potest videre: & visibile, quod potest videri. eadem autem de cæteris quoque ratio est. quare necesse vt ratio præcedat, & notitia notitiam. Tempore autem prius sic. quod idem specie agit prius, numero vero non. dico autem hoc, quòd eo quidem homine, qui actu iam est, & frumento, & vidente prior tempore materia, & semen, & visiuum est, quæ potentia quidem homo, & frumentum, & videns sunt, actu vero nondum: sed his alia tempore priora actu existentia, è quibus hæc facta fuerunt. semper etenim ex eo, quod potentia est, fit actu ens ab actu existente, vt homo ex homine, musicus ex musico, semper aliquo primo mouente. mouens autem actu iam est. ¶Dictum est autem in sermonibus de substantia, quòd omne, quod fit ex aliquo, aliquid, & ab aliquo fit. & hoc specie idem. Quare videtur impossibile esse ædificatorem, qui nihil ædificauerit, aut citharœdum, qui nihil citharizauerit. qui enim discit citharizare, citharizando discit citharizare. similiter etiam alij. Vnde redargutio sophistica oriebatur, quòd aliquis non habens scientiam, faciet id, cuius scientia, Text. 14.

qui nanque discit non habet. sed quoniam eius, quod fit, aliquid factum est, & eius, quod aliquo modo mouetur, aliquid motum est (hoc autem in de motu manifestum est) discentem quoque necesse fortasse est aliquid scientiæ habere.

¶ Ad ex hoc quoque patet quòd actus prior potentia, & generatione, & tempore est.

Actum substantia priorem esse potentia.

Cap. IIII.

Text.15. AT vero substãtia etiam. Primo quidem, quia quæ generatione posteriora, forma & substantia priora sunt: vt vir puero, & homo semine. illud enim iam habet formam, hoc vero non. Et quoniam omne, quod fit, ad principium & finem progreditur. etenim cuius causa principium est. generatio vero finis gratia. finis vero actus, & huius gratia potentia sumitur. nõ enim vt visum habeant animalia vident, sed vt videant, visum habent, similiter etiam ædificatiuam vt ædificét, & speculatiuam vt speculentur, non vt speculatiuam habeant speculantur, nisi qui exercitantur. hi vero non speculantur, sed aut sic, aut quia non
Tex.16. indigent speculari. ¶ Item materia est potentia, quia progredi potest ad formam, cùm vero actu sit, tunc in forma est. similiter etiam de cæteris, & quorum motio finis. Quare quemadmodum docentes, cùm discipulum ostendant operantem, putant imposuisse finem, similiter etiam natura. Si enim non ita sit, erit Mercurius Passonis. non enim erit manifestum, an intra vel extra sit scientia, quemadmodum etiam ille. opus enim finis, operatio vero opus. vnde nomen operatio dicitur ab opere, & tendit ad perfectionem. Cùm autem quorundam quidem vltimum sit vsus, vt visus visio, & nihil præter hanc aliud à visu fiat

opus,

opus, à quibusdam vero fiat aliud, vt ab ædificatiua domus præter ædificationem, nihilominus tamen illic quidem finis, hic vero magis finis potentiæ est. ædificatio nanque in ædificato simul & fit, & est cum domo. Quorumcunque itaque aliud quiddam præter vsum est id, quod fit, horum actus in eo, quod fit, est: vt ædificatio in eo, quod ædificatur, & contextio, in eo, quod contexitur. similiter & de aliis, & omnino motus in moto. Quorum vero nō est aliud quoddam opus præter actionem, in ipsismet actio est, vt visio in vidente, & speculatio in speculāte, & vita in anima. quare felicitas etiam. vita nanq; quædā est.

¶ Vnde patet ꝙ substātia, & forma, actus est. Et secundū hāc igitur rationē manifestū est ꝙ prior substātia actus, quàm potētia. Et, quēadmodū diximus, tēpore semper præcedit actus, alius ante alium. vsq; ad eū, qui est primo mouētis. Veruntamē etiā magis principaliter. æterna enim priora corruptibilibus substātia sunt: nihil vero potētia æternū est. Ratio autē hæc. omnis potentia simul cōtradictionis est. quod enim nō est possibile esse, nō inerit alicui. omne vero possibile, cōtingit non agere. quod igitur est possibile esse, contingit esse & nō esse. quod vero est possibile nō esse, contingit non esse, quod autem contingit non esse, corruptibile est, aut simpliciter, aut hoc ipsum, quod dicitur contingere non esse, siue secundum locum, siue secundum quantum, siue secundum quale: simpliciter vero quod secundum substantiam. Nihil igitur simpliciter incorruptibilium simpliciter potentia est: secundum aliquid autem nihil prohibet, vt quale, aut vbi. actu ergo omnia. Nec eorū, quæ necessario sunt, licet hæc prima. si enim ipsa nō essent, nihil esset

Tex. 17.
Vide auer. in Epi. tra. tertio.

pro

profectò. Nec igitur motus, si quis æternus est, neque si quid quod mouetur æternum, non secundum potentiam mouetur. nisi vnde quò. huius autem materiam nihil prohibet esse. Quare semper agit Sol, & stellæ, totúmque cœlum. Neque timendum ne quandoque stet: quod metuunt quidam Naturales. non enim fatigantur, cùm hoc faciũt, eò quòd motus eis non est circa contradictionis potentiam, quemadmodum corruptibilibus, ita vt laboriosa eis sit motus continuatio. substantia nanque, materia & potentia existens non actu, huius causa est. ¶ Imitantur autem incorruptibilia & illa entia, quæ in transmutatione sunt, vt terra, & ignis. etenim semper hæc agunt. per se enim, & in seipsis habent motum. Cæteræ vero omnes potentiæ, vt determinatum est contradictionis sunt (quòd enim potest sic mouere, potest etiam non sic) quæcunque scilicet secundum rationem. Irrationales vero, eo ipso quòd adsunt & absunt, contradictionis erunt eædem. Si igitur aliquæ naturæ, siue substantię tales sunt, quales dicunt in sermonibus ideas, multo magis sciens aliquid erit, quàm ipsa scientia, & motum, quam motus. illa enim magis actus, hæ vero horum potentiæ. Quòd igitur actus prior & potentia & omni transmutatiuo principio est, patet.

Nõ est timẽdũ, ne quãdoq; cælum stet.

Text. 18.

Actum priorem esse studiosa potentia. Cap. V.

Text. 19.

QVòd autem melior ac præstãtior quàm ipsa studiosa potentia actus sit, ex his patebit. Quæcunque enim secundum posse dicuntur, idem est potens contraria. vt quod dicitur posse sanum esse, idem est etiam ægrotans, & simul. eadem enim potentia est sanum & ægrotũ esse, & quiescere & moueri, & extruere & destruere domum, & extrui domum & destrui. Posse itaque contra-

ria similiter est:contraria vero simul esse impossibile est, vt sanum & ægrotum esse. quare necesse est vnum eorum bonum esse. ipsum autem posse vtrunque simul, aut neutrum. actus igitur melior. Necesse autem est etiam in malis finem & actum deteriorem potentia esse, etenim potens est idem ambo contraria. Patet igitur quòd malum non est præter res. malum nanque natura posterius potentia est. Non igitur quicquam in his, quæ à principio, & quæ perpetua sunt, malum est neq; corruptũ. etenim corruptio de malis est.

In malis actus est deterior potentia.

Quo pacto Designationes Geometricæ actu inueniuntur. Cap. VI.

Text. 20. **Designationes quoque geometricæ.*

F*Iguræ quoque actu inueniuntur. diuidentes nanque inueniunt. quòd si diuisæ essent, manifestæ essent. nunc autem insunt potentia. Cur triangulus duo recti? quia qui circa vnum punctum anguli duobus rectis æquales sunt. si igitur qui circa latus est, educeretur, videnti mox esset manifestum. Cur in semicirculo vniuersaliter rectus? quia si tres æquales, & qui basis est duo, & qui ex medio supra stat rectus, videnti manifestũ erit ei, qui illud sciat. Quare patet quòd quæ potentia sunt, redacta in actum inueniuntur. Causa autẽ est, quia intellectio est actus, quare ex actu, potentia, & ob hoc agendo cognoscũt. posterior nanque generatione est, qui secundum numerum actus est.

Quo pacto ex veritate, & falsitate, actus potentia sit præstantior. Cap. VII.

Text. 21. Vide auer. in Epi tra. tertio.

CVm autem ens & non ens dicatur, quoddam quidem secundum figuras prædicamentorum: quoddam autem secundum potentiam, aut actum horum, aut contraria: quoddam vero maxime propriæ ens verum aut falsum: hoc autem

in

in rebus est compositione vel diuisione : quamobrem verum dicit, qui diuisum diuidi, & compositum componi putat: falsum autem qui cōtra quàm res se habeant, aut quando sunt, aut non sunt: quare quòd verum aut falsum dicitur, quid profecto hoc dicimus, considerandum est. Non enim propterea quòd nos te vere putamus album esse, tu albus es : sed propterea quòd tu albus es, nos, qui dicimus, verum dicimus. Si quædam itaque semper composita & impossibilia diuidi: quædam vero semper diuisa & impossibilia componi sunt: quædam vero contingit contraria esse, esse quidem est componi, & vnum esse : non esse vero nō cōponi, sed plura esse. Ergo circa cōtingentia quidem eadem fit falsa & vera opinio, & eadem oratio, & contingit quandoque veram, quandoque falsam esse : circa vero impossibilia aliter se habere non fit, quandoque verum, quandoque falsum, sed hæc semper vera, & falsa sunt.

Text. 22. ¶ Circa incomposita vero quid esse, aut non esse, & verum & falsum? Non enim est compositum, vt sit quidem si componatur, non sit autem, si diuisum sit, sicuti album lignū, aut diametrum incommensurabilem esse, nec verum, & falsum similiter etiam in illis erit. An, quemadmodum neque verum est, idem in his, ita nec ipsum esse: sed illud quidem verum, hoc vero falsum est? Attingere nanque ac dicere verum est: non enim est idem affirmatio & dictio: non attingere vero est ignorare. Non est enim decipi circa quod quid est, nisi secundum accidens. similiter autem est, circa non compositas substantias, non enim est decipi. Et cunctæ sunt actu, non potentia. generarentur etenim profecto, ac corrumperentur. nunc autem ipsum ens non fit, neque corrumpitur : ex

aliquo

aliquo enim vtique generaretur. Quæcunque itaque sunt vere ipsum esse quid & actu, circa hæc non est decipi, sed aut intelligere, aut non. verum quod quid est de eis quęritur, si talia sint, an non. esse vero vt verũ est, & non esse vt falsum. vnum quidem si componitur, verum: si vero non componitur, falsum. vnum vero si est quidem ens sic, est: sin vero non ita, non est. verum autem intelligere hæc. falsum vero non est deceptio, sed ignorantia. non qualis cęcitas est: etenim cęcitas quidem, sicuti si omnino non haberet aliquis intelligendi potentiam. Manifestum autem est quòd neque de immobilibus deceptio est secundũ quando, si quis immobilia putet. vtputa si triangulum non putet mutari, non opinabitur modo duos rectos habere, modo non: mutaretur etenim. verum aliquid quidem, aliquid vero non. vtputa parem numerum primum nullum esse: aut quosdam quidem, quosdam vero non. quò ad numerum autem circa vnum, nec hoc. non amplius enim quædam quidem, quædam vero non putabit, sed verum dicet, aut falsum, tanquam ita semper se habeat.

Aristotelis libri Noni Finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER DECIMVS.

SVMMAE LIBRI.

In prima agitur de Vno, secundum se considerato. In secunda de Vno respectu multitudinis: vbi de Contrarietatibus multa pertractantur.

SVMMA PRIMA

Quot modis vnum dicatur: & aliud esse quaerere qua vnum dicuntur, & vni esse, ac eius rationem. Cap. I.

Text. 1. Vide auer. in Epit. tractatu 3.

QVòd vnum multis dicatur modis in diuisione de quoties, dictú est prius. Cum autem multipliciter dicatur, primorum, & eorum, quę secundum se, non secundum accidens dicuntur vnum, quatuor in summa modi sunt. Et ipsum namque continuum aut simpliciter, aut maxime quod natura, & non tactu, neque ligatione. & horum illud magis vnum, & prius, cuius motus indiuisibilior, & magis simplex est. Item tale etiam magis est, quod totum est, aliquámque formam & speciem habens, & maxime quodcunq; natura tale sit, & non

non vi: quemadmodum quæcunque aut glutine, aut clauo, aut cõiunctione, ut habeat in se, quod causa ei sit, vt continuũ sit. tale vero est, cui vnus motus loco, & tẽpore indiuisibilis sit. Quare manifestũ est, ꝙ si quid natura motionis primæ principium habet primum (dico autem lationis circulationem) id prima magnitudo vna. Quædam itaque ita vnum, aut continuum, aut totum sunt. Quædam autem, quorum vna ratio est. talia vero, quorum intellectio vna. talia autem quorum indiuisibilis. indiuisibilis vero eius est, quod aut specie, aut numero indiuisibile est. Numero igitur indiuisibile est singulare. Specie vero cognoscibili & scientia. quare vnum vtiq; erit primũ, quod substãtiis, vt vnum sint, causa est. Toties igitur dicitur vnum, & quod natura continuum est, & totum, & singulare, & vniuersale, hæc autem omnia vnum sunt, eo ꝙ quorundam motus, quorundam intellectio aut ratio indiuisibilis est.

¶ Oportet autẽ considerare, ꝙ non est eodẽ modo accipiendum, cum dicatur, quæ vnum dicuntur, & quid est vni esse, quæue ratio eius est. Vnũ etenim toties dicitur, & vnumquodq; eorum, cui aliquid horum modorum insit; vnũ erit. Esse autem quandoq; quidẽ alicui horũ erit, quandoq; vero alteri, quod & magis propinquũ nomini est. illa vero, potentia. quemadmodum si de elemento, & causa oporteat dicere, & de ipsis rebus, determinãdo, & nominis definitionem reddendo. ignis etenim quodammodo quidem est elementum (fortassis vero secundum se etiam ipsum infinitum, aut aliquid aliud tale) quodammodo vero minime est. non enim est idẽ igni, & elemento esse, sed tanquam res quædã, & natura ignis elementum est. nomen autem significat quòd hoc Text. 2.

ei competat, quod ex eo, tanquã ex primo in existente aliquid sit. ita & de causa, & vno, & cũctis huiuscemodi. Propter quod vnũ esse est indiuisibile esse, ipsum re vera ens & inseparabile, aut loco, aut specie, aut mẽte, aut toto atq; determinato.

Vnius esse, ac naturã maxime in hoc consistere, quòd prima omnium mensura sit: propriissime vero ipsius quanti, & ab ipso in aliis mensurã dici. Cap. II.

Vide auer. in Epi. tra ƈta. 3. Maxime autem mensuram esse cuiusq; generis primam, & maxime proprie quãti. hinc enim & ad alia aduenit. Mẽsura enim id est, quo quantum cognoscitur: cognoscitur autem quantum aut quantũ, aut vno, aut numero: omnis vero numerus vno: quare omne quantum, prout quantum, vno cognoscitur, & quo primo hoc cognoscitur, ipsum vnum. propter quod vnum principium est numeri, prout numerus est.

Text. 3. ¶Hinc autẽ & in aliis id dicitur mẽsura, quo primo vnũquodque cognoscitur, & vniuscuiusq; mẽsura vnũ est, in longitudine, in latitudine, in profunditate, in grauitate, in celeritate. Grauitas enim & celeritas communis est in cõtrariis. duplex enim & vnũquodq; horum est. vt grauitas, & quę quantũcunque ponderis habet, & quæ excedit põdere: & celeritas, quæ quantũcunque motum habet, & quæ excedit in motu. etenim est aliqua tardi celeritas, & leuis grauitas. In his itaq; omnibus mẽsura, & principiũ vnum quiddã & indiuisibile est. nam & in lineis vtũtur pedali tanquã indiuisibili. vbiq; etenim mensurã vnum quiddã & indiuisibile quærũt. hoc aũt simplex, aut quali, aut quãto. Vbi itaq; videtur non esse aut auferendũ, aut addendum, illa certa mensura est. Quare numeri certissima est. vnitatẽ etenim ponunt, quæ omnino indiuisibilis est, in cæteris vero imitantur huiuscemod

iuſcemodi. ex ſtadio nanq; & talento, ac ſemper à maiore magis profectò latebit, & additum aliquid & demptum, quàm ex minore. Quare à quo primo ſecundũ ſenſum non cõtingit, hoc omnes menſuram & humidorũ, & ſiccorum, & grauis, & leuis faciunt: & tunc putant cognoſcere quantum, cùm per hanc menſuram ſciant. ¶Ac etiam motum ſimplici & velociſſimo motu. minimum enim tẽpus hic habet. Quapropter in Aſtrologia tale vnum, principiũ & menſura eſt. motũ enim æqualẽ & velociſſimũ cœli ſupponunt, ad quem cæteros iudicant. & in Muſica *primus ſenſibilis tonus, quia minimum, & in voce elementum. & hæc omnia ita vnum quiddam, non vt commune quiddam vnum, ſed vt prædictum eſt. *Text. 4.*

* *Διέσις.*

Menſuram vnam eſſe, & indiuiſibilem quo pacto ſit intelligendum: Eámque ſemper eiuſdem generis eſſe. Et quo pacto ſcientia, ac tempus menſura rerum eſſe dicantur. Caput III.

NOn ſemper aũt menſura numero vnũ eſt, verum aliquãdo plura. vtputa primi ſenſibilis toni duo, qui non ſecundũ auditũ, ſed in rationibus ſunt. & voces plures, quibus menſuramus. & diameter duobus mẽſuratur, & latus, & oẽs magnitudines. Sic igit mẽſura omniũ vnũ eſt, quia cognoſcimus ex quibus ſubſtãtia eſt, aut ſecundũ quantũ, aut ſecũdũ formã diuidẽtes. Et propterea vnũ indiuiſibile eſt, quia primũ ſingulorũ indiuiſibile eſt. nõ tamẽ omnia ſimiliter indiuiſibilia ſunt vt pes, & vnitas, ſed hoc quidem omnino, illud vero vult in indiuiſibilia ad ſenſũ, vt iã dictũ eſt. fortaſsis etenim omne continuũ diuiſibile eſt. Semper autẽ mẽſura eiuſdẽ generis eſt. magnitudinũ nanq; magnitudo, & ſecũdũ vnũ quodque, lõgitudinis longitudo, latitudinis latitudo,

Menſura ſemper eſt eiuſdem generis.

vocū vox grauitatis grauitas; vnitas vnitatum. Ita enim accipere oportet, & non ꝙ numerorum numerus. At oportet, si similiter. non tamen similiter censet, sed ac si vnitatū vnitates, & nō vnitatem censeret esse mensurā. numerus enim vnitatum est multitudo.

Text. 5. ¶ At scientiam quoq; & sensum mensuram rerū dicimus esse propterea quia per ea aliquid cognoscimus. atqui mensurantur magis quàm mensurent. sed accidit nobis, ac si alio nos mensurāte, cognosceremus quantinam sumus, eóq; toties nobis cubitalis mensura admota est.

Protagoras hominē ait mensuram esse cunctorum.

Protagoras autem hominē ait mensurā esse cunctorū, perinde ac si scientem, aut sentiētem diceret. istos autem quia habēt, ille quidem scientiam, hic vero sensum, quæ dicimus obiectorum mensuras esse. nihil itaq; dicentes egregium, aliquid dicere videntur. Quòd itaq; vni esse (maxime secundum nomē, quod determinant) mensura quædam est, maxime proprie quantitatis, deinde qualitatis, manifestum est. tale autem erit, si hoc quidem secundum quantitatē, hoc vero secundum qualitatem indiuisibile sit. Quare vnum, aut simpliciter, aut prout est vnum, indiuisibile est.

Dubitationis solutio, an vnū sit rei substātia, ipsiusque ad ipsum ens comparatio. Cap. IIII.

Text. 6.

Dubitatio. Vide auer. in Epit. tra cta. 3.

SEcundum substātiam autem & naturam quonam modo se habeat quærendum est, quemadmodum in dubitationibus tractauimus, quidnam vnum sit; & quomodo de eo opinari oporteat. vtrum vt ipsum vnum substantia sit. quemadmodum Pythagorici dixerunt prius, & Plato posterius: an magis aliqua subiicitur natura. & quomodo oporteat notius dici. & an magis, sicuti Naturales. illorum enim quidam amicitiam ipsum

ipſum vnum ait eſſe, quidã aërem, quidam infinitum. Si auté nihil vniuerſaliũ poſſibile eſt ſubſtãtiã eſſe, quemadmodũ in ſermonibus de ſubſtantia, & de ente dictũ eſt; nec hoc ipſum, vt vnum quid præter multa, ſubſtantiam eſſe poſſibile eſt (commune nanque) ſed vt prædicatio ſolum, patet, ꝙ nec ipſum vnum. ens enim, & vnum vniuerſaliter maxime de omnibus prædicantur. Quare neque genera naturę quædam, & ſubſtantiæ à cęteris ſeparabiles ſunt: nec ipſum vnũ genus contingit eſſe, propter eaſdem cauſas, propter quas nec ens. adhuc autem ſimiliter in omnibus neceſſe eſt ſe habere. *Solutio.*

¶Dicuntur auté æqualiter ens & vnum. Quare, cùm in qualitatibus ſit aliquid ipſum vnũ & aliqua natura, ſimiliter auté & in quantitatibus, manifeſtum eſt ꝙ omnino quęrendum eſt quidnã vnũ ſit, ſicuti quid ens: tanquam non ſufficiens ſit ꝙ hoc ipſum eius natura ſit. at vero in coloribus eſt vnus color, vtputa album: deinde alij ex hoc & nigro fieri videtur. nigrum autem priuatio albi eſt, ſicuti tenebræ lucis. hæ autem lucis priuatio ſunt. Quare, ſi entia colores eſſent, aliquis profecto numerus entia eſſent. ſed quorũ? patet ꝙ colorũ. & ipſum vnũ eſſet vtique aliquid vnum, vtputa albũ. Similiter, ſi entia modulationes eſſent, numerus eſſent profecto. attamé primorũ ſenſibiliũ tonorum, ſed nõ numerus eſſet ſubſtãtia ipſorũ. & ipſum vnũ vtiq; eſſet aliquid, cuius ſubſtãtia nõ ipſum vnum, ſed primus ſenſibilis tonus. Similiter autem & in ſonis elemétorũ eſſent entia profecto numerus, & ipſum vnũ elemétũ vocale. Et ſi figurę linearũ rectarũ, figurarũ profecto numerus eſſent, & ipſum vnũ triangulũ. eadé vero ratio & in cæteris generibus eſt. Quare, ſi cũ in paſſionibꝰ, qualitatibus, quan- *Text.7*

titatibus, ac in motu numeri sint, & vnum quoddam in omnibus, & ipse numerus aliquorũ sit, & ipsum vnum aliquid vnum, non autẽ hoc ipsum substantia eius sit, necesse est vt etiã in substãtijs sic se habeat. similiter nanque in omnibus se habet. Quòd igitur in omni genere ipsum vnum aliqua natura est, & q nullius hoc ipsum vnum natura est, patet. quemadmodũ enim in coloribus ipsum vnũ vnus color quærẽdus est, ita & in substantia vna substantia ipsum vnũ. ¶Quòd autem

Text. 8. idem quodammodo significat vnũ & ens patet etiam ex eo, quòd æqualiter sequitur prædicamenta, & in nullo est, nec in ipso quid est, nec in ipso quale, sed similiter se habet sicuti ens. Et ex eo, quòd in prædicatione vnus homo non addit aliquid aliud quàm homo, sicut nec ipsum esse, præter quid est, aut quale, aut quantum, & vni esse est vnicuique esse.

SVMMA SECVNDA.

De Vno respectu multitudinis considerato: vbi de Contrarietatibus quamplurima.

De Vno, & Multitudine, ac ijs, quæ ad ipsa consequantur. Caput. I.

Text. 9. Vide auer. in Epi. tractatu 3.

OPponuntur autem vnum & multa multis modis. quorum vno vnum & multitudo, vt indiuisibile & diuisibile. quod enim aut diuisum, aut diuisibile est, multitudo quædam dicitur. quod vero indiuisibile, aut non diuisum, vnũ. Cùm autẽ oppositiones quatuor sint modis, & horũ alius secundum priuationem dicatur, contraria erũt profectò, & neque vt cõtradictio, nec vt ea, quæ ad aliquid dicuntur.

cuntur. Dicitur autē ex contrario ipsum vnū, & significatur ex diuisibili indiuisibile, eo q; magis multitudo, & indiuisibile sensibile est. Quare multitudo ratione prior quàm indiuisibile propter sensum est. ¶ Item vnius quidem est (quemadmodum & in diuisione contrariorum descripsimus) idem, simile, & æquale: multitudinis vero diuersum, dissimile, & inæquale est. Cùm aūt idē multipliciter dicatur, vno quidē modo secūdū numerū quod quādoq; dicimus ipsum. Hoc vero si & ratione & numero vnū sit. vtputa tu tibi ipsi & forma, & materia vnū. Item si primę substantię ratio vna sit, vt æquales lineæ rectę eędē, & æqualia, & æqualium angulorū quadrata, tametsi plura sint, ęqualitas tamē in eis est vnitas. ¶ Similia vero, si cùm non sint eadē simpliciter, nec secundū substantiā subiectā in differentia, secundū formam eadē sint. quēadmodū maius quadratū minori simile est, & lineę inæquales. hæ enim similes quidem, verum non eædem simpliciter sunt. Quædam vero, si cùm eandem formam habeant, in quibus magis & minus fit, neq; magis neque minus sit. Quædam autem, si eadē & vna specie passio sit. vt valde albū & minus, similia esse aiunt, quia vna species eorum est. Quædam vero si plura habet eadem quàm diuersa, aut simpliciter, aut quæ in prōptu sunt. vt stannum argento quàm auro: aurum vero igni, prout flauus & rufus est. Quare manifestum est quòd diuersum, & dissimile multipliciter dicuntur. Aliúdque & idem oppositæ. Vnde omne ad omne, aut idē, aut aliud est. hoc vero, nisi sit & materia & ratio vna (quare tu & propinquus diuersum) tertium autem, sicuti illa, quæ in mathematicis sunt. Diuersum igitur aūt idē: ideo omne ad omne dicitur, quòd

Text. 10.

Text. 11.

quæq; vnum & ens dicuntur. non est enim contradictio ipsius eiusdẽ. Quare non dicitur de non entibus (at non idem dicitur) sed de omnibus entibus, aut enim vnum, aut non vnum, natura aptũ ens, & vnũ esse. Diuersum igitur & idem ita opponuntur.

Text.12. ¶Differentia vero & diuersitas aliud est. diuersum nanque, & illud, à quo diuersum, non est necesse aliquo esse diuersum. omne etenim, quodcunque fit ens, aut idem, aut diuersum est: differens vero ab aliquo, aliquo differens est: quare necesse est aliquid idem esse, quo differũt. hoc vero idem, aut genus, aut species est. omne nanq; differens, aut genere, aut specie differt. genere quidẽ, quorũ non est communis materia, neq; mutua generatio, vtputa, quorum alia prędicationis figura est: specie vero, quorum idẽ genus. dicitur autem genus, quo ambo quæ differunt, secundũ substantiam idẽ dicuntur.

Text.13. ¶Contraria vero differentia sunt, & contrarietas quædam differentia est. Quòd autẽ recte hoc supponimus ex inductione patet. Cuncta enim differre videntur, & non solum diuersa esse, sed quædam secundum genus diuersa, quædam in eadẽ prędicationis coordinatione. quare & quæ eadem specie in eodem genere sunt. determinatũ autem in aliis est, quæ eadem, aut diuersa genere sunt.

Contrarietatẽ differentiã esse perfectam: & quomodo differant ipsa contraria. Caput II.

Hinc sumi solet definitio contrariorum. Vide auer. in Epi. tracta.3.

Cvm autem contingit inuicem differre, quæ differunt, & plus & minus, est etiam quędam maxima differentia. & hanc dico cõtrarietatem. Quòd autem maxima differẽtia est, manifestum est ex inductione. Quæ enim genere differunt, non habent ad se mutuo viam, sed plus distant & non conueniunt. illis vero, quæ specie differunt, gen

runt generationes ex contrariis tanquam ex vltimis sunt. distantia vero vltimorũ maxima est, quæ etiam cõtrariorum. At qui quod maximum est in quoque genere perfectum est. etenim Maximum est, cuis non est excessus. Perfectum vero, extra quod non est possibile aliquid habere. finem nanque habet perfecta differentia: quemadmodum cætera perfecta dicuntur, eò quòd habeant finem. extra finem auté nihil est. vltimum enim in re omni est, & continet, quare nihil extra finé est, nec indiget aliquo, quod perfectum est. ¶Quòd igitur contrarietas est differentia perfecta, ex his patet. Cùm autem multipliciter dicantur contraria, ita perfectum sequitur, sicuti eis inest esse contrariis. His autem existentibus, patet quòd non contingit vni plura contraria esse. nec enim vltimo vlterius aliquid erit, nec vnius distantiæ plura, quàm duo vltima. & omnino si contrarietas differentia est, differentia vero duorum est, ergo & ipsa perfecta. Necesse autem alias contrariorum definitiones veras esse. etenim plurimum differt perfecta differentia. Nanque non est aliquid sumendum extra ea, quæ & genere differunt, & specie. ostensum est enim quòd ad ea, quæ extra genus sunt, non est differentia. horum autem hæc maxima est. Et quæ in eodem genere plurimum differunt, contraria sunt. maxima enim horum differentia est, quæ perfecta est. Et quæ in eodem susceptiuo plurimum differunt, contraria sunt. materia enim eadem contrariis. Et quæ sub eadem potentia plurimum differunt. etenim scientia circa vnum eorum genus vna, in quibus perfecta differentia, maxima est.

Maximũ quid.

Perfectũ quid.

Text. 14.

Primum contrariorum esse priuationem & habitum: omnémque contrarietatem priuationem esse, & non econtra. Caput III.

text.15. Vide auer. in Epito. tract.3. PRima vero contrarietas habitus & priuatio est: non tamen omnis priuatio (multipliciter enim priuatio dicitur) sed quæcunq; perfecta sit. Cætera vero contraria secundum hæc dicentur, quædam, eò quòd habeant: quædam, eò quòd faciant, aut factiua sint: quædã, eò quòd accipiant, abiiciant hæc, aut alia contraria. Si opponuntur itaq; contradictio, priuatio, cõtrarietas, & ad aliquid: horum autẽ primum contradictio: cõtradictionis vero nihil mediũ est, contrariorũ autem contingit: patet quòd non idẽ est contradictio & contraria. Priuatio vero quædã contradictio est. aut enim quod omnino impossibile est habere, aut quod, cùm natura aptũ habere sit, non habeat priuatũ est, aut totaliter, aut modo quodã determinatũ. multipliciter enim hoc, vt in aliis diuisum à nobis est, dicimus. quare priuatio quædã contradictio est, aut impossibilitas determinata, siue simul accepta cũ susceptiuo. Ideo contradictionis quidẽ non est medium, sed priuationis alicuius est. omne enim, aut æquale, aut nõ æquale. æquale vero, aut inæquale non omne, nisi solum in susceptiuo æqualitatis. ¶Si itaque generationes ipsi materiæ ex cõtrariis fiunt autẽ aut ex

Text.16. forma, & habitu formæ, aut ex aliqua priuatione speciei & formæ: patet quòd omnis quidem cõtrarietas priuatio est, priuatio vero non omnis fortasse contrarietas est. Causa vero est, quia multipliciter priuari contingit quod priuatum est. à quibus enim vltimis transmutationes, hæc contraria sunt. Hoc autem & per inductionem manifestum est, omnis nanque contrarietas habet alterius

alterius contrariorum priuationem: verum non omnia similiter. inęqualitas enim ęqualitatis, dissimilitudo vero similitudinis, vitium autē virtutis. Differt autē, vt dictum est. etenim hoc quidē, si solum priuatum sit: hoc vero, si sit, aut quando, aut in aliquo, vtputa in aliqua ætate, aut in principali, aut omnino. Ideo horum quidem est aliquid medium, & est nec bonus homo, nec malus: illorum vero non est, sed necesse est esse parem, vel imparem. Præterea, quædam habent subiectum determinatum, quædam non. Quare manifestum est, quòd semper alterum cōtrariorum secundum priuationem dicitur. ¶ Sufficit vero etiam, si prima & genera contrariorum, vtputa vnum & multa. cætera enim ad hæc reducuntur. Text. 17.

Quo pacto Æquale magno & paruo opponatur. Caput IIII.

CVm autem vnum vni contrarium sit, dubitauerit quispiam quonam modo vnū & multa opponuntur, & ęquale magno & paruo. ipsum enim vtrum, semper in oppositione dicimus. vtputa, vtrum album, an nigrum? vtrum album, an non album? vtrum vero homo, an album, non dicimus, nisi ex suppositione, & quærentes. vtputa, vtrum Cleon venit, an Socrates. sed hoc in nullo genere necesse est. Verum hoc quoq; illinc aduenit. sola nanq; opposita non cōtingunt simul esse, quo & hic vtitur, in eo quòd est vter venit. nam si simul cōtingeret, ridicula esset interrogatio. quod si etiam ita, similiter etiam in oppositionē cadit, ad vnum, aut multa. vtputa vtrū ambo venerunt, an alter. ¶ Si itaque ipsius vtrum quæstio semper in oppositis fit: dicitur autem vtrū maius, an minus, an æquale: quænam æqualis ad hæc oppositio est? Nec alteri soli contrarium, nec ambobus

Vide auer. in Epi. Tractā. 3.

Text. 18.

est.cur enim magis maiori, quàm minori? Præterea inæquali æquale contrariū, quare in pluribus quàm vno erit, quod si inæquale idem ambobus simul significat, erit quidem ambobus oppositum. ¶ Et dubitatio iuuat illos, qui dicunt inæquale dualitatem esse, verū accidit vnū duobus contrariū esse: quod impossibile est. Item æquale quidē mediū magni & parui videtur. cōtrarietas vero neque media videtur, neque ex definitione possibile est: non enim esset perfecta, si alicuius media esset, sed magis semper aliquid suipsius mediū habet. Restat itaque, aut vt negationem opponi, aut vt priuationē. Alterius igitur nō contingit (cur enim magis magni quàm parui?) amborum ergo priuatiua negatio. ideo ipsum vtrum ad ambo, non ad alterum solum dicitur. vtputa, vtrum maius an æquale, vel vtrū æquale an minus, sed tria semper. Non autē priuatio necessario. etenim nō omne, quod nō maius, aut minus, æquale est, sed in quibus apta natura sunt illa esse. Est igitur æquale, quod, cùm nec magnum, nec paruum sit, natura tamen aptum est magnū, aut paruum esse. & ambobus, tanquam priuatiua negatio opponitur: ideo & medium est, & quod nec bonum, nec malum est, ambobus opponitur, verum innominatum est. multipliciter nanque vtrunq; dicitur, & susceptiuum nō est vnum, sed magis, quod nec album, neq; nigrū, neque tamen hoc dicitur vnum, sed determinati quodammodo colores sunt, de quibus priuatiue hæc negatio dicitur. necesse est enim, aut fuscum, aut pallidum, aut huiuscemodi aliquid aliud determinatum esse. Quare non recte reprehendunt, qui similiter putant omnia dici, vt calcei & manus medium sit, quod neque calceus, neque manus est:

Text.19.

quand

quandoquidem & quod nec bonum, nec malum est boni & mali, ac si omnium esset aliquod medium. Verum non est necesse, vt hoc accidat. etenim hæc negatio simul oppositorũ est, & quorum aliquod medium ac aliqua distantia natura apta est esse. illorum autem nõ est differentia. in alio enim genere ea sunt, quorum simul erãt negationes: quare quod subiicitur, non est vnum.

Quo pacto vnum, & multa opponantur.

Cap. V.

Similiter autem de vno & multis quispiam dubitare possit. Etenim, si multa vni simpliciter opponuntur, accidũt quædam impossibilia. vnum etenim paucũ, aut pauca erit. multa etenim paucis opponuntur. Præterea duo sunt multa (siquidem duplex multiplex) dicitur autem duplum à duobus: quare ipsum vnum paucum erit. ad quid enim ipsa duo dicerentur multa, nisi ad vnum & paucum? nihil nanque est minus. Preterea, si vt in longitudine longum & breue, ita in multitudine multum & paucum, & quodcunq; sit multum & multa, & rursus quę multa etiã multum, nisi ergo in continuo facile terminabili differat, quod paucum est quædam multitudo erit, quare ipsum vnum multitudo quędam est, siquidẽ & paucum. hoc vero esse est, si ipsa duo multa sunt. Verum fortassis multa dicuntur quidẽ, sicuti & multum, sed vt differens: veluti aqua multum multa vero minime, sed quæcunq; diuisibilia sunt in his dicuntur. vno quidẽ modo, si qua multitudo sit, excessum aut simpliciter, aut ad aliquid habẽs: paucúmq; similiter, multitudo defectũ habens, alio vero, vt numerus, qui solum vni opponitur. ita enim dicimus vnũ, aut multa, quemadmodum siquis dicat vnũ & ipsa vna, aut album & ipsa alba.

Text. 20.
Vide auer. in Epi. tracta 3.

ba, & mensurata ad mensuram & mensuratum; sic & multiplicia dicuntur. multa nanque vnusquisque numerus, quia vnius, & quia vnusquisq; mensurabilis, & tanquam vni, non pauco oppositus. Hoc itaq; modo multa sunt & ipsa duo: tanquam vero multitudo, aut ad aliquid, aut simpliciter excessum habens non sunt, sed prima. simpliciter vero sunt pauca ipsa duo: multitudo nanque est prima defectum habens. Quare non recte fuerit dicens Anaxagoras, quòd simul cunctæ res erant, multitudine & paruitate infinitæ. oportebat nanq; pro paruitate dicere, & paucitate. non enim infinitæ, cùm paucum non propter vnum,

Tex. 21. vt quidam aiunt, sed propter duo. ¶ Opponuntur autem vnum & multa, quæ in numeris, vt mensura mensurato: hæc vero, vt ea, quæ ad aliquid, quæcunq; eorum, quæ ad aliquid non secundum se. distinctum autem à nobis in aliis est, quòd ea, quæ ad aliquid, dupliciter dicuntur. quædam vt contraria, quædam vt sciẽtia ad scibile, eò ꝙ aliquid aliud dicatur ad ipsum. Vnum vero aliquo minus esse, vtputa duobus nihil prohibet. non enim si minus est, etiã paucum est. Multitudo autem quasi genus numeri est. numerus etenim est multitudo vno mensurabilis. Et quodammodo vnum & numerus opponuntur, non vt contraria, sed quemadmodum dictũ est, vt quędam eorum, quæ ad aliquid. quatenus enim hoc quidem mensura, illud vero mensurabile, eatenus opponũtur. Ideo nõ omne, quod vnum sit, numerus est, vtputa, si quid indiuisibile sit. Cùm autem similiter dicatur scientia ad scibile, nõ similiter assignatur. videri nanque possit scientia quidem mensura esse, scibile vero quod mensuratur. accidit autem omnem quidem scientiam scibile esse, scibile

non

non omne scientiam esse, eò q; modo quodam scientia scibili mensuratur. Multitudo auté neq; pauco contraria est, sed huic multum, tanquam excedens multitudo excessæ multitudini. nec vni omnino, sed hoc quidem, vt dictum est, quod diuisibile, hoc indiuisibile, tanquam ad aliquid, quemadmodum scientia scibili, si fuerit numerus, vnum vero mensura est.

Media contrariorum in eodem genere cum ipsis contrarijs esse, ac ex ipsis componi. Cap. VI.

CVm vero contrariorum contingat aliquid medium esse, & quorundam sit, necesse ex contrariis media esse. Omnia enim media, & illa, quorũ media sunt, in eodem genere sunt. Media nanq; illa dicimus, in quæ necesse est primo transmutari, quod transmutetur, vtputa si ab vltima ad primã paulatim pertranseat, prius ad medios sonos veniet. & in coloribus, si ex albo ad nigrum veniat, prius ad puniceum, & fuscum, quàm ad nigrum veniet. similiter auté & in aliis. Transmutari vero ex alio genere in aliud genus non est nisi secundũ accidens, vt ex colore in figuram. necesse igitur vt media & sibi inuicem, & quorum media sunt, in eodé genere sint. At vero omnia aliquorum oppositorũ sunt. ex his nanq; solis per se transmutari est. Quare impossibile est media esse non oppositorum, esset nanque profecto transmutatio etiam ex nõ oppositis. Oppositorum vero contradictionis quidem nullum est medium. Hoc enim est cõtradictio, oppositio, cuius cum nihil habeat medium, cuicunque altera pars adest. Cæterorum vero quędam ad aliquid, quædam priuatio, quædam cõtraria sunt. Eorum vero, quæ ad aliquid, quæcunq; non sunt contraria, non habent medium. causa vero, quia non in eod

Tex. 22.
Vide auer. in Epi. tract. 3.

eodem genere sunt, quid nanque scientiæ & sci-
Tex. 23. bilis medium? verum magni & parui est. ¶Quòd si media in eodem genere sunt, vt ostensum est, contrariorum media necesse est ipsa ex his contrariis componi. Aut enim erit aliquod genus eorum, aut nullũ, & si genus quidem ita erit, vt aliquid prius contrariis sit, differentiæ priores contrariæ erunt, quæ faciunt contrarias species, tanquam generis. ex genere nanq; & differentia species sunt, vtputa si album & nigrum contraria sunt: est autem illud segregatiuus color, hoc vero congregatiuus: hæ differẽtiæ congregatiuum & segregatiuũ priores, quare priora inuicem contraria sunt. at vero quæ cõtraria differentię sunt, magis cõtraria sunt. cætera quoque & media ex genere & differentiis erunt, vtputa quicunq; colores medij inter albũ & nigrum sunt, hos oportet vt & ex genere dicantur (est autem genus color) & ex quibusdam differentiis. hæ vero non erunt prima cõtraria. quod si secus, vnumquodq; aut album, aut nigrum erit, ergo aliæ. mediæ igitur primorum contrariorum hæc erunt. primæ vero differentiæ segregatiuum & congregatiuum. Quare hæc primum quærendum est, quæcunque contraria nõ in genere, ex quo media eorũ. Quæ enim in eodem genere sunt, necesse est vt aut ex incompositis genere cõponantur, aut incomposita sint, & quidem cõtraria inuicem incomposita, propterea quòd principia sunt, media vero, aut omnia, aut nullum ex cõtrariis vero aliquid fit: quare erit in hoc transmutatio, ante quàm in illa, vtroq; enim & magis & minus erit, medium igitur contrariorum hoc etiam erit. Ergo cætera quoque media composita sunt. id enim, quod vno minus, altero magis est, compositum ex illis

quod

quodammo est, quorum vno minus, altero magis dicitur esse. Cùm vero contrariorũ alia priora eiusdem generis non sint, omnia media profecto ex contrariis erunt: quare & omnia inferiora, tum contraria, tum media, ex primis contrariis erunt. ¶ Et quidem quòd cuncta media in eodem genere, & contrariorum media sint, ac ex contrariis componantur patet. *Tex. 24.*

Differentiam secundum speciem contraritatem esse. *Cap. VII.*

Diuersum autem specie ab aliquo diuersum aliquid est, & hoc ambobus inesse oportet, vt si animal specie diuersum, ambo animalia. necesse est igitur in eodem genere esse, quæ specie diuersa sunt. Huiuscemodi enim appello genus, quo vnũ & idem ambo dicuntur, non secundum accidens differentiam habens, siue vt materia existens, siue vt aliter. etenim non solum commune oportet existere, vt ambo animalia, verum etiam vtrique diuersum hoc ipsum animal: vt hoc quidem equum, hoc vero hominem, quare hoc commune diuersum specie vicissim est. erit itaque secundum se hoc quidem tale quid animal, hoc vero tale quid: vt hoc quidẽ equus, hoc verò homo. Necesse igitur hãc differentiam generis diuersitatem esse: dico nanque differentiam generis diuersitatem, quæ diuersum hoc ipsum facit. Contrarietas igitur hæc erit. Patet autem ex inductione. cuncta nanque oppositis diuiduntur, & quòd cõtraria in eodem genere sint ostensum est. cõtrarietas enim perfecta differentia erat: omnis vero specie differentia est alicuius aliquid: quare hoc & idem, & genus in ambobus. ideo in eadem coordinatione prædicamenti sunt omnia contraria, quęcunque non ge-

nere differunt, & inuicem maxime diuersa. perfecta nanq; differentia, & simul inuicem nō fiunt. Differentia ergo cōtrarietas est. Hoc enim est diuersa specie esse, quòd, cùm in eodē genere sint, contrarietatem habent, indiuidua existentia. Eadem autem specie, quęcunq; contrarietatem non habent, indiuidua existentia. in diuisione nanque, & in mediis fiunt contrarietates, antequam ad indiuidua deueniatur. Quare manifestum est, quòd ad id, quod vocatur genus, nec eadem, neq; diuersa specie, vlla, quæ vt generis species, conueniunt. materia nanq; negatione ostenditur: genus vero materia eius est, cuius genus dicitur, nō vt quod Heraclidarum, sed vt quod est in natura. Nec ad ea, quæ non in eodem genere sunt, sed ab illis genere different, specie vero ab his, quæ in eodem genere sunt. etenim differentiam necesse est esse cōtrarietatem eius, à quo specie differt: hæc autem his solis inest, quæ in eodem genere sunt.

Vide cōtra. Zim.

Dubitationis solutio, cur quædam contrarietas diuersa specie faciat: quædam vero non. Et an materia, diuersa specie faciat, vel ne. Cap. VIII.

Tex. 25. Vide auer. in Epi. tra. tertio.

Dubitabit autem quispiam, cur mulier à viro nō specie differat, cùm mas, & fœmina contraria existant, differentia vero contrarietas sit. neque diuersum specie animal masculus, & fœmina: cùm tamen hæc differentia per se animalis sit, & nō vt albedo, aut nigredo, sed quatenus animal, & masculus, & fœmina existant. Hęc autem dubitatio ferè eadem est, & cur hęc quidem contrarietas diuersa specie faciat, hæc vero non. vt gressibile, & volucre, albedo vero & nigredo non. An, quoniam illa quidem propriæ passio-

nes

nes generis sunt, hæc vero minime. & cùm illud quidem ratio, hoc vero materia sit, quæcunque in ratione cōtrarietates sunt, specie differentiam faciunt: quæcunque vero in coassumpto materiæ, minime faciunt. Quare hominis albedo, vel nigredo non facit, nec hominis albi ad hominem nigrum secundum speciem differentia est, etiam si vnum nomen ponatur. homo nanque vt materia est. materia vero nō facit differentiam. non enim hominis species sunt homines. Quare & si carnes, & ossa; ex quibus hic, & hic est, diuersa sint, attamen totum diuersum quidem, specie vero non est diuersum, quoniam in ratione non est contrarietas. hoc autem est vltimum indiuiduum. Callias vero ratio cum materia est, & albus homo, quoniam Callias albus. per accidens igitur homo est albus. Nec æneus, & ligneus circulus, siue triangulus æneus, & circulus ligneus ob materiā specie differūt, sed quoniam in ratione contrarietas inest. Vtrum autem materia nō faciat diuersa specie cùm quodammodo diuersa sit? An aliquo modo facit? Cur enim hic equus ab hoc homine diuersus specie, cùm rationes eorum cum materia sint? An, quoniam in ratione contrarietas inest? etenim hominis albi, & equi nigri specie diuersitas est, non tamen prout hic quidem albus, hic vero niger: siquidem & si ambo albi essent, nihil minus specie diuersi essent. Masculus autem & fœmina propriæ quidem animalis passiones sunt, sed non secundum substantiam, verum in materia. & corpore. quare idem semen aliquam passionem passum, aut fœmina, aut mas fit. ¶ Quid igitur sit specie diuersum esse, & cur quædam specie differant, quædam non, dictum est. *Tex. 26.*

Quæ sint contraria, quæ genericam faciant differentiam. Cap. IX.

CVm vero cõtraria specie diuersa sint, corruptibile autẽ & incorruptibile cõtraria sunt (priuatio nanq; determinata impotẽtia) necesse est diuersum genere esse corruptibile & incorruptibile. Nunc quidẽ in ipsis vniuersalibus nominibus diximus: quare videbitur vtiq; nõ esse necesse quodcũq; corruptibile & incorruptibile diuersa specie esse, quemadmodũ nec album, & nigrum. Idem enim contingit & simul esse, modò vniuersaliũ sit, sicuti homo profectò esse possit & albus & niger. & singulariũ fuerit idẽ (nõ simul) & albus, & niger, tametsi albũ nigro cõtrariũ sit. Verũ contrariorũ quædã secundũ accidens quibusdam insunt, vt ea quę nunc dicta sunt, ac alia multa: quædã impossibile est, quorũ est corruptibile, & incorruptibile. nihil enim secundũ accidens corruptibile est, accidẽs nanq; cõtingit nõ esse: corruptibile vero eorũ est, quę necessario insunt his, quibus insunt, aut vnũ & idẽ corruptibile, & incorruptibile erit, si cõtingit non inesse ei corruptibile. Aut substantiã igitur, aut in substantia cuique corruptibiliũ necesse est corruptibile esse. Eadẽ autẽ ratio & de incorruptibili est. eorũ enim ambo sunt, quę necessario insunt. Prout igitur & secundũ q̃ primũ hoc quidẽ corruptibile, illud vero incorruptibile oppositionem habent: quare necesse est genere diuersa esse. Manifestũ itaq; est q̃ nõ contingit tales formas esse, quales quidam aiunt. erit nanq; & ipse homo hic quidẽ corruptibilis, ille vero incorruptibilis, quamuis formæ eædem specie cum particularibus esse dicantur, & non æquiuocæ. quę vero genere diuersa sunt, plus distant, quàm quæ specie.

ARIST

ARISTOTELIS METAPHYSICORUM

LIBER UNDECIMUS.

SUMMAE LIBRI.

In Prima reassumuntur dubitationes, de quibus in Tertio libro habitus est sermo.

In Secunda narrantur ea, quae ad huius scientiae considerationem pertinent: de quibus in Quarto libro. ex his autem nonnullarum quaestionum supradictarum solutiones eliciuntur.

In Tertia ex ratione considerandi ac definiendi modo annotatur huiusce scientiae ad alias differentia: quarum hic fit diuisio. Item ens per accidens à scientiarum consideratione abijcitur: de quibus omnibus in Sexto.

In Quarta agitur de Motu, de Infinito, de Diuisionibus motus, & de nonnullarum definitionibus: de quibus omnibus in Tertio, & Quinto Physicorum.

SVMMA PRIMA.

Mouentur dubitationes circa Sapientiæ considerationem. *Cap. I.*

QVOD quidem Sapientia scientia quędam circa principia est, patet ex primis, in quibus ad ea, quę ab aliis, de principiis dicta fuerunt, dubitatū est. Ambigat autē quispiam, vtrum ipsam Sapientiam par sit vnam esse scientiam, an plures. si enim vnam, vna certe semper cōtrariorum est. at principia contraria non sunt, quod si non vnam, quales has ponere oportet. Item demonstratiua principia speculari vtrum vnius est, an plurium. nam si vnius, cur huius magis quàm cuiuscunque. quòd si plurium, quales has ponere oportet. Præterea, vtrum omnium substantiarū, an non. nam si omnium, difficile erit qualiumnam sit reddere. si autem non omnium vna, incertum est quonammodo contingit plurium eandem scientiam esse. Præterea, vtrū circa substantias solum, an etiam circa accidentia. si enim circa accidētia demonstratio est, circa substantias non est. quod si altera, quænam vtraque, & vtra sapientia sit. demonstratiua enim sapientia, quæ circa accidētia est: quæ vero circa ipsa prima, quę substantiarū est. At nec circa causas, quę in Physicis dictę sunt, quam quęrimus, scientia ponenda est. neque enim circa ipsum cuius causa. tale enim est bonum. hoc vero in agendis, & his, quæ sunt in motu, existit. & hoc primū mouet. tale nanque finis est. in immobilibus vero primū mouens non est. Et omnino dubitationem habet, vtrū circa sensibiles substātias est, quæ nunc quæritur, scientia, an non, sed circa alias quasdam. etenim si circa alias, aut circa

formas erit profectò, aut circa mathematica. quòd autem formæ non sint, manifestum est. Attamen etiam, si quis eas ponat esse, dubitationem habet, cur non ita se habet de cæteris, quorum formæ sunt, quemadmodum de mathematicis? dico autem, quod mathematica quidem, media ponunt formarum, & sensibilium esse, quasi tertia quædam præter formas, & ea, quæ hic sunt. at tertius homo non est, nec equus, præter ipsum, & particulares. Quòd si, vt aiunt, non sunt, circa qualia ponendum est, quod Mathematicus tractet? non enim circa ea, quæ hic sunt. nihil enim horum tale est, quale Mathematicæ scientiæ quærunt. At vero nec circa mathematica est, quæ nũc quæritur scientia. nihil enim horum separatum est. Verum nec sensibilium substantiarum, corruptibiles nanque sunt. Et omnino dubitare aliquis possit qualisnam sciētiæ sit, de Mathematicorum materia dubitare. nec enim Naturalis, eò quòd circa ea, quæ in se principium motus & quietis habent, omnis Naturalis intentio est. Nec illius, quæ de demonstratione, & scientia tractat. circa nanque idipsum genus considerationem facit. Restat itaque Philosophiam propositam de hisce rebus tractare. Dubitauerit autem quispiam profectò, si hæc, quæ quæritur, scientia ponenda sit circa principia, quæ à quibusdam elementa vocantur. hæc autem omnes inesse compositis ponunt. At magis videatur vniuersalium eam oportere esse, quæ quæritur scientia. omnis enim ratio, omnisque scientia vniuersalium, non vltimorum est: quare sic erit vtique primorum generum. hæc autem sane fuerint ens, & vnum. hæc enim maxime putabuntur cuncta entia continere, & maxime principiis assimilari, eò quòd na-

tura prima sint. corruptis nanque eis, simul cætera quoque pereunt. omne enim, ens & vnum. Quatenus autem necesse est, vt differentiæ participet his, si quis hæc genera ponat, nulla vero differentia participat genere, hoc pacto non videbitur ea genera ponere, neque principia. Item, si magis principium est, quod simplicius, quàm quod minus tale sit, vltima vero eorum, quæ ex genere sunt simpliciora, quàm genera sint (hæc enim indiuidua sunt: genera vero in plures species, & differentes diuiduntur) magis species, quàm genera videantur principium esse. quatenus vero species simul cum generibus pereunt, genera magis assimulantur principiis. principium nanque est, quod cointerimit. Hæc vtique & huiusce modi alia sunt, quæ dubitationem habent.

Proponuntur dubitationes de rebus iis, quæ ab hac scientia considerari dicuntur. Cap. II.

ITem, vtrum ponendum est quicquam præter particularia an non, sed horum est, quæ quæritur, scientia. at hæc infinita sunt. quæ vero præter singularia sunt, aut genera, aut species sunt. neutrius autem horum, quæ quæritur, scientia est. cur enim hoc impossibile sit, dictum est. Etenim omnino hæsitationem habet, vtrum arbitrandum sit aliquam separatam substãtiam præter sensibiles substantias, & has quæ hic sunt, an non, sed illa esse entia, & circa illa Sapientiam versari. quęrere nanque videmur aliam quandam, & hoc est nobis propositum. dico autem videre si quid per se separabile sit, & in nullo sensibilium existens. Item, si præter sensibiles substantias est aliqua alia substantia, præter quales sensibiles ea ponenda esset. cur enim magis præter homines, quàm præter equos, aut alia animalia, aut omnino

etiam

etiam inanimata ponenda sit? at his sensibilibus, & corruptibilibus substantiis alias sempiternas æquales ponere profectò extra rationem cadere videretur. Quòd si id, quod nunc quæritur, principium nõ est a corporibus separabile, quod aliud magis, quàm materiam quis ponet? at hæc actu quidem non est, potentia verò est. Magis itaque, ac principalius ea videatur esse principium, species & forma. verum hæc quoque corruptibilis est. quare omnino non est perpetua substantia, & per se separabilis. Sed hoc inconueniens est. videtur nanque esse, ac ab ipsis maxime * gratia præditis quæritur, tanquam sit tale principium, ac talis substantia. Quo nanque pacto ordo erit, non existente aliquo perpetuo separato, ac permanente? Item, si est aliqua substantia & principium naturale, quale nũc quærimus, & hoc omnibus vnum, & idem perpetuis, atque corruptibilibus, dubitationem habet, cur cum idem principium sit, quædã, quæ sub illo principio sunt, æterna sunt, quædam non. hoc enim inconueniens est. Et si aliud quidem corruptibilium principiũ, aliud æternorum est. si etiam corruptibilium ęter num est, similiter dubitabimus. Cur enim principio æterno existéte, æterna, quæ sub æterno sunt? corruptibili vero existente, aliud quoddam huius principium sit, & illius aliud, & hoc in infinitum procedet. Quòd siquis rursus (quę maxime videntur immobilia principia esse) ens & vnũ ponat, primo quidem nisi quod quid & substantiã vtrunque eorum significet, quomodo separabilia, & per seipsa erunt? talia nanque prima, & æterna principia quærimus. Quòd si substãtiam, & quod quid vtrunq; eorum significet, omnia entia substantiæ sunt, cum de omnibus ens prædicetur. de

* *Elegantissimus*

quibusdam vero etiam vnum. cuncta vero entia substantiã esse falsum est. Itẽ illis, qui primũ principiũ ipsum vnũ aiunt, & hoc substantiã esse, ex vno vero, & materia primo numerum generant, & hunc substantiã esse dicunt, quomodo contingit verũ esse quod dicitur? Qualitatẽ nanq;, & cæterorũ cõpositorum numerorũ vnũquenq;, quonã modo vnum intelligere oportet? de hoc enim nec dicũt aliquid, nec vt dicant facile est. Si quis vero lineas, aut quæ has sequuntur (dico autem primas superficies) principia esse ponat, hæc non sunt substantiæ separabiles, verum sectiones & diuisiones, illæ quidem superficierum, hæ vero corporum. puncta vero linearum sunt, & etiam ipsarum earundem termini. hæc autem omnia in aliis sunt, & nihil separabile est. Item, quonam modo arbitrari oportet vnius & puncti substantiam esse? omnis nanque substãtiæ generatio est, puncti vero minimè. punctum enim diuisio est. Præbet autem dubitationem hoc etiam, quòd omnis quidem scientia vniuersalium est, & eius, quod tale est: substantiam vero non esse vniuersalium, sed magis ipsum quod quid & separabile. quare, si scientia circa principia est, quonammodo arbitrari oportet principiũ substantiam esse? Item, vtrum est aliquid prȩter ipsum totũ, an non: dico autẽ materiam, & quod cum ea est. Nam si non est, quæ in materia sunt, omnia corruptibilia sunt. quod si est aliquid, species & forma profecto fuerit. hoc itaque in quibus est, in quibusue non est, difficile determinare est. in quibusdam enim manifestum est non esse formam separabilem, vtputa domo. Item principia, vtrum specie, an numero eadem sint. si enim numero vnum, omnia erunt eadem.

Summa

SVMMA SECVNDA.

Narrantur ea, quæ ad huius scientiæ considerationem pertinent, de quibus in Quarto libro. Ex iis autem nonnullarum quæstionum supradictarum solutiones eliciuntur.

Primam Philosophiam de ente, prout est ens, speculari: quod vt ea, quæ ab vno, vel ad vnum, dicitur. Cap. I.

CVM autem Philosophi sciētia sit entis prout ens, vniuersaliter, & non secundū partem, ens vero multipliciter, & non secundum vnum modum dicatur, si æquiuoce, & non secundū aliquid commune dicitur, non est sub vna scientia: talium enim non est vnum genus. quòd si secundū aliquod commune, erit vtiq; sub vna scientia. Videtur autē prædicto modo dici, quemadmodum medicatiuū, & salubre. etenim vtrūq; horum multipliciter dicitur. dicitur nāq; hoc modo vnumquodque eorū, eò q; hoc quidē ad medicandi scientiā quodāmodo referatur, hoc vero ad sanitatem, hoc vero aliter, vnumquodque vero ad idem. medicatiuus nāq; sermo, & cultellus dicitur, eò quòd ille quidem à medicandi scientia, hic vero ei vtilis. similiter & salubre. hoc enim, quia sanitatis significatiuū: hoc vero, quoniam factiuum. idē autē modus, & de cæteris est. Eodē autē modo & omne ens dicitur. eo nāque quòd entis, prout ens est, passio, aut habitus, aut dispositio, aut motus, aut aliquid huiuscemodi sit, dicitur ens vnūquodq; eorū. Cū autē omnis entis

Prima Philosophia ens vt ens vniuersaliter & nō secūdum partē considerat.

tis ad vnũ quid & cõmune reductio fiat, cõtrarietatũ quoq; singulæ ad primas differẽtias, & contrarietates entis reducẽtur, siue multitudo & vnũ, siue similitudo & dissimilitudo primæ sunt entis differentiæ, siue aliquę aliæ sint, autẽ hæ speculatione perceptæ. Nihil autẽ interest ad ens, vel ad vnum entis reductionem fieri. etenim si nõ idem, sed aliud sit, attamen conuertitur. & ipsum enim vnum quodãmodo ens, & ipsum ens vnũ est. Cũ autẽ vnius & eiusdẽ sciẽtiæ sit cũcta cõtraria speculari, vnũquodq; autẽ horũ secundũ priuationẽ dicatur, quorũ aliquid intermediũ est, quẽadmodũ iusti & iniusti, dubitauerit quispiã quonã modo secũdũ priuationẽ dicãtur. Circa omnia talia sanè priuatio ponẽda nõ totius rationis, sed vltimæ speciei. vtputa si iustus est secundũ habitum quendã legibus obtẽperãs, iniustus nõ erit omnino tota ratione priuatus. circa vero obedientiam legũ deficiẽs, aliquo pacto, & ob hoc ei priuatio inerit, eodẽ autẽ modo & de aliis. Quẽadmodum autẽ Mathematicus circa abstracta speculatur: tollendo nanq; omnia sensibilia, ita speculatur, vtputa grauitatẽ & leuitatẽ, duritiẽ & contrariũ, itẽ autẽ caliditatẽ & frigiditatẽ, & cæteras sensibiles contrarietates: solũ vero dimittit quantũ & continuũ, horũ quidẽ ad vnũ, horũ vero ad duo, horũ autẽ ad tria, & passiones eorũ prout quãta, & cõtinua sunt, non prout aliquid aliud speculatur, & horũ quidẽ situs adinuicẽ considerat, & ea quæ eis insunt: horũ vero cõmẽsurationes & incõmẽsurationes, horũ autẽ rationes, attamẽ vnã omniũ, & eandẽ scientiã ponimus Geometriam: eodẽ modo etiã circa ens se habet. Quæ enim ei prout ens ẽst accidũt, & eius prout ens cõtrarietates, non est alterius sciẽtiæ, quàm Philosophiæ

ſpeculari. Naturali nãq; ſpeculatione de eis, non prout entia, ſed prout motu participãt, attribuere queat quiſpiam. Dialectica vero, & Sophiſtica de his, quæ accidunt quidem entibus ſunt, verum non prout entia ſunt, nec circa ipſum ens prout ens eſt. vnde reſtat Philoſophum eſſe circa prædicta ſpeculatiuum, prout entia ſunt. Cùm vero & omne ens ſecundum vnum quid & commune dicatur, multipliciter dictum, contraria quoque eodem modo (ad primas nanque contrarietates, & differentias entis reducuntur) huiuſcemodi vero poſſibile ſit ſub vna ſcientia eſſe, ſoluetur profecto dubitatio à principio dicta. dico autem in qua dubitatur, quonam modo multorum & genere differentium vna quædam ſcientia erit.

Primum Philoſophum verſari circa communia principia in vniuerſum. Cap. II.

CVm autem etiam Mathematicus proprie ſpecialiter communibus vtatur, horum quoque principia ſpeculari primæ Philoſophiæ profecto erit. quod enim ab æqualibus demptis æqualibus, æqualia ſunt quæ reſtant, commune quidem in omnibus quãtis eſt. Mathematica vero accipiẽs, circa quandam ſuæ materiæ partem ſpeculatur, vt circa lineas, aut angulos, aut numeros, aut aliquid cæterorum quantorum: non tamẽ prout entia, ſed prout vnumquodque horum ad vnum, vel duo, vel tria continuum eſt. Philoſophia vero de particularibus quidem, prout vnicuique horum aliquid accidit, non conſiderat: circa vero ens prout ens, vnumquodque horum ſpeculatur. Eodem autem modo circa etiam Naturalem ſcientiam ſe habet, quo Mathematica. Naturalis nanque accidentia & principia entium prout mouentur, & non prout entia ſunt, ſpeculatur: primam vero

Vide 12. meta. cõ. 5.

Vide. 7. meta. cõm. 9.

vero scientiam horum diximus esse, prout ipsa subiecta entia sunt, & modo prout aliquid aliud. Propter quòd & illam, & Mathematicam scientiam Sapientiæ partes esse ponendum est.

Quòd circa primum principium non contingat falsum dicere: redarguunturq; illi, qui aliter senserint.
Caput III.

Est autem aliquod in entibus principium, circa quod dicere falsum non erit, sed ne cesse est semper contrarium facere. dico autem verum dicere, vtputa quòd non contingit idem secundum vnum, & idem tempus esse, & non esse: & cætera eodem atque hæc, opposita. & de his talibus simpliciter quidem demonstratio non est, ad aliquem autem est. non est enim ex certiore principio syllogismum ipsius eiusdem facere, quod esse oporteret, si simpliciter demonstrare esset. Ad illum vero, qui dicit locutiones oppositas, accipiendum est ab eo, qui monstrat hoc falsum esse aliquid tale, quod idem erit quidem ei, quod non contingit secundum vnum & idem tempus idem esse, & non esse, non autem appareat idem esse. sic enim solummodo demonstretur ad eum, qui dicat oppositas locutiones de eodem verificari. Qui autem sermonem inuicem communicaturi sunt, oportet vt aliquatenus inuicem intelligant. hoc enim non facto, quomodo erit eis inuicem sermonis communicatio? Oportet igitur nominum vnumquodque notum esse, & aliquid significare, nec multa, sed vnum. quòd si plura significet, manifestare ad quod eorum nomen fert. Qui igitur dicit esse hoc & non esse hoc, quod omnino esse dicit, non dicit. quare id, quod nomen significat, idipsum nõ significare dicit, hoc autem

impossi-

impoſſibile eſt. vnde ſiquidem ſignificat aliquid, hoc ſcilicet eſſe hoc, impoſſibile eſt contradi-ctionem de eodem verificari. Item, ſi nomen aliquid ſignificat, & hoc verificatur, oportet hoc neceſſario eſſe, quod vero neceſſario eſt nõ contingit tunc non eſſe. oppoſitas ergo non eſt poſſibile locutiones de eodem verificari. Item, ſi nihil magis affirmatio, quàm negatio verificatur, qui dicit hominem, vel non hominem, nihil magis verum dicet. attamen videri poteſt, quòd ſi hominem non equum eſſe dicat, aut magis, aut non minus verum dicere, quàm ſi non hominẽ. vnde etiã; ſi eundẽ dicit equũ eſſe, verũ dicet. oppoſitas enim ſimiliter erit veras eſſe. accidit igitur eundẽ, & hominẽ, & equũ eſſe, aut cæterorũ animaliũ aliquod. Horũ ſanè nulla eſt ſimpliciter demõſtratio: verũ ad eũ, qui hæc ponit, demonſtratio eſt. Facile autẽ & ipſum Heraclitũ quiſpiam hoc modo interrogans concedere cogeret nunquã poſſibile eſſe oppoſitas locutiones de eodem verificari. nunc vero, cum ſeipſum quidnam diceret, non intelligeret hanc opinionẽ habuit. Omnino autem ſi hoc, quod ab eo dicitur, verum eſt, nec hoc ipſum verum erit, ſcilicet inquam, quòd contingit idem ſecundum vnum, & idem tempus eſſe. Quemadmodum enim & ipſis diuiſis nihil magis affirmatio, quàm negatio verificatur: eodem modo ſimul vtroque, ac complexo, ac ſi vna quædam affirmatio eſſet, nihil, magis negatio, quàm totum tanquam in affirmatione poſitum verificabitur. Itẽ, ſi nihil eſt vere aſſerere, id etiã ipſum falſum erit dicere, aſſertionem nullam veram eſſe. quòd ſi aliquid ſit, ſoluetur profecto, quod ab illis dicitur, qui ad huiuſcemodi inſtãt, & qui totaliter ipſum diſputare perimunt.

Redar

Redarguitur Protagoræ opinio falsa, asserentis omne, quod opinamur verum esse: assignatúrque deceptionis ipsius causa. Cap. IIII.

Protagoras aiebat hominem omnium rerũ esse mensuram.

Idem x. Meta. 5.

Simile autem dictis est & quod à Protagora dictum est. & ille nanque omnium rerum mensuram hominem aiebat esse: nihil aliud dicens, nisi quod id, quod vnicuique apparet, hoc etiam indubitato esse. hoc autem posito, idem accidit esse, & non esse, & malum & bonum esse, & cætera, quæ secundum oppositas locutiones dicuntur: propterea quòd plerunque his quidem hoc apparet, istis vero contrarium esse bonum: mensuram autem esse, quod vnicuique appareat. Soluetur autem hæc dubitatio, viso vnde huius opinionis principium venit. Videtur etenim quibusdam quidem ex Naturalium opinione sumpsisse principium, quibusdam vero ex eo quòd non omnes eadem de eisdem cognoscant, sed quibusdam hoc apparere delectabile, quibusdam contrarium. nihil enim ex non ente fieri, omne vero ex ente ferè omnium Naturalium est decretum. Cùm igitur non album ex perfecte albo fiat, & minimé ex non albo, nunc vero factum non album, si fieret ex non ente albo, quod fit non album fieret profecto ex non ente secundum illos, si non erat idem album & non album. Non est autem difficile hanc dubitationem soluere. dictum est enim in Naturalibus, quomodo ex non ente, & quomodo ex ente fiant quæ fiunt. At similiter vtrisque opinionibus, ac imaginationibus eorum, qui sibi ex aduerso addubitant, attendere stolidum est. manifestum est enim, quòd alteros eorum necesse est falsum dicere. Hoc etiam ex illis patet, quæ secundũ sensum fiunt. nunquam enim

Nihil ex nõ ente, omne verò ex ente fieri cõmune est. Naturaliũ decretum. Idẽ 1. Ph. te. 34.

enim idem quibusdam dulce, quibusdam cōtrarium apparet, non corruptis, & læsis alteris organo sensus, & iudicatiuo prædictorum saporum. hoc autem ita se habente, alteros quidem putandum mensuram esse, alteros vero minime. Similiter autem & de bono, & malo, & turpi, & aliis huiuscemodi dico. nam non ponere esse, nisi ea quæ apparent, nihil differt ab his, qui digitū visui supponentes, ex vno duo apparere faciunt, ac duo esse putāt, propterea quòd tot apparēt, & rursus vnū. illis nanque, qui visum non mouēt vnū apparet, quod vnū est. Simpliciter autē inconueniens est ex eo, quod præsentia videtur mutabilia, & nunquā in eisdē permanētia, ex hoc de veritate iudicare. oportet etenim ex eis, quę semper similiter se habēt, nullāq; mutationē faciunt veritatē venari. talia vero sunt, quæ in mundo. hęc enim non quandoq; quidem talia, rursus autem alia apparent, verū semper eadē, nullius mutationis participantia. Præterea, si motus, & aliquid motū est, omne vero ex aliquo in aliquod mouetur: oportet igitur quod mouetur esse adhuc in eo, ex quo mouetur, & non esse in eo, & ad hoc moueri, ac fieri in eo, aut contradictionem non verificari secundū eos. At si secundum quantum præsentia fluunt & mouentur, & hoc aliquis ponat, quamuis verum non sit: cur secundum quale non manent? Videntur autem haud minime ea, quæ secundū contradictiones sunt, de eodē prædicari, ex eo, quod putant quātum in corporibus non manere, propterea quòd idem & quatuor cubitorum est, & non est. substantia vero secūdum quale. hoc enim determinatæ naturæ, quantum vero indeterminatæ est. Item cur, cùm hunc cibum præcipiat medicus, sumunt? quid nanque

Veritas ex quibus.

magis hoc, panis quàm non panis sit? quare nihil differt comedere, vel nõ comedere. nunc vero tanquã verũ dicente circa idipsum, & hoc cibo existente, qui præceptus fuit, sumunt illum. at non oportebat, cùm nulla natura in sensibilibus firmiter maneat, sed omnes semper fluãt, ac moueantur. Item, si semper quidé alteremur, & nunquam iidem permaneamus, quid mirum, si nunquam nobis eadem apparent, quéadmodũ etiam ægrotis? etenim his eò quòd non similiter dispositus habitus eorum sit, vt cùm sani erant, non ea apparent similia, quæ secundum sensus, cùm ipsa quidem sensibilia nullam mutationem propter hoc participent, diuersas tamen ægrotis, & non easdem sensationes faciunt. Eodem igitur modo fortasse necesse est, se habere, si dicta mutatio fit. Quòd si non mutamur, sed iidem permaneamus, sit aliquid profectò permanens.

Sensibilia omnia semper mutari.

Quibus supradicta opinantibus cum difficultate, facilène sit occurrere. Item locutiones omnes nec veras nec falsas esse possibile esse. Cap. V.

AD eos igitur, qui ex ratione prædictas dubitationes habent, non est facile dissoluere, si nihil ponant, nec huius rationé quçrãt. hoc enim modo omnis ratio, omnísque demonstratio fit. si enim nihil ponũt, ipsum disputare, & omnino orationé perimũt, quare ad eos quidé non est sermo. Ad illos vero qui hæsitant, facile est ex iam traditis dubitationibus obuiare, & ea dissoluere, quæ faciũt in eis dubitationé; vt ex prędictis patet. Quare manifestum est ex his, quòd non est possibile locutiones oppositas de eodem, vno & eodem tépore verificari: nec ipsa contraria, cùm omnis contrarietas secundum priuationem dicatur. hoc autem patebit, resoluentibus ad principium

cipium rationes contrariorum. Similiter nec mediorum quicquam possibile est de vno & eodem prædicari. si enim album sit aliquod subiectum, dicentes illud, nec nigrum, nec album, falsum dicimus. accidet enim illud albũ esse, & non esse. alterum enim cõplexorum de eo verificabitur. hoc autem est albi cõtradictio. Neque igitur secundum Heraclitũ dicentibus, vera dicere possibile est, neque secundũ Anaxagoram. aliter accidet contraria de eodem prædicari. cùm enim in omni re dicat omnis rei partem esse, non magis dicit esse dulce, quàm amarum, aut quancunque cæterarum contrarietatum, si omnia quidem non solum in omni potentia, verũ etiam actu, & seiunctim insunt. Similiter auté nec omnes locutiones falsas, nec veras possibile est esse: tũ propter alias multas difficultates, quæ ob hanc positionem euenirent: tum etiam, quoniam si cunctæ falsæ sint, nec cùm hoc ipsum aliquis dicet, verum dicet. si autem vere, cùm omnes falsas dicet, non falsum dicet.

SVMMA TERTIA.

Annotatur Primæ philosophiæ ad alias scientias differentia. Item ens per accidens à scientiarum consideratione abijcitur: de quibus omnibus supra in Sexto.

Primam Philosophiam ab alijs differre scientijs, quarum hic fit diuisio, ex considerandi ratione, ac definiendi modo Caput I.

OMnis autem sciẽtia circa vnumquodque eorum, quæ sub ea scibilia sunt, principia quædam & causas quærit, vt Medicatiua, & exercitatiua, ac singulę Effectiuarũ, vel Mathematicarũ. harum etenim

vnaquæque circa quoddam circunscriptum genus, tanquā existens, & ens, non tamen prout ens est, tractat. sed hæc alia quædā sciētia prēter illas scientias est. dictarū vero scientiarū vnaquæque accipiens aliquo modo ipsum quid est in vnoquoque genere, cætera vel debilius, vel exactius conatur ostēdere. Accipiunt autē ipsum quid est quædā per sensum, quædā supponentes. Vnde ex hac inductione patet substātiæ, & ipsius quid est demonstrationē non esse. Cùm autē sit aliqua de natura scientia, patet q̀ & ab actiua, & ab effectiua diuersa erit. Effectiuę nanque in faciente, non in eo quod fit, motus principiū est, & hoc, aut ars quędā, aut alia vis est. Similiter & actiuæ, non in eo quod agitur, sed magis in agētibus motus est. Naturalis vero sciētia circa ea quæ in seipsis habent motus principiū est. Quòd itaq; neque actiuam, neq; effectiuā, sed speculatiuā esse Naturalem scientiā necesse sit, ex his patet: in vnū nanque horū genus eam cadere necesse est. Cùm vero vnicuique scientiarū necesse sit aliquo modo ipsum quid est scire, & hoc vt principio vti, oportet non latere quonāmodo definiendū Naturali sit, quóue modo substātiæ ratio sumēda sit, vtrū vt simum, an magis vt concauū. horum enim, simi quidē ratio vna cum materia rei dicitur concaui vero absque materia. simitas nanq; naso fit. & ideo ratio quoque eius cum eo dicitur. simum enim est nasus concauus. manifestum est igitur etiam carnis, & oculi, cęterarūque partium rationem cum materia reddendā esse. Cum autē quædam sit entis sciētia, prout ens & separabile est, considerandū est vtrum eam eandem cum Naturali ponendum sit, an magis aliam. Naturalis sanè circa ea est, quę motus principium in seipsis habent

habent. Mathematica vero ſpeculatiua quidem eſt, & hæc quædam circa manentia, non tamen ſeparabilia. Circa ſeparabile igitur ens, & immobile alia præter has ambas ſcientia eſt, ſi aliqua quidem talis ſubſtātia eſt. dico autē ſeparabilis, & immobilis, quod tētabimus oſtēdere. &, ſi qua talis in entibus natura ſit, illic profectò diuinitas erit, & hoc erit primum & principale principiū. Patet igitur tria genera ſpeculatiuarū eſſe ſcientiarum, Naturalem, Mathematicā, Theologiam. Optimum igitur ſpeculatiuarum quidem ſcientiarum genus, harum ſanè ipſarum ea, quæ vltimo dicta eſt. circa nanq; honorabiliſſimum entium eſt. vnaquæque vero melior, aut deterior dicitur ſecundū proprium ſcibile. Dubitauerit autem quiſpiam, vtrum entis, prout ens eſt, ſciētiam vniuerſalem ponere oportet, an non. Mathematicarum etenim vnaquæque circa vnum quoddam determinatum genus eſt. vniuerſalis vero communis de omnibus eſt. Si itaque naturales ſubſtantiæ primæ ſint entium, ipſa quoque Naturalis ſcientia prima ſcientiarum erit. quòd ſi alia natura, atque ſubſtantia ſeparabilis, & immobilis eſt, neceſſe eſt vt ſcientia quoque eius alia ſit, & Naturali prior, & vniuerſalis prior.

Ens per accidens à nulla cōſiderari ſcientia: ipſúmque non habere cauſas nec principia. Nec etiam de ente vero quærenda eſſe principia. Item de Fortuna cauſa per accidens exiſtente.

Caput II.

CVm autem ſimpliciter ens pluribus eſſe modis dicatur, quorum vnus eſt, qui ſecundum accidens dicitur eſſe, primo de ente hoc pacto conſiderandum eſt. Quòd igitur nulla ſcientiarum, quæ traditæ ſunt, circa accidens verſetur,

patet. Nec enim ars ædificatoria, quidnam illis, qui vsuri sunt domo, accidit, cõsiderat: vtputa, si anxie vel è cõtrario habitabunt, neq; textura, neque sutura. quod vero propriũ sibiipsi est, solum vnaquæque istarum scientiarum considerat. hoc autem finis proprius est. neq; quatenus musicum & grammaticum. nec quod is, qui musicus est, factus grãmaticus simul ambo erit, cùm prius non esset. quod autem cùm non semper esset, est, hoc fiebat. quare simul musicus, & grãmaticus fiebat. Hoc autem nulla earum, quæ certæ sciétiæ sunt, quærit, præter Sophisticam: hæc enim sola circa accidẽs versatur. Quare non male Plato ait, cùm dixit Sophisticã circa non ens immorari. Quòd autem nec sit possibile accidentis scientiam esse, manifestum erit, si videre conabimur quidnã accidens sit. omne itaque dicimus quoddã quidem semper, & ex necessitate esse (ex necessitate autem non ea dico, quæ secundũ violétiam dicitur, sed qua in demonstrationibus vtimur) quoddã vero vtplurimũ, quoddam autem, nec vtplurimũ, nec semper & ex necessitate, sed vt contingit. vtputa sub cane fiat frigus: sed hoc nec vt semper ex necessitate, nec vtplurimum fit, quandoq; tamen accidet. accidens ergo est, quod fit quidem, non semper tamen, nec ex necessitate, nec vtplurimũ. Quid itaque accidens sit, dictum est. Cur vero non sit huiuscemodi scientia, patet. omnis nanque scientia eius est, quod semper, aut plurimum est. accidens vero in neutro horum est. Quòd autem entis secundum accidens non sint causæ, & principia talia, qualia per se entis, manifestum est. essent enim omnia ex necessitate. nam si hoc existente, hoc erit, & hoc, hoc (atque id non vt contingit, sed ex necessitate illud) quoque ex necessitate

Sophisticen circa accidẽs versari

cessitate erit, cuius hoc causa erat, vsque ad vltimum dictũ causatum. hoc vero secundũ accidẽs erat. quare ex necessitate omnia erunt, & de entibus auferetur, tum quod ad vtrumlibet se habet, tum ipsum contingere & fieri & non fieri. At & si causa non vt ens, sed vt ea, quæ fit, supponatur, eadẽ accident. omne nanq; ex necessitate fiet: etenim crastina eclipsis fiet, si hoc fiat, hoc vero, si aliud quiddã. & hoc, si aliud. & hoc itaq; modo, si ab eo tempore finito, quod à nũc est vsq; cras, dematur tempus, deueniet aliquãdo ad existens. quare cùm hoc sit, cuncta, quæ sequuntur, ex necessitate profecto fiẽt. vnde ex necessitate omnia fient. Quoddã autem vt verum & non secundum accidens est ens, quod est in mentis cõplexione, & passio in ea. quare circa illud, quod ita est ens, non quęruntur principia, verũ circa id, quod extra & separabile ens est. Quoddam vero non necessarium, sed infinitum, dico autẽ quod secundum accidens est. huius vero inordinatæ & infinitę causæ sunt. Ipsum vero alicuius gratia in eis est, quæ à natura, aut à mente fiunt. Fortuna vero est, cùm aliquid horum secundum accidens fiat. quẽadmodum enim & ens quoddã per se, quoddam secundum accidens est, ita & causa. fortuna vero secundum accidẽs causa est in eis, quæ secundum electionẽ alicuius gratia fiũt. quare circa idem fortuna & mens, electio nanque absente mente non est. Causæ vero, quibus ea fiant, quæ à fortuna sunt, indeterminatæ sunt, quare humanę cogitationi incertæ sunt, & causa per accidens est. simpliciter vero nullius. Bona vero fortuna & mala dicitur, cum bonũ aliquod, aut malum euenerit. Fors fortuna vero & infortunium circa magnitudines horum. Cùm autem nihil secun- *Fortuna.*

P 4

dum accidens prius his sit, quę secundum se sunt, nec igitur causæ. Si itaque fortuna aut cassus cœli causa est, prior, mens & natura causa erit.

SVMMA QVARTA.

De Motu, de infinito, de diuisionibus motus, & nonnullorum terminorum definitionibus: de quibus in Tertio, & Quinto Physicorum.

De Motu. Caput I.

Est autem hoc quidem actu solum, illud vero potentia: hoc autem potentia & actu. hoc quidem ens: illud vero quantum: hoc autem cæterorum aliquid. Non est autem motus præter res. mutatur enim semper secundum entis prędicationes. commune autem nihil in his in vlla prædicatione. vnũquodq; vero dupliciter omnibus inest, velut hoc. nã hoc vt forma, hoc vero vt priuatio. ac secundũ qualitaté hoc album, illud nigrũ, secundũ quantitaté hoc perfectum, illud imperfectũ. eodé modo & secundũ lationé: nam hoc sursum, illud deorsum aut leue aut graue. quare motus & mutationis tot sunt species, quot entis. Cùm aũt vnũquodq; genus in actũ & potentiã diuidatur, actũ eius, quod potétia est, prout tale est, dico esse motum. Quòd auté vera dicimus, hinc constat. cùm enim ædificabile prout tale, ipsum dicimus esse actu quatenus ædificatur, & hoc est ædificatio. similiter eruditio, curatio, volutatio, ambulatio, saltatio, senescétia, ac increscétia. Accidit autem moueri cum actus ipse fuerit, & neq; prius, neque posterius. actus aũt eius, quod est potétia, cũ actu ens agat, nõ prout ipsum, sed prout mobile, motus est. dico auté prout sic: nã æs potentia est statua, non tamé actus æris, prout æs, motus est. non enim

Motus.

Motus definitio.

enim idem est æri esse, & alicui potentiæ. Quod si idẽ esset simpliciter, ac secundũ rationes, esset profectò æris actus motus quidã. at non est idem quod & in cõtrariis patet. siquidem posse sanari, posseq; ægrotare, non est idem: alioqui & sanari & ægrotare idem foret. subiectum vero, quod sanabile, aut ægrotabile est, siue humor siue sanguis, vnũ idemq; est. Cùm non sit igitur idẽ, sicut nec color, ac visibile idẽ est, constat motum esse actũ rei posibilis, prout posibilis est. Quod igitur ipse est, & quod tunc contingit moueri, cum actus ipse fit, & quod nec ante nec post, manifestum est. nã cõtingit vnũquodq; aliquãdo qdẽ operari, aliquãdo minime. velut ędificabile, prout ędificabile: & ędificabilis, put ędificabilis actus, ędificatio est. aut enĩ hoc, ędificatio i ędificabili actus, aut domus. at vbi domus sit, nõ vltra ędificabile erit. ędificatio vero eius est quod ędificabile est. necesse itaq; ędificationẽ actũ esse. ędificatio vero motus quidã est. eadẽq; in cęteris motibus ratio est. Quòd vero hęc sint rectè dicta, ex his quoq; cõstat, quæ alij de ipso referũt. tum ex eo φ nõ facile est ipsum aliter definire. neç enim licebit cuiquã in alio genere eũ collocare. Et patet ex his etiã, quę alij ptulerũt. qdã enim alteritatẽ, inęqualitatẽ, & ipsum nõ ens, quorũ nullũ necesse est moueri: at neq; mutatio hęc, neq; ex his potius quã ex oppositis est. Causa vero, ppter quã in his motũ statuerũt, ea est, φ indefinitũ quiddã videtur esse motus: alterius verũ coordinationis prĩcipia, vtpote priuatiua, indefinita sunt. nã nec quod quid, nec tale, nec aliorum prædicamentorum vllum ipsorum est. Quòd vero motus indefinitus esse videatur, ea est causa, quòd neque inter ea, quæ sunt potentia entia, nec quæ secundũ

actū, ponere ipsum est. nec enim quod potest quātum esse, moueri necessariū est, nec actu quantū. At motus actus quidā esse videtur, quāquā imperfectus. causa vero est, q̄ imperfectū est possibile, cuius actus est. quāobrē difficile ipsum cōprehendere, quidnā sit. nā aut in priuationē necessario reponeť, aut in potētiā, aut in actū simplicē. horū aūt nullū videť cōtingere posse. superest igiť qd' dictū est, esse & actū, & nō actū qui dictus est, q̄ etsi difficilis cognitu sit, tñ cōtigit esse. Simul & illud perspicuū est, motū esse in moto. actus enim eius est à motiuo. Neq; alius est motiui actus: oportet enim vtriusq; actū esse. nā motiuū est, eò q̄ possit: mouēs vero, eò q̄ operetur. verū actiuū est ipsius mobilis: quare eodē modo vnus vtriusque actus. quēadmodū eadē distantia ad duo vnius, & ad vnū duorū, ascensus quoque, ac descēsus, at esse non est vnū, ita etiā in mouente, & in moto.

De Infinito. Caput I I.

Quid sit infinitum. INfinitū vero est, aut quod impossibile est pertransire, eò q̄ non sit aptū permeari, quēadmodum vox inuisibilis: aut quod transitū habet incōsummabilem: aut quod vix: aut quod natura aptū est habere, nequaquā tamē trāsitū, aut finē habet. Itē secundū appositionē, aut ablationē, aut ambo. *Vide cōtra dict. Zim.* Separabile sane ipsum quicquā esse impossibile est. nā si nec magnitudo, nec multitudo est, sed infinitū substātia eius est, & non accidēs, indiuisibile erit. *Infinitū in diuisibile.* siquidē diuisibile, aut magnitudo, aut multitudo est, q̄ si est indiuisibile, nō est infinitū, nisi quēadmodū vox inuisibilis est. verū nec sic aiunt, nec nos sic quęrimus, sed tanquā impermeabile. Pręterea, quonā modo cōtinget esse per seipsum infinitum, si nec numerus, nec magnitudo sit, quorum infinitum passio est? Pręterea, si se

ſi ſecundum accidens, non eſſet ſanè rerum elementum prout infinitum eſt: ſicuti nec inuiſibilis locutionis, tametſi vox inuiſibilis eſt. Quòd autem infinitum non poteſt eſſe actu, patet. erit nanque quęque pars eius infinita, quę accipitur. nam infinito eſſe, atque infinitum, idem: ſi quidem infinitum ſubſtantia, & non de ſubiecto ſit. aut igitur inuiſibile, aut per infinita diuiſibile, ſi partibile eſt. verum multa infinita idem eſſe impoſſibile eſt. quemadmodũ enim aëris aër pars, ita & infinitum infiniti, ſi ſubſtantia, & principium ſit. impartibile igitur, & indiuiſibile eſt. verum hoc impoſſibile, actu eſſe ens infinitum: neceſſariũ enim quantum eſſe. ſecundum accidens igitur exiſtit. at hoc modo dictum eſt non poſſe principium eſſe, verum id potius, cui accidit numerum, vel par eſſe. ſed hæc fortaſſe inquiſitio vniuerſalis eſt. Quòd vero in ſenſibilibus non eſt, hinc conſtat. nam ſi eſt corporis ratio hoc, eſſe ſuperficie definitum, non ſane fuerit infinitum corpus, nec intelligibile, nec ſenſibile. Cæterum nec numerus ita eſt, tanquam ſeparatus, atq; infinitus. quippe cùm numerus, aut quod habeat numerum, numerabile ſit. Quòd ſi naturaliter potius contemplemur, ex his patet. neque enim compoſitorum, neque ſimplex poterit eſſe. Compoſitum nanque non erit corpus, ſi finita quidem ſunt multitudine elementa. oportet nanque contraria æquari, nec eſſe vnum eorũ infinitum. nam etſi quantumuis inferior ſit alterius corporis virtus, corrumpetur finitum ab infinito. nec poſſibile eſt vnumquodq; eſſe infinitũ, ſi corpus quidem eſt, quod vndecunque habet dimenſionem: infinitum vero, quod infinite diſtat: quare infinitum corpus vndecunq; infinitum erit. Nec

Infinitum actu eſſe nõ poſſe.

Infinitum in ſenſibilibus nõ eſſe.

vero vnum & simplex contingit infinitum esse corpus. nec, vt quidam aiunt, præter elementa, vnde hæc generant. tale nanque corpus præter elementa non est. nam cuncta, ex quibus sunt, in ea etiam resoluuntur. hoc vero non videtur præter simplicia corpora, neque ignis, neque aliud vllum elementorum. etenim absque eo quòd aliquod horū infinitum sit, impossibile est vniuersum, & si finitū sit, aut esse, aut fieri aliquod eorū vnū, vt Heraclitus dicit, omnia quandoq; ignem fieri. Eadem ratio & de vno est, quod faciūt præter elementa Naturales. omne enim ex contrario in cōtrarium, veluti ex calido in frigidū transit. Item corpus sensibile alicubi est, idémque partis ac totius locus, velut terræ. quare, si vniforme sit, aut immobile erit, aut semper pelletur. hoc vero impossibile est. quid enim deorsum potius quàm sursum, aut vsquam? velut si gleba sit, quo mouebitur, aut vbi manebit? locus enim eiusdem generis corporis illius infinitus est. continebit igitur totum locum. At quomodo? Quæ igitur mansio, motúsque eius? An vbique manebit? non mouebitur ergo. An vbique mouebitur? non ergo stabit. Quòd si vniuersum dissimile sit, loca quoque dissimilia erunt. Ac primum quidem non vnum vniuersi corpus, nisi tactu. Deinde aut finita erunt hæc, aut infinita specie. finita quidem impossibile, nam quędam infinita erunt, quędam minime, si totum infinitum sit, velut ignis aut aqua. at hoc erit cōtrariis corruptio. quod si infinita, ac simplicia, loca quoque infinita, & elementa infinita erunt. quod si est impossibile, locáq; finita sint, totum item necessario finitum erit. Et omnino impossibile infinitum esse corpus, & locum corporibus, si omne quidē corpus sensibile, aut gra-

uitat

uitatem habet, aut leuitatem. aut enim ad medium, aut sursum mouebitur. verum impossibile infinitum, aut totum, aut medium, aut quodcunq; passum esse. quo enim modo diuides, aut quo pacto infiniti hoc quidem sursum fuerit, hoc vero deorsum, aut extremũ, aut medium? Omne item corpus sensibile in loco: loci vero species sex. in corpore vero infinito hæ esse nõ possunt. Omnino autem, si impossibile est locum infinitum esse, corpus quoque impossibile est. quod enim in loco est, id alicubi est. hoc vero, aut sursum, aut deorsum, aut aliquid cæterorum significat, quorum vnumquodque terminus quidam est. Infinitum vero non idem in magnitudine, motu, & tempore, tanquam vna quædã natura, sed ipsum posterius secundum prius dicitur. velut motus secundum magnitudinem, super quam fit motus, aut alteratio, aut augmentatio: tempus vero propter motum.

Distinguitur motus per se à motu per accidens, & secundum partem. Quot modis aliquid in aliud mutari dicatur. In quot, & quibus prædicamentis sit motus. Immobile item quot dicatur modis.

Cap. III.

Transmutatur vero quod transmutatur, hoc quidem secundum accidens, veluti cum dicimus musicum ambulare: illud vero, eò quòd eius quippiam mutetur, simpliciter dicitur mutari, vt quæ secundum partem dicuntur. sanatur nanq; corpus, quoniam oculus. Est præterea, quod per se primum mouetur, & hoc est per se mobile. Est item de mouente quoque eodem modo. mouet nanque quoddam per accidens quoddam secundum partem, quoddam per se. Est rursus aliquid, quod primo mouet; & est aliquid, quod mouetur

uetur. Item tempus, in quo, ac prętereà ex quo, demum, & ad quod. formæ vero, passionésq;, ac locus, ad quæ mouentur mota, ea immota sunt, veluti scientia & calor. est vero motus, non caliditas, sed calefactio. Mutatio autem non per accidens haud quaquam in omnibus est, sed in contrariis ac mediis, atque etiam in contradictione. cuius rei fides in inductione est. Mutatur autem quod mutatur, aut ex subiecto in subiectũ, aut ex non subiecto in nõ subiectum, aut ex subiecto in non subiectum, aut ex nõ subiecto in subiectum. Aio autem subiectum, quod affirmatione explanatur. Quare necesse est tres mutationes esse. *illa* enim, quę ex nõ subiecto in nõ subiectum, nõ est mutatio. nec enim contraria, neque contradictio est, quia neque oppositio. Mutatio igitur ex non subiecto in subiectum secundum contradictionem, generatio est: quæ quidem simpliciter simplex, quæ vero cuiusdam, quædam. at quæ de subiecto in non subiectum, corruptio: quæ simpliciter simplex, quæ cuiusdam, quædam. Si itaq; non ens multifariam dicitur, & nec quod secundum compositionem, aut diuisionem dicitur, moueri contingit. nec item quod secundum potentiam, quod oppositum est ei quidem, quod simpliciter est (non album enim aut non bonum contingit nihilominus secundũ accidens moueri. esse nanque homo potest non album) quod vero simpliciter non hoc, id nequaquam. nam impossibile est nõ ens moueri. si igitur hoc, & generationem motum esse. fit enim non ens. nam etsi maxime secundum accidens fit, attamen verum est dicere de eo, quod simpliciter fit, quod est non ens. Eodem modo igitur & quiescere. Hæc itaque omnia accidunt absurda, si quicquid mouetur, in

loco

loco eſt,non ens vero in loco non eſt:eſſet enim vſquam. Nec corruptio igitur motus. ſiquidem motui motus aut quies contrarium eſt.corruptio vero generationi eſt contraria. At cùm omnis motus mutatio quędam ſit:mutationes vero tres, quæ dictæ ſunt: harum vero,quæ ſecundum generationem & corruptionem minime ſit motus (ſunt autem illæ ſecundum contradictionem) neceſſe ex ſubiecto in ſubiectum mutationem ſolam motum eſſe.ſubiecta vero,aut contraria,aut media. nam & priuatio contrarium eſſe ponatur,quandoquidem & affirmatio declaratur,veluti nudum, cæcum, & nigrum. Si igitur prædicamenta, ſubſtantia, qualitate, loco,facere,pati, ad aliquid & quantitate diuidantur, tres eſſe motus neceſſe eſt,qualis,quanti, & loci. Secundum vero ſubſtantiam minime: propterea quòd ſubſtantiæ nihil contrarium eſt. Nec eius quod ad aliquid. etenim altero mutato,verificatur alterum nullatenus mutatum. quare ſecundum accidens horum motus erit. Nec præterea agentis aut patientis, neque omnino moti ac mouentis: cùm non ſit motionis motus, nec generationis generatio, nec deniq; mutationis mutatio. Bifariam enim contingit motionis motum eſſe. nam aut tanquam ſubiecti, vt homo mouetur,quia ex albo in nigrum mouetur. quare ſic etiam motus,aut calefit, aut frigefit,aut loco transfertur, aut creſcit, id vero impoſsibile eſt, cùm motus non ſit aliquod ſubiectorum. Aut eo quòd aliud quoddam ſubiectum ex mutatione in aliam ſpeciem mutetur. vt homo ex morbo in ſanitatem. At nec hoc poſſibile, præterquàm per accidens (omnis nanque motus in aliud ex alio mutatio eſt, & generatio item ac corruptio eodem

modo.

modo. veruntamen quæ ex oppositis sic aut sic, non sunt motus) alioqui simul ex sanitate in morbum mutatur, atque ex ea ipsa mutatione in aliam. constat itaque quòd cùm ægrotauerit, in quamuis mutatus erit. continget enim quiescere. ac præterea non semper in quamcunque, & illa quoque ex aliquo in aliud quiddam erit. quare opposita erit conualescentia, verum ex accidenti, vt ex reminiscentia in obliuionem mutatur: quia id cui inest quandoq; in scientiam, quandoque in sanitatem mutatur. In infinitum præterea procedet, si mutationis mutatio, & generationis generatio fuerit. necesse igitur & priorem fore, si posterior fuerit. vt si simplex aliquando fiebat generatio, illud quoque, quod fiebat, simpliciter fiebat. quare nondum erat quod simpliciter fiebat, sed quod fit aliquid, aut quod iam fiebat. si igitur hoc etiam aliquando, fiebat cur nondum erat, quod tunc fiebat? cùm vero in infinitis non sit aliquid primum, non erit primum: quamobrem neque consequens erit. nec fieri igitur, nec moueri, nec mutari quicquam possibile est. Eiusdem præterea motus contrarius atque quies, generatióque & corruptio. quare quod fit, cùm factũ fuerit, quod fit tunc corrumpitur. nec enim statim, cùm fiat, nec post. nam esse opus est quod corrumpitur. Item necesse materiam subesse ei, quod fit. & mutatur, quæ igitur erit, velut alterabile quiddam, aut corpus, aut anima, ita quiddam etiam eius, quod fit, aut motus, aut generatio, & aliquid item ad hoc mouetur. nam opus est aliquid huius ex hoc in hoc, quod motus non est, esse motum. Quonam igitur modo? Non erit doctrina doctrinæ. quare neque generatio generationis. Cum vero neque substantiæ,

nec

nec ad aliquid, neque faciendi, ac patiendi; superest secundum quale, & quantum, & vbi motum duntaxat esse, quandoquidem in horum singulis cõtrarietas est. Quale autem dico, nõ quod in substantia (si quidem differentia quale est) verum passiuum quale, quo dicitur res, aut pati, aut impassibilis esse. Immobile autẽ est, & quod omnino impossibile est moueri: & quod in multo tempore vix mouetur, aut quod tarde incipit. & quod natum quidem est moueri, nõ possit autem, quando natum est, & vbi, & quomodo: quod sane inter immobilia solum voco quiescere. contraria enim quies motui: quare priuatio erit susceptiui.

Nonnullorum terminorum assignantur definitiones. Cap. IIII.

SImul secundùm locum esse dicuntur, quæ in vno loco primo sunt. Et separata, quæ in diuerso. Tangi autem, quorum extrema sunt simul. Medium, in quod natum est prius venire quod mutatur, quàm ad quod vltimum mutatur, secundum naturam cõtinue mutatum. Contrarium secundum locum, quod secundum rectitudinem plurimum distat. Consequens est, cuius principium sequentis, aut solo situ, aut forma, aut aliquo quodammodo definito, atque illius, cuius est consequens, nihil est medium eorum, quæ in eodem genere sunt. velut linea lineæ, aut vnitas vnitatis, aut domus ipsius domus. aliud vero medium esse nihil prohibet. Consequẽs nanque alicuius consequens, ac quoddam posterius est. non enim vnum consequens duorum, neque nouilunium consequens secundæ. Attiguum vero, quod consequens tangit. Cæterum cùm omnis mutatio in oppositis sit, hæc vero contraria, ac contradi-

ctio, contradictionis vero nihil medium est, constat quòd medium in contrariis est. Continuum sane, quoddam attiguum, aut tangens est. dicitur vero continuum, cùm idem fiunt, atque vnus vtriusque termini, quibus tangunt, & se continuant. quare patet in his esse continuum, ex quibus vnum quiddam natum est secundum contactum fieri. Et quod consequens primum sit, constat. consequens nanque non tangit. hoc vero consequés est. & si continuum est, tangit. quòd si tangit, nondum continuum est. in quibus vero non est tactus, in his non est cohærentia. Quare nõ est punctum idem vnitati. nam illorum est tactio. harum vero minime, sed consequenter. & illorum quidem est aliquid intermedium. harum vero minime.

*

ARISTOTELIS METAPHYSICORUM LIBER DUODECIMUS.

SUMMÆ LIBRI.

In Prima agitur de substantia Sensibili.
In Secunda de substantia Immobili.
In Tertia de Vniuersi bonitate.

SUMMA PRIMA:

De substantia speculationem esse oportere, ex Antiquorum etiam opinionibus. *Cap. I.*

SPECVLATIO de substantia est. **Tex. 1.** siquidem substantiarum principia,& causæ quærūtur. ¶ Etenim, **Tex. 2.** si vt totū aliquid vniuersum est, substantia prima pars est. & si ex consequenti,hoc quoq; modo primum est substantia,deinde quale,postea quantū. ¶ At simul(vt ita dicam) nec entia sunt ista sim- **Tex. 3.** pliciter, verum qualitates,& motus,quemadmodum non album,& non rectum.dicimus nanque hæc quoque esse: veluti est non album. Præterea, cæterorum nullum separabile est. At hoc idem opere testantur Antiquiores. quippe qui principia,elementa, & causas substantiæ quærebant. ¶ Recentiores vero vniuersalia magis ponunt **Tex. 4.** esse substantias.genera nanque vniuersalia sunt, quæ asserunt magis principia, atque substantias.

esse,propterea quòd Logicè quærunt. Antiquiores vero singularia,vt ignem & terram, non autem corpus commune.

Diuiditur substantia in sensibilem & immobilem: illáque in sempiternam, & corruptibilem. Item ostenditur in sensibilibus substantijs materiam necessariam esse: triáque ipsarum esse principia.

Caput II.

Tex. 5. VErum substantiæ tres sunt.Vna sensibilis:cuius quædam sempiterna,quędam corruptibilis,quam omnes concedunt,veluti plantæ,& animalia.Sempiterna vero,cuius elementa,siue vnū, siue multa sint,accipere necesse est. Alia immobilis,quam aliqui separabilē aiunt esse, quidam in duo diuidentes,quidam in vnam ponentes naturam tam formas quàm mathematica; quidam ex his mathematica solum. ¶ Illæ itaque Naturalis.cum motu nanque sunt. ista autem alterius est,si nullum eis commune principium est. Sen-

Mul.co.nō habent hæc verba,Sēpiterna vero, Has etiam duas scripturas vidit Auer. ex Alex.

Tex. 6. sibilis vero substantia mutabilis est. Si itaque ex oppositis, aut mediis mutatio fit, oppositis vero non omnibus (non album enim ipsa vox,verum ex contrario)necesse est aliquid subesse,quod in contrarietatē mutetur.non enim contraria transmutantur. Præterea hoc quidem permanet,contrarium vero nō permanet.est igitur aliquid ter-

Tex. 7. tium præter contraria, ipsa materia. ¶ Si itaque transmutationes sunt quatuor,aut secundū ipsum quid,aut secundum quale aut quantum, aut vbi: ac genetatio simplex & corruptio, quæ secundū quod quid fit augmentatio & diminutio,quæ secundum quantum,alteratio,quæ secundū passionem,latio vero,quæ secundum locū: profectò in cōtrarietates quæ secundum singulum mutationes erunt.necesse est igitur mutari materiam quę ambo

ambo possit. ¶ Cùm autem duplex sit ens, omne mutatur ex potentia ente in actu ens, vt ex potentia albo in actu album. eodem autē modo & de augmentatione & diminutione. Quare non solùm per accidens ex non ente fieri contingit, sed etiam ex ente omnia fiunt: verum potentia quidem ente, actu vero ex non ente. ¶ Et hoc est Anaxagoræ vnum. melius nanq; quàm cuncta simul, & quàm mistura Empedoclis, ac Anaximandri. & vt Democritus quoque ait, simul omnia potentia erant, actu vero minime. Quare materiam tetigerunt. ¶ Cuncta vero quæcunq; mutantur, materiam habent, sed diuersam. nam & ipsorum sempiternorum quæcunq; non sunt generabilia, sed latione mobilia, attamen non generabilem, sed vnde, quò. ¶ Dubitare vero quispiam possit, ex quo nō ente generatio fiat. tripliciter enim non ens dicitur. Si igitur quippiam est potentia, veruntamen nō ex quocunque, sed cùm alterum ex altero. Nec id sufficit, q̄ simul omnes res erant, quia differunt materia. cur enim infinita facta fuissent & non vnum? cùm intellectus vnus sit? quare si materia vna, illud actu fuisset factum, cuius materia potentia erat. ¶ Tres itaq; causæ, & tria principia. duo quidem ipsa contrarietas, cuius hoc quidem ratiō & forma, hoc vero priuatio: tertium vero materia. Tex. 8. Tex. 9. Tex. 10. Tex. 11. Tex. 12.

Nec materiam, nec formam generari. Item quo pacto formas dari nō male dixerit Plato: & cur etiam non cogamur nos eas ponere. Cap. III.

Post hæc quòd neque materia fit, neque forma, dico autem extrema. Omne enim quod transmutatur, aliquid est, & ab aliquo in aliquod transmutatur. ab aliquo quidem, primò mouente: in quod vero, materia: in quod autem, formam.

in infinitum itaque procedet, si non solum æs rotundum fit, verum ipsum rotundum, aut æs: quare necesse est stare. ¶ Deinde quòd quælibet substantia ab vniuoco fit. Quæ enim natura, substantiæ sunt, & alia. aut enim natura, aut arte, aut fortuna, aut casu fiũt. Ars igitur principium in alio, natura vero principium in ipso. homo nanque hominem generat. cæteræ vero causæ priuationes horum sunt. ¶ Substantiæ verò tres. quædam materia, quæ, * quod quid est, eo ipso quòd apparet. quæcunque enim tactu non coadhærentia sunt, materia & subiectum sunt. Quædam vero natura, & quod quid, & quidam habitus ad quem. Tertia item quæ ex his, quæ singularis est, vt Socrates, aut Callias. In quibus igitur quod quid nõ est præter compositam substantiam (vt domus forma non nisi ab ipsa arte) nec est generatio aut corruptio eorum: verum alio modo sunt, & non sunt, tum domus, quæ absque materia, tum sanitas, & omne, quod secundum artem est. sed si quidem sunt, in his sunt, quæ natura fiunt.

¶ Propter quod non male Plato dixit, quòd formæ eorum sunt, quæ natura sunt, siquidem formæ sunt aliæ ab his: vt sunt ignis, caro, caput. cuncta nanque materia sunt: & maxime eius substantiæ, quæ est vltima. ¶ Causæ itaque mouentes, tanquam antea ortæ, existunt. quæ vero vt ratio, simul sunt. cùm enim sanus sit homo, tunc etiam sanitas est. & forma æneę sphęræ simul atq; ænea sphæra. ¶ Si autem aliquid posterius permanet, considerandum est. in quibusdam enim nihil prohibet. veluti si anima tale sit, non omnis, sed intellectus. omnem nanque fortassis impossibile est. ¶ Manifestum itaque est, quòd propter hæc non oportet ideas esse. homo nanq; hominem generat.

Tex. 13. Tex. 14. * hoc aliquid. Tex. 15. Tex. 16. Tex. 17. Tex. 18.

nerat, singularis aliquem. Similiter etiam in artibus. Medendi enim ars ratio sanitatis est.

Quot, quibusq; modis sensibilium rerum principia, eadē dici possint, & quibus minime. Cap. IIII.

CAusæ vero, atq; principia quodam quidem modo alia aliorū sunt, quodam vero modo non. si quis vniuersaliter dicat, & secundum proportionē omniū eædē. Dubitare nanq; quispiam possit, vtrum alia, an eadem principia & elementa substātiarum sint, & eorū, quæ ad aliquid sunt, & eodē modo in quolibet prædicamento. At absurdum est, si omniū eadem sunt. ex eisdem enim erit ad aliquid & substātia. Quid igitur hoc erit? præter enim substantiam, & alia, quæ prædicantur, nihil commune est. prius autem elementum est, quàm ea, quorum est elementum. At vero nec substantia eorum, quæ ad aliquid sunt, elemētum est, nec aliquid horum substātiæ. ¶ Item, quo modo continget omniū eadē esse elementa? nullum enim elementorum idem potest esse ei, quod ex elementis componitur. veluti ipsi B A, ipsum B, aut ipsum A. ¶ Neq; sanè vllum intelligibilium, vt vnum vel ens, elementū est. hęc enim vnicuiq; cōpositorū insunt. nullū igitur eorū neq; substantia, nec ad aliquid erit. at necessarium est. ¶ Non sunt ergo omnium eadē elemēta. An (vt diximus) quodammodo quidē sunt, quodammodo vero non. veluti fortassis corporum sensibilium calidum, tanquā forma, & alio modo frigidum, vt priuatio. materia vero, quod primo per se potentia hæc erat. substantiæ vero, tum hæc, tum ea ex his, quorum hæc principia sunt: aut si quid ex frigido, & calido fit vnum, vt caro, aut os, necesse profectò est aliud ab his esse illud, quod factum est. horum itaque eadem elementa, atque princi-

Tex. 19.

Tex. 20.

Tex. 21.

Tex. 22.

pia sunt,alia vero aliorũ. Omnium vero ita quidem dicere non est, sed analogice. quemadmodum si quis dicat, quòd principia sunt tria. forma, priuatio, & materia. verum vnumquodque horum circa vnumquodque genus aliud est. vt in coloribus album,nigrum,superficies,lumen,te
Tex. 23. nebræ,aër:ex his vero dies,& nox.¶Cùm vero illæ non solum,quæ insunt,causæ sint,verum etiam ex his,quæ extrinseca sunt,illud quod mouet,patet quòd aliud est principium, aliud elementum. ambo vero causæ sunt, & principium in hæc diuiditur. quod autem vt mouens, vel sistens est, principium quoddam, & substantia est. Quare elementa quidem analogice tria: causæ vero, atque principia quatuor. aliud vero in alio: & prima causa, vt mouens, in alio alia sanitas,morbus,corpus:mouens,ars Medendi.forma, inordinatio talis,lateres:mouens Aedificatiua.&
Tex. 24. nimirùm in hæc diuiditur principium.¶Cùm autem mouens,in naturalibus quidem homo,in his vero,quæ à mẽte fiunt ipsa forma. vel cõtrarium sit,modo quodam tres profecto causæ erunt,alio vero modo quatuor. sanitas nãq; quodammodo est ars Medendi, & Aedificatiua forma domus, & homo hominem generat.prę̨ter hæc item cun
Tex. 25. cta mouens, tanquam omnium primum. ¶ Cùm autem quædam separabilia, quædam inseparabilia sint, illa sunt substãtiæ,propter quod hæc omnium causæ sunt: siquidé absque substãtiis passiones,& motus non sunt.deinde hæc erunt, anima fortassis,& corpus: aut intellectus, appetitus, &
Tex. 26. corpus. ¶ Item alio modo analogice principia sunt eadem, vt actus,& potentia. verũ hæc etiam in aliis alia, & alio modo sunt. In quibusdam enim idem quandoq; actu, quandoq; potẽtia est:
vt

vt vinum, aut caro, aut homo. Cadunt autem hæc in prædictas causas. actus nanq; est forma, si separabilis sit, & quod ex ambobus. priuatio etiã, vt tenebrę, aut ægrotans. potentia autem materia. hoc nanque est, quod ambo fieri potest. Aliter autem actu potentiáq; differunt, quorũ non eadem materia est, quorum non eadem forma: sed diuersa est. veluti hominis causa, elementa ignis, & terra, & materia: & propria forma, & si quid aliud extrinsecus est, vt pater, & præter hæc Sol, & obliquus circulus, quæ nec materia, nec forma, nec priuato, nec eiusdem speciei sunt, verum mouentia. ¶ Præterea videre oportet, quòd quædam est vniuersaliter dicere, quædam minime. Omnium itaq; prima principia, quod actu primũ, & aliud, quod potentia. At illa, quæ vniuersalia dicimus, non sunt, singulare nanq; principium eorum est, quæ singularia sunt. homo enim hominis vniuersalis. sed nullus est. verum Peleus Achillis, tui autem pater. & hoc B ipsius B A, ipsum vero B omnino ipsius B A simpliciter. Deinde formæ hæ, quæ substantiarum sunt, verũ aliorũ aliæ causæ, ac elementa, vt dictum est, eorum, quæ nõ in eodem genere sunt colorum, sonorum, substantiarum quantitatis, nisi proportionaliter. Eorũ quoque, quæ in eadem specie sunt diuersa, non specie, sed quoniam quæ singularium aliud, & tua materia, & forma, & quod mouit, & forma, ac mea materia. vniuersali vero ratione eadem. Tex. 27.

¶ Quærere autem quænam principia, siue elementa substantiarum, ad aliquid, & qualitatum sint, vtrum eadem an diuersa, patet ꝙ, cùm multipliciter dicantur, vniuscuiusq; fiunt at si diuidantur, non eadem, sed diuersa, nisi ꝙ aliquo modo eadem. analogice nanq; eadẽ: quia materia, forma, Tex. 28.

priuatio, mouens, ac illo modo substantiarũ causæ, quasi omnium causæ sunt: quia peremptis, perimuntur. Præterea quod primum actu est, illo vero modo alia prima, quæcunque contraria, quæ nec vt genera, neque multipliciter dicuntur, item

Tex. 29. & materiæ. ¶ Quæ itaque sensibilium principia sunt, & quot, quóue modo eadem, & diuersa, dictum est.

SVMMA SECVNDA.

De substantia Immobili.

Necessarium esse dari substantiam aliquam immobilem, perpetuam, semperq; actu existentem. Item actum potentia esse priorem.

Caput I.

Vide auer. in Epito. tract. 4.

CVm vero tres sint substantię, duæ quidem naturales, alia autem immobilis, de hac est dicendum quòd necesse est perpetuam aliquam, & immobilẽ substantiam esse. Etenim substãtiæ, primæ entium sunt. & si cunctæ corruptibiles, omnia corruptibilia sunt. at impossibile est aut generari motum, aut corrumpi: nam semper erat. neque tempus, cùm non sit possibile prius & posterius esse, tempore non existente. & motus sanè ita continuus est, sicuti & tempus. aut enim idem, aut quædam ipsius motus passio est. motus vero non est continuus, præter hunc, qui secundum locum, &

Tex. 30. hunc, qui circularis est. ¶ At vero, si motiuũ aut effectiuum est, non autem operans aliquid, non est motus. possibile nanq; est non operari, quod potentiã habeat. nulla igitur vtilitas erit, ne quidem si perpetuas substantias faciamus, quemadmodum qui faciunt formas, nisi aliquod principium insit, quod mutare possit. Nõ igitur sufficit illa,

la, nec alia substantia præter formas. Nam, si non operabitur, motus nō erit, nec item si operabitur, substãtia vero eius potētia sit. nō enim erit perpetuus motus. quod enim potentia est, cōtingit non esse. oportet igitur esse tale principium, cuius substantia actus sit. Item has oportet esse substantias absq; materia. sempiternas enim esse oportet, si aliquid quidem æternum est: actu igitur sunt. Atqui dubium est. Nam omne quidem agens posse quoq; videtur, potēs vero non omne agere: quare potentia erit prior. Verū, si hoc ita sit, nihil entiū erit. cōtingit enim posse quidem esse, nondum vero esse. At si, vt Theologi qui ex nocte cuncta generant, siue, vt Naturales dicunt. omnes res simul erant, idem impossibile erit. Quo nanque modo mouebuntur, si nulla erit actu causa? non enim ipsa materia seipsam mouebit, verum opifex virtus, neque menstrua, neque terra, verum semina atque humanum semen. Propter quod quidam faciunt semper actum, veluti Leucippus & Plato, cùm semper esse motum dicant. cur vero, vel quem, non aiunt. nec cur sic, nec causam. nihil enim sic, neque deque mouetur, sed oportet vt semper aliquid præexistat, sicuti nunc, natura quidem hoc modo, vi etiam, aut ab intellectu, aut ab aliquo alio, hoc modo. Deinde, quisnam primus sit. differt enim quàm maxime. ¶ At neque Platoni possibile est dicere id, quod quandoque putat principium esse, quod seipsum mouet. posterior enim pariter cœlo est anima, vt ait. ¶ Arbitrari itaq; potentiam actu priorem, quodāmodo quidem bene est, quodammodo vero minime. dictum autem est quo modo. Quòd autem actus sit prior, Anaxagoras testatur. intellectus nāq; actus est. Et Empedocles, amicitiam & cōtentionē ponens

Dubitatio *Solutio.* *Text. 31.* *Tex. 32.*

nens

nens. & qui semper esse motum aiunt, vt Leucippus. Quare non erat tempore infinito Chaos: aut
Tex. 33. nox, verum semper eadé circuitione, aut aliter, si actus quidem prior potentia. ¶ Si vero semper idem circuitione, oportet vt aliquid semper simi
Tex. 34. liter operando permaneat. ¶ Quòd si futura est generatio & corruptio, aliud operans aliter, & aliter esse oportet. Necesse igitur est hoc quidem modo illud secundum se operari, hoc vero secundum aliud. aut igitur secundum diuersum, aut secundum primum. necesse autem est vt secundum hoc. hoc nanque rursus, & sibi & illi causa est. Dignius ergo est, quod primum est. hoc nanque, vt semper similiter se habeat, causa erat, vt vero aliter, aliud. vt autem semper aliter, ambo scilicet. Patet igitur quòd motus quoque ita se habent. Cur igitur alia quærere oportet principia? Cùm vero & ita contingat (& si non sic, ex nocte, & simul omnibus & ex non ente erunt) hæc profecto soluentur. Et est aliquid, quod semper incessabili motu mouetur. hic vero circularis est. & hoc non solũ ratione, verũetiã opere patet. Quare æternũ
Text. 35. est profecto primum cœlum. ¶ Estque aliquid, quod mouet. Cùm vero id, quod mouetur, & mouet, medium sit, est etiam aliquid, quod non mo-
Text. 36. tũ mouet, quod æternũ, & substantia, & actus est.

Vide auer. in Epi. tracta. 4. in duobus locis.

Quo pacto dicta substantia quæ primum est principium, immobilis moueat. Cap. II.

MOuet autem hoc modo. concupiscibile & intelligibile mouet, non motum. horum autem prima eadem sunt, desiderabile nanq;, quod

Vide contra Zim.

apparet bonum. primum vero * voluntate affectabile, quod est bonum. magis vero appetimus,

** volibile*

quia videtur, quàm videtur, quia appetimus.
Tex. 37. ¶ Principium enim intellectio. Ac intellectus ab

intel

intelligibili mouetur. Intelligibile vero alter ordo est, qui per seipsum est. & huius substantia prima, atque huiusce quę simplex, & secundū actum est. Est autem vnum, & simplex non idem. siquidem vnum significat mensuram, simplex vero quo modo se habeat ipsum. At vero bonum quoque. & quod per se eligibile est in eodem ordine sunt. & semper primum est optimum, aut proportionale. Quòd vero cuius gratia in immobilibus sit, ipsa diuisio manifestat. est enim id cuius gratia alicui eorum, quorum hoc quidem est, hoc vero non est. mouet itaque, vt quod amatur. quod mouetur autem, cætera mouet. ¶ At si quid mouetur contingit etiam aliter se habere. Quare, si latio prima etiam actus est, quo mouetur, hoc modo sane contingit aliter se habere secundum locum, quamuis non secundum substātiam. Cùm autem aliquid sit mouens, ipsum immobile existens, actu ens, hoc nullo modo contingit aliter se habere. latio nanque prima mutationum est. huius autem, quæ circularis est hanc autem illud mouet. Ex necessitate itaque est ens. & prout necessitas, bene est, & sic principium. Necessarium nanque toties dicitur, quoddam vi, quia præter inclinationem: quoddam, sine quo non bene esset: quoddam quod non aliter contingit se habere, sed simpliciter est. à tali ergo principio tum cœlum, tum natura dependet.

Vnū & simplex nō idē (margin)

Tex. 38. (margin)

De vita, essentia, perfectionéque primi principij. Et contra nonnullos dicentes in ipso non esse optimum, ac pulcherrimum.

Cap. III.

Degentia vero, qualis nobis pauco tempore, optima illi est. siquidem ita semper illud est. *Tex. 39.* *vita.*

nobis

Principiū huius tex. quod nō est in te. auer. exponit ipse in fine commenti præcedentis. nobis autē profecto id impossibile est: quoniam, & delectatio actus huius est. Et ob hoc vigilatio, sensus, intellectio maxime delectabile est. spes autem, ac memoria propter hæc. Ipsa vero intellectio secundum se eius est, quod secundum se optimum est. & quæ maxime est, eius quod maxime est. seipsum vero intellectus intelligit assumptione intelligibilis. intelligibilis nanque fit attingēs & intelligens, ita vt idem intellectus & intelligibile sit. susceptiuū enim intelligibilis & substantiæ intellectus est, operatur autem, habens. Quare istud magis, quàm illud est id diuinum, quod intellectus videtur habere, & speculatio optimum, & maxime delectabile est. Si igitur ita bene se habet Deus semper, vt nos aliquando, admirabile est. quod si magis, adhuc admirabilius est. atita se habet. Cæterum, vita quoq; profecto inexistit. siquidem intellectus operatio vita est. ille vero est actus, actus vero per se illius vita optima, & perpetua est. Dicimus itaq; Deum, sempiternum, optimūq; * viuens esse. Quare vita, & æuum continuum, & æternum Deo inest. hoc enim est Deus.

Deus quid

* *ζῶον animal*

Tex. 40. ¶ Quicunque vero (vt Pythagorici & Pseusippus) putant optimum & pulcherrimum non esse in principio, eò quòd plantarum quoque ac animalium principia causæ quidem sunt: bonum vero & perfectum in his esse, quæ ex his sunt, non recte putant. semen nanque ex aliis prioribus perfectis est. neque semen primum est, sed quod perfectum est. veluti hominem dicere quispiam possit priorem semine esse, non illum, qui eo generatur, sed alium, ex quo ipsum semen est. ¶ Quòd

Tex. 41. itaque est quædam æterna, immobilisq; substantia, & à sensibilibus separata, constat ex dictis. Ostensum autem est quòd nec vllam magnitudinem

nem poſſibile eſt hanc ſubſtantiā habere, verum impartibilis, indiuiſibiliſque eſt. nam infinito tempore mouet. nihil vero finitum infinitam potentiam habet. cùm vero omnis magnitudo aut infinita, aut finita ſit, finitā quidem propter hoc non haberet magnitudinem: infinitam vero, quoniam omnino nulla eſt infinita magnitudo. At vero & quòd impaſſibilis, & inalterabilis eſt. omnes nanq; reliqui motus poſteriores eo ſunt, qui ſecūdum locum eſt. Et quidem hæc propter quid hoc ſe habeant modo, dilucida ſunt.

Quot ſint numero ſubſtantiæ immobiles, ac ſphæra, quæ ab eis mouentur, opiniones tum aliorum, tum propria: ac peradmodum Antiquos de ipſis loquentes confirmatio. Cap. IIII.

VTrum autē vna ſit ponēda talis ſubſtātia an plures, & quot, nō oportet nos latere, ſed meminiſſe quoq; aliorū ſentētias, quot de pluralitate nihil, quod dictū perſpicuū ſit, dixerūt. De ideis nāq; opinio nullā accōmodatā cōſiderationem habet. Numeros nāq; dicūt ideas, qui dicūt ideas eſſe: de numeris vero quādoq; vt de infinitis aiūt, quādoq; tāquā vſq; ad denariū determinatis. qua vero de cauſa tāta numerorū pluralitas ſit, nihil cum diligētia demōſtratiua dicitur. ¶Nobis vero ex præſuppoſitis atq; determinatis dicēdum eſt. Principiū enim ac primū entiū, tū per ſe, tum per accidēs immobile eſt: mouēs autē, primo, ſempiterno, & vno motu. Cùm vero quod mouetur, neceſſe ſit ab aliquo moueri, primūq; mouēs immobile per ſe eſſe, ac motu æterno ab æterno moueri & vnū ab vno, videmuſq; prçter ſimplicē lationē totius, quā dicimus primā ſubſtātiā & immobilē moueri, cæteras etiā lationes, quæ errātium ſunt, ſempiter

Text. 42. Vide auer. in Epit. tractatu 4.

Text. 43.

Text. 45.

sempiternas esse (sempiternum nanq; & irrequiescibile circulare corpus est, monstratum autem est de his in Physicis) necesse est harum, quoque lationum vnamquanque à per se immobili, & æterna substantia moueri. nam & stellarum natura perpetua substantia quædam existens, & quod mouet perpetuũ, & prius est moto. & quod prius substantia est, substantia sit necesse est. Constat itaque necesse esse tot substãtias esse natura perpetuas, & per se immobiles, ac absque magnitudine ob causam prius dictam. ¶ Quòd igitur substantiæ sunt, & harum quænam prima, quæ'ue secunda, secundum eum ordinem, quem & lationes siderum habent, patet. Pluralitatẽ vero lationum ex peculiarissima Philosophia Mathematicarum scientiarum, videlicet ex Astrologia, considerandum est. hæc enim de substantia sensibili quidem, at sempiterna speculatur. cæteræ vero de nulla quidem substantia, veluti quæ circa numeros, atque quæ circa Geometriam. Et quidẽ quòd plures sint eorum, quæ feruntur lationes, manifestum etiam est his, qui parum attigerunt. pluribus enim quàm vna, errãtium astrorum vnumquodque fertur. ¶ Quot vero hæ sint, nunc quidem nos ea, quæ quidam Mathematicorum aiunt, intelligendi gratia dicimus, vt aliquam determinatam mente pluralitatem percipiamus. Deinceps quædam quidẽ nos ipsos quærere decet, quædam autem à quærentibus sciscitari, si quid præter ea, quæ nunc dicta sunt, his videatur, qui circa hæc versantur, diligere quidem vtrosque, adhærere vero certioribus. Eudoxus igitur Solis, & Lunæ vtriusque lationem in tribus posuit sphæris esse. quarum Primam quidem eam esse, quæ non errantium stellarum. Secundam vero secundum id, quod

Tex. 44.

Cõsideratio

Tex. 45.

Solis & Luna latio.

quod per medium zodiacum. Tertiam porro secundum eum, qui in latitudinẽ zodiaci obliquatur. in maiori autem latitudine obliquari eum, secundũ quem Luna fertur, quã secundũ quem Sol. ¶Errantium vero stellarũ vniuscuiusq; in quatuor sphæris, quarum Primã quidẽ & Secundam eandẽ illis esse. etenim quę non errãtium est, eam illam esse, quæ omnes fert. at eã, quæ sub ipsa ordinata est, ac quæ secundũ zodiacum lationẽ habet, cõmunem omnibus esse. Tertię vero omnium polos in eo, quod per mediũ zodiacũ esse. Quartæ autem lationẽ, secundum eum, qui obliquatus ad medium eius est. esse vero tertiæ sphæræ polos aliarum quidẽ proprios, Veneris autẽ & Mercurij eosdẽ. Tex. 46. ¶At Calippus situm quidẽ sphærarum eundẽ Eudoxo ponebat, hoc est distantiarum ordinem. pluralitatẽ autem stellæ quidẽ Iouis ac Saturni eandem illi attribuebat. Soli vero & Lunæ duas adhuc putabat sphęras addendas esse, si quis eorum, quę sensibiliter apparẽt, causas assignare debeat: cæteris vero errantiũ vnicuiq; vnam necesse vero esse, si debent omnes simul positæ, quę apparent reddere, secundum vnamquamque errantium alteras sphæras vna pauciores esse, quæ reuoluãt; & ad idem positione semper primã eius astri sphęrã, quod inferius ordinatum est constituant. hoc enim modo solum cõtingit, errantium lationẽ omnia facere. Cùm igitur in quibus ipsa quidem feruntur sphæris, hę quidem octo, hæ vero vigintiquinq; sint, horum sane illas solas non oportet reuolui, in quibus fertur, quod infime ordinatum est. quæ quidẽ duarum primarũ sphæras reuoluunt, sex erunt. quæ vero posteriorum quatuor sexdecim. cunctarum vero numerus, tum earum quæ ferunt, tum quæ reuoluunt eas, quin- Tex. 47.

quagintaquinque. quòd si Lunæ & Soli non addat aliquis, quos diximus, motus, omnes sphæræ
Spherarũ numerus. erũt septem & quadraginta. Pluralitas itaq; sphærarum tanta sit. ¶ Quare substantias quoque &
Text.48. principia, tum immobilia, tum sensibilia, tot rationabiliter arbitrandum est esse. quod enim necessarium est relinquatur potentioribus dicendum. Quod si nullam lationem possibile est esse, quæ non ordinetur ad lationem stellæ, omnem item naturam, omnémque substantiã impassibilem, & per se arbitrari oportet optimũ sortitam finem esse, nulla profectò præter has alia natu-
Inde sumitur q̀ nulla est intelligentia, quæ nõ moueat aliquẽ orbem. ra erit, sed hunc necesse est numerum substantiarum esse. si etenim aliæ sunt, vtique mouebunt, cùm lationis finis sint. Sed esse alias lationes præter dictas impossibile est. hoc autem ex his, quæ feruntur, rationabile est accipere. si enim omne, quod fert, eius gratiã, quod fertur, suapte natura est: omnísque latio alicuius quod fertur est: nulla latio sui gratia erit profectò, nec alterius latio-
Omnis lationis finis. nis, verum stellarum causa. Si nanque latio lationis causa erit, illam quoque oportebit aliarum gratia esse. quare cum non sit processus in infinitum, finis omnis lationis erit diuinorum corpo-
Tex.49. rum aliquod, quæ in cœlo feruntur. ¶ Quòd autem cœlum sit vnum, manifestum est. si enim plures sint cœli, vt homines, principiũ vniuscuiusq; erit specie vnũ, numero multa. at quæcunq; mul-
Quæcunque multa numero materiam habent. ta numero materiã habẽt. Vna etenim & eadem multorũ ratio est, veluti hominis. Socrates vero vnius, ipsum vero quid erat esse primum non habet materiã, cùm actus sit: vnũ ergo, tum ratione, tum numero primũ mouens immobile ens est. & id igitur, quod semper cõtinuóq; mouetur: vnum
Tex.50. ergo tantum cœlũ est. ¶ Tradita autem sunt quæ

dam à

dam à maioribus nostris, & admodũ Antiquis, ac in fabulæ figura posterioribus relicta, quòd hi Dij sunt, vniuersámq; naturã diuinum continet. Cætera vero fabulose ad multitudinis persuasionem, & ad legum, ac eius quod cõferat opportunitaté, iam allata sunt. hominiformes nanque, ac aliorum animalium nonnullis similes eos dicunt, ac alia cõsequẽtia, & similia his, quæ dicta sunt. quorum siquis ipsum solũ primum separando accipiat, quòd Deos arbitrabãtur primas substantias esse, diuinè profecto dictũ putabit: & (vt verisimile est) sæpius quaq; arte & Philosophia, quò ad possibile fuit, inuenta, corruptáq; rursus, has illorum opiniones, quasi quasdam reliquias, nunc vsque saluatas esse. ¶ Paterna itaque, ac priorum opinio in tantum nobis manifesta sit. *Tex. 51.*

Examinantur nonnulla dubitationes circa primi intellectus intellectionem.

Caput IIII.

EA vero quæ circa mentem sunt, quasdam dubitationes habent. Videtur enim eorum, quæ apparent, quid diuinissimum esse. quo vero modo se habens, talis erit, difficultates quasdam habet. Siue enim nihil intelligat, sed ita se habeat, vt dormiens, quidnã præcellens erit? siue intelligat, huius vero aliud sit principale (nõ enim id, quod est eius substãtia, intellectio erit, sed potentia) profecto nõ erit optima substãtia. siquidé eo quod intelligit, ei honorabilitas inest. Præterea, siue mẽs, siue intellectio eius substãtia sit, quid intelligit? aut enim ipsa seipsam, aut aliquid aliud. & si aliud, aut idem semper, aut aliud. Vtrum aũt differt aliquid, an nihil intelligere bonum, vel quodcunque? An vero de quibusdam ipsam etiã & cogitare absurdum est? Manifestum itaque est,

quòd illud intelligit, quod diuinissimum, honorabilissimúmque est. Neque mutatur. in deterius nanque mutatio fieret, ac motus, quod huiusmodi iam esset. Primo igitur, si non est intellectio, sed potentia, rationabile est laboriosam ei continuationem intelligendi esse. Deinde dilucidum, ꝙ aliquid aliud honorabilius esset quàm mens, id scilicet, quod intelligitur. Et intelligere profectò, ac intellectio, & quod pessimum intelligenti inerit. Quare fugiendum hoc est. etenim quædam melius est non videre quàm videre. alioqui non fuerit quod optimum intellectio. Seipsam ergo intelligit, si est quidem, quod optimum est, & est intellectio intellectionis intellectio. At videtur semper alterius esse, tum scientia, tum sensus, & opinio, ac cogitatio: sui vero ipsius *præter necessitatem. Si aliud præterea intelligere, aliud intelligi sit, secundum quod horum inest ei bene esse? quandoquidem non est idem intellectioni esse & intellecto. An in quibusdam scientia est ipsa res. in effectiuis quidem absque materia substantia, & ipsum quid erat esse: in speculatiuis vero, ratio, res, & intellectio. Cùm igitur non sit diuersum id quod intelligitur & intellectus, quæcunque non habent materiam, idem erunt, ac intellectio vna eius, quod intelligitur. Item restat dubitatio, vtrum compositum sit, quod intelligitur. mutaretur etenim in partibus totius. An omne non habens materiam indiuisibile est, quemadmodum humanus intellectus, aut qui cõpositorũ in aliquo tempore se habet. nã non bene esse habet in hoc aut in hoc, verum in toto quoddã, quod optimũ est, aliud ab eo existens. sic autẽ ipsa sui ipsius intellectio per totum æternum se habet.

Nõ videre quædã dignius est quã videre

**accessorie.*

Omne non habẽs materiã indiuisibile est.

SVMMA TERTIA.

Quo pacto vniuersi natura ipsum bonum, ipsumque optimum habeat, opinio propria aliarúmque impugnatio.

PErscrutandum autem etiam hoc quonam modo natura vniuersi habeat ipsum bonum, & ipsum optimũ: vtrum separatum quiddam, & ipsum, an per se, an ipso ordine. An vtroque modo, quemadmodum exercitus. etenim bene esse eius, in ordine, & dux ipse est, ac magis ipse. non enim ipse propter ordinem, verũ ordo propter ipsum est. Cuncta autem coordinata quodãmodo sunt, verum non similiter & natantia, & volatilia, & plantæ. nec ita se habent, vt sit vllum alteri ad alterum, sed sunt ad quippiam: ad vnum nanque coordinata sunt omnia. Verum, quemadmodum in domo liberis quidẽ minime licet quodcunque facere, sed ea omnia, aut plurima, quæ ordinata sunt: mancipiis vero & bestiis parum, quod ad commune conferat, sed vt plurimum quodcunq; contingit (tale nanq; principium cuiusq; eorum natura est.) ¶Dico autem pariformiter ꝙ necesse est omnia in *discrimen venire. & alia ita sunt, quibus omnia cõmunicant ad vniuersum. Quæcunque vero impossibilia, siue absurda aliter dicentibus accidunt, quæue dicunt elegantius dicentes, ac in quibus minime dubitationes sunt, non decet nos latere. Omnes nanque ex contrariis omnia faciunt. At non recte id, omnia, neq; id, ex contrariis. quibus autem contraria insunt, quonam modo ex contrariis erunt, non dicunt: quandoquidẽ cõtraria impassibilia sunt à se inuicem. A nobis autem rationi consentanee hoc

Tex. 52. Vide auer. in Epi. tracta. 4.

Ad vnum omnia coordinata esse.

Tex. 53.

**segregationem.*

soluitur, cùm aliquid tertium sit. Quidã vero alterum contrariorũ materiam faciunt, quẽadmodum qui inęquale ęquali, aut vni multa. Soluitur autem etiam hoc eodem modo. nam materia

Tex. 54. vna nulli contrarium est. ¶Item cuncta participabunt malo præter ipsum vnum, alterum nanq; elementorum ipsum malum est. Et alij neq; principia bonum & malum, quanquam in omnibus maxime ipsum principiũ ipsum bonum sit. Quidam autem hoc quidem recte, quòd principium: quo vero modo ipsum bonum principiũ sit, vtrũ vt finis, an vt mouens, an vt forma, non dicunt. Empedocles quoq; absurde amicitiam facit bonum, cùm hæc principium sit, & vt mouens, si quidem congregat: & vt materia: nam misti pars est. At si etiam eidem accidat, & vt materię principio esse & vt mouenti, ipsum tamen esse non idem est. secundum quod igitur horum amicitia est? Inconueniens item est contentionem incorruptibilem esse, cum hæc ipsa mali natura sit.

Tex. 55. ¶Anaxagoras autem bonum ponit principium, vt mouens, mens enim mouet. verum alicuius gratia mouet: quare alterum, nisi sit, vt nos dicimus. ars enim medendi quodammodo sanitas est. Inconueniens etiam est quòd non fecerit aliquid bono mentíque contrarium. ¶Porro nulli eorum, qui ponunt contraria, vtuntur contrariis, si quidẽ inquirere non pigeat: & cur quędam corruptibilia, quædam incorruptibilia nemo dicit: omnia nanque entia ex eisdem principiis faciũt. Præterea, quidam ex non ente faciunt entia, quidam vt hoc non cogantur, vnum cuncta faciunt. cur itẽ semper generatio erit, quidq; generationis causa sit; dicit nemo. At tũ illis, qui duo principia faciunt, aliud principalius principium necesse

ceſſe eſt eſſe : tum illis, qui formas, quia aliud principalius principium eſt. cur enim participauit, aut participat? Et aliis quidem neceſſe eſt Sapientiæ, ac nobiliſsimæ ſcientiæ aliquid contrarium ponere eſſe, nobis vero minime. nihil enim eſt primo contrarium: quandoquidem cuncta contraria materiam habent, & potentia hæc ſunt. contraria vero ignorantia ad contrarium. primo autem nihil contrarium eſt. Præterea, ſi non erunt alia præter ſenſibilia, non erit principium, & ordo, & generatio, & ipſa cœleſtia, ſed ſemper principij principium, vt Theologis, Naturalibúſque cunctis. Si autem erunt formæ, aut numeri, nullius cauſæ erunt, ſi vero non, neque prorſus ipſius motus. Quo nanque item modo ex non habentibus magnitudinem magnitudo continuúmque erit? numerus nanq; non faciet continuum, neque vt mouens, neque vt forma. Cæterum nihil contrariorum erit quod & factiuum & motiuum. alioqui contingere ſane poſſit non eſſe. verum enimuero & facere poſterius quàm potentia eſt. Entia ergo non erunt ſempiterna: attamen ſunt. interimendum igitur aliquid horũ eſt. hoc autẽ aliquo pacto dictum eſt. Item, quomodo numeri ſunt vnum, aut anima, & corpus, & omnino forma & res, nemo aliquid dicit, nec dicere poteſt, niſi (vt nos) dicat, quod vt mouens faciat. Qui vero dicunt mathematicum numerum primum, & ita ſemper aliam attiguam ſubſtantiam, ac alia cuiuſque principia, *in conſpirantem vniuerſi ſubſtantiam faciunt (nihil enim altera alteri confert, ſiue ſit, ſiue non ſit) & principia multa. At entia nolũt male gubernari. non eſt bonum pluralitas principatuum : vnus ergo princeps.

* ἐπεισοδιώδη aduẽtitiã.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

LIBER XIII.

SVMMÆ LIBRI.

In Prima, de Mathematicarum rerum essentia pertractatur.

In Secunda, disputatur contra Ideas.

In Tertia, probatur Numeros non esse substantias separatas.

SVMMA PRIMA.

De quibus agendum sit in subsequentibus libris. *Cap. I.*

*μεθόδῳ.

DE sensibilium itaq; substãtia, quænam sit, dictum est: in* traditione quidé naturalium, de materia, posterius vero de actu. Cùm autem hæc consideratio sit, vtrum præter sensibiles substãtias aliqua sit immobilis & æterna necne, & si sit, quænam sit, quæ ab aliis dicuntur, primo speculandum est: vt tum si quid non recte dicãt, non simus eisdé conscij: tum si quod nobis & illis cõmune decretum sit, hoc separatim non contra nos grauiter feramus. sufficiés enim erit, si quis quædã melius dicat, quædã non deterius. Duæ autem de his opiniones

niones sunt. Quidam etenim ipsa Mathematica substantias esse aiunt, vt numeros, lineas, & quæ his eiusdé generis sunt. Et rursus Ideas. Cùm autem quidã ideas, numerósq; mathematicos duo genera faciant, quidã vnam amborũ naturã, quidam auté alij mathematicas tantũ substãtias esse dicant: primum quidem de mathematicis considerandum est, nullam aliã eis addédo naturam, veluti vtrum ideæ sint necne, & vtrum principia, substantiæq; entium, an non: verũ tantum, vt de mathematicis, vtrũ sint an nõ sint: & si sint, quonam modo sint. Deinde postea seorsum de ipsis ideis simpliciter, & aliquantulũ legis gratia. diuulgata nanq; plurima sunt etiã in exterioribus rationibus. Præterea ad illam considerationem oportet maiorem sermonis parté attendere, cùm de his consideremus, vtrum substãtiæ, principiáque entium numeri ac ideæ sint. post enim ideas hæc tertia consideratio restat. Necesse autem, si mathematica sunt, aut in sensibilibus ea esse, quéadmodum aliqui dicunt, aut à sensibilibus separata (& hoc etiam modo quidã aiunt) aut si neutro modo sunt, aut alio modo sunt. Quare dubitatio nobis non de ipso esse erit, verum de modo.

Mathematica substantias non esse magis quàm corpora, nec eis priora nisi ratione, nec ab eis separata esse posse. *Caput II.*

ET quidem quod in sensibilibus ea esse impossibile est, quódque simul fictitia ratio est, dictum sane in dubitationibus est, ꝙ simul duo solida esse impossibile est. Item quód eiusdé rationis est cæteras quoque potentias & naturas in sensibilibus esse, ac nullam separatam. hæc itaque prius dicta sunt. Verũ ad hæc etiã constat, ꝙ impossibile esset quodcunq; corpus diuidi. diuidere-

tur enim secundum superficiẽ, & hæc secundum lineam, & ista secundũ punctũ: quare si punctum impossibile est diuidere, etiã lineam, quòd si hãc, cætera quoq;. Quid igitur differt aut has esse tales naturas, aut non esse quidẽ in eis tales naturas? idem nanq; accidet. diuisis enim sensibilibus diuidentur, aut nec ipsæ sensibiles. At nec separatas esse tales naturas possibile est. Nam, si erunt præter sensibilia solida separata ab his diuersa, prioráque sensibilibus, patet, ꝙ etiã præter superficies alias necesse est esse superficies separatas, puncta quoque, & lineas: quandoquidẽ eadẽ ratio est. Quòd si hęc rursus pręter mathematici solidi superficies, lineas, & puncta, alia separata, siquidẽ incõposita, priora cõpositis sunt. & si sensibilibus priora sunt corpora nõ sensibilia, eadem ratione superficiebus etiã, quæ in solidis immobilibus sunt, priores sunt hæ, quæ per seipsas existũt. Quare aliæ sunt hæ, tum superficies, tum lineæ, ab his, quæ simul cum separatis solidis sunt. hæ nanq; simul cum mathematicis solidis, illæ vero eis priores sunt. Rursus illarũ superficierum lineę erunt, quibus priores alias oportebit eadẽ ratione lineas, punctáq; esse & eorũ, quæ in prioribus lineis, alia puncta priora, quibus nõ erunt amplius alia priora. At absurda sane coaceruatio fit. accidit nanq; solida quidem vnica præter sensibilia esse. superficies vero triplices, pręter sensibiles: illæ scilicet pręter sensibiles, quę in mathematicis sunt solidis, quęq́ue præter eas, quæ in his sunt. lineæ autẽ quadruplices, puncta autẽ quincupla. Quare circa qualia horũ mathematicæ scientiæ erunt? non enim circa superficies, lineas, & puncta, quæ in immobili solido sunt: quandoquidẽ semper scientia circa priora

est

est. Eadem ratio de numeris quoq;: præter enim quælibet puncta aliæ vnitates erunt, ac præter quælibet entia sensibilia. deinde prçter intelligibilia. quare numerorũ mathematicorum infinita genera erunt. Itẽ quonã modo quę in dubitationibus enumerauimus solui possunt? etenim ea, circa quæ Astrologia est, simili modo præter sensibilia sunt., ac circa quæ Geometria. esse vero cœlum, & partes eius, quonã modo posibile est, aut aliud quodcunque motum habens? similiter autem Perspectiuæ & Harmonicæ obiecta? erit nanq; vox, & visus præter sensibilia & particularia. Quare patet, quòd alij sensus etiam, aliáq; sensibilia sunt. cur enim magis illa quàm ista? quòd si hæc sunt, animalia quoq; erunt, siquidẽ & sensus. Item quædam à mathematicis vniuersaliter præter has substantias scribuntur. erit igitur hæc quoq; alia quædã substantia separata, ac media inter ideas, ac media, quę nec numerus, nec puncta, nec magnitudo, nec tẽpus sit. quòd si hoc impossibile est, cõstat quoque illa impossibile esse à sensibilibus separata. Et omnino cõtrariũ, tum vero, tum ei, quod existimari solitũ est, accidit, si quis ita esse mathematica ponat, vt quasdã naturas separatas. necesse enim est propterea quidem, quod ita se habeãt, priores sensibilibus magnitudinibus esse, secundum autẽ veritatem posteriores: siquidẽ imperfecta magnitudo generatione prior, substantia posterior sit, vt inanimatum animato. Item quo, & quãdo magnitudines mathematicæ vnum erunt? quæ quidẽ interdum animæ, aut parti animæ, aut alicui, quæ particeps est rationis, insunt? quòd si non, multa erũt, ac dissoluentur. Illis verò (cùm diuisibiles, quantæque sint) quidnam causæ est, vt vnũ sint, coniunctæque

iunctæq; maneant? Item ipsæ etiam generationes hoc manifestant, quandoquidem, quod primum est, ad longitudinē, deinde ad latitudinem, & tandem ad profunditatē fit, ac finem nactum est. Si itaque substantia prius, quod generatione posterius est, corpus profectò, tum superficie, tum longitudine prius erit. & hac ratione perfectum magis, atque totū, quia fit animatum. Linea vero, siue superficies, quonammodo animata erit? supra nanq; nostros sensus hæc certe dignitas erit. Item corpus quidē substantia quędā sit, quippe quia iam perfectionē quodammodo habet, lineæ vero quonammodo substantiæ erunt? nec enim vt species, & forma quædā, veluti si anima sit, quod tale est. nec vt materia, veluti corpus. nihil enim ex lineis, neq; ex superficiebus, neque punctis videtur cōsistere posse. Atqui si qua materialis substantia esset, hoc pati posse profectò videretur. Ratione itaq; prior sit. nō tamē omnia, quæcunq; ratione priora, substantia quoq; priora sunt. substantia nanq; priora, quæcunq; separata ipso esse excedunt. ratione vero his, quorū rationes ex rationibus. hæc autē non sunt simul. si enim passiones non sint præter substantias, veluti quiddam motum vel album, homine albo secundū rationem albedo prior est, non secundū substantiam. non enim potest separata esse, verū semper vna cum toto est. dico autē totum hominem album. Quare manifestum est, neque prius esse, quod ex ablatione est, neq; posterius, quod ex appositione est: ex appositione nanque, ipsa albedine albus homo dicitur. Quòd igitur nec substantiæ sint magis quàm corpora, nec essentia sensibilibus priora sint, verum sola ratione, nec vsquam esse separata possibile esse, satis dictum est.

Nō omnia quæcūque ratione, & substantia sunt priora

Mathe

Mathematica & entia esse, & quo pacto: & quo modo non priora, & quomodo priora. Vbi de Abstractione multa. *Cap. III.*

CVm vero nec in sensibilibus ea esse contingat, manifestũ est, q aut omnino non sunt, aut modo quodam sunt, & ob hoc non simpliciter sunt. multipliciter nanq; ipsum esse dicimus. Quemadmodum enim vniuersalia in Mathematicis non sunt de separatis præter magnitudines, numerósque, verum de his, quanquam nõ quatenus talia, vt magnitudinem habeant, aut diuisibilia sint, patet q etiam de magnitudinibus sensibilibus rationes & demonstrationes sunt: verum non prout sensibiles, sed prout tales sunt. quemadmodum enim prout mota solum multæ rationes sunt, absque eo q quid sit vnumquodque eorum, ac eis accidentium consideretur, & non est necesse propterea idem aliquid motum à sensibilibus separatum esse, vel in eis aliquam naturam segregatam esse: ita de his, quæ mouentur etiam erunt rationes, atque scientię, nõ tamen quatenus mota, verũ quatenus corpora tantum, & rursus prout superficies tantum, & prout longitudines tantum, & quatenus diuisibilia, & quatenus indiuisibilia situm habentia, & prout indiuisibilia tantum. Quare cùm simpliciter verum sit dicere, non solũ separabilia, sed & non separabilia esse, veluti ea, quæ mouentur, & mathematica (quia etiam qualia dicunt verũ est, simpliciter dicere, & talia esse) & quemadmodum cæteras scientias simpliciter verum est dicere huius esse, nõ eius, quod ei accidat, veluti q albi (si salubre album sit) verum prout salubre est, ac illius, cuius vnaquæque est; si salubris salubre, si vero hominis prout homo est, ita & Geometriam, non si accidit

De quibus sint ipsa Mathematica, & eorũ demonstrationes.

Quo pacto fiat abstractio.

Instantia.

Solutio.

dit sensibilia esse quorum est,non est autem eorum,prout sensibilia sunt: non erunt sensibilium Mathematicæ scientiæ,neq; profectò circa hæc, aliis separatis.Multa vero per se rebus accidunt, prout vnumquodq; talium est. quoniam & quatenus fœmina animal,& quatenus mas, propriæ sunt passiones:& si nō est quicquam fœmina,neque mas separatum ab animalibus.Quare etiam prout longitudines solum,& prout superficies,& quanto de prioribus ratione, ac simplicioribus, tanto magis id certitudinē habet. hoc autē simplex est. quare absque magnitudine magis quàm cum magnitudine,& maxime ábsq; motu. quod si habet motum primū maxime:siquidē hic simplicissimus est, & huius qui regularis est. Eadem ratio de Harmonica, & Perspectiua est. neutra nanque prout visus,vel prout vóx speculatur,verum prout lineæ,& numeri.at hæc,propriæ illorum passiones sunt.Mechanica quoque similiter. Quare si quis ab accidentibus separet, ac de eis aliquid,quatenus talia sunt, consideret, minime propter hoc mentietur.quemadmodum nec cùm in terra describat,ac eam,quę pedalis non est,pedalem dicat. nō enim in propositionibus falsitas inest. Optime vero ita vnumquodque profectò considerabit,si quis separans ponat quod nō est separatum:quod Arithmeticus,Geometráq; facit. Vnum etenim & indiuisibile est homo:prout homo.ille vero posuit vnum indiuisibile: deinde speculatus est, si quid homini prout indiuisibile est, accidit. at Geometra nec prout homo, nec prout indiuisibilis,verum prout solida.quę enim etiam tametsi nullibi erat indiuisibilis, inerant ei, patet ꝙ etiam absque his cōtingit ei posse inesse. Quare propter hoc non male Geometræ dicunt,

Idē primo Priorū cō. 25. & primo Poste. te. 80. Instantiæ solutio.

cunt, & de entibus differunt, & entia sunt. duplex enim est ens; hoc quidem actu, hoc vero materialiter. Cùm autem bonũ & pulchrum differant (siquidem illud semper in operatione, pulchrum vero etiam in immobilibus est) qui dicunt Mathematicas scientias nihil de bono vel pulchro dicere, falsum dicunt. Dicunt etenim & maxime ostendunt. nam etsi non nominant, cùm tamen opera & rationes ostendunt, nónne dicũt de eis? pulchri nanque maxime species sunt, ordo, commensuratio, & definitũ, quæ maxime ostendunt Mathematicæ scientiæ. Et, cùm hæc multorum causæ esse appareant (dico autem veluti ordo & definitum) patet quòd etiam similem causam, quæ vt bonum causa est, quodammodo dicant. magis autem aperte in aliis dicemus. De mathematicis igitur, & quòd entia sunt, & quomodo entia, & quomodo non priora, & quomodo priora, tot dicta sint.

Ens duplex.

Boni & pulchri discrimen.

Quo pacto Mathematicæ sciẽtiæ bonum & pulchrum cõsiderent.

Pulchri species.

SVMMA SECVNDA.

Disceptatio contra Ideas.

Quæ mouerint Idearum assertores ad eas ponendas. *Cap. I.*

DE ideis autem primo ipsam, quæ de idea est, opinionem considerandum, ad numerorũ naturam nihil consortij *habentem, sed quemadmodũ opinati sunt à principio, qui primi ideas esse dixere. Accidit vero de ideis opinio illis, qui dixerunt, propterea quòd de veritate adhæserant Heracliti rationibus, tanquam omnia sensibilia semper fluant. Quare, si qua cuiuspiam scientia, prudentiáq; erit, oportet alias quasdam naturas permanentes esse, præter sensibiles. non enim fluentium

a.l. habentes.

esse

esse scientiam. Cùm vero Socrates circa morales virtutes vacaret, & de his vniuersaliter definire primus quæreret, (naturalia enim parumper Democritus tetigerat solũ, & aliquatenus calidum & frigidum definierat. Pythagorici etiam prius de quibusdam paucis, quorũ rationes ad numeros reducebant, veluti quid est tẽpus, aut iustum, aut nuptiæ) ille sane rationabiliter quærebat ipsum quid est. syllogizare enim quærebat. syllogismorum vero principium est ipsum quid est. nondum enim tunc erat vis dialectica, vnde & possent absque eo ipso quid est cõtraria considerare, vtrum contrariorũ eadem sciẽtia esset. Duo nanque sunt, quæ Socrati iure proprio attribuat quispiam, inductiuas orationes, & definitionem vniuersalis. hæc enim ambo circa principium scientiæ sunt. At Socrates quidẽ vniuersalia non ponebat separata, nec definitiones. quidam vero separarunt, ac talia entium ideas appellarunt. quare ferè accidebat eis eadẽ ratione omnium, quæ vniuersaliter dicuntur, ideas esse.

Syllogismorum principium est ipsũ quid est.

Quid Socrati in disserendo peculiare fuerit.

Destruuntur fundamenta eorum, qui ideas ponunt. Cap. I I.

At simile est, sicuti si quis numerare volens, cùm quidẽ pauciora existant, arbitretur non posse: cùm vero plura faciat, numeret. plures etenim (vt ita dicam) formæ sunt quàm sensibilia particularia. de quibus cùm causas quærerent, ex his ad illas processerunt. nam & secundũ vnumquodq; eiusdem nominis sunt, & præter substantias, cæterorũ quoque in multis est vnũ, & in his, & sempiternis. Cæterum quibus modis ostenditur, quod formæ sunt secundum nullum horum apparet: è quibusdam nanque non est necesse fieri syllogismum: è quibusdam vero, etiam quorum non

non putant, horum formę fiunt. Secundum nanq; rationes, quæ ex scientiis, formæ erunt omnium, quorum scientiæ sunt. secundum vero vnum in multis, etiam negationum. & secundum q; intelligimus aliquid eius, quod corruptum est, etiam corruptibilium: siquidem horum aliqua conceptio est. Insuper quędam rationum, eorum etiam quæ ad aliquid sunt (quippe cùm exactissimæ sint) ideas faciunt, quorum non dicimus esse per se genus. Quædam etiã tertium hominem dicunt. Et simpliciter hæ de formis rationes, illa perimunt, quę magis quàm ipsas ideas esse volũt, qui formas dicunt. Accidit enim non esse prius dualitatem, sed numerum: & huius quod est ad aliquid eo, quod est per se: & cuncta, quęcunq; cum quibusdam sequerẽtur de ideis opiniones, aduersa facere principiis. Item secundum existimationem, secundũ quam dicunt ideas esse, non solum substantiarum, verumetiam multorum aliorum formæ erunt. etenim vnus conceptus non solum de substantiis, sed de nõ substantiis etiam est. Et scientiæ non solum substantiæ erunt. & alia id genus accidunt infinita. Secundum vero necessitatem & opiniones de eis, si formæ participabiles sunt, necesse est substantiarũ solum esse ideas. non enim secundum accidẽs participatio earum est, sed eatenus vnaquaque participare est, quatenus dicitur nõ de subiecto. dico autem, vt si quid ipso duplo participat, hoc etiam æterno participat, sed secundum accidens. accidit enim duplo æternum esse. quare formæ substantia erunt. hæc autem hic & ibi substantiam significant. An aliquid est dicere esse præter hæc ipsum quid vnum in multis? etsi eadẽ quidem forma est idearum, & participantium, erit aliquid cõmune. cur enim

magis de corruptibilibus dualitatibus, & pluribus quidem, sed æternis dualitas vnum & idem sit quàm de hac & aliqua? quòd si nō est eadem forma, æquiuoca erit profectò: & simile, ac si quis Calliam, & lignum homines appellarit, nullam inspiciens cōmunicationem eorum. Si autem cętera quidem, cōmunes videlicet rationes formis conuenire ponemus, veluti ad ipsum circulum figuram planam, & cæteras rationis partes, & quod ei, cuius est, apponatur, considerandum est, ne omnino vanum hoc sit. cui nanq; apponetur? medio, an plano, an cunctis? Omnia enim, quæ in substantia sunt, ideæ sunt, vt animal & bipes. Item patet, quòd ipsum quoque necesse est quid esse, veluti planum naturam quandam, quæ omnibus speciebus vt genus inerit.

Ideas ipsas neque rebus, neque scientijs prodesse.

Cap. III.

POtissimum vero quispiam dubitabit quidnam formæ conferāt, aut sempiternis sensibilium, aut illis, quæ fiunt, & corrumpuntur. nec enim motus, nec alicuius transmutationis, eis ipsis causæ sunt. At nec ad scientiam aliorum prosunt. nec enim horum illæ substantiæ sunt: in his etenim essent. Nec adesse, quippe cùm non insint participantibus. Ita etenim fortassis causæ putabuntur esse, vt albū mistum albo. Sed ista ratio facile redargui potest, quam Anaxagoras prior Eudoxus vero posterior dubitans, & alij quidam dixerūt. facile enim est multa & impossibilia ad hāc opinionem congerere. At nec ex formis cętera sunt secundum vllum illorum modorum, qui dici solent. Dicere vero exēplaria eas esse, & cætera eis participare, vana & figmenta poëtica est dicere. Quid enim est, quod agit, ad ideas inspiciens?

Possib

Possibile enim est & esse, & fieri quodcũq;, etiam non ex imagine. quare, & existẽte Socrate, & nõ existente, fiet vtique quale Socrates est. Similiter etiam dilucidum, si Socrates sempiternus esset, & eiusdem erunt plura exemplaria: quare & forma, vtputa hominis, animal, & bipes: simul autem & idealis homo. Item nõ solum sensibilium exemplaria forma erunt, verumetiam ipsarum: vtputa genus formæ, quæ in generis sunt. quare idem erit exemplar & imago. Item videretur impossibile esse separatam substantiam, & id, cuius substantia. Quamobrem, quomodo ideæ, cùm rerum substantiæ sint, separatæ erunt? In Phædone vero hoc modo dicitur, ꝙ tum ipsius esse, tum ipsius fieri formæ causæ sunt. attamen quamuis formæ existant, non fiunt, si non sit, qui moueat. & multa alia fiunt, vt domus, & annulus, quorum non dicunt formas esse. Quare patet cætera quoque, quorũ aiunt ideas esse, posse & esse & fieri propter tales causas, quales eorum sunt, quæ nunc dicta sunt, & non propter formas. sed de ideis quidem, & hoc modo, & per alias tum magis dialecticas, tum certiores rationes, multa iam consideratis, similia congregari possunt.

SVMMA TERTIA.

Opinionum numeros substantias separatas ponentium destructio.

Quot modis possibile sit dicere numeros substãtias esse separatas: & qui modis illis vsi sint. *Cap. I.*

CVM autem de his determinatum sit, decet rursus, quæ circa numeros illis accidunt, qui eos substantias separatas dicunt, ac entium causas primas speculari. Necesse vero est, si numerus quædam

natura est, nec est alia quædam eius substantia, sed hoc ipsum, vt quidã aiunt, aut quoddam eius primum esse, quoddam consequens, quod sit secundum, quódque specie diuersum. & hoc aut in vnitatibus confestim existit, & est quæcunq; vnitas cuique vnitati incombinabilis: aut sunt confestim consequenter omnes, & quæcunque quibuscunq; combinabiles, qualem aiunt mathematicum numerũ esse, (in mathematico enim nulla vnitas alia ab alia differt) aut quasdam combinabiles, quasdam non: veluti si post vnum est prima dualitas, deinde trinitas, & sic alius numerus. Sunt autem vnitates in vnoquoque numero: veluti quę in prima dualitate sunt, inuicem combinabiles, & quæ in prima trinitate sunt, inuicem: & ita in cæteris numeris. Quæ vero in ipsa dualitate incombinabiles eis, quæ in ipsa trinitate sunt. & similiter de aliis consequẽtibus numeris. Ideo mathematicus quidẽ numeratur, post vnum duo, cum anteriori vno aliud vnum. tria quoque cum his duobus aliud vnum, & reliquus quidem similiter. iste vero post vnũ, duo alia, absque primo vno. & trinitas absque dualitate. similiter autem & reliquus numerus. Aut igitur quendam numerorũ esse oportet qualis primus dictus est, quendam autem qualem Mathematici dicunt: tertium vero qualis vltimo dictus est. Item istos numeros aut separatos à rebus esse, aut non separatos, sed in ipsis sensibilibus. non autem ita vt prius considerabamus, sed vt ex numeris inexistẽtibus ipsi sensibilibus, aut quendam eorum esse, quendam non, aut omnes esse. Modi quidem, secundum quos contingit eos esse, hi sunt necessario soli. At hi etiam, qui dicunt ipsum vnum principium substantiam, ac elementum

omnium

omnium esse, & ex hoc & alio quodam numerum esse, ferè singuli horum aliquem modorum dixerunt, præterquàm ꝙ omnes vnitates incombinabiles sint. & rationaliter accidit. non enim contingit alium modum esse, præter eos qui dicti sunt. Quidam itaq; ambos numeros esse aiunt, illum quidē, qui prius & posterius habeat ideas; mathematicum vero, præter ideas & sensibilia: ac ambos à sensibilibus separatos. Quidam mathematicum solum numerum esse primum entium, ac à sensibilibus separatum. Pythagorici quoque vnum ipsum mathematicum, verū non separatum, sed eo sensibiles substantias constare dicunt. totum enim cælum ex numeris construunt, præter id, quod non ex monadicis, sed vnitates existimant habere magnitudinem. Quo autem modo primum vnum consistit magnitudinem habens, dubitare videntur. Alius autem quidam primum numerum, ipsum formarum vnum esse: alij vero & ipsum mathematicum, hunc eundem esse. Simili modo etiam circa longitudines, & plana, & solida. quidam enim alia esse mathematica, & alia, quæ post ideas. Eorum vero, qui aliter dicunt, quidam mathematica, & mathematice dicunt: quicunque ideas non faciunt numeros, nec esse ideas aiunt. quidam mathematica, non mathematice. non enim secari omnem magnitudinem in magnitudines, neque quascunque vnitates dualitatem esse. monadicos autem numeros esse ponunt omnes, præter Pythagoricos, quicunque vnum, elementum, atque principium entium aiunt esse. illi enim habentia magnitudinem aiunt, vt prius dictum est. Quot igitur modis contingat de eis dici, quódq; omnes modi dicti sint, ex his manifestum est.

Pythagoricorum opinione sensibiles substātias numero mathematico cō stare.

Sunt autem cuncta quidem impossibilia, magis vero fortassis altera alteris.

Disputatio contra ponentes Ideas numeros esse.
Caput II.

PRimo itaque considerandum est, vtrum combinabiles sint vnitates, an incombinabiles. Quòd si incombinabiles, quonã modo, vt diuisimus. est enim quamcunque cuicunque vnitati incõbinabilem esse. est autem & eas, quæ in ipsa dualitate sunt, ad eas quæ in ipsa trinitate, & sic eas, quæ in vnoquoque numero primo sunt, incombinabiles inuicem esse. Si omnes igitur vnitates combinabiles, & indifferentes sint, mathematicus numerus fit, & vnus solus, neque contingit ideas numeros esse. qualis nanque numerus idealis homo, aut animal, aut aliqua alia specierum erit? Idea nanque vna vniuscuiusque veluti ipsius hominis vna, & ipsius animalis alia vna. hi vero similes & indifferentes infiniti. Quare nihil magis hæc trinitas ipse idealis homo erit, quàm quæcunque. Quòd si ideæ nõ sunt numeri, nec omnino possibile est eas esse. ex quibus nanque principiis ideæ erunt? numerus enim ex vno & dualitate indeterminata est. ac principia & elementa ipsius numeri dicuntur, neque ea contingit, aut priora, aut posteriora numeris ordinare. Si vero vnitates incombinabiles sunt, & ita incombinabiles, vt quæcunque cuicunque, nec mathematicum hunc contingit esse numerum. mathematicus nanque ex indifferentibus est: & quæ de eo ostenduntur, tanquam in tali conueniunt. Nec hunc esse formarum. non enim erit dualitas prima ex vno & indeterminata dualitate. Deinde consequentes numeri, vt dicitur, dualitas, trinitas, quaternitas. simul etenim quæ sunt in prima

prima dualitate vnitates generantur: siue quemadmodum qui prius dixit, ex inæqualibus (factis nanque æqualibus fiebant) siue aliter. Deinde, si altera vnitas prior altera erit, dualitate etiã, quæ ex his fit, prior erit. cùm enim aliquid fit, quoddam prius, quoddam posterius, & quod ex his, hoc quidem prius, illo vero posterius est. Item, cum primum quidem ipsum vnum sit, deinde cæterorum est aliquod primum vnum, secundũ vero post illud, & rursus tertium, secundũ quidem post secũdum, tertium vero post primum, vnum. Quare priores profecto erunt vnitates, quàm numeri, qui eas complectũtur. veluti in dualitate erit tertia vnitas, antequàm tria sint: & in trinitate, quarta & quinta, antequàm hi numeri sint. At nemo eorum hoc modo dixit vnitates incombinabiles. verum secundum quidem principia eorum ita esse rationabile est: secundum autem veritatem impossibile est. etenim vnitates priores & posteriores esse rationabile est, si & quædã quidem prima vnitas est, vnúmque primum. & dualitates similiter, si & prima quidem dualitas est. post nanque primum rationabile & necessarium est secundum quiddam esse: & si secundum, tertium, & ita cætera cõsequenter. Simul vero vtrunque dicere, vnitatémque primam post vnam esse, atque secundam & primã dualitatem, impossibile est. hi vero vnitaté quidem & vnum primum faciunt, secundum vero, & tertium nequaquam. ac dualitatem primam, secundã vero, & tertiam minime. Constat autem, quòd si omnes vnitates incombinabiles sunt, non contingit dualitatem ipsam esse, ac trinitatem, & sic cæteros numeros. siue nãq; sint vnitates indifferẽtes, siue differẽtes singulæ à singulis, necesse est numerũ numerari

per additionem. veluti binarium, ad vnum vno alio addito. ternarium quoque, alio ad duo apposito. & simili modo quaternariū. Quare cùm ita sint, impossibile est numerorū esse generationem, quemadmodum ex dualitate & vnitate generāt. binarius nanque pars ternarij fit, & hic quaternarij. eodem autem modo & in consequentibus accidit. At ex primo binario, indeterminatóque binario fiebat quaternarius, duo binarij præter ipsum binarium. quod si non, pars erit ipse binarius. alter vero adhuc erit vnus binarius. & binarius erit ex ipso vno & alio vno. Quòd si est, non est possibile alterum elementum esse indeterminatum binarium. vnam enim vnitatem generat, sed non determinatum binarium. Item præter ipsum ternarium, ipsúmque binarium, quomodo erunt alij ternarij & binarij? quóue modo ex prioribus & posterioribus vnitatibus componuntur? hæc enim omnia & fictitia sunt, & impossibile esset esse primum binarium: deinde ipsum ternarium. at necesse est, postquam vnum quidem & indeterminatus binarius elementa erunt. quòd si quæ accidunt, impossibilia sunt, hæc quoque principia impossibile est esse. si itaque vnitates quæcunque à quibuscunque differant, hæc & alia huiuscemodi necessario accidunt. Si autem quæ quidem in alio differentes sunt, quæ vero in eodem numero indifferentes inuicem solæ, non pauciora difficultatem ingerentia, hoc quoque modo accidunt, veluti in ipso denario decem vnitates sunt. componitur autem denarius, tum ex his, tū ex duobus quinariis. Cùm vero ipse denarius nō sit quicūq; numerus, nec ex quibuscunque quinariis componatur, sicuti nec vnitatibus, necesse est vnitates, quæ in hoc denario sunt, differ-

fer

ferre.nã,si nõ differãt, nec quinarij different, ex quibus denarius est.cùm verò differant, vnitates quoque different. Si igitur differant, vtrum non erunt quinarij alij, sed hi duo tantum, an erunt? siue igitur non erunt,inconueniens est:siue erunt, qualis ex eis denarius erit?non est enim in denario alius denarius præter ipsum. at vero etiã necesse est, vt non ex quibusuis binariis quaternarius cõponatur. indeterminatus nanque binarius (vt aiunt)determinatũ accipiens binarium, duos binarios effecit:eò enim,quod cepit, binarij fuit efficiens. Item, quonãmodo contingit binarium præter duas vnitates,ac ternariũ præter tres vnitates,aliquã esse naturã.aut enim certe alterũ altero participabit, quemadmodum albus homo præter album & hominem (his enim participat) aut cum alterum quædam alterius differentia sit, quemadmodum homo præter animal & bipes. Item quædam tactu,quædam mistione, quædam positione sunt vnum, quorum nihil vnitatibus, ex quibus binarius atque ternarius fit, competit: sed quemadmodum duo homines nõ sunt vnum quid præter vtrunq;,ita de vnitatibus quoque necesse est. Et non, quoniam indiuisibile, idcirco different.etenim puncta quoq; indiuisibilia sunt: veruntamen dualitas eorum nihil aliud est præter duo.At vero nec hoc latere decet, quod accidit priores,posterioresque dualitates esse, similiter autem & alios numeros. Binarij enim, qui in quaternario sunt,sint inuicem simul: sed ipsi his, qui octonario insunt, priores sunt & genuerunt (quẽadmodum binarius ipsos) ipsi quaternarios, qui in ipso octonario sunt.Quare si & primus binarius idea,hi quoq; quædã ideæ erũt.Eadẽ ratio de vnitatibus etiã est. quæ enim in prima duali-

tate sunt vnitates, generant quatuor, quæ in quaternario sunt. Quare omnes vnitates ideæ fiunt, & componetur idea ex ideis. Quamobrem patet, quòd etiam illa, quorum hæ sunt ideę, composita erũt. veluti si quis animalia dicat ex animalibus componi, & horum ideæ sunt, ex animalibus ideę erunt. Et omnino facere vnitates quomodocunque differentes, absurdum & fictitium est. Dico autem fictitium, quod ad suppositionem coactum est. nec enim secundum quantum, nec secundum quale videmus differre vnitatem ab vnitate. necesséque est aut æqualem, aut inæqualem esse omnem quidem numerum, sed pręcipue monadicum. quare si nec maior neque minor, æqualis. æqualia vero & omnino indifferentia, eadem putamus esse in numeris. Quòd si non ita sit, nec dualitates, quæ in hoc denario sunt, indifferentes erunt, cum æquales sint. quam enim causam dicturus est, qui dicit indifferentes esse? Item, si omnis vnitas & vnitas alia, duo: vnitas quoque quæ ex ipsa dualitate, & quę ex ipsa trinitate dualitas erit, & ex indifferentibus. Et vtrum trinitate prior, an posterior? Magis nanque videtur necessarium priorem esse. hæc nanque vnitatum simul trinitati, illa vero simul dualitati. Et nos quidem omnino putamus vnum & vnum, siue æqualia, siue inæqualia sint, duo esse, veluti bonum & malum, & hominem & equum. qui vero ita dicunt, nec ipsas vnitates. Siue autem non est maior numerus ipsius trinitatis quàm dualitatis, mirum est. siue est maior, constat quòd æqualis etiam dualitati inest. quare ipse indifferens ab ipsa dualitate. verum non contingit, si primus aliquis numerus est, & secundus. Nec erũt ideæ numeri. hoc enim ipsum recte aiunt, qui vnitates differentes debere

esse

esse arbitrantur, si quidem erunt ideæ (vt prius dictum est) vna profecto erit species. Si vero vnitates indifferentes, dualitates quoque, ac trinitates indifferentes erūt. quare necesse est eis dicere ita numerandum esse, vnum, duo, non superaddito iam præexistenti. nec enim generatio ex indeterminata dualitate erit, nec ideam esse contingit. inerit nanque altera idea in altera, cunctæque formę vnius partes. quare secundū suppositionem quidem recte dicunt, simpliciter vero non recte. multa nanque perimunt. Cùm autem hoc ipsum habere quandam profecto dicant dubitationem, vtrum cùm numeremus & dicamus vnū, duo, tria, assumentes numeramus, an secundum particulas. vtroque autem modo facimus: quapropter ridiculum est, hanc ad tantam substantiæ differentiam reducere. Ante autem omnia probe se habet determinare quænam numeri, & vnitatis differentia est, si est. Necesse autem est, aut secundū quantum, aut secundum quale differre. neutrū autē horū videtur posse esse: verū prout numerus, secundum quantum. Si itaque etiam vnitates quantitate differrent, numerus quoq; à numero differret, qui æqualis est, plenitudine vnitatū. Item vtrum primæ maiores, an minores, & postea crescant, an econuerso? hæc enim omnia absurda sunt. At vero nec secundum qualitatem differre cōtingit. nullam enim inesse passionē possibile est. etenim numeris quoq; posterius aiunt inesse qualitatem quàm quantitatem. Item nec ab vno hoc ipsæ patientur, nec à dualitate. hoc enim non est quale, illa vero quantum, quale. nam vt entia multa sint, hæc natura causa est. Si igitur aliter quoquo modo se habet, dicendum hoc maxime in principio est, & de differētia vnitatis determinādum,

 maxime

maxime quidem & propter quid necesse est existere. quòd si non, quam dicũt? Et quidem, si ideæ numeri sunt, dilucidum est, quòd neutro modorum contingit, nec combinabiles cunctas vnitates esse, nec inuicem incombinabiles.

Destruuntur opiniones: Et ea, quæ numeros mathematicos rerum principia ponit: Et ea, quæ eundem esse numerum & mathematicum, & idealem dicit: Et ea, quæ Pythagoricorũ est, dicentium numeros quidem separatos non esse, sed ex ipsis constare corpora. Redditurq́ earum erroris causa. *Cap. III.*

AT nec, vt alij quidem de numeris dicunt, recte dicitur. sunt autem hi, quicunque ideas quidem esse non putant, nec simpliciter, nec vt numeros quosdam existentes: mathematica vero esse, & numeros entium primos, ac eorum principium esse ipsum vnum. Absurdũ nãque est, vnum quidem esse quid primum vnorum, vt illi aiunt, dualitatem vero non esse dualitatum, neque trinitatem trinitatum. eiusdem enim rationis omnia sunt. Si igitur ita se habeant quæ circa numerum sunt, & solum mathematicum quis esse ponat, ipsum vnũ nõ est principium. necesse enim esset, vt tale vnum differret ab aliis vnitatibus. quòd si hoc, dualitatẽ quoque primam à dualitatibus. similiter autem cæteros quoque consequentes numeros. si autem ipsum vnum est principium, necesse magis est quæ circa numeros sunt se habere (vt Plato aiebat) ac esse dualitatem primam & trinitatem, nec esse numeros ad seinuicem combinabiles. si quis vero rursus hæc ponat, dictum est quòd multa impossibilia accidunt. At necesse est aut hoc, aut illo modo se habere. quare si neutro modo, non est possibile numerum esse separa-

tum

tum. Constat autem ex his, quòd tertius modus pessime dicitur, eundem videlicet esse mathematicum & formarum numerum. Necesse est enim in vnam opinionem duos errores conuenire. nec enim mathematicum numerum contingit hoc modo esse, sed proprias suppositiones supponentem necesse est prolixum esse. Et insuper quæcunque accidunt eis, qui vt formas numerum dicunt, hæc etiam necesse est dicere. Modus vero Pythagoricorum partim pauciores habet difficultates, quàm prius dictæ sunt, partim alias proprias. Nā nō separatum facere numerum aufert multa impossibilia. Corpora vero ex numeris esse composita, & hunc numerum mathematicum esse, impossibile est. nec enim indiuiduas magnitudines dicere verum est. Deinde, quia hoc modo maxime se habent, vnitates vero nō habent magnitudinem, magnitudinem vero ex indiuisibilibus componi, quonam modo possibile est? At vero numerus arithmeticus monadicus est. illi vero numerum entia dicunt. speculationes enim adaptant corporibus, tanquam existentibus ex ipsis numeris. Si igitur necesse quidem est horum aliquo dictorum modorum esse; numerus quidem aliquid per se entium est, nullo autem horum esse contingit, constat non esse aliquam talem numeri naturam, qualem asserunt, qui eum separatum faciunt. Item vtrum vnaquæque vnitas ex magno & paruo adæquatis sit, aut hæc quidem è paruo, illa vero ex magno? Si itaque sic, nec ex omnibus elementis vnumquodque est, nec vnitates sunt indifferentes; in hac quidem magnum, in hac vero paruum inest, suapte natura cōtrarium existens. Item quæ in ipsa trinitate quonam modo sunt? vna enim superflua est. sed propterea fortassis

tassis ipsum in impare medium faciunt. Quòd si vtraq; vnitatum ex ambobus est adæquatis, quonam modo dualitas vna quædam existens natura, ex magno & paruo erit?aut quid ab vnitate differet? Item vnitas prior dualitate. perempta nanque, perimitur dualitas. ideam igitur ideæ necesse est eam esse, cùm prior idea sit, ac priorem factâ fuisse. ex aliquo igitur. indeterminata enim dualitas dualitatis efficiēs erat. Item aut finitum, aut infinitum necesse est numerum esse. numerum enim separatum faciunt. quare non est possibile non esse horum alterum. Et quidem quòd infinitum esse non contingit, patet. infinitus enim, nec par nec impar est. generatio vero numerorū, aut imparis numeri, aut paris semper est. cùm enim vnum hoc non cadat in parem, impar efficitur. cùm vero hoc modo dualitas incidat, qui ab vno duplicatur. sic autem imparibus, alius par. Item, si omnis idea alicuius est, numeri vero ideæ sunt, infinitus quoque numerus erit alicuius vel sensibilium, vel alicuius alterius idea. quamuis nec secundum positionem, neque secundum rationem contingit, ita tamen ordinant ideas. Quod si finitus, vsquequo?hoc enim dici oportet, non solum quod est, verumetiam propter quid est. A vero, si numerus ad denarium vsq;, vt quidam aiunt, primo quidem cito deficient formæ. puta si trinitas est homo idealis, quis numerus erit idealis equus? etenim ad denarium vsque numerus est idealis, ideo necesse est quosdam eorum numerorum in eis esse. hi enim substantiæ, ideæque sunt: attamen deficient, si formę quidem animalis excedent. Simul autem constat, quòd si hoc modo trinitas idealis homo sit, & cæteræ quoque trinitates, cùm similes sint, qui

Generatio numerorū

in

in eisdem numeris sunt. quare infiniti homines erunt, aut vnusquisque idealis homo, si vnusquisque trinitas idea est, aut si non, saltem homines. Et si minor pars sit maioris, qui ex his combinabilibus vnitatibus est, quæ in eodẽ sunt numero, si alicuius ideo sit ipsa quaternitas, veluti equi aut albi, homo erit pars equi, si homo dualitas sit. Absurdum item est denarij quidẽ ideã esse, vndenarij autẽ non, neq; sequentium numerorũ. Item & sunt & fiunt quædam, quorum formæ nõ sunt, vnde qua de causa non sunt illorum formæ? non sunt ergo formæ causæ. Item inconueniens est, si numerus vsq; ad denariũ magis quid ens, & ipsius denarij species, tametsi huius quidem non sit generatio tanquã vnius, illius tamen sit. tentant autem, tanquam si is, qui ad denariũ vsque est profectus numerus sit. generant porro quæ sequuntur, veluti vacuum, proportionem, abundans, cæteráque huiuscemodi. infra denarium quædam quidem principiis attribuũt, puta motum, stationem, bonũ, malũ. alia vero numeris: ideo vnum impar est. si enim in trinitate, quomodo quinarius impar? Magnitudines item, & quæcunque similia, quousque quanta? veluti prima linea indiuisibilis, deinde dualitas, deinde hæc etiam ad denarium vsque. Item, si numerus separatus est, dubitauerit quispiam vtrum vnum prius, an trinitas & dualitas. quatenus enim numerus compositus est, vnum est. quatenus vero vniuersale & forma, prior numerus est. vnaquæque enim vnitatũ pars numeri, vt materia est: ille vero, vt forma. ac quodã quidẽ modo rectus prior acuto, quia & in ratione definiente positus est: quodã vero modo acutus, quia pars est, ac in hũc diuiditur. tãquã igitur materia acutus, elemẽtum,

&

& vnitas, prius. at vero secundum formam, & eam, quæ secundum rationem est, substantiam, rectus, ac totum, quod ex materia & forma. quod enim ambo est, propinquius est formæ, & ei cuius ratio est: generatione vero posterius. Quo igitur modo ipsum vnum principium est? quia non est diuisibile, aiunt, sed indiuisibile, tum vniuersale, tum particulare, & elementum. verum alio modo, illud quidem secundum rationem, hoc vero secundum tempus. Vtroque itaque modo ipsum vnum est principium? vt enim dictum est, & rectus acuto, & iste illo prior esse videtur, & vterque vnus. Vtroque igitur modo ipsum vnum faciunt principium. At impossibile. hoc enim vt forma, & substantia: hoc vero vt pars & materia. Est nanque quodammodo vnum vtrunque, secundum veritatem quidem potentia: siquidem vnum quid est numerus, & non aceruus, sed alius ex aliis (vt aiũt) vnitatibus: actu vero non est vtraque vnitas. Causa vero erroris, qui accidit, quia simul ex mathematicis & vniuersalibus rationibus venabantur, ita vt ex illis quidem tanquam punctũ posuerint ipsum vnum, & principium. vnitas enim punctum sine positione est. quemadmodum igitur quidam ex minimo entia composuerunt, ita & isti. quare vnitas efficitur numerorum materia, simúlque dualitate prior. rursúsque posterior, tanquam dualitate existente toto quodam, & vno, & forma. ex eo vero, quòd vniuersale quærebãt prædicatum vnum, & ita vt partem dixerunt. at simul hæc eidem inesse impossibile est. Quòd si ipsum vnum solum sine positione esse oportet (in nullo enim differt, nisi quòd principium est, & dualitas quidem diuisibilis, vnitas vero non) similior erit profecto

Principiũ quomodo vnum.

ipsi

ipsi vni vnitas. si autem vnitas, illud quoque vnitati quàm dualitati, ea quoque de re vtraque vnitas prior dualitate erit. at non dicũt: generant sanè dualitatem primo. Item, si dualitas ipsa vnum quid est, ac ipsa trinitas, ambo dualitas, ex quo igitur hæc dualitas? Dubitabit autẽ quispiã, quòd cùm tactus quidem in numeris minime sit, consequentibus quidem his, quarumcunque non est aliquid medium, vnitatibus, veluti his, quæ in dualitate, trinitatéue sunt, vtrum consequentes sint ipsi vni, an non: & vtrum dualitas prior est his, quæ consequuntur, an quacunque vnitatum. Simili modo hæ difficultates de posterioribus etiam numero generibus, linea, plano, & corpore accidunt. Quidã enim ex magni & parui speciebus faciunt, veluti ex longo quidam & breui lõgitudines ex lato vero & stricto plana, ex profundo autem & humili moles. hæ autem magni & parui species sunt, principium vero, quod secundum ipsum vnum est. Alij ea, quæ eorũ sunt, aliter posuerunt. At etiam in his infinita videntur impossibilia, & fictitia, & omnibus rationabilibus contraria. absoluta nanq; abinuicem accidet ea esse, si principia etiam non consequuntur, vt sit latum & strictum, longum & breue. at si hoc erit. planum erit linea, & solidum planum. Anguli item & figuræ & huiusmodi, quonam modo assignabuntur? idémq; accidit, quod eis, quæ circa numerum. hæ nanque magnitudinis sunt passiones, non ex his magnitudo: quẽadmodum nec ex recto & curuo longitudo, nec ex leui & aspero solida. His autem omnibus commune, quod in speciebus, quæ sunt vt generis, dubitare accidit, cum quis vniuersalia ponat: vtrum animal ipsum in animali, an alterum ab ipso ani-

mali. Hoc nanque, si sit non separatum, nullam dubitationem faciet. si vero sit, quemadmodum qui hæc dicunt separatum ab vno & numeris, non est facile soluere: si non facile dicere oportet, quod impossibile est. cùm enim vnum quis in dualitate intelligat, & omnino in numero, vtrum ipsum quid, an aliud intelligit? Quidam itaque ex tali materia magnitudines generant, quidam ex puncto (punctum autẽ eis non vnum, sed quale vnum esse videtur) & altera materia qualis est multitudo, sed non multitudine. de quibus nihil minus eadem accidit dubitare. Nam si materia vna est, idem linea, planum, & solidum sunt. ex eisdem enim vnum & idem erit. Quòd si materię plures, & altera quidem lineæ, altera plani, altera solidi, aut sequuntur inuicem, aut non: quare hoc etiam modo eadem accidenti. planum etenim aut non habebit lineam, aut linea erit. Item quo quidem modo contingit ex vno & multitudine numerũ esse, nihil dicere conãtur. quomodocunque autem dicant, eædem difficultates accidunt quæ illis quoque, qui ex vno, & indeterminata dualitate dicebant. Quidam nanque ex eo, quod vniuersaliter prędicatur, & nulla multitudine numerum generat. quidam ex aliqua multitudine, prima tamen dualitatem nanque primã aliquam multitudinem esse. Quare (vt ita dicam) nihil differunt, sed eædem dubitationes sequentur, siue mistio sit, aut positio, aut temperamẽtum, aut generatio, & quæcunque alia similia. Maxime autem aliquis inquirat, si vna sit quæque vnitas, ex quónam est. non enim erit vnaquæque ipsum vnum. necesse autem est, aut ex ipso vno, & multitudine esse, aut ex parte multitudinis. at qui multitudinem dicere vnitatem esse, impossibile

bile est, cùm indiuisibilis sit. Quòd autem ex parte sit alias habet multas difficultates. vnamquanque enim partium, aut indiuisibilem, aut multitudinem necesse est esse, ac vnitatem diuisibilem, & ipsum vnum, ac multitudinem non esse elementum: quandoquidem vnaquęque vnitas non est multitudine, ac vno. Item qui hoc dicit, nihil aliud quàm alium numerum facit. multitudo nanque indiuisibilium numerus est. Item quærendum etiam ab eis, qui sic dicunt, vtrum numerus infinitus an finitus sit. erat nanque, vt apparet, multitudo quoq; finita, ex qua & vno sunt vnitates finitæ. aliúdque est ipsa multitudo, multitudóque infinita. qualis itaque multitudo, & vnum est elementum? Similiter autem de puncto quoque aliquis quæreret, ac elemēto, ex quo faciunt magnitudines. non enim vnum solum punctum hoc est, ex quo nanque vnumquodque aliorum punctorum? non enim ex quadā dimensione, ipsóque puncto. At vero nec partes diuisibiles esse cōtingit partes dimensionis, quemadmodum multitudinis, ex quibus vnitates. numerus nanq; ex indiuisibilibus cōponitur, magnitudines vero minime. Hęc itaq; omnia, cæteráq; similia manifestāt, quod impossibile sit numerum ac magnitudines separatas esse. Præterea quod ipsi primi de numeris discordant, signū est ipsas res, cùm non sint veræ, ipsis præbere confusionem. Quidam enim qui mathematica tantum faciunt præter sensibilia, cùm viderent difficultatē atque fictionē circa formas, destiterūt à numero ideali, ac mathematicum fecerunt. Quidā vero, cùm formas simul & numeros facere vellent, neq; viderent quonam modo si quis hæc principia ponat, mathematicus numerus pręter idealem esset,

eundem idealem ac mathematicum numerum fecerunt ratione: quia autẽ opere sublatus est mathematicus, proprias profectò & non mathematicas suppositiones dicunt. Qui vero primus formas & numeros esse posuit, formas & mathematicas esse rationabiliter separauit. quare accidit omnes secũdum quid rectè dicere, omnino vero non rectè. ac ipsi etiam fatentur non eadem, sed contraria dicentes. Causa vero est, quòd suppositiones atque principia falsa sunt. difficile autem est (vt ait Epicharmus) ex non bene præsuppositis bene dicere. cùm primũ enim aliquid dicitur, confestim apparet non bene dictũ. Sed de numeris quidem sufficiant quæ dubitata & quæ determinata sunt. cuicunque nanque persuasum est, magis ei ex pluribus persuasum fuerit. vt autẽ illi persuadeatur, cui nõ est persuasum, nihil magis.

Ex suppositionibus nõ bonis difficile est bene dicere.

Considerãdum esse quid & quomodo dicitur Ideas, Numerósue esse rerum principia. Ostenditur autem quòd idea principia esse non possunt.

Caput IIII.

De primis vero principiis, primísque causis & elementis quæcũque quidem dicunt, qui de sola sensibili substantia determinant, quædam in Naturalibus dicta sunt, quædam non sunt præsentis * scientiæ. Quæcunque vero aiunt, qui dicunt præter sensibiles esse alias substantias, consequens est dictis speculari. Cùm igitur quidam ideas, ac numeros tales esse dicant, elementáque eorum elementa, principiáque entium esse, considerandum de his, quid & quonam modo dicunt. Verum qui numeros tantùm & hos mathematicos faciunt, posterius examinandi sunt. Eorum autem, qui ponunt ideas, simul quispiam, & modum profectò viderit, & dubitationem,

* μεθόδου.

quæ

quæ de eis fit.simul nanque vniuersales substantias faciunt ideas, & rursus vt separatas & singularium. hæc vero, quòd non contingant, dubitatum est prius. Causa vero eis, qui vniuersales ideas dicunt, vt eas in idem coniungant, fuit, quia sensibilibus non faciebant easdem substantias. singularia etenim, quæ in sensibilibus, fluere putabant, nec aliquid horum manere. vniuersale autem præter hæc, tum esse, tum aliud quid esse. Hoc autem (vt antea dicebamus) mouit quidem Socrates propter definitiones, non tamen à singularibus separauit. & hoc recte intellexit, non separans. constat autem ex operibus. etenim absque vniuersalibus quidem non est accipere scientiam: separare autè causa difficultatum, quæ circa ideas accidunt, est. Quidã vero tanquam necessarium sit, si substantiæ quædã præter sensibiles, & fluentes erunt, separatas esse (alias quidem non habebant) eas sane, quæ vniuersales dicuntur, attulerunt: vt fere accidat easdè naturas vniuersales, ac particulares esse. at hæc ipsa per seipsam erit difficultas eorũ, de quibus dictum est.

Difficultatis determinatio, quo pacto vniuersalis dicatur esse scientia, si substantia separata non sunt. Caput V.

QVòd vero & his qui dicunt ideas, & his qui non dicũt, aliquam dubitationem habet, quod & à principio in dubitationem dictum est prius, modo dicamus. Nam si quis substantias non ponat esse separatas, & hoc modo sicuti entium singularia dicuntur, perimet substantiam, quemadmodum dicere volumus. Quòd si quis substantias separatas ponat, quomodò principia earum & elementa ponet? si singulare nanque & vniuersale, tot erunt entia,

quot elementa. neque scibilia elementa. sint etenim syllabæ quidem, quæ in voce sunt, substantiæ. elementa vero earum elementa substantiarum. necesse autem est B A, & vnamquanque syllabarum vnam esse, si non vniuersaliter quidem & specie eædem, sed vna numero vnaquæque, & quod quid, nec æquiuocum. Item ipsum quod est vnumquodque vnum ponunt. quod si, *syllabæ*, ita illa quoque, ex quibus sunt. non erunt igitur plura A, quàm vnum, nec aliorum elementorum vllum secundum eandem rationem, secundum quam nec aliarum syllabarum eadem altera & altera. At vero si hoc præter elementa non erunt alia entia, sed solum elementa. nec item erunt scibilia elementa, cùm non sint vniuersalia, scientia vero vniuersalium sit. constat vero ex demonstrationibus, ac definitionibus. non enim sit syllogismus, quòd hic triangulus duobus rectis, nisi omnibus duo recti. nec quòd hic homo animal, nisi omnis homo animal. At vero, si principta vniuersalia sunt aut etiam substantiæ, quæ ex his fiunt, vniuersales sunt, erit non substantia prior substantia. vniuersale nanque non est substantia: elementum vero & principium vniuersale est. est autem elementũ & principium prius his, quibus principium & elementum est. Hæc itaque omnia rationabiliter accidunt, tum cùm ex elementis ideas faciunt, tum cùm præter eas ideas, substantiásque, quæ eandem formam habent, vnum quid separatum esse censent. quod si nihil prohibet, quemadmodum in vocis elementis multa A, multáque B esse, nihílque præter multa ipsa A, ipsáque B esse, erunt ob hoc infinitæ similes syllabæ. Quòd autem omnis scientia vniuersalium sit, quamobrem necesse

cesse, sit, tum entium principia vniuersalia esse, tum non esse separatas substantias, hoc plus quàm alia prædicta, maxime dubitationem habet. At quodam quidem modo verum, quod dicitur est, quodam autem modo non verum. Scientia nāque, sicut & ipsum scire, duplex est: quorum aliud potētia, aliud actu est. Potentia igitur, cùm sit tanquam materia ipsius vniuersalis, ac indefinita, vniuersalis, indefinitiq; est. actus vero determinatus & determinati, cum quod quid, huiúsq; alicuius sit. Verum per accidens videt visus colorem vniuersalem, eò quòd hic color, quem videt, color est, & quòd Grammaticus hoc A speculatur, A est. Nam, si necesse est principia vniuersalia esse, necesse est illa quoque ex vniuersalia esse, quemadmodum in demonstrationibus est. quod quidem ita est, nihil erit separatum, ne substātia quidem. sed constat, quòd quodammodo quidem scientia vniuersalis est, quodammodo vero minimè.

Quo pacto sit & nō sit ipsius vniuersalis scientia.

T 4

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

LIBER XIIII.

SVMMAE LIBRI.

In hoc libro disputat contra eos, qui mathematica, vel ideas numeros entiũ principia ponebãt.

Circa immobiles substantias non posse principia contraria existere. Cap. I.

DE hac itaque substantia tot dicta sint. omnes vero, quemadmodum in naturalibus, similiter etiam circa immobiles substãtias principia contraria faciunt. Si autem nullis principiis possit prius aliquid esse, impossibile erit profecto principiũ, aliquid aliud existens, principium esse. veluti si quis dicat albũ esse principium, non prout aliud, sed prout albũ: esse tamen de subiecto, & aliquid aliud existens album esse, illud sane prius erit. at vero cuncta ex contrariis fiunt, tanquã cuiusdam subiecti. necesse ergo est maxime hoc contrariis inesse. semper igitur cuncta cõtraria de subiecto sunt, & nullũ est separabile. Cęterũ quemadmodum

dum apparet, ratióque testatur, nihil substantiæ contrariū est. nullum ergo contrariorū omnium proprie principium est, sed alterum.

Narrantur opiniones multæ Antiquorum de principijs. Cap. II.

QVidam vero alterum contrariorum materiam faciunt. quidam vni scilicet æquali inæquale, quasi hoc natura multitudinis sit. quidam vni multitudiné. generantur enim numeri à quibusdam ex dualitate inæqualis, magno ac paruo, à quodam ex multitudine, ambobus tamen ab substantia vnius. etenim qui inæquale & vnum dicit elementa, inæquale vero ex magno & paruo dualitatem, tanquam vnum sint inæquale & magnum & paruum dicit. nec determinat quòd ratione, numero vero minime. At vero principia etiam, quæ elementa vocant, non bene assignant. Cùm autem quidam magnum & paruum pariter cum vno hæc tria numerorum elementa dicunt, duo quidem materiam, vnum vero formam. Quidam vero multum & paucum: quia magnum & paruum magnitudini magis secundum naturam peculiaria sunt. Alij autem quod magis vniuersale in his, excedens & excessum. At nullum istorum aliquid differt (vt ita dicam) quoad quædam, quæ accidunt, nisi ad logicas tantum difficultates, à quibus cauét, propterea quòd alij quoque logicas afferunt demonstrationes. eiusdem tamen rationis est excedens & excessum, at non magnum & paruum principia esse, ac numerum dualitate priorem ex elementis ponere. ambo nanque magis vniuersalia sunt. at illud quidem dicunt, hoc vero minime. Quidam vero alterum & aliud ad vnum opponunt, alij autem multitudinem & vnum.

Narrata opiniones confutantur. *Cap. III.*

SI igitur entia (vt volunt) ex contrariis sunt: vni vero aut nihil contrarium, aut si est, multitudo est, & inæquale æquali, & alterum eidem, etiam aliud eidem: maxime quidem qui vnum opponunt multitudini, aliqua opinione nituntur, nec hi tamen sufficienter. vnum etenim erit paucum, quandoquidem multitudo paucitati, multum vero pauco opponitur. Vnum vero, quòd mensuram significet, manifestum est, ac in cunctis est aliquid aliud suppositum, veluti in harmonia primus sensibilis tonus, in magnitudine digitus, aut pes, aut aliquid simile. & in rhythmis gradus, aut syllaba. similiter in grauitate pondus aliquod determinatum est, ac eodem modo de omnibus. in qualitatibus quale quid, in quantitatibus quantum quid. mensura enim indiuisibile, quædam secundum formam, quædam secundum sensum, tanquam vnum, non sit aliqua per se substantia. & hoc rationabiliter, vnum nanque significat, quòd mensura cuiusdam multitudinis est. ac numerus multitudo mensurata, & multitudo mensurarum. Quare rationabiliter vnum non est numerus. neque enim mensura mensuræ. Verum tam mensura quàm vnum, principium est. Oportet autem vt mensura semper idem cum omnibus sit: veluti si equus mensura equis, & si homo hominibus. quòd si homo, & equus, ac Deus animal, numerus quoque eorum fortasis animalia erit. si autem homo, & album, ac ambulans, minime quidem horum numerus est, eò quod eidem vnique secundum numerum omnia insunt. attamen numerus horum generum erit, aut alicuius alterius similis appellationis. Qui vero inæquale vt vnum quid,

quid, dualitatem autem indeterminatam ex magno, paruóque faciunt, vehementer longe, tum ab apparentibus, tum à possibilibus dicũt. passiones nanque magis hæc, & accidentia, quàm subiecta numeris & magnitudinibus sunt. multum nanque & paucum numeri, ac magum & paruum magnitudinis, sicuti par & impar, læue & asperum, rectum & curuum. Præterea ad hunc quoque errorem etiam necesse est magnũ, & paruum; & quæcunq; similia ab aliquo esse. Ad aliquid vero minime prædicamentorum omnium natura quædam, aut substantia est; ac posterior, tum quali, tum quanto, & quædam quanti passio (vt dictum est) sed non materia, aut aliquid aliud quàm omnino commune ad aliquid, partibúsq; eius, & speciebus. nihil enim est, nec magnum nec paruum, nec multum nec paucũ, nec omnino ad aliquid, quod non aliquid aliud existens, multum aut paucum, aut magnum aut paruum, aut quod ad aliquid est. Quòd autem ad aliquid minime aliqua substantia, aut ens aliquod sit, signum est, quòd eius solum non est generatio, neque corruptio, neque motus: quemadmodum secundum quantum augmentatio & diminutio, secundum quale alteratio, secundum locum latio, secundum substantiam simplex generatio & corruptio. At secundum ad aliquid minime. absque enim quòd moueatur, quandoque maius, quandoque minus, aut æquale erit, altero secundum quantum moto. Necesse item est cuiusque materiam esse, quod potentia tale est: quare etiam substantiæ est. ad aliquid vero, neque potentia, neq; actu substantia est. Inconueniens itaque est; imò impossibile substantiæ elementum facere non substantiã, ac prius. posteriora nanq; omnia præd

prædicamenta sunt. Item elementa non prædicantur de his, quorum elementa sunt. multum vero & paucum seorsum, & simul prędicatur de numero. ac longum & breue de linea, planúmque latum & strictum est. quòd si qua multitudo est, cuius semper ipsum paucum sit, vt dualitas (nam si eius multum sit, vnum profecto paucum erit) & si multum simpliciter, nimirum erit veluti denarius multum, & (si hoc pacto non est) plus quàm dena millia. Quo igitur modo iste ex pauco, multóque numerus erit? aut enim ambo prædicari oportebat, aut neutrum. nunc vero alterū tantum prædicatur. Simpliciter autem cōsiderandum est vtrum possibile sit ęterna ex elementis componi: materiam nanque habebūt: omne nanque, quod ex elementis est, compositum est. Si itaq; necesse sit, ex quo quid est (siue semper sit, siue factum sit) ex eo fieri, omne vero fiat ex eo, quod potentia est id, quod fit (nec enim ex impossibili factum fuisset, nec esset) quod vero possibile est, contingit vt & quis agat, & non, numerum quoque (& si quàm maxime semper sit) aut quodcunque aliud materiam habens, contingat profecto non esse haud secus, & quod vnū diem habet, & ꝙ annos quotcunque. si vero sic, & tempus cùm tantū sit, vt cuius nō est terminus. non erunt ergo æterna: siquidem quod contingit non esse, non est ęternum, quemadmodum in aliis tractatum est. Quòd si verum vniuersaliter est, quod nunc dicitur, nullam substantiam æternam esse, si non sit actu, elementa vero materia substantię sint, nullius profecto æternæ substantiæ elementa erunt, ex quibus inexistentibus fit. Sunt autem quidam, qui dualitatē quidem indeterminatam vna cum vno faciunt elementum, inæquale vero

haud

haud ab re ſpernunt,propter impoſſibilia quę accidunt,à quibus tot ſolũ de difficultatibus ademptæ ſunt,quotcunq; neceſſe eſt illis accidere,qui inæquale & ad aliquid faciunt elementum.quotcunq; vero pręter hanc opinionem ſunt,has illis quoque neceſſe eſt accidere,ſiue idealem numerum,ſiue mathematicum ex eis faciant.

Multis de cauſis Antiquos in has cauſas lapſos fuiſſe: præcipue vero ob Parmenidem dicentem ipſum ens vnum eſſe: quod ab Ariſtotele redarguitur.

Cap. IIII.

MVltæ igitur cauſæ ſunt, quare in has cauſas lapſi ſunt. maxime vero ea,quæ ob antiquitatem dubitatio eſt.videbatur nanque eis omnia entia fore vnum,ſcilicet ipſum ens. niſi quis ſoluat,& conſentanee Parmenidis rationi incedat. nunquam enim hoc vllo modo eſſe non ens.verum neceſſe eſſe oſtendere,quòd non ens ſit. hoc nanque modo ex ente & aliquo alio entia fore, ſi multa ſunt. Profectò in primis quidem , ſi ens multipliciter dicatur : quoddam enim,quia ſubſtantiam ſignificat,quoddam,quia quale,quoddam,quia quantum , & reliqua quoque prædicamenta :quale igitur vnum omnia entia erunt; ſi non erit non ens? vtrum ſubſtantiæ,an paſſiones, & alia quoque ſimiliter,an cuncta? & erit vnum hoc,& tale,& tantum , & alia quæcunque vnum quid ſignificant? At inconueniens eſt,imò vero impoſſibile vnam aliquam naturam factam cauſam,& huius entis,& eiuſdem entis ſit quoddam hoc,quoddam tale,quoddam tantum, quoddam vero vbi.Deinde ex quali nõ ente ac ente entia? Multipliciter enim,& quod non ens,ſicuti etiam ens. etenim quod non hominem ſignificat,non eſſe

esse hoc: quod non rectum autem, non esse tale: quod non tricubitum vero, non esse tantum. ex quali igitur ente, & non ente multa entia erunt? Vult itaq; falsum, & hanc naturam nō ens dicere, ex quo & ente multa entia. qua de re dicebat ꝙ oportebat aliquod falsum supponere, quemadmodum Geometræ pedalem esse, quæ non sit pedalis. At impossibile est hæc ita se habere. nec enim Geometræ vllum supponunt falsum. non enim id in syllogismo propositio est. neq; entia fiunt ex ita non ente, neq; corrumpuntur. verum quoniam non ens, quod secundum casus dicitur, æquè ac prędicamenta dicitur, pręter hæc autem non ens dicitur quod vt falsum, ac id, quod secundum potentiam, ex hoc generatio est. ex non homine, potentia vero homine, homo. & ex non albo, potentia vero albo, album. similiter, siue vnum quid, siue multa fiant. Videtur autem quæstio, quomodo ens, quod secundum substantias dicitur, multa sit, cùm profecto numeri, longitudines, & corpora, ea sint, quæ generantur. Inconueniens itaque est, quomodo quidem ens, quod quid est multa sit quærere, non autem quomodo, aut qualia, aut quanta. non enim indeterminata dualitas, nec magnū & paruum causa est, vt duo alba, aut multi colores, aut sapores, aut figuræ sint. numeri nanque hęc etiam erunt, ac vnitates. At vero, si hæc considerassent, vidissent profecto quid etiam in eis causæ est. eadē enim & proportionalis causa est. ipsa enim transcensio causa, & id quod quęrebant, enti & vni oppositum, ex quo & his entia facerent, causa fuit, vt ad aliquid & inæquale supponerent, quod neque contrarium, neque negatio illorū est, sed vna natura entium, quemadmodum quid & quale. Oportebat igitur

hoc

hoc etiam quærere; quonammodo ad aliquid multa esset, & nō vnum. Nunc vero quo quidem modo multæ vnitates præter primum vnum quęritur; quomodo vero multa inæqualia; minime. Quamuis vtuntur & dicunt magnum paruum, multum paucum, ex quibus numeri, longum breue, ex quibus longitudo, latum strictum, ex quibus planum, profundum humile, ex quibus moles, etiam adhuc plures species eius dicunt, quod ad aliquid est. quid igitur his causæ est, vt multa sint? Necesse itaq; est (quemadmodum dicimus) vnicuique supponere potentia ens: nam & ille, qui hæc dixerat, hoc quoque commonstrauit, ꝗ aliquid potentia sit ens, hócq; substantia, non ens autem per seipsum, videlicet quia ad aliquid. ac si diceret, tale quod neque potentia est vnum, aut ens, neque vnius, aut entis negatio est, verū vnum quid entium est: at multò magis (vt dictum est) si quæsiuisset, quonammodo entia multa sunt, non quæ in eodem prædicamento; quomodo multæ substantiæ, aut multa qualia quærendo, verum quomodo multa entia. quædam nanque substantiæ, quædam passiones, quædam ad aliquid sunt. In aliis igitur prædicamentis habet aliam etiam quandam considerationem, quonammodo multa sint. Etenim propterea quòd non sunt separabilia, eò quòd subiectum multa sit, & est, qualia quoque multa sunt, & quanta. & quamuis oportet vnicuiq; generi aliquam esse materiam, separabilem tamen à substantiis impossibile est. In his autem, quæ quod quid sunt, habet quandam rationem quomodo multa ipsum quid sunt, si non quid erūt & quod quid, & quædam talis natura. hæc vero dubitatio illinc magis est, quomodo multæ actu substantiæ, & non vna. At vero si non

idem

idem sit hoc, & quantum, non dicitur quomodo, & cur entia multa sunt, sed quomodo, & quare multa quanta. Omnis nanque numerus quantum quid significat. & vnitas non est nisi mensura, quia ea, quæ secundum quantū, indiuisibilis est. si igitur quantum, & quod quid est alterum non dicitur, quod quid est, ex quo neque quomodo multa. si autem idem, multas sustinet contradictiones, qui hæc dicit.

Examinantur opiniones variæ ponentium numeros rerum principia; eadémque improbantur. Cap. V.

SVggerere autem quispiam de numeris etiam consideratioñe possit, vnde nam sit accipienda fides quòd sint. apud eum nanque qui ponit ideas, præbent quandam entibus causam. siquidem vnusquisque numerorum idea quædam est, idea sane cæteris vt sint, quomodocunque causa est. Sit enim hoc eis suppositum. Illi vero, qui hoc quidem modo non putet, propterea quòd videat difficultates, quæ circa ideas existunt, ita vt propter hęc eas non faciat numeros, faciat vero numerum mathematicū, vnde credendum est, quod talis numerus sit, ac quod quicquam cæteris vtilis? nullius nanq; nec ille ait, qui dicit eum esse, verum vt quandam ipsam per se existentem naturam esse dicit: nec apparet eum causam ęsse, quandoquidem omnia Arithmeticorum theoremata etiam de sensibilibus (vt dictum ęst) erunt. Qui igitur ponunt ideas esse dicere tentant, quomodo, & qua de causa sint: eò quòd secundum expositionem cuiusque vnum quid pręter multa accipiunt vnumquodque. At vero quoniam hęc, neque necessaria, neque possibilia sunt, neque numerum propter hæc esse asserendum est. Pythagorici

gorici vero, eò quòd multas numerorum passiones sensibilibus inesse corporibus videbant, numeros quidem esse entia fecerunt, non tamen separatos, verũ ex numeris entia. Cur autem? quoniam numerorum passiones in harmonia sunt, & in cælo, cæterísque multis. Illis vero, qui mathematicum solum numerum esse dicunt, nihil tale secundum suppositiones dicere cõtingit: verum quòd non erunt de eis scientiæ dicebant. nos autem dicimus esse, quemadmodũ diximus prius. Et patet quòd mathematica non sunt separata. si enim separata essent, nõ inessent corporibus passiones eorum. Pythagorici vero secundum tale nullius culpabiles existunt. At secundũ quod naturalia corpora ex numeris faciunt ex non habentibus grauitatẽ vel leuitatem, grauitatem & leuitatem habentia videtur de alio cælo corporibúsq; aliis, non autẽ de sensibilibus dicere. Qui vero faciunt separatum, eò quòd dignitates non sunt in sensibilibus, quódq; vera sunt quæ dicuntur, & animæ adblandiuntur, & esse existimant, & separata esse, similiter quoque & magnitudines mathematicas. At dilucidum est, quòd oratio quoque contraria dicet contraria, & quod iam dubitatum est, soluitur ab illis hoc pacto sciscitantibus: quam ob causam, si nullatenus ea sensibilibus insit, passiones eorum in ipsis sensibilibus sint. Sunt autẽ quidam, qui ex hoc, quòd termini, extremáque sunt, punctum lineæ, hæc superficiei, ista solidi, putant debere tales naturas ex necessitate esse. Oportet igitur & hanc rationẽ considerare, nónne nimiũ debilis sit. Nec enim substantiæ sunt extrema, imò omnia hęc termini. Cùm & ambulationis, & omnino motus aliquid terminus sit, is ne igitur est quod quid, & substantia

quædam.at absurdum est.At vero etsi sunt,sensibilia sane omnia erunt. in his nanque esse ratio dixit. cur igitur separata erunt? Item inquiret quispiam, qui non admodum facilis sit ad credendum,de omni quidem numero,& mathematicis hoc ipsum, quod nihil conferant inuicem priora posterioribus. nam & numero non existente,nihil minus magnitudines erunt illis, qui mathematica solum esse aiunt: & his non existentibus,anima,& corpora sensibilia.Ex his vero,quæ apparent,non videtur natura inconnexa, quemadmodum vitiosa Tragœdia.Qui vero ponunt Ideas, hoc quidem eos fugit: ex materia nanque,& numero faciũt magnitudines:ex dualitate quidem longitudines:ex trinitate vero fortassis plana: ex quaternitate solida, aut ex aliis numeris. nihil enim interest. Sed vtrum hæc erunt ideæ? aut quis modus earum est, quídue conferunt entibus? Nihil profecto,quemadmodum neque mathematica,nec istæ conferunt. At vero nec vllum theorema de eis est, nisi quis velit mathematica motum efficere, ac proprias quasdam opiniones facere.nõ est autem difficile eos,qui quascunque suppositiones sumunt,prolixum quippiam facere,atque connectere. hi quidem hoc modo mathematica ideis annectentes, peccant. Primi autem duos numeros facientes, tum idealem, tum mathematicum, nullo modo dixerunt, nec dicere habeant, quomodo,vel ex quo mathematicus erit: faciunt enim eum medium inter idealem, & sensibilem. Si enim ex magno & paruo, idem erit illi,qui idearum est. verum ex alio quodam magno & paruo magnitudines sane facit. si autẽ aliud quoddam dicet, plura elementa dicet, Et si principium vtriusque

vnum

vnum quid est, commune quid in his id vnum erit.at quęrendum est quomodo hęc multa vnum sint?Et simul secundum eum aliter quàm ex vno, & indeterminata dualitate numerum fieri impossibile est. Hæc itaque omnia irrationabilia sunt, ac ipsa sibi ipsis, & bene ratione vtentibus compugnant. videtúrq; in eis esse longus Simonidis sermo. fit nanque longus sermo, quemadmodum is, qui seruorum est, cùm nihil sanum dicant. Ipsa quoque elementa magnum, & paruum videntur conqueri, quòd trahuntur. non possunt enim vllo modo generare numerum, nisi eum, qui ab vno duplicatur. Inconueniens etiam est, imò impossibile generationem quoque eorum facere, cùm perpetui sint. vtrùm autem Pythagorici faciant, an non faciant generationem, nihil dubitandum est. manifeste nanque dicunt, quòd vno constituto, siue ex planis, siue ex colore, siue ex semine, siue ex quibus egent dicere, confestim infinito propinquissimum trahebatur, terminabatúrq; à termino. Verùm quoniam de mundi factura, ac naturaliter hæc dicere volunt, decens erat aliquid eos de natura inuestigare, à præsenti vero via discedere. Quærimus nanque principia, quæ in immobilibus sunt: quare talium numerorũ generationem cõsiderare oportet. Imparis itaque generationẽ non dicunt, quasi videlicet paris generatio sit. Parem vero primo ex inæqualibus, magno & paruo æquatis, quidem constituunt. necesse itaque est prius esse ipsis inæqualitatem, quàm ipsum æquari. si autem semper æquata fuissent, non fuissent inęqualia prius. ipso enim semper nihil est prius: quare patet quòd non contemplandi gratia faciunt generationem numerorum.

Dubitatio quo pacto bonum in ipsis principijs insit: de qua re diuersa Antiquorum redarguuntur opiniones.

Cap. VI.

HAbet autem dubitationem, & à bene dubitante reprehensionem, quonammodo ad bonum, atque pulchrum elementa, principiáque se habent. dubitationem quidem hanc vtrum aliquod istorũ tale sit, quale volumus ipsum ideale bonum, & optimum dicere, an non, sed posterius genita sint. Á quibusdam enim recentioribus Theologis concessum esse videtur, qui non aiunt, nisi quod entium natura præcedente, bonum quoque, ac pulchrum apparet. hoc vero faciunt veram veriti difficultatem, quæ accidit dicentibus, quemadmodum quidam ipsum vnum principium. Difficultas autem est, non quoniam principio bonum tanquam insitum attribuerunt. verum propterea quòd ipsum posuerunt principium, & principium, vt elementum. numerum quoque ex vno. Poëtæ vero Antiqui similiter quomodo regnare, eo & principia esse aiunt. non enim primos, veluti noctem, & cælum, aut chaos, aut etiam oceanum, sed Iouem. At vero his quidem, eò quòd mutant entium principes, talia dicere accidit. quia hi quidem eorum qui misti fuerunt, nec omnia fabulose dicunt (vt Pherecydes, & alij quidam) primum generans optimum ponunt, ac etiam Magi, & posteriorum quoque Sapientum, vt Empedocles, & Anaxagoras, cùm hic quidem amicitiam, ille vero intellectum principium fecerit. eorum vero, qui immobiles substantias esse dicunt, quidam ipsum vnum ipsum bonum esse aiunt. substantiam tamen eius ipsum vnum maxime putabant

Co. Gra. ita legit. Poëta vero Antiqui hac similiter, qua regnare & dominari aiũt. non primos &c.

bant

bant esse. Dubitatio quidem hæc est, vtro modo dicendum est. Mirabile autẽ est, si primo, & perpetuo, ac sibi ipsi sufficientissimo hoc ipsum primum, per se sufficientia, & salus non sit tanquam bonum. enimuero propter nihil aliud incorruptibile, vel sibi sufficiens est, nisi quoniam bene se habet. Quare dicere quidem principium tale esse rationi consentaneum est verum esse: hoc vero esse ipsum vnum. Aut si non hoc, elementum, & numerorum elementum esse impossibile est. Accidit enim multa difficultas, quam cùm quidam fugerent, qui vnum quidem fatebantur primum principium esse, ac elementum ipsius, tamen mathematici numeri abnegarunt. cunctę nanque vnitates re vera fiunt aliquod bonum, & magna bonorum erit abundantia. Item, si formæ numeri, omnes formæ ipsum bonum aliquod. At vero cuiuscunq; velit, ponat quis ideas esse, siquidem bonorum solum ideæ, non erunt substantiæ. Quòd si etiam substantiarum, cuncta animalia, & plantæ bona sunt, & participantia. Hæc itaque inconuenientia accidunt. Et ad hæc contrarium elementum (siue multitudo, inæquale, & magnum & paruum sit) ipsum malum erit. Quare quidam fugiebat bonum vni copulare, tanquam necesse sit, cùm generatio sit ex contrariis, naturam multitudinis malum esse. quidam inæquale mali naturam dicunt. accidit igitur omnia entia, præter vnum, quod est ipsum vnum, malo participare. & numeros eo magis puro participare, quàm magnitudines. & malum locum esse boni, ac participare, & appetere corruptiuum. contrarium nanque corruptiuum contrarij est. At si, quemadmodum dicebamus, quòd materia est id, quod potentia vnumquodque; ve-

luti ipsius actu ignis, quod est potentia ignis, malum erit ipsum potentia bonum. Hæc igitur omnia accidunt. quoddam quidem, quia omne principium faciunt elementum. quoddam, quia contraria principia. quoddam, quia ipsum vnũ, principium. quoddam, quia numeros primas substantias, & separabiles, ac formas. Si igitur tum non ponere bonũ inter principia, tum ita ponere impossibile est, constat quòd non recte assignantur principia, neque primæ substantiæ. At etiam nec is recte putat, qui vniuersi principia, animalium, plantarúmque principio assimilat, quia ex indeterminatis, ac imperfectis semper perfectiora: & ideo etiam in primis ita se habere aiunt, vt nec ens aliquod sit ipsum vnum. Verũ etiam hic perfecta principia sunt, ex quibus hæc sunt. homo enim hominem generat, nec semen primum est.

Contra ponentes locum simul cum magnitudinibus fieri. Item contra dicentes ex numeris, vt ex elementis entia fieri, ipsum autem aliud ex alio esse, quot modis dicatur non diuidentibus.

Cap. VII.

ABsurdum item est locum simul cum solidis mathematicis facere. locus nanque singularium proprius: quare loco separabilia sunt. mathematica vero non sunt alicubi. At insuper dicere quidem, quòd alicubi erunt, quid vero locus sit, non absurdũ est. Oportebat vero eos, qui entia dicebant esse ex elementis, primáq; entium numeros, diuidere qualiter aliud ex alio fit: & ita dicere quonammodo numerus ex principiis fit. Vtrum mistione? At non est omne miscibile, & quod fit alterũ, non erit separabile vnum ipsum, nec altera natura, neq; volunt. At compositione dicent,

dicent, vt syllabam? Sed situm necesse est esse. & qui intelligit, seorsum intelliget vnum, & multitudinem. hoc igitur numerus erit, vnitas & multitudo, aut vnum & inæquale. Et cùm id, quod est ex aliquibus esse, est quidé, vt ex his, quæ insunt, est vero, vt non. vtrónam modo numerus est? Sic enim vt ex his, quæ insunt, non sunt nisi ea, quorum generatio est. Sed tanquam à semine erit? At non possibile ab indiuisibili aliquid abire. Verum fortassis tanquam vt ex contrario non permanente? At quæcunque ita sunt, ex alio quoque quodam permanente sunt. Cùm autem vnum, quidam quidem vt contrarium multitudini, quidam vero inæquali ponat, vno vt æquali vtens, tanquam ex contrariis erit numerus profectò. est igitur quippiam aliud, ex quo permanente, & altero est, aut factus est. Præterea, cur cætera quidem, quæcunque ex contrariis sunt, aut ea, quibus contraria sunt, corrumpuntur: numerus vero, & si ex omni fit, minime? de hoc enim nihil dicitur, quamuis contrarium tam quod inest, quàm quod non inest, corrumpat, vt contentio misturam. attamen non oportebat: non enim est illi cōtraria.

Numerum non esse causam aliquam ipsarum rerum. Cap. VIII.

Nihil autem determinatum est, qualiter numeri substantiarum, & existentiæ causæ sunt: vtrum vt termini, veluti puncta magnitudinum, & vt Eurytus ordinabat, hæc numerus huius: puta, hic quidem hominis, hic vero equi: quemadmodum illi, qui numeros ad figuras, triangulum, & quadratum reducunt, ita plantarum formas supputationum calculis assimilans. An, quoniam ratio, & consonantia numerorū, similiter etiam homo, & aliorum vnum quodque? At passiones,

qualiter sunt numeri, album, dulce, & calidum? Quòd vero numeri veri non sint substantia, neq; causæ formæ, patet: substantia nanque ratio est, numerus vero materia. veluti carnis, aut ossis numerus substantia sic, tria ipsius ignis, terræ vero duo. & semper numerus, quicunq; fuerit, aliquorum est, vel igneus, vel terrenus, vel monadicus. verum substantia tantùm ad tantum esse secundum mistionem hoc sanè non est numerus, sed ratio mistionis numerorum corporalium, aut quorumcunque. Nec igitur eò quòd faciat, causa numerus est: nec omnino numerus monadicus, aut materia, aut ratio, & forma rerum est: sed nec quidem vt id, quod cuius causa.

Contra ponentes bonum, quod est hic, omne à numeris prouenire. Contra etiam nonnullos Homeri expositores, fatua quædam in numeris dicentes. Et quo pacto in numeris ponendum est ipsum bonum. *Cap. IX.*

Dubitauerit autem aliquis, quidnam sit illud bene, quod à numeris, si misti in numero rationali, aut impari sit. nunc etenim nihil salubrius, ter tria, si melicratum sit mistum, sed magis proderit fortassis, si in nulla proportione sit, & aquosum aut si in numero sit purum. Item rationes mistionum in additione numerorum, non in numeris sunt. veluti tria ad duo, non ter duo. idem enim genus esse oportet in multiplicationibus. Quare ipso A mensurare oportet ordinem, in quo A B, C, & ipso D eum, in quo D, E, Z. quare eodem omnia. erit igitur ipsius ignis B, E, Z. & aquæ numerus bis tria. Si autem necesse est omnia numero participare, necesse est multa eadem accidere, & numerum eundem huic, & alijs esse. Verû igitur hoc est causa, & propter hoc res est? An

An id immanifestum, veluti est quidam Solis, ac rursus Lunæ lationum numerus,& vitæ vniuscuiusq; animalium? Quid igiur prohibet quosdam eorum quadratos esse, quosdam cubos & æquales,alios duplos?Nihil enim prohibet, sed necesse est in hos conuerti,si omnia numero participabant,& quæ differunt contingebat sub eodem numero cadere. Quare, si quibusdam idem accidés acciderit,eadem inuicem illa erunt, eandem habentia numeri speciem,puta Sol & Luna,eadem. Sed propter quid causæ eædem?septem quidé vocales,septem autē chordæ,aut harmoniæ, septem vero pleiades, in septem autem quædam emittūt dentes, quædam vero non, septem etiam, qui ad Thebas.Vtrum igitur quoniam talis quidam numerus suapte natura aptus est, ideo aut illi fuerūt septem,aut pleias septenarum stellarum est? An hi quidem propter portas, aut aliam quandam causam? Illam vero nos ita numeramus, vrsam autem duodecim, quidam autē plures. nam ξ ψ ζ consonātias aiunt esse. & quoniam illæ tres, hæc quoque tria.quod autē mille talia sint, nemo curat.ipsi enim γ & ρ esse possit vnum signum.Si autem quoniam duplum aliorum vnumquodque, aliud vero minime, causa quidem est, quia cùm tria loca sint, vnum in vno quoque infertur ipsi σ,propterea tria tantum sunt, sed non quoniam consonantiæ tres:nam plures consonantiæ sunt. hic vero non amplius possunt. Similes vero hi quoque sunt Antiquis homericis,qui paruas similitudines vident,magnas vero non vident. Dicūt autem quidam,quod multa talia sunt,veluti ipsæ mediæ. quædam nouem, quædam octo, & carmen decem & septem his esse æquale numero.

ascédit autem in dextro quidem noué syllabis, in sinistro vero octo. & qꝫ æqualis distantia,tam in literis ab α ad ω, quam in tibiis à grauissimo bombo ad acutissimá neten,cuius numerus æqualitas est omnimodæ cœli melodiæ.Videri autem non decet talia, ná nullus dubitaret neq; dicere, nec inuenire in perpetuis, quoniá & in corruptibilibus.Vtrum quæ in numeris naturæ laudatę,& quæ his cótraria,ac omnino, quæ in Mathematibus,vt quidá dicũt,& causas naturæ faciũt, videntur hoc modo cósiderátes fugere. secundum nullũ enim modũ eorũ, qui circa principia determinati sunt,vlla eorũ causa est.Vt tamé manifestũ faciũt,quod ipsum bene est, & quod de coordinatione ipsius boni est impar,rectum,æquale,quæ quorundá numerorũ sunt potentiæ(simul nanq; anni tempora, & talis numerus)& cætera, quæcunq; colligũt, ex theorematibus mathematicis hanc poté tiá omnia habent. Quare assimilantur casualibus accidentibus. sunt enim accidentia quidé, sed conuenientia inuicem omnia. vnum autem,quod proportionale est.In vnaquaque enim entis prędicatione est,quod proportionale est vt rectũ in longitudine, ita in latitudine, æquale:in numero vero fortassis impar.in colore autem album.Præterea harmonicorũ, atq; similium non sunt causa numeri, qui in formis sunt. Illi nanq; æquales ab inuicé specie differunt.etenim ipsæ quoq; vnitates: quare propter hæc non sunt faciendæ formę. Quæ igitur accidũt,hæc,& alia etiá his plura,si colligerétur. Videtur autem id indicio esse multis male affici circa generationem eorum,& nullo modo posse connecti, eò quòd mathematica non sit à sensibilibus(vt quidá dicũt) separata,nec ipsa quidé sint principia.

Arist.libri XIIII.Metaphy.Finis.

THEOPHRASTI METAPHYSICORVM LIBER.

Dubitationes, quo pacto se habeant intelligibilia cum naturalibus, & quæ sint ipsa intelligibilia. Cap. I.

QVO pacto, ac quibus eam, quæ de primis est, speculationẽ determinare oportet? Etenim ea, quæ naturę est, plurifida, vel (quemadmodũ quidã aiunt) ordinata minus existit, mutationes subiens omnimodas. At quæ circa prima versatur finita est, & circa eadẽ semper. Quãobrẽ in intelligibilibus quoq;, quæ sensui peruia nõ sunt, ipsam ponunt, vtpote motu, mutationéq; priuatis: atque in summa honorabiliorẽ, maioremq; eam esse existimant. Sit igitur initium, vtrũ consensum quendam, ac mutuam veluti societatẽ cum naturalibus intelligibilia habeant: an nullã, sed tanquam seiuncta vtraque, ad omnem quidem substãtiam quodã modo sese adiuuent. Rationi profecto magis consentaneum existit, propinquitatem quandã inesse, & nõ peregrina fateri omnia, sed verbi gratia, aliqua quidem esse priora, aliqua vero posteriora: nonnulla autẽ principia, quædam sub prin

principiis collocata, queadmodũ & ęterna ad ea, quæ corruptioni obnoxia sunt, se habere videtur. Si igitur res ita habeat, quænã ipsorum, & in quibus erit natura? Quippe si solis sint mathematicis intelligibilia, vt nõnulli aiunt, neque admodum insignis cum sensibilibus, neque prorsus idonea esse videbitur cognatio cuiusque: vtpote quæ profecto excogitata sunt. Esse autem videntur, nobis figuras, formásq; , ac rationes accõmodantibus. At hæc per illa nullam nacta sunt naturam. Si vero non, fieri nequit, vt sic cũ iis, quæ natura constant, conspirent, vt illis tanquam vitam, ac mouendi facultatem suggerãt. Sed ne numerus quidem ipse hoc præstare posset: quem etiã primum atque maxime principem quidam faciunt. Est autem alia quædam, quæ prior, ac præstátior est, substantia, de qua disserere tentandum est, sit ne vna aut numero, aut specie, aut genere. Erit igitur oppido quàm rationabile, eã, quæ principij naturam sortita est, in paucis esse, si abundantibus insit nisi & in primis, & eo, quòd primum est, collocata sit. Quænam ergo sit hæc, quíque plures ipsi quoquo modo demonstrare conandum est, siue proportione, siue similitudine alia. Forsitan autẽ potestate quadam atque aliorũ excessu, perinde atque Deus, accipi debet. diuinum siquidem omnium principium existit, per quod & sunt, & permanent vniuersa. Hoc itaque modo assignare forte erit perfacile. at vel clarius, vel ad suadendum aptius, difficile. Cũ autẽ principium sit huiusmodi, quod cũ sensibilibus affinitatem habeat: natura vero (vt simpliciter dicam) in motu persistat, quod & illi propriũ existit: manifestũ est ipsum constitui debere motus causam. At cũ per se immobile habeatur, constat ipsum nõ esse causam,

vi

vt quæ à natura sunt,moueantur:sed hoc alij cuidam meliori ac priori relinquendum est potestati:qualis est illius ipsius,quod expetitur,natura, à qua circularis,continua,& irrequieta latio prouenit.Quapropter secundum hoc haudquaquã motus esse principium resoluamus oportet: aut si sit, cum mouetur,mouebit.Sed hactenus quidem veluti perfecta ratio,quæ omnium vnum facit principium,actum assignans, & substantiam, atque etiam quantitatem aliquam dicens,verum ad meliorem quandam, diuiniorémque attollens particulam:sic enim assignare potius oportet, quàm id, quod sectionem, partiúmque distractionem recipit,auferre.Nam eminentiore simul,atque vera magis fulcitur ratione ita loquẽtiũ sententia.

Dubitationes,de desiderio superiorum ac inferiorum rerum.& an inferiora sint cæli partes, & quo pacto. & an circularis latio sit de cæli substantia. Cap. II.

QVòd autem consequens est de desiderio, qualénam sit, & quorum, iam fusiore indiget sermone:quippe cum multa sint ea,quæ in gyrum feruntur, & lationes quodammodo contrariorum, & vanum, & cuius gratia incertum est. Etenim siue vnum est, quod mouet, non omnia idem principium mouere,erit absurdum. Siue secundum vnumquodque aliud,atque diuersum,& principia quoque plura. Quamobrem ipsorum concordia ad optimam tendentiũ expetitionem, nequaquam esse constabit. Quò autem ad sphærarum pluralitatem, de causa maiorem requirit sermonẽ. Nec enim iste Astrologorum est. Dubium etiam est, quo pacto cum naturali habitu prædita sint,non quietem, sed motum sectentur. Cur igitur simul per imitationẽ illud pari modo dicunt

dicunt, & qui vnum, & qui numeros aiunt. Ipsi enim numeros, id vnum esse inquiunt. Iam desiderium, præsertim indeterminatę rei, cùm anima existit, nisi quis similitudine, ac differentia, quæ mouentur, animata dicat: simul autem anima, & motus esse videtur. Siquidem vita inest habentibus: à qua appetitus quoque, qui circa vnúquodq; est, tanquàm per alia patiantur, animam tamen obtinent. Quòd si igitur motus circularis causa prima sit, non erit vtique optimi. quippe cùm is, qui animæ est, præstantior sit. Primus autem est vel maxime, qui cogitationis est, à qua appetentia quoque existit. At hoc forte quispiam interrogabit, quam ob causam solum quæ circulo moueantur desiderio afficiantur, eorum vero, quæ circa medium, nullum: quanquàm & ipsa mobilia sunt. An quòd impotens sit, aut pertransire nequeat id, quod primum est. At si propter imbecillitatē, hoc sane erit absurdū. Robustius nanque ipsum quispiā existimauerit Ioue Homer.q ait.
Ipse equidem à terra traherem, & ponto quoq; ab ipso.

Quare reliquum est, vt tanquàm incomprehensibile quippiam, atque minime compositum sit. Forsitan autem rogabit prius aliquis, quo modo se habeant. Vtrum cœlíne partes hæc sint, an non. Et si partes, quo pacto partes. Nam nunc non secūdum regiones modo, verumetiam secundum actionem à nobilissimis quasi abiecta videntur: siquidem circularis latio huiusmodi est. Contingit enim veluti per accidens ex ea, quę in gyrum fit, latione, tum ad locum, tum inuicem fieri mutationes. Quòd si & optimo melius esset aliquid, circulari motu à primo (nisi recipiendi vetaret impotentia) indigeret. quandoquidem quod primum est, ac diuinissimum, quæ optima sunt

Vtrum inferiora sint cæli partes: & quomodo.

sunt, vult omnia. id autem forte excedês aliquid, & inuestigabile existit. Arbitratur sane qui hoc dicit, similia esse omnia, & in optimis tenuem aliquam esse, aut nullam habere differentiam. Sed forte quispiam hoc addubitauerit ad ipsum primum cœlum referens, vtrum circularis latio de ipsius substantia sit: & si à quiete habita, statim in corruptionem laberetur, an cupidine quadam, atque appetentia per accidens, nisi illa vtique appetendi facultas ei congenita sit. nihílque prohibeat talia quædam esse entia. Sed forsitan eum, qui talem appetitum detraxit, de ipsa latione ambigere continget, si sublata cœlum corrumperet. Atque hoc quidem, quasi ad alios sermones pertinere videtur. Verum hoc ipsum de hac, aut de his principiis quispiam existimabit.

An latio sit de cœli substantia.

Narrantur opiniones multæ circa rerum principia. Cap. III.

Fortassis autem pòst, alia protinus assignare, quæ ordine sequuntur principia, atque in eo, quod antecessit, subsistere non oportere quispiam affirmabit. Hoc enim est perfecti, sapientísque viri: quo pacto Eurytum calculos quosdam disponentem aliquando Archytas prodidit facere, diceréque hunc esse hominis, illum vero cuiusuis alius numerum. Nunc vero multi, aliquatenus progressi, quiescût, queadmodû qui & vnû, & indefinitã dualitatẽ ponunt. Numeros enim planáq;, & corpora cû creauerint, reliqua penè omittunt, paucillû attingẽtes: & hoc tãtû declarãtes, q̀ alia quidẽ ab indeterminata dualitate proficiscûtur, vt locus, inane, infinitum: alia vero à numeris, & vno, vt anima, & alia quædã, tẽpus autẽ simul, & cœlû, & alia quoq; cõplura negligût: nec vllam postea de cœlo, ac reliquis faciût mẽtionẽ. Pari

modo

modo Speusippi discipuli, non autem aliorum vllus, præterquàm Xenocrates quippe qui omnia quodam modo mundo similiter accommodat, sensibilia, intelligibilia, mathematica, item & diuina. Conatur quoque Estiæus vsque aliquid (non quemadmodum dictum est) de primis solum disserere Plato autem, dum ad principia redigit: alia quoque tangere videtur, ad ideas ea referēs: istas vero ad numeros: ex his autem ad principia: deinde per generationem, vsque ad ea quæ dicta sunt. Alij autem ad principia solum. Nonnulli vero & veritatem in his esse. entia enim circa principia tantum esse. At secus hic atque in aliis accidit disciplinis. In illis enim quæ post principia sunt, robur maius obtinent: atque interea, quæ in illis sunt scientiis, veluti perfectiora solent haberi. Forte autem & hoc rationabiliter. nam ibi principiorum, in reliquis vero à principiis quæstio est.

Dubitatio, an principia informia sint, vel formam adepta. *Cap. IIII.*

SEd forte ambiget aliquis, quonam pacto, & qualia supponi principia oporteat, vtrum'ne informia & veluti potentia solum existentia, vt qui ignem & terram principia faciebant, an formam adepta, quasi maxime foret opus, vt finita essent, quemadmodum in Timæo inquit. Etenim ordo, atque finitio, rebus perquàm excellentibus maxime familiaria sunt. Videtur autem hoc in reliquis quoque, vt Grammatica, Musica, Mathematicisque, ad hunc ferè modum se habere. Cōsequuntur etiam quæ post principia sunt. item & quæ secundum artes, quæ quidem naturam similiter imitantur, & instrumēta, & alia secūdum principia. Alij igitur omnia admodum formalia

putant

putant principia. alij vero materialia tantũ. nonnulli vtrunq;, & formalia admodũ, & materialia, tanquã in ambobus perfectio cõtineatur: quippe qui ex contrariis substantiã omnem fieri dicãt. Absonum autem & illis quoq; videatur, si totum cœlũ, & singulę eius partes, atque vniuersæ, ordine, ratione, formis, viribus, circuitionibus præditæ forent, ipsis vero principiis tale inesset nihil: sed vt caro eorum, quæ temere confusa sunt (optimus inquit Heraclitus) sese mundus haberet. Atque secundum minima (vt ita dixerim) accipiunt perinde atque inanimis. Definita nanq; singulorum natura est, vt ita dicam, quęuis temere facta sint: principia vero indeterminata. Rursum, id quoq; haud facile in omnibus, & in animalibus, & plantis, atque in ipsa bula, ad id, cuius gratia sunt pariter reducere, singulásque rationes adhibere, nisi aliorum ordine, mutationéque omnigenas, ac varias eorum, quæ tum in aëre tantum in terra gignuntur, formas fieri contingat. quorum maximum quoddã exemplum nonnulli faciunt ea, quæ circa anni tempora fiunt, in quibus animalium, plãtarum, & fructuum, veluti producente ea Sole, generationes apparent. Atque hæc quidem hoc in loco contemplando, inuestigant exiguam libationem, quæ ordinis constitutionem ad quantitatem vsque reperit. Cur item magis fieri nequeat in deterius transitus.

Dubitatio circa principiorum motum & quietem. Caput V.

IN principiis autem, vnde prima quoque cœpit oratio, de quiete merito aliquis dubitauerit: am si ea vt præstantius aliquid sit, in principiis ol locabit, sin vero vti quędam segnities, atque motus priuatio, minime. verum si actionem esse

fateatur, contra, tanquam prior, ac honorabilior est existimanda: motus vero in sensibilibus. Cùm autem hoc propter illud quiescat, fieri nequit, vt id, quod moués est semper moueat. Non enim fuerit periculum, quòd primum est, neque rationis speciem habere, neque alioqui fide dignum esse, sed maiorem quandam causam quærit. At quod mouet, ab eo, quod mouetur diuersum non esse propter actionem, & passioné quodammodo sensus acclamare videtur ceu possibile. Sed est, qui ad ipsam mentem, Deúmque referat. Absonum autem est aliud quoque dictum, illa non moueri, quæ eius; quod quiescit, appetitu ducuntur, siquidem ipsa alia sequerentur entia. Verumenimuero forsitan non sic accipi debet, vt ad id, quod impers est reducamus, sed vt quàm maxime sibi consonum, perfectúmque sit veluti ciuitas, aut animal; aut quiduis aliud corú, quæ in partes secari possunt, aut etiam omnino cœlum, quod sanè aiunt esse perfectissimum.

Dubitatio, quo pacto entium diuisio in materiam & formam fiat. *Caput VI.*

CÆterum aliquem & talia quoque sermonem postulant, quo pacto in materiam, atque formam entium partitio fiat. sit'ne alterum quidem ens, alterum vero non ens, potentia autem vnum, & ad actum reductum: aut vnum quidem; sed indeterminatum ens, eo, quo in artibus modo. Generatio autem quæ ipsorum quidem essentia, est secundum rationes formari. sed ita quidem ad id, quod præstantius est forte fieret transitio. Ipsum autem esse, per eam esse nihilominus verum fuerit. non enim esset, ipsa non existente. At illud, neque hoc, neque quale, neque quantum: quippe quod formis indeterminatum est.

potestat

poteſtate autem quadam eas habet. ſed hoc proportione ad artes omnino ſumi debet, & ſi qua ſit alia ſimilitudo.

Dubitatio, quo pacto vniuerſi natura in contrarijs exiſtat. Caput VII.

PRæterea illud quoque dubitationem (niſi curioſa quærendi diligentia ſit) habere videtur, cur'nam ipſa natura, totáque vniuerſi ſubſtantia in contrariis conſiſtat: idque quod deterius eſt, æquales fermè cum optimo partes habeat, imò vero etiam longè numeroſius ſit. Quapropter in vniuerſum dicere videtur Euripides, quòd nequeunt bona eſſe ſeparata. Talis autẽ ſermo parũ abeſt quin dicat, neq; bona, neq; ſimilia eſſe omnia: atque quod de omnibus ipſum eſſe dicimus. porrò nulla inuicẽ eſſe ſimilia, vt quæ alba, & nigra ſunt in ſeipſis. Eſt etiam quod præter opinionem magis eſſe videtur; fieri non poſſe, vt quod eſt, abſque contrariis exiſtat. Nonnulli vero adhuc magis inopinabili vtentes, id, quod neque eſt, neque fuit, neque futurum eſt, in vniuerſi naturam adnumerant. ſed hæc quidem eſt, veluti excedens quædam ſapientia.

De varijs ſciendi modis: quibúſque vnumquodque perſequi deceat. Quo item pacto circa principia ſpeculari debeamus. Caput VIII.

AT ens quòd multis dicatur modis, manifeſtum. etenim differentias ſenſus ſpeculatur, cauſáſque inquirit. Sed forſitan verius fuerit dicere, quod eorum, quæ cogitatione excellentia ſunt, quædam quidem ſimpliciter quærit, quædam vero dubitationem faciendo: quam tametſi tranſcendere non valet, lucem tamen aliquam in tenebris plus: aliquid indagare volentium

ostendit. Itaque ipsum scire non sine differentia quadam erit. Etenim, si inter se diuersa sint differentia quædam inerit. Atque in vniuersalibus, cùm sub eis plurima sint, discrimen inueniri est necesse, siue hæc vniuersalia genera sint, siue species. Omnis autem scientia ferè propriorum est. substantia nanque & quidditas secũdum vnumquodque proprium existit. Et quæ in speculationem veniunt secundum se, non per accidens, aliquid vtique de aliquo sunt. Omnino autem in pluribus idem conspicere aut vniuersaliter, communitèrque, aut secundum quodque, modo quodam proprie esse scientiæ dicimus: vt numero, lineis, animalibus, plantis. Finis autem ex ambobus. Sunt etiam nonnulla vniuersalium finis. in eo enim causa. At horum id, quod in parte est, quatenus sectio in indiuidua fit, quemadmodum & in factibilibus. nam ad hunc modum se habet ipsorum actio. Præterea idem substantia, numero, specie, genere, proportionéque scimus: & si quæ, præter hæc, diuisiones habeantur. at vt plurimum per analogiam, tanquam plurimum eam recipientes. atq; aliqua quidem per nosmetipsos, aliqua vero per rem subiectam. nonnulla autem per vtrunque. Sed, cùm multipliciter scire sit, quo pacto vnumquodque persequi decet? Nempe suus cuiusque modus, principium est, ac maximum. vt prima, & intelligibilia, & mobilia, & quæ sub natura sunt, atque ex his ipsis, quæ in principio quæque sequuntur vsque ad animalia, plantas, & vltima animæ expertia. Nam in vnoquoque genere proprium est aliquid, quemadmodum & in mathematicis. Ipsa nanque mathemata, quamuis vnius quodammodo sint generis, sortita sunt differentiam. Sunt autem diuisa sufficienter

Quo pacto vnũquodque vt sciatur perse-qui deceat.

clenter. At si quædam nota, eò quòd ignota sint (quemadmodum inquiunt nonnulli) proprius sane inerit modus. Indiget autem quadam diuisione. Sed fortassis in quibus fieri potest, proportione aliquid sciri magis proprium fuerit dicere, quàm per id, quod ignotum est, quemadmodum si quis per inuisibile inuisibile. Tentandum est igitur diuidere quot modi sint, & quoties ipsum cognoscere dicatur. ad hæc autem ipsa principium. Atque primum ipsum scire definire difficilius videbitur. Nam fieri nequit, vt vniuersale, communéque quippiam in his capiamus, quæ multis dicuntur modis. Atque tum quatenus, tum de quibus causas inuestigare pari in sensibilibus, & intelligibilibus ratione deceat, aut dubiũ hoc, aut dictu non facile existit. Quippe cùm via in infinitum in vtrisque aliena sit, perimátque sapientiam. vtraque autem quodammodo principium. Sed forte hoc nostrum, hoc vero simpliciter. aut hoc quidem finis, hoc vero nostrum quoddam principium. Aliquatenus igitur per causam speculari possumus principia, à sensibus incipientes. Sed cùm ad ipsa summa, primáque transimus (siue quod causam non habemus, siue ob nostram imbecillitatem) sicuti desideratissima intueri non amplius valemus. Forte autem veritati magis consonum illud existit, palpãte ac veluti attingente fieri speculationem. Quamobrem circa ipsa nulla contingit hallucinatio. At difficilis est circa idipsum intellectus, atque fides. Cùm autem & alioqui magnum quippiam sit, & ad singulares tractationes necessarium, & potissimum maximas, facere conuenit definitiones, tum de natura ipsa, tum circa ea, quæ adhuc propria sunt. Siquidem qui de

Quo pacto circa principia speculari debeamus.

omnibus rationem quæritant, simul cum ratione scientiam tollunt, imò verius erit dicere eos rationem petere eorum, quorum neque est, neque fuit, quicunque cœlum ipsum æternum existimant. lationes autem, magnitudines, figuras, distantiásque, & alia, quorum Astrologia demõstrationem facit, & ipsa, quæ prima mouent, & cuius gratia dicere omittunt: quæ'nam ita cuiusque natura quis inuicem situs, quæ ipsius vniuersi substantia, ad alias quoque singulares species, ad cicures vsque animantes, plantásque descendendo. Itaque si quid coadiuuat Astrologus, in his, quæ prima sunt in natura, non erit. Alia enim màxime propria sunt, ac priora. quippe cùm modus (vt quidam putant) naturalis non sit, aut saltem non omnis. At qui moueri simpliciter naturæ, cœlóque maxime peculiare existit: quare & substantiæ cuiusque rei actio, & quod secundum vnumquodque, dum in opere est, atque motu, vt in animalibus, & plantis. Sin vero minus, æquiuoca sunt. quamuis videlicet in reuolutione cœlum sit secundum substantiam, separatum tamen & quietem agens, æquiuocum esset. Nam velut quædam vita est circunlatio vniuersi.

De causa cuius gratia in inferioribus à superioribus dependentibus: vbi & nonnulla Antiquorum opiniones adducuntur. Cap. IX.

QVærendum est igitur, si in animalibus, aut cui competit vita non existente, in cœlo quoque atque cœlestibus, neque latio, neque determinatus quidam modus inesset. Præsens autem dubitatio ad eum, qui ab immobili est, motum modo quodam pertinet. Quòd vero

vero omnia alicuius sint gratia, & temere nihil, sed perinde ac definitio, haud facile existit, vt sæpe dicitur. Vnde enim incipere, & in quæ desinere oportebat? Cæterum nonnulla sunt eorum, quæ ita habere non videntur, sed alia quidem casu, alia vero necessitate quadam, vt in cœlestibus, & plerisque eorum, que circa terram sunt. Cuius enim gratia sunt fluxus maris, ac refluxus? aut cuius exporrectiones, aut exsiccationes, humectationésque, & omnino alius in aliud mutationes, corruptiones, generationes, aut quæ in ipsa terra fiunt alterationes, & eorum, quæ in aliud ex alio transmutantur, mutationes, & id genus alia pleraque? In ipsis autem animalibus aliqua veluti vana existũt, ceu mammæ maribus, & fœminis emisso (si quidem nihil confert) & nonnullis barbæ, aut omnino pilorum quibusdam in locis productio. Tum etiam cornuum magnitudines, vt seruorum. Nonnullis quoque læsis quòd mobilia, quòd in terrã directa, quòd ante oculos posita gestarent. Quódque aliqua vi fiant, aut præter naturam, quemadmodum ardeola coit, vitámque viuit mansuetiorem. Et alia non pauca quispiam deprehendat istiusmodi. Quod autem maximum est, maximéque apparet, circa educationes, generationésque animalium est. nullius enim gratia hæc sunt, sed casus, atque per necessitates alias. Oportebat enim, si alicuius quidem gratia sint, semper secundum idem, similíque modo fieri. Atque etiam in plantis, & præsertim inanimatis præfinitam quandam (vt formis, specie, ac potestatibus apparent) obtinent naturam. Hæc autem cuiusnam gratia sint, quæreret aliquis. Nam rationem non habere, idipsum dubium est: idque in aliis prius,

ac honorabilioribus non ponentibus. quatenus & ratio quicquam, quod fide dignum sit, habere videtur: quoniam hæc ideas quasdam aut inter se differentias à casu, & vniuersi latione, quæ in circulum fit accipiunt. Quòd si neque hoc propter aliquid, & ad id, quod optimum est, definitiones quasdam sumere, non in omnibus simpliciter ponere decet. Quandoquidem, quæ huiusmodi existunt, quandam continent dubitationem. Atque simpliciter dicimus, quæ & de vnoquoque. Simpliciter quidem, quando in omnibus naturam, quod optimum est expetere, & in quibus fieri potest, ordinem largiri, atque æternitatem videmus. Pari autem modo in animalibus quoque similiter. Nam vbi quod melius est, fieri potest, ibi haudquaquam prætermittit: veluti, quòd ante gulam guttur sit. Optimam nanque temperiem in medio cordis ventriculo inueniri præstantius est: quippe cum medium honorabilissimum sit. Simili modo & quæ ad mundum pertinent: si quidem & appetitus haud secus. Quin illud quidem, quæ neque obediunt, neque quod bonum est, admittunt, cur multa sint, imò vero multò plura, declarat. Paucum nanq; aliquid animatum est. at inanimum infinitum. Et ipsorum esse animatorum breue, ac melius existit. In vniuersum autem, tum rarum, tum in paucis bonum est. multum vero numero quod malum existit. Nunquid si determinatio solum, & veluti materiæ species, vt quæ ipsius naturæ sunt, esse dicatur, stultissimum erit? Si etenim qui de tota differunt substantia, dicant (quemadmodum Speusippus, quod pretiosum est, rarum quippiam esse facit) hoc circa medij locum esse, illa vero summa, & vtrinque, entia profecto pulchre

obre erunt existentia. Plato autem, & Pythagorei longo imitari interuallo volunt omnia: quãuis quandam indeterminatæ qualitatis, & vnius, perinde quasi oppositionem faciant, in qua infinitum inordinatumque, & omnis (vt ita dicam) formæ carentia per se existit. In summa autem, vt absque hac vniuersi natura sit, fieri nequit, sed veluti æquam sortiri portionem, aut aliud antecellere, aut contraria esse principia oportet. Quã obrem, nec Deum fatentur esse qui ascribunt indeterminatum ag[illegible] posse omnia. Quinetiam, si aliquatenus fieri potest, neque hoc fortassis prælegerit: quippe cum totam substantiam ex contrariis quidem, ac in contrariis existentem, perire contingeret. Videntur autem & in primis con siderata pleraque, & vt accidit, sicuti quæ circa terræ mutationes dicta sunt. Neque enim quod melius est, neque cuius gratia, sed si cõsequi aliquid est necesse. Multa nanque tum in aëre, tum in aliis talia contingunt. Ex sensibilibus autem cœlestia potissimum ordinem habere videntur, cæteris priora loco, nisi mathematica sint. Nam & si non totum, at maior pars in his ordinem adseruat. nisi quis formas tales accipiat, quales Democritus indiuiduis supponit corpusculis. Sed de his quidem considerandum. Quòd autem initio dictum est, & in ipsa natura, in vniuersi substantia finitionem quondam eius, quod alicuius gratia existit, atque illius, qui ad melius est impetus, capere tentandum est. Nam in quibus entia sint, & quonam inter se modo sese habeant, hoc eius, quæ de vniuerso speculationis, exordium fuit.

Metaphisicorum Theophrasti finis.

ARISTOTELIS STAGIRITAE, PERIPATETICORVM Principis Quæstiones Mechanicæ,

Nicolao Leonico Thomæo interprete.

Quæ sit artis Mechanicæ facultas.

MIraculo sunt ea quidem, quæ natura contingunt, quorum ignorantur causæ: illa vero, quæ præter naturam, quæcunque ad hominum vtilitatem arte fiunt. In multis enim natura ei, quod nobis vsui esse potest, contrarium facit. natura etenim eundem semper habet modum, & simpliciter: vtile autem multifariam commutatur. Quando igitur quippiam præter naturam oportuerit facere, difficultate sua hæsitationem præstat, artéque indiget. quam ob rem eam artis partem, quæ huiusmodi succurrit difficultatibus, Mechanicam appellamus. Quemadmodum enim Antipho scribit poëta, sic se res habet: arte enim superamus ea, à quibus natura vincim

vincimur. Huiusmodi autem sunt, in quibus & minora superant maiora: & quæcunque momentum paruum habentia, magna mouent pondera: & omnia ferè illa, quæ mechanica nuncupamus problemata. Sunt autem hæc neque naturalibus omnino quæstionibus eadem, neque seiugata valde: verum mathematicarum contemplationum, naturaliúmque communia.

De dignitatibus, admirandisq́, Circuli proprietatibus.

DE numero autem eorum, quæ hoc in genere dubitãtur, illa esse dicũtur, quæ circa vectem fiunt. Absurdũ enim esse videtur, magnum moueri pondus ab exigua virtute, cum pluri præsertim pondere. quod enim sine vecte quispiam mouere non potest, idipsum ponderis citius mouet, vectis ad illud pondus adiungens. Omnium autem huiusmodi causæ principium habet circulus. Istud vero ratione cõtingit: ex admirabili etenim mirandum accidere quippiam, non est absurdum.

Maxime autem est admirandum simul contraria fieri. Circulus vero ex huiusmodi est cõstitutus. statim enim ex commoto effectus est, & manente, quorum natura ad se inuicem est cõtraria. quamobrem isthæc cernentes minus admirari conuenit cõtingentes in illo cõtrarietates. In primis enim lineę illi, quæ circuli orbem amplectitur, nullam habenti latitudinem, contraria quodammodo inesse apparent. concauum scilicet, & curuum. hæc autem eo à seinuicem distãt modo, quo magnum & paruum, illorũ etenim medium est æquale: horum vero rectũ. quapropter cùm ad seinuicem cõmutantur, illa quidem prius æqualia fieri necesse est, quàm extremorũ vtrumlibet: lineam vero rectam, quando ex curua concaua, aut ex huiusmodi rursum curua fit, & circularis,

Vnum quidē igitur istuc absurdum inest circulò.
Alterum autem, ꝙ simul cōtrariis mouetur motionibus. simul enim ad anteriorem mouetur locum, & ad posteriorē. Et ea, quę circulum describit, linea eodem se habet modo. ex quo enim incipit loco illius extremum, ad eundem rursus redit. illa enim cōtinuo commota, extremū rursus efficitur primum. quamobrem manifestū, quòd inde mutatum est. quapropter (vt dictū est prius) non est inconueniēs ipsum miraculorū omnium esse principiū. Ea igitur, quæ circa libram fiunt, ad circulum referuntur: quæ vero circa vectem, ad ipsam libram: alia autē ferè omnia, quæ circa mechanicas sunt motiones, ad vectem. Præterea etiam, quoniā vnica existente, quæ ex centro est, linea, nullum aliud alij, quæ in illa sunt punctorum æqua velocitate feratur, sed citius semper quod à manente termino est remotius, pleraque miraculorum accidunt in circuli motionibus: de quibus in iis, quę posthac adducentur, quęstionibus erit manifestum. Quoniam autem secundum contrarias simul motiones mouetur circulus: & alterū quidem diametri extremum vbi A, in ante mouetur, alterū vero vbi B, ad retro: efficiunt nonnulli, vt ab vnica motione multi contrario simul moueantur circuli: quemadmodum sunt illi, quos in locis proponūt sacris, æneos, & ferreos, fabricantes orbiculos. Si enim A B circulum alter contigerit circulus in quo C D, mota circuli in quo A B, diametro in ante, mouebitur C D ad retro, diametro circuli vbi est A, circa idem mota. In contrariū igitur mouebitur circulus vbi C D, ad illum vbi A B. & rursus ipse contiguum vbi E F, in contrarium sibiipsi mouebitur propter eādem causam. Eodem etiā modo si plures

res fuerint,idem facient,vno solo cõmoto.Hanc igitur in circulo existentem animaduertentes naturam architecti,instrumentũ fabricant,celantes principiũ, vt machinæ solum manifestum sit illud,quod admirationẽ pręstat,causa vero lateat.

In primis igitur,quæ accidũt circa libram,dubitare faciunt, quam nam ob causam exactiores minoribus maiores sunt libræ. huius autem rei principium est,quamobrem in ipso circulo,quæ plus à centro distat linea,eadẽ vi cõmota citius fertur,quàm illa, quæ minus distat.Citius enim bifariam dicitur. siue enim in minori tempore ęqualem pertransit locum,citius fecisse dicimus: seu in æquali maiorem. Maior autem in æquali tempore maiorem describit circulum. qui enim extra est,maior eo qui intus est.Horum autẽ causa, quoniã duas fertur lationes ea,quæ circulum describit, linea. Quandoquidẽ igitur in proportione fertur aliqua id,quod fertur, super rectam ferri necesse: & hæc diameter efficitur figuræ, quam faciunt illæ,quæ in huiusmodi proportione coaptantur,lineæ.Sit enim proportio secundũ quam latum fertur,quam habet A B ad A C:& A quidem feratur versus B, A B vero subterferatur versus M C:latum autem sit A quidem ad D. vbi autem est A B* versus E:quoniam igitur lationis erat proportio,quam A B habet ad A C, necesse est & A D ad A E hanc habere proportionẽ.simile igitur est proportione paruum quadrilaterum maiori: quamobrem & eadẽ illorũ est diameter: & A erit ad F. Eodem etiam ostendetur modo, vbicunque latio deprehendatur: semper enim supra diametrũ erit. Manifestum igitur,q. id,quod secundum diametrum duabus fertur lationibus, necessario secundum laterum proportion

* D

tionem fertur. Si enim secundum aliam quampiam, nō feretur secundum diametrum. Si autem in nulla feratur proportione secundum duas lationes nullo in tēpore, rectam esse lationem est impossibile. Sit enim recta. Posita igitur hac pro diametro, & circumrepletis lateribus, illud quod fertur, secundum laterum proportionē ferri necesse est: hoc enim demonstratum est prius. non igitur rectam efficiet id, quod secundum nullam proportionē in nullo fertur tempore. * Si autem secundum quampiam feratur proportionē, & in tempore quopiam, hoc necesse est tēpus rectam esse lationem, per ea quæ retrò sunt dicta. Quamobrem circulare est id, quod secundum nullam proportionem nullo in tēpore duas fertur lationes. Quòd quidem igitur ea, quæ circulum describit, duas simul feratur lationes, manifestum est cum ex istis, tum quia secundum rectum lata, ad perpendiculū peruenit, vt sit rursus ipsa à centro perpendiculum. Sit circulus A B C D: extremum autē vbi est B, feratur ad ipsum D: peruenit sanè aliquando ad ipsum C. Si quidem igitur in proportione feratur, quam habet B E, E C: fertur vtique secundum diametrum vbi B C. nunc autem quoniam in nulla proportione, in circunferentia certe fertur vbi B E C. Si autem duobus ab eadem potentia latis, hoc quidem plus repellatur, illud vero minus, rationi consentaneum est tardius moueri id, quod plus repellitur, eo quod repellitur minus: quod videtur accidere maiori & minori illarum, quæ ex centro circulos describunt. quoniā enim propius est manenti, eius quæ minor est, extremum, quàm id quod est maioris, veluti retractum in contrarium ad medium, tardius fertur minoris extremum. Omni

** hoc vsque ad id, per ea quæ retro sunt dicta, ideo asterisco signaui, quoniā non videtur Philosophi breuitati conuenire. frustra enim replicat quod dictū est supra, & interiecta cuidā glossulæ simile est, qualia in ijs ipsis cōmentarijs pleraque alia esse animaduerti potest.*

quid

quidem igitur circulum deſcribenti iſtuc accidit: fertúrq; eam quæ ſecundum naturam eſt lationem, ſecundum circunferentiam: illam vero quæ præter naturã, in tranſuerſum, & ſecundum centrum. maiorem autẽ ſemper eam, quæ præter naturam eſt, ipſa minor fertur: quia enim centro eſt vicinior, quod trahit, vincitur magis: Quòd autem magis quod præter naturam eſt mouetur ipſa minor, quàm maior illarum, quæ ex centro circulos deſcribunt, ex iis eſt manifeſtum. Sit circulus vbi B C D E: & alter in hoc minor vbi M N O P, circa idem centrum A: & proiiciantur diametri in magno quidem, in quibus C D, B E, in minori vero ipſæ M O, N P: & altera parte longius quadratum ſuppleatur D K R C: ſi quidem A B circulum deſcribens ad id perueniet, vnde eſt egreſſa, manifeſtum eſt, quòd ad ipſam fertur A B. Similiter etiam A M ad ipſam A M perueniet. Tardius autem fertur A M, quàm A B, quemadmodum dictum eſt: quia maior fit repulſio & magis retrahitur A M. Ducatur igitur ipſa A L F, & ab ipſo L perpendiculũ ad ipſam A B, ipſa L Q in minore circulo: & rurſum ab L ducatur iuxta A B L S, & S T ad ipſam A B perpendiculum, & ipſa F X: ipſæ igitur vbi ſunt S T, & L Q, æquales: ipſa ergo B T minor eſt, quàm M Q: æquales enim rectæ lineę in æqualibus coniectæ circulis perpendiculares diametro, minorem diametri reſecant ſectionem in maioribus circulis. eſt autẽ ipſa S T æqualis ipſi L Q. In quanto autem tempore ipſa A L ipſam M L lata eſt, in tanto tẽporis ſpatio in maiori circulo maiorem, quàm ſit B S, latum erit extremum ipſius B A. Latio quidem * igitur ſecundum naturam æqualis: ea autem quæ præter naturam eſt * enim

minor,

minor, videlicet B T, quàm M Q. Oportet autem proportionabiliter esse, sicut quod est secundum naturam, ita quod est pręter naturam, ad id quod est præter naturam. maiorem igitur circunferentiam pertransiuit, quàm sit ipsa S B. Necesse auté est ipsam F B in hoc tempore pertransisse. hic enim erit, quando proportionabiliter vtrinq; accidit quod est præter naturam, ad id quod est secundum naturam. Si igitur maius est quod est secundum naturā in maiori, & quod est præter naturam, magis vtique hic coincidet vno modo: ita quòd B sit latum per ipsam B F in tanto tempore, in quo M punctum per ipsam M L. hic enim secundum naturam quidem signo B fit X F: est enim ab ipso F perpendiculum: præter naturam vero ad ipsam X B. Est auté quemadmodum F X ad X B, sic L Q ad M Q. manifestum autem, si coniunguntur ab ipsa B M ad F L. Si autem minor, aut maior, quàm sit F B, erit illa quā latum est B, non similiter erit, neque proportionabile in vtrisq; quod est secundum naturam, ad id quod est præter naturam. Quam igitur ob causam ab eadem potentia celerius fertur id quod plus à centro distat punctum, ex iis quæ dicta sunt, est manifestum.

Quæstiones.

1 CVR auté maiores libræ exactiores sunt minoribus, palam est ex iis. Spartum enim fit centrum: id nanque manet, quod autem libræ vtrinque est, excuntes à centro. Ab eodem igitur pondere citius moueri necesse est extremum libræ, quo plus à sparto discesserit. Et nonnulla quidé in paruis libris imposita nō manifestā sensui sunt pondera: in

in magnis autem manifesta. nihil enim prohibet minorem moueri magnitudinem, quàm vt visioni sit manifesta. In magna autem libra idem pondus visibile efficit magnitudo. Quædam vero manifesta quidem sunt in vtrisque, sed multò magis in maioribus, quoniã multò maior inclinationis fit magnitudo ab eodem pondere in maioribus. Quamobrem machinantur ij, qui purpuram vendunt, vt pendendo defraudent, tum ad medium spartum non ponentes: tum plumbum in alterutram libræ partem infundentes: aut ligni quod ad radicem vergebat, in eam quam deferri volunt, partem constituentes: aut si nodum habuerit. ligni enim grauior illa est pars, in qua est radix. nodus vero radix quædam est. Cur si- 2
quidem sursum fuerit spartum, quando deorsum lato põdere, quispiam id admouet, rursum ascendit libra: si autem deorsum constitutũ fuerit, non ascendit, sed manet? An quia sursum quidẽ sparto existente, plus libræ extra perpendiculum fit: spartum enim est perpendiculum: quare necesse est deorsum ferri id quod plus est, donec ascendat quæ bifariam libram diuidit, ad ipsum perpendiculũ, cùm onus incumbat ad libræ partem sursum raptam. Sit libra recta vbi B C, spartum autem A D. hoc igitur deorsum proiecto perpendiculum erit vbi A D M. Si igitur in ipso B ponatur onus, B quidem erit vbi E, C autem vbi H. quamobrem ea quæ bifariam libram secat, primo quidem erit D M ipsius perpendiculi: incumbente autẽ onere erit D G. quare libræ ipsius vbi E H, quod extra perpendiculum est A M, vbi est P Q, maius est dimidio. Si igitur amoueatur onus ab ipso E, necesse est deorsum ferri H. minus enim est ipsum E. Si quidem igitur sursum

Exẽplaria omnia hac in quæstione adeò sunt mẽdosa, præcipuéque in secũda eius parte, vt vix ex eis sensus elici possit, ac cũ difficultate rei ipsi aptari valeant.

habuerit spartum, rursum propter hoc ascendit libra. Si auté deorsum fuerit, id quod substat contrarium facit. plus enim dimidio fit libræ, quæ deorsum est pars, quàm quod perpendiculum secet. quapropter nō ascédit: eleuata enim pars leuior est. Sit libra recta vbi N O, perpendiculum autem K L M. bifariam igitur secatur K G. Imposito autem onere in ipso N, erit quidem N vbi O, ipsum autem G vbi R, K L autem vbi L P. quare maius est K O, quàm L R, ipso P K L. Et ablato igitur onere, necesse est manere. incumbit enim ceu onus excessus medietatis eius vbi est F.

3 Cur exiguæ vires (quemadmodum à principio dictum est) vecte magna mouent pondera, vectis insuper onus accipientes? cùm facilius sit minorem mouere grauitatem: minor auté est sine vecte. An quoniã ipse vectis est in causa libra existens, spartum inferne habens, in inæqualia diuisa. hypomochlion enim est spartum. ambo nanque stant, vt centrum. quoniam autem ab æquali pondere celerius mouetur maior earum, quæ à centro sunt: duo vero pondera, quod mouet, & quod mouetur: quod igitur motum pondus admouens, longitudo patitur ad longitudinem. semper autem quanto ab hypomochlio distabit magis, tanto facilius mouebit. Causa autem est, quæ retro commemorata est: quoniam quæ plus à centro distat, maiorem describit circulum: quare ab eadem potentia plus separabitur mouens illud, quod plus ab hypomochlio distabit. Sit vectis vbi A B, pondus vbi C, quod mouet auté vbi D, hypomochlion vbi E. quod autem vbi est D mouens, vbi F. motum autem vbi C pondus, vbi G.

4 Cur ij qui in nauis medio sunt remiges, maxime nauem mouent? An quia remus vectis est: hy-

pomoc

pomochlion autem fit ſcalmus, ſtat enim ille: pondus vero mare eſt, quod propellit remus: vectem auté mouens ipſe eſt remex. Semper autem plus mouet ponderis, quanto magis ab hypomochlio diſtabit, quicunque id mouet. maior enim ita fit, quæ ex centro. ſcalmus autem hypomochlion exiſtens, centrum eſt, In medio autem nauis plurimum remi intus eſt: illa enim parte latiſſima eſt nauis: quare maior vtrinque remi pars vtrorunque nauis parietum intrinſecus eſt. Mouetur autem nauis, quoniam appellente ad mare remo, extremum illius quod intus eſt, in ante promouetur. nauem vero ſcalmo alligatam ſimul promoueri contingit, quo remi extremum. vbi enim plurimum maris diuidit remus, eò maxime propelli neceſſe eſt. plurimum autem diuidit, vbi pars plurima remi à ſcalmo eſt. Et eam ob cauſam remiges, qui in media ſunt naui, mouent illam maxime. maxima enim remi pars à ſcalmo in nauis medio intus eſt.

Cur paruum exiſtens gubernaculum, & in extremo nauigio tantas habet vires, vt ab exiguo temone, & ab hominis vnius viribus alioquin modice vtentis, magnæ nauigiorum moueantur moles? An quoniam gubernaculum vectis eſt: onus autem mare: gubernator vero mouens eſt: Non autem ſecundum latitudinem, veluti remus, mare accipit gubernaculum. non enim in ante nauigium mouet, ſed ipſum cõmotum mare accipiens inclinat oblique: quoniam enim pondus eſt mare, contrario innixum modo nauem inclinat. hypomochlion enim in contrarium verſatur: mare vero interius, ſi illud exterius. illud autem ſequitur nauis, quoniam illi eſt alligata. Et remus quidé ſecundum latitudinem 5

onus propellens,& ab eodem repulsus,in rectum propellit:gubernaculum autem,vt obliquum iacet,hinc inde in obliquum motioné facit. In extremo auté,& non in medio iacet,quoniam mouenti facillimũ est ab extremo motum mouere. Prima enim pars celerrime fertur:quoniã quemadmodum in iis quæ feruntur, in fine deficit latio,sic ipsius cõtinui in fine imbecillissima est latio.imbecillissima autem ad expellendum est facilis.Propter hæc igitur in puppi gubernaculum ponitur.Nec minus quoniam parua ibi motione facta,multò maius interuallũ fit in vltimo: quia æqualis angulus semper maiorem spectat: tantòque magis quanto maiores fuerint illæ, quæ continent. Ex iis etiam manifestum est,quam ob causam magis in contrariũ procedit nauigium, quàm remi ipsius palmula.eadem enim magnitudo iisdem mota viribus, in aëre plus,quàm *in* aqua progreditur. Si enim A B remus, G vero scalmus: A auté in nauigio sit remi principium, B vero in mari palmula. Si igitur A vbi D translatum est,non erit B vbi E:æqualis enim B E ipsi A D.æquale igitur translatum erit,sed minus.erit igitur vbi est F.minor enim B F, ipsa A D.quare ipsa G F, ipsa D G. similes enim sunt trianguli. Stans autem erit medium vbi est C.in cõtrarium enim ipsi,quod in mari est,extremo videlicet B procedit, vbi extremum in nauigio est A. Non procederet auté vbi est D, nisi cõmoueretur nauigium, & eò transferretur, vbi remi est principium. Idipsum etiam facit gubernaculum,nisi quod (vt dictum est retro) nihil nauigio ad id quod in ante est,confert.sed solum puppim in obliquum pellit,vbicunq; fuerit. in contrariũ enim eo modo vergit prora. Vbi igitur applicatum est.gubern

Eadem elementa vtrique figuræ deseruiũt.

bernaculum, id oportet rei motæ, ceu quoddam intelligere medium: & quemadmodum scalmus remo. Medium autem procedit secundum quòd gubernaculũ transfertur. siquidem introrsus agit, & puppis eò transfertur. prora vero ad contrarium vergit. in eodẽ enim existente prora, totum transfertur nauigium.

Cur quando antenna sublimior fuerit, iisdem velis, & vento eodẽ celerius ferũtur nauigia? An quia malus quidem fit vectis: hypomochlion vero mali sedes, in qua collocatur: pondus autem, quod moueri debet ipsum nauigium: mouens vero is, qui vela tendit, spiritus. Si igitur quanto remotius fuerit hypomochlion, facilius eadem potentia, & citius idem mouet pondus, altius certe sublata antenna, velum à mali sede, quæ hypomochlion est, remotius faciens, id efficiet. 6

Cur quando ex puppi nauigare voluerint, non flante ex puppi vento, veli quidem partem, quæ ad gubernatorem vergit, constringunt: illam verò quæ proram versus est, pedem facientes relaxant? An quia retrahere quidem multo existente vento gubernaculum non potest: pauco autem potest, quem constringunt. Propellit quidem igitur ipse ventus: in puppim verò illum constituit, gubernaculum retrahens, & mare compellens: simul & nautæ ipsi cum vento contendunt: in contrariam enim se reclinant partem. 7

Cur ex figurarũ genere, quæcunq; rotundæ sunt & circinatæ, facilius mouẽtur? Trifariam autem circulũ rotari contingit. aut enim secundũ absidem centro simul moto, quemadmodũ palustri vertitur rota: aut circa manens centrũ, veluti trochleæ stante centro: aut in pauimento manente centro, sicut figuli rota cõuertitur. An celerrima, 8

quidem huiusmodi sunt; quoniã parua sui parte planum contingunt, veluti circulus secundũ punctum: & quoniam non offensant. à terra enim semotus est angulus. Præterea etiam cui obuiam fiunt corpori, id rursum secundum pusillum tangunt. si autem rectilineum esset, rectitudine sua multũ plani contingeret. Ad hæc quò nutat pondus, eò motor mouet. cùm igitur ad rectum super plano circuli fuerit diameter, planum secundum punctum contingente circulo æquale, vtrinque pondus differminat diameter. cùm autem mouetur, plus illico, ad quod mouetur, ceu inde nutãs, ab impellente facilius in ante mouetur. quò enim vnumquodq; vergit, mouetur ex facili: siquidem difficulter ad contrarium nutus sui mouetur modum. Præterea nonnulli autumant quòd circuli linea in perpeti versatur motu, quemadmodum manentia propter contrarium nixum manent: sicut maioribus contingit circulis ad minores. Celerius enim ab æquali mouentur potentia maiores circuli, mouentque onera, quoniam circuli maioris angulus ad minoris angulum circuli nutum habet quendam: & sicut diameter ad diametrum, ita maior circulus ad minorem. infiniti autem sunt minores. Si autem ad alterum nutum habet circulus, similiter est bene mobilis. Et aliam sanè habet inclinationem circulus, & ea quæ à circulo mouentur, licet planitiem abside non contingat, sed aut iuxta planitiem, aut veluti trocleæ. etenim hoc se habentes modo facillime mouentur, & onera commouent. An nõ quia parua sui portione cùm tangit, tum offensat circulus, sed aliam ob causam. ea autem est, quæ dicta est prius, quòd circulus scilicet ex duabus effectus est lationibus: quamobrem illarum alte-

ram-

ram pro nutu ſemper habet, & veluti continuo motum illum mouent, quicunque mouent, quando ſecundum circunferentiam illum mouerint: latam enim ipſam mouent. Eam quidem igitur, quæ in obliquum eſt motionem, ipſum impellit mouens: ſecundum vero illam, quæ ſuper diametrum eſt, ſeipſum mouet circulus.

Cur ea, quæ per maiores circulos tolluntur & trahuntur, facilius & citius moueri contingit, veluti maioribus trochleis quàm minoribus, & ſcytalis ſimiliter? An quoniam quāto maior fuerit illa quæ à centro eſt, in æquali tempore maius mouetur ſpatium. Quam ob rem æquali inexiſtente onere, idem faciet: quemadmodum diximus & maiores libras minoribus exactiores eſſe. ſpartum enim in illis centrum eſt: libræ autem vtrinque partes, quæ ex centro ſunt, exiſtunt. 9

Cur facilius quando ſine pondere eſt, mouetur libra, quàm cùm pondus habet? Similíque modo rota, & huiuſmodi quippiam, quod grauius quidem eſt, maius autem minore & leuiore? An quia non ſolum in contrarium quod graue eſt, ſed in obliquum etiam difficulter mouetur. In cōtrarium enim ei, ad quod vergit onus, mouere difficile eſt: quò autem vergit, eſt facile. in obliquum autem haud quaquam vergit. 10

Cur ſuper ſcytalas facilius portantur onera, quàm ſuper currus, cùm tamen ij magnas habeāt rotas, illæ vero puſillas? An quoniam in ſcytalis nulla eſt offenſatio, in curribus autem axis eſt, ad quem offenſant. deſuper enim illum premunt, & lateribus. quod autem eſt in ſcytalis, ad iſthæc duo mouetur, & inferne ſubſtrato ſpatio, & onere ſuperimpoſito. in vtriſque enim iis reuoluitur locis circulus, & motus impellitur. 11

11 Cur longius feruntur missilia funda, quàm manumissa, cùm alioquin proiector manu magis pondus comprehendat, quàm cùm illud suspendit? Præterea sic quidem duo mouet pondera, fundæ videlicet, & missilis: illo autem modo solum missile. An quia in funda quidem commotum missile funditor proiicit: fundam enim circulo subinde rotans, id iaculatur: ex manu autem à quiete est initium: omnia autem cùm in motu sunt, quàm cùm quiescunt, facilius mouentur. An & eam ob causam est, sed nec minus etiam, quia in fundæ vsu manus quidem fit centrum: funda vero, quod à centro exit. quanto auté productius fuerit id quod à cétro est, táto citius mouetur. iactus auté qui manu fit, fundæ respectu breuis est.

13 Cur circa idem iugum maiores collopes facilius quàm minores mouentur? & item suculæ, quæ graciliores sunt, ab eadé vi, quàm crassiores? An quia secula quidem, & iugum centrum est: prominentes autem longitudines eæ, quæ sunt à centro. Celerius autem & plus mouentur quæ maiorum sunt circulorum ab eadem vi, quàm quæ minorum. ab eadem enim vi plus transfertur id extremum, quod longius à centro distat. Quam ob rem ad iugum quidem instrumenta faciunt collopas, quibus facilius versant: in gracilibus autem suculis plus fit id, quod extra lignum est. hoc autem id efficitur, quod à centro exit.

14 Cur eiusdem magnitudinis lignum facilius genus frangitur, si quispiam æquè diductis manibus extrema comprehendens fregerit, quàm si iuxta genu: & si terræ illud applicans pede superimposito manu longe diducta confregerit, quàm prope? An quia ibi quidem genu centrum est, hic vero ipse pes. quanto autem remotius à centro fuerit

fuerit,facilius mouetur quodcunque.moueri autem quod frangitur,necesse est.

Cur ex quæ circa littora appellantur Crocæ, 15
rotunda sunt figura,cùm alioquin à principio ex magnis sint lapidibus,ostreisue? An quia ea,quæ plus recedunt à medio in motionibus, feruntur celerius.medium enim fit centrum: interuallum vero ea, quæ à centro. Semper autem maior ab æquali motione maiorem describit circulum: quod autem maius in æquali pertransit tempore, celerius fertur: quæ autem celerius ex æquali feruntur spatio, vehementius impetunt: quæ autem magis impetunt, impetuntur & magis. quam ob rem ea quæ plus à medio distant, confringi necesse est,id autem cùm patiantur, rotunda fieri est necessarium. Crocis autem propter maris motum quoniam simul cum illo agitantur, in perpeti esse accidit motione, eóq; versatas modo semper offensare. id autem ipsis maxime extremis contingere partibus est necesse.

Cur quanto longiora sunt ligna,tanto imbe- 16
cilliora fiunt:& si tollantur, inflectuntur magis: tametsi quod breue quidem est, ceu bicubitum, fuerit tenue:quod vero cubitorum centum, crassum? An quia & vectis,& onus,&;hypomochlion in leuando ipsa fit ligni proceritas:prior nanque illius pars ceu hypomochlion fit, quod vero in extremo est,pondus. quam ob rem quanto extensius fuerit id, quod ab hypomochlio est, tanto inflecti necesse est magis.quo enim plus ab hypomochlio distat, eo magis incuruari necesse est. necessario igitur extrema vectis eleuantur. Si igitur flexilis fuerit vectis, ipsum inflecti magis cùm extollitur necesse est:quod longis accidit lignis:in breuibus autem quod vltimum est, quie-

scenti hypomochlio deprope fit.

17 Cur à paruo existente cuneo magna scinduntur pondera, & corporum moles, validáque fit impressio? An quia cuneus duo sunt vectes sibi inuicem contrarij: vterque autem & pondus habet, & hypomochlion, quod diuellit, & comprimit. Plagæ quinetiam ipsius latio pondus, quod percutit & mouet, magnum facit: & quoniam motum mouet, ipsa celeritate valentius fit. paruo autem existente vecte, magnæ illum consequuntur vires: quam ob rem vltra magnitudinis decentiam latet mouens, Sit cuneus vbi A B C, quod vero cuneo scinditur, D E F G. vectis igitur fit ipsa A B, pōdus vero ipsius B inferior pars, hypomochlion autem D G, huic autem contrarius vectis B C. percussa igitur A C, vtroque illorum vtitur vecte: scindit enim ipsum B.

18 Cur si quispiam trochleas componens duas in tignis duobus ad se inuicem iunctis contrario ad trochleas modo circulo funem circūduxerit, cuius alterum quidem caput tignorum appendatur alteri, alterum vero trochleis sit innixum, & à funis initio trahere cœperit, magna trahit pondera, licet imbecillium fuerit virium? An quia idem pondus à minori potentia si mouetur, vecte medio transfertur magis, quàm à manu: trochlea autem idem vecti facit. quam ob rem si vna facilius trahet, & ab vnico tractu multò grauius trahet, quàm facere possit manus, idipsum duæ trochleæ plus quàm in dupla velocitate leuabunt. Minus enim altera trahit, quàm si ipsa per se ipsam traheret, quando circa alteram iniectus fuerit funis: illa nanque minus etiam pondus esse cit. Pariq; modo si ad plures iniectus fuerit funis in paucis trochleis, multa fit differentia, quam ob

rem

tem à prima pōdere quatuor minas trahente, ab vltima trahi multò minus. Et in re ædificatoria faciliter magna mouent pondera. traducūt enim ab vna trochlea ad aliam, & rursus ab illa ad suculas, & vectes. hoc autem idem est, ac si multas facerent trochleas.

Cur si quis super lignum magnam imponat securim, desuperq; illi magnū adiiciat pōdus, ligni quippiam quod curandum sit non diuidit: si vero securim extollens percutiat, illud scindit, cùm alioquin multò minus habeat ponderis id quod percutit, quàm id quod superiacet, & premit? An quia omnia cum motu fiunt: & graue ipsum grauitatis magis assumit motū dum mouetur, quàm dum quiescit. Incumbens igitur connatam graui motionem non mouetur, motum vero & secundum hanc mouetur, & secundū eam quæ est percutientis. Præterea securis ipsa efficitur cuneus, paruus autem existens cuneus magna diuidit, cùm ex duobus sit vectibus contrario ad sese inuicem modo constitutis. 19

Cur statera, qua carnes ponderantur, paruo appendiculo magna trutinat onera, cùm alioquin tota dimidiata existat libra? vbi enim onus imponitur, solum suspenditur lanx: in altera vero parte, sola est statera. An quia simul librā & vectem ipsam contingit esse stateram. libram quidem, vbi spartorum quodcunque stateræ fit centrum: in altera enim parte lancem, in altera autem pro lance æquipondij appendiculum habet. quod libræ incumbit, ceu si quis alteram apponeret lancem, & illi pondus imponeret. manifestum enim quòd tantundem tradit ponderis ei quod in altera iacet lance. Quemadmodum autem si vna libra multæ sint libræ, sic talia insunt sparta mul- 20

ta

ta in eiusmodi libra:quorum vniuscuiusq; quod intrinsecus est ad appẽdiculum,stateræ est dimidium.& omnino istud libra est, vnam quidẽ habens lancem, in qua pondus appenditur:alteram vero,vbi in statera æquipondium.Quam ob rem appendiculum ad alteram sui partem est statera. huiusmodi autem existẽs multæ sunt libræ:totq;, quot fuerint sparta . Semper autẽ quod lãci propropinquius est spartum,appensóque oneri, maius trahit pondus:quoniam fit quidem omnis statera inuersus vectis : hypomochlion nãq; vnumquodque spartum superne existens : pondus vero id quod lanci inest.Quanto autem productior vectis fuerit longitudo ab ipso hypomochlio,tanto ibi quidem facilius mouet : hic autem æquilibrium facit , pondúsque stateræ trutinat , quod ad æquipondij vergit appendiculum,

21 Cur Medici facilius dentes extrahunt dentiforcipis onere adiecto,quàm si sola vtantur manu? An quia ex manu magis quàm ex dentiforcipe lubricus elabitur dẽs? An ferro id potius accidit quàm digitis,quoniam vndiq; dentem non comprehendunt: quod mollis digitorum facit caro: adhæret enim,& cõplectitur magis.An quia dentiforceps duo contrarij vectes,vnicum habentes hypomochlion,eius scilicet instrumenti connexionem.Hoc igitur ad extractionem vtuntur organo,vt facilius moueant. Sit dentiforcipis alterum quidem extremum vbi est A:alterum autem quod extrahit B.vectis autem vbi A D F:alter vero vectis vbi B C E.hypomochlion autem CGD: connexio vero vbi G:dens autem pondus. Vtroq; igitur B & F simul comprehendentes mouent. quando autem commotus fuerit , facilius manu trahitur,quàm instrumento.

Cum

Cur nuces absque ictu facile confringunt instrumentis, quæ ad eum fiunt vsum? multum enim aufertur vitiũ, motionis scilicet, & violentiæ. Præterea duro & graui comprimens instrumento citius confringet, quàm ligneo & leui. An quia sic vtrinque à duobus comprimitur vectibus ipsa nux: à vecte autem facile diuelluntur onera. id enim instrumentum ex duobus componitur vecti bus, idem habentibus hypomochlion, connexionem videlicet ipsam vbi est A. Quemadmodum igitur fuere diductæ secundũ extrema motis C D ipsæ F E, sic à parua faciliter potentia conducuntur. Quòd igitur cum percussione fecisset pondus, id valentiores illa E C, & F D vectes efficiunt. eleuatione enim in contrarium elati & comprimentes, frangunt vbi est K. Hanc etiam ob causam quanto vicinus fuerit K ipsum A, confringitur celerius. quanto enim ab hypomochlio plus distat vectis, facilius & plus mouet ab eadẽ potentia. Est igitur A quidem hypomochlion: ipsa autem D A F vectis: & item ipsa C A E. Quanto igitur ipsum K vicinius fuerit angulo ipsius A, tanto vicinius fit connexioni vbi est A. hoc autem est hypomochlion. Ab eadem igitur potentia applicante F E plus extolli necesse est. Quam ob rem quoniam ex cõtrario est eleuatio, necesse est magis comprimi. quod autem comprimitur magis, citius frangitur. 22

Cur si duo extrema in rhombo puncta duabus ferantur lationibus, haudquaquam æquale vtrunque eorum pertrãsit rectam, sed multò plus alterum? Idem autem est sermo, cur quod super latus fertur, minus pertransit, quàm ipsum latus. illud enim diametrum minorem, hoc vero maius latus. & hoc quidem vnica, illud vero duabus fertur 23

tur lationibus. Feratur enim ex ipsa A B, A quidem ad ipsum B, B vero ad ipsum D eadem celeritate. feratur autem & ipsa A B in ipsa A C iuxta C D eadem celeritate cum illis. necesse igitur est A quidem in ipsa A D diametro ferri, B vero in ipsa B C. & vtranq; simul pertransisse, & ipsam A B ipsum latus A C. latum enim sit ipsum A ipsam A E, A B autem ipsam A F, & proiecta sit F G iuxta ipsum A B, & ab ipso E similiter repleatur. Simile igitur fit quod repletum est ipsi toti. æqualis igitur A F ipsi A E. ipsa autem A B ipsam A F lata erit. in diametro igitur erit secundum K. & semper necesse est ipsum ferri secundum diametrum. & simul A B latus pertransit latus A C, & ipsum A diametrum pertransit A D. Similiter etiam demonstrabitur & ipsum B in ipsa B C diametro latum. æqualis enim est ipsa B E ipsi B G. Repleto igitur ab ipso G, quod intus est, toti est simile: & ipsum B in ipsa diametro erit secundũ lateram connexionem. Et simul latus pertransit latus, & B ipsum B C diametrum. Simul igitur A multò plus ipsa A B pertransit: & ipsum latus, minus latus eadem lata celeritate: & ipsum latus maiorem quàm B, pertransiuit vna latum latione. Quanto enim acutior fuerit rhombus diameter quidem minor fit. A C autem maior: latus vero ipsius B C minus. Absurdũ est enim (vt dictum) id quod duabus fertur lationibus, aliquando ferri tardius illo, quod fertur vnica: & vtrisque positis æquali velocitate punctis alterũ pertransire maiorem. Causa autem est, quoniam ei quod ab obtuso fertur angulo lambæ ferè cõtrariæ fiunt lationes, & illa secundũ quã ipsum fertur, & illa secundũ quã ipsum à latere defertur. Ei autem quod ab acuto fertur, accidit vt ad idẽ feratur, coadiuuat enim

enim quæ ipſius eſt lateris, illã quæ eſt ſuper diametrũ. & quãto hũc quidé acutioré feceris, illum vero obtuſum magis: hæc quidé tardior erit, illa vero celerior. Hæ quidé igitur magis contrariæ fiũt quoniã obtuſior fit angulus: illæ vero ad idé magis, quoniam lineæ coarctãtur: ipſum enim A ferè ad idé fertur ſecundũ ambas lationes. Coadiuuatur igitur altera: & quãto ſanè acutior fuerit angulus, tanto magis ipſum A ad contrarium. ipſum enim ad B fertur: latus auté defert ipſum ad D. Et quanto ſanè obtuſior fuerit angulus, magis contrariæ fiunt lationes: rectior enim efficitur linea. ſi autem omnino recta fieret, penitus vtique eſſent contrariæ. latus vero ſecundum vnicam latum lationem à nullo præpeditur: rationabiliter igitur maiorem pertranſit.

Dubitatur quã ob cauſam maior circulus æqualem minori circulo conuoluitur lineam quando circa idem cẽtrum fuerint poſiti: ſeorſum autem reuoluti, quemadmodum alterius magnitudo ad magnitudiné ſe habet alterius, ſic & illorum ad ſe inuicé fiunt lineæ. Præterea vno etiã & eodem vtriſque exiſtente centro, aliquãdo quidem tanta fit linea, quam conuoluuntur, quantam minor per ſe conuoluitur circulus, quandoq; vero quan tam maior. Quòd quidem igitur maiorem conuoluitur maior, manifeſtũ eſt. angulus enim ſenſu videtur eſſe cuiuſque circunferentiæ propriæ diametri maioris circuli maior, minoris minor. quam ob rem eandem habebunt proportionem ſecundum ſenſum ad ſe lineæ, ſecundum quas fuerint conuoluti. Verum enimuero quòd etiam æqualem conuoluuntur, quando circa idem fuerint poſiti centrum, manifeſtum eſt: & ſic fiunt aliquando quidem æquales lineæ, ſecundum 24

dum quam maior conuoluitur circulus, aliquando vero secundum quam minor. Sit enim circulus maior quidem vbi D F C: minor vero vbi E G B: vtrisque autem centrum A. Et quam quidé per se magnus conuoluitur, sit vbi F I: quã vero per se minor vbi G K, æqualis A. Si igitur minorem mouero, idem mouens centrum vbi A, maior autem sit annexus. quando igitur A B fuerit recta ad ipsam GK, simul & A C sit recta ad ipsam F I. quam ob rem æqualem semper translata erit ipsam quidem G K, vbi est G B circunferentia: ipsam vero F L, quę est vbi F C. Si aũt quarta pars æqualem conuoluitur, manifestum est quòd totus circulus toti circulo æqualem conuoluetur. quare quando B G linea ad ipsum peruenerit K, & ipsa F C circunferentia erit in ipsa C L: & vniuersus erit conuolutus circulus. Similiq; modo si magnum mouero, illi paruum annectens, eodem existente cétro, simul cum A C ipsi A B perpendiculum & recta erit: hæc quidem ad ipsam F I, illa vero ad G M. Quam ob rem quando hæc quidem æqualem ipsi G M pertransiuerit, illa vero ipsi F I, & rursum facta fuerit recta ipsa F A ad ipsam F L. & ipsa A C rursum recta, velut à principio erant in ipsis M I. Hoc autem neque aliqua intercedente mora maioris ad minorem, vt scilicet per aliquod temporis spatiũ staret in eodem puncto: neque transiliente minore aliquod punctum, maioré quidem æqualem minori pertransire, hunc autem maiori, absurdum est. Præterea vnica etiam semper existente motione, centrum motum interdum quidem magnã, nonnunquam vero minorem conuerti, admirandum est. Idem enim celeritate eadem latus æqualem natũ hoc est pertransire: eadem autem celeritate vtroque modo

modo æqualem licet mouere. Principiū autem ſumēdum eſt circa iſtorum cauſam, quod eadem potentia & æqualis hanc quidem tardius mouet magnitudinem, illam vero celerius. Si enim fuerit quippiam, quod à ſeipſo moueri natū non ſit, ſi ſimul & illud mouerit, quod natum eſt moueri, tardius mouebitur, quàm ſi ipſum per ſe mouetur. Et ſi quidem natum fuerit moueri, non ſimul autem moueatur, ſimiliter ſe habebit. Et impoſſibile certe eſt plus moueri, quàm mouens: non enim ſuam ipſius mouetur motionem. Si igitur circulus maior vbi A, minor autem vbi B, ſi minor maiorem impellet non reuolutum ex ſe, manifeſtum eſt quòd tantum ipſius recte maior pertranſit, quantum eſt impulſus: tantū autem eſt impulſus, quantum paruus eſt motus: æquale igitur ipſius rectæ pertranſiuerunt. Neceſſe igitur eſt ſi reuolutus minor maiorem impellet, reuolui ſimul cum impulſione: tantum autem quantum minor reuolutus eſt, ſi nihil ipſe ſuiipſius motione mouetur. Quomodo enim, & quantū mouit, tantum motū eſſe neceſſe eſt, quod mouetur ab illo: ſed profecto paruus circulus tantum ſeipſum circulariter mouit, quantum eſt pedalis quantitas: (tantum enim ſit id quod motus eſt) & magnus igitur tantum motus erit. Similique modo ſi magnus paruū mouebit, motus erit paruus, quemadmodum maior. Per ſe aūt motus illorum vtrumlibet, ſiue celeriter, ſeu tarde eadem velocitate, ſtatim quantum maior natus eſt circunferri lineam: quod difficultatē facit, quod non ſimiliter faciunt, quando fuerint connexi. hoc autem eſt, ſi alter ab altero moueatur, non quam natus eſt, neque peculiarem motionem. Nihil enim refert circūponere, & annectere, aut conjungere vtrum-

libet alteri. similiter enim quando hic quidem mouet, ille vero mouetur ab isto, quantum vtiq; mouerit alter, tantum alter mouebitur. Quando quidem igitur adiacens mouerit, aut propensus, non semper conuoluitur:quādo vero circa idem positi fuerint centrum,alterum ab altero semper conuolui necesse est. Sed nihilominus non suam ipsius motioné mouetur alter; sed veluti nullam haberet motionem:& si habuerit,illa autem non vtatur, tantundem accidit. Quandoquidem igitur magnus mouerit sibi alligatum paruum, paruus mouetur quantum ille:quādo autem paruus, rursus magnus quantum iste:separatus auté vterque seipsum mouet.Quòd autem eodem existente centro, & mouente eadem velocitate, accidit inæqualem illos pertrāsire lineam, paralogismo sophisticè vtitur is, qui dubitat. idem enim ambobus est centrum,verū per accidens, veluti musicum & album. esse enim vtriusque circuli centro non eodem vtitur. Quandoquidem igitur mouens fuerit paruus, vt illius centrum & principium: quando vero magnus,vt illius. non igitur idem simpliciter mouet,sed est quomodo.

25 Cur lectulorum spondas secundum duplam faciunt proportionem,hāc quidem sex pedum, vel paulò ampliorem, illam vero trium cur ue non secundum diametrum illos restibus extendunt? An tantos quidem magnitudine faciunt, vt corporibus sint proportionem habentes: fiunt enim sic secundum spondas dupli,lōgitudine quidem cubitorum quatuor,latitudine vero duorum. Extendunt autem illos non secundum diametrum, sed ex opposito, vt & ligna minus distrahantur. celerrime enim scinduntur secundum naturam diuisa, & eodem modo distenta laborant maxime.

xime. Amplius, quoniam opus est, vt restes pondus ferre possint, sic certe pondere imposito minus laborabunt, si transuersim, quàm si oblique extendantur. Præterea hoc etiã modo minus absumitur restium. Sit enim lectulus A F G K, & bifariam diuidatur ipsa F G secundum B, æqualia certe foramina sunt in ipsa F B, & in ipsa F A. latera enim sunt æqualia. nam totum F G duplum est. Extendunt autem, vt descriptum est, ab ipso A ad ipsum B. ita vbi est C, ita vbi est D: ita vbi H, postea vbi E, & eodem semper modo, donec ad angulum peruenerint alium. Duo enim anguli restis habent capita. æquales autem sunt restes secundum curuaturas, videlicet A B, & B C ipsis C D, & D H. & aliæ simili se habent modo, quoniam eadem demonstratio. ipsa enim A B æqualis est ipsi H E: æqualia enim sunt latera spatij B G, M A, & foramina æquè distant. ipsa autem B G æqualis est ipsi M A: angulus enim B æqualis est angulo G: in æqualibus enim hic quidem intus, ille vero extra. & B quidem est semirectus: est enim F B æqualis ipsi F A: & angulus vbi F, rectus est. B autẽ angulus æqualis ei vbi est G, quoniam quadratum altera parte longius duplũ est: & ad medium est curuatura. quamobrẽ A D ipsi E G est æqualis: huic vero ipsa H M. Similíque modo demonstrantur aliæ, quoniã æquales sunt duæ iquæ secũdum curuaturas sunt, duabus. Quare manifestum est, quòd tot sunt restes in lectulo, quot sunt quatuor, sicut A B. Quanta autem foraminũ est multitudo in ipso F G latere, & in eius dimidio F B est medietas. Quamobrem in dimidiato lectulo tantæ restium magnitudines erunt, quantum est A B: multitudine vero tot, quot in B G sunt foramina. Hoc autem nihil refert dice-

re, quàm quot sunt in ipsis A F & BF simul sumptis. Si autem secundum diametrum extendantur restes, quemadmodum se habet in lectulo A B C D, dimidia non tot sunt, quot amborum latera F A F G. æqualia autem, quot in ipsis F B, F A, sunt foramina: maiores autem sunt ipsæ A F, B F, duæ existentes, quàm A B: quare restis in tantum maior, quantum ambo latera diametro sunt maiora.

26 Cur difficilius est longa ligna ab extremo super humeros ferre, quàm secundũ medium, æquali existente pódere? An quia vibrato ligno ipsum extremũ prohibet ferre vibratione magis retrahens lationem? An quoniam licet nihil inflectatur, neque multam habeat longitudinem, difficilius tamen ad ferendũ est ab extremo, quoniam facilius ex medio eleuatur, quàm ab extremo, & ideo sic ferre est facilius. Causa autem, quoniam secundum medium quidem eleuato ligno, semper sese inuicem suspendunt extrema, & altera pars alteram bene subleuat. medium enim veluti centrum fit, vbi habet is, qui eleuat, aut fert. Extremorum igitur vtrunque deorsum vergens, sursum suspenditur. quòd si ab extremo eleuetur, aut feratur, non sane facit: sed vniuersum pondus ad vnum vergit medium, quo eleuatur, aut fertur. Sit medium vbi A, extrema B C. Eleuato igitur aut portato secundum A, ipsum quidem B deorsum nutans, sursum eleuat C: ipsum autem C deorsum nutans, B sursum eleuat: ambo autem sursum eleuata hoc faciunt.

27 Cur si valde procerum fuerit idem pondus, difficilius super humeros gestatur, etiã si medium quispiam illud ferat, quàm si breuius sit? Quod enim dudum dictum est, causa non est: sed vibratio

tio nunc eſt cauſa.quando enim productius fuerit,vibrãtur extrema:quamobrem contingit portantem difficilius geſtare.Vibrationis autẽ cauſa eſt,quoniã ab eadẽ motione magis transferũtur extrema, quãto procerius fuerit lignũ. Humerus quidẽ ſit centrũ vbi A:manet enim is.ipſæ autem A B,A C,quę ſunt ex cẽtro,quãto autẽ maius fuerit id quod ex cẽtro eſt,ſiue A B,ſeu A C, plus trãſfertur ſpatij.Demonſtratum autem eſt hoc prius.

Cur iuxta puteos celonia faciunt eo quo viſuntur modo:ligno enim plumbi adiungũt pondus: cùm alioquin vas ipſum & plenum, & vacuum pondus habeat? An quoniã duobus temporibus hauriẽdi, diuiſo opere, (intingere enim oportet, & id ſurſum trahere) cõtinget demittere quidem vacuum faciliter, trahere vero plenũ difficulter. Commodum igitur eſt paulò tardius illud demittere,cùm multò leuius effectũ ſuſtolatur pondus. id autẽ facit in extremo celonio adiunctũ plumbum,aut lapis.demittenti quidem maius fit pondus,quàm ſi ſolummodo vacuũ oporteret demittere:cùm vero plenum fuerit,ſurſum id rapit plũbum,aut quicquid illi ponderis inerit.Quamobrem faciliora hoc modo ambo ſunt, quàm illo, 28

Cur quando ſuper ligno, aut huiuſmodi quopiam duo portauerint homines æquale pondus, non ſimiliter premũtur,ſi ad vnum non declinet pondus,ſeu magis, quãto vicinius fuerit geſtantibus? An quoniã vectis quidem lignũ efficitur, pondus vero hypomochlion,qui autem propior eſt ponderi ex iis qui illud geſtãt,id quod mouetur:alter vero portantiũ,quod mouet. Quanto igitur plus diſtat à pondere,tanto facilius mouet, & alterum premit magis inferius, veluti contranitente pondere impoſito, quod hypomochlion 29

factum eſt. Si autem in medio inerit pondus, nihilo magis alter alteri fit pondus, aut mouet: ſed eodem modo alteri alter fit pondus.

30 Cur ſurgentes omnes, femori crus ad acutum conſtituentes angulũ, & thoraci ſimiliter femur, ſurgunt? quòd ſi non, haudquaquam ſurgere poterunt. An quia id quod æquale eſt, quietis vbiq; eſt cauſa: rectus autẽ angulus æqualitatis eſt, ſtationémq; facit: quamobrẽ ad ſimiles fertur angulos ipſi terræ circunferentiæ: non enim quod ad rectum eſt ipſi pauimento. An quoniã ſurgens fit rectus, ſtantẽ vero neceſſe eſt perpendiculum eſſe ad terram. ſiquidẽ igitur ad rectũ debet eſſe, hoc autẽ eſt caput ſecundũ pedes habere, & fieri oportet cùm ſurgit. Quandoquidẽ igitur fuerit ſedens, ſecundũ parallelum pedes habet & caput, & non in æquali. Caput ſit A, thorax A B, femur B C, crura C D. ad rectũ autem ſit & thorax vbi A B, ipſi femori, & cruri femur ſic ſedente. quamobrẽ eo ſe habentem modo ſurgere eſt impoſſibile. neceſſe autem eſt crus reclinare, pedéſque conſtituere ſub capite. hoc autẽ erit, ſi C D fiet, vbi C F, & ſimul ſurgere continget, & in eadem æquali habere caput & pedes. ipſa autem C F acutum facit angulum ad ipſam B C.

31 Cur facilius mouetur commotũ, quàm manẽs? veluti currus citius commotos agitant, quã moueri incipientes. An quia difficillimũ eſt pondus mouere, quod in contrariũ mouetur. aufert enim quiddam ex motoris potentia, licet multò ſit velocior: neceſſe nanque eſt tardiorẽ eſſe impulſionem illius quod repellitur. Secundo autẽ loco ſi quieuerit: reſiſtit enim ipſum quieſcẽs. Quod aũt mouetur ad id ipſum ad quod impellitur, impellenti ſimile facit, ceu ſi quiſpiam mouẽtis poten-

tiam,

tiam, & celeritatem augeret. quod enim ab illo pateretur, vtique ipsum facit ex se commotum.

Cur ea quæ proiiciuntur, cessant à latione? An quia impellens desinit potentia, vel propter retractionem, vel propter rei proiectę inclinationem, quando ea valétior fuerit, quàm proiicientis vires. Aut isthæc ambigere, principium relinquentes, absurdum est. 32

Cur quippiam non peculiarem sibi fertur lationem, impulsore aliòquin non consequente? An videlicet quoniam primum id efficit, vt alterum impellat: illúdque rursum, vt alterum? Cessat autem quando non potest amplius facere primum impellens id quod fertur, vt impellat: & quando ipsius lati grauitas nutu suo declinat magis, quá impellentis in ante sit potentia, 33

Cur neque parua valde, neque magna longe proiici queunt, sed commensurationem quãdam illa habere oportet ad id quod proiicit? An quia necesse est quod proiicitur, & impellitur, contraniti ei vnde impellitur? quod autem magnitudine sua nihil cedit, aut imbecillitate nihil contranititur, non efficit proiectionem, neque impulsionem. Quod enim multò impellentis excedit vires, haud quaquam cedit: quod vero multò est imbecillius, nihil contranititur. An quia tantũ fertur id quod fertur, quãtum aëris mouerit ad profundum: quod autem non mouetur neque mouebit quippiam. accidit autem illis ambo isthæc habere. Valde enim magnum, & valde paruum, ceu non mota existunt: alterum nanque nihil mouet, alterum vero nihil mouetur. 34

Cur ea quæ in vorticosis feruntur aquis, ad medium tandem aguntur omnia? An quia magnitudinem habet quodcunque fertur: quam

ob rem illius extrema in duobus sunt circulis, hoc quidem minori, illo vero maiori: quare maior distrahit: quoniam celerius fertur, & transuersum impellit illud ad minorem: quoniam autem id quod fertur, latitudinem habet, & iste rursus idem efficit, & ad interiorem propellit, donec ad medium perueniat. An quia quod fertur, simili se habet modo ad omnes circulos propter mediũ. medium enim in vnoquoque circulo æqualiter distat. An quia quorum quidem circũactæ aquæ latio non superior propter magnitudinem, sed grauitate sua circuli celeritaté excellunt, ea necesse est relinqui, & tardius ferri, tardius autem minor circulus fertur. non idem enim in tempore æquali magnus cum paruo reuoluitur circulus, quando circa idem fuerint mediũ. quamobrem in minori circulo relinqui est necesse, donec ad medium perueniant. Quorumcunque autem superior à principio fuerit latio, ea finiens idem efficiet. oportet enim hunc quidem statim, alterum vero celeritate superare grauitaté, quam ob rem ad interiorem semper circulum relinquetur quodcunque. Necesse enim est quod non superatur, aut in exteriori, aut in interiori moueri: in illo auté in quo est, impossibile est ferri, quod non superatur: adhuc vero minus in exteriori: celerior enim exterioris circuli est latio: restat igitur, vt id, quod non superatur, ad interioré transferatur. semper autem vnumquodque proficit, vt non superetur. Quoniã vero peruenire ad mediũ, finem quidem efficit, vt quippiam nõ moueatur: stat autem solummodò ipsum centrum: ad hoc sanè omnia congregari necesse est.

Mechanicarum quæstionum finis.

ARIST

ARISTOTELIS LIBER DE MVNDO,

GVLIELMO BVDÆO interprete.

Proœmium. *Caput* I.

MIhi quidem sæpe diuina quędam res, Alexander, admirationéque digna visa est Philosophia: præcipue vero ea in parte, in qua sola ipsa sublime sese tollens ad contemplandas rerum naturas, magno illic studio contendit existentem in eis veritatem pernoscere. Et cùm cęteri quidem mortales altitudine ipsa rei, atq; magnitudine deterriti, eo instituto accessissent, dignũ id inceptum esse duxit Philosophia, quod intrepide ipsa nec dubitanter aggrederetur. Earum etiam rerum disciplinam sibi tum cognatissimam, tum maxime decoram arbitrata est. Siquidem cùm per rerum naturã negatum hoc esset homini, cœlestẽ vt in locum corpore sese conferret, vtq; veluti è terra peregre proficiscens, locum illum oculis perlustraret, id quod stolidi illi Aloidæ quondã facere instituerunt: eo factum est animus vt humanus huius viæ ducem nactus intellectum, peregrinabundus illuc importaretur. Ex quo euenit, vt iam

Liber hic si Stagiritæ doctrinam phrasimq; nõ sapit, (vt fama est) illum forte edidit, qui & Rhetoricã ad Alexandrum.

cùm inuenisset Philosophia lassitudinis vacuam atque laboris, res vt inter se situ longissimę seiunctas vna intelligentia complecteretur: facile nimirū eas res noscitans, queis cum sibi naturalis intercedit necessitudo. Eadem etiam cùm diuino animę oculo diuinarum rerum naturam comprehendisset, hominibus subinde ea interpretari cœpit, quasiq; antistitis officio perfungi. Id enim libens Philosophia faciendū susceperat, vt quas res cunque pręcipuę commendationis esse existimasset, eas quoad eius fieri posset, inter homines erogaret, quibus vtique ipsis abunde, atque prolixe consultum ipsa cupiebat. Quapropter istos miserari quiuis iure possit, vt pusilli animi scriptores, res quaslibet, vulgóque exposita summa admiratioue prosecutos, qui nobis vnius loci naturam, aut vrbis cuiusdam formā sitúmque, aut magnitudinem fluminis, aut deniq; amœni montis aspectū describere instituerunt: cùm interim magnifice de semetipsis sentiant, ob exilem quampiam naturæ perceptionem. Cuiusmodi nonnulli magno illi quidem studio fecerunt, accurata vt dictione describerent, hic Ossam montem, ille Nyssam, alij Coryceum specum, alij quiduis eorum, quę inter orbis particulas censentur. Id quod ideo euenit, quòd illis maiora vidisse non contingit, mundum scilicet & præcipuas eius partes. Haudquaquam enim illi tantopere quælibet admirarentur, si hisce contemplandis incubuissent legitima cōtentione: omnia vero & parua, & floccifacienda duxissent, duntaxat præut horum extat excellentia. Proinde dicere ipsi aggrediamur de iis omnibus vniuersum collectis, quámq; fieri potest maxime, theologica commentatione disserere, quæ nam sit cuiusq; horū natura, situs, motus,

tus. Tibi vero, vtpote imperatorum præstantissimo, hoc quoque decorũ consentaneúmque esse arbitror, cum maximarũ rerum cõmentationem animo consectari, tum vero ex Philosophię studio nihil iam non grãde animo agitare, optimates etiã viros iis rebus inuitare, quibus rebus ipsi ab eadem munifice prædicto esse contingit.

De Mundi partibus, ac ipsarum inter se ordine. *Caput II.*

MVndus est compages è cœlo terráque coagmenta, atque ex iis naturis, quæ inter ea continentur. Dicitur etiam aliter mundus, ordo & digestio vniuersorum, quæ à Deo, & per Deum asseruatur. Huius situm medium immotum & stabilem Terra vitæ fœcunditate prædita, sortita est: animantium quidem illa omnifariam distinctarum sedes & parens. Huius vniuersitatis suprema pars omnis omnem in partem finita est, & terminata. Cuius id quod in celsissimo loco situm est, Cœlum dicitur, Dei domicilium. Hoc cùm diuinis corporibus plenum sit, quæ Sidera nos appellare solemus, motúque sempiterno agatur vno circum actu, orbísque ductu eodem, perenni vtique in æuum tenore rapta secum illa circumagit corpora ad numerum, in morémque præsultoris. Vniuersi autem mundi cœlíque globosa, vt dictum est, forma compacti, iugíque vertigine exagitati, duo esse puncta necesse est inter se è regione obuersa: itidem atq; si globus in torno circumagatur, stabilia quidem illa, globúmque continentia: circa quæ mundus vniuersus videtur. hos Vertices appellant, aut Cardines. Per quos si lineã rectam ab vno ad alterum porrectam intellexeris, quam nonnulli Axem vocitant, erit hęc vtique mundo linea

Mundus. *Terra.* *Cœlum.* *Sidera.* *Vertices & Cardines.* *Axis.*

linea demetiens, ita vt terram in medio, ambos autẽ cardines habeat pro terminis. Qui cùm ipsi fixi sint & immoti, alter eorum semper sublimis apparet super verticem, ad tractum cæli aquilonarem: ab Vrsa appellatur Arcticus. At infra terram alter semper conditus circa tractum australem, Antarcticus dictus est, vt contrarius arctico. Cæli porro siderúmque substantiam appellamus Ætherem: nõ quidem ideo, quod ignita flagret ipsa, vt aliqui censuerunt, (plurimum vtiq; aberrantes circa potentiam illam maxime ab ignea natura abhorrentem) origine vero huius vocabuli inde ducta, quod semper æther currat motu circunductili, cùm sit illud elementum à quatuor illis diuersum: tum diuinũ, tum interitus expers. Eorũ vero siderum, quæ intus cohibentur, ea quæ errationis nescia sunt, cũ cælo circunferuntur, easdem vtiq; sedes, positúsq; eosdem tenentia. Quorũ medius circulus (cui signifero nomen est) duos per orbes transuersus cælum cingit, qui à conuersionibus ipsi solis, Tropici quasi conuersionales appellati sunt, in duodecim ille quidem regiones totidem signorum diuisus. At vero quę erratica dicuntur, nec eadem ipsa celeritate cum prioribus moueri suapte natura comparata sunt, nec inter se inuicem: sed in aliis atq; aliis orbibus, ita vt orbium ipsorum partim propius terram accedant, partim sublime ferantur. Et statariorũ quidem numerus iniri prorsus nequit ab hominibus: tametsi omnia eadẽ in superficie moueantur, quæ vnica est totius cæli. At vero errabundorũ numerus septenario collectus, in totidẽ orbibus situs est deinceps substitutis, ita vt subinde inferior superiore minor sit, septémq; orbes sese complectentes inuicem atque coërcentes, à globo deniq; siderum

Arcticus. *Antarcti-cus.* *Aether.* *αἰθὴρ ὁ ἀεὶ θέων.* *Stellæ fixæ.* *Signifer.* *Tropici.* *Planetæ.*

iner

inerrantium comprehendantur. Huic porro globo cōtiguam habet semper posituram, Phœnontis simul, & Saturni circus dictus. Cui proximus est Phaëthontis, qui & Iouis appellatur. Post hūc sequitur Pyrois, Herculis idem, Martísq; appellatus. Ab hoc rursus est Stilbon, qui sacer Mercurio esse creditur, à nonnullis etiam Apollini, secundum quem Luciferi orbis est: qué Veneris nonnulli orbem, quidam Iunonis vocant. Ab eo est orbis Solis. Et deniq; Lunæ nobis citimus, ad terram vsque fines suos proferens. Æther vero cùm diuina contineat corpora, ratas etiam vices motuum complectitur. At vero ætheriæ diuinæque naturæ (quam certa lege constare demonstrauimus, constitutísque vicibus, mutabilitatis etiam immunem, atque in aliam, aliámq; speciem conuersionis) confinis est natura patibilis prorsus & vertibilis, atque (vt in vniuersum dicam) solubilis, & obnoxia. Cuius etiam ipsius principia obtinet substantia tenuitate particularum prædita, flammulísq; ignita, quas æthera natura magnitudine sua excitat, & motus celeritate. Iam vero in natura ipsa ignita, eadémq; incondita appellata atque incomposita, tum fulgores emicant, & iacula traiiciūtur flagrantia: tum trapeculę, foueæ, & crinitæ fixæ visuntur, & sæpe restinguuntur.

Planetarū nomina, & positura.

Aether.

Hanc naturam excipit Aër illi substratus: suopte ille quidem ingenio, caligine, & gelu permixtus, cæterum illustratus agitatione atque succensus: vnde calorem concipit & claritatem. In hoc autem ipso vim patibilem sortito, omnifariámque naturam commeare natura cōparato, nubes concrescunt, imbres cum strepitu decidunt, niues, pruinæ, & grandines: flatus etiam ventorū tempestatúmque cientur: simul tonitrua & fulgetra

Aer.

exist

existunt: fulmina inde casitant: sexcentę denique ibidem conflictationes aëriæ opacitatis fiunt.

Terra. Ab aëria porrò natura, Terra protinus, & Mare situm habent fixum, & affirmatum, stirpibus illa quidem animantibúsque scatens: fontibus etiam & fluminibus, partim per ipsam lapsus suos implicantibus, partim aquas suas in mare eructantibus. Insuper ipsa distincta, simul innumerarum herbarum indidem enascentium varietate, fructificantiúmque simul montium verticibus, nemorum opacitatibus, vrbiúmq; frequentia, quas animantes sapientiæ participes, homines scilicet, condiderunt: insupérque insulis maritimis atque continentibus. *Orbis terrarũ diuisio.* Orbem vero terrarum, hominum ferè sermo in insulas diuisit & continentes, scilicet ignorantium vniuersam ipsam terram insulam esse vnicam, Atlantici maris ambitu circundatam. Multas autem, & alias longè quidem illas summotas, sed tamen veluti dirimente freto, huic ipsi esse obuersas, non absimile veri est, partim hac maiores, partim etiam minores, sed quarum nulla præter eam sub prospectum nostrum sita sit. Nam quod insulis nostris accidit, vndique vt nostra maria eas alluant, idem orbi quoque huic cõtigit, rationẽ insulæ vt obtineat Atlantico mari cinctæ. *Plures terrarũ orbes.* Complures item alij terrarũ orbes eadem positura constantes, insulæ naturam habẽt in vniuerso mari sitæ: quod latissime patet: eorúmque nonnulli prægrandes, prægrandibus quoque ipsis maribus circunfusis. Enimuero humoris vniuersi naturam finitimam merito esse censeas naturæ animabili, & aëriæ, ita vt ipsa innatabunda existere terrã faciat per quasdam saxosas eminentias, quas habitabiles vocamus: postquam protinus in imis mundi partibus

tibus

tibus & submersis, atque in medio maxime mundi vniuersa iam terra stabiliter defixa compressáque ita constitit, vt immota permaneat, atque illabefactabilis. Atque hæc est mundi vniuersitas, quam inferni appellamus. Quinq; igitur hæc elementa in regionibus totidé globose incubantia, mundum ipsum ita totũ coagmentarunt, minor vt deinceps atque minor regio à maiore cohibeatur: terra (verbi gratia) vt ab aquæ globo, aqua ab aëris, hic ab ignis, ab ætheris denique globo ignis coërceatur: cùm interim supremam regionem, Deorũ fecerint domicilium: infimam animalium in diem victitantium. Huius porro id quod liquore constat, flumina & scaturigines, & maria vocare consueuimus: quod aridum est, terram & cõtinentes insulásq; appellamus. Iam insularũ nonnullæ grandes sunt, veluti hæc cuncta habitabilis à nobis iam dicta est, aliæque, quas ingentia maria vndis ambiunt circunfluis: aliæ minores, nobis notæ & intestinæ. Quarum rursus quędam memorabiles, vt Sicilia, Sardinia, Cyrnus, Creta, Eubœa, Cyprus, & Lesbos: quædam longe exiliores, tum Cyclades, tum Sporades, tum aliæ aliis nominibus nuncupatæ. Porrò autem pelagus, quod extra orbem nobis habitatum fusum est, & Atlanticum dicitur, & Oceanus: à quo ipsi circumluimur. Qui in faucibus ipse angustis, quæ vergunt ad occidentem veluti via patefacta, qua parte Herculis columnæ vocitatæ sunt, eliso fluxu irrumpens, mare interius efficit, fermè vt dicere eum possis in portum se recipere. sensim deinde amplior infunditur: sinus interea ingentes complectens inter se contingentes, angustis etiam ceruicibus in fauces sese comprimens, vicissímq; latius expatians. Ac primum quid

vniuersitas inferna. *Quinq; elementa.* *Insularũ partitio.* *Atlanticũ pelagus.* *Oceanus.* *Herculis columnæ.* *Mare interius.*

quidem insinuari dicitur dextrorsus ab Herculis *Syrtes* columnis intro nauigantibus, circa vtranq; Syrtim, alteram earum magnam, paruam alteram vocant. At vero in alteram partem non iam itidem sinuosus inundans, efficit tria maria, Sardoum, Gallicum, & Hadrium. A quibus continuo Siculum sequitur porrectum in obliquum; quod & ipsum excipitur à Cretico. Cretico coniuncta sunt parte altera Ægyptium, Pamphylium, Sy- *Pontus.* rium: altera Ægeum & Myrtoum. At pontus, velut antedictis obiectus, atque ex aduerso protensus, multis partibus constat. pars eius in intima *Mæotis.* penetrans, Mæotis appellatur. quę autem ad Hellespontum vergit, in fauces contracta est, quam *Propontis.* Propontidem vocant. Rursus ab ortu Solis in orbem terræ exundans Oceanus infert sese velut in medium procedens, Indico sinu, Persicóq; perfosso, finitimum mare Rubrum intercipiens. Ad alterum autem cornu simul atque oblongo ceruice angustáque penetrauit, rursus amplificatus Hyrcaniæ fines, Caspiæque amplectitur. Mare vero, quod super Hyrcaniam est, vastum illum obtinet locum, qui est super Mæotin paludem. Tum autem, qua parte Scythas, Celtásque complectitur, sensim astringit orbem terrarũ ad vsque sinum Gallicum, supradictásq; columnas, extra quas Oceanus terram fluctibus suis oberrat. Quo ipso in mari insulæ duæ sitæ sunt quàm- *Insulæ maiores.* maximæ, quam Britannicas appellant, Albium, & Ierna: iis etiam maiores, quas cõmemorauimus supra Celtas iacentes. Queis tamen ipsis magnitudine nec Taprobane cedit, nec ea cui Phebol nomen est: illa super Indos posita, situ ad terrarum orbem inflexo, hæc ad Arabicum sinum. Sunt etiam non paucæ, sed exiguæ, circa Britannicas,

nicas,& Iberiam,quę quasi corona cingunt hunc orbem hominũ domicilium, quem superius insulam esse disseruimus. Huius orbis latitudo quà continens est amplissima, paulominus quadraginta millia stadiorũ patet, vt quidã perhibuerũt authores rectæ & exquisitæ geographiæ: longitudo ad septuaginta millia. Diuiditur porrò in Europam, Asiam, & Africam. Europa his finibus circunscribitur: Herculis cippis, Ponti recessu, Hyrcano mari: secundũ quam angustię Isthmi similes ad Pontum vsque pertinent. Nonnulli tamen ab illo Isthmo Tanaim fluuium Europę terminum esse dixerunt. Asia est quicquid terræ situm est ab Isthmo iam dicto, à Ponto, Hyrcanóq; mari ad Isthmum vsque alterum, qui Arabicum sinum interiacet & mare interius, illud quidem cohibitũ ab eo mari, & ab Oceano, qui eum cõplectitur ambitu. Sunt qui fines Asiæ statuant spatium, quod à Tanai protenditur ad Nili vsque ostia. Africa ab Arabico Isthmo ad columnas Herculis porrecta est: vel vt alij censuerunt, ab Nilo. Nam Ægypti quicquid Nili ostiis septum est, alij Africæ, alij attribuunt Asiæ: insulásq; tribus terrę partibus adiacentes, scriptorum partim vt exemptibiles ab orbe terrarum censuere, partim vt contributas iis partibus, quibus earum quæque vicinitate coniuncta est. Proinde terræ, marísque naturam, ac situm huiuscemodi prodenda censuimus, quem habitum orbem appellare consueuimus.

Orbis latitudo, & lõgitudo.

Tres partes orbis.

De his, quæ in Aëre generantur. Cap. III.

QVas res autẽ tum in eo orbe, tum circa eum existere contingit, quibus ille rebus quodammodo afficiatur: earũ ipsarum rerũ vt quæq; maxime cõmemorandæ videbuntur, dicere por-

ro aggrediamur, summam quandam colligentes eorum, quæ sunt necessaria. Duas igitur exhalationes ab eo sursum ferri nouimus in aëra nobis impendentem, tenues illas quidem omnino, nec nobis conspicuas, nisi si quid est huiuscemodi ad tractus orientales, & præter ea quæ ex amnibus, & locis irriguis sublimia ferri videntur. Earum autem exhalationum altera sicca est, in fumúmque conformata, è terra manans: altera humida, rosidæ expirationis plena, ab humida natura exhalata. Ex hac nebulæ, rores, & gelu omne genus, nubes pluuiæ, niues, & grandines oriuntur. A sicca autem illa venti & flatuum differentiæ exoriuntur, tonitrúsque, & fulgura, turbines, & fulmina, aliáq; his cognata. Nebula est expiratio quædam rosida, aquæ nequaquam genitrix, vt aëre crassior ipsa, sic nube rarior. Gignitur vel ex nubis primordiis rarescentibus, vel ex reliquiis nubis. Huius aduersaria, vt est, ita esse dicitur Serenitas: nihil aliud ipsa existens, quàm aër nubibus nebuláque vacuus. Ros est humidum quid è serenitate concretum, minutímq; delabens. Glacies est aqua conferta à serenitate compactilis. Pruina ros est concretus. δροσοπάχνη composito nomine dicta, est ros semiconcretus, quasi ros pruinosus. Nubes & crassamentũ exhalationum conuolutum, vim habens aquæ gignendæ. Imber fit expressione nubis magnopere addensatæ, tot habens differentias, quotuplex est nubis compressio. quippe quę remissa si fuerit, molles stirias dispergat: sin vehemens, pleniores. Hócque appellamus pluuiam, imbris contorta stillicidia, cùm maiuscula ipsa, tum vero iugi tenore casitantia. At vero nix gignitur densitate nubium friatili, quæ simul ac in aquam verti cœptæ sunt, in

Exhalationum duo genera. *Nebula.* *Serenitas.* *Ros.* *Glacies.* *Pruina.* *δροσοπάχνη.* *Nubes.* *Imber.* *Pluuia.* *Nix.*

in minuta contunduntur: cùm eo, vt illa contusio speciem spumæ, exactúmq; candorem, humoris autem, qui inest, concretio, quísque nondum fusus est aut rarefactus, rigorem efficiat. Hæc impetu & confertim decidens, νιφετὸς appellatur. Quo *νιφετὸς* genere volutim contorto, libramentúmque ex compressu capiéte ad celeriorem lapsum, fit quæ Grando vocatur: cùm interea pro fragmentorũ *Grando.* magnitudine quæ abrumpuntur, tum corpuscula maiora grandinis, tum delapsus violétiores fiãt. Atque hæc quæ hactenus dicta sunt, naturæ vi ab humida expiratione euenire comparatum est.

A sicca vero tum Ventus oriri solet, cùm à fri- *Ventus.* gore ita, vt fluat, illa truditur: nihil vt aliud ventus sit, nisi aër multus fluctuans & coactus, qui etiam spiritus appellatur: cùm alioqui spiritus *Spiritus.* appelletur substantia animata & genitalis, in stirpibus, atque in animantibus existens, per omniáq; pertinens: de qua nunc differere nihil necesse fuit. Flatus vero, qui in aëre spirant, ventos, *Flatus* auras, expirationes dicimus, quæ ex humore pro- *Aura.* deunt. Venti, qui è terra vliginosa & humefacta *Expirationes.* prodeunt, ἀπόγειοι, quasi terra oriundi: qui è sinibus prosiliunt, ἐγκολπίαι, quasi sinuales vo- *Ventorum* cantur: inter quos ipsos, eósque qui è fluminibus *genera.* erumpunt, ex aquísque stagnantibus, intercedit nonnihil proportionis. ἐκνεφίαι appellantur, qui in fractura nubis, resoluendáque eius crassitudine colliduntur inter se, quasi quidam nubigenæ. ἐξυδρίαι, quasi aquatores dicuntur, qui cum pluuiis aquis grassantur, impetu & confertim effusis. Et ij quidem qui ab oriente iugi tenore perflant, εὖροι & vulturni: qui ab vrsa, βορέαι, & *Ventorum* Aquilones vocantur: ζέφυροι, & Fauonij, qui ab *nomina.*

occasu: qui à meridie, νότοι dicuntur & Austri. Vulturnorum porrò is καικίας dictus est, qui nascitur ad ortum solstitialem: Subsolanus ad æquinoctialem: ad brumalem Vulturnus. At eorũ qui ex obuersa parte prodeunt, quos Fauonios vocamus, ἀργέστης, & Corus ab occasu solstitiali, qui etiã ὀλυμπίας ab aliquibus dictus est, & ab aliis ἰάπυξ. Fauonius ab æquinoctiali, Africus ab hyberno oritur. At vero Aquilonum is, qui καικία coniũctus est peculiariter appellatur Aquilo: qui autem hunc à vertice statim excipit per meridianum spirans, Septẽtrio dicitur. θρασκίας deinceps à Coro spirat, quẽ nõnulli Cæciam appellauerũt. Rursus ex Austris is, qui à vertice nobis condito sese infert ex aduerso Septentrionis, Auster nominis prærogatiua dicitur. Qui inter hunc & Vulturnum est, εὐρόνοτος est vocitatus, quasi dicas Vulturnauster. At qui spirat altrinsecus inter Africum & Austrũ, hunc alij λιβόνοτον quasi Africaustrum: alij λιβοφοίνικα vocant. Ventorũ porrò quidã flatus rectos, quidã reflexos habẽt. Rectos habent ij, qui lineis rectis semper grassari solent: reflexos & refractos, vt is quem καικίαν nuncupant. Rursus quidã hyeme pollent, vt Austri: quidam æstate, vt ἐτησίαι qui dicũtur, id est anniuersarij, cinnum quendã conficiẽtes Septentrionum atque Subsolanorũ. ὀρνιθίαι, quasi auiarij, venti quidã dicti sunt, ex aquilonio genere, verno tẽpore inualescentes. Cęterũ è genere violentiorũ flatuum, καταιγὶς nomen est flatus ingruentis superne, repentéq; euerberãtis. θύελλα flatus est præualens, qui repẽte prosilit. λαίλαξ. στρόβιλος nuncupat

cupatur, qui inferne ſurſum verſus repente conuoluitur. ἀναφύσημα, quaſi efflatus terræ, dicitur ventus ſublimen ſeſe rapiens, cùm aut è ſpecu altius depreſſo flatus emicuerit, aut è terra inhiatum diſcedente: qui Turbo terreſtris eſt, tum cum multus ac contortus ferri cœptus eſt. Flatus vero in nube implicitus & craſſa & humida, continuatum nubis ſpiſſamentum violenta eruptione perfringẽs, mugitum edere cum ingenti fragore ſolet, qui Tonitru dicitur, modo haud abſimili ſpiritus vehemẽter in aqua impulſi. Fulgetra eſt ſpiritus ignitus & corruſcãs, dum nubes dirumpitur: quæ tonitru antecedere ſolet, cùm tamen poſt ipſum fiat. Siquidem quod oculis percipitur, ei quod auribus obiectum eſt, anteuertere natura comparatũ eſt: quippe illo è longinquo aſpectabili, hoc tum demum exaudibili cũ auribus appulſum ſit, præſertim quando alterũ omnium naturarũ celeritate maxima præditũ eſt, ignita ſcilicet natura: alterũ minus volucre, quod eſt naturæ ſpirabilis & aëreæ, non antequã aures pepulerit, ad auditũ peruenit. At vero quod fulſerit, ſi ad terram vſq; curſim illiſum ſit, Fulmen vocatur. Sin ſemiuſtum quidẽ, ſed vniuerſum tamen, violentúmque incubuerit, πρηστήρ, hoc eſt accenſus turbo, dicitur. Quòd ſi prorſus ignis nihil interim cõceperit τυφὼν vocatur, qui eſt vertex procelloſus, & euerberãs. Horũ quicquid in terrã impetũ decubuerit, σκηπτὸς, id eſt Fulmen, nominatur. Qui ψολόεις dicitur, cùm fuliginem contraxit: ἀργής, ſi raptim emicuerit: ἑλικίας ſi lineari ſpecie cõformatus eſt. σκηπτοὶ dicuntur, quæcunq; fulmina in quiduis illiſa ſint. Ad ſummam, eorum quæ in aëre apparent, alia ſpecietenus exiſtunt:

Turbo.

Tonitru.

Fulgetra.

Fulmen.

Præſter.

Typhon.

alia etiam habent naturæ subsistētiam. Speciem tantum exhibēt arcus cœlestes, & virgulæ aliáq; huiuscemodi. Substantia etiam apparent fulgores cœlestes, & quos emicantes vocamus, & Crinitæ stellę, & iis similia. Arcus est species segmenti solaris, vel lunaris, ædita in nube humida, & caua, & perpetua, quā velut in speculo intuemur, imagine relata in speciem circularis ambitus. Virga est arcus cœlestis exhibitio in directum conformata. Area est ædita imago sidereæ claritatis vndique illustrata: hactenus arcu differens, quòd ille è regione Solis ac Lunæ visendum se exhibet: cùm area sidus totum ambitu cingere orbiculari soleat. Fulgor est ignis collectio, qui in aëre exarsit, per cœlum ille quidem, aut iaculari specie transmeans, aut vno loco fixus. At eiaculatio, ignis est enatus attritu, in aëre pernici motu inuehens, ob eámque pernicitatem ob lōgam formam simulans. Fulgor fixus est extensio longe porrecta, & loco permanens, & tanquam profluuium sideris. Quòd si in alteram partē dilatetur, Crinita stella vocatur. Sæpenumero autē euenit, vt fulgores tempore multo maneant, sæpe vt confestim extinguantur. Complures item & aliæ rerum formæ cernuntur in cœlo apparentium, vt quæ Faces, quæ Trabeculæ, quæ Dolia, quæ Scrobes nuncupantur: omnia ab earum rerum similitudine appellata, vnde nomina mutuata sunt. Eáque partim in occidua mundi parte, partim in oriente cernuntur, partim etiā ambiguo in vtranque partem æditu: raro vel septentrionali, vel austrino. Cæterum omnia incerta, quippe nihil huiuscemodi hactenus proditum est memoriæ, ita fuisse constabilitum raro situ, & cōstituto, vt semper conspicuum fuerit. Atque huiuscemodi sunt,

Arcus. *Virga.* *Area.* *Fulgor.* *Eiaculatio* *Crinita stella.*

quæ in natura animabili, aëriáque fiunt.

De his, quæ in Terra fiunt. Cap. IIII.

IAm vero terra continet etiam ipsa in se, vt aquæ, ita spiritus ignísq; scaturigines: quarum quædam sub terra latent, oculis humanis subductæ: multæ spiracula habent emissariáque vaporis, oculis humanis subductę, vt Lipara, vt Aetna, vt Aeoliæ insulæ, quæ quidem sæpe, & ipsæ fluminum more fluunt, ignitásq; ferri glebas euomũt. Nonnullæ vero huiusmodi scatebræ secundum fontes sitæ, aquas inde manantes inde calefaciũt, aliquæ inde vt tepẽtes, efferuefactæ aliæ, quædam modicæ temperatæ vt emittantur. Multis etiam in locis orbis exitus spirituum pari ratione pate facti sunt: quorum partim fanatico furore afficiunt homines propius antecedenteis: partim tabifica vi absumunt: partim fatidicos efficiunt, vt Delphici, & Lebadici: sunt & qui prorsus enecẽt, vt in Phrygia. Frequenter fit etiam, vt congenitus spiritus in terra conditus, cùm aberrans insinuarit, in abstrusos quosdam eius, atque cæcos meatus, quasi sedibus suis erumpens, multis in locis vibrantem motum cieat. Est etiam nec raro, cùm flatus aduena, introrsus in terræ caua irrumpens, deinde exitu omni exclusus, intus sese versando ingenti vi terram quatiat, ne quicquam exitum inde quæritans. ex quo fit naturæ facinus, quod vocamus Terræmotum. Terræmotuum autem ij, qui ad angulos acutos in obliquum quatiunt, ἐπικλίνται appellantur, quasi in transuersum sese agentes: Sursum vero deorsúmque ad angulos rectos iactantes, βράσται vocantur, à similitudine aquæ efferuescentis. At qui labes terræ relinquũt in caua subsidentis, ab hiatu χασματίαι nomina-

Spiritus, & ignis scaturigines.

Aqua calida.

Spiracula terræ.

Terræmotus.

ti sunt. Quem hiatum ij qui vi eruptione facta patefaciũt, ῥῆκται id est effractores, dicti sunt. Iam horum aliqui flatum secum erupturũ rapiũt, alij saxa, alij cœnum. Sunt qui fontium scatebras ædidere, quæ antea non erant, ὦσται, id est trusores, vocant, qui vno obnixu subuertunt, quod impulerunt. Sunt etiam qui quassabundi; atque vtroque declinantes, vibrantesq; quod mouerint, semper erigũt: ob id παλματίαι, hoc est vibratores, dicti. efficiúntque terræmotũ tremori non dissimilem. Appellãtur etiam μυκητίαι terræ motus, qui cum mugitu quatiunt, indito ob id nomine: quãquam sæpe terræ mugitus absque terræ motu cõtigerit. id quod assolet, cum spiritus impar quatiẽdæ terræ fuerit, intúsque cohibitus ac conuolutus arietarit impetu vehementi. Adde quod flatus, qui terram subierint corroboratiores fiunt à liquoribus terrenis, qui intus conditi sunt.

De his, quæ in Mari eueniunt. *Cap. V.*

PRoportione his respondent ea quæ in mari eueniunt. nam & hiatus fiunt maris, & recessus, vndarúmque excursiones interdum reciprocantes, interdum eluuie retro non recurrente. id quod proditum est circa Buram, Helicémq; contigisse. Sępenumero etiam in mari euaporationes ignis existunt, fontes excaturiũt, ostia fluuiorum aperiuntur, arbores enascuntur, fluxiones & vortices existunt, instar eorum habẽtes, quæ à flatibus designari dictum est, non in medio mari modo, sed etiam in euripis, & in fretis. Aiunt etiam multos æstus, vndarúmque sublationes statis quibusdam temporibus cum Luna circumagi. Atque vt in vniuersum dicam, cùm elementa in aëre, in terra, & in mari, commoda inter se temperatura mi

xta

ma, sint: nimirum affectionum quoque similitudines iisdem constant in ipsis: in singulis illæ quidem naturis ortus alternantes, & interitus, vniuersitatem vero assernantes generationis immunem atque corruptionis.

Dubitationis solutio, quo pacto mundus ex contrariis constitutus, iam diu non dissolutus fuerit. Cap. VI.

TAmetsi extiterunt, qui sese admirari addubitabundi dicerent, quin fieri tandem posset, si è principiis contrariis mundus constitit (siccis dico & humidis, frigidis & calidis) vt iam diu non dissolutus fuerit, atque interierit. Perinde quasi mirari quisquam debeat, quónam pacto ciuitas incolumis perduret, quæ è gẽtibus cõtrariis composita sit, egenis inquam & diuitibus, iuuenibus & senio confectis, infirmis & valentibus, prauis atque innocentibus. Ignorantia est ista vtique hominũ, hoc est in cõcordia ciuili non videntium longe admirabilissimũ, quod ex multis ipsa vnũ efficit affectum, & è dissimilibus similem, omnis illa quidem naturæ susceptrix & fortunæ. Atque haud scio an etiam contrariorum appetẽs sit natura: ex eísq; consona, non item è similibus conficiat. Sic certe ipsa marem cum fœmina coniunxit, non etiam cum suo horũ vtrunq; sexu. Quin primam etiam concordiam per contraria, non per similia deuinxit. Adde quòd ars naturæ æmulatrix hoc idem facit. siquidem Pictura alborum nigrorúmq; colorum, luteorúmq; & rubrorũ naturas inter se attemperans, effigies rerum efficit consonas exemplaribus. Musicæ acutis & grauibus sonis, longísq; & breuibus vna permixtis in diuersis vocibus, vnum ex illis concentum absolutum reddidit. Grammatica ex elementis voca-

Natura appetens contrariorum.

libus & mutis inuenta téperata, artem omnem literaturæ ex illis cōpositam reliquit. Hócq; nimirum illud est, quod apud Heraclitum legitur, Scotinum ab obscuritate cognominatum. Crispa, inquit, & minime crispa vna vinxeris, consentiens & dissentiens, consonans & dissonās: vnū etiā ex omnibus, omniáq; ex vno. Itaq; vniuersorū coagmentationē (cœli inquā & terrę, & vniuersi mundi) cinno quodā principiorū summe contrariorū cōmode attéperato, natura ipsa digessit, vna eadémq; concinna cohærentia: quippe siccum humido, calidum frigido, graui leue mixtum, & rectum orbiculari. Terrā etiā omnem, omne mare, ætherē, Solē, Lunam, & postremo totū cœlum vis vna per omnia pertinens, certo ordine descripsit, concinnéq; digessit, è diuersis ipsa naturis, atque impermixtis, aëre, terra, igne, & aqua mundū architectata. Cumq; eum etiam globosa superficie comprehendisset naturas quàmmaxime contrarias, veluti edicta concordia & imperata, adstrixit ad consensum, mutuūq; commercium: cuiusmodi rerū mollitione vniuersitati ipsi salutē machinata est. Huius autem rei causa est cōcordia elementorum. Concordiæ porrò causa est æquabilitas, & quod alterum altero non plus pollet. ad æquilibrium enim adæquát grauia cum leuibus, calida cum iis quæ ipsis opposita sunt: natura vtique nos docente in maioribus, æqualitatem tutricem esse concordiam & seruatricem: concordiam autem mundi esse salutem, rerum omnium parentis, ac longe omnibus præstantis pulchritudine. Nam quæ tandem natura præstabilior ipso? Quam enim dixeris cunq; eius vtique ipsius mundi pars erit. Nam quicquid pulchritudine præditū est, id quasi gentile habet cū eo societatē, adeo quòd

Elementorum concordia.

Aequabilitas concordiæ seruatrix.

quòd recte, atq; ordine cõstitutũ esse id à mundi nomine cõcinne digestũ Græco sermone, consentaneáq; partium compositione speciosum esse significatur. Ec'quidnam est autem singulariũ partium, quod cum eo æquiparari possit ordine, quo cœlestis motus téperatus est & constitutus? Sole vtique & Luna, reliquis ité sideribus intra spatia se mouentibus exquisitissime emodulata à seculo in seculum alterum. Age écquæ tãdem vices tam ratæ esse possunt, quàm est exacte cõparatus à natura tépestatũ anni tenor in orbem redeuntium: omnium ille quidé rerum fœcunditate præditus: æstates deinceps hyeméſq; referens temporibus destinatis: simul dies & noctes inoffensis vicibus alternátes, è quibus mẽsis annúsq; conficitur. Ac magnitudine quidem ambitum longe summum complexus motu pernicissimo circumagitur, claritate sincerissima præditus: vi etiam potétiáque fretus exorte, vt senij, sic interitus. Hic omnium animantium naturas, tum aquatilium, tum pedestrium, tum etiam in elemento spirabili victitantum segregat, iisque spatia vitæ suis admetitur motibus. Ex hoc animam ducunt omnia: ab hoc animam habent animátia: ex hoc deniq; miracula rerum nouarum existunt, quæ statis téporibus efficiuntur. Vis ventorũ omniuaga in se ipsa conflictatur: fulmina è cœlo cadũt: pluuiæ procellosæ atq; stupendæ subitos fragores ædunt. Vnde fit vt & vi humoris expressa, & vi ignea difflata, constituatur vniuersi concordia. Iam vero terra omni genere vestita stirpium fruticantium, riguísq; exuberans large erumpentibus trita vestigiis animantium quæ in ea passim circunferuntur: omnia tempestiue proferens ex sese & vegetans, hospitalíque sinu excipiens: cùm innumeras ipsa rerum

Mundi ornatus.

for

formas perferat, ab eisq; multipliciter afficiatur, nihilo secius tamen naturā asseruat indomitam senectute, quamlibet ipsa motibus cōtremefacta, vndis superfluentibus prolata, incendiis denique inflāmata, modo hac, modo illa parte sui. Quin etiam illa ipsa omnia censeri merito possint incolumitatis eius causa cōmode euenire, salutémq; illi sempiternam præstare. Siquidē ea motu quassata, continuo prosiliunt venti qui introrsus insinuarant, vtique spiraculis terrarum discessibus patefactis, vt superius dictum est. Imbribus etiam tum expurgatur, cùm omnia pestifera in ea abluuntur: ad synceriorémque constitutionem super subtérq; tum reducitur, cùm auris perspiratur. Et conflagrationes quidem quod concretius est terræ, concoquunt: congelationes item quod inflammatum est, id attemperant ipsæ atque remittunt. Ac singularum quidem rerum aliæ oriuntur, aliæ vegetantur, & aliæ occidunt: cùm interim ortus compescant grassanteis interitus, rursúsque interitus rerum leuent ortus exuberanteis. Vnica vero ex omnibus conflata incolumitas permanet ipsa in æuum: cùm inter se rebus ex aduerso obsistentibus, & cedentibus vicissim atq; præualentibus vniuersitas conseruetur in sempiternum, noxam nullam contrahens.

De Deo. *Cap. VII.*

RESTAT vt summatim de causa disseramus, quæ cunctarum ipsa rerum vim habet tutricem & continentem, quemadmodum cętera perstrinximus. Plagitij enim instar esset, cùm de mundo dicere instituerim, tractatu si minus exquisito fortasse, at certe qui sat esse possit ad formulam doctrinæ crassiorem; intactam præcipuam mundi partē principémq; præterire. Vetus igitur sermo est,

est, à maioribúsque proditus, inter omnes homines, vniuersa tum ex Deo, tum per Deum constituta fuisse atque coagmentata, nullámque naturam satis instructam ad salutem esse posse, quæ citra Dei præsidium suæ ipsa demum tutelæ permissa sit. Quocirca veterum nonnulli eo vsque prouecti sunt, vt hæc omnia dictitarent, Deorum esse plena, hauririque eorum spectra ab hominibus, oculis, & auribus, reliquisque sensibus: sententiæ illi quidem fundamenta iacientes diuinæ fortasse potentiæ, non item naturæ diuinæ congruentis. Etenim cunctorum, quæ rerum natura complectitur, cum seruator est Deus, tum vero quæcunque in hoc mundo quoque modo perficiuntur eorum omnium genitor est: non sic tamé ipse vt opificis in morem, animalísque lassitudinem sentientis, labore affici possit: vt qui ea facultate vtatur, quæ nulli cedat difficultati, cuius ipse vi sua cultatis omnia in potestate continet: nec minus etiam quæ longius ab ipso videntur esse submota. Summam igitur & primam sedem mundi sortitus, ea de causa ὕπατος, quasi supremus appellatus est, & (vt inquit Poëta) in summo culmine vniuersi cœli suum habet ipse domicilium situm & collocatum. Maxime vero vim eius sentit, numinéque eius ante omnia fruitur id corpus, quod proxime eum situm est: tū quod secūdum ab hoc situm habet, & vnumquodque deinceps, prout situm ordo ad nostrum vsque locum natura constitutus est. Quo fit, vt & terra, & terrena omnia quàm longissime ab diuinitatis adminiculatione abscedunt, tam infirmitate summa sint ipsa, concinnitatísq; sibi consentaneæ maxime expertia: atq; ideo multo tumultu exagitata. Atqui cùm ita sit numé diuinū natura sua cōparatū, quoquo

Elemētorū concordia.

Terrena.

vt versus permeet:nimirum ea in quibus ipsi versamur,ac nobis superiora, pro eo quantus est accessus ad Deum,vel abscessus ab eo, eius opitulationem quoque sentiunt. Proinde id præstabilius esse censemus,Deóque tum decentius,tum magis consentaneum,ita de eo opinari,vt dicamus,potestatem illam in cœlo sedes suas habentem,incolumitatis causam rebus vniuersis præstare , iis quoq; quæ longius ab ea remota sunt:nec illis assentire , qui eam ipsam potestaté per omnia pertendenté,& ventitáté ad ea quoq;. quæ nec adire ipsam honestũ est,nec dictu speciosum, sua illic opera efficere contendunt,résque terrenas administrare.Atqui ne ex hominũ quidem principum dignitate esse dixeris, cuilibet operi incumbere: vt (verbi gratia) exercitus ducis aut vrbis præfecti,atque etiam domus primarij dispensatoris, si fasciculum sarcinarium cõponere , aut viliorem aliquam operam obire vsu venerit vt necesse sit: cuiusmodi munere,magni regis tépore,ne quoduis quidé mancipium eius facile obiuisset. Quippe,vt proditur,visenda quædã species Cambysis, Xersis,& Darij regnantium in exquisitum maiestatis fastigium exornata erat,compositáque magnifice,omnibúsque numeris venerationis augusta. Et quidem(vt fama est) Susis ipse ac Ecbatanis sedibus collocatis procul hominum conspectu regiam sanè admirandam obtinebat, ambitu septam auro,electro,eboréque fulgenti . Cui vestibula multa erant,atriáque continentia:multæ vero ianuæ multorum stadiorum interstitiis ita dimensæ inter se , atque diremptæ , vt aditus æneis foribus,murísque magnis obstructi , atque muniti essent.Tum autem viri principes & lectissimi in stationes digesti erãt, atq; decuriati recte

Regis magni fastigiũ

atque

atque ordine: pars munere stipãtium regẽ ipsum fungentes, eiq; famulantiũ: pars custodes circa septa regiæ appositi (ianitores emissariósq; appellabant) cum interim rex ipse, qui idem dominus Deúsq; vocitabatur, omnia & videret, & audiret. Ab his item erant alij Vectigaliũ quæstores obuentionúmq; constituti: alij duces tũ bellici, tum venatores: alij coactores munerarij: alij denique munerũ reliquorũ curatores, prout vsus ratióque administrandarũ rerũ ferebat. Tum autẽ vniuersum Asiæ imperiũ, Hellespõto quidẽ ab occidentis partibus terminatũ, India autẽ ab orientis regũt pro potestate prætores, præfecti, & reguli, serui regis ipsius, qui magnus appellatur. Cursores etiam, exploratoréſque statores, & custodes stationarij, & deniq; speculatij excubitores. Quorũ erat ipsorũ is apparatus, ea descriptæ collocationis ratio, tã rato ordine vices munerum constitutæ: & præsertim eorum qui ignes ædere prænuncios, & tollere è speculis soliti sunt, deinceps in aliam, illi quidem ex alia dantes accipientésque signum in orbem, abusque finibus imperij adusq; Susa & Ecbatana quicquid rerum nouarum quisquam in Asia moliretur aut inceptaret. rex vt ipse vno die rescisceret. Atqui statuere nos oportet magni ipsius regis fastigium, prætut quidem est Dei eminentia, qui pro potestate mundum tanquam prouinciã obtinet, tam esse infimũ, quàm esse summum hoc ipsum regis fastigium, si cum animante quodam vilissimo, atque infirmissimo componeretur. Quapropter si è dignitate regis haudquaquam esset, Xersem functione propria administrare omnia & absoluere, quæcunque facta cuperet, ne ipsum quidem operibus faciendis instantẽ curatoris operũ officio perfungi: longe id

id nimirum minus Deo conuenit. Quare augustius id decentiúsque existimandum est, Deum summo in loco ita esse collocatum, numinis vt tamen eius vis per vniuersum mundum pertinés, tum Solem Lunámq; moueat, tum cœlum omne circumagat: simúlq; causam præbeat eorum quæ in terra sunt, salutis atque incolumitatis. Neque vero illi ipsi itidem vt principibus mortalium, opus est aut artificiosa mollitione, aut alieno ministerio: quando ij propria infirmitate præditi operarum decurias rebus conficiendis, & numerosas manus adhibent. Illud autem diuinitati maxime consentaneum, vt formas rerum omnium citra difficultatem, simplicíque motú absoluat: non secus atque illi machinatores solent, qui instrumento vno demittendo, multos & varios affectus ædunt: aut vt illi præstigiatores faciunt, νευροσπάστας ob id appellant, quod imagunculas animatas esse fidiculis ductitandis ementiuntur. Qui cùm funiculum ipsi aut neruum adduxerunt, cieri ceruicem & manum, quasi animantis simulacri, humerúmque itidem, & oculum faciunt, interdum etiam omnia membra, idq; quadam cum venustate atque æquabilitate motus. Hoc igitur modo natura diuina ab vno eodémque simplici motu primo vim suam immittit in ea, quæ sunt primo continentia, ab illísque subin de in ea quæ longius atq; longius absunt, quoad permeauerit per vniuersa. Quippe alterum ab altero motum rursus ipsum quoque aliud mouet cùm mundo: cùm vnumquodque interim agat conuenienter constitutioni suæ, nec tamen eadem sit via omnibus, sed diuersa, nõnullis etiam contraria: tametsi primus illis velut ad concentum, atque æquabilitatem auspicatus, natura sit compa

comparatus ad vnum motum: similiter atque si quis ex eodem vase simul iaciat globum, tesseram, turbinem, & columellam. nempe vnúquodque eorum accõmodatæ suæ formæ mouebitur: aut si quis animal vnum aquatile, aliúdque terrestre, & aliud volucre è sinu suo emittat. Planũ est enim, quòd natatile eò prosiliens enatauerit, vbi ei commodum est victitare: terrestre ad suas sedes, pascuáque sua erepserit: at aerium è terra sublime raptum euolauerit, vna vtique eadémq; prima causa propriam eorum vnicuique aptitudinem reddente. Eadémque ratio est in mundo. Siquidem ab vna cœli vniuersi conuersione, quæ die noctûque finitur, aliæ atque aliæ permeationes fiunt. Cúmque vno omnia coërceantur globo, pars tamen celerius, pars mouetur tardius: nimirum interuallorum longitudine, & singulorum opificio eam differentiam efficiente. Et Luna quidem mense suum peragit orbem, augescens vicissim, imminutáque & tabescẽs. Sol anni spatio suum orbem metitur: & qui cum æquant cursu, Lucifer, & Mercurius. Pyrois spatio altero tãto maiore. Iouis stella spatio Pyroentis sexcuplici. Vltima Saturni quæ dicitur tempore sesquiplo maiore quàm quantum est id quo circumagitur illa quæ infra ipsam est proxime. Qui verò ex omnibus concentus existit consonãtibus in cœlo, chorúmque conficientibus, vt ex vno ille quidem oritur, ita in vnum desinit. Vniuersúmque ipsum commodius κόσμον nominaueris, id est compagem rerum cõpositam, concinnóque ordine digestam, quam ἀκοσμίαν, id est, congeriem confusam & inconditam. Quemadmodũ porrò fit in choro, vt auspicãti præsuli,

De planetarum cursibus.

aut præcentauri accinat omnis chorus è viris interdum fœminísque compositus, qui diuersis ipsi vocibus, grauibus scilicet & acutis concentum attemperant: eandé ipsi rationé statuimus & in Deo, qui vniuersum mundũ moderatur & regit. Et sidera enim semper & vniuersum ipsum cœlum eos ad numeros mouetur, quos Deus sursum quasi auspicãdo præcinẽdóq; emodulatur: quem à similitudine sanè cõgrua κορυφαῖον mundi rectè appellaueris, quasi præsultoré ipsum huiúsq; chori magistrum. Geminis autem itineribus Sol ingreditur lumine suo, cũcta quoquo versus collustrans: diem noctémq; altero itinere distermınans, ortu suo scilicet & occasu: altero quatuor anni tempora secum ductitans, vltro citróq; per cœlũ perreptando nũc aquilonius ipse, nunc austrinus. Quid dicam pluuias tempestiue existentes, ventos, & rores, omnésque permotiones, quæ in aëre eueniunt à principe rerũ causa, atque primordiali? Adde fluminum lapsus, maris æstus intumescentcis, enascẽtium arborum incrementa, frugum maturitates, fœturas animaliũ: denique vegetationes rerum omnium adolescẽtium primum, deinde tabescentium: eodem accedentibus causis (vt dictũ est) à cõstitutionibus singulis rerum atq; opificiis. Itaque ille omnium princeps parẽsq; animi tãtum sensu spectabilis, simul ac signũ naturis dedit inter cœlum terrámq; vehẽtibus, earũ vnaquæque in orbibus suis iugi motu cietur, atque inter suos limites, alternis conditis atque apparens, sexcentas illa formas eodem à principio exhibens, vicissimque subducẽs. Quod verò in hisce rebus agitur, magnopere simile est iis quæ belli tempore inter homines factitantur. *Elegans simile.* Nãq; statim vt classicũ exaudiri in exercitu cœptum

patum est; alios ipse videas: scuta sibi aptantes, loricam alios inducêtes, alios ocream vel galeam, sumere, vel balteo se cingere festinanteis. Rursus videas qui frenatos equos admittant, alios qui currus conscendant, qui deniq; tesseram per explicatam aciem prodant. Tum manipuli ductor ad manipulum, centurio currit ad centuriam. Postremo equites ad cornu, velites ad stationẽ quisque suam festinant. Cùm interim sub vno ductore omnia moueantur, qui imperia & ipse significanda accepit ab eo, apud quem summa est imperij, eodem nos & ipsos modo censere conuenit de vniuerso. Cùm enim ab vna vi impultrice cieantur omnia, fit vtique quod cuique commodum est, & cõueniens. Nec vero si ea vis ipsa, nec cerni ab hominibus, nec apparere potest quoquo pacto id obstat, aut illi ad ea, quæ diximus agenda, aut nobis ad fidem hisce rebus accõmodandam. Nã & anima ipsa, qua viuimus, qua vrbes, qua domos habitamus, cùm haudquaquam sub aspectum nostrum sita sit, operibus tamen ipsis videtur. Omnísque vitę cultus nitórque vtique ab ea inuentus est, & descriptus, ita ex ea tenorẽ suũ seruat. Terræ cultura & consitio, artium excogitationes, vsus legum reipublicæ rectę atque ordine constitutæ ratio, administrationes ciuiles, bellum extra fines patriæ, & rursus pax ea. Proinde hæc etiam de Deo sentienda nobis sunt: illo quidem, si vim spectes, valentissimo: si decorem, formosissimo: si vitam immortali: denique si virtutem, præstantissimo. Quapropter cùm sit inconspicabilis naturę omni interituræ, ipsis nihilo secius ipse cernitur ab operibus. Atque ea quidem, quæ in aëre fiunt quoquo modo affecto, quæ in terra, quæ in aqua, ea certe Dei opera esse merito

dixerimus:Dei inquam opera,cum imperio summo mundum ac pro potestate obtinentis. Ex quo Deo vt inquit Empedocles physicus:

„ *Omnia quotquot erũt,quot sunt præsentia quótque*
„ *Orta fuere ante hac, stirpes, hominésque, feræq;*
„ *Inde etiam volucres, piscésque humoris alumni.*

Enimuero non tam absurda quàm pusilla comparatio(vt opinor)fuerit, si mundum cum illis lapidibus componamus, qui in operibus fornicatis, forficis in modum dispansi conformati, structura sese intersecante, vmbilici vocantur. Etenim ij lapides in medio collocati, qua parte scilicet vtroque versus structura arcuata pendatur, quasique oneri cedit:in cohærentia continent, atque in constructione ordinata totam formam operis, immobilémque asseruant. Fama est etiam Phidiam illum statuarium, cùm Mineruam illam, quæ est in arce, coagmentaret, in medio eius scuto faciem suam expressisse, oculósque fallenti artificio ita deuinxisse simulachro, eximere inde vt ipsam si quis cuperet minime posset: aliter quidem certe quàm vt ipsum solueret simulachrũ, opúsque eiusmodi compactibile confunderet. Hanc eandé igitur rationem Deus habet in mundo, vtpote qui vniuersorum coagmentationem cohærentem cohibeat & coarctet; incolumitatémque vniuersitatis cõseruet: nisi quatenus non medio ille loco, in terra scilicet, vbi turbida regio est:sed in excelso situs est, purus ipse in puro loco. Quem locum tum ὀρανὸν ab origine vocis dicimus, quasi terminũ extimum supremorũ corporũ:tum etiã Olympũ, vt vsquequaq; lucidũ, ab omni caligine secretũ, motúq; omni incondito, cuiusmodi sunt qui apud nos venti fiunt, & tempestates. Id quod his verbis significat Homerus:

Phidiæ statuarij in sculpenda Minerua præclarum artificiũ.

Esse

Esse solum diuis subnixum semper olympum "
Fama est, haud ventis tremefactũ, haud imbrib⁹ vdũ, "
Ac procul à nauibus subductum: nubibus illinc "
Splendida summotis, cãdensq́ expanditur æthera. "

Huius autem rei elogium est mortalium consensus, regionem mundi summam non dubie Deo tribuentium. Quam ob causam ipsi manus tollimus sursum inter vota concipienda. Qua ratione nec male illud quoque ab eodem Poëta pronunciatum:

Cœlum sorte tulit simul æthera Iuppiter altum. "

Quinetiam quæ maxime eximia sunt inter res sensu perceptas, eundem illa locum obtinent, vt sidera, vt Sol & Luna. Vnde fit, vt cœlestia concinno ordine digesta, suas ipsa vices conseruent perennes & constitutas, nullíque obnoxias mutationi. longe illa secus atque terrena: quæ ita natura comparata sunt, ipsa in alias vt ex aliis affectiones transeant, fieríque identidem altera atque altera non respuant. Certe contigisse aliquando constat, vt terræmotus violentia terra ipsa multis in locis discesserit, indéque hiatus extiterint: vt imbres vi maiore ruentes, diluuium in terram intulerint: vt excursiones vndarum recessúsque tum continentes mari obruerint sæpenumero, tum rursus maris alueos adiecerint continentibus: vt vis flatuum & verticum oppida funditus disturbarit: denique vt incendia atque inflammationes aliquæ superne delapsantes partes orbis exusserint versas ad orientem, vt Phaethontis tempore cõtigisse dicitur: quædam etiam vt è terra erumpentes veluti expirabundæ idem fecerint, vt cùm crateres Aetnæ abrupta terra patefacti, conflagrationem emiserunt instar torrentis per terram grassabundam. Quo tempore *Crateres Aetnæ patefacti.*

Pietati præmiũ apud Deum. qui è mortalium genere pietate erant imbuti, ij à numine diuino eximio honore ingentíque affecti sunt. Siquidem iuuenes & robore ualentes, cùm parentes suos ætate iam confectos humeris sustulissent, igneo flumine iam iam opprimendi, in eo erant ipsi vt interirent: cùm ecce flumen ipsum ita se scidit, vt huc & illuc diuersi fluctus digrederentur, iuuenésque intactos cum senibus trãsmitterẽt. Vt vero summatim iam loquamur, quod in naui gubernator est, quod in curru agitator, quod in choro præcentor, quod denique lex in ciuitate, & dux in exercitu, hoc Deus est in mundo. Nisi si hactenus interest quod labor & motus multiplex illos exerceat, & curę angũt varię: cùm huic elaborata succedant omnia, omnis molestiæ expertia, citráque corporis infirmitatem: quippe cui in loco stabili immotóque collocato omnia mouere, & circumagere pro arbitratu liceat, quo libitum est cumque, & quomodo libitum est: idque diuersis in formis simul atque naturis. *Lex ciuilis* Id autem ratione simili facit ille atque lex ciuilis, quæ immobilis ipsa existens in vtentium animis, regit omnia ad rempublicam pertinentia. Et ciues quidem quasi eius asseclæ in medium prodeunt: qui autem principes vocantur ad prætorium se conferunt: legislatores ad propria tribunalia: senatores denique, & qui concionatores dicuntur ad consessus sibi contributos conueniunt. Rursus is in Prytaneum it, cui scilicet id datum est, in eo vt publico victu epuletur: alter rapitur ad iudicium, causam vt ibi dicat: in carcerem alius compingitur, vt supplicio afficiatur illic. Tum vero epulones in ciuitate celebres ad epulas legitimásque conueniunt. Iam vero aguntur dies festi, iam iudicia solennia

nia: iam anniuersaria sacrificia fiunt diuis, heroésque ritu suo coluntur: postremo inferiæ mortuis inferuntur. Sic alia ab aliis facta vno vel imperio, vel legis vna authoritate, asseruant eum, qui obtemperat.

Sic vrbs simul plena est vaporibus sacris, "
Resonátque cantibus pijs, ac luctibus. "

Hoc idem de vrbe quoque maiore, de hoc inquam mundo existimare debemus. Deus enim nobis lex est, in omnem illa quidem partem ad æquilibrium vergens, nullam correctionem admittens, nullam varietatem: quippe quæ potior sit illis legibus, & stabilior, quæ in tabulis præscriptæ sunt. Eius enim auspiciis perenniter, & composite præeuntis vniuersus hic cœli ordo regitur atque administratur, numeros omnes concinnitatis habens: in omneis ipse naturas partitus pro vniuersitate seminum, in ea quæ hærent solo, atque in animantia, quæ etiam suis ipsa generibus formísque distincta sunt. Nam & vites fiunt, & palmæ, & perseæ, ficíque dulces, & oliuæ (vt inquit poëta.) Tum quæ fructus expertes, alios vsus præstant, platani, pinus, buxi, alni, populus etiam nigra, & cupressus odorata. Tum quæ autumni tempore fructum suauem fundunt, sed conditu difficilem, pyri, punicæ mali. At verò animantium aliæ feræ sunt, & aliæ cicures, tum in aëre, tum humi, tum in aqua victitantes: oriuntúrque, & inualescunt, & deinde intereunt, legibus obtemperantes diuinis, atque cedentes. Omne enim reptile (vt inquit Heraclitus) terram depascitur atque possidet. Vnus porrò Deus cùm sit, pluribus nominibus appellatus est: ab iis vtique suis omnibus effectibus denominatus, quorum specimen edere ipse solet. Atque cum

Dei nomina plura. quidem ζῆνα, tum Δία vocant, inter se compositis vtentes nominibus, atque è regione collocatis, tanquam duabus his vocibus significare velint, per quem viuimus. Is Crono, id est Saturno, & chrono, id est tempore ortus esse dicitur: nimirum ab æuo sempiterno ad alterum æuum pertinens. Vocatur & Fulgurator & Altitonans, & Ætherius, & Fulminator, & Pluuius: à pluuiis vtique, & fulminibus, aliísque operibus, è quibus vocabula ipsa deducta sunt. Quin & Frugipotens, & Custos vrbium vocitatur, & Natalitius, Septitius, Cortalis, Gentilitius, & Patrius: videlicet à communione, quæ diuino ipsi numini iis cum rebus intercedit. Ad hæc Sodalitius, & Amicitiæ præses, tum Hospitalis, Castrensis, Trophæalis, Expiator, Sanguinarius, & Supplex, & Placabilis, vt Poëtæ loquuntur: denique Seruator dicitur, ac Assertor: & (vt semel omnia complectar) Cœlestis, & Terrenus, ab omni natura, sortéque nomen adeptus, vtpote qui omnium rerum author sit. Quam ob rem quæ de ipso in Orphicis carminibus dicta sunt, haudquaquam perperam dicta sunt. Equidem Necessitatem ipsam etiam nihil aliud, quàm Deum dici censuerim & intelligi: cui ἀνάγκην ex eo nomen est, quòd natura quædam sit immobilis. Eundémque εἱμαρμένην, id est fatum, dictum à serie rerum conserta, inoffensóque tenore procedente. Quod alio nomine πεπρωμένην ideo appellauerunt, quòd ab eo omnia terminata sunt, ac nihil in rerum natura infinitum est. Quin & μοῖραν, id est Sortem, appellatum eundem Deum à partitione rerum dixerim: & νέμεσιν, quasi potestatem diuinam, eius quod

visum

visum est cuique distributricem. ἀδράστειαν etiam, quasi causam quandam natura comparatam, quam fallere nemo queat, aut vitare. ἀίδιον denique dictum, quasi semper existentem. Iam quod de Parcis & de fuso proditum est earum, eodem id etiam quodammodo pertinet. Siquidem tres Parcas prisci tria in tempora partiti sunt: filúmque fusi partim iam peractum, partim futurum, partim iam intorqueri dixerunt. Earum vnam statuentes in eo, quod iam profligatum est: quam Atropon ideo nuncuparunt, quoniam ea quæ iam præterire, retrorsus agi nequeunt. At Lachesis functio futuris destinata est. omnium enim quæ secundum naturam sunt, sors sua quodque manet. Præsentibus autem rebus aut instantibus Clothûs opera attributa est, quæ netu vnicuique conficit, quod suum est. Hócque fabulamentum recte atque ordine compositum est. proinde hæc omnia non aliud quicquam, quàm Deum esse planum est, vt eximius Plato censuit. Enimuero, Deus (vt est vetusto verbo proditum) principium, & finem, & media rerum omnium tenens, rectáque linea incedens, operatur ille quidem secũdum naturam, è vestigio comitem habens iustitiæ præsidem, quam δίκην nominauerunt, diuinæ legis vindicem, simul vt quicquam sanctionum eius prætermissum est. Cuius vt sit particeps numinis iam inde oportet ab initio, qui ad vitam beatam euasurus est, atque felicem.

Tres Parcæ

Libri de Mundo finis.

ARISTOTELIS

DE ADMIRANDIS AVDITIONIBVS COMMENTARIOLVS,

Dominico Montesauro Veronensi interprete.

1 PAeoniæ mons est, Hesænus nomine, Pæoniam à Media diuidens, in quo fama est, quoddam animal reperiri, Bolinthum nuncupatum, tametsi à Pæonibus Monapios appelletur. Vniuersa huius forma boui similis est: sed eúdem magnitudine, ac robore, iubáq; pariter excellit. à ceruice enim (quemadmodum equus) iubam valde prolixam, necnon à vertice vsque ad oculos ipsam demissam habet. nec (veluti boues) cornibus armatum est, sed aduersa ipsius cornua inter se sunt, & mucronata ad inferiorem situm iuxta auriculas vergunt, amplitudine non multo arctiore, quàm vt singula semisestarium capiant. nigritia proba refulgent, veluti si decorticata, expolitáque sint. Cum autem id animal excoriatum fuerit, eius tergus distentum locum octo accubantium occupat. Quando vero percussum est, fugam pro-

perat

perat: & nisi defatigatum nunquam consistit. Caro eius grati saporis est. Calcitrans ad proluuiem alui vel ad quatuor passus proiiciens repugnat, quo præliandi modo id sæpe cum facilitate maxima vtitur: & ita adurit, vt pili insectantium canum absumantur: si quidem concitetur, stercore comburit: (vt inquiunt) si vero non irritetur, nequaquam adurit. Tempore autem pariendi ad locum, in quo pariat, quamplurima sui generis animalia aduentant, quæ omnia cum simul congregata sint, maxime parturit, in circuitúque stercorat. largam enim quandam eius excrementi copiam hæc belua eiicit.

Qui in Arabia degunt, camelos proditur suas matres non superuenire: quinimo, si quis cogat, ipsi non patiuntur. Etenim, cum aliquãdo admissarius non haberetur, curator pullũ matri opertæ admisit: qui dũ coiret, delapso operiméto matrem agnouit: & quãuis coitũ absoluerit, camelarium illum paulò pòst morsu defixo interemit. 2

Ferunt cuculos, qui Helicem incolunt, pariendi tempore non nidificare, sed in palumbiũ, aut turturum nido parere: neque incubare, nec excludere, neque nutrire, sed cùm pullus genitus, ac educatus ab aliena aue fuerit, cõsortes, cum quibus hic vitam degit, è paterno nido eiicere. Præstat autem (vt videtur) pullus cuculi magnitudine, pulchritudinéque: qua de re facile pullos cæteros longe antecellit. Hoc vero & palumbes adeo lætari autumant, vt & ipsi vnà cum illo proprios pullos è nido explodant. 3

Capræ Cretenses, cum aliquando sagitta transfixæ sunt, (vt vulgo fertur) dictamnum illius insulæ proprium quæritant, dictamnóque deuorato confestim telum eiiciunt. 4

In

5 In Achaia ceruæ nonnullæ, vt dicitur, eo in loco degunt, quo sua demiserũt cornua, vt caueant ne facile inermes reperiantur. quod ea de causa faciunt, quoniam instrumentum, quo repugnare possunt, cum res exigit, nõ habent. & locum, quo cornua demiserunt, à nemine adhuc fertur compertum esse. Plurimę quoque visæ sunt etiam ceruæ, quæ cornibus enatam hederam gerunt.

6 In Armenia venenũ quoddã nasci aiunt, quod Pardalianches ab angore dictum est. Hoc igitur venatores victimam aspergunt, ac recedũt, cum ab ipsis Panthera conspicata fuerit. ea vero postquam id tetigerit, de more stercus hominis quærit. quocirca venatores stercus in vase reponunt, ac ex aliqua arbore vas suspendũt. fera itaq; insiliens ibidẽ, & ad extremam defatigationẽ perueniẽs, ab ipsis superatur, illorúmq; præda efficitur.

7 In Ægypto autem trochilum ad os crocodilli aduolare asserunt, dentésq; ipsius depurgare, carnis excrescentiam rostro ex ipsis dentibus extrahendo. ipse vero nõ solum trochilo minime nocet, sed mirum in modum ea re delectatur.

8 In Cephalenia affirmant aliqui capras quotidie (veluti quadrupeda reliqua) nullo pacto bibere, sed rictu flatui opposito astare, ac ore aperto aëra suscipere.

9 In Syria inter equos syluestres vnum armento præesse inquiunt. cùm vero aliquis cæteris iunior fœminam superuenerit, ducem irasci, ac illum tandiu insectari, quousque deprehenderit. & cùm se inflexerit, ore ex posterioribus poplitibus genitale euellere.

10 Testudines cum viperam ederint, mox cunillam deuorare autumant: quam si celeriter non inuenerint, interire. Et ruricolas quamplurimos

huius

huius rei veritatem experiētia comprobare, qui cùm aspexissent ipsa ita agere, ab vna cunillam euulsere: quo facto eos paulò pòst ipsam defunctam vidisse.

Genitale viuerræ non naturæ similis cum cæterorum animalium genitalibus esse dicitur, sed vtcunq; disponatur, tempore perpetuo solidum, veluti os, extat. Proditur vero idem genitale præstantissimum medicamentum vrinæ stillationibus esse, & per ramenta ex vino dari. 11

Picum martium auiculam, & resupinum, & pronum stellionum more per arborem scandere asserunt. Depascere autem vermes ex arboribus dicitur, ac arbores, cum cossos quærit, tam vehementer in profundo defodere, vt ipsas sternat. 12

Plataleas aues conchas quæ in fluminibus extant, effodientes deuorare fama est: deinde cùm copiam earum absorbuerint euomere: postremo carnem quidem concharum edere, testas vero earum minime tangere. 13

Arcadiæ mons est Cyllene nomine, in quo merulas pullos albos parere aiunt, nec vsquam alibi nasci: ac diuersas voces emittere, & noctu aduersus Lunam incedere. Si quis autem interdiu ipsas capere tentauerit, maxima cum difficultate eas venari poterit. 14

Anthinon quidem quasi iucundum suauéq; vinum à nōnullis appellatū, circa Melū, Gnidumq; oppida nasci, ac gratam olentiam expirare. Oligochronion vero quasi insuaue paucíq; momenti ac durationis, prope Erithacem fieri proditur. 15

Locis quibusdā Cappadociæ mel absq; fauo cōfici fertur, ac spissitudine sua oleo simile euadere. 16

In Trapezonto, quæ in Ponto est, mel grauiter olens ex buxo generari aiunt. quod quidem si edatur, 17 *Stephanus*

libro de Vrbibus hunc locū citat.

edatur, sanos mente abalienare: comitiali verò morbo prehensos integrè absoluere autumant.

18 Lydias arbores amplam mellis copiam generare enarrant nonnulli, ac incolas ex ipso pastillos absque cera conficere, & ipsos abscindentes pastillos vehementiori fractione egere. In Thracia quoque, & si nō tam solidum, ceu tamen arenaceum gignitur. vniuersum verò coactum mel non, quemadmodum aqua, & cætera humida, parem sortiri magnitudinem autumant.

19 Chalidicam herbā, & amygdalam ad mellificandum maximam vtilitatem præstare proditur: fœtum enim plurimum ex ipsis fieri inquiunt.

20 Asseritur, apes ab vnguentorum deliciis perturbari, ac odores odisse. nonnulli tamen ipsas homines his delibutos percutere autumant.

21 Aiunt in Illyriis, qui taulantij nuncupantur, ex melle vinum fieri. cùm enim fauos expresserint, aquam infundentes in lebetē decoquunt, donec dimidium defecerit: deinceps in doliis effundentes, idque iucundissime iactitantes, dolia super tabulas reponunt, atque ibi longo temporis spatio permanere, & vinosum, ac præsertim suaue, spirituosúmq; euadere inquiunt. Hoc autem iam & in Græcia euenisse nonnulli enarrant, vt nequaquam à veteri vino differat. sed cum postea hoc explorarent, neminem temperiem huius inuenire potuisse autumant.

22 Circa Thessaliam serpentes tanto in numero generari memoriæ proditum est, vt nisi à ciconiis interimerentur, incolas excedere, ac regione tota emigrare coëgissent. Quocirca honos his tantus in Thessalia est, vt ciconias occidere capitale sit. & si quis eas exanimauerit, eidem pœnæ, cui & homicida, obnoxius est.

Pari

Pari modo & in Lacedæmonia tam magna serpentum copia quibusdam temporibus fieri rememoratur, vt propter ciborum inopiam Lacones ipsis pro alimento vti fama sit: ex quo Apollinem Pythium ipsos serpentum excoriatores appellare fertur. 23

In Cypro insula metas ferri comedere asserit. 24

Chalibes in insula quadam parua quę in sublimi paulolum recumbit, aurum ex pluribus rebus componere inquiunt: qua de causa & in metallis id refundunt, vt emptores decipiant. 25

Ab his, qui ex Susis ad Mediam proficiscuntur, secunda itineris die ingens terrestrium scorpionum copia reperiri fertur. quocirca, cum Persarum rex illac exercitum traiiceret, triduo toto agmine commoratus, venationem scorpionum imperauit, & his, qui plurimos scorpiones ceperint, præmium dedisse ferunt. 26

In Cyrena mures vnius generis non esse, sed forma coloréq; plurimum distare asserunt. alios enim ceu mustellę lata facie fieri: nonnullos vero viperæ formam sortiri, quos viperas vocant. 27

Circa Siciliam aquæ stagnum inesse asserunt, in quo si quis aues, cæteráue suffocata animalia intinxerit, rursus reuiuiscere autumant. 28

Apud Gelonas Scytarum feram versari traditur, excessu quidem taram, nomine autem Tarandam: quę quacunq; incedit, pilorum colores mutat: ideóq; raro capitur, locorum arborúmq; & omnino omnium colorem reddit. mira pilorum mutatio huius est, cum reliqua colore tantum immutentur, ceu chamalæo, & polypus. Tarandæ magnitudo quæ boui est: nec caput ceruino absimile sortitur. 29

In Abydo quendam mente abalienatum inesse fertur, 30

fertur, ac ad theatrum pluriũ dierum spatio accessisse, vt histrionũ acta respiceret, adnotarétue: qui ab insania absolutus fatuitatis tempore vitam iucundissime degisse asseuerauerit.

31 In Tarento cauponem noctu furentem fuisse, interdiu autem vina vendidisse quidam asserũt. etenim propriæ tabernæ clauim sub zona seruabat: cùm vero multi surripere tentauerint, eam nullo pacto abstulisse.

32 In Lipara insula aliqui affirmant huius vis atq; naturæ terram reperiri, in qua si quis ollam occultauerit, quodcunque voluerit, dummodo in ea imponatur, decoquetur.

33 Flagrant in Mediis & Psittacinæ gentis ac Persidis cõfinio ignes, quorũ hic quidem in Mediis minus, qui auté in Psittacina magis, & syncera flamma ardet: qua de causa Persarũ rex ad hunc culinas molitus est. vterq; vero locis planis, nec inæqualibus inest. Cęterum hos quidem interdiu noctúue percipere licet: qui vero in Pamphylia cremant, noctu duntaxat percipi possunt.

34 Circa Atitaniam iuxta confinia Apolloniatis saxum quoddam inesse autumant, ex quo quidem emissus ignis non percipitur, cum vero oleo desuper respergitur, inflammatur.

35 Extra columnas Herculeas ignes flagrare fama ea, hoc quidé semper, alios vero noctu solum, veluti Anonus Periplus memorię prodidit. Et in Lipara manifestum ignem, ac flammeum inueniri, verum nõ interdiu, sed noctu tantum ardere autumant. In Pithecusis ardentem ac supra modum calidum ignem reperiri aiunt, verum non adurentem. Ignem tamen, qui in Lipara extat, aliquando anno sextodecimo deficere, decimo vero septimo redire refert Xenophanes.

Exhal

Exhalationem Ætnæ nec flammeam nec continuam esse, sed pluribus annis fieri asseuerant. 36

Circa Lydiam ignẽ quamplurimũ sursum ferri, ac septem dierũ discrimine flagrare inquiunt. 37

Miranda est ignis exhalatio, quę in Sicilia contingit, cuius ebullitio per stadia quadraginta diffunditur, sed nec tria attollitur stadia. 38

Lapis in Thracia est, Spinus nomine, qui intercisus ardet, idque iuxta se positus (seu Smarillus) reddit. isti igitur lapides apud se inuicem compositi, aquáque conspersi flagrant: idémque Maritham agere asseuerant. 39

Circa Philippos Macedoniæ metalla reperiri narrant, ex quibus frustra eiecta grandescere proditur, aurúmque, vt clarum est, producere. 40

In Cypro circa Tyrrhiam æs eiusdẽ naturæ fieri aiunt, quod ruricolæ minutatim contusum, vt constat, seminant, posthácque in id eruptis aquis augetur, & redditur, ac hoc modo colligitur. 41

In Melo insula loca defossa iterum confestim terra repleri asseuerant. 42

Apud Pæoniam cum pluuiæ continuæ fiunt, colliquata terra aurum, Apyron nuncupatum, inueniri inquiunt, & adeò Pæoniæ terram deaurare, vt ponderis auri vltra mnam reperisse complures dicunt: & alium quidem tres mnas alium vero quinque conducere, regíque exploratores auri geminos obolos reportare asserunt, & ad mensam recumbere, primúmque inter illos epularum primitias regem impartiri. 43

Flumen Ozum, quod in Bactris est, auri plures glebas deferre memoriæ proditum est: & in Iberia flumen Theodorũ dictum, iuxta littora multum auri scatere, ac simili ratione deportare. 44

Ab antiquis regibus in Pieria Macedoniæ re- 45

conditam quandam auri copiā defossamq; esse fertur, ac ex vna fouearum quatuor, quæ ibi sunt, aurum renasci sesquipedali magnitudine aiunt.

46 Argenti Mysinij, ferriq; Chalybici peculiarissimam esse generationē ferunt. vna enim cū arena per fluuiū delata nascitur, (vt aiunt,) hāc vero alij quidē vnā ratione abluentes in fornace adurere autumant, alij autem eius sedimen naturale sæpenumero lotum comburere, lapidēmq; Pyrimacū appellatū interponere, cuius copia in illa regione magna est. Ferrum vero hoc cæteris pulchrius efficitur, nec ab argēto distaret, si in fornace vna nō cremaretur, solū aurē hoc minime rubigine consumitur, nec copiosum effici proditur.

47 Apud Indos æs adeò lucidū ac purum, necnon rubigine carens reperiri aiunt, vt neque colore distare ab auro percipi solitum sit, sed in Darij poculis cados nonnullos pluresque inueniri, qui nec alio pacto, quàm odore, ænei sint, an aurei, cognosci nequeunt.

48 Stannum Celticum plumbo multò ocyus liquescere scribitur. cuius eliquationis argumentū est, q in aqua positū liquescere soleat, vt cōstat: ergo facile colorat. Liquescit autem extremo frigore, geluq; procreato, cū ipsius innatus calor ad intra recluditur, ac ob eius imbecillitatē compellitur.

49 In Pātheō olea est: optima corona nomine. huius aūt folia cęteris oleis è cōtrario exeunt. intus enim & non foris virēt, ac nec aliter quàm myrtus. ramos coronæ effigiem prę se ferētes emittit. Ab hac vero palmitē Hercules euulsit, ad Olympiáq; illum explanauit: ex quo athletas coronatos fuisse ferunt. hæc enim iuxta flumen Illisum prouenit, ac sexaginta stadiorū discrimine à flumine distat, vallatúrq; domibus circunquaque:

quam

quamuis quis tangeret, magna ab accolis afficeretur pœna. Cæterum posthac ex ea Eleios palmitem quoque accepisse, ac in Olympia plantasse, & athletis coronas instituisse asserunt.

Ad Lydiæ metalla apud Pergamum existétia, quæ antea Crœsus cõfecerat, bello quodá exorto opifices cõfugisse ferũt, qui obstructo illius loci ostio suffocati sunt: posteáq; longo tẽporis interuallo metallis adopertis, vasa, quibus pro manibus abluendi opportunitate vtebantur, in lapides cõuersa inuẽta fuisse, ac quouis liquore (ceu amphoræ) repleta fuissent pari modo ipsum in lapidem cõuersum fuisse: necnon simili ratione ossa hominum in lapides conuersa vulgo proditur. 50

Paludis Ascaniæ aqua adeo nitrosa ex suapte natura extat, vt nulla alia purgatione pallia, quæ in ipsa remorantur, egere noscantur. si quis vero ea in eadẽ aqua aliquãdiu permiserit intercidũt. 51

Iuxta paludem Ascaniam Mythepolis oppidũ conditum est, quod per centum vigintiquinque stadia à Cio distat: quo in oppido algore hyemis aduentante, puteos omnes exsiccari ferũt, vt nullo modo vas ab earum aqua intingi possit: feruore autem æstatis adeo repleri, vt ad extrema puteorum labia vnda prosiliat. 52

Fretum quod Siciliam Italiámq; secernit, vnà cum incremento lunari decrementóue augeri minuíque asserunt. 53

Qua de causa in via quoque, quę Syracusas ducit, fons in prato extat, qui nec magnitudine præstat, nec multa aqua refertus est. cùm vero vehemens turbo è regione efflauerit, immensam aquæ copiam accolis concedere solitus est. 54

Porrò in Siciliæ paliscis fons est, qui decem accubantiũ situm occupat, hunc enim ad sexcẽ- 55

bitalem altitudinẽ aquã reiicere aiunt, adeo, vt accolæ, cũ id videbant, cãpos exundaturos arbitrarentur: rursúsq; aqua in eundem redit fontem. Iurisiurãdi quoq; in se diuinitatẽ detinere autumant, nam si quis tabellã inscriptam iurisiurãdi in eũ imposuerit, si recte iurauerit, tabellam supernatare affirmãt: sin secus, tabellam grauitate affectã in profundũ aboleri, hominẽmq; periurum comburi. quocirca sacerdotem ab ipso fideiussionem de expurgationis impensa suscipere, cùm factũ quid iusiurandũ depurgare voluerit.

56 Demonessus Carthaginiensiũ insula extat, quæ cognomen à Demonesso primo eius cultore sortita est. Cœruleum metallum chrysocollámque hæc regio obtinet, quam optimam ad auri pretium aliquis inuenire poterit. etenim medicamentum oculorum hæc est. Atque ibi æs geminos passus supernatans in mari reperitur, ex quo statua illa confecta est, quæ in Sicyonia vetustissimo Apollinis templo conspicitur.

57 In Pheneo quoque Orichalci appellati inueniuntur, quibus inscriptum erat, Hercules Amphitryonis Helide capta dicauit. Helin enim ceperat vxoris ductu iuxta oraculũ, cuius patrem Augeam iampridem interfecerat. Cæterum cùm æs effodiunt, acutissimi visus efficiuntur, & palpebris carent: quocirca æris flore, ciner ẽque phrygio ad oculos vtuntur.

58 Antrum quoque, quod Glaphyrũ, quasi sculptũ vocãt, ibi est, in quo niues ex guttis quibusdã defluentibus cõcrescũt, hoc autẽ eius loci ascensus ad pauimentum, quo angustissimus est, declarat.

59 Ex vno aquilarum pari altera, quæ sterilis est, marina vicissim efficitur, quousq; compares euadant, ex marinis vero ossifragæ. ex his autẽ perdices,

nices, accipitres, vulturésq; fiunt. isti quoque nec sobolem vulturum claudunt, sed magnos vultures, qui fœcunditate carent, gignunt: argumento φ nemo vulturis magni nidum conspexit.

Mirandum est autem, cur apud Indos circa plumbum quod ibi extat, hæc eueniant. Cùm enim colliquatum est, in frigida aqua detinetur aliquandiu, demúmque ex aqua exilit. 60

Ferunt æs Mossynicon nuncupatum non commixtione stanni, sed ex terra quæ cũ eo nascitur decoquitúrue, lucidissimũ candidissimúmq; existere. Autorem vero huius temperamentũ neminem docuisse asseuerant. qua de causa res æneæ, quæ superiori tempore molitę ea in regione fuerunt, recentiores longe excellere videntur. 61

In Ponto hyeme aues nonnullas reperiri memoriæ proditum est, quæ neque cùm alui proluuiem emittunt, nec quando pennę eis euelluntur, sentiunt: neque etiàm cum minuto veru transfixæ sunt, nisi cum igne torreantur. 62

Apes solstitia præsagire videntur, cum opera non subeant: quo indicio apiarij vtuntur, ac tunc temporis quietem degunt. Cicadæ quoque post solstitia canere videntur. 63

Echinũ interuallo annuo sine cibo viuere aiũt. 64

Feles cum corium exuere velint, reliquorum serpentium more vultu resupino bibere inquiunt, eúmque à medicis seruari, cùm mirum in modum comitialibus prosit. 65

Vrsæ adipem traditur, cum algore hyemis in vase congelatus fuerit, per id tempus, quo vrsa cõditur, crescere, vásq; in quo inerit, supergredi. 66

In Cyrenensi agro ranas vocales penitus deesse scribitur: atque in Emathia Macedoniæ regione sues solipedes generari legitur. 67

68 In Cappadocia mulas fœcundas victitare proditur: ac in Creta populos nigras fructiferas nasci vulgo fertur.

69 Circa Babylonis rigua decedentibus fluuiis in cauernas aqueas, hebetes pisces nonnullos remanere proditur, quos inde exire ad pabula pinnulis gradientes crebro caudæ motu, contráque venantes refugere in suas cauernas, & in his obuersos stare, ac sępenumero viros aliquos eorum cauernas ingredi ipsósque irritare aiunt. Illorum autem capita ranæ marinæ proxima extant, reliquæ partes gobiis branchiæ cæteris piscibus.

70 In Heraclea, quæ in ponto est, & in Rhegio defossos pisces innasci legitur, qui iuxta amnes aquatilésque regiones incolunt: cùm vero certo tẽpore hęc exsiccantur, exarescúntque, in terram iter contendunt. postea autem terra magis desiccata, humorem insectantes, ad syluam confugiunt. postremo vero hac arefacta adhuc in humore perseuerant, quemadmodũ animalia, quæ in latebris remorantur. cùm autẽ eos effodiunt, anteaquam aquarum successio eueniat, motu demum corporum ipsos viuere approbant.

71 Apud Paphlagoniam effossos ex altis scrobibus pisces oriri asserunt, virtute quidem præstantissimos in locis, vbi nullæ propè restagnãt aquę, sola tellure vitam illis suppetente.

72 Ceruas, quæ in Epiro oriuntur, dextrum cornu defodere, ceu multa vtilitate præditum aiunt.

73 Vitulum marinum coagulum euomere, cùm eum capiunt, ferunt, tanquam medicamentum ad comitiales morbos vtile.

74 Lyncẽ quoq; vrinã terra operire scribitur, eò q̃ ad multa alia, necnõ ad gẽmarũ vtilitatẽ pręstat.

75 Italiæ mons est, Cyrcæus nomine, in quo ve-

nena

nam quędam ſpecies letalis oritur, huius vis atq; naturæ, vt ſi quis ex ipſo aſperſus fuerit, continuo concidat, ac caluus efficiatur: membráque totius corporis defluant. quam ob rem ſuperficiem cor poris defunctorum miſeratione dignam ineſſe traditur. Hanc autem veneni ſpeciem ferunt Paulum Peuceſtium, & Gaium, cum Cleonymo Spartano tradere decreuiſſent, à Tarentinis compertos, ac de veneno interrogatos capitales pœnas perſoluiſſe.

In inſula Diomedea, quæ in Adriatico ſinu iacet, mirabile diuinúmque Diomedis delubrum ineſſe legitur. circa quod aues in circulo verſari magnitudine quidem præſtantes, roſtris autem longiſſimis duriſſimíſque: quæ Græcis tantum ad eum locum aduenientibus adulantur, ac accolas barbaros alarum clangore infeſtant, & in ſublimi elatæ eorum capita vehementer percutiunt, vulnerantéſque roſtris ipſos necant. Vnde origo fabulæ, Diomedis ſocios in earum effigies transfiguratos: qui cùm naufragia haud procul ab inſula ſuſtuliſſent, Diomedes dolo ab * Aeneo, qui eorum locorũ imperiũ gerebat, interfectus fuit. 76

* Eneto.

Apud Vmbros pecora anno ſingulo ter parere aiunt, terrámque multò copioſiorem multitudinem fructuum emittere regione quæ ſeminatur. Mulieres quoq; eius loci accolas plures generare, raróque ſingulas ſingulos parere, quammultas vero geminos, ternóſque parturire fertur. 77

In Electris inſulis, quæ in Adriatico ſinu extãt, ſimulacra gemina adiacere ferunt, quorum alterum quidem ſtanneum, alterum vero æneum extat, vetuſtiſſimo tamen more elaborata. Hæc quidem Dædali operà fuiſſe priſcorum monumenta teſtantur, cùm Minoëm ex Sicilia, Cretáque inſe- 78

ctantem effugeret, atque in eis se accommodas-
set regionibus. Antedictas autem insulas ab Eri-
dano astrui asseuerant.

Lacus non procul ab amne Eridano constat,
79 cuius aqua calida est, ac odorem grauem mole-
stúmque exhalat, ex qua nullũ animal bibit, nul-
láque auis eum superuolat, sed intercipitur, pari-
ter ue moritur. hic auté C C. stadia circuit, ac per
X. latus est. Accolæ vero fabulãtur Phaëthontem
iam fulmine ictum in hunc decidisse: inibíq; cre
bras populos existere, ex quibus electrũ dictũ ex-
cidere: quod nec absimile gummi esse asseritur,
cum lapidis duritiam ferè sortiatur: collectũ ve-
ro hoc ab accolis ad Græcos transferri. Ad has
ergo insulas, Dædalum peruenisse inquiunt; ac
eas occupasse, in earúmque prima eius simula-
crum, ac Icari ipsius filij appendisse: postea au-
tem cùm Pelasgi ex Argo depulsi, in eas nauigas-
sent, irruissentq; Dædalum effugisse, atque ad Ica
rum insulam applicuisse ferunt.

80 Siciliæ mons est, Aetna nomine, in quo an-
trum quoddam inesse traditur, in cuius circuitu
cæterorum florum ingentem copiam omnibus
anni temporibus innatam esse asserunt, sed mul-
tò maxime locum aliquem immẽsum violarum
repletum fuisse: quæ regionem proximam suaui
olentia replent, quamobrem venatores cùm ca-
nes ab odore deuicti fuerint, leporum vestigia
insectari nequeunt. In hoc autem hiatu occultus
est ingressus, quo Plutonem Proserpinam rapuis-
se fabulantur. Triticum quoque hoc in loco repe-
riri affirmant dissimile illi, quo accolæ vtuntur,
necnon cætero aduentitio. quandam tamen pecu-
liarissimã magnitudinem sortitur, hoc enim ad-
notarunt primum triticeum fructum apud ipsos

appa

apparere. Quocirca Cererē sibi vēdicarunt, enarrantes apud se Deam hanc natā educatāq; fuisse.

81 Cretæ insulæ lupos, vrsósq;, ac viperas, cæteráue iis similia malefícia naturā negasse ferūt, eā de causa, q̄ in illa regiōe Iupiter ortus atq; alitus sit.

82 In mari trans Herculeas colūnas insulā desolatam à Carthaginiensibus inuentā fuisse proditur, quæ quidē omniformi lignorū materia, amnibúsque nauigabilibus, necnō cæterorū fructuū genere mirabilis est, distátq; à terra pluriū dierum spatio: ad quā Carthaginienses sæpe ob eius felicitatem accedebant, ac illorum nonnulli eam incolebant. Præsides vero Carthaginiensium cū id intercipere decreuissent, mortali pœna ad ipsam accedētes puniebant: indigenas vero omnes interimi iusserunt, ne ibi degerent, ac etiam ne turba aliqua in ipsos conuersa insulæ imperium consequeretur, & Carthaginiensium libertatem tranquillam perturbaret, surriperétue.

83 Ex Italia in Galliam vsq; Celtiberorum Iberorúmque, viam quādam reperiri aiunt, cui Herculea nomen est, in qua tam Græcus, quam incola viator indigenarum beneficio nulla iniuria molestiáue afficitur: cæterum si quis ex eis quépiam infestaret, pœnam eiusdem generis dare ferunt.

84 Venenum à Gallis Toxicum dictum confici legitur, idq; adeo velocem interitum corporibus afferre aiunt, vt Galli venatores cum ceruum, aut quoduis aliud animal sagitta transfixerunt, maxima cum festinatione accurrentes, carnem vulnere infectam resecent, ne reliquæ animalis partes veneno afficiantur partim quidem cibi causā, partim vero, ne animal putridum conficiatur. Alij tamen remedium toxico inueniri corticem roboris affirmant, alij autem alterum aliquod fo

lium, quod Cornatiū appellant, cùm illi animaduertissent, coruum venenū degustasse, languoréq; affectum ad eum magno impetu aduolare, ac illud postquam deuorasset, à dolore quieuisse.

85 Cùm Iberiæ pastores nonnulli locum arboribus refertū incendissent, ac terra à syluæ cōbustione vehementer supercalefieret, argentū regionē manifeste effluxisse asserunt: pauloq; post terræ motibus succedentibus ac disruptis locis, quamplurimum argentū vnà coactum fuisse traditur, quod maximam vtilitatem Massiliensibus tribuit.

86 In Gymnasiis apud Iberiæ insulas adiacentibus, quæ præter alias septem famosas insulas cæteras magnitudine excellere videntur, oleum ex oliuis minime effici traditur, sed ex Terebintho vehementem eius copiam fieri, idque ad omnia congruens. Cæterū illius loci accolas adeo mulierum commercio delectari autumant, vt pro singulo fœmineo corpore, quatuor quinqueue masculina corpora mercatoribus exhibeant. Cùm vero pro Carthaginiensibus militiam exercerent, nihil aliud pro eorum mercede præter mulieres deliberant, suscipiúntq;: nec enim apud eos vllū aurum argentúmue possidere licet. Hinc auté illud ortum est, ipsos nullo pacto diuitias in patriam exportare posse, quoniam Hercules maximo cum exercitu ob opulentiam illorum Iberiam deprædatus sit.

87 Circa Liguriā in Massiliésiū agro stagnū quoddā reperiri asserūt, quod ebullire, ac aquas supereffundere aiūt, tantámq; pisciū copiā eiicere, vt nec credere dignū sit. Cùm vero Etesiæ efflāt, terræ puluerē super se obducit, eúmq; talē illic procreat, vt superficiē eius, ceu solū firmet. Cæterum indigenæ tridente id interrumpunt, & quotquot

pisces

pisces voluerint, prompte excipiunt.

Ligures nonnullos adeo fundarum iactu præstare traditur, vt cum multas viderint aues, inter se certatim eligunt, qualem quisque earum necis apparatu capere decreuerit, vt prompte omnes quisque suam consequantur auem. Peculiarem quoq; isti naturam detinent, vt mulieres in puerperio vnà operentur infantémq; aqua abluūt, ac saltim terram scalpunt, effodiúntue, cæteráq; domestica exercēt, quæ neq; priusquā ad puerperiū accederēt, agēda erāt. Mirabilem etiā amnē fortiūtur, cuius vnda in sublimi tantū attollitur, fluctue, vt ij, qui trans fluuium sunt, cōspici nequeāt. 83

Insulam quādam Thaliam nomine in Tyrrhenæ prouinciæ mari inesse fama est, in qua ex eadem metalli minera anteà quidē æs effodiebant, ex quo fabrilia omnia cōlecta fuisse aiunt, postmodū vero minime id impetrasse. at longo elapso tēpore in eodem metallo ferrum Popagion dictum repertum est, quo nunc adhuc Tyrrhenij incolæ vtuntur. 89

In Tyrrhenia oppidum quoddam, Oenareum appellatum extat, cuius apicem munitum inesse affirmant. in medio enim collis xxx. stadiorum altitudine cōsurgit, qui syluā arborū aquarúmq; variā cōtinet. At cùm accolæ extimescerent, ne illorū quis eius loci tyrānus efficeretur, quosdam ex seruis suis libertos principes sibi constituunt, ac annis singulis eorum successores procreant. 90

Cumæ Italiæ ciuitas est, in qua, vt clarū est, Sibyllæ fatidicæ sub terra quidā subterraneus thalamus panditur, quā diutissime ibi virginē degisse inquiūt. cæterum cùm quidē hæc Erithræa sit, à quibusdam Italiæ accolis Cumæa, ab aliis vero Melachræna appellatur. Loci autē huius præsides 91

Leuca

Leucades extant. Ex ea quoque regione amnem apud Cumas quendam reperiri asserunt, cetū nuncupatum, in quem si quid proiectum fuerit, primum nasci, pullularíque, ac postremo lapidescere affirmant.

91 Alcisthenes Sybarita miro sumptu clamydem confecisse, exornasséque legitur, ac eam in Crotonis promontorio ad Iunonis nundinas præposuisse, ad quas vniuersæ Italiæ indigenæ cōfluūt. cæterū præter omnia, quæ ibi mira videntur, hoc incredibili admiratione Italos maxime detinuit: illámque in suam potestatem Dionysius senior redegit, qui hanc Carthaginiensibus cētum vigintiquinque talentorum pretio vendidit. Colore quidem purpurea erat, amplitudine vero vlnarum quindecim: vndique autē minutis animalibus velabatur intextis. desuper quidem Susæ, deorsum autem Persæ oppida inserta. in medio vero Iupiter, Iuno, Diana, Minerua, Apollo, Venus inaderant. in vtroq; autē extremo Antisthenes inerat, vtrinq; vero Sybaris ipsa eminebat.

93 Circa Iapygiæ extremitatē locum reperire autumant, in quo bellum Herculem cum Gigantibus gessisse fabulantur: ex quo quidem saniosum humorem tantum talémq; effluere, vt gratia grauis olentiæ ipsius regionis mare eius innauigabile extet. Herculem quoque quāmplurima monumenta ac penè infinita in itinere, quo Italiā peragrauit, reliquisse affirmant. Cæterum circa Pandosiam Iapygiæ oppidi Dei certa vestigia apparent, ad quæ nemini incedere fas est. Amplius quoq; circa extremam Iapygiam lapidem plaustrali pondere grauem inesse, quem ab illo eleuatum, ac retro transmissum aiunt, euenisséque eum vno digito duntaxat à Deo commoueri.

In

In Orchomeniorum oppido, quod in Bœotia extat, vulpem apparuisse affirmant, quam cùm canis insectaretur, in scrobem quandam irrupisse, canémque vnà intrasse, ac latrantem magnum fecisse sonũ, ceu si campestris amplitudo ipsi inesset: venatores vero, cùm de hac re felicitatem cogitarét, eius loci ostium fregisse, ac seipsos intromisisse: videntes autem ex quibusdam spiraculis lumen ab extra intro ferri, manifeste cætera contemplasse, ac celeri cursu omnia suis magistratibus enunciasse. 94

In Sardine insula Antiquorum ædificia multa, pulchráq; Græcorũ more elaborata extare affirmant, ac fornices nouis proportionibus expolitos, quos Iolaus Iphiclis filius fabrefecit: qui cùm ab Hercule Thespiades accepisset, ad ea loca nauigauit, illáq; inhabitauit ob sanguinitaté, quam cũ Hercule congruenté habebat, præcipue tamen quoniam Hercules vniuersas occidétis regiones subiugauerat. Ea autem insula antea quidem (vt constat) Ichnusa vocabatur, quia immensam humani vestigij similitudiné figurámq; sortita est. Felicem, fertilémq; superiori tempore hãc fuisse asserunt: Aristæúmq;, qui agricultura inter Antiquos maxime pollebat, eius loci indigenis imperasse fabulantur, cùm iam pridé à magnis auium copiis occuparentur. Nunc vero tali fertilitate fortunáue minime viget, ob Carthaginiensiũ imperium ꝙ vniuersos fructus cibo idoneos extirpare incolis iubebant, at si eorum quis ipsos plantasset, capitali pœna trucidabatur. 95

Inter septem Aeolias insulas vna est Lipara nomine, in qua sepulcrum esse fabulantur, de quo quãplurima ac sanè monstrosa enarrant. In hoc vero cõueniunt omnes noctu ad eum locum accedere 96

cedere non tutum esse, inde enim tympanorum, cymbalorúmque sonitum, risúmue cum tumultu ac crepitaculis euidenter exaudiri asserunt. Aliud quoq; circa eius insulæ speluncam; quod magis horrorem portentúmue inducit, euenisse, scilicet cùm quidam ebrius ante Solis ortũ eo in speculo obdormisset, quem serui eius inuestigabant, tres dies integros cubauit, quarta vero luce à domesticis inuentus est: qui cùm ceu mortuus à domesticis haberetur, ad peculiare sui sepulcrum delatus fuit: sed repente surrexit, omniáq; quæ sibi eo in somno euenerant, astantibus enarrauit. Cæterum etsi hoc quidem fabulosum nobis videtur, nihilominus id obliuioni minime permittere operæpretium esse ducimus, cùm ebrũ locorum designationem descriptionémue fecerimus.

57 Apud Italiæ Cumas lacus extat cui Aornus nomen est, qui cùm nihil (vt constat) admiratu dignũ habeat, collibus altissimis trium stadiorum altitudine circundatur. ac eius figura rotũda est, immensámque profunditatem habet. Cæterum idque mirabile videtur, cùm multæ densæque in eo loco supertollantur arbores, ac nõnullæ in eo reclinentur, nullus tamen introspicere potest in eius aqua folia cõstanter stare, sed adeo pellucida synceráq; est, vt qui eam cõtẽplãtur, stupore maxime afficiantur. Circa Epirum autem, quæ ab eo haud multum distat, calida aqua regionem sæpe irruit, ex qua regio vniuersa Pyriphlegetõ est appellata. Quòd autem in eo nulla auis superuolet, absurdum est. qui enim ad eum accesserunt, quandam cygnorũ copiam in ipso oriri referũt.

58 Insulas Syrænum intra Italiæ limites positas esse traditur circa freti promontorium, quod ante locum præcipitem, sinibúsque redundantem in

cet

cet,ac Cumas,& Possidoniã appellatam continet. Cæterum in eo earum templa constituunt, eásque excellenter & accurate indigenæ sacrificiis venerantur:quarum hæc nomina esse dicuntur, & primam quidem Parthenopem,alteram vero Leucosiam,tertiam autem Ligiam vocant.

Mons quidã cui Delphion nomen est, qui Mentoricam Istriámque mediat.cuius fastigiũ altum extat:quod cùm Mentores,qui littora Adriæ incolunt,ascendunt,ea quæ in Ponto eueniunt, longa intercapedine contemplantur.cæterũ in eo monte forum commune efficitur, ad quod quidem cùm Ponti mercatores ascẽderunt,Lesbia,Chia, Thasia vendunt ex Adriatico vero mercatores amphoras Corcyraicas. 99

Amnẽ Istrũ nomine,qui ex Hercyniis quercetis effluit, bifidũ esse proditur, & partim quidem in Põtum,partim vero in Adriaticũ mare diffundi, argumento. q non solum hac tempestate,sed antiquiorum seculo multò magis visum fuisse, eo quòd loca innauigabilia ibi extant:etenim cùm Iason ad Cyaneas nauigaret ex Ponto,nauigasse per Italiã fama est.At inter cætera signa,quæ nec pauca numero sunt, altaria ab Iasone confecta ostendunt.Inter insulas quoque Adriæ vna est,in qua sacellum multo sumptu Midias Dianæ ædificauit.Amplius Iason freti plãtas minime transnauigasset, (vt dicunt) nisi illinc itinera tolerare cœpisset. 100

In Aegiala insula, quam Tyrrhenũ mare inundat,alia optimarũ monumenta ostenduntur:atq; id quod de calculis dicitur,cõstat,cum iuxtà Aegiala littora calculos versicolores reperiri affirment. Hi enim (vt insulæ illius Græci indigenæ aiunt)ex abstersionibus,quas vnctores corij tunc 101

tempo-

temporis efficiebāt,colorē suscipiebāt, cùm nec antea nec posthac conspectas fuisse fabulentur. Amplius huius rei manifesta adnotarunt signa, vnum quorum est, quòd id fretum ob Symplegadum ortum innauigabile ipsis efficitur,vtunturq; qui eo in loco extant Poëta teste. hic enim periculi difficultatem monstrat, cùm inquit, nemini per loca hæc transuehi congruit,cùm pariter nauium tabulas. hominúmq; corpora vndæ maris pernitiosi.ignísque turbines aliò ferant.Cæterum circa quidem Cyaneas ignem erumpere minime asserunt,circa vero fretū quod Siciliam determinat,effundi cùm in medio vtriusque ignium spiraculis sita sit,insulæ videlicet,quæ cōtinuo comburit, & eruptiones ignis ætnæ, quæ sæpenumero per vniuersam regionem dilabitur.

102 Certis anni temporibus Tarentinos Atrei,& Tydei, Aiacísue, ac Laërtis liberis sacrificare asserunt:at alia & peculari die filiis Agamemnonis seorsum sacrificiū perficere,in qua minime mulieribus fas inerat ea quæ in illis mactabantur, degustare.Apud eos quoque sacellum Achili dicatum extat.Cæterum postquam Hercules Tarentinos occupauit,regionem quam nunc incolunt, Herculeam nominarunt:cùm superiori tempore ab Ionibus deprædata Plion appellaretur, etsi ab illorū prioribus debellata Sigion nominaretur.

103 Apud Sybaritas vero Philoctetem venerari ferunt,ipsúmque cùm in patriam ex Troia reuerteretur, Malaca Crotoniata appellata condidisse, quæ per cxx.stadia à Crotona ciuitate distare asserūt, ac inibi in Apollinis templo arcus,sagitásque Herculis reposuisse enarrant, sed Crotoniatas ipsos vi inde surripuisse, ac in eorum Apollinaco appendisse.Inquiunt quoq; Philoctetē vitā functum

functũ ibi prope fluuiũ Sybarim adiacere, cùm Rhodiis cum Tripolemo opem ferret, qui aduersus eius regionis indigenas, vt bellum gereret, aduentabat.

In Italia regio est prope Metapontũ, Gargaria nomine, in qua templum Græcæ Mineruæ inesse autumant, vbi Epij instrumenta eius inscripta titulo recumbere, quibus ligneum equum confecerat. hic enim cùm Palladem in somnis cerneret, dignum censuit ei opera dedicare. cæterum cùm tempus itineris differret, adeo eo in loco somno correptus fuit, vt minime nauigare posset: qua de causa sacellum id Palladis Græcæ nomenclaturam sortitum est. 104

Delubrum Palladi Achaiæ dicatum ea in regione, quam Dauniam vocant, reperiri affirmãt, in quo Æneas bipẽnes, & arma Diomedis, eiúsq; sociorum dependere conspiciuntur. Eius vero loci canes Græcos extra aduentantes minime iniuria afficiunt, sed adulantur ac ceu domesticis alludunt. Cæterum viros omnésq; mulieres Danaos ac eorum proximos vestes atras pullásve hac potissimum vt constat causa induere. etenim cùm Troianæ in captiuitatem essent deductæ, ad ea loca aduentarunt, ac verentes ne ab vxoribus Græcorum compatriotis seruitutem acerbiorem atq; duriorem consequerentur, naues incendio absoluerunt (vt fama est.) itaque seruitutem, quam verebantur, effugerunt, ac vnà ipsarum viros secum vi, & demum æquo animo degere decreuerunt. ideo nunc quoque Apulas mulieres vestimenta solo verentes, & in imo succinctas conspici licet, quales Troianas eleganter Poëta descripsit, Helcesipeplus, & Bathycolpus appellans. 105

Inter Picentinos sacellum Dianæ extare vulgo 106

fertur, in quo antiqui operis æneus torquis in „ Deæ finibus adiacet, cuius epigramma est, Diomedes Dianæ. Verumenimuero hunc collo cerui circumpositum fuisse fabulantur, quem quidem cum cerui collo cõplicatũ, & tali modo ab Agathocle Siculorum rege compertum, in Iouis delubrum appositum fuisse legitur.

107 Siciliæ promontorium est Pelorus nomine, circa quod tam magnã croci copiam prouenire enarrant, vt Græci eius loci incolæ qualitaté huius floris comprehendere nequeant: colligúntq; illum ac magnis curribus in Pellorum trahunt, ac verno tempore lectulos tentoriáve sibi ex eo croco præparant atque conficiunt.

108 Polycritus, qui Siculorũ res carmine cecinit, in quodam loco mediterraneo lacum quendam instar immensi clypei inesse scribit, cuius aqua pellucida, at cæteris turbulentior extat. *cæterum* si quis eam leuandi beneficio ingreditur, in latitudinem crescere: si vero rursus se abluerit, longe eũ diffundi, ac tanta magnitudine augeri, vt eius extremum quinquaginta hominũ receptaculum occupat. cùm vero hunc numerũ latitudine attigerit, denuò hic extumescens abluentium corpora in sublime elata super solum extra expellere, quo peracto illum ad pristinam mediocrémque formam constitui. Hunc vero haud solum homines, sed quadrupeda, cùm in eum se iniecerint, effectum patiuntur.

109 In Carthaginiensiũ regno mons extat, cui Gonium nomen est, multis variisq; arboribus refertus, ac florũ copia adeò distinctus, vt loca ei proxima, quæ suaué olentiam participant, gratã iter agentibus exhalationé efflent. Ea tamé in regione fonté olei exoriri afferunt, qui redolentiã ramentis

mentis cedriç proximam detinet.ad hunc autem neminem accedere fas est,nisi naturæ fontis nescius sit.hac vero ignorantia seruata fontem plurimam olei copiam efferuere inquiũt,adeo vt tuto id exhaurire liceat. Aiúntq; fontem prope,lapidem quendam magnum ac sponte natum inesse,qui æstatis feruore ineunte ignis flammam effundere asseritur : at algore hyemis procedente ex eodem loco aquæ emanationem erumpere, quæ adeo frigida est, vt collecta minime à niue differre videatur.nec quidem hoc modico tempore apertum esse,sed vniuerso quidé ęstu ignem emittit,cæteris vero anni temporibus aquam.Cæterum coruos geminos continue circa Iouis delubrum degere affirmant,quorum vnum aliò minime aduolare, ac alterum in anteriori parte colli albicare traditur.

Sitarum Medorúmq; regio est,Thracia nomine,quã fluuius, cui Ponti nomenclatura extat,inundare proditur:in quo lapides ardẽtes deferuntur, verũ ligneis carbonibus contrariũ effectum consequuntur : etenim follibus excitari quàm citissime extinguuntur, aqua auté respersi refulgẽt, pulchrioríq; flamma flagrant.cæterũ cùm comburunt, flagitiosam grauémq; olentiam bitumini proximam efficiunt.qua de re reptilia ea in regione his ardentibus degere nequeunt. 110

Vide Nicãdri expositorem in Theriaca in verbo Threissa.

Locus nec valde paruus, sed viginti stadiorum amplitudine iuxta ipsos est,qui ordeum procreat,quo homines vtuntur : equi vero,& boues, ac his proxima id comedere nolunt, cæterum nec sues canésve ob id stercus hominum degustare audent : at horum quicunque pulmentum panémve ex hoc ordeo confectum ederit, alui proluuiem emittunt, donec intereant. 111

112 Inter Scotusos Thessaliæ quendam nasci fonticulum legitur, ex quo immensa aquæ copia effluit, qui quidem vlcera confractáque hominum ac iumentorum membra conualescere facit. At si quis lignum, nec penitus, sed tantillum recisum in ipsum iniecerit, id denuo conglutinari, in pristinúmque constitui autumant.

113 In ea Thraciæ parte, quæ supra Amphipolin extat, mõstruosum quid ac incredibile his qui rem cernere minime potuerunt, euenire asserunt. Etenim pueri cùm ad aucupationem ex ruribus regionibúsve exeunt proximis, venandi gratia accipitres assumunt, atque ita venationem perficiunt. postquam autem ad locum idoneum aduentauerint, nominatim magno clamore accipitres vocăt. at illi puerorum voce audita ad ipsos accedunt, atque ad arbusta iter arripiunt, vbi pueri eos baculis percutientes deprehendunt. Verum quod cuncta miranda excedit, est, scilicet accipitres ipsos, cùm auiculas nonnullas aucupantur, eas venatoribus reportare: pueros vero deprehensis auiculis omnibus portionem quandam accipitribus tradere, ac inde discedere.

114 Mirandum id quoque est, quod apud Venetos fieri contingit. In eorum enim regione sæpe monedularum innumerabiles copias deferri, triticúmque, cùm seminant deuorare consumeréque aiunt: quibus Venetos anteaquam ad sua loca aduolare debeant, inter terræ confinia diuersorum fructuum munera apponere, ac ea seminare consueuerunt: quæ si monedulæ degustauerint, adeo in confinio remorătur, ceu si hostium impetus ipsas repelleret.

115 Ager Chalcidicus in Thracia Olyntho proximus extat, in quo locus Scarabeorum interfector

dictus est, cuius amplitudo paulò amplior area est. at si in hoc cætera deuenerint animalia, rursus ex eo discedere possunt, præterquam scarabei omnes: sed ij locum circuncirca inambulantes fame inibi moriuntur.

Iuxta Thraciæ Cyclopas fonticulus existit, 116
cuius aqua aspectu quidé syncera pellucidáve incolis, ac pari modo cæteris apparet. cæterum si ex ea aliquod animal biberit, confestim obire diem aiunt.

Iuxta Bisaltas Grastoniæ regionis lepores ca- 117
ptos bina iecora habere traditur. Inibíqui locus quidã est, qui iugeris magnitudiné non excedit, in quem si bruta ingrediãtur, repente interire autumãt. In ea quoq; regione delubrum aliud Dionysio dicatũ, quod amplitudine pulchritudinéve cætera excellit: in quo, cùm eius festiuitates ac sacra celebrantur, si Deus quidé annualem feracitaté agere intenderit, magnũ ignis splendorem apparere asserunt, & hunc omnes, qui circa delubrum degunt, homines cõspicere. si vero frugum penuriam, lucem hanc minime videri, sed tenebras locum occupare, ceu cæteras noctes legitur.

In Elide domicilium quoddam inesse legitur, 118
quod ab oppido stadiorum discrimine maxime distat: in quo, cùm Dionysia persoluuntur, tres vacuos lebetes imponunt. at hæc ita agentes Græcum peregrinum quem volunt vasa explorare, foréssque domicilij sigillo concludere adhortantur. & postquam portas aperire decreuerint, sigilla ciuibus aduenísq; ostendunt, foréssq; aperiunt. qui vero ingrediũtur, lebetes vino repletos, locíque pauimentum ac eius parietes minime oblæsos inueniunt: qua de causa nequaquã suspicandum est, vt id arte aliqua incolæ moliantur.

119 Iuxta Elides miluos quoque carnem è manibus illorum, qui per plateam eam deferunt, eripere scribitur: eos tamen qui sacra conficiunt, minime tangere autumant.

120 In Coronea Bœotiæ talpæ vitam degere, & terram infodere nequeunt, cùm in reliqua Bœotia talparum multa copia habeatur.

121 In Arcadiæ collossis fontem quendam inesse asserunt, in quo musculi terrestres generantur, ac inibi interdiu noctúve pernatant, degúntque. Hoc idem in Lampsaco inueniri asserunt.

122 In Cranone Thessaliæ geminos duntaxat coruos oppidũ incolere asserunt. ij vero cum eniduлати fuerint, (vt constat) peregre abeunt, ac alios eiusdem numeri & sui generis inibi relinquunt.

123 In Apollonia, quæ regioni Atlantinorum proxima extat, bitumẽ fossile enasci, picémq; aquarum more scaturiẽtem emanasse proditur, haud à Macedonica differentem, nisi hæc crassior nigriórve illa existeret. Cæterũ nec longe ab ea regione ignis omnibus anni tẽporibus flagrat, veluti circa regionem illam accolæ affirmant. at locus qui comburit, non multum extenditur, (vt constat) sed amplitudinem quinque accubantium occupat: redolet vero sulphur, aluménve. prope autem hunc herbæ profundæ nascuntur. Sed quod alicui admirationem inducere posset, potissimum est, arbores magnas interuallo cubitorum quatuor ab igne distare. Flagrare quoque eiusmodi ignem circa Lyciam, & Megalem Peloponnesi ciuitatem ferunt.

124 Pecora apud Illyrios bis singulo anno parere traditur ac pro maiori parte gemellos, multáque ternos vel quaternos pullos parturire, nonnullas vero quinos aut plures, Amplius autem terna la-

ctis mulctra implere facile afferunt. Gallinas quoque non (vt alibi) semel, sed bis térque inter-diu parere affirmant.

Syluestres boues Pæoniæ longe maiores cęte-ris, qui in aliis locis reperiuntur, extare legitur. 125

Et si de Siciliæ freto quàmplures alij scripse-runt, attamen hic, quem retro diximus, Polycri-tus de ipso portentuosum quid euenire cecinit. Etenim ex Tyrrheno pelago multo cum stri-dore ac impetu elatam fluctuationem vtriusque promontorij cacumina incurrere ait: quorum aliud quidem Siciliæ, aliud vero Italiæ, cui Rhe-gion nomen est, ex vasto scilicet mari delatam in angustam fluctuationem concludi inquit. hoc autem exacto vndam in sublimi altiúmve extolli multo cum fremitu, vt penitus multam loci am-plitudinem ascendentis occupet, & longe astan-tibus eius elationem visibilé esse, quæ fluctuanti mari nequaquã similis extat, tum altitudine, tum albedine, tum etiam spuma. pari quoque ratio-ne qui in locis à mari insuperabilibus extant, in-undationes ad vtraq; promotoria irruere, ac in-ibi conscendere affirmant. cuius quidem rei enar ratio incredibilis est, contemplatio vero aspectu intolerabilis extat. cùm interdum vero huius in-undationes ex mutuo confractu cõcertant, adeo profundum horridúmque spectaculum his qui vident, exhibere necesse est, vt illorum quamplu-rimi se sustinere nequeant, sed præ timore hallu-cinati in terram concidunt. postquam vero vnda ad vtrunque deuenerit locum, ac in sublime ela-ta vsque ad extrema fuerit in mare, quod subter labitur, defertur, ac tunc rursus maximo rugitu fremitúve per immensas asperásque vortices fre-tum ebullire inquiũt, & ex profundo ad sublime 126

DD 4.

in orbem eleuari, ac versicolorem deferri: cum eius fluctuatio atque longitudo aliquando quidem obscura, quandoque vero cærulea, sæpenumeróq; purpurea apparere dicatur. Addebat præterea, quòd animalia cuncta nec auditu nec visu huius fretũ tolerare queunt, sed ad infimas latebrosásq; montiũ partes confugiũt. cùm vero inundatio cessauerit, vortices sublimes variásq; deferre, adeo reciprocationes diuersas actitantes, vt flammæ, ac aliquorum magnorũ serpentum contorsioni persimiles motiones referre videantur.

127 Athenienses cum Cereri Eleusinæ delubrum ædificarent, columnam æneam inter lapides reperisse proditur, cuius in scripto erat: ΔΕΙΟΡΕΑΣ hoc monumentum: quàm alij quidem Musæi vxorem extitisse asserunt, nonnulli Triptolemi matrem fuisse.

128 Inter insulas, quæ nomenclaturam *Æoli* sortiuntur, vna extat, in qua quãdam phœnicon, id est palmularũ copiam innasci affirmant: qua de causa phœnicodam quasi palmulaceam eam appellari. Haud igitur verũ dixit Calisthenes; cum hanc arborem à Phœnicibus Syriam littoralem incolentibus cognomen ademptam fuisse enarrat: quinimo & ipsos Phœnices à Græcis vocatos fuisse tradunt nonnulli, eo quòd primos mares nautas, si illàc pertransibant, cunctos interficiebant, mactabántque. vnde & idiomate Peræbeorum cruentaræ phœnicæ appellant.

Vide Gal. vj. de Locis affectis.

129 Oppidum est, quod ab indigenis Hypata dicitur, in quo columnam quandam vetustissimam repertam fuisse ferunt, quam cùm illam literis vetustissimis insculptam homines eius regionis, cuius fuisset, cognoscere voluerint, nonnullos Athenas columnam deferentes miserunt. ij vero: dum

Bœot

Bœotiam perambularent, causam peregrinationis quibusdam externis communicarunt, qui eos Thebas introduxere, in eo præcipue loco, quem Ismenion appellant, cùm afferent inibi maximam literarum inscriptionem reperiri. Referebant quoque in illo quædam consecrata vetustissima inesse, quæ consimiles literarum numeros detinebāt: qua de causa ex cognitis earum, quas inuestigabant, inuentionem ipsos fecisse affirmant, ac huiusmodi carmina composuisse.

Abducta boue Geryonis, pulchráque Erythia.
Hac luco Alcydes Tersephone posuit.
Victorem at desiderio Dea candida vicit,
Nympharum vero de genere vna Erythe.
Hic puerum fago complexa Erythonta sub alta,
Concubitus sola hac dat monumenta sui.

cùm ex eo, & non ex Erythia boues abdixerint: etenim in Lybiæ & Iberiæ regionibus nullum Erythiæ nomen reperiri legitur.

In Lybia ciuitas est, cui Ityca nomen extat: 130
quæ quidem (vt inquiunt) sita est in eo sinu, qui Hermææ & Equi promontorium mediat, vltra vero Carthaginem .cc. stadiorum intercapedine, quam etiam superiori tempore à Phœnicibus conditam fuisse traditur, quam Carthago annis cclxxxvij. (veluti Phœniceæ enarrant historiæ.) In hac enim sal defossile altitudine trium cubitorum innasci aiunt, aspectu quidem candidum, minime verò solidum, sed tenacissimæ sorditiei proximum. cæterum cùm Soli exponitur, consolidatur, ac persimile pario lapidi efficitur, & ex eo animalia cæteráve supellectilia, ac vasa sculptores scalpunt, & conficiunt.

Legitur priscos illos Phœniciæ indigenas, 131
cùm ad Tartessum nauigare cœpissent, tantam

argenti copiam pro oleo atque alia forditie nautica delata exportasse, vt nec plus habere nec surripere argentum ex eo poterant. cęterum cùm adnauigarent aliorsum, cuncta non solum quibus vtebantur, argentea, sed & anchoras omnes ex argento confecisse.

132 Asserunt Phœnices, qui apud Gadiram incolunt, cùm trás columnas Herculeas quatuor dierum itinere subsolano flatu expirante adnauigarent, ad nonnulla loca solitaria incultáque accessisse, vlua tamen ac alga repleta: quæ cùm quidē aquarum gurges efficitur, tinguntur: cùm autem inundatio, demerguntur. in quibus thunnorum protétam copiam inuenisse, qui magnitudine & crassitia perpingues inerant. hos vero cùm exsiccassent, in vasis reposuerunt, ac Carthaginé detulerunt. cæterum Cartaginienses eos ex vrbe minime admouebant, sed ob excellentem virtutem, quam in epulis cibísve afferunt, eos inter se illi consumebant.

133 In Pedasia Cariæ regionis Ioui sacrificia persoluuntur, ad quæ capram quandam incolæ mittunt, de qua mirandum quid euenire autumant. Incedit enim hæc ex Pedasso per lxx. stadia, ad locū sacrificij, per turbámq; multá, quę eam contemplatur, miniméq; capra ipsa cōturbatur, neq; ab itinere auertitur. cùm vero funi alligatur, tramite pulchriori eū, qui sacerdotia exportat, præcedit. Verum quod cæteris aduenis stuporé inducit, est, eius cornua calices quaternos occupare.

114 In Illyriis, quæ Ardia vocantur, iuxta Autariatarum confinia, inquiunt nonnulli mōtem reperiri, cui vallis amplissima vna quàmproxima est, ex qua multam aquæ copiam, non omnibus horis, sed vere dūtaxat resilire aiunt: quam cùm

indige

indigenæ exhauriunt, in cauerna aliqua interdiu quidem conseruãt, noctu vero sub dio exponunt: idq; per quinque vel sex dies illi actitantes, aqua induratur, ac optimum sal efficitur: quod gregis gratia præcipue reseruant: sal etenim ad ipsos minime vehitur, eo quòd loca longa intercapedine à mari distantia incolant, nec ipsi cum alienigenis degant. Salis igitur maximo vsu greges pascuntur. sal enim bis in anno gregibus cibi causa exhibent. quod si non agerent, quamplurimam gregis copiam ipsis perire contingeret.

In Argo vero locustarum quoddam genus innasci affirmant, quod aduersus scorpiones pugnator nuncupatur. etenim cùm scorpionem viderit, in eum surgit: pari passu quoque & scorpio contra illam irruit. hæc quidem in orbem oberrans, in ipsum stridorem emittit: ille vero aculeum, quo armatus est, eleuat, & in eam circunducit, mox aculeum remittit, ac demum omnimode extendit. at illa eum circuncursat, illúmq; postremo aggreditur, ac deuorat. Cæterum hanc comedere locustam scorpionum ictui optimum inesse medicamentum aiunt. 135

136 Vespas, quæ in Naxo oriuntur, cùm viperam ediderint, eius venenum attrahere proditur: etenim caro viperæ gratissima gustui vespæ extat. verùm si postea aliquem aculeo feriunt, eas adeo illi circundolentias efficere asserunt, vt in illis grauiores morsibus viperarum videantur.

137 Venenum Scythicum, quo milites Scytharum sagittas respergunt, ex vipera confici asserunt. Scythæ etenim vsui reseruant viperas, quæ iam sobolem procrearunt, veluti apertum est. has vero capiunt, ac nonnullorum dierum spatio liquescere dimittunt. cùm autem eas

idoneæ putrefactas esse illis visum fuerit, ij vniuersum hominis sanguinem in olla effundentes, intra sterquilinia defodiendo operiunt. cæterum cùm sanguis putruerit, eius partem superiorem, quæ aquæ effigiem repræsentat, virulentæ saniei viperæ commiscent, ac hoc pacto lethalem veneni speciem efficiunt.

138 Regio in Cypro insula extat, cui Curium nomen est, in qua quoddam serpentum genus inesse ferunt; quod proximam cum aspide Ægypti naturam atque facultaté obtinet: præterquam quòd si hyberno tempore aliquem morsu defixerit, minime eum lædit. Id autem alia de causa non euenire solet, nisi quòd animal illud condensatum, atque contractum algore hyemis prorsus impotens, nisi calefiat, redditur.

139 In Ceo quoddam apig enus innasci autumant, à quo si quis spina percussus fuerit moritur.

140 In Mysia album quoddam vrsarũ genus inesse aiunt, cuius fœminæ cùm à venatoribus insequuntur, huiuscemodi expirationem flatus emittunt, vt insectantium canum carnes putrescere dicantur. pari quoque modo cæteras beluas cibo ineptas respiratione reddere solet. cæterũ si quis vi prope eas aduentauerit, tam magnam pituitæ copiam ex ore effundunt, ceu constat, quæ faciei canum, ac simili ratione hominum adhærent, vt ipsos suffocare, vel excæcare videatur.

141 In Arabia hyenarum quoddam genus reperiri affirmant, quod, cùm beluam vel hominem præuiderit, eos obtumescere facit, ac sic in vestigio hærere, vt corpora mouere nequeant. cæterum cùm hæc fecerit, id hienarum genus flagrare videtur.

142 * Syriam Circa * Lyciam animal quoddam inesse ferunt,

runt,cui Leontophonon nomen extat. leo enim interit,cùm hic ex eo aliquid deuorauerit, tametsi id sponte non efficiat, sed ipsum animal fugit. cæterum si venatores eum capiunt, veru decoquunt,& farinæ albæ modo aliis carnibus feræ insidiantes aspergunt: quas si Leo gustauerit, ab illis repente interimitur.Illud quoque animal aduersus leonem vrinam spargit, quam leoni exitialem inesse ferunt.

Vultures ab odore vnguentorum, si quis eos inunxerit, vel aliquod edendi gratia eis delibutum dederit, exanimari affirmant. Scarabeos pari quoque passu rosarum redolentia interire proditur. 143

In Sicilia,ac in Italia mustellas inesse enarrant,quarum morsus exitiales sunt,cæterum nec molles & imbecilles, veluti illæ, quæ apud nos degunt, extare traditur. Ac eo in loco muscarum quoddam genus reperiri, quod circunquaqȝ aduolare dicitur,ac cùm momorderit animalia aliqua,ea interire efficit. 144

In Mesopotamia Syriæ prouinciæ,ac in Istronte anguiculos oriri ferunt, qui indigenas minime mordent, aduenas vero mirum in modum iniuria afficiunt. 145

Circa Euphratem exacte hoc euenire asserunt. etenim quamplurimi angues præcipue iuxta vtrasque amnis ripas versantur.quocirca in meridie ibi visuntur:cùm vero lux deficit, in altera duntaxat riparum parte apparent. cæterum illi Syrios dormientes minime morsu defigunt, aduenas vero Græcos auide & cum cruciatu exanimant. 146

In Thessalia serpentem, Sacrum nomine,cuncta non solum quæ momorderit, sed etiam quæ 147

tetig

tetigerit, interficere fama eft.qua de caufa cùm apparuerit,ac fibilus eius auditur,tametfi id raro videatur, ferpentes, & viperæ ac cætera omnia beluarum genera fugiunt. Magnitudo huic non ad amplitudinem, fed ad mediocritatem tendit. Verum in Teno ipfius Theffaliæ oppido tandem à muliercula hic occifus fuit,hoc maxime(vt dicunt) modo. Mulier orbem in terram defcripfit, veneficiáque in eo depofuit, ac ad eum vnà cum filio introiuit,móxq; eius feræ fibilum voce imitata eft. hic vero aduerfus eam refibilauit, & ad orbem acceffit.at cùm illi quàmproxime aduentaret circulo, fapore mulieré labefactabat, adeo vt illa ferè minime fopori refiftere poffet. cæterũ puerum iuxta ipfam fedentem, dormientémque verberibus excitabat,féque increpabat,& filium ac afferebat,fi dormire perrexiffent, facile interituros:at fi coacta vi beftiola orbem ingrediatur,ambo falutem confequuturos.cùm vero ferpens in circulum fe coniecisset,ipfum quàmprimum mortuum effe memoriæ proditum eft.

*

De Admirandis auditionibus commentarioli finis.

ARISTOTELIS PHYSIOGNOMICA.

*

Phyſiognomonicam ſcientiam reperiri.
Caput I.

QVOD & animæ ſequuntur corpora, & ipſæ ſecundum ſeipſas non ſunt impaſſibiles à motibus corporis, id manifeſtum fit valde inebrietatibus, & ægritudinibus: multum nanque animæ mutatæ videntur à paſſionibus corporis. Et è contrario ꝙ corpus cōpatitur paſſionibus animę, manifeſtum circa amores, & timores, & dolores, & voluptates. Amplius autē & in iis quæ natura fiunt, magis vtique aliquis conſpiciet, ꝙ corpus & anima ita ſe habēt connaturalia, vt fiant cauſæ plurimarum paſſionum adinuicem. Nunquam enim animal factum vel generatum eſt tale, quod formam haberet alterius animalis, animam vero alterius: ſed ſemper eiuſdem corpus & animam. quare neceſſariū eſt conſequi tali corpori talem formam. Amplius autem & ſcientes circa vnumquodque animalium ex forma poſſunt conſiderare, equites equos, & venatores canes. Si autem hæc vera fuerint (ſemper autem hæc vera ſunt) erit ſanè ars quæpiam Phyſiognomonicæ.

Priores

Priores tribus modis Physiognomoniam speculasse, ac tradidisse, non tamen perfecte. Cap. II.

PRiores itaq; Physiognomones iuxta tres modos aggressi sunt hanc disciplinam, quisque iuxta vnū. Alij quidem ex generibus animalium physiognomizant, ponentes secundum vnumquodque genus figuram quandam animalis, & speciei animam. Alij autem in talibus corpori similem habenti corpus & animam similem putabant. Alij autem quidam hoc quidem faciebant, non ex omnibus autem animalibus experiebantur, sed distinguebant ex ipso genere hominum secundum gentes, quæcunq; differunt secundum vsus & mores: vt Ægyptij, & Thraces, & Scythæ similiter electionē signorum faciebant. Quidam autem ex moribus à parentibus, quales mores dispositionem sequantur. sequitur autem vnicuique mos, iracundo, timido, *coeunti, & in* vnaquaq; aliarum passionum. Est autem secundum omnes modos hos physiognomonizare, & adhuc secundum alios, & electionem signorum dissimiliter fieri. Hi quidem igitur iuxta mores solum physiognomonizant. Primū quidem quòd quidam non iidem cùm sint, mores qui sunt in facie, eodem habent: vt fortis & inuerecundus eosdem habent, animabus vel intellectibus multum separantur. Secundo autem, quòd secundum quædam tempora mores non eosdem, sed aliorum habēt. tristibus enim existentibus, quandoq; contingit diem delectabiliter ducere, & morem accipere, qui est hilaris: & è contrario hilarem contristari, vt mos qui erat in facie, permutetur. Adhuc cum his, de paucis vtique semper apparentibus conicc̄turam quis accipiat. Qui autem ex feris physiognomizant, non recte electionem

signor

signorum faciunt. non enim est vtique dicere percurrentem formam vniuscuiusq; animalium, quod quicunque vni similis huic corpore erit, & anima similis erit. Primum enim, vt simpliciter dicam, nullus vtique videbit hominem ita similem bestię, sed assimilantem in aliquo. Adhuc autem cum his, animalia pauca quædam propria habent signa, multa vero cõmunia: quare si quis similis fuerit non secundum proprium, sed secundum cõmune aliquid, quo pacto magis iste leoni, quàm ceruo similior dicetur. decẽs enim propria signa proprium quid significare, communia autem cõmune. Cõmunia ergo signa nihil vtiq; manifestabunt physiognomonizanti. Si autem aliquis propria vniuscuiusque ferarum elegerit, non vtique habebit assignare cuius sunt hæc signa. merito enim proprij proprium. Nihil autem proprium animalium physiognomonizatorum in anima habebit vtique aliquis accipere. neque enim forte solum leo, sed alia multa: neque timidum lepus, sed & alia infinita. Si ergo neque cõmunia eligenti manifestum aliquid fit, neque secundum propria, non vtique erit, vnumquodque animalium aspicere, sed ex hominibus electionem facere oportet patientibus eandem passionem. vt si fortis inspiciat aliquis signat, fortia animalium in vnũ accipientem oportet perscrutari, quæ passiones his quidem omnibus insunt, aliorum autem animalium nulli accidant. Si enim ita quis elegerit, quòd eadem sunt signa fortitudinis prædictis animalibus, non solũ fortitudinis cõmunem inesse passionem eorum quæ sunt in intellectu, sed & alia quædam, sic vtique dubitabit, vtrum fortitudinis aut alterius signa sint. Sed oportet ex pluribus eligi animalibus, &

non habentibus vllam passionem cõmunem manifestam, cuius vtiq; signa respicias. Quæcunque itaq; signorũ stabilia sunt, aliquid stabile significant. quæ autẽ adueniunt, atque discedũt & deficiunt, quomodo vtiq; signum verũ erit non manentis in intellectu. Siquidem enim stabile aduenieus, & deficiens signũ quis suscipiet, contigeret vtique ipsum quidem verum esse, nõ tamen conueniens erit, non perpetuo consequens rem. Quæcunque autem passiones factæ in anima non in aliquo permutant signa quę sunt in corpore, quibus vtitur Physiognomon, non erũt huiusmodi, cognitiones arti: vt quæ sunt circa opiniones, & scientias Medicum, aut Citharœdum non contingit cognoscere. nam addiscens aliquam disciplinam, nullum permutauit signorum, quibus vtitur Physiognomon.

Quid sit Physiognomonia, & ex quibus generibus Signa in uniuersum accipiantur. Cap. III.

Oportet ergo determinare circa qualia quædam est Physiognomonia (quoniam nõ circa omnia) & ex quibus singula signa accipiãtur. deinde consequenter de manifestissimis circa vnumquodq; declarare. Physiognomonia ergo est, sicut & nomẽ ipsius dicit, circa naturales passiones eorũ quæ sunt in intellectu, & eorum quæ superacquiruntur, quæcunque aduenientia transmutant signa eorum quæ physiognomonizantur. Qualia autẽ hæc sint posterius declarabitur. nunc autẽ dicam ex quibus generibus signa accipiuntur, & sint omnia. Ex motibus enim physiognomonizant, & ex figuris, & ex coloribus, & ex moribus in facie apparentibus, & ex lenitate, & ex voce, & ex carne, & ex partibus, & ex figura totius corporis. In vniuersum igitur huiusmodi sunt.

Physiognomoniæ definitio.

di sunt, quæ dicunt Physiognomones de omnibus generibus, signa. Si igitur immanifesta, aut non recte designans esset talis explicatio, sufficiant quæ dicta sunt. Nunc autem fortasse melius est singillatim de omnibus, quæcunq; manifesta sunt ab his quæ physiognomonizamus, exactius explanare, dicentem cuiusmodi signa referantur ad singula, quæcunque in prædictis declarata non fuere.

Quo pacto per vnumquodque dictorum generum Signa accipiantur. *Cap. IIII.*

COLORES ergo significant, acuti quidem calidum, & sanguineum: albi cum rubore, bonam indolem, quando in leui corpore accidit hic color.

PILI vero, molles quidem timidum, duri autem fortem. Hoc autem signum sumptum est ex omnibus animalibus. timidissimũ enim est ceruus, lepus, ouis, & pilum mollissimum habēt: fortissimum autē leo, aper, & pilum durissimū habēt. Est autē & in auibus hoc idem videre. vniuersaliter enim quęcunq; quidem habent duram pennam, fortes: quæcunq; autem mollem, timidæ: & particulariter est hoc quidē videre in coturnicibus, & in gallis. Similiter autē & in generibus hominum hoc idem accidit. quicunque enim apud septentrionem habitant, fortes sunt, & durorum pilorum: qui autē apud meridiem, timidi, & mollem pilum habēt. Pilositas autē quæ est circa ventrem, loquacitatem significat. hoc autē refertur ad genus auium. propriū enim auis est eorū quæ sunt circa corpus, pilositas quę circa ventrem est: eorum autē quę sunt circa intellectū, loquacitas.

CARO autem, dura quidem, & boni habitus natura insensibilem significat: lenis autem & in- ἀναιτιαὶ φύσει.

geniosum,& instabilem : nisi in forti corpore & habenti extremitates potentes hoc acciderit.

MOTVS auté tardi quidé mollem intellectū: acuti vero calidū. IN VOCE auté, grauis quidé & intensa fortem: acuta auté & remissa timidum.

FIGVRAE autem, & PASSIONES, quæ apparent in facie, secundū similitudines accipiuntur passionis: quando enim patitur aliquid, fit vt si hoc habet, quando aliquis irascitur, irascibile signum eiusdem generis. Mas auté fœmina maior est, & fortior, & extrema corporis fortiora & crassiora, & habitus melioris, & potiora secundum omnes virtutes.

Inueniendorum ex signis Habituum, & Passionum modi duo. Cap. V.

SIgnorum autem, quæ sunt in partibus fortiora sunt, ea quæ accipiuntur in moribus manifestis, & secundū motus, & figuras. Omnino autem vni quidem signorū credere stultum est: quando autem plura conueniunt, quæ sunt in vno, magis vtiq; conueniet, vt quis accipiat vera esse signa. Est autem alius etiam modus secundū quem aliquis physiognomonizet: nullus tamen aggressus est. Vt si necesse sit iracundum & tristem & paruum secundum morem, inuidum esse, etsi nō sint inuidi signa : ex illis tamen prioribus contingat vtiq; Physiognomoni & inuidū inuenire, maxime quidem, quando talis proprius modus fuerit eius qui philosophatus fuerit. posse enim quibusdam existētibus necessariū esse, propriū putamus Philosophię. quod est, quando cōtraria sunt huic iuxta passiones, physiognomizare etiam mala.

Dubitatio De voce secundum passionem intendens quispiam, acutam putarit, duplicem ob causam, iracundi vocem ponendam esse. Indignatus enim

&

& iratus intendere consueuit vocem,& acute loqui: segniter autem dispositus remittit vocem,& grauiter loquitur. Rursus autem animalium,fortia quidem grauis vocis sunt, timida auté acutæ vocis. leo quidem,& taurus,& canis latrabilis,& galloru qui sunt animosi grauiter vociferantur: ceruus auté,& lepus acutæ vocis sunt. Sed forte & in his melius est, non eo q ipsorum vox est acutæ & grauis, fortem aut timidum ponere: sed arbitrandum est, fortem quidem fortis, remissam autem & imbecillem timidi. Est autem potissimum, quando signa non sunt confessa sed subcontrariantia,nihil ponere, nisi sint discrepantium inter se quædam quibusdā credibiliora. Et maxime quidé in speciem,sed non in tota genera referre decet: similiora enim sunt quæsito. non enim totum genus hominum physiognomizamus,sed quædam eorum quæ sunt in genere. *Solutio.*

Passionū,Habituúmue multorū signa. Cap. VI.

FORTIS CORPORIS SIGNA. Pili duri: figura corporis erecta: ossa,& costæ,& extrema corporis fortia & magna: & venter amplus, & cōtractus ad se: armi lati & distantes,nec valde colligati,nec omnino dissoluti: collum forte, non vehementer carnosum: pectus carnosum,& latum: coxa contracta: suræ deorsum contractæ: oculus charopus,nec valde expansus nec omnino clausus: squalidior color in corpore: acuta frons,recta,non magna: * natis neque lenis,neque omnino rugosa. * *a.l.gena*

TIMIDI SIGNA. Pilli molles: corpore inclinatus non erectus: suræ sursum cōtractæ: circa faciem subpallidus: oculi imbecilles,& nimium coniuētes: & extrema corporis imbecilla: & crura parua: manus longæ & graciles: lumbi autem

parui,& imbecilles:figura contenſa in motibus: nō temerarius,ſed ſupinus,& ſtupefactibilis:mos qui eſt in facie,facile mobilis:mœſtus.

INGENIOSI SIGNA. Caro humidior & mollior,non boni habitus, neque valde pinguis: quæ circa humeros & collum macriora, & quæ circa faciem: & colligata quæ ſunt circa humeros,& inferiora laxata:bene ſoluta, quæ ſunt circa coſtas:& ſecundum dorſum non carnoſus:corpus album mixto rubore, & purum: cutis tenuis: pili non valde duri, nec valde nigri:oculus charopus, humidus.

INSENSATI SIGNA. Quæ ſunt circa collum & crura,carnoſa,complexa & colligata:cotyle rotunda:humeri ſurſum contracti:frons magna,circularis,carnoſa:oculus pallidus,obtuſus: crura circa talum craſſa,carnoſa,rotunda: mandibulæ magnæ, carnoſæ:lumbi carnoſi:crura longa:collum groſſum:facies carnoſa, ſublonga ſatis:motus autem,& figuram, & morem qui apparet in facie,ſecundum ſimilitudines accipit.

INVERECVNDI SIGNA. Oculus apertus & ſplendidus: palpebræ ſanguineæ & craſſæ: & parum curuus: humeri ſurſum eleuati: figura non rectus,ſed parū pronus:in motibus præceps, rubeus corpore,color ſanguineus, facies rotūda, pectus ſurſum contractum.

MODESTI SIGNA. In motibus tardus, & loquens tarde:vox tarda,& plena ſpiritu,& mitis:oculus hilaris:non ſplendidus,niger,neq; valde apertus,neque omnino clauſus,conniuens tarde.oculorū enim qui celeriter conniuent,hi quidem timidum,illi vero calidum ſignificant.

IVCVNDI SIGNA. Frons ingens, & carnoſa, & lenis;quæ ſunt circa oculos humiliora

appa

apparet, & facies somnolentior, neq; intense aspi ciens neque remisse: & in motibus tardus erit, & remissus: figura, & more qui est in facie, non præceps, sed videtur bonus.

TRISTIS SIGNA. Rugosa facies: & macri oculi, confracti. simul autem & cõfractiones oculorum duo significant, hoc quidem molle & fœmininum, illud vero demissum triste, & in figura humilis, & motibus remissus.

CINAEDI SIGNA. Oculus confractus, genu flexibilis, inclinatio capitis ad dextram, motus manuum supini & dissoluti, & ambulationes duplices, hæc quidem circunclinantis, alia vero tenentis lumbos, & oculorum circunspectiones, qualis vtique fuit Dionysius Sophista.

AMARI SIGNA. Facie remissus, nigri coloris, macer, quæ sunt circa faciem quasi abrasa: facies rugosa, non carnosus, recti crinis & nigri.

IRACVNDI SIGNA. Rectus corpore, figura bene costatus, animosus, subrufus, humeri distantes, & magni, & lati: extrema magna, & fortia lenis & circa pectus, & circa bubones: barbatus probe, capillorum ambitus floridus, deorsum tendens.

MANSVETI SIGNA. Grauis specie, carnosus, caro humida, & multa: bonæ magnitudinis, & commensuratus: figura curuus, cursus capillorum sursum vulsus.

SIMVLATOR. Pinguia quæ circa faciem, & quæ circa oculos rugosa, somnolenta facies de more videtur.

PVSILLANIMVS, paruorũ membrorum, & paruorum articulorum, macer, & paruorum oculorum, & paruæ faciei, qualis vtique fuit Leucadius Corinthius.

TALORVM AMATORES, iusto breuiorem cubitum habentes, gaudentes parta victoria.

*a.l. controuersiarum

AMATORES * MVNERVM, quibuscunque est superius labium eleuatum, & forma proni, & rubicundi.

MISERICORDES, quicunque pulchri & albi coloris, & habent oculos pingues, & nares deorsum distãtes, & semper plorãt. Iidẽ etiã amatores sunt mulierũ, & genitores fœminarũ, & circa mores in amorẽ propẽsi, & semper memores, & ingeniosi, & calidi. horũ autẽ signa dicta sunt. Misericors est sapiens, & timidus, & modestus. immisericors insipiens, & inuerecundus.

VORACES sunt hi, quibus id quod est ab vmbilico ad pectus, maius est, quàm quod inde est vsque ad collum.

LVXVRIOSVS, qui est albi coloris, & hirsutus: rectis capillis, & crassis, & nigris: & tempora hirsuta, oculus pinguis, & lasciuus.

AMATORES SOMNI, qui habent superiora maiora, curuipedes, calidi, habentes carnẽ boni habitus, elegntes forma, & hirsuti carca vẽtrem.

MEMORES, qui habent superiora maiora, pulchra, & carnosa magis.

Inueniendorum Signorum methodus. Cap. VII.

VIdentur autem mihi anima & corpus cõpati adinuicem: & animæ habitus alteratus simul alterat corporis formã, & iterũ forma corporis alterata simul alterat animæ habitũ. Quoniam enim animæ inest tristari & lætari, manifestũ est quòd tristes obscuræ faciei sunt, & gaudẽtes hilaris. Siquidẽ igitur anima dissoluta, formã, quæ est in corpore, adhuc existere cõtingeret, sanè & ita anima & corpus compatibilia forent, quàmuis cõferẽtes adinuicẽ non essent, nunc autẽ manife-

stum

stum q; vtrunq; sese cōsequitur. Maxime tamen id ex hoc manifestū fiat. Mania enim videtur esse circa animā: & Medici medicamentis purgantes corpus, & victibus nonnullis vtentes in ipsis permutāt animā à mania. curationibus autē corporis, simul & corporis forma soluitur, & anima à mania permutatur. Quoniam igitur vtraq; soluuntur, palā, quòd sibi inuicem conferunt. Manifestum insuper est, quòd virtutibus animæ similes corporis formæ fiunt: quare sunt omnia similia in animalibus eiusdem cuiuspiam declaratiua: hæc vero minime. Et quibus animalia operantur, hæ quidem propriæ passiones vniuscuiusque sexus animalium sunt, illæ vero cōmunes. In propriis igitur operibus animæ, propriæ passiones secundum corpus, in communibus autem communes. Cōmunes quidem sunt, iniuria, & quæ est circa venerea excessus. iumentorum, & nō iumentorum cōmunis est iniuria: porcorum, & asinorum habitus qui est circa venerea. Proprium autē est, in canibus quidē, cōtumeliosum: in asinis autem indolens. Quomodo igitur commune quidem & proprium conuenit distingui, dictum est. Opus autem est multa consuetudine, si quis debet esse sufficiens ad dicendum singula de his. Quoniam enim ea quæ videntur in corporibus, dicuntur referri ad similitudines quæ fiunt ab animalibus, & ab actibus: & proprietates quædam aliæ à caliditatibus, & frigiditatibus fiunt. Sunt autem horū quædā apparentiū in corporibus parua differentia vtentia, & eodem nomine appellata: vt pallores qui fiūt à terroribus, & qui à laboribus: hi enim eodē nomine vtūtur, & differentiā paruam habēt inter se. parua autē differētia existēte, non facile est cognoscere: sed ex cōsuetudine formæ

masticādo coeunt. *idiaa*

apparentem quidẽ assumere conuenientiã oportet. Est igitur & optimus modus & citissimus, qui est ab apparente conuenientia, & contingit ita eo modo vtentem multa dignoscere: & non solum vniuersaliter vtile est, sed ad electionem signorũ singulariũ. electorũ enim quodq; decere oportet tale, vt quod eligitur vult. Amplius autẽ secundum electionẽ signorũ, & syllogismo, quo vti opus est, vbicunq; contingat, adiungẽtes conuenientibus conuenientia, vt si inuerecundus erit & paruiloquus, & fur vtique erit & illiberalis. & fur quidem consequens inuerecundiam, & parui loquium illiberalis. In talibus igitur quibusque oportet hoc modo cõgruentem fieri methodum.

Passionum, Habituumq; in animalibus distinctio, ex masculini fœmininiq; generis comparatione. Cap. VIII.

NVnc autem primum tentabo genera animalium distinguere, & quæ ipsorum conuenit permutari, vt sint fortia & timida, & iusta & iniusta. Distinguendum autem animalium genus in duas formas, in masculinam & in fœmininam, adiungentem id quod congruit vnicuique formæ. sunt enim similes. Et quas conamur nutrire, ferarum, mansuetæ magis, & molliores secũdum animas fœminæ maribus sunt, minus autem fortes. verum nutrimenta, & assuetudines manuum recipientes magis. quare existẽtes tales erunt fermè minus iracundæ maribus. Manifestum autem id ex nobis alicubi est: quoniam cum ab ira vincimus, difficillime persuasibiles, & maxime respicimus, ne quicquam vsquàm eueniat. ferimur autem ad violentiam inferendam, & patrandum, ad quodcunque ira impulerit. Videntur autem mihi magis malefica fieri fœminea masculis, &

proter

proteruiora, petulantioráue, & illiberaliora, & impotentiora. Fœminæ igitur, & quæ apud nos nutriuntur, valde manifesta sunt: quæ vero sunt apud syluam, omnes confitentur & pastores & venatores, quòd talia sunt qualia sint dicta. At vero & hoc manifestum est, quòd singula in vno quoque genere fœmina mare minoris capitis, & angustioris faciei, & gracilioris colli sit, & pectora imbecilliora habent, & minorum costarum sunt. coxendices autem, & coxas magis carnosas maribus. genua autem flexibilia, & crura gracilia habent. pedes vero pulchriores, & formam totius corporis molliorem, quàm fortiorem. minus neruosa autem sunt, & molliora prædita humidioribus carnibus. Masculina autem his omnibus contraria habentia, eo quòd natura sunt fortiore, & iustiore, genere. fœmina autem est timidior, & iniustior natura.

De Leone, omniũ animaliũ perfectißime maris formam assumente.

His ita se habentibus, videtur Leo omnium perfectissimo assumpsisse maris formam.

Leo enim habet os ingens: faciem autem quadratiorem, non valde osseam: superiorem mandibulam non proëminentem, sed æqualiter pendentem deorsum: nasum autem magis crassum quàm subtilem: oculos charopos, concauos, non valde rotundos, neque valde proëminentes: magnitudinem vero moderatam: superciliũ ingens: frontem quadratam, ex medio subcauam magis. ad supercilia autem & nasum sub frõte velut nubes superstat. supra frontem, iuxta nasum, habet pilos inclinatos, veluti asylum: caput moderatum, collum bonæ longitudinis, crassum, commensuratum: crinibus flauis, non planis neque valde crispis. quę sunt circa humerorũ claues spaciosa magis, quàm cõiũcta, humeros fortes, & pe-

Ctus

ctus iuuenile, & metaphrenum latum: robuſtis co ſtis, robuſtóq; dorſo abunde præditum. coxendices non carnoſas, nec coxas: crura fortia & neruoſa: greſſum iuuenilem: & totum corpus articulatum, & neruoſum, neque valde durum, neq; humidum. ambulãs autem tarde, & magnifice incedens, & ſe in humeris cùm ambulat quatiens. Talis igitur eſt ſecundum ea, quę ſunt circa corpus. Quæ autem circa animam *ſuſceptiuum, & liberale, magnanimum, & amans victorię, & manſuetum, iuſtum, & amans eorũ cum quibus verſetur.

δεκτικὸν, Trans. antè. datiuũ δωτικὸν,

De Pardali, omnium animaliũ fæmineam formã maximę oſtendentem.

Pardalis autem, inter ea quæ fortia videntur, fœmineæ formæ magis eſt, niſi ſecũdum crura. his autem operatur & aliquod opus fortitudinis facit. Habet enim faciẽ paruam, os magnum, oculos paruos, albos, concauos: ipſóſque circumuagantes magis: frontem longiorem, verſus aures rotundam magis, quàm planam: collum lõgum valde, & gracile: pectus expers coſtarum, & longum dorſum: coxendices carnoſa, & coxas: quæ vero ſunt circa ilia & vẽtrem, leuia magis. color autem varius, & totum inarticulatum, & incommenſuratum eſt. Forma corporis talis eſt. In his autem quæ circa animam, puſillum eſt, & furax, & in ſumma doloſum. Animalia igitur, quæ videntur fortia, conuenientiora tranſumpta, maſculinæ formæ & fœmininæ, dicta ſunt. alia autem quæcunque ſunt, facile eſt vtiq; pertranſire. Quæcunque autem ad phyſiognomonizandum inſpicere conueniet ab animalibus, in electione ſignorum dicetur. Electio autem ſignorum, quæ eſt ſecundum homines, ſic accipitur.

De Paſſionum, Habituumq́; ſignis, à corporis partibus ſumptis. Cap. IX.

De Pedibus.

Quibuſcunq; pedes bene formati, & magni & ar

& articulati, & neruosi, fortes sunt secundum ea quæ sunt in anima. reducuntur ad masculinum genus. Quicunq; autē pedes paruos, strictos, inarticulatos habent, delectabiliores autē visu quàm fortiores, molles sunt secundum ea quæ sunt in anima. referuntur ad fœmininum genus. Quibus pedū digiti curui, inuerecundi, & quibus vngues curui, referuntur ad aues curuorū vnguium. Quibus pedum digiti coniuncti sunt, timidi. referuntur ad coturnices strictorum pedum in lacubus degentes.

De talis pedum. Quibuscunque ea quæ circa talos sunt & neruosa, & articulata, fortes secundum animam. referuntur ad masculinum genus Quicunq; autem sunt talis carnosi & inarticulati, molles secundum animam. referuntur ad fœmininum genus.

De Cruribus. Quicunq; crura habent articulata, & neruosa, & robusta, fortes secundum animam. referuntur ad masculinum. Quicunque crura gracilia, neruosa habent, luxuriosi. referūtur ad aues. Quicunque crura valde superflua habent, vt parum dirupta, odibiles, & inuerecundi. referuntur ad apparentem decentiam. Qui genu flexiles, cinædi. referuntur ad apparentem conuenientiam.

De Coxis. Qui habent coxas osseas & neruosas, fortes sunt. referuntur ad masculinum. Qui habent coxas ossulentas, & superfluas, molles sunt. referuntur ad fœmininum.

De Natibus. Quicunque nates acutas osseas habēt, sunt fortes. Quicunq; vero carnosa pinguia habent, molles. Quicunque autē habent modicā carnē veluti desiccatam, mali moris sunt. referūtur ad simias.

De Lūbis. Qui lumbosi, amatores ferarum. referuntur ad canes, & leones. Videbit vtique aliquis & canes ferarum amatores lumbosos esse.

Quibus

De Ventre. Quibus ea quæ sunt circa ventrē; pinguia, bene fortes. referuntur ad masculinū. Quicunq; autem non pingues, molles. referuntur ad indecentiam.

De Dorso. Quibuscunque dorsum ingens, & forte, fortes sunt anima. referuntur ad masculinum. Qui autem dorsum strictum, & imbecille habent, molles referuntur ad fœmininum.

Qui autem robustis costis, fortes sunt secundum animam. referuntur ad masculinum. Qui autem non bene costati, molles sunt secūdum animam. referuntur ad fœmininum. Quicunque autem ex costi circumtumidi sunt sicuti inflati, loquaces, & stultiloqui. referuntur ad boues, vel ad ranas.

De Vmbilico. Quicunque autem maius habent, quod ab vmbilico est vsque ad extremum pectoris, eo, quod est ab extremitate pectoris vsque ad collum. voraces, & insensibiles. Voraces quidem, quoniam ventrem magnum habent, quo appetunt cibum: insensibiles autem, quia angustum locum habét sensus, atque in arctum redactum, ab eo, qui recipit cibum, ita vt sensus grauati sint propter repletiones ciborum, aut indigentias.

De Pectore. Quicunque autem pectus magnum habent, & dearticulatum, fortes sunt secundum animam. referuntur ad masculinum.

De Metaphreno. Quicunque autem metaphrenum habent magnum, & bene carnosum, & articulatum, fortes sun secundum animam. referuntur ad masculinum. Quicunque autem imbecille, & non carnosum, & inarticulatum, molles sunt secundum animam. referuntur ad fœmininum. Quibuscunque autem metaphrenum curuum est valde, humerísque ad pectus contracti, mali moris sunt. referuntur ad apparentem conuenientiam: quia apparent ea quæ antrorsum, conuenientia videri. Qui cun

cunque autem metaphrenum eminés habent,glo riosi;& insipientes.referũtur ad equos. Quoniam autem neque curuum vehementer oportet esse: neq; cõcauũ metaphrenũ,quęrẽdũ bene formati.

De Ceruice & Humeris.

Quibuscunque ceruix articulis eminentibus & humeri fortes sunt secundum animam . referuntur ad masculinum.Quibuscunque autem ceruix, & humeri imbecilles,& inarticulati,molles sunt secundum animam : referuntur ad fœmininum. Hæc dico,quæ dixi de pedibus,& coxis.

Quibuscunque humeri bene soluti sunt,liberales sunt secundum animam. referuntur ad apparens:quia conuenit apparenti formæ liberalitas. Quibuscunq;vero difficulter solubiles,cõuulsi,illiberales.referũtur ad apparentẽ cõuenientiam.

De his quæ sunt circa clauem Colli.

Quibuscunque autem ea quæ sunt circa clauem colli bene solubilia,sensibiles.nam bene solubilibus existentibus his quæ circa clauem,facile motum sensuum recipiunt. Quibus vero quæ circa claues sunt,conclusa sunt,insensibiles. difficulter enim solubilibus existentibus his quæ circa clauẽ, impotentes sunt recipere motũ sensuũ.

De Collo.

Qui collum grossum habent,fortes sunt secundum animam . referuntur ad masculinum. Qui autem habent gracile,imbecilles sunt.referuntur ad fœminas.Quibus collũ crassum,& carnosum, iracũdi.referũtur ad iracũdos tauros.Quibus autẽ est ingens, nõ valde crassum , magnanimi.referũtur ad leones.Quibus est lõgũ gracile,timidi sunt.referũtur ad ceruos. Quibus autẽ breue valde,dolosi,& insidiatores.referuntur ad lupos.

De Labijs.

Quibus sunt labia gracilia & in extremitatibus laxa , ita vt superius labium ad inferius protendatur ad coniũctionẽ labiorum, magnanimi sunt.referũtur ad leones. Videbit vtiq; aliqs hoc

& in

& in magnis & fortibus canibus. Quibus labia gracilia dura, circa dentes caninos supereminentia, qui ita habent, ignobiles. referuntur ad sues. Qui autem crassa labia habent, & superius inferiori propendens, fatui. referũtur ad asinos. Quicunque autem superius labium, & gingiuas proeminentes habent, amatores sunt contumeliarum. referuntur ad canes

De Naso. Qui auté nasum extremum crassum habent, segnes. referuntur ad boues. Qui auté nasum extremum à summo crassum habent, insensibiles sunt. referuntur ad sues. Qui nasum extremum acutum habent, sæue irascibiles sunt. referuntur ad canes. Qui autem nasum habent rotũdum & obtusum, magnanimi. referuntur ad leones. Qui vero nasum extremũ subtilem habẽt, auiculares. Quibus incuruus à frõte mox deducitur, inuerecũdi sunt. referũtur ad coruos. Qui auté aquilũ habẽt, articulatũ à frõte, magnanimi. referuntur ad aquilã. Qui auté nasum cõcauũ habẽt, & quæ ante frontem rotunda, circunferentiam autem superiorem erectam, luxuriosi, referuntur ad gallos. Qui vero simum, luxuriosi. referuntur ad ceruos. Quibus autem nares sunt apertæ, iracundi. referuntur ad passionem, quæ fit in ira.

De Facie. Qui faciem carnosam habent, segnes. referũtur ad boues. Qui faciem macilentã habẽt, accurati. Qui auté carnosam, timidi. referuntur ad asinos, & ceruos. Qui valde paruã habent, pusillanimi. referuntur ad catũ, & ad simiã. Quibus facies magna, tardi. referuntur ad asinos, & boues. Quoniã vero neq; paruã neq; magnã oportet esse, medius habitus vtique horum erit conueniens. Quibus autem facies videtur parum decens, illiberales sunt. referuntur ad apparentem conuenientiam.

Quibus autem ab oculis tanquam vesiculę dependent, amatores vini sunt. referuntur ad passionem. Item quibus vehementer cadunt quæ ante oculos apparent, vt vesiculæ, amatores somni. referuntur ad passionem. Item ex somno surgentibus, dependent quæ sunt in oculis. Qui oculos paruos habent, pusillanimi. referuntur ad apparentem decentiam, & simiam. Qui vero habent oculos magnos, referuntur ad boues. Igitur bene formatum oportet neque magnos neque paruos habere oculos. Qui vero concauos habent, malefici. reducuntur ad simiam. Quicunque habent oculos eminentes, fatui. referuntur ad apparentem decentiam, & asinos. Quoniam autem neque eminentium oculorum, neque concauorum oportet esse, medius vtique habitus præstabit. Quibuscunque autem oculi sunt parum concaui, magnanimi. reducuntur ad leones. Quibus vero plus mansueti referuntur ad boues. *De Oculis.*

Qui frontem paruam habent, indisciplinabiles. referuntur ad sues. Qui autem magnam valde, tardi. referuntur ad boues. Qui vero rotundam habent, insensati. referuntur ad asinos. Qui autem minus planam habent, sagaces. referuntur ad canes. Qui vero quadrangulum commensuratum fronti habent, magnanimi. referuntur ad leones. Qui autem collectam habent, adulatores. referuntur ad passionem quæ fit. Id autem in canibus videbit quispiam: quomiam canes cum blandiuntur contractam habet frontem. Qui autem nebulosam, audaces. referuntur ad taurum, & leonem. Quoniam autem nebulosus habitus audaciam significat, tranquillus autem adulationem, medius habitus vtique horum bene decenter se habet. Qui tristem habent frontem, mœsti. *De Fronte.*

referuntur ad passionem: quoniam mœsti tristem habent faciem. Qui autem demissam, lamentabundi. referuntur ad passiones, quia lugentes, demissæ sunt frontis.

De Capite. Qui habent magnum caput, sensati. referuntur ad canes. Qui vero paruum, insensati. referuntur ad asinos. Qui habent capita pineata, inuerecundi. referuntur ad habẽtes vngues curuos.

De Auribus. Qui aures paruas habent, simiales sunt. Qui autem magnas, asini. Videbit autem aliquis & canum optimos moderatas aures habere.

De Passionum, Habituúmque signis, à communibus quidem generibus ea sumptis, membris tamen particularibus applicatis.

Caput X.

De Coloribus. QVi valde nigri sunt, timidi. referuntur ad Ægyptios, & Æthiopes. Valde autem albi, timidi sunt. referuntur ad mulieres. Color autem qui confert ad fortitudinem, medium horum oportet esse. Flaui, magnanimi sunt. referuntur ad leones. Rubei valde, astuti. referuntur ad vulpes. Pallidi, colore turbati, timidi sunt. referuntur ad passionem quæ fit ex timore. Qui autem mellei coloris, sunt frigidi. frigida autem mobilia difficulter. mobilibus autem difficulter existentibus iis quæ iuxta sunt corpus, erunt vtique tardi. Quibus color ruber est, acuti sunt: quoniam omnia quæ sunt secundum corpus, à motu calefacta erubescunt. Quibus color flammeus est, maniaci: quia ea quæ sunt in corpore, vehementer calefacta, flammeum colorem habent. Qui autem extreme calefacti, maniaci vtique essent. Quibus autem est flammeus color circa pectus, difficilis iræ sunt. referuntur ad

ad pasionem. iratis nanque superascenduntur ea quæ sunt circa pectus. Quibus autem circa collum & tempora venæ distensæ sunt, difficilis iræ. referuntur ad pasionem, quia iratis hæc accidunt. Quibus facies supererubescens est, verecundi sunt. referuntur ad pasionem, quia verecundatis supererubescit facies. Quibus genæ supererubescunt, amatores sunt vini. referuntur ad pasionem, quia ebriis supererubescunt, genæ. Quibus auten oculi supererubescunt, extra se feruntur ob iram. referuntur ad pasionem: quia qui ab ira efferuntur, erubescant oculis. Quibus autem oculi valde nigri, timidi. niger enim color valde, videtur timiditatem significare. Qui autem non sunt valde nigri, sed declinant ad flauum colorem, boni animi sunt. Quibus autem oculi glauci aut albi, timidi sunt. visus est enim albus color timiditatem significare. Qui autem non sunt glauci, sed charopi, boni animi sunt. referuntur ad leonem, & aquilam. Quibus autem vino colore similes sunt, stolidi sunt. referuntur ad capras. Quibus ignei sunt, inuerecundi. referuntur ad canes. Qui autem oculos discoloratos habent & turbatos, timidi. referuntur ad pasionem: quia qui timuerint, pallidi fiunt colore non æqualiter. Quicunque oculos lucentes habent, luxuriosi. referuntur ad gallos, & coruos.

Qui tibias pilosas habent, venerei sunt. referuntur ad hircos. Qui autem ea quę sunt circa pectus, & ventrem valde pilosa habent, nunquàm in eisdem perseuerant. referuntur ad aues: quia eæ pectus, & ventré valde pilosa habent. Qui pectora habent valde nuda, vel non pilosa, inuerecundi sunt. referũtur ad mulieres. Quoniam igitur non oportet valde pilosa esse, neque nuda. medius ha-

De Pilositate in quacunque corporis parte.

bitus est optimus. Qui humeros pilosos habent, nunquam in eisdem perseuerant. referuntur ad aues. Qui dorsum habent pilosum valde, inuerecundi sunt. referuntur ad bestias. Qui autem collum retro pilosum habent, liberales sunt. referuntur ad leones. Qui autem mētum habent acutum, animosi. referuntur ad canes. Qui habent supercilia coniuncta, tristes sunt. referuntur ad similitudinem passionis. Qui supercilia diuulsa habent ante nasum, & extensa vsque ad tempora, fatui sunt. referuntur ad porcos. Qui erectos pilos habent in capite, timidi. referuntur ad passiones: quia timentibus eriguntur. Qui capillos multum crispos habent, timidi. referuntur ad Æthiopas. Quoniam igitur & erecti, & vehementer crispi timiditatem ferunt, qui in extremitate sunt crispi ad bonum animũ referuntur. referuntur autem & ad leonem. Qui id frontis, quod est ante caput, eleuatum habent, liberales sunt. referuntur ad leones. Qui in capite adnatos habent capillos ad frontem iuxta nasum, sunt liberales. referuntur ad apparentem decentiam.

Pars hæc nõ est in antiqua trãslatione, & fort è Græco codici addita est.

[QVI longi, ac tardi gressus, sit vtique tarditate molestus, perfectiuus: quoniam longe progredi efficax, tarde vero cogitabundum. Qui breuis, ac tardi gressus tarditate molestus, non perfectiuus: quoniam breuiter, tardéque progredi minime efficax. Qui longi, ac celeris gressus minime molestus, perfectiuus: quoniam celeritas perfectiuum, longitudo vero non inefficax. Qui breuis, & celeris gressus *molestus, non perfectiuus.]

** Non molestus.*

De mẽbrorũ motibus

DE manus, & cubiti, & brachij motu eadem referuntur. Qui humeris rectis, tensis insultant, galeangones. referuntur ad equos. Qui scapulis mouen

mouentur curui, elati. referuntur ad leones. Qui pedibus inuersis ambulantes, & cruribus, fœminini. referũtur ad mulieres. Qui vero corporibus circuntorquentes se & fricantes, adulatores sunt. referuntur ad passiones. Inclinati autem ad dextram in ambulando, cinædi sunt. referuntur ad apparentem decentiam. Quicunque oculos habent bene mobiles, acuti, rapaces. referuntur ad accipitres. Qui palpebrizant, timidi: quia in oculis primum mouentur.

[Qui demissum aspectum: & quibus altera palpebras immittiur in oculis per medium fixi aspectus: & qui palpebras superiores tarde reducunt, molliterque intuentur: & qui palpebras immittunt: in vniuersumque omnes, qui molliter solutéque spectant, referuntur ad apparentem decẽtiam, & ad fœminas.] Qui oculos frequenti tempore mouentes, tincturam albuginis in oculo velut immotam habent, intellectiui, si enim in quopiam intellectio vehementer fiat, anima stat; & visus.

Hæc etiam pars in antiqua deest trãslatione fortéque & ipsa Græco codici est adiecta.

De Voce.

QVI voce admodum magna vociferantur grauiter, iniuriosi. referuntur ad asinos. Quicunque autem vocant à graui incipientes, & finiunt in acutum, iracundi, & lugentes. referuntur ad boues, & ad decentiam vocis. Quicunque autem vocibus, acutis, mollibus, ac ruptis loquũtur, cinædi. refeuntur ad mulieres, & ad decentiam. Quicunq; grauiter vocãt, magnũ ac perplexum, referuntur ad fortes canes, & decentiam. Quicunque molliter sine contentione vocant, mansueti. referuntur ad oues. Quicunque vocant acute & fortiter, iracundi. referuntur ad capras:

De Paruis corpore, & Magnis.

PARVI valde, acuti sunt. latione enim sanguinis paruum locum continente, motiones

quoque valde velociter accedunt ad sapere. Qui autem sunt valde magni, tardi. lationem enim sanguinis magnum locum continente, motus tarde accedunt ad sapere. Quicunque autem paruorum siccis carnibus vtuntur, aut & coloribus, aut quæ per caliditatem corporibus superfluunt, nihil perficiunt. existente enim in latione paruo, & veloci propter igneum, nunquam secundum idem est sapere: sed aliud in alio prius, quàm excedens perficiat. Quicunque vero magnorum humidis carnibus vtuntur, & aut coloribus, qui propter frigiditaté innascuntur, nihil perficiunt. existente enim latione in magno loco & tardo per frigiditatem non permittit aliquid accedere ad sapere. Quicunque autem paruorum humidis carnibus vtuntur, & coloribus propter frigiditatem, fiunt perfectiui. existente enim motu in paruo. difficulter mobile temperamenti, commensurationem præbuit primum perficere. Quicunque autem magnorum siccis carnibus vtuntur, & coloribus per caliditatem, fiunt perfectiui & sensitiui. existente enim latione in loco magno, & tarda propter frigiditatem, nihil conducet accedens ad sapere. Quicunque vero magni siccis carnibus vtuntur, & coloribus propter caliditatem, fiunt perfectiui & sensitiui. magnitudinis enim excessum, & carnium & coloris caliditas acquisiuit, vt commensurata sit ad perficiendum. Excedentia igitur corporum magnitudinibus, aut paruitatibus deficientia, quomodo perfecta sunt, & quomodo imperfecta, dictum est. Media autem natura horum ad sensus optima & perfectissima, quibus vtique supponitur inesse. motus enim non multi existentes facilius ad mentem accedunt: nec etiam parui existentes supergrediuntur

diuntur: quare perfectissimam & ad perficiendum quæ fuerint proposita, & ad sentiendum oportet moderatam esse magnitudinem.

INCOMMENSVRATI, astuti. referuntur ad passionem, & ad fœminam. si enim qui incommensurati, astuti: commensurati vtiq; erunt simul & iusti, & fortes. Relationem autem commensurationis ad corporum bonam motionem, & bonam natiuitatem reducere oportet, sed non ad formam maris, sicut in principio dictum est. Bene se habet autem & omnia signa, quæcunque prædicta sunt. referre ad apparentem conuenientiam, & in masculum & fœminam. hæc enim perfectissima diuisione diuisa sunt, & demonstratum est, quòd masculus est fœmina iustior, & fortior, & vt in vniuersum dicatur melior. In omni autem electione singulorum, alia aliis signis magis declarant manifeste subiectum: manifestissima autem, quæ in principalibus locis fiunt. Principalissimus autem locus est, qui est circa oculos, & frontem, & caput, & faciem. secundus autem qui est circa pectus, & humeros. consequenter circa crura, & pedes. qui autem circa ventrem, minimus. Omnino autem, vt sic dicam, ista loca manifestissima signa præbent, in quibus & prudentiæ plurimæ decor apparet. *De Commensuratis & Incommensuratis.*

Physiognomicorum finis.

ARISTOTELIS DE COLORIBVS LIBELLVS,

A Simone Portio Neapolitano latinitate donatus, ac

COSMO MEDICI Florentinorum Principi Magnanimo Duci.

De coloribus simplicibus. ***Caput I.***

Libri huius phrasis Theophrastū potius aut aliū, quā Stagiritā sapere videatur.

Simplices colores sunt, qui elementa puta ignem, aërem, aquam, & terram sequuntur. Aër enim & aqua per se sunt natura alba: ignis autem, & sol, flaui: terra vero natura alba est, at propter tincturam multicolor apparet. quod in cinere fit manifestum. nam exusto colore, qui tincturam faciebat, albus euadit: non tamen omni ex parte: quòd fumo, qui niger est, tingatur. Quocirca etiam lixiuium efficitur flauum: flammeo, & nigro aquam colorante. Niger autem color consequitur elementa, cùm in se inuicem mutantur. Alij, qui ex his facile intelliguntur, fiunt mixtio-

ne sibi

ne sibi inuicem temperatorum. Tenebra autem fit deficiente lumine. Tripliciter enim nigrū nobis apparet. aut enim omnino quod non videtur, est natura nigrum: aut à quibus nullum prorsus lumen fertur ad oculos, nam quod non videtur, cùm ambiens locus videtur, nigri reddit apparentiā. apparent item nobis huiusmodi omnia nigra, à quibus rarum & paucum lumen repercutitur. Quare & nigræ apparent vmbræ. Similiter & aqua, quando exasperata fuerit, quemadmodum maris horror. nam propter superficiei asperitatem paucis radiis incidentibus, & dissipato lumine, vmbrosum nigrum apparet. Propterea & nubes, quando densa fuerit valde. eadem quoq; ratione, & aqua & aër, quando non omnino penetrat lumen. etenim hęc videtur esse nigra, quòd profunditatem habeant: eo quòd omnino rari radij refranguntur. intermedię enim partes ipsorum luminis, omnes videntur esse nigræ, propter tenebram. Quòd autem tenebra non sit color, sed luminis priuatio, non difficile est tuum ex aliis multis dicere, tum potissimum ex eo, quòd non sit sensibilis quanta qualísque figura sit tenebra, quemadmodum in aliis visibilibus. Quòd autem lumen sit color ignis, perspicuum ex eo est, quoniam nullum alium quàm hunc inuenitur habere colorem: tum quia hic solum est per se visibilis, alia vero per hunc. Cæterum hoc est considerandum. nonnulla enim quæ non sunt ignis, neque ignis species natura, lumen facere videntur. Quin ergo ignis color est lumen: non tamen etiam lumen, ignis solius est color. Sed vsu venit hunc colorem, non soli igni inesse, lumen tamen esse ipsius colorem. nullo quippe alio eius visionem fieri contingit, nisi lu-

mine: vt aliorum omnium corporum corporis apparentia. Nigrum autem colorem fieri contingit, cùm aër & aqua ab igne comburuntur. quare & omnia ambusta nigrescunt, velut ligna, & carbones igne extincto. Quin & fumus, qui ex latere prodit: vbi humidum, quod lateri inerat, excernitur, & comburitur. Quocirca & is fumus est nigerrimus, qui ex opimis, & pinguibus, puta oleo, pice, ac teda erumpit: propterea quòd hæc maxime comburantur, continuitatémque faciant. Nigra præterea & hæc fiunt, per quæ fluit aqua, cùm, vbi muscosa facta fuerint, primum humidum exiccatur: quemadmodum & parietum tectoria, itidem & lapides, qui sunt in aqua. etenim hi facti muscosi, ac postea exiccati, euadũt colore nigri. Simplices igitur colores, tot talésq; sunt.

De coloribus Medijs, siue Mixtis.

Caput. II.

Reliqui colores, qui ex horum temperaméto, & maioris, minorísque ratione gignuntur, multas ac varias præbent colorum imagines, maioris quidem, minorísque ratione, ceu puniceus, & halurgus: temperamento vero vt albus, & niger, quandoquidem mixti, fusci reddunt apparentiam. Quamobrem niger & vmbrosus mixtus lumini, puniceum. nam nigrum mixtum lumini, tum quod à Sole, tum quod ab igne emicat, conspicimus semper esse puniceum: & nigra ignita omnia mutari in puniceum. etenim fumosæ flammæ, & carbones, quando sunt accensi, cernuntur colorem habere puniceum. Halurgus vero floridus fit, & splendidus, quando cum mediocri albo & vmbroso infirmi Solis radij temperantur. Vnde & circa orientem, ac occidentem aër purpureus est, si quando oriente,

occidentéque Sole apparet. radij enim imbecilles tunc maxime in aërem vmbrosum incidunt. Apparet prætere a mare purpureum, cùm vndæ sublatæ in inclinatione vmbrantur. nam imbecilles Solis radij in sedem illabentes, efficiunt vt color appareat halurgus.

Quod in pennis quoque fieri conspicitur. cùm enim aliquo modo ad lumen extenduntur, halurgum reddunt colorem: verum pauciore incidente lumine, caliginosum, quem vocant ὄρφνιον, id est opacum. Copiosum autem, & primo nigro temperamentum, puniceum. qui cùm floridus est, ac coruscans, in flammeum colorem mutatur. Nam pro mutuo in se inuicem temperamento ita accipere conuenit; ex subiecto colore conspecto miscentes, non autem omnium similem statuentes generationem. Est enim colorum, non simpliciter quidem, sed rationem habet eandem cum quibusdam compositis, quam habent simplices inter se: propterea quòd mixtio vnius habet latitudinem, & non insignem in vniuerso, & præuisum similiter constituit. Nam cùm dicimus temperamentum halurgi, aut punicei, necesse est similiter atque eos qui miscentur ex his, faciú atque alium colorem, narrare generationé, & non facere similem apparentiam: eo quòd oporteat sumere & considerare téperamentum ex præconstituto. puta. quòd color vinosus gignitur, quando cum nigro puro & corusćāti téperantur radij aërij. quemadmodum & racemorū acini. etenim horū apparet color vinosus, interea dum maturantur: at simul, atq; nigruerint, puniceus in halurgum mutatur. Porrò iuxta commonstratum modum, oportet omnes colorū differentias considerare; sumentes similitudinem ex motu, secundum

appa-

apparentem mixtionem quæ est in vnoquoque. assimilantes, atque in his, qui particulatim in generatione aliqua & temperamento præbēt apparentiam, etiam fidem adferentes. Oportet autē & omnium horū instituere contemplationem, non commiscentes hos colores, veluti pictores: sed ex prædictis, conferentes radios reflexos inter se. ita enim potissimum quispiam possit secundum naturam temperamenta colorum contemplari. Fidem vero & similia considerare oportet ex iis, in quibus erit manifesta colorum generatio. Hæc autem præcipue sunt, lumen Solis, & ignis, aër, & aqua. nam prout magis, minúsq; miscentur, hæc potissimum omnes, vt ita dicam, colores absoluunt. Assumere prçterea oportet similitudinem & ex aliis coloribus permixtis cum radiis. carbones enim, & fumus, & ærugo, & sulphur, & pennæ, mixta alia radiis Solis, alia splendori ignis, multas & varias reddunt coloris mutationes. Sunt quædam etiam in concoctione consideranda, quæ fiunt in plantis, & fructibus, & pilis, & pennis, & id genus omnibus.

De colorum Infinitate. *Cap. III.*

AT vero non oportet nos latere, ob quot causas multiformitas, & colorum infinitas accidit. inueniemus enim, aut propterea ꝙ impariter ac inæqualiter cum lumine & vmbris temperamenta sumuntur: nam lumen & vmbræ, secundum magis & minus, plurimum à se inuicē dissident, quare tum per se, tum mixta cum coloribus, creant colorum mutationes: aut eo ꝙ qui temperantur, multitudine & viribus differunt: aut quia non habēt easdem rationes. multas enim & halurgus habet differentias, & puniceus, & albus, & reliquorum singuli: tum propter magis & minus; tum

tum ob mutuam mixtionem, ipsorúmq; synceritatem. Adfert item differentiam, & cùm splendidum ac coruscans est id quod admiscetur: aut contra, squallidũ, & minime splendidum. Est autem coruscans, nihil aliud nisi continuitas luminis, & densitas. fit enim aureum, quando flauum & solare densatum vehementer coruscat. Quare & columbarũ colla, & aquarũ guttæ, aureæ apparent, cùm lumen repercutitur. sunt etiã quædam, quæ læuigata attritu, & potentiis quibusdam, diuersos & varios obtinent colores, ceu argentum attritum, & aurum, & æs, & ferrum. Et nonnulla genera lapidum diuersos faciũt colores (ceu &c. * nigri enim cùm sint, albas depingunt lineas, eo quòd omnium eiusmodi primæ quidem constitutiones ex paruis sint particulis, & densis & nigris: sed à tinctura, quam nacti sunt in generatione, omnibus meatibus coloratis, per quos permeauit ipsorũ tinctura, aliam habuerint coloris imaginem: qui vero attritu absumptus est ab iis, nõ amplius est aureus, neque æreus, neque alium vllum eiusmodi habet colorem, sed prorsus niger est: propterea quod pori, dum ipsi conteruntur, disrumpantur, per quos tinctura permeauit: natura vero etiam ex eisdem * sit.) nam cùm prior his color nõ amplius sit nobis manifestus, propterea quòd in attritu tinctura sit distracta, secundum naturam illis insitum colorẽ videmus. quocirca etiam omnia apparent nigra. dum autem vnumquodq; horum atteritur ad æquale aliquid & læue, quemadmodũ & ad lapidem Lydium deponunt insitum ipsis colorem, nigrum scilicet, & assumunt denuo colorem, quem habebãt à generatione, † in coniunctione, & continuitate, ipsum tincturæ diaphanum. † Quæ cõburuntur autem, & dissol

Hæc verba his inclusa signis ( ) in nõnullis desunt codicibus.

Et †† hæc in aliquo codice desiciunt.

& dissoluuntur, & liquefiũt in igne, hæc multos habent colores, quorum fumus est tenuis, & aëreus, etiam colores vmbrosi, vt is qui ex sulphure, & æruginosis æramentis exhalat, & quęcunq; sunt densa & læuia, velut argentum. Alia autem, quibus vmbrosi sunt colores, etiam læuitatẽ participant, velut aqua, & nubes, & auium pennæ. etenim hæc, tum propter radios incidẽtes, tum læuitatem, aliâs aliter temperatos, diuersos efficiũt colores: quemadmodum & tenebra. Nullum autem colorum videmus purum qualis est, sed omnes aliis temperatos. nam etsi aliorum nulli, luminis tamen radiis & vmbris tẽperati, alij atque alij, & non quales sunt apparent. Iccirco & quæ in vmbra spectantur, & lumine, & Sole, & duro aut molli fulgore, & quæ secundum inclinationes ita aut ita se habent, & secundum alias differentias, diuersa apparent. Item cum radiis, qui ab igne, & Luna & candelis emittuntur: eo ꝙ lumen vniuscuiusq; horum diuersiorem obtineat colorem. † Et colorum inter se inuicem mixtione: nam cùm per se inuicem feruntur, colorantur. † Lumen enim quando illabens ab aliquibus coloratur, & fit puniceum, aut herbaceum: & quando quod temperatum est incidit in alium quempiam colorem, rursus ab illo temperatum, aliud quoddam sumit coloris temperamentum. atque id assidue quidem patiens, sed non sensibiliter, interdum accedit ad oculos, ex multis quidem temperatum coloribus, sed vno quopiam ex iis quę maxime præpollent, sensum creans. Quapropter & per aquam aquea magis apparent, & quæ videntur in speculis, colores habere similes speculorum cernuntur. quod etiam in aëre euenire putandum est. Itaque colores omnes mixti ex trib

Et hæc †† desunt in aliquibus codicibus.

tribus gignuntur, lumine, & per quæ apparet lumen, ceu aqua & aëre, & tertio subiectis coloribus, à quibus contingit lumen refrangi. Album autem & diaphanum, quando rarum fuerit valde, apparet colore aëreum. in densis vero omnibus apparet quædam caligo, quemadmodum in aqua, & vitro, & aëre, quando fuerit crassus. radiis enim propter densitatem vndequaque deficientibus, nequimus quæ intra eos sunt exacte perspicere. Aër auté cominus inspectus, nullum videtur habere colorem. nam propter raritatem à radiis vincitur, ab iis separatur cum densiores sint, & per eum appareant. Cùm vero in profundo cernitur, proxime apparet colore cyaneus, propter raritatem. vbi enim deficit lumen, ibi tenebra interceptus, apparet cyaneus. condensatus autem quemadmodum & aqua, omnium albissimus est.

De coloribus Artificialibus. Cap. IIII.

Porrò quæ tinguntur, omnia colores à tingentibus sumunt. multa enim floribus, & terra nascentibus, & radicibus tinguntur, & corticibus, & lignis, & foliis, & fructibus. preterea multa terra, multa spuma, multa & atramento. quinetiam nonnulla, animalium succis, quemadmodum halurgus purpura. alia vino, quædam fumo, aliqua lixiuio, nonnulla mari, ceu pili maritimorum. etenim hi à mari ruffi euadunt. Et omnino quæ colores habent proprios. semper enim ab omnibus iis, vnà cum humido & calido coloribus simul ingredientibus in eorum quæ tinguntur, meatus, quando aruerunt, ab illis colores suscipiunt. quocirca & sæpenumero ex iis eluuntur, floribus effluxis ex meatibus. Quinetiam astrictiones, multas gignunt in tinctura differentias,

&

& mistiones, & passiones eorum quæ tinguntur, quomodo & de temperaméto dictum fuit antea. Tinguntur autem & nigra vellera, non tamen simili modo colore fiunt splendida: eo quòd meatus ipsorum tingantur, ingredientes in florum poros: verum intermedia pili spatia nullam sumunt tincturam. Alba quæ sunt, quæque inuicem comparantur cum coloribus, efficiunt, vt omnes flores appareant splendidiores: nigra vero contra, vt vmbrosi, & caliginosi. quocirca & qui opacus vocatur, floridior fit in nigris, quàm albis. ita enim meracior ipsis apparet flos temperatus cũ radiis nigri. nam per se interuallum inter meatus nõ videtur, propter exiguitatem: velut neque stannum temperatũ æri, neque aliud quippiam eiusmodi. Colores vero eorum quę tinguntur, alterantur propter prædictas causas.

De mutatione colorum ex Concoctione. Cap. V.

PIli porrò, & pennæ, & flores, & fructus, & plantæ omnes, quòd simul cum concoctione omnes sumunt colorũ mutationes, ex multis est conspicuum. quæ nam autem sint singulis eorum quæ terra nascuntur, colorum principia, & quales ex qualibus mutationes suscipiunt, & propter quas causas hæc patiuntur: item si quas dubitationes contingit ea comitari de his omnibus ex huiusmodi est considerandum. In omnibus auté plantis principium colorum est herbaceus. etenim germina & folia, & fructus fiunt initio herbacei. Viderit autem id aliquis, & in aquis pluuiis, vbi plusculo tempore aqua constiterit, denuo exiccata, fit colore herbacea. Secundum rationem autem accidit, hunc omnibus iis quæ terra nascuntur, primum consistere colorem. nam aquæ omnes vetustæ, initio quidem fiunt virides,

temperatæ radiis Solis:paulatim vero nigrescentes,rursus mixtæ viridi,fiunt herbaceæ. nam humidum velut iam dictū est,per se inueterascens, & exiccatum,nigricat.quemadmodum & cisternarum tectoria.etenim horum quæcunq; semper sunt in aqua,ea omnia nigrescunt:eo quòd iuxta ea arescat refrigeratus humor. Sed quæ hausta insolatur, partim fit herbacea, propterea quòd flauum cū nigro temperatur:partim humore magis nigrescente, herbacea fit saturata valde, & porracea.Quapropter & omnium germina vetusta, multò sunt nouellis nigriora. quædam vero flauiora,eo quòd nondum humor in iis nigricet. cùm etenim incrementum ipsorum sit tardius,& humor diu in eis permaneat, propterea ꝙ refrigeratus valde nigricet humor,fit porraceus,meraco nigro temperatus. In quibus autem humor non miscetur radiis Solis, horum color permanet albus: nisi vetustescens & exiccatus antea nigruerit. Quocirca omnium quæ terra nascuntur, ea quæ supra terram sunt, primum sunt viridia:quæ vero in terra,velut scapi & radices, alba.Quinetiam germina intra terram quæ sunt, albent:at ablata terra, initio velut dictū est,omnia fiunt herbacea: propterea quòd humiditas, quæ per germina ad ea percolat, eiusmodi habeat coloris naturam, eáque illicò in fructuum incrementum absumatur. Cùm vero non amplius augentur,eo quòd calidum iam non dominetur affluenti alimento,verum etiam contra resoluitur humor à caliditate, & fructus omnes maturescunt,concocta tum à Solis,tum ab aëris calore, quæ in fructibus erat humiditate,à plantis suscipiunt colores, quomodo & quæ tinguntur à floribus.quare paulatim colorantur, & po-

tissimum eorum partes quæ ad Solem & teporem obuertuntur. Quare & colores suos vnà cum anni temporibus mutant. Nam qui sunt herbacei coloris, omnes iam maturati; mutantur in eum qui secundum naturam est, colorem. Etenim albi, & nigri, & fusci, & flaui, & nigricantes, & vmbrosi, & propemodum omnes habentes colorum differentias euadunt. Verũ quoniam plurimi colores fiunt, pluribus sibi inuicem temperatis: patet quòd & colores qui sunt in plantis, necesse sit eadem habere temperamenta. nam humor per has percolans, & secum eluens, omnes colorum potentias recipit: atque hoc concocto circa fructuum concoctionem, tum à Solis, tum ab aëris caliditate, singuli per se consistunt colores, alij quidem citius, alij vero tardius, quemadmodum euenit & in tinctura purpuræ. nam vbi hac contusa vniuersam ex ea humiditatem eluerint, eámque effusam coxerint in cortinis, primum nullus omnino color in tinctura conspicuus est, eò quòd paulatim ipsorum quisque humido magis cõcocto, & infitis iis coloribus sibi inuicem permixtis; multas variásque capiat differentias. Etenim niger & albus & opacus, & aëreus, & tũc omnes ex simul elixatis gignũtur. quare propter temperamentũ, non amplius per se aliorum colorum quisquam conspicitur. Idem hoc accidit & in fructibus. in multis enim, eò quòd non omnes colorũ concoctiones simul fiunt, sed quidam ipsorum prius consistunt, quidam postea, ex aliis in alios mutantur. ceu racemi & palmulæ. etenim hi interdum primum fiunt punicei: sed atro in se consistente, in vinosum mutantur; denique fiunt cyanei, quando iam puniceus multo & meraco nigro permixtus fuerit. Nam colores

qui

qui postea accedunt, quando præualent, priores colores euariant. maxime autẽ hoc in nigris fructibus conspicuum est. ferè enim ipsorum plurimi, vt dictum est, initio ex herbaceo commutati, paululum in puniceum vergunt, fiúntq; ruffi: sed confestim cõmigrant rursus ex ruffo, etiam meraco nigro in huiusmodi insito. Declarant autem & sarmenta, & vellera, & folia omniũ cuiusmodi sunt nigra: propterea quòd iis insit plurimus eiusmodi color. siquidem ꝙ fructus nigri etiam ambos colores participant, manifestum est. omnium enim talium succus est vinosus. Colores vero in generatione punicei posteriores sunt nigris. inditio est autem. nam sub stillicidiis pauimenta, & omnino vbi cõtingit mediocris aquarum eruptio, in locis vmbrosis, omnia mutantur primum ex herbaceo in puniceum colorem: fitq; pauimentum, tanquam sanguis nuper mactatus esset eo loco, quo color herbaceus adeptus est concoctionem. Postremo autem, etiam hic valde fit niger & cœruleus, quod cõtingit & in fructibus. Porrò, quòd accedentibus posterioribus coloribus, cùm euincuntur priores, color fructuum mutatur, ex huiusmodi quoque facile est perspicere. nam mali punicæ fructus & rosarum folia, initio quidem fiunt alba, sed postremum coloratis eorũ succis à concoctione, pallent, mutantúrque in halurgum colorem & puniceum. Quædam plures in se habent colores, ceu & in papauere succus, & in olea amurcæ. etenim hic primum fit albus, quemadmodum mali quoque punicæ fructus. exalbatus autem rursum in puniceum mutatur colorem. postremo vero multo nigro temperatus, fit cyaneus. Quocirca & papaueris folia, superiora obtinẽt punicantia, ꝙ celer fit

ipsorum excoctio: quæ vero sunt iuxta principia, nigra, iam hoc colore in eis euincente, velut & in fructu: nam tandem fit niger. In quibus vero plantis vnus solus color inest, puta albus, aut niger, aut puniceus, aut halurgus: harum omnium fructus permanent, semper eandem habentes coloris naturam, vbi semel ex herbaceo in alium colorem fuerint mutati. Porrò flores cum fructibus in nonnullis vnicolores esse cótingit, quemadmodum res se habet in malo punica. etenim fructus eius, & flos est puniceus. In nonnullis vero multum colore differunt, velut & in lauro, & in hedera. flos enim omnium harum est flauus, at fructus niger. Puniceus præterea & mali. etenim huius flos est albus purpurascens: fructus vero flauus. Papaueris item flos est puniceus: at fructus, alius niger, alius albus. propterea quòd concoctiones insitorum iis succorũ, aliis atque aliis fiant temporibus. Facile autem hoc est ex multis contueri.† etenim fructuum quidam, velut dictũ est, multas differentias & colorum, & odorum, & saporum, vnà cum concoctione capessunt: * quare & odores, & succos longe differentes cõtingit flores, & fructus concomitari. Amplius, id magis in ipsis floribus est perspicuũ. eiusdem enim folij aliud est nigrũ, aliud puniceum. nonnullorum autem aliud est album, aliud purpureum. maxime autem id patet in iride. multas enim hic flos continet in se varietates * propter concoctionis differentias, quemadmodum & racemorum, quando iam maturi fuerint. quocirca etiam omnium maxime foliorum extrema concoqui contingit: quæ vero sunt circa initia, sunt multò decoloratiora. Propemodũ enim quorundam quasi exucitur humidum, prius quàm propriam

Et hoc loco varij sunt codices.

priam capiat concoctionem. ideo & flores colore permanent: fructus vero concocti mutantur. nam illi propter alimenti paucitatem confestim excoquũtur: at fructus propter humoris copiam, in omnes qui secundum naturam sunt, vnà cum concoctione mutantur colores. Manifestum autem id est, vt dictum fuit antea, & in floribus eorum quæ tinguntur. nam initio cùm tingentes purpuram, demittunt sanguineas sanies quas *αἱματίδας* vocant, opacę fiunt, & nigræ, & aëriæ. flore vero satis elixato, fit floridus, halurgus, & splendidus. Quare necesse est, & florũ multos similiter coloribus fructuum euariare: & alios excellere, alios autem deficere à coloribus naturalibus: propterea q̃ quorundam sit imperfectior, & quorundam perfectior concoctio. flores igitur & fructus, propter has causas, discrepare inter se contingit. Multæ autem plurimarum arborum tandem fiunt: eo quòd alimento deficiente antea pręuentæ inarescant, quàm mutentur in colorem qui secundũ naturam est. quandoquidem & defluentium fructuum aliqui fiunt colore flaui, propterea quòd & horum prius concoctione deficiat nutrimentũ. Amplius & frumentum, & omnia quæ terra nascuntur. etenim hæc postremum fiunt flaua. nam cùm humidum in iis non amplius nigrescat, propterea q̃ celeriter exarescit, efficit coloris mutationem. nigrescens autem & viridi temperatum fit, velut dictum est, herbaceum. verum si infirmius semper fit nigrum, rursus paulatim in viridem mutatur colorem, ac tandem fit flauum. quandoquidem pyri folia & portulacæ, & aliquorum aliorum concocta, fiunt punicea. at quæcunq; horum celeriter quoque exarescunt, ea fiunt flaua, quòd eorum nutri-

mentum ante concoctionem deficiat. Rationi igitur maxime consonum est, plantarum differentias euenire, propter prædictas causas.

De colore Pilorum, Pennarum, & Cutum. Cap. VI.

Fiunt autem & pili, & pennæ, & cutes equorum & boum, & ouium, & hominum, & aliorum animalium omnium alba, & fusca, & russa, & nigra, eandem ob causam. Alba quidem, cùm humidum adhuc proprium retinens colorem exiccatum fuerit à concoctione. Nigra vero contra, quoties ipsum in generatione humidum, quemadmodum in aliis omnibus antiquatum & tempore confectum, propter copiam nigruerit. omnium enim talium & pelles, & cutes fiunt nigræ. Fusca autem, & russa, & flaua, & reliquis prædita coloribus, quæcunque præuenta siccescunt prius, quàm in ipsis humidum perfecte mutetur in nigrum colorem. Quibus autem inæqualiter hoc accidit, etiã colores tales fiunt varij. quare etiam omnia cutes & colorem consequuntur. quandoquidem etiam hominum russorum, & pili sunt alborussi, nigrorum vero, nigri. quòd si secundum aliquam corporis partem effloruerit album: vniuersi pilos quoque albos habent eo loco. sicuti ea quæ ex animalibus varia sunt. Ita omnes pili, & pennæ cutes sequuntur, & secundum partes, & secundum corpus solum. Similiter his se habent vngulæ solidæ, & bifidæ, rostra, & cornua. etenim hæc nigrorum fiunt nigra: alborum autem alba propterea quod etiam his omnibus alimentũ per cutem ad exteriorem ambitum percolatur. Quòd autem hæc sit causa, haud difficile est ex multis perspicere. Nam puerorum omnium capita initiosum russa, propter alimonij paucitatem. atque id manifestũ est, nam capilli imbecilles sunt, &

raci,

cari, eandem ob causam. Praeterea etiam primum breues omnibus pueris proueniunt: verum progrediente aetate, nigrescunt, rursum iis coloratis, propter affluentis alimenti copiam. Simili modo & circa pubem ac barbam, cum primum coeperint pubescere, & lanuginem emittere, hae quoque fiunt initio ruffae cito, propter humiditatis paucitatem, quae in ipsis desiccatur. Vbi vero plusculum alimenti ad locum defertur, rursus nigrescunt. Pili autem in corpore, plurimo tempore ruffi perdurant, propter alimenti inopiam. quoniam quo tempore augentur, etiam hos similiter nigrescere contingit, quemadmodum & pubis, & capitis pilos. indicio autem id est. nam quaecunque prolixos habent pilos, vtplurimum qua parte proximi sunt corpori, sunt nigriores: circa summa vero sunt flauiores, vt sunt ouium, equorum, & hominũ: propterea quòd iis paucissimum alimentum ad haec loca deferatur, & exarescat celeriter. Fiunt & pennae nigrarum auium, quae prope corpus sunt, nigriores omnibus: quae vero in summis partibus sunt, flauiores. eodem modo & quae circa collũ sunt, & omnino quae paucum capiunt alimentum. patet id. nam omnes pili à perfectione mutantur, fiũntque ruffi, eo quòd rursum alimentum deficiẽs celeriter exarescat. Denique albi prius, quàm humidum nigrescat, alimento in iis excocto. maxime autem hoc perspicitur in animalibus subiugalibus. omnium enim pili fiunt albi. locis enim nequeuntibus similiter attrahere nutrimentum, propter calidi imbecillitatem, humidum celeriter exarescens, fit album. Et quae sunt circa tempora maxime omnium canescunt, & in summa circa infirma & laborantia loca. Propterea & omnium maxime in hunc

colorem mutantur, cum naturâ commutauerint propriam. etenim lepus factus est iam albus: & niger vtique apparuit tum ceruus, tum vrsus. similiter autem his & coturnix, & perdix, & hirundo: cum enim omnia talia sint imbecilla generatione, propter alimenti paucitatem ante tempus excocta, fiunt alba. Ita & puerorum quidam statim & capita habẽt alba, & cilia, & supercilia: quemadmodum aliorum quoque cuique sub senectutem aperte hæc canitiei passio contingit, propter imbecillitatem, & paucitatem. Quocirca & plurima animalia alba, infirmiora sunt nigris. antequam enim quàm perficiatur ipsorum augmẽtum, propter alimenti paucitatẽ excocta, fiunt alba, quemadmodum & ex fructibus quicunque morbo correpti fuerunt. etenim hi multò magis propter imbecillitatem excoquuntur. Quæ autem fiũt alba, multum differentia ab aliis, vt equi, & canes. huiusmodi autem omnia mutantur ex eo, qui secundum naturam est, colore in alba, propter alimẽti bonitatem. humidum enim in eiusmodi non vetustescens, sed absumptum propter incrementum, fit nigrum. nam plurima talia sunt humida & infrugifera, propter alimenti bonitatem. quapropter neque albi pili mutantur. id autem est perspicuum. siquidem nigra ante canitiem russa efficiuntur, alimento iam in iis deficiente, & magis excocto: postremo vero alba. Cæterum quidam existimant, nigra omnia fieri, propterea quòd alimentum ipsorum comburatur à calido, quemadmodum & sanguinem, & aliorum vnunquodque, errantes. nonnulla enim animalium statim ab initio fiunt nigra, sicut canes, & capræ, & boues, atque omnino quoruncunque pili & cutes initio alimentum habent: procedẽte vero ætate, minus: atqui

atqui non decebat, sed oportebat, omnium tales esse & pilos,& vigorem,quo tépore calidū quoq; ipsorum maxime pollet: & vniuersa magis circa initia canescere. multò enim infirmius omnium calidum est à principio, quàm quo tempore pili ipsorum albescere incipiunt. Manifestum autem hoc est & in albis.nam quædam statim colorem habent albissimum,quæcunque horū plurimū habent ab initio alimentum,neque ante tempus humidum in eo exarescit.progrediente autem ætate, flaua, alimento pauciore iis postea affluente. Nonnulla in principio fiunt flaua,verum in vigore albissima:sicut & auium colores rursus mutantur,alimento in iis deficiente. Declarat id. omnia enim hæc fiunt flaua,& circa collum, & omnino,quæcunque indigent alimento, quod in eis deficit.Patet autem. nam quemadmodum & rufsum in album mutatur, & nigrum rursus in rufsum:ita & album in flauum. Cōtingit autem hoc & in plantis. nonnullæ enim ex posteriore concoctione recurrunt denuo ad priorem, maxime autem id in malo punica est perspicuum.nam ab initio acini fiunt punicei, & folia propter paucitatem alimenti excocti:postea autem rursum mutantur in herbaceum colorem, multo alimento affluente, & concoctione non potente similiter obtinere:tandem autem concocto iam alimento, rursus fit color puniceus.Vt autem in vniuersum dicā,& de aliis pilis & pennis,omnia capiūt mutationes:alia,vt dictum est, deficiente in eis alimento:alia contra, abūdante. quocirca alij aliis ætatis téporibus,& albissimi,& nigerrimi fiūt pili.quādoquidé coruorū quoq; pénæ postremo in flauū mutātur coloré,deficiente in eis alimento. Verum pilorū nullus,neq; puniceum neq; halur-

gum, neque porraceum, neque alium vllum eiusmodi fit habens colorem, propterea quòd omnes ij colores gignantur, Solis radiis cum iis permixtis. Præterea ex pilis humidis, dum accidit mutatio carnis, nullam ipsi sumunt mixtionem. Perspicuum autem id est. etenim ex pennis ab initio nulla generatur talis, qualis est pilus. Sed & ex auibus variæ, omnes, vt ita dicam, nigræ sunt, velut pauo, columba, & hirundo: posterius autem sumunt omnes eiusmodi varietates, concoctione ipsarum iam extra corpus facta tum in pennis, tum in caulibus. quare accidit, sicut & in plantis, etiam horum concoctionem extra corpus fieri. Quamobrem & reliqua animalia, tam aquatilia, quàm reptilia, & conchylia omnigenas habent colorum formas, multa etiam his facta concoctione. Speculationem igitur circa colores, quispiam potissimum ex dictis possit perspicere.

*

Aristotelis libelli de Coloribus Finis.

ARISTOTELIS DE SPIRITV.

Quæstio de Spiritus natiui duratione, ac auctione.

Cap. I.

QVÆNAM spiritus natiui duratio est, & quæ ipsius auctio? nam liquido experimur quòd tum pro ætatis mutatione, tum pro constitutione corporis, & auctior fieri cõsueuit, & fortior. An vt & partes cæteræ, foris accidente quopiã: sic alimẽtum iis appositum quæ animã habent, conseruet ipsa, & maiora reddit. Consi siderandum itaq; hic est, quale id sit & vnde accedat. Et sunt modi duo, in quos referri queat, aut enim respiratione istud fit, aut concoctione cibi assumpti, vt in partibus quoq; cæteris. Et ex his minime alienus videtur modus ille, quem cibi esse perhibẽt. Vt enim corporum cæterorum alitionẽ, auctionẽmq; omnino è materia corporea fieri videmus, ita spiritus quoq; auctio, & alitio in corpus referetur aptissime. nam & ipse corpus est. Quis autẽ modus hic fuerit? An palã est, attractiõe quapiã è venis facta & cõcoctione istud fieri quãdo sanguis extremũ atq; idẽ vniuersis est alimẽtũ. Vt igitur ad vaso-

Liber hic procul dubio non est Stagiritæ.

rum

rum,& eorũ quæ cõtinetur,atq; omnino ad calidi alitionem quippiam attrahitur, quod aër diſtribuit efficaciam præbens, ſibíque ipſe concoquendi vim apponens auget,nutrítque: ſic hunc ipſum ſpiritum incrementum durationémq; accipere fortaſſis haud fuerit abſurdum. At quod primum eſt aliorum,& tam animæ cognatum,& fortaſſis generatione.per quam ſemina in partes fingendas ſecernũtur, & in cuiuſq; naturã abeũt, ea ipſa prius, eſt,id ex aliméto ortum habere,abſurdum videri queat. tale enim ſyncerius eſſe, quàm vt ita naſcatur,par fuerit. Deinde ſi omnis alimenti excrementum ſit aliquod,cuiuſmodi ab his,aut quo pacto excretio fiat?Nam expiratione fieri,rationi conſentaneum non eſt. nam ſtatim aërem recipit.reliquum igitur eſt, vt per arteriæ meatus.Sed tum quod excernitur,aut tenuius erit aut craſſius.& vtrumuis abſurdum eſt. Siquidem enim hic omnium ſynceriſſimus ſit, quomodo excrementum erit tenuius? Et ſi ſit craſſius, tum fuerint meatus omnino maiores aliqui, niſi per eoſdem attractio fiat,& excrementi expulſio.Spiritus itaque ipſius auctio & duratio ex alimento facta,hiſce ferè modis eſſe queat.Quod autem reſpiratione incrementum, & durationem ſpiritus accipiat,vt & * Ariſtoteles eſt arbitratus, ex aëre in pulmone concocto,& per vaſa diſtributo, excrementis autem foras expulſis, id plures dubitationes habet.Primum enim concoctio hæc à quo fiat?Ac par eſt,ab eo ipſo,vt & cæterorũ.Idipſum vero abſurdum quoque eſt, niſi ab exteriore differat aëre.quo modo calor cõcoquet.Sed & ſpiſſiorem eundem eſſe rationi eſt conſentaneum, vaſorum ſcilicet & molis totius humiditate coniuncta.proinde in corpulentum quippiam abibit. A-

* Ariſtoxenus.

ſi tenuius fiat excrementum, ruſus præter fidem eſt. Deinde concoctionis quoque celeritas præter rationem eſt. nam inſpirationem illico ſequitur expiratio. quid igitur tam velociter mutare & alterare queat? Et putarit quiſpiam maxime calidum eſſe, aſtipulante ipſo etiam ſenſu. nam qui expiratus aër, calidus eſt. Præterea ſi in pulmone & arteria ſit quod concoquitur, tum calidi quoque vis in iiſdem erit: id quod non aiunt illi, ſed ſpiritu moto agitatóque excalfieri aiunt. Quòd ſi aliunde attrahatur, aut mouente quopiam impellentéue excipitur, admiratione tũ maiore, inquiſitionéue id dignum eſt. ſimul autem non id erit, quod primum moueat. Poſtremo inſpiratio vltra pulmonem non pergit, vt ipſi quoque affirmant. at ſpiritus innatus per vniuerſum eſt animalis corpus. Quòd ſi è pulmone tum ad infernas, tum ad partes cæteras diſtribuatur, quonam modo tam velox eſſe queat concoctio? id enim admirãdum omnino miniméque vulgare eſt. neque enim ad infimas partes ſubito demittet cõcoctum aërem. Atqui neceſſario id ſecuturum videtur, ſi & concoctio in pulmone fiat, & quæ infima ſunt reſpiratione participent. Et tanto obſcurius id eſſe, magíſque præter opinioné videbitur, quòd tranſitu & velut contactu quodã ſola concoctio ſic fiet. Sed & hoc præter rationé eſſe, & magis adhuc quàm ſuperiora videtur, vt alimenti excrementíque eadẽ ratio ſit. Sin per aliud quodpiã eorũ quæ in animali habentur, tunc rationes ſuperiores redibũt, niſi quis reſpondeat, vt neque plantis ita non cuiuſuis alimenti aut partis excrementũ eſſe. Quòd ſi hoc quoque tollas, & omnino eadé ratio partiũ ſit, ſupereſt vt conſtituatur vaſorum eandem eſſe auctioné, quæ cæterarũ eſt partiũ. diſtétis autem

his,

his,& maius interuallũ capiẽtibus, maior quoq; aëris copia influat,& effluat, quo modo tandem auctior fiat innatus ſpiritus. Ex hiſce itaque modis omnibus quis vero propior ſit,& neceſſitatem demonſtratiuam habeat maiorem, inquirendum proponitur. Nam hoc peracto & demonſtrato, quis ſit innatus ſpiritus,& quo pacto is in animalibus ſpirãtibus auctior fiat, manifeſtum euadet. At in non ſpirãtibus quæ alitio,& quæ auctio huiuſce fuerit?neque enim in his quoque foris eſſe, recte affirmabitur. Quòd ſi intus ſit, tum è communi alimento in his quoq; eſſe,cõſentaneum rationi eſt:quando ex iiſdẽ ſimilia fiãt & eodẽ modo,niſi fortaſſis etiam in illis acceſſionẽ alimenti huiuſce foris eſſe,quo modo odores ſentiãt,affirmare quis volet.Sed non reſpiratio hic modus eſt.quamuis dubitare quiſpiã in hoc quoq; poſſit, an prorſus nõ ſpirẽt, tũ ex hoc ipſo ſignũ ducẽs, tũ quia dũ cibũ attrahãt,aërẽ quoq; vna hauriãt, neceſſe ſit.Deinde quia & ipſa refrigeratione indigeãt,quæ non aliter quàm aëris attractione fieri poſſit.Quòd ſi per diaphragmatis loca refrigerentur,per eã ipſam quoq; partẽ aër ingrediatur: vnde reſpirationi ſimile quidpiã accidat.Quanquã hic nõ definiatur,quæ'nã hæc attractio ſit,& à quo fiat, aut ſi attractio non ſit, quo pacto fiat ingreſſus.Hæc enim adhuc latebãt,niſi forte nullo nec attrahente,nec impellente, ſed ſponte aër introeat.Hoc itaq; per ſeſe peculiarẽ exigit contemplationem. Eorum inſuper quæ in aquis degũt,quæ'nam eſt alitio, & auctio innati ſpiritus? Nam præterquam quòd hæc non ſpirant, ne omnino quidem ſub aquis aërem contineri, neque è puro latice ſpiritum gigni poſſe affirmamus. reliquũ igitur eſt,vt ex alimento ſit. Proinde aut

non in omnibus idem modus generationis huiusce erit, aut etiam illa ex alimento spiritus generationem sortientur. nam ex tribus his, vnus omnino necessarius est modus. Et de spiritu quidé tum auctione, tum alitione hæc dicta sint.

Difficultas de Respiratione.

Caput II.

DE respiratione vero alij non dicunt, cuius gratia fiat, sed id solum, quo pacto fiat, dicunt, vt Empedocles, & Democritus. Alij ne id quidem, nec modum eius assignant, sed tanquam manifestus sit, eo vtuntur. Atqui si refrigerationis gratia fiat, idipsum exponendum est. Calidum itaque si in supremis tantum sit partibus, tum inferiora refrigeratione nulla indigét. Sed non est in supremis tantum. nam spiritus per vniuersum corpus est, & initium respirationis à pulmone est. quo pacto itaque qui in extremis est, calor refrigerabitur? Et dices quispiam refrigerationem respiratione factam in omnes partes distribui per continuitatem. sic proximas pulmoni partes ab aëre attracto frigefieri, deinde vicinas frigefacere, & ita deinceps vsque ad extrema, Sed ostendendum id est fieri non posse. Quis itaque modus extremorum erit? absurdum est enim omnino. statuere ea agitatione quapiam, & velut alimento non indigere. Quòd si dicas, perspirationem totius esse aliquam, quæ scilicet agitationem spiritibus præbeat totius: tum quis erit finis respirationis? nó enim refrigeratio erit, si eam perspiratio efficiat. Et in vniuersum ambiguú negotiú hoc totú est. Siue enim refrigeratione extremorú in respirationé referas, tú ad ea vsque distributionis, ipsius celeritas quomodo sensum

ſum effugiet? ſiue perſpirationē cōſtituas, quę calorē in ambitu totius exiſtentē foueat, tū prætérquā q̄ reſpirationis hic finis eſſe amplius nō poſſit, ſiquidē perſpiratione illū cōſequi liceat, mirabilis quoq; erit profectò omniū inter ſe partium fluxio & refluxio perſpiratione facta. Niſi dicas eundē in vtroq; finē rectè cēſeri. & qui in ambitu totius calor ſit, nō ita plenus & auctus perſpiratione ſufficiēter foueri poſſit. qui vero in corde & vicinis illi partibus ſit, vehemētiſſimus, maiore refrigeratione opus habere, vt in primis ob hunc ipſum inſtituta fuiſſe reſpiratio videri queat. & perinde maiorē quoq; vim aëris eo attrahi oportere, ob quā inſtrumēta capaciora, & actio quædā magis cōſpicua à natura fuerint conſtructa. permulta enim eiuſmodi in cęteris quoq; actionibus facultatibúſq; cōtingūt. Adhuc tamē abſurdū eſt, ſi ad os quoq; diſtributio fiat, id quod ex arteriis eſt manifeſtū. Ob hæc itaq;, vt dictū fuit, de reſpiratione perquā diligēs cōſideratio eſt habēda, cuiuſnā gratia fiat, & quibus partibus cōmunis ſit, & quo modo ſit. Præterea nec alimentum omnibus per arterias adfertur, veluti tū vaſis ipſis, tum aliis partibus quibuſdam, viuunt autem plantæ quoq;, & aluntur. Sed hæc ad ea pertinēt, quæ de interitu rerum traduntur.

Dubitationes de Reſpiratione, Pulſu, & Alimento. Cap. III.

CVm autē motiones in arteria cōtenti ſpiritus tres ſint, reſpiratio, pulſus, & tertia alimenti aduectio elaboratióq;, de quaq; harū dicendum eſt, & vbi, & quo pacto ſit, & cuius gratia fiat. Pulſus itaq; motio qua parte ſit, ſenſui quoq; eſt manifeſtū, quāuis ſcilicet animalis partē tāgētibus. Sed reſpirationis motus in qua ſit parte, aliquo-

uſque

usque manifestum quidē sensu quoque est:potior tamen illius cognitio ratione habetur. At alimenti motus vniuersus ferè rationi est inquirendus. quę tamē ab accidētibus de eo fit inquisitio, ipsa quoq; à sensu initiū habet. Quòd igitur respiratio intus habeat initiū, manifestū sanè est, siue ea facultas animę sit, siue anima ipsa sit dicēda, siue alia quæpiam corporum miscela, quæ per ea talem attractionem efficiat. At facultas, qua animal alitur, tota sibiipsi respondet, & similis est, tanquam eadem per vniuersum sit corpus. Et si forte non sit, at corpus tamen vniuersum æquabiliter iuxta tempus se habet in tali motu. Quòd si non statim sit obuium, num aliqua sit differentia, inspectione partium omnium est cognoscendum. Pulsus autem peculiaris quispiam præter hos, motus est, & quadantenus accidētarius esse, nec finem habere videtur, ob quem fuerit institutus. Et vt calore vehemente in humidum agente, necesse est quæ in flatum resoluuntur, partes ob versationem bullas excitare, ita pulsum quoque fieri in animalis corpore par est. statímque per initia primum consistit pulsus: nam iis quæ prima sunt, coæuus calor est. & fortasse actionem caloris in materiem quæ generationi animalis substernitur, idipsum consequi est necesse. Quòd autem respirationi pulsus non respōdeat, signum hoc est. Siue enim frequens siue æqualis, & siue magna sit siue leuis respiratio, pulsus similis idémque semper manet, sed inæqualis fit & intēditur, tum pro corporis affectionibus variis, tum animæ, velut timore, spe, agonia. Sed an in arteriis pulsus eundem tenorem seruet aut ęqualitatem, considerandum est. Et videtur non seruare ad partes longè inter se dissitas animum ad-

uertentibus. Cæterum quod dictum est non finis cuiuspiam gratia fieri, sed actionis necessitatem sequi, caloris ipsius scilicet in humidũ id omnino ita habere videtur. At inspirationis & expirationis motus siue eundem finem habet vterque, & diuersus alter ab altero sit, siue alium, neq; sibi mutuo respondeant, ob finem tamen omnino aliquem fieri rationabiliter videntur. Porrò de his tribus motibus ambigi rectè potest an sit coæui: & si non sint, quis horum primus sit: & an sit irrationabile, pulsum respiratione priorem statui. nam alitio priusquã totum animal sit perfectum, est, & postquam perfectum est animal. Attractio enim menstrui humoris ad formationem fœtus, & partium deliniatarum auctio nutricis facultatis opus est: quemadmodum designatio partium ex semine formatricis. Iuxta quem ordinem respirationis motus postremus fuerit. Nam tum primum respirat, vbi in lucem editus fuerit partus, eáque propter postremus hic motus est. nam alimenti attractio elaboratióque non solum post, sed & priusquam integris sui partibus animal sit absolutum, in vtero peragitur. respirationem itaque hic motus præcedit. At pulsus per initia statim in constitutione cordis emergit, id quod in sectione viuorum, & pulli formatione ex ouo deprehendere liceat. Sed &, vt supra quoque dictum est, in prima partium deliniatione. quæ per actionem calidi in humidum fit, feruorem hunc & pulsus agitationem cieri par fuerit. quare primus hic erit motus. qua ratione quoque actioni cuipiam similis esse videtur potius, quàm aëris attractioni, nisi & hic ad actionem faciat aliquid.

Dubit

Dubitationes circa quamplurimas corporis partes, ac earum determinationes: multáque de ipsarum functionibus.

Caput IIII.

Habetur autem & de sensu difficultas. Nam si arteria sentit solum, num spiritu qui per eam fertur, an mole ipsa, an toto corpore? aut si quidem aër primus animæ subest. eo ipso tanquam potiore causa ac priore: quid igitur in animæ potentiam huiusce motionis causam referunt? quemadmodum illi quoque faciunt, qui partem rationalem animalémq; inter causas referunt: & pro illorum sententia reprehendendi non fuerint, cùm & ipsi causam rogati, potétiam animæ assignent. At in non spirantibus num immixtus externo est? An non est, sed mixtus quidem, at alio quodammodo. Quæ itaque differentia eius fuerit qui arteria continetur, ad eum qui foris est? Nam vt inter hos differentia statuatur, prorsus ratio postulat. & fortassis tenuitate necessario differat. At rursus aut à seipso, aut ab alio quopiam calidus est. de hoc enim ita sentiendum videtur, vt de eo qui foris est. Nam de his quæ in corpore fiunt, ita videtur ratiocinandum esse, vt de hisce quæ foris eueniunt. Et à refrigeratione auxilium omninò quoddam accipit ipsa, qui intus est aër. Num igitur sic res habet, vt qui foris tenuiore substantia est aër, vbi intro haustus fuerit & in angusta vasa intrusus, compingatur quodam modo ac densetur? aut mixtionem necessario accipit aliquam, dum per humores & cæterarum animalis partium molem versatur? Sed cum non fuerit tenuior, siquidem mixtionem sic accipiat. At ratio tamen dictabat, quòd primum animæ susceptiuū sit omninò cæ-

teris ſubſtantia tenuius eſſe, niſi animam quoq; ipſam talem eſſe, nec purum quidpiam, & mixtionis omnino expertem ſtatuamus. Porrò autem arteriam ſolam ſpiritum ſuſcipere, recipiendum eſt: neruum non ſuſcipere. Differunt tamen inter ſe, quatenus neruus tendi poteſt, arteria non poteſt, ſed ſtatim rumpitur, vt & vena. Cutis tribus hiſce, vena, arteria, & neruo conſtat. vena quidem, nam dum pungitur, ſanguinem emittit. è neruo autem, quia tendi poteſt. ex arteria quoque, perſpirationem enim habet. nam ſola arteria ſpiritum ſuſcipit. Præterea venas habere meatus, in quibus tãquàm officina quapiam æraria calidum latitans ſanguinem calefaciat. neque enim natura calidum eſſe, ſed illac veluti diffundi, eáque propter arteriam concreſcere, & humiditatem continere tum in ſeſe, tum in tunicis cauum ipſum abigentibus. quæ omnia è Sectione manifeſto deprehendere liceat. Eodem modo ad inteſtina & ad ventrem venas arteriáſque committi, quas par ſit alimentum attrahere, è venis in carnes mox diſtribuendum, non per obliquum, ſed per venarum oſcula, fiſtularum ſcilicet more. Nam è lateribus venæ magnæ & arteriæ, exiles venæ vtrinque deriuantur, per obliquum ſcilicet, & venæ cuilibet arteria ſua eſt adiuncta. Ad oſſa quoque, quà ſcilicet committuntur inter ſe, & ad magnum capitis os, venæ ac nerui finiunt. Hac parte cibum capiunt piſces & reſpirant; qui ſi non ſpirarent, tum ex aqua profectò exempti, morerentur ilico. Quòd autem venæ & arteriæ inter ſe committantur, ſenſu quoque ipſo manifeſtum eſt. Id ſanè non foret, niſi & humor ſpiritu, & ſpiritus humore opus haberet, quod & in neruo, & arteriam, & vena

vena vis caloris ingens sit. Cæterum qui in neruo habetur calor vehementissimus, naturæ eius, qui in venis est, plurimum habet. Non igitur calor spiritus regioni conuenit, tum alias ob causas, tum autem ob refrigerationem. at si actiones efficiat & veluti excitet, tum calido id fiat. Eorum præterea omnium, quæ innatum quodammodo calorem obtinuere, nullo sese obiiciente, neque refrigerante vllo, duratio est. Quòd enim omnia refrigeratione opus habeant, ferè est manifestum. Quòd sanguis in vena calorem detineat, & veluti concludat, signum fuerit, quia dum effluit ille, hic quoque dissipatur, & mors sequitur, quòd hepar nullam habeat arteriam. De semine præterea quæstio haberi potest, num per arteriam feratur, & an compressione id quadam fiat, & dum emittitur solum. Quo loco mutatio quoque, per quam sanguis in solidarum partium naturam abit, pulcherrimam de se inquisitioni occasionem præbet, & euidentiam. Item de neruorum nutritione, num ex ossibus fit: videtur enim minimè dissimilis amborũ modus esse. Aut num id verum non sit, cum non solum ex ossibus suspensi in totius animalis mole, sed & in corde visantur, qui nullis ossibus commissi sint neruì, neque in alio vllo cum cęteris coëunt, sed in carcerem finiunt. An hoc nil impediat, quo minus iis, qui ab ossibus pendent, indidem alimentum accedat, an potius ab ipsis ossa alantur. sed & hoc absurdum est, neque sensum astipulantem habet. nam siccus natura & nullum meatum humectum habens, per sectiones neruus visitur. atqui haberet, si per eum alimentum, quod est humidum, ad ossa veheretur. Quapropter diligens hic est instituenda inquisitio. Est

omnino in osse initium constituatur, vt ex hoc potius neruus, quàm è neruo os ipsum, alimentum capiat, quomodo igitur ad ossa tandem alimentum aduehetur? aut meatus è vena arteriáve ad ipsum tendens quis erit? id enim in plerísque obscurum erit, tum ad spinam maxime quisnam deriuetur? Deinde, quæ ab ossibus ad latera committuntur, quomodo è ventre deriuentur, & attractio quo pacto fiat? an plura habentur absque cartilagine, velut spina? sed non vt motum exerceant hæc sunt, magísque continuationis gratia. Sed & si è neruo os alatur, nerui alimentum nouisse oportet. Cæterum nos affirmamus è muco illis adhærente eosdem ali. Sed rursus vnde hic, & quo pacto sit exponẽdum erat. Carnem è vena atque arteria aliud confirmat quod dum pungitur sanguiné reddit. quamuis in ceteris animalibus, veluti volucribus, & serpentum ac piscium, & vniuerso ouiparorum genere non visatur: sed sanguine multo prædi tis peculiare habetur nam & volucrum pectora incisa saniem emittunt, non sanguinem. Vnguem Empedocles per congelationem è neruo constitisse ait: an'ne igitur eandem rationem ad carnem, cutim ipsam obtinere dicemus? Itidem difficultas habetur de testatis, quæque molli testa conteguntur animalibus, quomodo cibus is foris accedat. contrà enim intus magis quàm foris aduenire videtur. Insuper autem quale in illis sit, & qua parte eiiciatur ventris onus. Item reditus ad carnem quàm sit præter rationem admirabilis enim & omnino impossibilis esse videtur. sanè omnino aliis aliud alimentum est, neque omnibus sanguis esse potest. Verum ex hoc cætera sunt. De natura quoque ossium consider

considerατιο est instituenda an triplicis functionis causa sic extiterint, & alia ad motum, alia ad fulciendum, alia vt contegant, capiántque. Et an quartum quoque inter hæc genus sit, quod tanquam principium motus sit, velut poli. Ad motum itaque instituta fuisse dico manus ossa, & pedis, & tibiæ, & cubiti. & id bifariam, flectendi scilicet, & ambulandi. neque enim ambulatio absq; flexione fieri potest. Sed & fulcimenta quoque in his ipsis ferè consistunt. Contegunt autem & capiunt, veluti quæ in capite sunt ossa, cerebrum ipsum, & quæcũque medullam in sese habent. Laterum ossa functionem habent, vt claudant. Initium autem cæterorum & velut immotum quiddam, spina est, à qua laterum quoque ossa originem ducunt, partes vtrinque claudentia. Et necesse erat omnino vt talis aliqua pars esset: nam quod mouetur, id è quiescente est. Simul autem esse aliquid oportet, cuius gratia. in quo genere sanè prima statuerunt nucam, & cerebrum. Præterea vero aliud quoque genus habetur, ad committendas claudendásq; partes cæteras factum, veluti claues sunt, ex hoc ipso tale nomen sortitæ. Cæterum ad vsum idoneum vnaquæque harum partium aptissime sic est comparata. Neque enim flexio siue totius siue partium fiat, si talia non sint, pes inquam, spina, cubitus. Nam flexus introrsum vsum habet perquàm necessarium, vt & pedis & aliarum partium consimilis motio: vniuersæ enim alicuius gratia sic institutæ fuere, vt & ossa quæ in eisdem visuntur. Sic quod in cubitu habetur focile, ad vertendum quoquouersus cubitum & manũ facit: nam absque hoc supinam manum mouere aut pronam non licebat: & nec pedes leuari aut flecti

potuiſſent abſque binis focilibus, hunc motum efficientibus. Eodem modo autem cæteræ quoque partes ſunt inſpiciendæ, velut colli motus, an ab vno eſſe ſit. Item quæ comprehendunt cætera ac vinciunt, velut patella eſt genu impoſita. Et quamobrem aliis quædam ex hiſce non adſint. Quæ igitur motum perficiunt, vniuerſa neruos adhærentes habent. & fortaſsis quæcunque mulctam actionem obeunt, velut quæ in cubitu habentur & cruræ, manibúſque ac pedibus. Cætera quæ præter neruos oſsibus adhæreſcere videntur, ligandi gratia adiecta ſunt, non motus. quod genus aliæ quoque partes habent,quaſcunque vinciri oportebat. Neque enim in omnibus neceſſe id erat, aut parum admodum, quæcunque ſcilicet non operoſas motiones faciunt, veluti ſpina eſt, quæ ſolummodo flectitur. Talium itaque inter ſe nexus ſanies eſt, & humor quidam mucoſus. Cętera neruis quoque vinciuntur, vt quæ in articulis ſunt. De hiſce omnibus nulla inquiſitionis ratio commodior inſtitui queat, quàm quæ nunc eſt propoſita: quo ſanè loco quæ verè initia cuiuſque functionis ſtatui queant, & cuius gratia vnumquodque ipſorum ſit, perquàm diligenter inſpicere conuenit: velut vtrum rectius in oſſa referatur motus,& num huius gratia hæc ſint: an in neruos, & quæ hiſce proportione reſpodent partes aliæ quorundam animalium, vtpote in quibus ſpiritus motiuus primis ineſt: quando & venter mouetur, & cor quoque, quorum neutrum os habet,ſed è neruis texuntur ambo, & cordis ſubſtantia neruos habet. vſus itaque horum non quidem omnibus neceſſarius erat futurus, quæ animalia vocarentur, ſed quæ motum quoque exercere poſſent.

Est itaque inter principia istud recipiendum, quòd animalibus omnibus, quæ motum erant exercitura, ad hunc ipsum vsum aut neruus, aut quæ iis proportione responderet, partem aliam natura adnexuit. Deinde ad motum cuique peculiarem sua quoque rursus instrumenta affinxit: velut pedestribus futuris pedes: & recte incedentibus binos: at per terram omnino gradientibus plures, quibus scilicet materia terrestris magis & frigidior contigit. Quædam pedibus omnino vt carerent, accidit: nam vi totius molis erant mouenda. Sic volucribus quoque alæ sunt adiectæ, & forma naturæ ipsorum idonea. Sed & inter hæc ipsa quoque differentia habeatur, prout magis aut minus sunt volucres. Pedes vero his quoque sunt additi, tum alimenti gratia, tum vt recte starent: excepta vespertilione: nam huic soli his opus non erat, cùm ex aëre alimentum habeat, nec quiete indigeat. Atqui pedum vsus, nullus alius est. Ex aquatilibus animalibus sola, quæ testata sunt pedes habent, ob grauitatem scilicet eorum. nam alioqui per loca volui & impelli propria vi nequibant. hæc itaque communia sunt illis. sed pro cuiusque vsu idoneo singulis sua priuatim instructa fuere. Ad quæ omnia animaduertendum scilicet est, ita vt nihil ex hisce prætereatur, quod hæc inquisitio non tentet. Sic ea quoque quę obuia non sunt, sed inter cæteras causas latent, velut, quamobrem multipeda tardissima sint, cùm tamen quadrupeda sint celeriora bipedibus: ánne quòd toto corpore super terra gradiantur? aut quia natura frigore cum sint, difficilius moueri queant? aut ob aliam causam?

De actione Caloris contra Nonnullos.
Caput V.

QVi affirmant non calorem eſſe qui in corporibus animalium agat, & quòd vna ſolá latio ignis ſit aut facultas, ſecandi videlicet, non rectè dicunt. Neque enim in corporibus inanimatis omnibus idẽ efficit, ſed alia denſat, alia rarefacit, liquefacit alia alia cogit. quare in animatis quoque idem effici exiſtimãdum eſt. Quæ itaque caloris vis ſit in fabrica operum naturæ, comparatione ad artem facta, inquiretur aptiſſime. Et in arte aliud efficit aurifabri ignis, quàm fabri ærarij, aut quàm loci ignis: vt nec ipſorum quidem ignes idem efficiunt, & cæterorum quoque inter ſe artificum. Proinde verius fortaſſe affirmabitur, quòd & artes hoc vtantur tanquam inſtrumento, molliẽtes, liquefacientẽſque, & areſacientes, ac nonnullis quoq; modum ac proportionem addentes. & naturam quoq; id ipſum facere, vnde rerum inter ſe multiplices differentiæ proficiſcãtur. Ineptum itaque & ridiculum prorſus fuerit, leui inſpectione eorum quæ foris apparent, iudiciũ de hiſce rebus ferre, priuſquàm intrò penetraris, & in alto latentes cauſas attigeris. Siue igitur ſeparatio ſit, ſiue attenuatio, ſiue aliud quodcunque ſint calefactio & ignitio, differentiam certè ſortiẽtur opera, pro modo tali calore vtentium. Differentia tamen artis ad naturam eſt. nam illa, tanquam inſtrumento, calore vtitur: hæc, & vt inſtrumento, & vt materia. Qui enim ab arte ad opus adhibetur ignis, ipſius operis pars non eſt. at qui in natura habetur calor, diffuſus per ipſum opus eſt, atque vnà cum cæteris ſubſtantiam eius explet. & nulla in hoc difficultas eſt: ſed magis in illo eſt, quo pacto natura

tura hoc instrumentum ita regat, & affectiones quibúsque rebus suas, ac modum omnino reliquum inurat, vt planè cognoscere scilicet, & ratione quadam vti videatur. Neque enim absque ratiocinio & cognitoine hæc peragi posse videntur, neque quopacto naturæ vis cognoscendi tribui queat, satis apparet. Atqui in ignem solum & naturam spirituum hoc artificium referri non potest: at vim quampiam talem hisce admixtam esse, omnem admirationem vincit. Eadem de anima quoque admiratio subit, nam in iisdem consistit. non igitur ineptè aut in idem referetur simpliciter, aut in partem quāpiam eandem vis formatrix. Et cur motus perpetuò similis actio sit: nam & natura à qua fit, eadem est: & generatio itidem. Atquæ differentia fuerit caloris cuiúsque, siuevt organum is habetur, siue vt materia, siue amborum vicem prçstat. nam ignis differentiæ, iuxta id quod magis ac minus est, sumuntur. Hæc autem ferè in eo vt mixtus sit aut immixtus, consistit, nam hic purior erit, & proinde intentior gradus: ille admixtione contrarij remissior. Eadem ratio in aliis quoque simplicibus habetur. Siquidem enim alia sint, os, & caro, quæ equi est & quæ bouis, aut ob id alia esse, quia è diuersis constituta sint, aut vsu ipso differre est necesse. Si itaque sint diuersæ inter partes simplices, quænam cuiusque earum erunt differentiæ? Sin eædem sint cum iis, quæ in aliis habentur, necesse est enim alterum è duobus hic esse, vt in cæteris quoque rebus. Nam vini & mellis temperamentum per subiecta differre dicimus. vini autem ipsius si differentia, per rationem. Quare Empedocles simpliciter huiusce diuersitatis causam ossis

natur

naturam assignat. Siquidem enim vniuersa eandem mixtionis rationem sortirentur non differre inter se oportebat, equi, leonis, atque hominis partes. At nunc duritie mollitiéq; tum inter sese, tum à cæteris differunt. Sed & quę in eodem animali habētur partes, tum densitate, tum raritate, tam cæteris quoque affectionibus plusculum inter se differre videntur. Quapropter non eadem temperatio omnium est. nam crassities & tenuitas, magnitudo & exiguitas in quanto: durum autem & densum, & quæ hisce contraria sunt, in quali mixtionis consistunt. Cæterum qui ita sentiunt exponant oportet, quo pacto vis, quæ artificio præest, alia sit. etenim hanc auctiorem esse, aut omnino minorem sic eueniet, & per seipsam, & per mixtioné: aut certè ab alio intendi, quemadmodum quę elixantur assantúrue, id quod vero fortasse propius est. simul enim miscet ac fingit natura. Porrò eadem quoque de carne ratio est. nam & eædem propemodum differétiæ sunt. Ita de vena & arteria ac cæteris. Eáque propter alterum è duobus necessarium sit, aut vt ratio horum iuxta mixtionem non sit eadem, aut non è duritie & densitate ab hisce contrariis passionibus rationes ducendas esse.

Libri de Spiritu finis.

ARISTOTELIS DE XENOPHANE, ZENONE, ET GORGIA,

IOANNE BERNARDO Feliciano interprete.

De Xenophane.

AETERNVM esse inquit, quicquid est: siquidem fieri non potest, vt ex nihilo quippiam existat. Siue enim omnia facta sint, siue non omnia, vtroque modo efficietur, vt ex nihilo fieri ipsa concedendum sit. Nam si omnia fiant, nihil præexistere: si æterno alicui alia accedant, amplius & maius vnum ipsum effectum iri asserit. Quod autem amplius & maius sit, id ex nihilo etiam proculdubio existere: quippe cum neque in pauciore amplius, neque in minore esse maius possit. Quod vero est æternū, infinitum esse, cùm neque principium, vnde extiterit, habeat, neque finem, in quem fieri aliquādo desierit. at infinitum esse vnum, si enim sint duo, aut plura, fines ea esse in-

ter se, ac sese mutuo terminare, sed vnum simile sibi vndequaque esse: eo quòd si dissimilia plura essent, non iam esset vnum, sed multa. Vnum autem ipsum, cum æternum sit, & immensum, & sibi vndequaque simile, immobile etiam esse. non enim moueri posse, nisi excesserit. Quod autem excedit, necesse esse, vt vel in plenum, vel in vacuum excedat. Quorum alterum, hoc est plenum, admittere nullo modo possit: alterum, quod est vacuum, nihil sit. Sed si res ita se habeat, doloris quoque, & ægritudinis, & morbi expers esse, atque eiusmodi, vt neque situ transponi, neque forma diuersificari, neque alteri possit commisceri. Eo quòd ex omnibus his, vt & vnum multa fiat, & quod non est, procreetur, & quod est, intereat, necessario efficiatur, quæ sane fieri nullo pacto queant. Nam si commixtum fuisse vnum ex pluribus dicatur, sintque multæ res, quæ in se mutuo moueantur: vt mixtio vel tanquam in vno plurium compositio, vel recessione quasi mixtorum superadditio sit, efficeretur, vt illo modo, eorum quæ a sese mutuo separarentur, mixta essent: hoc si superadditio esset, in auersione, singula, quæ sub se mutuo posita ex mixtis sunt, detractis primis manifestarentur, quorum neutrum euenit. hoc autem modo etiam multa essent, nec nobis tantummodo esse viderentur. Quocirca quia res esse ita nequit, neq; fieri potest, vt multa sint, ea quæ sunt, sed non recte esse ea videantur: quandoquidem multa etiam alia sensu omni apparent: rationem, neque eadem gigni, neque id quod est, multa, sed æternum, & infinitum, & sibi vndequaque simile esse conuincere affirmat.

Nunquid igitur primum non omni sumpta opinione, neque omni quòd apparet, incipiendum est,

est, sed semper eo quod maxime est firmum ac stabile. Quare si omnia, quæ in opinionem veniunt,& apparent,non recte existimantur, nihil fortasse conuenit, vt huic etiam opinioni & dogmati acquiescamus, quod nihil ex nihilo fieri statuit: quippe cum vna etiam quædam ex non rectis hęc opinio sit quàm ex sentiendo quodam modo cum in multis essemus,existimauimus. Sin autem non omnia falsa sunt,quę nobis apparent, sed aliqua etiam horum rectæ existimationes habentur,vel ex demõstratione,quæ maxime rectæ esse videantur,sumi debét,quas identidẽ certiores esse necesse est,vel quæ ex illarum rationibus demonstrandę sunt. Si enim sint duę inter se contrarię opiniones. Quemadmodum,si multa facta fuisse dicat quispiam, necesse esse, vt ex iis quæ non sunt,ea extiterint; si vero id esse non potest, ea quæ sunt,multa minime esse: efficeretur enim vt ens quodcunque est infinitum esset: atque iccirco,etiam vnum: ex vtrisq; his sanè ratio conclusa si simili modo probabilis est,nihilo magis vnum esse, quàm multa demonstrat. At si altera stabilior est ac certior, quæ ex ea collecta fuerint, magis fuisse demonstrata censendum est: quæ quidem si in eum incidant qui vtrasque has opiniones habuerit,licet ea quę sunt,adhuc moueantur, probabilior tamen hæc est, citiúsque hanc,quàm illam opinionem omnes admittent. Quare etiam si eueniat,vt contrariæ sint enunciationes, & impossibile esse, vt & factum sit quippiam ex eo quod non est, & non multæ res sint, à se mutuo hæc conuincantur,quid magis ita rem se habere assereret quispiam? Neque enim vbi demonstrauit, rectam esse opinionem, à qua incipit,neque magis certam,quàm de qua demon

demonstrat, sumendo dissetuit. Magis siquidem sumitur, verisimile esse, vt ex eo quod non est, aliquid fiat, quàm non multa sint ea quæ sunt. Nam de ipsis his admodum dicitur, & fieri ea quæ non sunt, & non multa facta fuisse ex iis quę non sunt, atque hæc non è vulgo quilibet, sed ex iis nonnulli asseruerunt, qui sapientes etiam habiti sunt. Iam vero Hesiodus.

,, *Primum ante omne aliud, inquit, Chaos extitit, inde patenti.*
,, *Pectore cunctorum sedes firmissima tellus,*
,, *Atque amor, is cunctis specie immortalibus anteit.*

Ex quibus alia, ait, genita fuisse, ipsa autem hęc ex nihilo. Multi præterea alij, esse nihil, sed fieri omnia asserunt ex iis, quæ non sunt omnia quę fiunt, existere affirmantes. Vt nonnullis videri, etiam ex iis, quæ non sunt, gigni omnia quæ fiunt, perspicuum iam sit. At vero fieri ne possint, nec ne ea quæ dicit, omittendum videtur, sed illud considerandum, vtrum ex iis, quæ sumit, id conficiatur, an nihil vetet, quo minus alio modo sese habere res queat. Illud sanè est, quod primũ sumit, fieri ex eo quod non est, nihil posse. Nunquid igitur omnia esse ingenita necesse ęst? An nihil prohibet, quin alia ex aliis existant, atque id in infinitum progrediatur? An etiam reflexio in orbem fit, vt alterũ ex altero procreetur, dum semper ita aliquid est, & infinities ex sese mutuo singula gignuntur. Nihil profecto obstat, quin omnia genita sint, etiam si nihil ex eo quod non est, fieri concedatur: nullúmque ex nominibus, quæ vnum consequuntur, prohibet, quin infinita etiam ea, quæ sunt, apud ipsum appellemus. propterea quod ille quoque infinito attribuit, vt omnia & sit, & dicatur. Nihil item vetat etiam si infin

infinita non sint, quo minus in orbem generatio eorum circunuoluatur. Adde, quòd si omnia gignuntur, & est nihil, vt nonnulli dicunt, quo pacto vnum æternum erit? Nam de vno quodam quòd sit, quasi sit, & concedatur, ita disputat. Si enim inquit, genitum non est, sint æterna, quasi essentia rebus inesse necesse sit. Præterea, etiam si quàm maxime fieri nequeat, vt quod non est, factum sit, aut quod est, interierit, quid impedit tamen, quin alia genita sint, alia æterna, quemadmodum etiam Empedocles inquit. Nam cùm omnia etiam ille eadem cõcesserit, & quicquam esse impossibile ex non ente creari.

Quódque est disrumpi, & consumitur interiturum, ‹‹
Semper enim stabit nixum, quocunque feratur. ‹‹

Ex iis tamen quæ sunt, quædam æterna esse inquit, ignem, aquam, terram, & aërem, reliqua ex his & genita esse, & gigni. Nulla enim alia iis quæ sunt, vt existimat, generatio est, mixtio sed ‹‹ tantum, & mixtorum abstractio, cuius vis hæc, ‹‹ natura à mortalibus appellatur. Generationem autem æternis non inesse, neque ea generari dicit quòd impossibile id prorsus sit. Vnde inquit,

Qui fit enim vniuerso essentia, & vnde profecta est? Sed, dum ignis & cætera miscentur, & componuntur; multa hæc generari, dùm segregantur & abstrahuntur, corrumpi asserit. Veruntamen mixtione & segregatione multa esse, natura autem quatuor absque causis, vel vnum: vel si etiam infinita statim extiterint hæc, ex quibus compositis gignuntur; segregatis corrumpuntur cætera. Quemadmodum Anaxagoram quoque affirmare nonnulli dicunt, ex iis quæ semper essent, & infinitis generari ea quæ fierent. Quòd si ita esset, nequaquam æterna omnia essent con-

cedenda; sed nonnulla etiam quæ & gignerentur, & genita ex iis, quæ sunt, fuissent, necnon in substantias quasdam alias corrumperentur. Accedit, quòd nihil vetat, quin vna quædam substantia & forma vniuersum sit. sicut & Anaximander, & Anaximenes inquiunt, aliter quàm esse vniuersum, Anaximenes aërem asserens, & quicunque alij ita vniuersum esse vnum censuerunt. Id enim & figuris, & multitudinibus, & paucitatibus, & dum rarum & densum euadit, multa & infinita ea quæ & sint, & gignantur, efficit. Cùm vero Democritus quoque aquam, & aërem, & vnumquodque, quod ex multis his est, fluxione differre asserat, quid prohibet etiam ita multa & oriri & interire, dum vnum ex ente in ens antedictis differentiis semper mutatur, & nihilo tamen aut amplius, aut minus totũ ipsum efficitur? Quid item vetat, quin interdum ex aliis corpora & gignantur, & è contrario corrumpantur? Si autem etiam hæc quispiam concesserit, sitque aliquid ingenitum, quid magis id infinitum esse demonstratur? infinitum enim esse, inquit, si sit quidem aliquid, sed genitum tamen minime fuerit: quippe cum & generationis principium, & finis, termini eius sint. At enim quid obstat, id quod ingenitum est, ex antedictis finem habere? Nam si genitum est quippiam, id habere principium illud censet, vnde ea quæ gignuntur, extiterũt. Sed quid vetat quæso, quin etiam si genitum non fuerit quicquam, principium, non ex quo genitum sit, sed alterum habeat? sintque ad sese mutuo terminantia ea, quæ æterna sunt? Quid præterea impedit, quo minus totum ingenitum sit, & infinitum, ea vero quæ in ipso gignuntur, sint terminata, cùm & principium ge-

ner

nerationis,& finem habeant? Porrò etiam, ſicut Parmenides inquit, nihil prohibet vniuerſum eſſe vnũ & ingenitũ, & tamen eſſe terminatum, Orbiculare, vt ait, globoſæ per ſimile vndique moli, A cuius medio ſpatia in quaſcunque ferantur. Partes æqua, vt nec maius, nec firmius vllum. Cùm enim habeat medium & extrema, finem habet, quamuis ingenitum ſit. nam etiam ſi vt ipſe inquit, vnum ſit, atque id corpus, alias tamen ſui partes habet, quæ ſimiles inter ſe ſint. Simile enim ita dicit vniuerſum eſſe non alteri alicui, quod terminatum eſſe arguit. Nam ſi infinitum eſt ſimile, & ſimile alteri eſt ſimile, duo igitur, vel plura entia ſunt, non vnum, neque infinitum. Sed fortaſſe ſimile ſibi eſſe ſimile dicit, ipſúmque, inquit, ſimile eſſe vniuerſum, eo quòd ſimilibus partibus conſtet, cùm ſit vel aqua vniuerſum, vel terra, vel quippiam aliud huiuſmodi. Conſtat enim hunc ſenſere vnũ eſſe vnumquodque, quod duplicibus partibus conſtet, & corpus ſit, quod ſanè infinitum minime eſt. Nam vniuerſum ipſum eſt infinitum. Quare hæc licet ingenita ſint, ad ſeſe mutuo terminãt. Ad hæc, ſi æternum & infinitum ſit, quo pacto eſſe vnum corpus poteſt? nam ſi ſit diſſimlium partium, erunt multa. & ipſe quoque ita exiſtimat. ſin autem tota aqua, vel tota terra. vel quodlibet aliud vnum id ſit, multas proculdubio partes habebit: quemadmodum Zeno etiam ens eſſe conatur demonſtrare id quod ita vnum eſt. erunt igitur etiam plures eius partes paucioribus, & minoribus, & diuerſæ prorſus, ſi ita nullo neque accedente, neque recedente corpore, alterabile ſit. At ſi neque corpus ſit, neque latitudine, neque longitudine vlla prædìtum, quomodo eſſe infinitum po-

test? Quid obstat, quin multa, & numerabilia huiusmodi sint? Quid prohibet etiam, quin licet plura vno esse dicantur, infinita tamen magnitudine sint? Sicut Xenophanes quoque ipse infinitam esse terræ profunditatem, & aëris asserit. Id quod etiam Empedocles declarat, cùm quosdam reprehendens, qui ea nullo modo esse posse dicebant, cùm tamen res ita esse videretur.

" *Quandoquidem, inquit, est infinito terra ipsa profundo,*
" *Necnon ampláque & immensa spatia atheris alti,*
" *Vaniloquo qui hominum multorum effunditur ore,*
" *Naturam vniuersi ipsius conspicientum.*

Nihil absurdi insuper est, si cum vnum sit, non vsquequaque simile fuerit. Si enim sit aqua vniuersum, vel ignis, vel quodcunque aliud tale, nihil vetat, quin plura, quàm vnum ens esse dicamus. Quandoquidem vnumquodq; non prorsus simile sibi ipsi est, cùm partim rarum, partim densum sit, etiam si in raro vacuum non insit. Nihil tamen obstat, quin in raro separatim aliquibus in partibus secretum vacuum insit. Quare si totum partim densum, partim rarum sit, & simili modo plenum vniuersum, rara pars minus plena erat, quàm quæ densa est. Quòd si etiam ingenitum sit, ac propterea esse quoque infinitum concedatur, vt neque aliud, atque aliud esse infinitum posit, neque ita continuo vnum erit appellandum. Quo pacto enim infinitum totum, vel vacuum non totum esse vnum potest? At vero immobile etiam esse inquit, siquidem vacuum non est. omnia enim dum mutant locum, mouentur. Sed primum hoc non omnibus probatur, sed esse vacuum quoddam aiunt, quod tamen corpus non sit. Quemadmodum

dum Hesiodus quoque in generatione, primum " ante omne aliud chaos inquit extitisse: quod " quasi sedes quædam entibus substerneretur. Ta- " le quid etiam vacuum quasi vas quoddam, ac receptaculum, quod medium intercedat, requirimus. Deinde etiam si vacuum nullum sit, neque ita quippiam fortasse nõ moueretur. Nam Anaxagoras quoque cum hoc ante ipsum tractarit, & non solum satis sibi esset id pronuntiasse, vacuum non esse, moueri tamen ea quæ sunt, inquit, etiam si vacuum non sit. Simili modo etiam Empedocles moueri quidem semper, inquit, ea, quæ simul tempus in omne mouentur assidue, nihil esse in vniuerso vacuum affirmans, vnde superueniens fuerit quicquam: sed cùm in vnam formam concreuerit, vnum vt iam sit, quicquam neque quod vacuum, neque quod superefluat, vllum esse inquit. Quid enim prohibet, quin in sese mutuo ferantur, & deuoluantur omnia, dum hoc in aliud, atque aliud in aliud, atque ita deinceps semper transmutatur, quo ad primum vltimum redierit? Quin etiam forma rei, licet in eodem loco permaneat, mutationem vel alteratioнẽ, cum alij, tum ipse ille asserit: vt ex iis etiam, quæ ab ipso dicuntur, nihil obstet, quo minus res, dum ex albo nigrum, vel ex amaro dulce fit, moueantur. Nam siue non esse vacuum concedamus, siue plenum admittere nihil posse, id nulli impedimento est, quin alteratio efficiatur. Quamobrem neque omnia æterna, neque vnum, neque infinitum esse necesse est. Sed neque infinita multa, neque vnum simile, neque immobile siue vnum sit, siue multa quædam. His autem ita constitutis, nihil ex iis, quæ ab illo dicta sunt, & transponi, & alterari res vetat, cum

etsi vnum sit vniuersum; motio existat, dum & multitudine & paucitate differt, & alteratur, nulla re alia accedente. nam si modo quicquam id est, quod accedit, corpus non est: & si multa sint, dum ea inter se simul & commiscentur, & secernuntur. Mixtionem enim neque super additionem eiusmodi esse, neque compositionem, qualem inquit verisimile est: vt vel statim separata inter se sint, vel in auersione dum alia aliis superoccurrunt, à sese mutuo seorsum ferantur: sed ea quæ mixta sunt, ita esse composita, vt qualibet pars cum qualibet confusa ita sit, vt non composita, sed mixta esse videantur, neque deprehendi, qualésnam partes eorum sint, posit. Quia enim non est corpus aliquod, quod minimum sit, vnaquæque pars, simili modo ac totum, commixta est.

De Zenone.

Fieri non posse inquit, vt si quid est, id factum fuerit, hoc de Deo asserens: quippe cum necesse sit, vt quod factum fuerit, id vel ex similibus, vel ex dissimilibus extiterit, quorũ fieri neutrum queat. Neque enim simili magis conuenire, vt à simili procreetur, quàm similem procreet: eo quòd æqualibus vel similibus omnia eadem erga sese mutuo insint. neque dissimile ex dissimili posse existere. Nam siue ex imbecilliori robustius, aut ex minore maius, aut ex peiore melius, siue è contrario præstantiora ex deterioribus fierent, ex non ente quippiam efficeretur: id quod esse nullo pacto potest. Æternum igitur hac de causa esse Deum affirmat. Si autem Deus est id, quod præstantissimum omnium est, vnum debere esse ipsum inquit: nam si duo, aut plures etiam essent, præstantissimum & optimum

mum omnium ipsum esse nullo modo liceret: quippe cùm vnusquisque ex multis Deus similis, atque icci rco talis foret. Deum enim & Dei potentiam eiusmodi esse, vt præsideat & dominetur, non subiiciatur, vt in eo quod non est præstantior, Deus nō sit. Si igitur plures cum sint, partim sint sese mutuo præstātiores, partim inferiores, Deos nullo modo fore. cùm Deum inferior esse, & subiici natura non possit. Si sint æquales, non fore ea natura Deum, vt præstantissimū omnium sit, propterea quòd æquale neque melius, neque peius æquali sit, necesse est. Quapropter si est, & talis est Deus, vnum ipsum solum esse. neq; enim aliter omnia posset, quæcunq; vellet: quippe cum si essent plures, minime ipse esse solus posset. Cùm vero vnus sit, similem quoque ipsum sibi vndequaque esse ait, quantum ad visum, & auditum, reliquósque omnes sensus spectat. alioqui enim efficeretur, vt non præsiderent, & dominarentur, sed sibi mutuo Dei partes subiicerentur. id quod fieri nullo pacto potest. si autem vndequaque sit similis, globosum quoque esse. non enim partim esse, partim non esse, sed vndequaque esse huiusmodi debere asserit. Cùm itaq; sit æternus, & vnus, & globosus, neque infinitum, neque finitum esse ipsum censet. Eo quòd infinitum non ens sit: quod neque medium neque principium, neque finem, neque aliam quampiam partem habeat: cuiusmodi infinitum esse inquit. ens autem tale esse, quale est non ens, proculdubio non posse. si plura sanè sint, ea sese mutuo terminare. Sed vnum neque non enti, neq; multis simile esse debere. vnum enim nihil habet, ad quod terminari queat. Id præterea, quod huiusmodi est vnum, quem Deum esse affirmat, neque moueri, neque

immobile esse inquit quippe cùm immobile illud sit, quod non est: nam neque aliud in ipsum neque ipsum pertransire in aliud potest: moueantur autem ea, quæ plura vno sunt: alterum enim in alterum moueatur, necesse est. Quòd si id quod non est, ne moueri quidem potest: cùm id quod non est, nusquam sit: quæ vero in sese mutuo trãsmutãtur, plura vno sunt: propterea sanè effici ait, vt duo, vel quæ plura vno sunt, moueantur: quiescat autem nihil, quod immobile est: vnum vero neque quiescat, neque moueatur: cùm neque ei quod non est, neque multis simile sit. In omnibus autem ita sese habere Deum inquit, vt æternus, & vnus, & similis, & globosus cum sit, neque infinitum esse, neque finitum, neque quiescere, neque moueri ipsum asserat. Ac primum quidem etiam iste non secus ac Melissus, sumit, id quod fit, ex eo quod est, gigni. At enim quid obstat quin neq; ex simili, neque ex dissimili id quod fit, sed ex non ente existat? Adde quòd nihilo magis efficietur, vt Deus sit ingenitus, quàm vt reliqua etiam omnia: quandoquidem omnia ex simili vel dissimili constiterunt: quod fieri nõ potest. Quare vel nihil erit præter Deum, vel reliqua etiam omnia erunt æterna. Præterea præstantissimũ esse Deum sumit, potentissimum, atque optimum ita appellans. Id autẽ ex lege minime videtur: sed in multis præstantiores sese mutuo esse Dij dicuntur. non igitur ex eo quod videtur, hanc de Deo consensionem sumpsit. Accedit quòd Deum esse præstantissimum non eo sensu dicitur, vt erga aliud quippiam huiusmodi sit Dei natura, sed quantum tantummodo ad suam ipsius affectionem attinet: nam si ad alterum spectemus, quid prohiberet, Deum non sua ipsius æquitate & fortitudi-

ne, sed ex aliorum imbecillitate excellere? At Deum ita esse præstantissimum intelligit nemo: sed quia ipse quàm optime fieri potest, affectus est: nihílque ei, quo minus bene & recte sese habeat, deest. quippe cùm ita sese habenti simul illud etiã eueniat, necesse sit. Ita vero esse affectos, etiã si plures ipsi sint, nihil vetat: vt omnes quàm optime fieri potest, affecti, & præstantissimi erga alios, non erga se sint. nam sunt proculdubio etiam alia. Cùm enim præstantissimum Deum esse dicat, id aliquorum esse necesse est. at vero vnum vndequaque videre & audire nihil conuenit. neque enim si non etiam hac parte videt, minus videt, sed ea parte nõ videt. Sed fortasse cum inquit vndequaque ipsum sentire, id sibi vult, vt ipsum optime ita affectum esse significet. si similis vndequaque sit. At si sit talis, cur globosus potius, quàm aliqua alia forma esse præditus debet, quia vndequaque audit, & vndequaque dominatur? Quemadmodum enim cum cerussam vndequaque esse albam dicimus, nihil aliud significare, quàm in omnibus eius partibus albedinem esse insitam volumus: quid impedimento est, quo minus ita quoque illic vndequaque videre, & audire, & dominari dicatur, vt quancunque eius partem quispiam sumpserit, eam hoc modo esse affectam intelligamus? Sicut igitur neque cerussam, ita neque Deum hac de causa globosum esse necesse est. Porrò neque infinitum, neque finitum esse, corpus cùm sit, magnitudinémque habeat, qui fieri potest? Præsertim cùm infinitum id sit, quod finis capax finem non habeat. finis autem & terminus in magnitudine, & multitudine, & in omni demum quantitate inest. Quocirca quod finem non habet, magnitudo cum sit, infi-

nitum est. Adde, quòd cùm sit globosus, finem quoque habeat necesse est; extrema enim habet, siquidem habet mediùm, à quo plurimum abest: habet autem medium, cum globosum sit: à medio vera extrema ignis circumeunt. extremum enim corpus, an fines habere, nihil refert. Neque prætereа si non ens est infinitum, iccirco ens infinitum non erit. Quid enim obstat, quin nonnulla sint, quæ eadem tam de ente, quàm de non ente dici queant? Nemo siquidem est, qui non ens nunc sentiat, sed ens quoque non sentire nunc quispiam potest. Quæ vtraque & dici, & considerari sanè possunt. Non album item non ens est: nunquid igitur propterea omnia quæ sunt, esse alba dicendum erit, ne quippiam idem de ente, & de non ente significemus? an nihil impediet, quin ex iis etiam quæ sunt, aliquid album nō sit. omitto quòd ita alteram quoque negationem admitteret infinitum, nisi id quod antea dictum est, magis ex eo quod habet, vel non habet, vnumquodque esse est existimandum. Quare etiam ens vel infinitum erit, vel finem habebit. Fortasse etiam non enti infinitatem attribuere absurdū est. non enim vnumquodque quod finem non habet, infinitum dicimus. sicut neque inæquale, id quod non est. Accedit, quòd Deus vnus cum sit, finem, quantum ad alium Deum spectat, non habet. si vero vnum tantum est Deus, vnum etiam tantum partes ipsius Dei erunt. Nam illud quoque absurdum est, si iis, quæ multa sunt, accidit, vt ad sese mutuo sint finita, ac terminata, propterea sequi, vt vnum finem nō habeat. multa siquidem sunt, quæ & multis, & vni eadem insint: nam etiam esse ipsum commune vtrisque est. Absurdum itaq; fortasse esset, si propterea non esse Deum asseremus

mus,quia multa sunt, ne in hoc similis esse ipsis videretur. Ad hæc quid prohibet, Deum,etiam si vnus sit,finitum esse,& fines habere? quemadmodum etiam Parmenides vnum esse ipsum inquit:

Orbiculare globosæ perquàm simile vndique moli, „
A cuius medio spatia in quascunque ferantur. „
Partes æqua. „

Terminum enim & finem alicuius quidem esse necesse est, non tamen ad aliquid. Non enim necesse est, vt quod habet finem, ad aliquid aliud finem habeat, tanquam finitum ad id referatur, quod deinceps subsequitur infinitum. Sed finitum esse, nihil aliud est, quàm extrema habere. quod autem extrema habet, vt ad aliquid ea habeat, necesse non est. aliquibus enim non accidit, vt finita ad sese mutuo sint. Præterea quod inquit de eo, quod immobile est, & mouetur, simili modo vt superiora, absurdum fortasse est. neque idem esse non moueri & immobile esse, existimare quispiam posset:sed non moueri esse negationem, quemadmodum etiam non æquale, quod de non ente etiam verum est. immobile vero de eo iam dici, quod quodam modo sese habet, non secus ac inæquale. sicut etiam quiescere, cui moueri contrarium est. nam negationes, quæ à primo existunt, de contrariis etiam ferè dicuntur. Non moueri igitur de non ente etiam verum est, quiescere autem non enti non inest. Simili modo autem neq; immobile esse idē significat. At iste immobile esse pro quiescere sumit.&id quod nō est,quiescere inquit,quia transitionē non habet.Sed sicut superius etiā diximus,absurdū fortasse est,si,quia aliquid nō enti attribuimus, id de ente nō esse verū

dixeri

dixerimus, præsertim si negatio fuerit, cuiusmodi est nō moueri, & nō trāsire. Multa enim cut etiā dictum est, de entibus simili modo dicūtur. alioqui verum non esset, si multa esse non vnum diceremus, eo quòd non ens quoque non vnum est. In quibusdam vero contraria videntur conuenire, cùm ex negationibus minime loquimur. Necesse siquidem est, æquale vel inæquale esse, quic quid multitudine & magnitudine constat: par item, vel impar, si numerus sit, eodem modo moueri vel quiescere, si sit corpus. Præterea si etiam ea de causa non mouetur Deus, & vnum, quia ea quæ multa sunt, mouētur, dum in se se mutuo trāseunt, quid vetat, quo minus Deus quoq; in aliud moueatur? Si autem ipse nō mouetur, quid vetat, partes ipsius omnia ambientis Dei in sese mutuo moueri? quippe cùm vnum, quod Zeno inquit, multa natura esse videatur. Corpus enim Deum esse statuit, siue vniuersum hoc, siue quodcunque aliud ita appellet. Nā si esset incorporeus Deus, globosus esse qui posset? Ita quidem sanè, cùm nusquam esset, neq; etiam moueretur, neq; quiesceret. At cùm sit corpus, quin moueatur, sicut dictum est, nihil prohibet.

De Gorgia.

NOn esse quippiam inquit, & si sit, cognosci non posse. & si cognosci possit, esse tamen eiusmodi, vt nequeat manifestari. Præterea se nequaquàm quæ ab aliis fuerint dicta, composuisse qui de rebus disputantes contraria, vt vidētur inter se sibi ipsi pronuntiant: dum alij vnum & non multa, alij è contrario multa & non vnum, quidam ingenita, nonnulli genita esse omnia demonstrant. Ipse enim aduersus vtrosque ratiocinatur in hunc modum. Necesse, inquit, est, vt si quid

quid sit neque vnum, neque multa, neque ingenita, neque genita, id nihil sit. Nam si quicquam horum nõ sit, altera his opposita proculdubio erũt: hoc est, neque vnum, neque multa, neque ingenita, neque genita non erunt. Atque hæc partim vt Melissus, partim vt Zeno aggreditur demõstrare, post primam propriam suam demonstrationem, in qua neque esse, neq; non esse quippiam inquit. Si enim non esse est non esse, non ens nihilo minus erit, quàm ens: quippe cùm non ens sit non ens, & ens sit ens. Quare nihilo magis est res esse, quàm non esse. at si simili modo, inquit, sicut non esse, est esse, oppositum non erit. Nam, si non esse est esse, esse vel non esse conuenit. Quare nequaquam ita, inquit, quippiam erit, nisi esse & non esse idem sit. est autem idem, atque ita nihil quicquam est. Nam nõ ens non est, & ens entiũ, quandoquidem idem est quod non ens. atque hæc qudem ipsa ratio illius est. Sed ex iis, quæ dicit, nullo modo efficitur, vt nihil sit. Cùm enim inquit, si non ens est, non ens & ens est ens, simili modo & non ens, & ens est perinde ac si, est, absolute ac simpliciter sumatur: id neque apparet, neque necesse est. Sed sicut de duobus ente & non ente alterum esse, alterum non esse dicitur. quapropter non ens esse, verum non est. Quia igitur non est, non sequitur, vt neque esse neque non esse vtrunque, neque alterum non sit. At nihil erit, inquit, si non esse & esse similiter sunt. quandoquidem erit aliquid etiam non esse. Sed nemo est, qui non esse, esse prorsus dicat. Nam si non ens est non ens, non propterea efficitur, vt simili modo vt ens, non ens sit: quippe cùm illud sit non ens, ens autem sit, adde quòd, si etiam absolute ac simpliciter verum esset, cum dicimus nõ ens esse, mirum

mirum quidem profecto id videretur: sed si tamen ita esset, vtrum ex eo magis eueniret, vt omnia essent, quàm non essent? Ita enim cōtrarium proculdubio efficeretur. Si enim & non ens est, & ens est, omnia sunt: cùm & ea quæ sunt, & ea quæ non sunt, simili modo sint. Non enim est necesse, si non ens est, vt etiam ens non sit. Veruntamen si ita etiam quispiam concesserit, vt & non ens sit, & ens non sit, nihilo minus omnia essent, eo quòd ea quæ non sunt, ex illius ratione proculdubio essent. Præterea, si idem etiam sit & esse & non esse, neque ita magis vt non sit, quàm vt sit, conficietur. Nam quemadmodum ille inquit, si non ens, & ens idem est, non ens autem non est, etiam ens non erit. quamobrē nihil erit: ita quoq; vice versa dicere omnia esse nos possumus. si enim non ens est, & ens est, omnia erunt. Post hanc rationem subiungit: si sit aliquid, est vel ingenitum, vel genitum esse. si vero sit ingenitum, infinitum id fore ex Melissi enuntiatis sumit. Infinitum autem nullo modo esse, cùm neque in se sit, neq; in alio: duo enim ita, vel plura esset: ipsum vnum quod est, & illud in quo esset. nunquam autem cum sit neque esse prorsus, ex Zenonis ratione de se de asserit. Hac de causa igitur ingenitum non esse affirmat. quin etiam neque genitum: eo quod nihil neque ex eo quod est, neq; ex eo quod non est, gigni queat. Si enim ens, inquit, transmutetur, nequaquam ens amplius erit, sicut si nō ens gigneretur, non ens amplius non esset. Sed neq; ex non ente genitum est. si enim non ens non est, genitum nihil ex nihilo esset. Sin autem est non ens, quia neque ex ente quicquam gignitur, iccirco neque ex non ente. Quocirca si necesse est, vt si quicquam est, id vel ingenitū sit, vel genitum:
hæc

hæc autem fieri nequeunt: vt quicquam sit, fieri etiam nullo modo potest. Præterea, sic quicquam est, inquit, id vnum est, vel plura. si autem neque vnum, neque plura, nihil ex. † Si enim vnum esset, incorporeum id esset † , sicut in Zenonis ratione dictum est. Si vero vnum sit, nihil esse. Quin neque etiam multa † . Si enim vel vnum esset, vel multa, neque moueretur quidem quippiã, inquit. Si enim moueretur, vel non vnum amplius esset, vel non simili modo sese haberet: sed partim non esset: partim non ens genitum esset. si item mouetur, transfertur, si transfertur, non continuũ ens diuisum est, neque quicquam hac parte est. Quare si vndequaque mouetur, vndequaque etiam diuisum est. vndequaque igitur etiam nõ est. Deficit enim ea parte, inquit, qua diuisum ab ente est: diuisum loco vacui appellans, quemadmodum in Leucippi rationibus, quæ vocantur, Scriptum est. Si igitur nihil hæ demonstrationes conficiant, omnia esse. oportet enim vt quæ cogitantur, sint: & non ens, siquidem non est, ne cogitari quidem possit. Quòd si ita sit, nullum esse mendacium inquit, neque si in mari currus decertare quispiã dixerit, eo quòd ea omnia etiam sint. Nam quæ videmus quoque & audimus, singula propterea sunt, quia cogitantur. Si enim nõ propterea, cur sicut ea quæ videmus, sunt, ita magis ea quæ videmus esse dicendũ est, quàm quæ cogitamus? quippe cùm, sicut illic multi eadẽ possent videre, ita hic multi cogitare eadẽ possemus. Ac quæ quidẽ cogitantur talia sunt. Sed quænã sint vera, incertũ est. Efficitur ergo, vt etiam si quippiã sit, cognosci à nobis res minime queant. Si vero, inquit, cognosci etiã possunt, quo pacto manifestare eas quisquam alteri poterit?

Quod

Quod enim vidit quispiã,id quo modo oratione alteri explicabit?vel quo modo id alteri audiẽti, & nõ vidẽti poterit manifestari?Nã sicut visus sonos nõ percipit:ita neq; auditus audire colores potest:sed sonos tantũmodo. Et dicit quidẽ ille qui loquitur,sed nõ colorẽ,neq; rẽ dicit. Quo modo igitur rem quispiã ab altero vel verbis,vel signo aliquo alio sibi exponi petit,quã ille cõsiderauit? Qui enim colorẽ intuitus nõ est,sed orationẽ audiuit,ignorat colorẽ,& orationẽ percipit, qui vero ẽ cõtrario colorẽ inspexit oratione auditu minime percepta,nõ colorẽ , sed orationẽ ignorat. Quare cogitari neq; color,sed videri,neq; sonus, sed audiri tantũmodo potest.Sed si etiam cogitari potest: & cognoscit quidẽ, ac recognoscit ille qui dicit:qui audit tamen quo pacto idẽ cogitabit?nõ enim fieri potest,vt idẽ in pluribus,& seorsum collocatis sit. vnum enim duo esset. Verũ si etiã idẽ,inquit,in pluribus sit,nihil obstat,quin id non simile diuersis appareat,qui nõ prorsus similes inter se sunt.Quin etiã in eodẽ quãuis vnũ,& non duo sint.idẽ non prorsus simile inest. quippe cũm neq; idẽ ipse sibi similia in eodẽ etiã tẽpore sentire videatur.: sed alia auditu,visu alia, & antea & nũc diuerso modo percipiat . vt difficulter admodũ omnia eadẽ quæ alter sentire quispiam queat.Ita fit,vt etiã si cognosci res possit,eam alteri explicare quisquã nõ possit: propterea quòd, & res ipsæ explicabiles verbis non sunt ; & idem prorsus quod alter,cogitare potest nemo.Sed omnes quidem etiam hæ veterũ aliorum dubitationes sunt.Quocirca hæc quoq; perpendenda, atq; excutienda in disputatione de illis videntur.

Arist. De Xenophane & Zenone, & Gorgia Finis.

ARISTOTELIS LIBER DE LINEIS INSECABILIBVS,

Apud Latinos nondum visus,

IVLIO MARTIANO Rota interprete.

Aristotelis textus.

NVnquid vllæ reperiuntur lineæ quæ secari nequeunt? & vt in vniuersum res ista pertractetur, est'ne in omni quantitate, sicut nonnulli statuunt, aliquid carens partibus? An confitendum est lineas aliquas insecabiles esse: nam, si vt paucum, sic & paruum est aliquid in rerum natura: quod autem infinitas ferè sectiones sustinet, neq; paucum, neque paruum est, sed potius, & multũ, & magnum, quæ pauco, & paruo sunt opposita: statim manifestum euadit paucum, & paruum finitas habere diuisiones. Quòd si finitas diuisiones habent, necesse est magnitudinem insecabilem aliquam extare. Quare omni quantitati insecabile quid-

dam inerit, modo reperiatur quippiam, quod paucum, & paruum nuncupari debeat.

Deinde si lineæ extat forma, atque idea, fatendum est lineam indiuiduam esse: nam constat ideam omnium, de quibus prædicatur, primam esse. At partes totum natura semper antecedunt. Quare diuidua erit ipsa linea. Et eodem modo ipsum quadratum, ipse triangulus, & aliarum figurarum ideæ, ac denique superficies ipsa, & corpus ipsum. Continget enim ideis, prius alia quædam esse. Amplius si elementa sunt corpora, & elementis nihil est prius, suntque partes toto natura priores, indiuiduum procul dubio ignis erit, & vniuersaliter quicquid corporis alicuius est elementum. Quare non solum in rebus, quæ cognoscimus intellectu, verum etiam in his, quæ sensu percipimus, quippiam erit, quod partes non habet. Præterea per Zenonis argumentationem, necesse est aliquam extare magnitudinem, quæ partibus careat, si modo fieri nequit, vt res aliqua per singula quæque tangenda decurrens, finito in tempore tangat infinita. Nam oportet vt ad medium mobile prius veniat. At rei, quæ partibus non vacat, medium sublime semper aliquod superest. Sin autem tangit infinita, finito in tempore, id quod super lineam fertur, & mobile celerius æquali in tempore plus spatij transigit, cogitationísque nostræ velocissimus est motus, cogitatio quoque finito in tempore in singulis rerum motibus, tangit infinita. Quare si cogitationem in omni rerum progressu singula tangere, nihil aliud est quàm numerare, continget finito in tempore cogitationem infinita numerare. quòd si hoc fieri nequit, indiuidua

ſanè dabitur aliqua linea. Poſtremo & ex iis, quæ tradunt Mathematicis imbuti diſciplinis, quiuis lineam aliquam inſecabilem eſſe concedet. Nam ſi, vt dicunt, illæ commenſurabiles ſunt lineæ quæ eadem menſura dimetiri queunt: & quæcunque ſunt cōmenſurabiles, vt dimetiantur omnes, nihil impedit, nimirum longitudo aliqua extabit, qua menſurabuntur omnes, hanc neceſſe eſt indiuiduam eſſe. Nam ſi diuidua ſtatuatur, huius quoque menſuræ partes, menſuram aliam aliquam habebūt. partes enim toti commenſurabiles ſunt ita, vt partis portio, quæ dimidia fuerat, efficiatur dupla. quoniam vero hoc fieri nequit, indiuiſibilis eſſe menſura debet. Eodem modo & quæ ſemel ab ipſa menſura ſunt menſuratæ, ſicut omnes ex mēſura compoſitæ lineæ, ex indiuiduis componuntur. Idem etiam continget in figuris planis: nam omnes inter ſe ſunt à conſtitutis lineis procreatæ, commenſurabiles. quare ipſarum quoque menſura indiuidua erit. Cæterum ſi quis menſuram diuidet, conſtitutam quandam & determinatam lineam, non erit amplius neque conſtituta, neque irrationalis linea, neque aliarum vlla, de quibus modo dictum eſt, velut quam ἀποτομὴν vocant ex duobus nominibus compoſitam. Verum neque ſecundum ſe aliquam definitam naturam habebunt, ſed collatæ ſibi ipſis & conſtitutæ, & irrationales erunt omnes. An primo quidem non oportet id quod infinitas habet diuiſiones non eſſe paruum, aut paucum. Nam locum, lineam, ſuperficiem, & ſummatim omne continuum, paruum dicimus, & in quibus conuenit paucum etiam, nec ob id tamen infinitis diuiſionibus ipſa carere affirmamus.

Deinde si de lineis hisce indiuiduis, quę sunt in composito ex lineis, paruum dicitur, atque ipsis puncta insunt infinita, fiátque diuisio secūdum puncta, & in quibusuis punctis æqualiter, poterit infinitas sectiones suscipere omnis lineę, vt quę non sit insecabilis, & quædam ipsarum in parua secari, erúntque infiniti puncti pauca. fieri vero potest, vt omnis non indiuidua linea talibus soluatur diuisionibus, quibus coagmentata fuerit. Tertio si magnum ex paruis quibusdam componitur, aut magnum nihil erit, aut quod finitas habet diuisiones non erit magnum. Nam totum qualecunque fuerit magni sectiones admittit. Est autem probabile, & paruum, finitas, & magnum, infinitas habere diuisiones, sicque illi etiam arbitrantur. Quare manifestum euadit, non hac ratione paruum, aut magnum quicquam dici, quia finitas, aut infinitas sectiones admittat. Quod si quispiam propterea quod in numeris paucum definitas sectiones habet, in lineis quoque putet finitas paruum habere, stolidum se prodit, eo quod numerus è rebus partium expertibus procreatur, & ab initio quodam constituto originem sumit. Hinc omnis numerus, modo infinitus non sit, finitas diuisiones habet: magnitudines autem tali ratione non consistūt.

Qui vero lineis indiuiduis ideam constituunt, minus credibilia fortasse decernunt, quàm præsens affirmet opinio, quæ nunc in disceptationem venit. Nam linearum ideam faciendo, modo quodam ideas tollunt, quibus demonstrare, quod instat, moliuntur. Hac enim ratione destruuntur ideæ. Rursus quoque stultum est arbitrari elementa corporea partibus carere, nam etsi quidam sic affirmant, tamen quantum

ad præ

ad præsentem quæstionem attinet, principium petunt. Et quanto magis, quod probandum est assumere videntur, tanto plus diuiduam esse longitudine lineam, latitudine superficiem, altitudine corpus apparet. Zenonis autem ratio sibi ipsa non consonat, cum non sic vno modo velit finito in tempore rem motam tangere infinita. Atqui tempus & linea simili modo finita, & infinita dicuntur, ac totidem vtraque diuisiones suscipiunt. Neque numerare est singulas infiniti particulas animi cogitatione, tangere etiam si quis ita nos cogitatione singula infiniti puncta tangere concedat: quod quidem fortasse fieri non potest. Non enim in rebus continuis, & substratis cogitationis motus consistit, sicut earum, quæ feruntur rerum. Sed, si quis animi cogitationem sic etiam moueri consentiat, non erit is motus numerus, numerare non nisi interposita quiete absoluitur. Verum absurdum est fortasse quempiam prę ignauia succumbere, propterea, quod non audeat oblatas argumentationes dissoluere, atque sic imbecillitatem suam fouendo, grauioribus insuper fallaciis se decipere. Quod vero de commensurabilibus lineis postremo dicunt, omnes vna quadam & eadem mensura oportere mensurari, falsum est admodum, & nequaquam Mathematicorum suppositionibus concordat. Non enim ita supponunt Geometræ, neque vtile ipsis istud foret, immo potius aduersaretur, lineas omnes commensurabiles esse, & omnium commensurabilium linearum communem mensuram existimare. Quamobrem ridiculum est, eos, qui dicunt se demonstrare ex Geome-

trarum decretis, & ex quibus Mathematici docent, in contentiosam pariter atque fallacem diuertere argumentationem, præsertim tam inualidam. nam multis modis imbecillis est eiusmodi ratio, & quouis modo licet euitare, ne aut inusitata dicere, aut argui videamur.

Præterea absonum foret, si quis à Zenonis oratione vltra quàm par sit persuaderetur, lineas indiuiduas concedere, quia ipsi respondere nesciat, ob rectæ vero lineæ motum in semicirculum diuiduas non credere, quam necesse est in rectum ita diuidere, vt infinitæ circunferentiæ, & interualla totidem interueniant. Rursus quoque facile persuaderi potest ex motu circulorum æqualium. Nam quisquis horum moueatur, oportet per maius semicirculum moueri, & quæcunque alia huiusmodi constituta sunt de lineis, fieri non posse, vt talis vllus motus peragatur, quin prius omnibus & singulis interiectis occurrat. atque hæc Mathematicorum scita multò magis ab omnbus cõcessa sunt, quàm istorum dicta. Quamuis autem ex confutatis nuper rationibus appareat, vt neque necessarium, neque probabile sit lineas vllas indiuiduas extare, tamen ex iis etiam, quæ deinceps subiungam, multò magis perspicuum euadet, & primo quidem per ea, quæ Mathematici demonstrant, atque addiscenda proponunt, quæ mutare non decet, nisi probabiliores rationes habeamus. Nam neque lineæ, neque rectæ lineæ definitio cum insecabili linea consentit, vt quæ nec inter duo puncta extensa sit, nec medium vllum habeat. manifestum est igitur ex antedictis rationibus, quòd neque necessarium,

neque

neque probabile sit lineas insecabiles esse. ex his autem, quæ subiicientur, manifestum adhuc magis fieri poterit. ac primo quidem per ea, quæ in mathematicis demonstrata suppositáque sunt, quæ iustum non est aliter quàm certioribus rationibus amouere. Nam si quam insecabilem lineam vocant est & linea, & recta linea, nimirum ipsi & lineæ & rectæ definitio conueniet: sed neque lineæ, neque rectæ definitio ipsi conuenit, cùm neque aliquorum media queat esse, neque medium omuino vllum habeat. Deinde omnes lineæ commensurabiles erunt. Nam omnes ab indiuiduis lineis dimetientur, quæque longitudine, quæque potentia sunt commensurabiles: indiuiduæ autem lineæ sibi ipsis commensurabiles sunt longitudine, cum inter se sint æquales: quare potentia quoque. Quod si hoc est, diuiduum erit quadratum. Tertio cùm linea breuior grandiori copulata latitudinem faciat, si sumantur æquales portiones ab indiuidua, & à pedali linea, bipedalíque coniungantur, minorémque latitudinem indiuidua faciat quàm reliqua, minor erit latitudo, quæ ab indiuidua prouenit. Quarto, si ex tribus datis rectis triangulus componitur, ex tribus quoque lineis indiuiduis componi poterit: in omni autem æquilatero perpendicularis in mediam basim incidit. Quare & medium indiuiduæ diuidet. Quinto si quadratum ex quatuor insecabilibus lineis consistat, diametro protracta, & perpendiculari ducta, quadrati costa potentia perpendicularem diametrúmque dimidium æquat. Quare non erit minima, neque duplum erit spatiũ à diametro consurgens illius, quod ab

indiuiduo procreatur. nam æquali ablato reliquum erit minus indiuiduo: nam si æqualis, diameter quadruplum describeret; hæc, atque huiusmodi complura colligere quispiam posset, eo quòd omnibus, vt ita dixerim aduersantur, quæ à Mathematicis traduntur, quorum nonnulla denuo subnectam. Eorum quæ partibus carent, vnus esse contractus potest, at linea duos habet. nam tota, totam, & extremis vtrinque finibus tangit. Deinde hoc pacto vna lineà alteri copulata non efficeret ex vtrisq; coniunctum maius, idcirco quia partibus carentia sibi ipsis adiuncta maius non faciunt.

Postea nihil continuum è duobus efficitur, quæ partes non habeant, propterea quod omne continuum plures partes continet: omnis autem linea, præter indiuiduam, est cõtinua: quamobrem linea non erit, quæ indiuidua *fuerit*.

Amplius si quæuis linea, præter *insectilem*, in partes diuidi potest, tum æquales, tum inæquales: scindatur linea in tria frusta, quæ non ex tribus insecabilibus, & vniuersaliter imparibus constet, diuidua fiet insecabilis linea. Similiter autem si in duo diuidatur linea, quæ ex imparibus consistit. Quòd bifariam quidem nõ omnis linea finditur, sed quæ solum ex partibus coagmentata fuerit, si iam in duas partes diuisam in quæcunque diuidi potest diuideretur, sic quoque insectilis linea diuidetur, quando ex paribus composita per inæqualia scindetur. Rursus si mobile per totum spatium vna hora mouetur, horæ dimidio per medietatem spatij mouebitur, & in minori tempore per minus spatium, quàm sit medietas: ergo si quidem ex imparibus *indiuiduis*

uiduis spatium illud componitur, redibit insecabilium in medietates diuisio. siquidem media hora, medium spatium, mobile pertransit. similiter enim tempus, & linea secabitur. Quare si nulla ex cōpositis lineis diuidetur in æqualia, & inæqualia, neque sicuti tempus scindetur, non erunt indiuiduæ lineæ. Est autem eiusdem rationis sicut dictū est ex indiuiduis omnia, vel affirmare, vel negare. Ad hæc, omnis linea, modo non sit infinita, duos fines habet, siquidem linea hisce terminatur: at indiuidua linea non est infinita, fines igitur habebit. quare diuidua erit, finis enim aliud est, & non illud cuius est finis: aut extabit aliqua linea præter istas, quæ neque finita neque sit infinita. Præterea, omnis linea vel est infinita vel fines habet: igitur insecabilis linea non est infinita: fines ergo habebit atque diuidua erit. nam finis aliud est ab eo cuius est finis, vel erit aliqua linea, quæ neque finibus careat, neque fines habeat. Insuper non erit in quauis linea punctus: non enim in indiuidua. nam si vnius punctus insit, ipsa primum linea sola erit, & inde pūctus, sin plures inerunt, diuidua fiet. ergo si punctus indiuiduæ lineæ nullus inest, neque prorsus inerit lineæ, cùm reliquæ ex indiuiduis, sicuti dicunt, coaluerint. Postea, vel nihil inter duo puncta, vel linea, erit: quòd si linea, cum in omnibus lineis puncta insint, non erit insecabilis vlla linea. Amplius non esset cuiusuis lineę quadratum: habebit enim longitudinem, & latitudinem, atque idcirco diuisibile erit, cum illa quidem aliquid, hæc autem aliquid aliud. quòd si quadratū diuiduum est, & linea vnde procreatur diuidua erit. Præterea finis lineæ punctus est, & non linea. finis

enim extremum est, extremū vero indiuiduum: igitur, si punctus est finis, indiuiduæ lineæ pars erit punctus: atque ita vna linea maior erit altera puncto: sin indiuiduæ lineæ punctus inest, quia finis idem sit continuatarum linearum, dabitur finis rei carentis partibus, & demum quid à linea punctus distabit, cum proprium nihil habitura sit indiuidua linea à puncto, præter nomen.

Adhuc etiam, vt linea, sic & superficies, & corpus erit impartibile. vno quippe indiuiduo existente, cætera quoque consequentur, idcirco quia vnum ad aliud diuiditur. at corpus indiuiduum non est cum in se latitudinem, & altitudinem contineat. Quare nec linea potest esse indiuidua. corpus siquidem in superficies, superficies in lineas soluitur. Quoniam vero rationes, quibus isti nituntur sententiam suam persuadere debiles sunt, & falsæ: aduersæ autem opinionis omnes plurimum valent ad fidem faciendam: vnicuique liquere iam arbitror, quemadmodum nulla queat esse linea, quæ diuidi non possit. Ex his autem quæ subiicientur, manifestum euadit ne è punctis quidem componi lineam posse, quam insecabilem affirmant: ad quod probandum illamet penè quadrabunt argumenta, aut plurima saltem. Oportet enim punctum diuidi, quando linea, vel ex imparibus in æqualia secatur, vel ex paribus in non æqualia scinditur. Item lineæ partem non esse lineam, nec superficiei superficiem, & rursus lineam puncto maiorem esse linea: ex quibus enim vnumquodque componitur, his etiam quoduis aliud excedit. At qui istud vnum est eorum, quæ nullo modo fieri queunt, & per ea, quæ Mathematici docent, aperte falsum.

Insup

Insuper quoque continget punctum esse illud, quod in tempore fertur, modo maior in longiori, æqualis in æquali tẽpore, motus fiat, excessusq; temporis tempus sit. sed fortasse tempus quoque rem quandam esse ex instantibus compositam, súntque vtraque tempus & linea, ex suis quæque indiuisibilibus composita, dicet aliquis. At si nunc, est principium temporis, & finis, itémq; lineæ punctus: neque sibi coniuncta sunt principium & finis, sed in medio semper aliquid habent: neque nunc, neque puncta sibi cõtinua esse poterunt. Amplius si linea magnitudinem aliquam habet, punctorum autem iunctura magnitudinem nullam efficit, idcirco quia maiorem locum nõ occupant. Nam & quando linea, lineæ superimponitur eique coniungitur, nulla prouenit inde maior latitudo, sunt auté in linea puncti, qui nec ipsi maiorem locũ occupare queunt, proculdubio sequetur, vt non possint longitudinem coniuncti facere. Præterea si res omnis, rem quamlibet aliam tangit, vel tota totam, vel pars partem, vel tota partem tangit, tanget & punctus vnus indiuiduus punctum alium indiuiduum, totus totũ. At necesse est cùm totus tangit totum, cum ipso vnum fieri. nam si quid remanet, quod alteri nõ coniungatur, nõ tetigit totus totum, sin nihil remanet, & simul sunt hæc duo indiuidua puncta, eundé implebit locũ id quod plura nunc est, & prius vnum fuit. Duobus enim in vnum coëuntibus, quę nulla ex se habeãt extensionem, idem locus sufficit. Atqui partibus carẽtia extensionem non habent, quocirca nec ex indiuiduis vlla compaginabitur magnitudo: igitur neque è punctis linea, neque ex instantibus tẽpus componetur. Insuper si qua ex punctis componitur linea,

nea, punctus tanget punctum, igitur si ex ζ signo protracta fuerit a b & g d tangent se primum, & punctus, qui est in a k & punctus qui est in k d. Quare, & diuersa parte tanget: nam res, quæ partibus caret, tangit rem partibus carentem, tota totam. Ergo eundem locum possidebunt, quem ζ punctus obtinet, & sese puncti coniungent in eodem loco, quòd si in eodem puncti fuerint loco, se etiam tangent: quæ enim in eodem sunt loco primo se tangant oportet. Deinde hoc pacto recta rectam duobus punctis tanget: punctus enim in a k, & punctus in k g alterum etiam tangit punctum, quare linea ex g d pluribus tangit punctis. Eadem ratio fuerit, etiam si non seinuicem, sed quouis alio modo linea lineam tetigerit. Quinetiam orbis circunferentia rectam lineam pluribus tanget punctis: punctus enim contactus quisque est in circulo, quisque in recta consistit sese mutuo tangunt, quod si hoc fieri non potest, neque punctus punctum tangere valet, quod si se tangere nequeunt, neque linea punctis constare potest. nam neque punctum tangere necessarium est. Postea quonam pacto recta vlla est linea, & circularis, quando nihil differat contactus punctorum in recta, & circulari? Nam res, quæ partibus careat, rem, quæ partes non habeat, tota totam contangit, neque prorsus eo modo est tangere, si sunt ergo lineæ quidem differentes, contactus autem indifferentes, non fiet ex punctorum contactu linea circularis, & recta: quare neque è punctis constabit. Insuper necesse est puncta vel sese mutuo tangant, vel non se inuicem tangant. si igitur id quod deinceps est tangat oportet, eadem redibit ratio, sin contingit quod deinceps est non tangere, non

erit linea continuum: nihil enim aliud continuum dicimus, quàm quod est ex se tangentibus compositum. Quare oportebit, & hoc modo vel puncta sese mutuo tangere, vel lineam continuam esse. Amplius si absurdum est puncto, punctum superimponere quo fiat linea, & lineæ lineam adiungere, quo fiat superficies, impossibilia sunt, quæ ab eis dicta fuerunt: siue enim deinceps puncta, diuidetur linea per neutrum ipsorum, sed per id quod intercedit, siue se tangunt, linea erit vnius puncti spatium. hoc autem esse non potest. Postremo omnia diuiderentur, & resoluerentur in puncta, corporísque pars punctus esset, siquidem corpus è superficiebus, superficies è lineis consistat, si vero illa, ex quibus primis inexistentibus singula constant, elementa sunt, puncti corporum elementa esse poterunt. Quare vniuoce corporũ, & linearum elementa puncti erunt non specie diuersa. Apparet itaq; ex dictis non esse lineam è punctis, neque ab ea punctum auferri posse. nam si contingit punctum auferri, contingit & apponi: quoniam autẽ apposito illud cui adiunctum est, magis euadit, quàm prius fuerat, si tale sit appositum, quale quod suscipit, erat. Quare ex ambobus vnum totũ facere licebit, & erit vna linea maior alia puncto: id quod fieri nequaquam potest. Verum per se quidem non potest à linea punctus auelli, per accidens autem potest, eo quod ablatum lineam sequatur. cùm enim totum aufertur, totius & principium, & finis auferatur oportet. at lineæ principium, & finis punctus erat, licet itaque partem de linea demere: quare, & punctum auferre, sed ea per accidens censebitur ablatio. Si vero finis tangit illud cuius est finis, vel ipsum, vel aliquam eius

sequet.

partem, & punctus quatenus finis lineam tangit:. sequetur, vt hęc quidem linea puncto maior alia sit. hæc autem ex punctis nihil in medio comprehedentibus. Eadem ratio est, & in diuisione. nam si diuisio per punctum est, & diuisio tangit aliquid tam in solido, quàm in superficie. Similiter enim & solidum è superficiebus, & superficies è lineis conficitur. Non est autem verum dicere per punctum fieri diuisioné, neque paruissimam aliquam lineam in minimum, quod insit, diuidi. minimum quippe minus est etiam eorum, quorum minimum dicitur. at lineæ nihil aliud quam punctus inest, & linea, atque lineæ: linea vero puncto maior non est. nam neque superficies est linea maior: quare punctus non erit in linea minimũ. Si vero lineæ coniunctus est punctus, & minimum est quod à tribus faciebus, hoc est à tribus partibus deficit, non erit punctus, eorum quæ lineæ insunt minimum. nam & alia quædam insunt longitudini præter puncta, & lineas. Non enim è punctis longitudo consistit. Si vero id, quod est in loco punctus est, longitudo quippe superficies, & solidum, quædam ex iis compositæ res sunt: illa siquidem ex quibus constat linea, sunt in loco. etenim & linea est in loco, ac neque corpus, neque superficies, neque ex his quippiam in linea sunt, non erit aliquid penitus in longitudine præter puncta & lineas.

Amplius si res, quæ maior dicitur esse, in loco est, vel longitudo, vel superficies, vel corpus: est autem punctus in loco, nihilq; longitudini prædictarum rerum insit præter puncta, & lineas, sic quoque non erit punctus rerum inexistentium minimum. Præterea, si vas aliquod, eorum quæ in domo sunt, minimum appellatur, non domui

comp

comparatum, sed per seipsum consideratum, iisq; & in aliis loquendi modus seruari solet. nihil eorum, quæ sunt in linea minimum erit ad lineam comparatum, quare puncto nõ conueniet minimi appellatio. Quoniam vero quod non est in domo, minimum esse non potest eorum, quæ in domo sunt, ita & in cæteris est iudicandum, contingit autem lineam ipsam per se ipsam esse, non erit de puncto verum dicere, quòd minimum sit eorum, quæ in linea sunt. Postremo non est etiam punctus articulus indiuiduus, nam articuli semper duorum termini sunt, punctus autem, & vnius lineæ terminus est. Insuper punctus, finis. articulus, diuisio potius est. Adhuc si lineam statuamus articulos, superficiem quoque articulos concedamus oportet, iccirco, quia proportionem inter se seruant. Præterea articulus quodammodo differentia est. quamobrem Empedocles in suis carminibus inquit,

Articuli semper constat iunctura duobus.

Punctus autem etiam inter immobilia collocatur: Postea vero, nullus habet infinitos articulos in corpore, vel in manu, at puncta habet. Et denique lapidis articulus est nullus, neque saxum articulos vllos habet, puncta vero habet.

*

Libri de Lineis Insecabilibus finis.

DE CAVSIS PROPRIETATVM ELEMENTORVM, LIBELLVS,

ARISTOTELI ASCRIPTVS,

Nunc primum in lucem aditus.

POSTQVAM præmissus est sermo à nobis in Cælo & Mundo, & determinauimus illud determinatione sufficiente, & constituimus super illud demonstrationes manifestas, apertas, luminosas, visum est nobis, quòd remansit super nos aliquid. Volumus ergo nunc determinare omnes proprietates, quę sunt in alto & in infimo: & constringam illud constrictione sufficiente, & narrabo elementa quatuor, & referam, quod dixerũt in eis, qui præcesserunt ex Primis, & dicam illud cum significationibus cadentibus sub sensu.

Dico ergo nunc, quòd elementa quatuor, quæ sunt materiæ, quædam eorum sunt grauiora aliis, & quædam sunt leuiora aliis, sicut diximus nos in libro ex iis, quos edidimus: quod est, quia terra, quę est frigida & sicca, est grauior elementorum: & quod sequitur eam in grauitate est aqua, quæ est

est frigida & humida: & quod sequitur aquam in grauitate, est aër, qui est calidus & humidus: & quod sequitur aërem in grauitate, est ignis, qui est calidus & siccus. Facta est ergo terra grauior elementorum, & inferior ipsorum in loco, & ignis leuior ipsorum, & altior ipsorum in loco: & facta sunt ista duo elementa media, scilicet, aër, & aqua inter hæc duo elementa. Et æstimauerunt quidam ex Primis, quòd ignis non est ex elementis: quoniam generatus est ex motu alterato, & ratiocinati sunt in illo quòd res, quæ generatur ex re alterata, non est elementum, & non est elementum nisi ex quo generata est illa res. Et quòd ignis inter ista duo, qui est leuior rerum, quia est in loco superiori, non est factus nisi ex confricatione orbis in aëre: nam facta est ex illo caliditas, quæ est ignis inter ista duo genera. cuius exemplum est sicut resudatio facta ex vapore terræ. & est nobis necesse vt dicamus, quòd ignis, cùm sit generatus ex motu, tunc possibile est vt sit inter orbem Lunæ, & inter orbem Mercurij ignis: item inter orbem Mercurij & orbem Veneris ignis: item inter orbem Martis & inter orbem Iouis ignis: item inter orbem Saturni & stellas fixas ignis. Item & maior horum ignium est quem diximus esse orbem stellarum fixarum cum orbis stellarum fixarum sit multorum corporum, & aliquando ex orbibus vnicuique sit corpus vnum. Necesse est ergo ex hoc modo, vt mensuratio, quæ est inter orbem Saturni & orbem stellarum fixarum, sit pluris generis, & calidioris loci. Iam ergo nunc apparet per illud, quod diximus, quòd inter orbes est impletio ignis, scilicet aëris, quæ est inter omnem orbem & comparem suum, qui sequitur eum subito, &

qui est supra ipsum: & nos videmus simile illius in lapidibus, qui fricantur cum fotili, & generantur ex eis ignes per fricationem eorum. & simile illius iterum accidit arboribus, quæ sunt in montibus, & in desertis. fortasse enim procellose flant venti, & confricãtur ad inuicem, & inflammatur ignis, & sicut fossorium, cum quo foditur. fortasse enim accidit ei lapis & volat ex eo ignis, & simile huius multotiens existit. Volo ergo nunc redire ad illud, in quo fuimus de rememoratione elementorum. Dico ergo, quòd animalia omnia, cum eis quæ sunt in eis, sunt composita ex istis quatuor materiis, quę sunt elementa, & sunt commixta per ea. & semper inuenitur eorum cõmixtio ex cholera citrina calida sicca simili igni, & sanguine calido humido simili aëri, & phlegmate frigido humido simili aquæ, & cholera nigra simili terræ in frigore suo, & siccitate sua, & inuenimus has quatuor naturas, quæ sunt materiæ, ingredi corruptionem & additionem & diminutioné, & resolutionem à natura sua, aut ex caliditate ad frigiditatem, aut ex frigiditate ad caliditatem, aut ex humiditate ad siccitatem, aut ex siccitate ad humiditatem. Cum ergo additur vnũ eorum super mensuram, secundum quam componitur ex eo, ingreditur nocumentum super corpus, & conuertitur ab ordine suo, & sua cõparatione, accidit ex eo nocumentum iterum. Et similiter, quando occupat vnum elementorum istorum quatuor, aliquod animalium, interficit ipsum, & quando priuatio est eorum non est remanentia ei. quod est, quia, si aliquod animalium priuatur aëre, non est ei permanentia, & similiter quando occupat ipsum aër interficit ipsum, sicut illud, quod ruit ex loco altissimo

ſimo ſuperiori. moritur enim antequam perueniat ad terram, & ſimiliter ignis, quando occupat aliquod animalium. Veruntamen ignis velocius aliquo eorum interficit, & ſimiliter terra, quando occupat aliquod animalium interficit ipſum, & ſimiliter aqua. Veruntamen inuenimus quædam animalia habitare in aqua, ſicut reptilia maris, & piſces. aqua enim fit eis tranquillitas, & habitāt in ea, cúmq; egrediuntur ab aqua, nō eſt eis permanentia: nos autem non inuenimus aliquod animalium habitare in igne omnino. Et ramanſit nobis vt dicamus de corporibus ſubſtantiarum & plantarū, & quare quædam eorum natānt ſuper aquām, & quædam ſubmerguntur in ea, & propter quam cauſam eſt iſtud. Dico ergo ſermonem vniuerſalem neceſſarium. quod eſt, quia quando corpus eſt vincens pars terræ, quæ eſt frigida, ſicut ferrum & æs, & lapis, ſubmergitur in aqua, & ſimiliter quando vincens ſuper ipſum eſt pars aquæ, & eſt frigida, facit illud: & quando vincens ſuper ipſum eſt pars ignis & pars aëris, natat ſuper aquam, & non fit natans ſuper aquam, niſi per aggregationem caliditatis & ſiccitatis in ipſo: ſimiliter & vt ſit vincens ſuper ipſum illud: & ſemper inuenimus volatile natare in aëre, ſuper quod vincit pars aëris, & ignis: quoniam penna, quæ eſt in eo, eſt aërea, & dum permanet penna in eo parua, eſt pars terræ & pars aquæ plus, & non poteſt volare, nec eleuari in aëre: cùm autem multiplicatur penna eius, eleuatur in aëre, & natat in eo, cuius exemplum ſunt olera, & adipes ſuper aquam natantes: quoniam pars caliditatis in eis plus eſt, quoniam caliditas eſt eleuata ſemper, & præcipue quando ſunt caliditas & humiditas.

nam illud est melius secundum quòd diximus, & sicut inuenimus lignum ebani, & ilicis, & buxi, & similes eis sunt multæ ex plantis terræ. Postquàm autem expleuimus omnia, ad quæ tendimus dicere, est necessarium nobis, vt inquiramus de frigore, an est causa elementaris, an accidens intrans super corpora. iam ergo locuti sumus in eo multitudinem primorum antecedentium. Democritus autem & Plato & sectæ Araborum, & qui locuti sunt sermonibus vtriusq; dicunt, quòd frigus est radix, & quòd caliditas generata est accidentalis intrans super eam: & signum illius est, quòd quando Sol declinat à nobis in orbe suo decliui dextra ad partem meridiei, accidit semper ros super flumen: & similiter loca longinqua à sentibus capitis, propter assiduationem motus Solis ad latus polorum septentrionalium, inueniuntur frigida, ita quòd non inhabitantur, & minoratur illic habitatio propter superfluitatem frigoris: & loca propinqua sentibus lineæ æqualitatis sunt calida valde propter assiduationem motus Solis super ea, & hoc est quod est inuentum sensu. Dico ergo, quòd ipsi bene putauerunt in illo, cùm testificati sunt, & quòd motus generat caliditaté, & quòd quies facit frigus: veruntamen nos dicimus, quòd ipsi conuenerunt nobiscum in sermone, & alongati sunt à nobis in sententia: cui attestatur visus, & quod terra esset frigida & sicca, & quòd terra propinquior elementorum est nobis, & nos sumus tangentes eam, & quòd aqua est frigida & humida propinqua nobis proculdubio: quare fiunt ista duo elementa propinqua nobis & duo elementa calida, & sunt ignis & aër longiora à nobis. Oportet ergo propter illud quod apparet, quòd esse frigoris

goris non est nisi propinquitate duorum frigidorum nobis elementorum. Iam ergo manifestum est nunc & certum, quòd æqualitas est radix, & semper inuenitur æqualitas in corporibus animalium, quæ sunt cum sanitate: & cum exitu ab æqualitate ad vnam extremitatem caliditatis, aut frigiditatis, aut humiditatis, aut siccitatis, ingrediuntur ex hoc nocumenta perniciosa. iam ergo certificatum est nunc per ista accidentia, quòd esse frigoris semper non est nisi ex propinquitate horum duorum elementorum frigidorum nobis. Narremus ergo nunc loca terræ, & littora marium, & ramos montium, & quod generat habitatores cuiusque lateris eorum & naturas hominum cuiusque locorum. Dico ergo, quòd in habitatoribus climatis primi, quod est propinquius lineæ æqualitatis, propter assiduam affixionem motus Solis, accidit siccitas & caliditas, & minoratur in eis frigiditas, & humiditas: quare calefiunt matrices mulierum eorum & communicant eis nigredo corporum & crispitudo capillorum: quod est, quia sperma viri, quando cadit in matrice mulieris, decoquit ipsum matrix caliditate sua, & cómiscetur sperma illud cum sanguine matricis, donec fit frustum, deinde formatur & sic fit spiritus vitæ in ea iussu Dei: quod est, quia super illos huius climatis vadit Sol bis in anno, quoniam permutatur de linea æqualitatis ad septentrionem donec pertransit casu lapidis capitum eorum: deinde quando redit ex vltra parte, quæ est ei in septentrione ad lineam æqualitatis, est ei reditus secundus. & similiter stellæ currentes, & Luna, quorum est operatio communicans operationi Solis, faciunt simile illius, & similiter inuenimus

illos de India, & qui sunt secundum temporum rectitudinem de illis de Iamnem, & Zindi, & Europa. in illis enim omnibus apparet color nigredinis & crispitudo in capillis eorum. Et inuenimus illos, qui sunt in climate septétrione quod est propinquum polo septentrionali, & longinquum à linea æqualitatis, & loco motus, fieri subito frigidos: quoniam infrigidantur matrices mulierum eorum, & accidit in eis albedo & subalbedo vehemens, & sunt sclaui & Dalmati, & in viis maris septentrionalis. ipsi enim sunt secundum hanc formam. Illi autem, qui sunt climatis medij, sunt commixti ex albedine & nigredine, & secundum dispositionem, quæ accidit in eis ex loco de profunditate aut maris, aut littoribus maris. Iam ergo ostensum est, cuius volumus explanationem. Inuenimus autem in littoribus calorem propterea, quòd, quando Sol oritur super mare, impellit aqua caliditaté Solis ad extremitates, quæ sunt littora, frigiditate sua, & intensione calefiunt propter illud littora, nisi fuerint prope illa littora mõtes excelsi, super quos ascendunt flatus venti septentrionalis, qui est frigidus & siccus, & congelat ventus ille roré descendentem ex aëre, & fit nix & glacies, quare infrigidantur loca illa propter illud. Et significationes accepimus nobis super illud, quod diximus de calore littorum ex operatione vitri. nam, cùm impletur aqua frigida & opponitur oculo Solis, & approximatur ei pannus mundus, accenditur ille pannus. & si aqua est calida, non accenditur, & non est illud nisi propter fugam caliditatis à frigiditate, quia sunt contrariæ adinuicem. Quia ergo iam diximus illud, ad cuius rememorationem necessarium fuit, nunc dicam quod dixerunt quidam

homi

homines ex quibusdam sapientibus. quod est, quia ipsi dixerunt, quòd orbis stridor cadens in auribus nostris est vehemens, & quòd nos consueuimus illud ex tempore natiuitatis, quare con sueuerunt illud auditus nostri & acquieuit ei sen sus auditus: & nos qui iam attulimus hãc dictionem in libro Cæli & Mundi determinauimus. nos autem volumus inquirere de illa inquisitione vehemẽti sufficienti, quare eorũ determinatio magis vltima & manifestior erit. Dico ergo, quòd ipsi fecerunt esse necessarium stridorem orbis, & quod auditus animalium acquieuerunt ei. iam ergo possibile est vt acquiescat auditus superioris æquali eius, & superfluo, & minori: quoniam stridor & tremitus, quando approximant auditui, minorantur, & inuenimus propter sensum geometricum, & visus testificantes super illud demonstrationes: quod est, quia corpora alta approximant quandoq; & elõgantur quandoq;. Dico ergo, quòd quando nascitur Sol, & stellæ sunt currentes declinatæ in meridie, est stridor minor stridore, qui fit, quando Sol, & stellæ & Luna sunt in septentrione: & similiter, quando stellæ sunt in superiori orbium reuolutionis suæ, est stridor & tremitus maior. & similiter accidit in Luna, quæ est propinquior corporum terræ, & velocioris motus, quàm ipsa permutatio ad meridiem, & septentrionem: & possibile quidem est, vt accidat simile huic in stellis fixis: quando est stella ex eis super capita nostra, oportet vt stridor maior sit cadens in auditu quàm ipse est, quando est longinqua apud orientem & occidentem, & simile illius est in Sole secundum magnitudinem corporis eius, & superfluitatem stridoris eius secundum quòd ipsi fecerunt necessa-

rium. quando fecerunt necessarium stridorem vt sit tremitus eius in auditibus nostris hora ortus & occasus diuersus à tremitu eius & stridore ipsius hora qua est super capita nostra. iam ergo manifeum est & planum per ea, quæ exposuimus & determinauimus de tractatibus præcedentibus, quòd corporibus superioribus non est stridor, neque tremitus; & fregimus sermonem eorum, qui æstimauerunt illud per demonstrationes manifestas. ponamus ergo illud & determinemus ipsum determinatione sufficiente per rationem geometricam & demonstrationes rationales. Quod est, quia reuoluam circulum, qui sit circulus terræ, & scribam super ipsum B, & reuoluam super ipsum circulum alium qui sit circulus Solis, & describam super ipsum A G, & ponam locum ortus Solis punctum G, & A punctum occasus eius, & ponam punctum D loco Solis, quando est super capita nostra in medio diei, & ponam locum habitationis nostræ ex terra, & protraham lineas A G, A B, B G: & protraham à centro E ad punctum B lineam E B: dico ergo, quòd Sol secundum magnitudinem sui motus & propinquitatem suam nobis non appropinquat stellæ fixæ, neque reliquæ stellæ vagæ, quæ sunt supra Solem, faciunt tremitum magnum, & quando Sol est in hora ortus sui apud punctum G, aut in hora occasus sui apud punctum A, est ei stridor minor stridore, qui est ei, quando est ad punctum D. quoniam manifestum est nobis, quòd punctum G, & punctum A, sunt longinquiora puncta D: quare est vox apud ortum & occasum parua, & cum ipse super capita nostra est maior, & declaratur illud in omni die. Sed testificatur nobis visus

contrarium illius. Et similiter accidit Lunæ secundum propinquitatem eius nobis, vt sit ei stridor & sonus maior: & quando est apud ortum, & apud occasum, & apud punctum G, aut punctum A, oportet vt elongetur à nobis, quando sumus ad punctum B: & quando est super capita nostra ad punctum D, ostenditur quòd appropinquat nobis: quoniam est stridor maior & grossior: & declaratur illud in auribus nostris, & apparet illud. apparet autem contrarium illius per demonstrationes mathematicas. iam ergo determinauimus hoc, cuius determinatio fuit nobis necessaria, & manifestum est quòd linea A B, est æqualis B G lineæ, & quòd linea B G, est longior linea E G. sed, quia multiplicamus lineam E G, in se & lineam B E in se, & aggregamus duas multiplicationes & accipimus radicé, quod aggregatur est linea B G, & manifestum est quòd linea E A est æqualis lineæ E G, simile lineæ B G: quoniã putamus quando multiplicamus lineam E G in se, & similiter lineam E B in se, & aggregamus duas multiplicationes & accipimus radicé eius quod aggregatur: manifestum igitur, quòd linea B G est longior linea E G: ergo est longior E D: ergò multo longior linea B D. & illud est, quod volumus declarare. Quidam homines ex authoribus sermonis dixerũt, quòd mare est permutatum super sphæram & quòd non est in terra locus, qui iam non fuerit super aquas: & signum illorum super illud est, quòd videtur expressionibus in capitibus collium & cacumine montium: & retulit vir ex eis, qui fodit puteum, quòd postquàm peruenit ad locum argillæ, inuenit argillam solidam firmam, & fodit in ea, & repetiit in ipsa gubernaculum nauis: sciuit ergo per illud,

quòd mare iam fuit in illo loco, & quòd ipsum permutatur in seculis longis, & in tempore lõgo. Quare non comprehenditur illa longitudo, neq; spatio vitæ, & abbreuiatur præter illud per breuitatẽ vitæ hominis. dicatur ergo eis quòd cùm sit necessaria illa permutatio maris de loco ad locum, & permutatio locorum profundorum ad marina, & marinorum ad profunda, tunc necessarium est vt dicant quòd permutatio ei est de occidente ad orientem, & de oriente ad occidentem, & de septentrione ad meridiem, & de meridie ad septentrionem, & afferunt ad illud demõstrationes visibiles: ipsi autem confitẽtur, quòd res, quæ fiunt in terra, sunt propter motum corporum superiorum, & elementi nobilis scilicet orbis, & q; currit ex corporibus, & ipse est agẽs in rebus omnibus, sicut illud, quod ipsi dixerunt quòd diluuium, quod fuit in terra non fuit nisi propter coniunctionem stellarum in signo piscis, & quod ventus, qui interfecit gentes in Hadramot fuit propter coniunctionem, quæ fuit in Gemini, & quòd pestilentia quæ fuit in terra, iam & causa non fuit nisi coniunctio quæ fuit in signo Virginis, & similiter reliqua facta quæ fuerunt apud aggregationes, & apud coniunctiones: & sicut illud quid videtur ex caliditate Solis, & eius operatione & operatione Lunæ, in extensione fluminũ & maturatione fructuum, & velocitate natiuitatis rerum & impletione earum & augmentatione ipsarum, & quòd Luna quando oritur in quacunque hora noctis fuerit vel diei, tunc si flumen ingreditur mare in regione illa, in qua oritur Luna, extẽdit ipsum mare, ita q; ęqua illius fluminis redit ad partẽ loci à quo currit, cùmq; ęquat Luna mediũ cęli illius regionis redit aqua ita quòd

reuertitur ad formã suam . deinde quando Luna incipit occidere, incipit aqua extendi iterum, donec Luna est in cardine inferiore: cúmque est in cardine inferiore, incipit aqua diminui, sicut quando vult oriri, incipit aqua augeri taliter inuenitur semper sensu visibili. & similiter stellis vagis, scilicet planetis est communitas cum Sole in operatione sua, ipsæ autem quando declinant ad meridiem trahũt humiditaté ex pluuiis in meridiem. Et quidem est sicut in Nilo veniente ex parte meridiei ad terram ægypti minoratur hæc & multiplicantur. Et illud quod non est nisi per stellas in parte septentrionis vagas, nam quando sunt in meridiæ, & Sol est in septentrione, minoratur pluuia in meridie, quãdo sunt cum Sole in septentrione, multiplicãtur pluuiæ in meridie, & multiplicatur extensio in Nilo: & inuenimus Lunam apud complementum & multiplicatur in mari inundatio vehemẽs, & similiter non est causa annorum sterilitatis & annorum vbertatis nisi propter permutationem stellarum in signis diuersis super climata vij. immortalitas gentium prçteritarũ, & regna vacua fiunt apud coniunctionem stellarum duarum scilicet, Saturni & Iouis, per permutationẽ enim ipsarum de triplicitate ad triplicitaté accidũt accidentia magna, & hoc inuentũ est apud eos. nos auté dimisimus de rememoratione huius multũ, quia timuimus multiplicationes. Dico ergo, ꝙ causa quã dixerũt de permutatione maris super terram non potest esse quin sit causa illius ex permutatione Lunæ super signa, & ex operatione eius: & est illud in omnibus xviij. diebus: quare destruitur agricultura, & generatio: aut sit causa illius ex permutatione Mercurij & Veneris, & est illud in omnibus x.

menßi

mensibus, aut minus illo aut accidit illud ex permutatione Solis & permutatur mare in omni anno, aut ex operatione Martis, & motu eius, & fit permutatio in omnibus xxij. mésibus, diebus xiij. aut est causa illius propter motũ Iouis, & eius permutationé, & erit accidés ꝙ diximus in omnibus xij. annis. aut est causa permutatiõis Saturnus, & est illud accidens in omnibus xxx. annis, aut per cõiunctioné duarũ stellarũ grauiũ. & est illud in omnibus xx. annis, aut est propter cõiunctioné & permutationem ex triplicitate ad triplicitatem, & est illud in omnibus ducentis annis, & xl. aut est illud propter rem, quam dixerunt authores atalasimet orbi signorum, & est accessio vij. partium, & recessio octo partium in omnibus lxxx. annis gradu. Quare accidit illud in omnibus sexcentis annis, & xl. 2.3. aut est illud propter mutationem orbis stellarum fixarum, & ipse permutatur in omnibus c. annis gradu vno, quare accidit illa permutatio in omnibus xxxvij. millibus annis. & hoc vltimum omnium rerum super quam innituntur authores recidiuationis, & sententia quam inducunt. nos autem inuenimus ratione geometrica, & operatione mensurali, quòd rotũditas est xxiiij. millia milliaria, quæ est reuolutio terræ super xxxvj. annorum millia, inuenitur ergo illud in ciuitatibus propinquis littoribus marium, vt approximet eis mare, sicut ciuitas Axym & ciuitas Medecuel, & ciuitas Serendid, & insulæ Auri, & illæ quidem ciuitates sunt super mare Indiæ, & sicut ciuitates, quæ sunt super mare Alzpila, & Gemon, quæ est super luuiem mare. & sicut Aegyptus, & ciuitas Alexandria, quæ sunt inter mare rubeum, & inter mare asséмus, & sicut ciuitas Roma, & Bizantium & ciuita

tes multæ, quarum rememoratio prolõgatur. nos autẽ non vidimus quòd mare fuerit propinquius iſtis ciuitatibus. neque longius, quàm eſt hodie, neque peruenit ad nos de præteritis annis ex regnis præteritis, neq; in hiſtoria regis, neq; ſcripſerũt ſapientes ex eis qui locuti ſunt in mari & pluuiis quod fuerit propinquius, aut longius ciuitati, niſi ſicut hodie eſt. Iam ergo manifeſta eſt & plana per ea quæ diximus in tractatibus, deſtructio intentionis eius, qui dicit, quòd mare eſt permutatum ſuper terrã, & apparet error eorum, qui æſtimauerunt illud: dico ergo quod in orbe eſt elementum vnum aut duo, aut tria, non plura aut pauciora. Dico igitur, quòd ſubſtantia corporis Solis eſt alia à ſubſtantiis corporũ ſtellarum & Lunæ: quod eſt, quia Sol habet lumẽ, & lumen Lunæ, & ſtellarum eſt acquiſitũ à Sole, ſicut oſtendimus in aliis libris ab iſto, ex naturæ editione. Iam ergo apparet & eſt manifeſtũ, quòd ſubſtantia corporis ſtellarum & Lunæ eſt alia à ſubſtantia corporis Solis, ſicut candela quando opponitur ei ſpeculũ: illuminatur enim ſpeculum à ſubſtantia candelæ, & eſt alia à ſubſtantia ſpeculi. Iam ergo apparet nũc, quòd illud, quod diximus, & quod oſtenſum eſt, quòd ſubſtantia corporis ſtellarum & Lunæ eſt alia à ſubſtantia corporis Solis: & ſimiliter eſt ſubſtantia corporis orbis, abſque ſubſtantia corporis ſtellarum & Lunæ, quod eſt, quia ſubſtantia corporis orbis ex ſubſtantia corporis ſtellarũ & Lunæ recipit lumen, & non illuſtratur ſplendore, ſicut illuſtrantur corpora ſtellarum, & ſimiliter oportet ꝙ ſubſtantia ſit corporis orbis alia à ſubſtãtia corporis Solis. Iã ergo apparet per iſta accidẽtia, & has inquiſitiones, ꝙ corpora eorũ ſunt diuerſarũ ſubſtantia-

rum

rum, & q orbis cum eis quæ sunt in eo, sunt tria elementa, scilicet tres substantiæ: ergo & Sol est substãtia per se, & stellæ, & Luna substãtiæ per se: quòd si nos aggregamus illud in dictione vna, tunc dicimus, q orbis est elementum quintum, quando discernimus inter ipsum & inter ignem & aërẽ, & terram, quoniam est separatum ab eis per materias iiij. in natura & genere, & nos non dicimus in eo, quia est leuis, & ex eo elemento ignis neq; grauis, & est ex elemento terræ. nam, si esset ex vno elementorum horum ingrederetur super ipsum corruptio & alteratio, aut particulariter, aut vniuersaliter, & caderẽt sub generatione & corruptione. hoc autem non est inuentum in eo, immo creator posuit eum causam generationis. iam ergo declaratur per illud quod exposuimus numerus elementorum eius. Quantitatem vero eius iam ostendimus in libro, quem composuimus super mensuratione superiorũ, & narramus in ipso quantitatem ipsorum ab inuicem & proportiones corporum stellarum, & reuelationem orbis, & egressionem linearum eius, & quantitates opere syllogistico demonstratione cadente sub sensu. & illud est quod volumus exponere. Quia ergo peruenimus super illud cuius voluimus declarationẽ, tunc redeamus super illos qui dixerũt quòd orbis est infinitus. Dico ergo, quòd elementa quatuor, scilicet terra aqua aër, & ignis sunt finita, quod est, quia vnicuiq; eorũ est extremitas inuenta: ergo oportet necessario quòd sit ei extremitas secunda: & omne, cui sunt duę extremitates, est finitum, vos autem dicitis quòd non est finitum: hoc autem est ex magno impossibili contingente dictum. dico enim quòd dicitis, in elemẽto vnũ est mobile, aut quietum, necesse est:

ergo eis dicere, quia eſt mobile & motus eius reuolubilis eſt ſuper mediũ ſuper duos polos, polũ meridianum, & polum ſeptentrionalẽ. Poſtquam ergo manifeſtum eſt, quòd eſt ei medium & datum eſt ei illud, quòd oportet vt ſint ei extremitates neceſſario, & omne, cui ſunt extremitates, habet vt locatum ſit, & finitum. iam ergo planum eſt, non quòd mundus habet medium & omni cui eſt medium ſint duæ extremitates, & omne, cui ſunt duæ extremitates, eſt habens finẽ, & iterum omne, cui eſt extremitas vna, neceſſario eſt extremitas ſecunda. Iam ergo manifeſtum eſt per illud, quod præmiſimus, quòd mundus eſt finitus, & manifeſtus eſt error eius, qui dicit eum infinitum: qui autem dixit Primorum', quòd latus meridianum terræ eſt eleuatum, & quòd latus ſeptentrionale contractum & depreſſum, dicit, quòd quidam ex regibus eorum voluit aggregare inter duo maria, mare rubrum, & mare expanſum, ſcilicet ſemmi, vt ingrederetur ex mari ſemmi ad mare rubrum, & eſſet per illud introitus ex terra Romanorum ad terram Admot, & terram Iamam, & ex terra illius partis ad hanc, & tranſierunt inde ad mare Perſicum cõtinuum cum duabus inſulis daieli & altarilem, & quòd eſt illic, & alleuiaretur per illud ſuper eos ſtudium. Aeſtimauerunt ergo, quòd quidam ex ſapientibus eorum prohibuit regem ab hoc opere, & dixerunt, quòd cauſa ipſum prohibendi fuit propterea, quòd ipſe accepit altitudinem maris rubri, & altitudinem maris ſemmi per xj. ſtadia, & ſtadium quidem eſt octingentorum cubitorum: ſubmerguntur ergo ciuitates, quæ ſuper maris litora ſunt, ab vtriſque lateribus ſimul, ſicut ciuitas Alexandria, & Damach, & Dimix, & Alpharine

pharine, & Erte, & Scilicia,& Corisca,& Sardinia,& aliæ insulæ, quæ sunt circiter lvij. insulæ: quare submergentur multæ ex regionibus. Postquam ergo narrauit regi dimisit illud, ad quod intendebat, vel q̃ dixerunt. Redeamus ergo super eos in hoc sermone certo, & syllogismo geometrico cum demonstratione rationali. Dico ergo istud, quòd de mari rubro in mari semmædie aqua transit super alueum per æstimationem nostram. & non esset alueus, quem foderent, latior illo, qui est cadens in hoc mare, cuius timemus exitũ. Ipse autem cucurrit in ipsum multis millibus annorum: ergo in eo addit non aliquid, & maxime cum multiplicet Nilus apud transitum suum, quando redit Sol ab vltimo termino septentrionis ad latus meridiei, sic ergo verus esset sermo, quem dicitis, & opinio, quam putatis destruxisset de ciuitatibus, quas timetis per additiones aquæ, & istis insulis multæ, & destruentur quædam eorum cum multitudine facta, quæ ingreditur ex duplo eius, scilicet continente sphæram ex parte orientis, & ex parte meridiei: ingreditur enim aqua in mare semini à parte Occidentis ex mari continente, ergo accideret eis accidens, quod timuerunt: nos autem non videmus illud accidens. Iam ergo manifestum est contrarium eius quod didicerunt à magistro suo, & non opinati sunt hanc opinionem, & dubitauerunt in se ipsis hanc dubitationem, nisi qui habitant in terra Aegypti. aut sunt in circuitu Nili. Ipsi vero considerauerunt aduentum Nili ex parte meridiei recedentes ad septentrionem, & putauerunt, quòd ille accessus non est, nisi de climate terræ ad partem septentrionalem, & quod ipsa eleuata est ad partem meridiei: quare accidit ex hoc opinio

nio falsa. oportet autē vt accideret illis hæc opinio à ratiocinabilibus ipsorū, qui habitāt litora tygris, & euphratis, & dicerēt, q̄ illa terra ex parte septentrionis est vehementius eleuata. propter decisionē horum duorū fluminū ex parte septentrionis ad partem meridiei: exitus enim tigris est ex monte Armeniæ, & exitus euphratis est ex terra Alchasar, & casus eorū est in mare Persicum. Oportet ergo vt accideret in mari Persico, quòd timuerunt super mare. Sémi ex magnitudine tigris, & euphratis, & multitudine aquæ eorū. Iam ergo manifestus est error eorū, qui æstimauerūt, quòd terra est eleuata ex parte, & cōtracta ex parte: & apparet error eorū, & quòd ipsa est centrū mundi totius, & quòd ipsa est secundū æqualitatem ex omni parte cum superficie aquæ, & ignis continens aërem. Remansit autē super nos, vt dicamus corruptionē elementorū quatuor, scilicet terræ, aquæ, aëris, & ignis: ingreditur autē ea corruptio per sensum, quo sentimus: quod est, quia aër infrigidatur & calefit & humectatur & exiccatur, & aqua infrigidatur & calefit, & accidunt in ea dulcedo & amaritudo & salsedo, & terra infrigidatur, & calefit, & si non fit per totum, fit per partem. fuit autē in diebus Philippi regis via monte Macedoniæ inter duos mōtes, & superueniebat ei in quibusdam momētis, hora, qua non transirent super illā viam, aliquis equitū & peditum, qui non caderet mortuus, quando erat inter illos duos montes. Interrogauit ergo de illo rex Philippus quosdam sapientes suos, & nescierunt causam illius donec præcepit Socrates ei facere fabricā altam: fecit ergo ei, & Socrates posuit in ea speculum de calibe: apposuit ergo inspicere in speculo, quod præparauerat oppositum duo-

bus mōtibus: vidit enim duos dracones magnos, vnum ex hoc monte, & alterū ex monte secūdo, & vnusquisque eorū aperuerat os suum aduersus socium suū, & egrediebatur ex orificiis eorū vapor, & corrūpebāt illum aërem, & dum Socrates sedebat aspiciendo in speculo, & cōsideraret dracones, trāsibant super illā viam equites. Vidit ergo Socrates eos cadentes de bestiis. sciuitq; ergo ꝙ fuit illud propter vaporem, qui fuerat egressus de ventribus draconū, & ꝙ ille corrūpebat aërem illius loci. Festinauit ergo descendere ad Regē, & narrauit ei, præcepitq; exire in montē, quare interfecti sunt: saluatúsq; est locus, & nō accidit in eo, qđ acciderat. miratus ergo est Rex de sapientia Socratis, & illud quidem non fiebat nisi sicut quando proiicitur hyoscyamū in lacubus, & fluminibus, & accidit piscibus illorū fluminū ebrietas, ita ꝙ volunt exire, & sicut corrumpuntur aëres aut per superfluitatem siccitatis: quare accidunt habitatoribus illarū regionū ægritudines prauæ, & pestilentiæ mortiferæ. iam ergo exposuimus, cuius voluimus expositionem.

Cap. II.

QVia ergo præmissus est sermo à nobis in eis, quæ præterita sunt de proprietatibus rerum, tunc loquamur nunc in proprietatibus thermarum sermonē vniuersalē, quia iam præcessit sermo in eis à Primis, & determinemus illud determinatione sufficiente. Milesius autē Philosophus locutus est in eis, & conuenit super illud multitudo eorum, qui secuti sunt eum. Dicit enim quòd causa, qua est aqua thermarū calida, non est nisi propter ventū calefacientē in profunditate terræ, & in cōcauitatibus quæ sunt in vētre eius: quare conuertitur caliditas illa super aquā, & calefacit

eam

eam.ergo egredit calida. Dico ergo, ꝙ iste sermo est manifesti erroris, & quia sequitur impossibile, & inconueniés valde. sed, si sermo, qué ipse dicit, esset, & opinio quá putauit, oporteret vt egrederetur ille vetus, & ille vapor calidus cú egressione donec corrúperetur: nos auté inuenimus hanc aquá sempiternæ caliditatis. oportet ergo per hãc inquisitioné vt sit via Milesij non vera, & determinatio eius non cóueniés ratiocinationi Philosophiæ. Verum Rétipholos philosophus dixit in illo sermone, in quo cótrarius est Mileo, & secuti sunt eum in illo multitudo hominú & dicit, ꝙ terra in illo loco est rara, non cóiunctarú partiú, vehementis mollificationis, cui est durities: quare ingreditur eam caliditas Solis. ergo calefit aqua in concauitate terræ in foueis, quæ sunt in ventre eius: quare est illud causa illius caliditatis. dico ergo iterú, ꝙ hæc via non est vera, neq; conueniens ratiocinationi geometricæ, quod est, quoniá si sermo, qué ipse dicit, esset, & opinio, sicut ipse putauit, oporteret vt permutaretur terra in illis locis, quãdo declinat Sol in latus meridiei, qđ est lat⁹ hyemis, & minueretur illa caliditas in illo tépore, & adderetur in tépore æstatis. Nos aút non videmus illud, & ꝙ æqualitas caliditatis in illa aqua existit in téporibus, quarto scilicet in hyeme, æstate, vere, & autumno. iam ergo ostensum est nunc, ꝙ ille sermo est impossibilis, & nó est aptatio cóueniens omnino. Democritus auté dicit, ꝙ causa in caliditate huius aquæ est, quia in concauitatibus, quæ sunt in ventre terræ, sunt montes calcis. cum ergo currit aqua super illos montes calefit, & egreditur aqua calida super faciem terræ. Dico ergo, ꝙ hunc sermoné ingreditur, quod est contrariú considerationi & ratioci-

nationi, qđ est, quia calx nō calefit, nisi sit associata cum igne, & locata sit caliditas in ea: cum ergo effunditur super eam aqua, efficitur calida. Iam ergo manifestum est, ꝙ ad calcem, quæ est in vētre terræ, non peruenit ignis. Iam ergo consequitur hanc intentionē, quam intendit Democritus & facta est. impossibile inconueniēs ꝙ nō potest esse: quare ergo iam manifesti sunt quidā de sermonibus eorum per inquisitionem præcedentem: & dico tunc in illo sermonē inconuenientem ad comprehendendū quod rectum est: quia quod est quod dicam in illo sermonem facientem esse necessarium quòd aqua currit super mineras sulphuris: quare calescit super illud. & signum illius est, quia odor sulphuris est inuentus in illa aqua, & quando inuenitur in ea sapor eius extinguitur & candela, & remanet in lichnio eius de igne, & puluerizatur super ipsum puluis sulphuris, & accenditur, & quandoque conficitur lutum cum naphtha & sulphure, & fit ex eo lichnium, & ascenditur & comburitur.

Cap. III.

ET similiter dicimus in vulcano, qui est in terra Siciliæ intra mare Semmi ꝙ illæ concauitates & ruinæ in quibus sunt ignes, non sunt nisi ex sulphure in ventre illius mōtis. cum ergo flat vētus & mouetur vnda illo motu coarctat vnda illum mōtem, & calefit propter illud sulphur. & accenditur in eo ignis, & egrediuntur ex eo fumus & lapides combusti: perficitur ergo ignis in illo mari, & lapides natant super aquas. quod est, quia omne corpus graue, quando aduritur, alleuiatur, & similiter autem accidit istis lapidibus collectis ex illo vulcano: iam ergo ostensum est per illud, quod nunc diximus: quòd Primi, & sententiæ

tentiæ, quas narrauerunt & intenderunt illi, quidam Mileus & Replilos, & Democritus, non sunt concedendæ.

Cap. IIII.

QVia ergo iam compleuimus narrationem thermarum & vulcani, dicamus nunc quod dixerunt quidam Philosophi de terra. Referunt quidam Philosophorum, quòd terra fuerit in principio compositionis rotunda plana, in qua non fuerunt valles, neque montes: quia erat sphericæ figuræ, sicut corpora superiora, & quòd istarũ vallium, quæ sunt in ea, & istorum montium, causa non est nisi cõmotio aquarum. cauauerunt auté loca rara, & facti sunt mõtes, & quòd loca rara, postquàm cauata sunt, facta sunt loca marium. Dico ergo, quòd illorum, qui dixerunt hunc sermoné, & intenderunt hanc intentionem sententiæ, iam peruenerunt ad sententiã eorum, qui dixerunt, quòd maria sunt permutata super spheram. nos autem iam redarguimus sermonem eorũ, & fregimus sententias eorũ per demonstrationes in principio lib. Nunc auté redeam super illos, qui dixerũt hunc sermonem super reditione sufficiéte, qua nobis possibile est, per propositiones cadentes sub sensibus intellectus, & sententiis geometricis. Dico in primis in esse pluuiæ, quia non est posibile vt fiat perforatio in terra perforatione, qđ est Dei, dicamus, ꝗ fuit terra leuis & rotunda, in qua non fuerunt valles, nec habuerit montes, oportuit vt esset superficies corporis induta corpore aquæ indumento æquali ab omnibus partibus, ergo cecidit aqua descendens ab aëre super aquam, quæ erat super facié superficiei terræ. ergo putatur de hac aqua existéte super facié terræ, ꝗ nõ cessabit perforari

ab ea parũ à principio cõpositionis. Quod dixerunt q terra fuerit leuis, rotũda ab omnibus partibus, & quòd superficies aquæ fuit super eam per mensuras, & leniuit ventus aquã illam, & mouit eam, & facta est in ea inũdatio, & factũ est quiddam terræ concauum, & quiddã eius gibbosum, tunc sequitur hunc sermonẽ impossibile expellendũ demõstratione. Quod est vt dicamus sermonem facientẽ necessariũ, cui attestatur visus. Quod est, quia ventus non est nisi ex vapore terræ sicco: quomodo ergo oportet vt egrediatur ex terra vapor siccus, cum iam prohibuerit ipsum aqua, quæ est super faciẽ terræ, & humiditatem suam, & frigiditatẽ, deinde quoniã facta est aqua velamen inter terrã & aërem, tunc manifestũ est per hanc inquisitionẽ, quia non esset res sicut putauerunt, aut intentio, sicut ad qđ intẽderunt nõ esset vento motus omnino. Iam ergo *manifestũ* est, q terra non cessauit perforata esse à *principio* cõpositionis, & corrupta est intentio eorũ & destructus sermo eorũ, qui putauerunt, q terra non est perforata. Et quia iã peruenimus super illud, cuius voluimus declarationẽ de causis rerum, & qualitate elementorũ, & diximus in illo sermonem vltimũ cum artissima inquisitione & subtilissima sententia & breuissima, & opere cogitatiuo, & ostendimus sermonẽ quorundã sapienter instructorũ in philosophia famosorũ per loquelam in naturis rerũ, remãsit ergo super nos, vt dicamus qualiter est terra, præparatio marium & transitus fluminum, & exitus eorũ, & partes ciuitatum & loca regionũ & cõpositio ciuitatũ, quæ sunt super litora marium & effusio fluminorũ & cognitio aliorũ ab aliis. Dicemus ergo illud determinatione sufficiente vt significet speculator

super

super æstimationem eius, qui errauit ex illis, qui dicunt se scire naturas rerũ.& significet errorem eius,qui æstimauit q̀ terra est mobilis non quieta & frangatur in illo iterũ sermo eius, in cuius mente stat,in cuius intellectu fingitur q̀ mare & flumina sunt permutata super sphæram,& q̀ ipsa indigent motu vniuersali non particulari cognitione, aut esse in salsedine maris &fluminorum, & dulcedine eorũ,non est iste locus, cognitioné vero longitudinum ciuitatis adinuicé, & numerum pedũ eorum iam narrauimus in lib.longitudinũ ciuitatũ, & determinauimus determinatione sufficiéte. Cõuersio ante quæstionũ,de quibus innuimus in principio lib.in frangédo sermoné, qui æstimauit quòd terra mobilis est hoc modo. Oportet enim vt resoluta esset forma à figura,secundũ quam est in successionibus prĉteritis & téporibus prĉteritis, & permixta essent maria salsa vndosa cum fluminibus dulcibus,& similiter accideret inde permixtio aquarũ ad inuicé,quarũ essent omnes aut dulces, aut salsæ.nos aũt nõ testificamur hoc in sensu visibili,neq; venit ad nos apud terminos quĉ prĉcesserũt.nos aũt incipim⁹ nũc de modo terrĉ,& narratione ordinis mariũ, & fluminũ,& locorũ,& ciuitatum,& regionũ,ita vt sit illud sicut visus intellecturus,cui non est simile aliquid non verũ.Conducã ergo circulum maris continentis sphæã, & protraham ex mari continente gausum,& est mare Indũ continuum sicci, & continuatur cum ea mare abelula, & est mare Persicum, in quod intrat tigris & euphrates.& egreditur ex hoc mari primo quòd est mare Indum galsus: secundum mare est rubrum.& egreditur à mari cõtinente iterum ex parte Semmi gansus, qui vocatur berdil mare scindens

terram Romanorum, & egreditur sub polo vniuersali Gansus, qui dicitur mare Delim, cuius extremitas venit ad partem meridiei & terrã Chorisceu. euphratis autem exitus est ex monte Armeniæ, & ascendit ad Aglog, & exitus tigris est ab oriente terræ Armenorum, & aggregatur cum euphrate sub Bagdel, & cadit in mare Persicum, & egreditur Nilus de terra Æthiopiæ, & cadit in mare Semmi in Alexãdria, & egreditur Gion de monte Rasmi, qui est in India, & cadit in mare orientale. Volo autem ostendere regionum loca, & marium. Ponam ergo punctum A locum Sin, & punctum B Indiæ, & punctum C Persiæ, & punctum P Sceianum, & punctum L heliceb, & punctum E semi, & punctum D irat, & punctum F Romanis, & punctum Hispaniæ, & punctum G D Æthiopiæ, & punctum M H Teilim, & est insula magna, & punctum E basaranti & alcusati occidentali bagdel, & bagdel est inter tigrim & euphratem; & punctum N Constantinopoli. nos dimisimus narrationem plurium regionũ, quia vidimus quòd in eis, quæ ostendimus, est sufficientia ad id, quod intendimus de descriptione qualitatis marium & fluminum magnorum & ciuitatum, non est ergo nobis necessitas plurium, quia iam nos ostẽdimus loca eorum & cognitionem longitudinis in alio lib. ab isto, & diuisionem ciuitatum & longitudinem fluminũ, & numerum montium sermone abbreuiato, & determinato: hoc est ergo illud, cuius voluimus declarationẽ.

Libri de Causis proprietatum elementorum finis.

DE

DE CAVSIS LIBELLVS

ARISTOTELI, SEV Auempacæ, vel Alpharabio, aut Proculo ascriptus.

Propositio Prima.

OMnis causa primaria plus est influens supra causatū suum quàm causa vniuersalis secunda. Cùm ergo remouet causa vniuersalis secunda virtutem suam à re, causa vniuersalis prima non aufert virtutem suam ab ea. Quod est, quia causa vniuersalis prima agit in causatum causæ secundæ, antequàm agat in ipsum causa vniuersalis secunda, quæ sequitur ipsum. Cùm ergo agit causa secunda, quæ sequitur causatum, non excluditur ipsius actio à causa prima, quæ est super eam: & quando separatur causa secunda à causato, quæ sequitur ipsum, non separatur ab ea prima causa, quæ est supra ipsam: quoniam est causa ei. Et nos quidem exemplificamus illud per esse, & viuum, & hominem. Quod est, quia oportet vt

Liber iste ex Hebræo in latinum conuersus ex libro Proculi desumptus fuisse creditur.

sit res esse primo: deinde viuum, postea homo. Viuum ergo est causa hominis propinqua, & esse est causa eius longinqua. esse ergo vehementius est causa homini quàm viuum, quoniam est causa viuo, quod est causa homini: & similiter quando ponis rationalitatem esse causam hominis, est esse vehementius causa homini magis quàm rationalitas, quoniam est causa causæ eius. Et illius, quod significatio est, quoniã quando remoues virtutem rationalem ab homine, non remanet homo, & remanet viuum spirans sensibile. Cum autem remoues ab eo viuum, non remanet viuum, & remanet esse: quoniã esse non remouetur ab eo, sed remouetur viuum: quoniam causa non remouetur per remotionẽ causati sui. remanet ergo adhuc esse. Cùm ergo indiuiduũ non est homo, est animal, & si nõ est animal, est esse tãtũ. Iam ergo manifestũ est & planum, q causa lõginqua est prima, & prima est plus cõprehendens, & vehementius causa rei, quàm causa propinqua. Et propter id fit eius operatio vehemẽtioris adhęrentiæ cum re, quàm operatio causæ propinquæ. Et hoc quidem non fit secundũ hoc, nisi quia res in primis non patitur nisi à virtute longinqua. Deinde patitur à secunda virtute, quæ est sub prima. Et causa prima adiuuat secundum causam super operationem suam, quoniã omnem operationẽ quam causa efficit secunda, prima etiam causa efficit. Veruntamen efficit eam per modum altiorem & sublimiorem. Et quando remouetur causa secunda à causato suo, non remouetur ab eo causa prima, quoniam causa prima est maioris & vehementioris adhærentiæ cum re quàm causa propinqua. Et non figitur causatum causæ secundæ, nisi per virtutem causæ primæ, quod

est

est, quia causa secunda, quando facit rem, influit causa prima quæ est supra eam super illã rem de virtute sua. Quare adhæret illud rei adhærentia vehementi, & seruat eam. Iam ergo manifestum & planum, quòd causa longinqua est vehementius causa rei quàm causa propinqua, quæ sequitur eam: & quòd ipsa influit virtutem suam super eam, & conseruat ipsam, & non separatur ab ea separatione suæ causæ propinquæ, immo remanet in ea, & adhæret ei adhærentia vehementi, secundum quod ostendimus & exposuimus.

Propositio Secunda.

OMne esse superius, aut est superius æternitate, & ante ipsam, aut est cum æternitate, aut est post æternitatem, & supra tempus. Esse vero, quod est ante æternitatem, est causa prima: quoniam est causa ei. Sed esse, quod est cum æternitate, est intelligentia: quoniam est esse secundum habitudinem vnam: vnde non patitur neque destruitur. Esse autem, quod est post æternitatem & supra tempus, est anima: quoniam est in orizonte æternitatis inferius & supra tempus. Et significatio quòd causa prima est ante æternitatem ipsam, est: quoniam omne esse in ipsa est acquisitum. Et dico quòd omnis æternitas est esse, sed non omne esse est æternitas. ergo esse est plus commune quàm æternitas. Et causa prima est supra æternitatem, quoniam æternitas est causatum ipsius. Et intelligentia opponitur vel parificatur æternitati, quoniã extẽditur cũ ea, & non alteratur, neque destruitur. Et anima annexa est cum æternitate inferius, quoniam est susceptibilior impressionis quàm intelligentia. Et est supra tempus, quoniam est causa temporis.

Prop

Propositio Tertia.

OMnis anima nobilis tres habet operationes. Nam ex operationibus eius est operatio animalis, & operatio intelligibilis, & operatio diuina. Operatio autem diuina est, quoniam ipsa præparat naturam cum virtute, quæ est in ipsa à causa prima. eius autem operatio intelligibilis est, quoniam ipsa sit res per virtutem intelligentiæ, quæ est in ipsa. Operatio autem eius animalis est, quoniam ipsa mouet primum corpus & omnia corpora naturalia: quoniam ipsa est causa motus corporum & causa operationis naturæ. Et non efficit animas has operationes, nisi quia ipsa est exemplum superioris virtutis: quod est, quia causa prima causauit esse animæ mediante intelligentia: & propter id facta est anima efficiens operationẽ diuinam. Postquam ergo creauit causa prima esse animæ, posuit eam sicut instrumentum intelligentię, in qua efficit operationes suas. propter id ergo anima intelligibilis efficit operationem intelligibilem. Et, quia anima suscipit impressionem intelligentiæ, facta est inferioris operationis, quàm ipsa intelligentia in impressione sua in id quod est sub ipsa. Quod est, quia ipsa nõ imprimit vires nisi per motum, scilicet, quia non recipit quod est sub ea operationem eius, nisi ipsa moueat ipsum. Propter hanc ergo causam fit quòd anima mouet corpus. De proprietate nanque animę est vt viuificet corpora, quoniam influit super ea virtutem suam, & directe producit ea ad operationẽ rectam. Manifestum est igitur, ꝙ anima habet tres operationes, vel virtutes: scilicet diuinam virtutem, & virtutem intelligibilem, & virtutem eius essentiæ, secundum quòd ostendimus & narrauimus.

Prop

Propositio Quarta.

PRima rerum creaturarum est esse, & non est ante ipsum creatum aliud. Quod est, quia esse est supra sensum, & supra animas, & supra intelligentias, & non est post causam primam latius, neque prius causatũ ipso. Propter id ergo factum est superius causatis rebus omnibus & vehementius vnitum. Et non est factum ita, nisi propter suam propinquitatem esse puro, vni, & vero, in quo vero est multitudo aliquorum modorum. Et esse causatum, quamuis sit vnum, tamen multiplicatur, scilicet quia ipsum recipit multiplicitatem. Et ipsum quidem non est factum multa, nisi quia ipsum esse, quamuis sit simplex, & non sit in causatis simplicius ipso, tamen est compositum ex finito & infinito. Et omne quod sequitur causam primam, est intelligentia completa in vltima potentia, & in reliquis bonitatibus: & formæ intelligibiles in ipso sunt latiores & vehementius vniuersales, & quod ex eo est inferius, est intelligentia. veruntamen sub illa est intelligentia in complemento & virtute & bonitatibus, & non sunt formæ intelligibiles in illa ita dilatatæ, sicut est earum latitudo in illa intelligentia. Et esse quidem creatũ primum est in intelligentia totum, veruntamen intelligentia in ipso est diuersa per modum, quem diximus. Et, quia diuersificatur intelligentia, fit in eo forma intelligibili diuersa. Et sicut ex forma vna propter hoc, quod diuersificatur in mundo inferiori proueniunt indiuidua infinita in multitudine, similter ex esse causato primo, propterea quòd diuersificatur, apparent formæ intelligibiles infinitæ. Veruntamen quamuis diuersificentur, non seiunguntur ab inuicem, sicut est seiunctio indiuid

diuiduorum. quod est, quoniam ipsæ vniuntur absque corruptione, & separantur absque seiun- ctione: quoniam sunt vnum habens multitudi- nem & multitudo in vnitate. Et intelligentiæ primę influunt supra intelligentias secundas, vir- tutes & bonitates, quas recipiunt à causa prima, & intendunt bonitatem in eis vsquequo conse- quuntur vltimum earum.

Propositio Quinta.

INtelligentię superiores primæ, quę consequun- tur causam primam, imprimunt formas secun- das stantes, quæ non destruuntur, ita vt sit neces- sarium iterare eas vice alia. Intelligentiæ autem secundę imprimunt formas decliues & separabi- les, sicut est anima. ipsa nanque est ex impressio- ne intelligentiæ secundæ, quæ sequitur esse cau- satum inferius. Et non multiplicantur animæ nisi per modum, quo multiplicantur intelligentiæ. quod est, quia esse animæ habet finem: sed quod ex eo est inferius, est infinitũ. Igitur animæ, quæ sequuntur alachili, id est intelligentiã vltimam, sunt cõpletæ perfectæ & paucæ declinationis & separationis: & animæ, quæ sequuntur esse infe- rius, sunt in cõplemento & declinatione sub ani mabus primis & superioribus. Et animæ superio- res influunt bonitates, quas recipiunt ab intelli- gentia, super animas inferiores. Et omnis anima recipiens ab intelligentia virtutem, plus est super impressioné fortior, quia quod impressum est ab ea est fixũ & stans, & est motus eius motus æqua- lis & continuus. Et illa, in qua est ex ea virtus in- telligentiæ, minus est impressione sub animabus primis. Et est, quod ab ea impressum est, debile, euanescens, destructibile. Veruntamen quãuis sit ita, tamen permanet per generationem. Iam ergo

ostẽ

ostensum est, quare factæ sunt formæ intelligibiles multæ, & non est esse earum nisi vnum simplex, & quare factæ sunt multæ animæ: quarum quædam sunt fortiores quibusdam, & esse earum est vnum simplex, in quo non est diuersitas.

Propositio Sexta.

CAusa prima superior est omni narratione, & non deficiunt linguæ à narratione eius, nisi propter narrationem esse ipsius: quoniam ipsa est super omnem causam, & non narratur nisi per causas secũdas, quæ illuminantur à lumine causæ primæ. Quod est, quoniam causa prima non cessat illuminare causatum suum, & ipsa non illuminatur à lumine alio, quoniã ipsa est lumen purum, sic quòd non est lumen: & quia nihil est superius ipsa, sed ipsa super omnia, ex illo ergo facta est prima sola, cuius deficit narratio, & nõ est ita, nisi quia supra ipsam non est causa, per quam cognoscatur. Omnis res non cognoscitur, & naturalis nisi ex ipsa causa sua. Cùm ergo causa est tantum, & non est causatum, non scitur per causam primam, neque narratur: quoniam est superior narratione: neque consequitur eam loquela. quod est, quia narratio non fit nisi per loquelam, & loquela per intelligentiam, & intelligentia per cogitationem, & cogitatio per meditationem, & meditatio per sensum: causa autẽ prima est supra res omnes, quoniam est causa eis: propter illud fit ergo quod ipsa non cadit sub sensu, & meditatione, & cogitatione, & intelligentia, & loquela: non est ergo narrabilis. Et dico iterum, quòd res aut est sensibilis, & cadit sub sensu, aut est meditabilis, & cadit sub meditatione: aut est fixa stans secundum dispositionem vnam, & est intelligibilis, aut conuertibilis destructibilis cadens

dens sub generatione & corruptione, & est cadens sub cogitatione, & causa prima est supra omnes res intelligibiles sempiternas & supra res destructibiles: quapropter non cadunt super eam meditatio, neque sensus, neque intelligentia. Et ipsa quidem non signatur nisi à causa secunda, quæ est intelligentia, & non nominatur nisi per nomen causati sui primi, veruntamen per modum sublimiorem & nobiliorem & meliorem, sicut ostendimus.

Propositio Septima.

INtelligentia est substantia, quæ non diuiditur. Quod est, quia, si non est cum magnitudine, neque corpus, neq; mouetur, tunc proculdubio non diuiditur. Et iterum omne diuisibile non diuiditur nisi aut in multitudine, aut in magnitudine, aut in motum suum: cùm ergo res est secundum hanc dispositionē, tunc est sub tempore, quoniam non recipit diuisionem nisi in tempore. & intelligentia quidem non est cum tempore, imò est cum æternitate. quapropter facta est altior & superior omni corpore, omni tépore, & omni multitudine. Quòd si inueniatur in ea multitudo aliqua, non inuenitur multitudo, nisi quid sit res existēs vna. Cùm ergo intelligentia sit secundum hunc modum, diuisionem penitus non recipit. Et si significatio quidem illius est reditio super essentiam suam, quia non extenditur cum re extensa aliqua dimensione, ita vt sit vna suarum extremitatum secunda ab alia. Quod est, quia, quando vult scientiam rei corporalis, non extenditur cum ea, sed ipsa stat fixa secundū suam dispositionem, quoniam est forma, à qua non pertransit aliquid. Et corpora quidem non sunt ita: & significatio quòd intelligentia nō est corpus,

est,

eſt, quia nec diuiditur eius ſubſtantia & operatio eius; & vtræq; ſunt res vna. Intelligẽtia autem eſt multa propter bonitates, quæ adueniunt ei à cauſa prima. Et ipſa, quãuis mutiplicetur per hũc modum, tamen quia appropinquat vni, fit vnum quod diuiditur. Et intelligẽtia quidem non recipit diuiſioné, quoniam eſt primũ creatum, quod creatum eſt à prima cauſa, & vnitas eſt dignior quàm diuiſio. iam ergo verificatum eſt, ꝙ intelligentia eſt ſubſtantia, quæ non eſt cũ magnitudine, neq; corpus, neque mouetur per aliquem modum motus corporei. Quapropter facta eſt ſupra tempus & cum æternitate, ſicut oſtendimus.

Propoſitio Octaua.

OMnis intelligentia ſcit, quod eſt ſupra ſe, & quod eſt ſub ſe. veruntamẽ ſcit quod eſt ſub ſe, quoniam eſt cauſa ei, & ſcit quod eſt ſupra ſe, quoniam acquirit bonitates ab eo. Et intelligẽtia quidem eſt ſubſtantia intelligibilis: ergo ſecundum modum ſuæ ſubſtantiæ ſcit res, quas acquirit deſuper, & res quibus eſt cauſa. ergo ipſa diſcernit quod eſt ſub ea, & quod eſt ſupra eam: & ſcit ꝙ id, quod eſt ſupra ſe, eſt cauſa ei, & quod eſt ſub ea eſt cauſatum ab ea: & cognoſcit cauſam ſuam & cauſatum ſuum per modum, qui eſt cauſa eius, ſcilicet per modum ſubſtantiæ ſuæ & ſui eſſe. & ſimiliter omnis ſciens nõ ſcit rem meliorem & rem inferiorem, & deteriorem, niſi ſecundum modũ ſuæ ſubſtantiæ & ſui eſſe, non ſecundum modum ſecundum quem res ſunt. Et ſi hoc ita eſt, tunc proculdubio bonitates, quæ deſcendunt ſuper intelligentiam à cauſa prima, ſunt intelligibiles in ea, & ſimiliter res corporeæ ſenſibiles, ſunt in intelligentia intelligibiles. Quod eſt, quoniam res, quæ ſunt in intelligentia, non

sunt impressiones ipsæ, imò sunt causæ impressionum. & significatio illius est, quòd intelligentia ipsa est causa rerū, quæ sunt sub ea, per hoc, quod est intelligentia tantum. Si ergo intelligentia est causa rerum per hoc, quod est intelligentia, & sub ea sunt per virtutem intelligibilem, tunc procul dubio causæ rerum sunt intelligibiles etiam. Iam ergo manifestum est, quòd res supra intelligentiam, & sub ea sunt per virtutem intelligibilem, similiter res corporeę cum intelligentia sunt intelligibiles, & res intelligibiles intelligentia sunt intelligibiles, quoniam ipsa est causa earum: & quia ipsa non apprehendit nisi per modum suæ substantiæ, & ipsa, quia intelligētia est, apprehendit res apprehensione intelligibili, siue intelligibiles sint res, siue corporeæ.

Propositio Nona.

OMnis intelligentiæ fixio & essentia eius est per bonitatem puram, quæ est causa prima. Et virtus quidem intelligentiæ primæ est vehementioris vnitatis quàm res secundæ, quæ sunt post eam, quoniam ipsæ non accipiunt cognitionem eius: & non est facta ita, nisi quia causa est ei quod est sub ea. Et significatio eius est illud, cuius rememoramur, quia intelligētia est regens omnes res, quæ sunt sub ea per virtutem diuinam, quæ est in ea, & per eam retinet res: quoniam per eam est causa rerum, & ipsa retinet omnes res, quæ sunt sub ea, & comprehendit eas. Quod est, quoniam omne, quod est principium rebus & causa eis, est retinens illas res, & regens eas, & non euadit ab ipsis aliquid propter virtutem alteram: Ergo intelligentia est princeps rerum, quæ sunt sub ea, & retinens eas, & regens eas, sicut natura regit res, quæ sunt sub ea per virtutem

tutem intelligentiæ, quia similiter intelligentia regit naturam per virtutem diuinam. Et intelligentia quidem non facta est retinens res, quæ sunt post eam, & regens eas, & suspendens virtutem suam super eas, nisi quoniam ipsæ non sunt virtus substantialis ei, imò ipsa est virtus virtutum substantialium, quoniam est causa eis. Et intelligentia quidem comprehendit generata, & naturam, & orizontem naturæ, scilicet animam: nam ipsa est supra naturam. Quod est, quia natura continet generationem, & anima continet naturam, & intelligentia continet animam: ergo intelligentia continet omnes res, & non est facta intelligentia ita, nisi propter causam primam, quæ supereminet omnibus rebus, quoniam est causa intelligentiæ, & animæ, & naturæ, & reliquis rebus. Et causa quidem prima non est intelligentia, neque anima, neque natura, imò est supra intelligentiam, & animam, & naturam, quoniam est creans omnes res: veruntamen est causans intelligentiam absque medio, & causans animam & naturam, & reliquas res mediante intelligentia. Et scientia quidem diuina non est sicut scientia intelligibilis, neque sicut scientia animalis, vel animæ, imò est supra scientiam intelligentiæ, & scientiam animæ, quoniam est causans ipsas. Et quidem virtus diuina est supra omnem virtutem intelligibilem, & animalem, & naturalem: quoniam est causa omni virtuti. Et intelligentia quidem est habens ylcachim: quoniam est esse & forma, & similiter anima est habens ylcachim, & natura est habens ylcachim, & causæ quidem primæ non est ylcachim, quoniam ipsa est tantum esse.

Quòd ſi dixerit aliquis neceſſe eſt quòd ei ſit ylcachim, dicemus ylcachim, ſuum eſſe ei infinitum, & indiuiduum ſuum eſt bonitas ſua pura influens ſuper intelligentias omnes bonitates, & ſuper reliquas res mediante ea.

Propoſitio Decima.

Omnis intelligentia plena eſt formis. Veruntamen ex intelligentiis ſunt, quæ continent formas plus vniuerſales, & ex eis ſunt, quæ continent formas minus vniuerſales. Quod eſt, quoniam forma, quæ ſunt in intelligentiis ſecundis inferioribus per modum particularem, ſunt in intelligentiis primis per modum vniuerſalem: & formæ, quæ ſunt in intelligentiis primis per modum vniuerſalem, ſunt in intelligentiis ſecundis per modum particularem. Et primis intelligentiis eſt virtus magna, quoniam ſunt vehementioris vnitatis, quàm intelligentiæ ſecundæ vniuerſales inferiores, & in intelligentiis ſecundis inferioribus ſunt virtutes debiles, quoniam ſunt minoris vnitatis & pluris multiplicitatis. Quod eſt, quia intelligentiæ, quæ ſunt propinquæ vni vero puro, ſunt minoris quantitatis & maioris virtutis, & intelligentiæ, quæ ſunt longinquiores ab ipſo, ſunt minoris quantitatis & debilioris virtutis. Et, quia intelligentiæ propinquæ vero primo ſunt minoris quantitatis, accidit inde, quòd formæ, quæ procedunt ex intelligentiis primis, procedant proceſſione vniuerſali vnita. & nos quidem abreuiamus & dicimus, quòd formæ, quæ proueniunt ex intelligentiis primis, ſunt debilioris proceſſionis & vehementioris ſeparationis. Quapropter fit, quòd intelligentiæ ſecundæ proiiciunt viſus ſuos ſuper vniuerſalem formam, quæ eſt in intelligentiis vniuerſal

uerſal

uersalibus, & diuidunt eam & separant eam, quoniam ipsæ non possunt recipere illas formas per separationem & diuisionem secundum virtutem suam & certitudinem earum, nisi per modum secundum quem possunt recipere eas. scilicet per separationem & diuisionem. Et similiter aliqua ex rebus non recipit, quod est supra eam, nisi per modum, secundum quem potest recipere ipsum, non per modum, secundum quem est res recepta.

Propositio Vndecima.

OMnis intelligentia intelligit res sempiternas, quæ non destruuntur, neque cadunt sub tempore. Quod est, quoniam, si intelligentia est semper, quæ non mouetur, tunc ipsa est causa rebus sempiternis, quæ non destruuntur, nec permutantur, neque cadunt sub generatione & corruptione. Et intelligentia non est ita, nisi, quia intelligit rem per esse suum, & esse suum sempiternum est, & non corrumpitur. Cùm ergo ita sit, dicimus, quòd res destructibiles sunt ex corporeitate, scilicet ex causa corporea temporali, non ex causa intelligibili æterna.

Propositio Duodecima.

PRimorum omnium quædam sunt, in quibusdam per modum quo licet vt sit vnũ eorum in alio. Quod est, quia animi esse sunt & vita & intelligentia, & vita sunt esse, & intelligentia, & intelligentia sunt esse, & vita. Veruntamen esse, & vita in intelligentia sunt duæ intelligentiæ, & esse & intelligentia in vita sunt duæ vitæ, & intelligentia & vita in esse sunt duo esse. Et illud quidem non est ita, nisi quia vnumquodque primorũ aut est causa, aut causatum: causatum ergo in causa est per modum causæ, & causa in causa-

to per modum causati. Nos quidem abbreuiamus & dicimus, quòd res agens in rem per modum causæ non est in ea nisi per modum qui est causa eius. Sicut sensus in animali per modum animalem, & anima in intelligentia per modum intelligibilem, & intelligentia in esse per modũ essentiale, & esse primum intelligentia per modum intelligibilem, & intelligentia in anima per modum animalem, & anima in sensu per modum sensibilem. Redeamus ergo & dicamus, quòd sensus in anima & intelligentia in causa prima sunt per modos similes & diuersos, sicut ostendimus.

Propositio Decimatertia.

Omnis intelligentia intelligit essentiã suam. Quod est, quia intellectus & intellectum sunt simul. Cùm enim intelligẽtia est intellectum & intelligens, tunc proculdubio videt essentiam suam. Et quando videt essentiam suam, scit & intelligit per intelligentiam essentiam suam. Et quando scit essentiam suam, scit reliquas res, quę sunt sub ea, quoniam sunt ex ea. Veruntamen in ea sunt per modum intelligibilem: ergo intelligentia & res intellectæ sunt vnũ. Quod est, quia, si res intellectæ & intelligentia sunt vnum, & intelligentia scit essentiam suam, tunc proculdubio, quãdo scit essentiam suam, scit reliquas res: & quando scit reliquas res, scit essentiam suam: & quando scit reliquas res, tunc ipsa non scit eas, nisi quia sunt intellectæ: ergo intelligentia scit essentiam suam, & scit res intellectas simul, sicut ostendimus.

Proposito Decimaquarta.

IN omni anima res sensibiles sunt per hoc, quod sunt exemplum ei, & res intelligibiles in ea sunt, quia scit eos, & non facta est ita, nisi qui

est

est expansa inter res intelligibiles, quæ non mouentur, & inter res sensibiles, quæ mouentur. Et, quia anima sic est, fit quòd imprimit res corporeas. Quapropter facta est causa corporum, & facta est causata ab intelligentia, quæ fuit ante ipsam. Res igitur quę imprimũtur ab anima sunt in anima per intentionem exempli, scilicet quia res sensibiles exemplificantur secundum exemplum animæ, & res, quæ cadunt supra animam, sunt in anima per modum acquisitum. Cùm ergo hoc sit ita, redeamus & dicamus, quòd res sensibiles omnes in anima sunt per modũ causæ suæ. Propter quod anima est sicut causa exemplaris. Et intelligo per animam, virtutem agentem res sensibiles. Veruntamen virtus efficiens in anima non est materialis, & virtus in anima est spiritualis, & virtus imprimens in rebus habentibus dimensiones, est sine dimensione corporea. Res autem intelligibiles in anima sunt per modum accidentalem, scilicet quia res intelligibiles vnitæ sunt in anima per modum, qui multiplicatur, & res intelligibiles, quæ non mouentur, sunt in anima per modum motus. Iam ergo ostensum est, quòd res intelligibiles & sensibiles sunt in anima: veruntamen res sensibiles corporeæ motæ sunt in anima per modum animalem vnitum, & spirituales res intelligibiles vnitæ quiescentes sunt in anima per modum quĩ multiplicat motum.

Propositio Decimaquinta.

OMnis sciens, qui scit essentiam suam, est rediens ad essentiam suam reditione completa. Quod est, quia scientia non est nisi actio intelligẽtis: cùm ergo scit sciens suam essentiam

tūc credit per operationem suam intelligibilem ad essentiam suam. Et hoc non est ita, nisi quia sciens & scitum sunt res vna, quoniam scientia scientis essentiam suam, est ex eo, & ad eum, quia est scitum. Quod est, quia propterea quod sciētia est scientia scientis, & sciēs scit essentiam suam, est eius operatio rediens ad essentiam suam. ergo substantia eius est rediens ad essentiam suam iterum. Et non significo per reditionem substantiæ ad essentiam suam iterum, nisi quia est stans fixa per se, non indigens in sua fixione & sua essentia rē alia regente ipsam: quoniam est substātia simplex sufficiens sibi per seipsam.

Proposito Decimasexta.

OMnes virtutes, quibus non est finis, pendentes sunt per infinitum primum, quod est virtus virtutum: non quia ipsæ sint acquisitæ fixæ, stantes in rebus entibus, immo sunt virtus rebus entibus habentibus fixionem. Quòd si aliquis dicat, quòd ens primum causatum, scilicet intelligentia, est virtus, cui non est finis, dicimus, quòd non est ens causatum virtus, immo est ei virtus quędam. Et virtus quidem eius non est facta infinita nisi inferius & non superius: quoniam ipsa non est virtus pura, quæ non est virtus, nisi quia virtus est, & est res, quæ non finitur inferius, neq; superius. Ens autem primum causatum habet finem, & virtus eius est finis, secundum quem remanet causa eius: ens autem primum creans est Infinitum primum purum. Quod est, quia, si entibus fortibus non est finis nisi per suam acquisitionem ab infinito primo puro, propter quod sunt entia infinita, & si est ens primum ipsum quod ponit res, quibus non est finis, tunc ipsum procul dubio est supra infinitum. Ens autem primum

creatum,

creatum, scilicet intelligentia, ipsum non est finitum, immo dicitur, quòd est infinitum, neque dicitur, quòd est ipsummet, quod non est finitum. Ens ergo primum est mensura entium primorum intelligibilium, & entium secundorum sensibilium, scilicet quia ipsum est, quod omnia entia creauit, & mensurauit ea mensura conuenienti omni enti. Redeamus ergo & dicamus, quòd ens primum creans est supra infinitum, sed ens secundum creatum est infinitum. Et quod est inter ens primum creans, & ens secundum creatum, est non finitum. Et reliquæ bonitates simplices, sicut vita & lumen, & quæ sunt eis similia, sunt causa rerum omnium habentium bonitates, scilicet quòd infinitum est à causa prima. Et causatum primum est causa omnis vitæ, & similiter reliquę bonitates descendentes à causa prima super creatum primum, in primis est intelligentia, deinde descendunt supra reliqua causata omnia intelligibilia & corporea mediante intelligentia.

Propositio Decimaseptima.

OMnis virtus vnita plus est infinita quàm virtus multiplicata. Quod est, quia infinitum primum, quod est intelligentia, est propinquum vni puro. Propter illud ergo factum est, quòd in omni virtute propinqua vni puro est infinitas plus quàm in virtute longinqua ab eo. Quod est, quia virtus, quando incipit multiplicari, tunc destruitur vnitas eius, & quando destruitur eius vnitas, destruitur eius infinitas, & non destruitur infinitas eius, nisi quando diuiditur. & huius quidem significatio est virtus diuisa. Et quòd ipsa, quanto magis aggregatur & vnitur, tanto plus magnificatur & vehemétior fit, & efficit operationes mirabiles. Et quanto magis partitur & di-

niditur, tanto plus minoratur & debilitatur, & efficit operationes viles. Iam igitur manifestum est, & planum, quòd virtus, quanto plus approximat vni puro & vero, fit vehemẽtior eius vnitas. & quanto vehementior fit eius vnitas, est infinitas in ea magis apparens & manifestior, & sunt operationes eius operationes magnæ, mirabiles, & nobiles.

Propositio Decimaoctaua.

Res omnes habent essentiam per ens primum. Et res viuæ omnes sunt motæ per essentiam suam propter vitam primam. Et res intelligibiles omnes habent scientiam propter intelligentiam primam. Quod est, quia, si omnis causa dat causato suo aliquid, tunc proculdubio ens primum dat causatis suis omnibus esse. Similiter vita dat causatis suis motum, quia vita est processio procedens ex ente primo quieto sempiterno, & motus similiter primus. Et similiter intelligentia dat causatis suis sciẽtiam, quod est, quia omnis vera scientia non est nisi intelligentia, & intelligentia est primum sciens, quod est primum influens scientiam super reliqua entia. Redeamus ergo & dicamus, quòd ens primum quietum est causa causarum. & si primum ipsum dat esse omnibus, tunc ipsum dat eis per modum creationis. Vita autem prima dat eis, quæ sunt sub ea, vitam, & non per modum creationis, sed per modum formæ. Et similiter intelligentia non dat eis, quæ sunt sub ea, scientiam & reliquis rebus per modum creationis, sed per modum formæ.

Propositio Decimanona.

Ex intelligentiis est, quæ est intelligentia diuina: quoniam ipsa recipit ex bonitatibus pri-

mis

mis, quæ procedunt ex causa prima per receptionem multam. Et de eis est, quæ est intelligentia tantum: quoniam non recipit ex bonitatibus primis nisi mediante intelligentia. Et ex animabus est quæ est anima intelligibilis: quoniã ipsa est pendens per intelligentiam. Et ex eis est, quæ est anima tantum. Et ex corporibus naturalibus est, cui inest anima regens ipsum, & faciens directionem super ipsum. Et de eis sunt, quæ sunt corpora naturalia tantum, quibus nõ est anima. Et hoc non fit ita, nisi quoniam ipsa non est intelligibilis tota, neque animalis tota, neque corporea tota, nec dependet per causam, quæ est supra eam, scilicet quia non omnis intelligentia pendet per bonitates causæ primæ, nisi quæ est ex ea completa, & integra. Ipsa enim potest recipere bonitates descendentes ex causa prima, & pendere per eas, vt vehemens fiat eius vnitas. Et similiter iterum non omnis anima pendet per intelligentiam, nisi quæ est eis completa & integra, & vehementius similis cum intelligentia per hoc, quod pendet per intelligentiam, & est intelligentia completa. Similiter non omne corpus naturale habet animam, nisi quod est ex eis completum & integrum, quasi sit rationale, & secundum hanc formam sunt reliqui ordines intellectuales.

Propositio Vigesima.

Causa prima regit res creatas omnes, præter quòd commisceatur cum eis. Quod est, quia regimen non debilitat vnitatem eius exaltatam super omne esse, neque destruit eam, neque prohibet eam essentia vnitatis eius seiuncta à rebus, quin regat eas. Quod est, quia causa prima est fixa stans cũ vnitate sua pura semper, & ipsa regit

res

res creatas omnes, & influit super eas virtutem vitæ, & bonitates secundum modum virtutis earum receptibilium, & possibilitaté earum. Prima enim bonitas influit bonitates supra res omnes influxione vna. Veruntamen vnaquæque rerum recipit ex illa influxione secundum modum suæ virtutis, & sui esse. Et bonitas prima influit bonitates super res omnes per modum vnum, quia non est bonitas nisi per suum esse, & suum ens, & suam virtutem, siquidem bonitas, & virtus, & ens, sunt res vna. Si ergo ens primum & bonitas fiunt res vna, sic & ipsum influit bonitates super res influxione communi, & diuersificantur bonitates & dona ex cócursu recipientis. Quod est, quia recipientia bonitates non recipiût æqualiter, im mo quædam eorum recipiunt plus, quædam vero minus. Et hoc quidé est propter magnitudinem suæ largitatis. Redeamus ergo & dicamus, quòd inter omne agens, quod agit per essentiam suam, & intra factum suum, non est continuator, neque res aliqua media, & non est continuatio inter agens & factû, nisi sit additio super esse: etenim quando agens & factum est per instrumentum, non facit per esse suum. & fiunt composita. Quapropter recipiens recipit per continuationem inter ipsum, & factorem suum, & est tunc agens seiunctum à facto suo. Agens vero, inter quod & factum suum non est continuatio penitus, est agens verum, & regens, faciens res per finem decoris, post quod non est possibile, vt sit decus aliud, & regit factum suum per vltimum regiminis, quod est, quia regit res per modum, per quem agit, & non nisi per ens suum. ergo ens eius iterum erit regimen eius. Quapropter fit, quòd regit & agit per vltimum decoris, & regimen, in

quo

quo non est diuersitas, neque tortuositas, & non diuersificantur operationes, & regimen propter causas primas, nisi propter meritum recipientis.

Propositio Vigesimaprima.

PRimum est diues per seipsum, & est diues magis. Et significatio eius est vnitas eius, nõ quia vnitas eius sit sparsa in ipso, immo est vnitas eius pura: quoniam est infinitæ simplicitatis simplex. Si autem aliquis vult scire, quòd causa prima est diues, proiiciat mentem suam super res compositas, & inquirat de eis inquisitione perscrutata: inueniet enim compositum omne diminutum, indigens aut alio, aut rebus, ex quibus componitur. Res autẽ simplex, quæ est bonitas, est vna, & vnitas eius est bonitas, & bonitas est res vna. Illa ergo res est diues magis, quæ influit, & non fit influxio super ipsam per aliquem motorum. Reliquæ autem res intelligibiles aut corporeæ corruptæ sunt, non diuites per seipsas, immo indigẽt vno vero influente super eas bonitates & omnes gratias.

Propositio Vigesimasecunda,

CAusa prima est super omne nomen, quo nominatur, quoniam non pertinet ei diminutio, neque complementum solum: quoniam diminutum est non completum, & non potest efficere operationem completam, quoniam est diminutum. Et completum apud nos, quamuis sit sufficiens per seipsum, tamen non potest creare aliquid aliud, neque influere aliquid aliud à seipso omnino. Si ergo hoc ita est apud nos, dicimus quòd primum non est diminutum, neque completum tantum, sed est supra completum. Quoniã creans est res, & influens bonitates super eas influxione completa, quoniam est bonitas, cui

non

non est finis, neque dimensiones. Bonitas ergo prima implet omnia secula bonitatibus. Veruntamen omne seculum non recipit de ista bonitate nisi secundum modum suæ potentiæ. Iam ergo ostensum & manifestum, quòd causa prima est super omne nomen, quo nominatur, & superior & altior.

Propositio Vigesimatertia.

OMnis intelligentia diuina scit res per hoc, quòd ipsa est intelligentia, & regit eas per hoc, quòd est diuina. Quod est, quia proprietas intelligentiæ est scientia, & non est eius complementum & integritas, nisi vt sit sciens. Regens ergo est Deus benedictus & sublimis, quoniam ipse replet res bonitatibus: & intelligentia est primum causatum, & est plus similis Deo sublimi, & propter illud regit res, quæ sub ea sunt. Et sicut Deus benedictus & excelsus influit bonitates super res, similiter intelligentia influit scientiam super res, quæ sunt sub ea. Veruntamen, quamuis intelligentia regat res, quæ sunt sub ea, tamen Deus benedictus & excelsus præcedit intelligentiam per regimen, & regit res regimine sublimioris ordinis & altioris, quàm sit regimen intelligentiæ, quod est illud, quod dat intelligentiæ regimen. Et significatio illius est, quòd res, quæ recipiunt regimen intelligentiæ, recipiunt regimen creatoris intelligentiæ. Quod est, quia non refugit regimen eius aliqua ex rebus omnino, quoniam vult vt faciat recipere bonitatem suam simul omnes res. quod est, quia non est quod omnis res, quæ desiderat intelligentiam, desiderat recipere eam, & res omnes desiderant bonitatem ex primo, & desiderant recipere ipsum desiderio multo, & in illo non est qui dubitet.

Propo-

Propositio Vigesimaquarta.

CAusa prima existit in omnibus rebus secundum vnam dispositioné: sed res omnes non existunt in causa prima secundum vnam dispositionem. Quod est, quia, quamuis causa prima existat in rebus omnibus, tamen vnaquæque res recipit eam secundum suæ potétiæ modum. quod est, quia ex rebus sunt, quæ recipiunt vnita receptione causam primam, & ex eis sunt, quæ recipiunt eam receptione multiplicata: & ex eis sunt, quæ recipiunt eam receptione æterna, & ex eis sunt, quæ recipiunt eam receptione temporali: & ex eis sunt, quæ recipiunt eam receptione spirituali: & ex eis sunt quæ recipiunt eam receptione corporali. Et diuersitas quidé receptionis non fit à causa prima, sed propter recipiens: quod est, quia recipiens diuersificatur. Propter illud ergo & susceptum diuersificatur. Influens vero existés vnum non diuersum, influit super omnes res omnes bonitates ęqualiter. Bonitas nanq; influit super omnes res ex causa prima æqualiter. Res igitur sunt causa diuersitatis influxionis super omnes res. proculdubio ergo non inueniuntur omnes res in prima causa per modum vnum. Iam ergo ostensum est, quòd causa prima inuenitur in omnibus rebus per modũ vnum, & non inueniuntur in eo omnes res per modum vnum. Ergo secundum modum propinquitatis causæ primæ, & secundum modum, quo res recipere potest causam primam, secundum quantitatem illius potest recipere ex ea & delectari secundum eam. quod est, quia non recipit res ex prima causa, & non delectatur in ea nisi per modum esse sui. Et non intelligo per esse nisi cognitionem. Nam secundum modum, quo cognoscit res causam

sam primam secundum quantitatem illam recipit ex ea, & delectatur in ea, sicut ostendimus.

Propositio Vigesimaquinta.

SVb stantiæ vnitæ intellectuales non sunt generatæ ex re alia. Omnis substantia existens per essentiam suam nõ est generata ex re alia. Quòd si aliquis dicit, possibile est, vt sit generata ex re alia, dicemus, vt si possibile est, vt substantia stans per essentiam suam sit generata ex re alia, procul dubio est substantia diminuta, indigens vt compleat eam id, ex quo generatur, & significatio illius est generatio ipsa. Quod est, quia generatio non est nisi via ex diminutione ad cõplementum. nam, si inueniatur res non indigens in generatione sui, idest in sua forma & sua formatione re alia nisi se, & est causa ipsa formationis suæ & sui complementi, est completa & integra semper. Et non sit causa formationis suæ & sui complementi, nisi per relationem suam ad causam suam semper. Illa ergo comparatio est formatio eius, & ipsius complementum simul. Iam ergo manifestum est, quòd omnis substantia stans per essentiam suam non est generata ex re alia.

Propositio Vigesimasexta.

OMnis substantia stans per seipsam est non cadens sub corruptione. Si autem aliquis dicat quòd possibile est quòd substantia stans per seipsam cadat sub corruptione, dicemus, si possibile est, quòd substantia stans per seipsam cadat sub corruptione, possibile est vt separetur eius essentia, & sit fixa stans per essentiam suam sine essentia sua: & hoc est inconueniens & impossibile, quoniam propterea, quòd est vna simplex

non

non composita, est ipsa causa & causatum simul. Omnis autem rei cadentis sub corruptione non fit corruptio, nisi propter separationem suam à causa sua, dum vero permanet res per causam suam retinentem eam & seruantem ipsam, non perit, neque destruitur. Si ergo ita est, substantiæ stantes per essentiam suam non separantur à sua causa, quoniam est inseparabilis causa ab essentia sua, propter hoc, quòd causa eius est formatio sui, & non fit causa suiipsius nisi per relationem suam ad causam suam. Et ipsa est causa relationis ipsius & ipsa est ipsa causa suiipsius per modum quem diximus, quoniam non perit nec destruitur, quoniam ipsa est causa & causatum simul, sicut ostendimus nuper. Iam ergo verificatum est, quòd omnis substantia stans per seipsam non destruitur, neque corrumpitur.

Propositio Vigesimaseptima.

OMnis substantia destructibilis non sempiterna, aut est composita, aut est delata super aliam rem. quod est, quia substantia aut est indigens rebus, ex quibus est, & est composita ex eis, aut est indigens fixione sua & essentia sua deferente. Cùm ergo separatur deferens causa, corrumpitur & destruitur, quòd si substantia non est composita, tunc est simplex, & est semper, nec destruitur nec corrumpitur omnino.

Propositio Vigesimaoctaua.

OMnis substantia stans per essentiam suam est simplex nec diuiditur. Quôd si dixerit aliquis possibile est vt diuidatur, dicemus, quòd, si possibile est vt substantia stans per se diuidatur, & est ipsa simplex: possibile est vt essentia partis eius sit per essentiam suam iterum, sicut essentia totius. si ergo possibile est illud, redit

pars super seipsam, & omnis pars eius est rediens super seipsam sicut est rediens totum super essentiam suam: & hoc est impossibile. Si ergo impossibile est hoc substantia stans per seipsam est substantia indiuidua, & est simplex. si enim non est simplex, sed composita, pars eius est melior parte, & pars illius vilior parte: quare res melior, est ex re viliori, & res vilior ex re meliore, quoniam est omnis pars eius seiuncta ab omni parte eius: quare vniuersitas eius non est sufficiēs per seipsam, cùm indigeat partibus suis, ex quibus componitur: & hoc quidem non est de natura rei simplicis. imò de natura substantiarum compositarum. Iam ergo constat, quòd omnis substantia stans per essentiam est simplex, & non diuiditur: quoniam non recipit compositionem, vel diuisionem, nec corruptionem, nec destructionem, sicut ostendimus.

Propositio Vigesimanona.

OMnis substantia simplex est stans per seipsam, scilicet per essentiam suam. Quod est, quia creata sine tempore, & est in substantialitate sua superior substantiis temporalibus. Et significatio illius est, quia non est generata ex aliquo, quoniam est stans per essentiam suam, & substantiæ generatæ ex aliquo sunt substantiæ corporales & compositæ cadētes sub corruptione & generatione. Iam ergo manifestum, quòd omnis substantia stans per essentiam suam non est in tempore, quia est altior & superior tempore & rebus temporalibus.

Propositio Trigesima.

OMnis substantia creata in tempore aut est semper in tempore, & tempus non superfluit ab ea, quoniam est creata, & tempus æqualiter

liter: aut superfluit super tempus, & tempus superfluit ab ea, quia est creata in quibusdam horis temporis. Quod est, quia si creata sequuntur se adinuicem, & substantiam superiorem, nō sequitur nisi substantia inferior ei similis, non substantia dissimilis: substantiæ enim similes substantiæ superiori, & sunt substantiæ creatæ, à quibus non superfluit tempus, sunt substantię, quę non assimilantur substantiis sempiternis, & substantiæ sunt abscissæ à tempore, causatæ in quibusdam horis temporis. Non est ergo possibile, vt continuentur substantię causatæ in quibusdam horis temporis cum substantiis sempiternis, quoniam non assimilantur eis omnino. Substantiæ igitur sempiternæ in tempore sunt illæ, quæ continuantur cum substantiis sempiternis, & sunt mediæ inter substantias fixas, & inter substantias secundas in tempore. Et non est possibile, vt substantias sempiternas, quæ sunt supra tempus, sequantur substantiæ creatæ in tempore, nisi mediantibus substantiis temporalibus sempiternis in tempore: & istæ quidem substantiæ non sunt factæ mediæ, nisi quia ipsę cōmunicant substantiis sublimioribus in permanentia, & communicant substantiis temporalibus abscissis in tempore per generationem. Ipsæ enim, quamuis sint sempiternæ, tamen permanentia earum est per generationem & motum, & substantię sempiternæ cum tempore sunt similes substantiis sempiternis, quæ sunt supra tempus per durabilitatem, & non assimilantur eis in motu, vel generatione. Substantiæ autem factæ in tempore non assimilantur substantiis sempiternis, quæ sunt supra tempus per aliquem modum vel motum. si ergo non assimilantur eis, tunc non possunt acquirere eas, neque

tangere eas. Necessariȩ ergo sunt substantiȩ sempiternæ, quæ tangunt substantias sempiternas, quæ sunt supra tempus, & erunt tangentes substantias, quæ sunt in tempore, scilicet sub generatione & corruptione. Ergo aggregabunt per motum suum inter substantias sempiternas, quæ sunt supra tempus, & aggregabilitatem suam inter substantias, quæ sunt supra tempus, & inter substantias, quæ sunt sub tempore, scilicet quæ sunt cadentes sub generatione & corruptione. Et aggregabũt inter substantias bonas & inter substantias viles, vt non priuentur substantiæ viles, substantiis bonis, & priuentur cum bonitate & omni communitate, & non sit eis remanentia neque fixio. Iam ergo ostensum est, quòd durabilitatis duȩ sunt species: quarum vna est æterna, & altera est temporalis: veruntamen vna duarum durabilitatum est stans quieta, & altera mouetur, & vna earum aggregatũr compositioni finali, & operationes eius omnes sunt simul, neque quædam earum est ante quandam, & altera est currens & extensa: quȩdam operationes eius sunt ante quasdam, & vnitas vnius earum est per essentiam suam, & vnitas alterius est per partes suas. quarum vna est seiuncta suæ compari per modum primum & postremum. Iam ergo manifestum est, quòd substantiarum quædam sunt sempiternæ, & sunt supra tempus, & ex eis sunt, quæ sunt sempiternæ æquales tempori, & tempus non superfluit ab eis, & ex eis sunt, quæ sunt abscissæ à tempore, & tempus superfluit eis ex superiori earum & ipsarum inferiori, scilicet ex principio earum vsque in finem & ipsarũ extremum: & sunt substantiæ cadentes sub generatione & corruptione.

Prop

Propositio Trigesimaprima.

INter rem, cuius substantia & actio sunt in momento æternitatis, & inter rem cuius substantia & actio sunt in momento temporis, existens est mediũ,& est illud, cuius substantia est ex momento æternitatis,& operatio ex momento temporis. Quod est,quia res, cuius substantia cadit sub tempore, scilicet,quia tempus continet eam, est in omnibus dispositionibus suis cadens sub tempore: quare & eius operatio cadit sub tempore,quoniam eius esséntia est in tempore, quoniam, quando substantia rei cadit sub tempore, proculdubio & eius actio sub tempore cadit. Res autem cadens sub tẽpore in omnibus dispositionibus suis seiuncta est à re cadente sub æternitate in omnibus dispositionibus suis: continuatio enim non est nisi in rebus similibus. Necesse est ergo, vt sit res aliqua, quæ sit res tertia media inter vtrasque, cuius substantia cadat sub æternitate,& ipsius actio cadat sub tempore. Impossibile nanque est, vt sit res, cuius substantia cadat sub tempore, & eius actio sub æternitate: sic enim actio eius melior esset ipsius substantia: hoc autem impossibile est. Manifestum igitur est, quòd inter res cadentes sub tempore cum suis actionibus & substantiis, & inter res, quarum substantiæ & actiones sunt cadentes sub momento æternitatis, sunt res cadentes sub æternitate per substantias suas, & cadentes sub tempore per operationes suas,sicut ostendimus.

Propositio Trigesimasecunda.

OMnis substantia cadens in quibusdam dispositionibus suis sub æternitate, & in quibusdam dispositionibus suis sub tempore, est ens

& generatio simul. Quod est, quia omnis res cadens sub æternitate est ens vere, & omnis res cadens sub tempore est generatio vere. Si ergo ita est, tunc res vna cadens sub æternitate & tempore est ens, & generatio non per modum vnum, sed per modum & modũ. Iam ergo manifestum est ex hoc, quod diximus, quòd omne generatum cadens per substantiam suam sub tempore, est habens substantiam dependentem per esse purum, quod est causa durabilitatis, & causa rerum sempiternatum, & omnium destructibilium. Necessarium est autem vnum faciens adipisci vnitates, & ipsum non adipiscatur, sed reliquæ vnitates omnes sunt acquisitæ. Et illius quidem significatio est hoc quod dico, si inuenitur vnum faciens acquirere non acquisitum, & aliud acquirere faciens acquisitum, tunc quæ differentia est inter ipsum & primum acquirere faciens. non enim potest facere vel esse, quin aut sit simile ei in omnibus dispositionibus suis: aut sit inter vtraque differentia. Si ergo est similis eis in omnibus dispositionibus suis, tũc vnum eorum non est primum, & alterum secundum: & si vnum eorum non est simile alteri in omnibus dispositionibus suis, tunc proculdubio vnum eorum est primum, & alterum secundum. Illud ergo, in quo est vnitas fixa non dependens ex aliquo, est vnum primum verum, sicut ostendimus: & illud, in quo est vnitas inuenta ex alio inuenta, est præter vnum primum verum, Si ergo est ex alio, est ex vno primo vero acquisita vnitas. Prouenit ergo inde, vt vni primo vero sit vnitas, & iterum reliquis vnis: & non sit vnitas nisi per vnum primum verum, quod est causa vnitatis. Iam ergo manifestum est & planum,

quòd

quòd omnis vnitas post vnum verum est acquisita & causata: veruntamen vnum verum primum est causans vnitates, faciens acquirere, non acquisitum, sicut ostendimus.

Aristotelis Libelli de Causis finis.

Series chartarum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO.

LVGDVNI,
Excudebat Iacobus Faurus.